મુદ્રક
શા મણિલાલ છગનલાલ
નવપ્રભાત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ
ઠે નોવેલ્ટી સીનેમા પાસે.
અમદાવાદ

શાન્ત-મૂર્તિ મહા મુનિરાજ શ્રી નિત્ય વિજયજી મહારાજના પ્રશિષ્ય

અને

પન્યાસજી મહારાજ શ્રી વિનય વિજયજી ગણિવરના શિષ્ય

પન્નોપકારી શાસ્ત્ર-વિશારદ પ્રખર-તત્ત્વવિવેચક

પન્યાસજી મહારાજ શ્રી મણિવિજયજી ગણિવર

જન્મ ૧૯૨૯ કપડવંજ   સ્વર્ગવાસ ૧૯૭૮ કારતક સુદ ૩ નાપાડ

કપડવંજ નિવાસી—

શેઠ મગળદાસ ભાઈચંદ તરફથી ગુરુભક્તિ નિમિત્તે સમર્પણ

ॐ अर्हम्

પરમ-ગુણિ-ગુરુ-ગુણ-ગણ-માલા-સ્મરણ-

પૂજ્યપાદ પ્રાત. સ્મરણીય વિદ્વજ્જનમાન્ય નિર્મળજ્ઞાન-ચારિત્રાડડરાધક
બત્રીશ વર્ષ સુધી સુદીર્ઘ ચારિત્ર પર્યાયના પાલક તેમા શાસન સેવાના અનેક
શુભ કાર્યોના યોજક પ્રસિદ્ધકીર્તિ તત્ત્વમય દેશના શક્તિથી અનેક
ભવ્યજીવોને શ્રીવીતરાગ પ્રભુના ધર્મમાર્ગમા સુપ્રવર્તક શ્રી જિના-
ગમની વાચના પ્રદાયક અને શ્રીજિનાગમના સશોધક. પુનિત
નામધેય પરમગુરુ અનુયોગાચાય પન્યાસજી મહારાજ શ્રી
શ્રીશ્રી૧૦૦૮ શ્રીમણિવિજયજી ગણિવર મહોદય શ્રીના
હૃદયગમોપદેશથી આકર્ષાઇ, આ સસાર સાગરથી
નિસ્તાર પામવા અનિર્વચનીય અને સદા અબાધિત
પરમ પવિત્ર સમ્યગ્ ચારિત્રરૂપી ઉત્કૃષ્ટ પ્રવહણ
મને પ્રાપ્ત થયું છે, તે ઉપકારને ક્ષણેક્ષણે યાદ કરી,
અનેક ગુણગણાલકૃત-તે પરમપવિત્ર ગુરુ
મહારાજનુ ભક્તિભર હૃદયથી વારવાર
નામસ્મરણ કરી, તેઓશ્રીના ચરણ
કમલમાજ ભીરાર્થ શ્રી સેન-પ્રશ્નનો
આ ગૂર્જરભાષા પર્યાયરૂપ
મારુ મ ગ્રહ તૈયાર કરવાના
પ્રારભમા અનેકશ ભાવ-
વદનાકરી જીવનભરની
કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરુ

છુ

હુ છુ -તેઓશ્રીના પાદપદ્મની સેવાનો અતિતૃષ્ણાળુ સેવક-લવ
કુમુદવિજય.

પ્રસ્તાવના

આ સેનપ્રશ્ન ગ્રંથનો ગુજરાતી ભાષા પર્યાય પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયકુમુદસૂરીશ્વરજી મહારાજે સં. ૧૯૮૫ ના કાર્તિક વદી ૧૩ ને દિવસે મૂળગ્રંથ ઉપરથી લખવાની શરુઆત કરી હતી અને માહ સુદ ૫ મે ટુંક વખતમાં જ સતત પરિશ્રમ લઈ સમાપ્તિ કરી હતી

સં. ૧૯૮૪ ની ગ્રીષ્મ ઋતુમાં એક ભાવિક શ્રાવકની આ ગ્રંથ સાંભળવાની પૂર્ણ ઈચ્છા થવાથી તેની સંપૂર્ણ વાચના મ્હેસાણામાં કરવામાં આવી તે વખતે તેઓશ્રીને એ વિચાર સ્ફુર્યો કે-'આના અદ્ભુતમ ગ્રંથની વાચનામાં અલ્પ શ્રાવકો લાભ લઈ શક્યા પરંતુ જો આ ગ્રંથનો ગુજરાતી ભાષા પર્યાય લખી તેનું પ્રકાશન કરવામાં આવ્યું હોય તો ઘણા શ્રદ્ધાળુ જનોને લાભ થાય '

તેથી શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી છપાયેલા સેનપ્રશ્નના મૂળગ્રંથ ઉપરથી લખવાની શરૂઆત કરવામાં આવી અને પૂ. આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવીરસૂરીશ્વરજી મહારાજના ભંડારની સુશ્રાવક વકીલ પ્રભુલાલ મંછારામદ્વારા રાધનપુરથી બે હસ્તલિખિત પ્રતો મંગાવવામાં આવી આ ત્રણ પ્રતની મદદથી ગ્રન્થ પુરો કર્યો.

ત્યારબાદ શ્રીમદ્ મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળાના વિદ્વાન્ મેનેજર પ્રભુદાસ બેચરદાસભાઈને જણાવવામાં આવ્યું કે—'આ ગ્રંથ તમે શોધો અને ભાષાશુદ્ધિ વિગેરે જે કરવા જેવું લાગે તે કરો. તેઓએ આ વાત સહર્ષ સ્વીકારી અને સંસ્થાના સંચાલકોએ સમ્મતિ આપી તેઓ જૈન શાસનની ઉન્નતિ અર્થે વારંવાર વર્તમાનપત્રોમાં પોતાના ગંભીર વિચારો પ્રગટ કરે છે અને શ્રી વીતરાગ ધર્મની નિર્મળ શુદ્ધ પ્રણાલિકા કેમ વહેતી રહે ? તે માટે પરિશ્રમ વેઠીને પણ યુક્તિપૂર્ણ સત્ય બાબતોમાં જૈન સંઘને જાગ્રત્ રાખવામાં ધર્મધગશથી પ્રયાસ કરી રહ્યા છે જૈન શાસનની સેવા એ એમનો મંત્ર છે શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુએ પ્રગટ કરેલા જીવાજીવાદિક તત્ત્વજ્ઞાનનો શુદ્ધ લાભ સુધારક યા શ્રદ્ધાળુજનો કેવી રીતે સંપાદન કરે ? અને ક્રિયામાર્ગ સાથે જ્ઞાનની ખીલવણી કે જે પરમ કલ્યાણકારી છે, તેમાં જૈન ભાઈઓ રુચિવાળા અને પ્રવૃત્તિવાળા કેમ બને ? યા બન્યા રહે ? તે માટે અનેક યોજનાઓ

પોતાના અમૂલ્ય વખતની પરવા કર્યા સિવાય ઘડી ગયા છે " પ્રખર સાધુઓ સંગીન અને તલસ્પર્શી અભ્યાસ કરે, તો જ હાલના વાતાવરણ સામે જૈનમતનો અને એકંદર આર્યસંસ્કૃતિનો તથા આર્યપ્રજાનો સારો ટકાવ થઈ શકે તેમ છે " વિગેરે તેમના હિતકર વિચારો ઘણા ઉપયોગી છે અમદાવાદ પ્રેસમાં કામ તેઓ મારફત અપાયું અને પ્રુફ સુધારવા વિગેરેનો અમૂલ્ય વખત આપી સહકાર આપ્યો છે તેથી તેઓશ્રીના સહકારની નોંધ લેવાનું ઉપકાર અમો આ પ્રસંગે ભૂલી શકીએ નહિ

છપાવવા માટેની મદદ બાબત પ્રથમ દ્રવ્ય સહાયક તરીકે રાધનપુરવાળા ધર્મપ્રેમી વકીલ પ્રભુલાલ મઘાલાલ છે તેઓએ પૂ આચાર્ય મહારાજશ્રીને વિનતી કરી કે ' મારા હસ્તકના રૂપીઆ ૨૦૦) વાપરવાનું સ્થાન બતાવો " તેથી આચાર્ય મહારાજશ્રીએ કહ્યું કે—"અત્યારે તો સેનપ્રશ્ન ગ્રન્થનો ગુજરાતી પર્યાય લખી રહ્યો છું, તે છપાવવાનું કાર્ય મારી સામે છે જો પસંદ પડે, તો તેમાં વાપરો " તેમણે તે વાત કબૂલ કરી, એટલે છપાવવાની શરૂઆત થઈ પછી નીચે પ્રમાણે વધુ સહાયકો મળવાથી આ ગ્રંથ છપાયો છે

નામ	રૂા	ગામ
સુશ્રાવિકા મોતીબ્હેન ચુનાખીદાસ " બબુબ્હેન લીલાચંદ	૭૫	મ્હેસાણા
મેસાણા જૈન પાઠશાળાના ઓ૦ સેક્રેટરી ડૉ. મગનલાલભાઈ લીલાચંદની હાર્દિક પ્રેરણાથી સુશ્રાવક શેઠ કકુચંદ તથા હરગોવન ઝુમખરામ	૧૦૦	સાવડી
શ્રી જૈનસંઘનું જ્ઞાન ખાતુ શેઠ તલકચંદ પુંજીરામ હસ્તક	૨૦૦	ખેરવા
શ્રી મીઠાભાઈ કલ્યાણચંદની પેઢી	૨૫૦	કપડવંજ
સુશ્રાવક શેઠ માણેકલાલ પુંજીરામ અને " શેઠ મગળદાસ ભાઈચંદ	૧૦૧	મ્હેસાણા

આ મોંઘવારીના વખતમાં પણ લગભગ ૫૫-૬૦ ફર્માનો દળદાર ઊંચા કાગળો ઉપર સુંદર છપાઈવાળો ગ્રંથ અમે રૂા ૧૨૦૦ ઉપરાંતના ખર્ચે બહાર પાડી શક્યા છીએ, તેથી તે સર્વ દ્રવ્ય સહાયકોની પણ અમે આ સ્થળે અનુમોદના કરીયે છીએ

" શ્રી મણિવિજયજી જૈન ગ્રથમાળા 'નુ આ ચોથુ મૌક્તિક ઘણુજ ટુક સમયમા બહાર પાડી શકયા છીએ, તે માટે અમો અમોને ભાગ્યશાળી સમજીએ છીએ આશા રાખીએ છીએ કે-દરેક શ્રી શ્વે મૂ જૈન સઘના દરેક સભ્યો આ ગ્રથથી પોતાના આત્માની ઉન્નતિનો લાભ ઉઠાવશે, જેથી પ્રશ્નકાર ઉત્તરકાર ગ્રથકાર સગ્રહકાર સશોધક પ્રકાશક વિગેરેના પ્રયાસોની સફળતા થશે

લી જૈન સઘનો સેવક —

માસ્તર ન્હાલચદ હાકરશી.

માન્યમન્ત્રી જૈન જ્ઞાનમદીર લીંચ

લેખકનું વક્તવ્ય

આ જગતમાં સર્વ જીવો સુખ ચાહે છે, અને દુ:ખો દૂર કરવા ઇચ્છે છે પારમાર્થિક સુખના કારણો મહાપરોપકારી તારક શ્રી જિનેશ્વર દેવોએ પ્રકાશિત કરેલી દ્વાદશાંગીના અધ્યયન સિવાય જાણી શકાતા નથી કેમકે તે દ્વાદશાંગીમાં જગત્‌નું સંપૂર્ણ વર્ણન દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય કરી સ્પષ્ટપણે બતાવેલ છે આ કારણથી જીવો અનાદિકાલથી રખડયા ? અને રખડે છે ? કેવા કેવા દુ:ખો સહન કર્યા ? અને કરે છે ? અને તે દુ:ખોથી મુક્ત થવાનો શો ઉપાય છે ? તેના ઉપાય તરીકે સમ્યગ્ દર્શનજ્ઞાન અને ચારિત્ર સમુદિત મોક્ષમાર્ગ બતાવેલ છે તે મોક્ષમાર્ગની આરાધના ભવ્ય જીવો ત્યારે જ કરી શકે, કે વિશ્વના અનેક પદાર્થો સંબંધી સંશય રહેવા ન પામે, અને યથાર્થ તત્ત્વ શ્રદ્ધાન થાય. માટે આ ગ્રંથમાં પૂજ્યપાદ શ્રી તપાગચ્છા-ધિપતિ ભટ્ટારક શ્રીમાન્ વિજયસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે અનેક ઉપાધ્યાયો પન્યાસો ગણિવરો તથા શ્રી શ્રાવક સંઘે પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબો-આગમો તદનુસારી-પૂર્વાચાર્યો વિરચિત પ્રૌઢ ગ્રન્થો યુક્તિ અનુભવ અને પરંપરા અનુસાર આપ્યા છે જેથી મોક્ષમાર્ગની આરાધના તથા તેમાં સ્થિરતા ભવ્ય પ્રાણીઓ સુખેથી કરી શકે તેમ છે પ્રશ્નો મુખ્યપણે દ્રવ્યાનુયોગ-ચરણકરણાનુયોગ-ગણિતાનુયોગ અને ધર્મકથાનુયોગને લગતા છે પણ તેના પેટાવિભાગમાં પૃથક્કરણ કરીએ ત્યારે અમારી દૃષ્ટિએ અનેક પ્રકારે વહેંચી શકાય છે સારાંશ કે વિવિધ પ્રકારના વિવિધ દૃષ્ટિબિંદુઓથી પ્રશ્નો પૂછાયેલા છે અને ઉત્તરો પણ તેવા જ છે તે પરિશિષ્ટ ૧ લા માં તેની વિષયવાર વહેંચણી ચાલુ સળંગ પ્રશ્ન નંબરો સહિત બતાવેલ છે તેથી જેઓને જે પ્રશ્નોત્તરો જોવા હોય, તે સુગમતાથી જોઇ શકશે. આ ગ્રન્થના સંગ્રહકાર શ્રીમાન્ પં. શુભવિજયજી ગણિવરે ગ્રંથના ચાર વિભાગો પાડેલા છે જેની ઉલ્લાસ સંજ્ઞા રાખી છે પ્રથમ ઉલ્લાસમાં પ્રશ્નોત્તર ૧૩૬ છે પ્રશ્નકારો ૯ છે દરેક પ્રશ્ને-પહેલો આંકડો ઉલ્લાસનો બીજો પ્રશ્નકારનો, ત્રીજો પ્રશ્નકારના પ્રશ્નોનો, અને ચોથો પ્રશ્નોત્તરના ચાલુ સળંગ ક્રમનો છે બીજા ત્રીજા અને ચોથા ઉલ્લાસમાં પણ તેજ પ્રમાણે છે પરંતુ તેમાં એ વિશેષતા છે કે-એક આંકનો વધારો કરવામાં આવેલ છે એટલે પહેલો આંક ઉલ્લાસનો, બીજો પ્રશ્નકારનો ત્રીજો દરેક પ્રશ્નકારના પ્રશ્નની સંખ્યાનો, ચોથો ઉલ્લાસના ચાલુ સળંગ આંકનો, અને પાંચમો આખા ગ્રન્થના ચાલુ ક્રમનો છે, બીજા

ઉલ્લાસમા પ્રશ્નકારો ૧૭ છે પ્રશ્નો સખ્યા ૨૧૩ છે, ત્રીજામા પ્રશ્નકારો ૪૫ છે, પ્રશ્નોની સખ્યા ૪૯૭ છે ચોથા ઉલ્લાસમા પ્રશ્નકારો ૨૮ છે, પ્રશ્ન-સખ્યા ૧૭૧ છે

કુલ પ્રશ્નકારોની સખ્યા ૯૯ અને પ્રશ્નોની સખ્યા ૧૦૧૭ છે સળગ અનુક્રમણિકાથી પ્રશ્નોની વિશેષના સ્પષ્ટ જોઇ શકાશે

આ ગ્રન્થમા પ્રશ્નકારો પણ વિદ્વાનો છે અને ઉત્તરદાતા પણ જૈન પ્રવચનના અસાધારણ જ્ઞાતા છે તેની જૈનાગમો પૂર્વાચાર્યકૃત ગ્રન્થો વ્યાકરણ ન્યાય તથા ગચ્છમર્યાદાને લગતા પ્રશ્નોના ઉત્તરો સાક્ષી પુરે છે કે-કેટલાક ગભીર પ્રશ્નોના સચોટ ઉત્તરો ઘણીજ ગભીરતાપૂર્વક સમતોલપણે આપવામા આચાર્ય મહારાજનું ગચ્છાધિપતિ તરીકેનું અસાધારણ સામર્થ્ય અને વિદ્વત્તા બતાવી આપે છે અને તેથીજ આ ગ્રન્થ જૈન સઘમા પ્રથમથીજ માન્ય ગણાતો આવ્યો છે વળી ગચ્છમર્યાદા જાણવા માટે પણ ખજાના-રૂપ આ ગ્રન્થ એક માર્ગદર્શક દીપક છે તથા ચાલી આવતી પરપરાઓ પણ ઘણા ચોક્કસ રૂપમા વ્યક્ત કરે છે જો આત્મબુદ્ધિથી વિચારવામા આવે, તો તિથિ વિષયક શી પરપરા ચાલતી હતી ? તે પણ આ ગ્રન્થમાંથી સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે પૃષ્ઠ ૩૨૫ તથા ૩૨૮ પ્રશ્ન ૮૮૮ અને ૮૯૪ મા શ્રાવક પડિમા વહેનાર શ્રાવક શ્રાવિકાને ચોથી પડિમાથી ચાર પર્વી પૌષધ કરવા પડે છે તેમા 'ચૌદશ-પુનમ તથા ચૌદશ અમાસ જોડલે છઠ કરી પોસહ કરવાનું' બતાવ્યુ છે "શક્તિના અભાવે તે બે પોસહમા ચૌદશનો ઉપવાસ અને પુનમે આયબિલ અથવા નિવી કરવા સામાચારી ગ્રન્થ અનુસાર બતાવ્યુ છે' તેથી ચોક્કસ થાય છે કે-ચૌદશ-પુનમ યા ચૌદશ-અમાસની જોડને આરાધના પ્રથમથી જ ચાલી આવે છે અને તે અવિચ્છિન્ન પરપરા અદ્યાવધિ ચાલતી છે છતા ચૌદશ-પુનમ અને ચૌદશ-અમાસને જોડને આરાધવાનું છોડી દેવાથી પરપરા અને સામાચારી સાથે શી રીતે બધ બેસતું થશે ? તે ભવભિરુઓએ અને ગચ્છમર્યાદાને માન આપવાની ઇચ્છાવાળાઓએ ખાસ વિચારવા જેવું તો છે

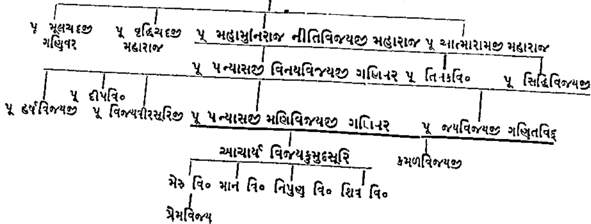
આવા અનુપમ ગ્રન્થનો સગ્રહ સગ્રહકાર શ્રીમાન્ પ શુભવિજયજી ગણિવરે કરેલો ન હોત તો શ્રી જૈન સઘ આ ગ્રન્થના લાભથી વચિત જ રહેત માટે સગ્રહકારે પણ મહાન્ ઉપકાર કરેલો છે તે ભૂલી ન જ શકાય ખરેખર, પૂર્વના મહાપુરુષો અપ્રમત્તભાવે સદા યોગ્ય કર્તવ્યો કરવામા અચૂક સાવધાન રહેતા આવ્યા છે

આ ગ્રન્થનો ગુજરાતી ભાષા પર્યાય લખ્યા બાદ પ્રેસકોપી શોધી પ્રુફો તપાસવા તથા ઉપોદ્‌ઘાત લખવા વિગેરે બાબતોમા શ્રીમદ્ મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાલાના વિદ્વાન્ મેનેજર પ્રભુદાસ બેચરદાસ ભાઈએ અમૂલ્ય સેવા અર્પણ કરી છે આ સ્થળે તેની નોધ લેવાનુ અસ્થાને ગણી શકાશે નહીં

છેવટ આ ગ્રથનો ગુજરાતી અનુવાદ જે મુદ્દાથી કરવામા આવ્યો છે, તે મુજબ આ ગ્રન્થને વાંચી વિચારી, મોક્ષમાર્ગની આરાધનામા ભવ્ય પ્રાણીઓ સ્થિર થાઓ એજ મહેચ્છા

વિજયકુમુદસૂરિ

સાર–સંગ્રહકારની ગુરુ વંશપરંપરા

પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયકુમુદસૂરીશ્વરજી મહારાજ

જન્મ ૧૯૩૭ ફાગણ સુદી ૫ ખડગલીયા-દીક્ષા ૧૯૫૮ કાર્તિક વદી ૨ અમદાવાદ
ગણિપદ ૧૯૭૬ સુરત-પન્યાસપદ ૧૯૭૮ વૈશાખ સુદી પાલીતાણા

ઉપાધ્યાય ૧૯૯૧ ચૈત્ર વદી ૫ કદમ્બગિરિ
આચાર્યપદ પાલીતાણા ૧૯૯૨ વૈશાખ સુદી ૮

लार्ड्वान प्रीन्टरी अमदावाद

ઉપોદ્ઘાત.

મુસલમાની રાજ્યકાળમાં થયેલી રાજ્યક્રાન્તિઓની અસરને લીધે જૈન સંઘમાં કોઈ કોઈ સ્થળે અને કોઈ કોઈ વ્યક્તિઓના મનમાં જે કાંઈ અવ્યવસ્થા અસંગતિ ઉત્પન્ન થયેલી હતી, તે સર્વ—શ્રી હીરપ્રશ્ન અને શ્રી સેનપ્રશ્ન એ બે ગ્રન્થોથી બરાબર વ્યવસ્થામાં અને સંગતિમાં આવી જતું શ્રી સંઘનું સર્વતન્ત્ર આપણે જોઈ શકીયે છીએ

સેનપ્રશ્ન—એ હીરપ્રશ્નની પૂર્તિ રૂપેજ જણાય છે

શિવાજી મહારાજાએ સમર્થ સ્વામી રામદાસ સ્વામિનો શુભ આશીર્વાદ પામીને સંપૂર્ણ સ્પર્ધા કરે તેવો હિંદુઓનો—વાવટો આકાશમાં ફરકાવ્યો પરંતુ તેના બીજ તો શ્રી હીરવિજય સૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રતિભાથી રોપાઈ ચૂક્યા હતા શ્રી હીરવિજય સૂરીશ્વરજી મહારાજની અકબરશાહ સાથેની મુલાકાત અને તેના ઉપર પડેલી અસરકારક છાપ આખા ભારતવર્ષના આર્ય રાજા મહારાજાઓને અને આખી આર્ય પ્રજાને તે કાળે એક પરમ આશ્વાસન રૂપ બનેલ છે હિંદુઓ ને કાફર કહેનાર બાદશાહોના હૃદય ઉપર આર્યત્વની ભવ્ય છાપ પાડીને એક પ્રકારની લાગવગ ઉભી કરી હતી, અને તેઓના હૃદયો આર્દ્ર બનાવી વિજય પ્રાપ્ત કર્યો હતો તે તેનો સાર તે વખતના આપણો—હિંદવા સૂર્ય મહારાણા પ્રતાપના ઉક્ત સૂરીશ્વરજી ઉપરના ભક્તિ ભર્યા પત્રમાંથી મેળવી શકીએ છીએ. આખા દેશની ઇસ્લામ પ્રજા ઉપર પણ આવા સંતોની ભવ્ય છાયા પથરાઈ ગઈ હતી રાજ્યદ્વારિ હેતુ સરની લડાઈઓ શિવાય કેટલેક અંશે પ્રજાએ પ્રજાનો વિરોધ શમી આર્ય પ્રજાની ભવ્યતાની છાયામાં તેઓ અંજાય છે પરિણામે પાછળના બાદશાહો વધુને વધુ આર્યભાવના અને સંસ્કારની અસર નીચે આવતા જાય છે, તેની ઇતિહાસ સાક્ષી પૂરે છે મૂર્તિવિરોધિ લુંપાક મત છોડીને મેઘજી ઋષિ જ્યેં મૂર્તિપૂજક સંઘમાં શ્રી હીરવિજયજી સૂરીશ્વરજી પાસે દીક્ષા લે છે, ત્યારે મૂર્તિ તોડનાર ઇસ્લામનો અનુયાયી અકબરશાહ તે મહોત્સવમાં પોતાની વાજીંત્રાદિ સર્વ સામગ્રી આપી ખુશીથી સહકાર આપે છે મુસલમાનોએ કોઈ પ્રકારના આવેશમાં આવીને અમદાવાદ પાસેના અસારવામાં પાડી નાખેલું શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથનું મંદિર—

શાન્તિદાસ શેઠની કૃપાથી ઓરંગઝેબ બાદશાહ જેવો ઝનુની ઇસ્લામી સુલતાન બાદશાહ પણ ફરીથી બંધાવી આપ્યાનું આપણે ઇતિહાસમાં જોઈ શકીએ છીએ

શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી જૈન સંઘ માટેજ નહીં, પરંતુ આખા ભારતવર્ષ માટે એક યુગાવતારી વ્યક્તિ તરીકે-તે વખતના વાતાવરણની ભૂમિકા ઉપર સ્પષ્ટ અનન્ય તરી આવે તેવી પોતાની વિજય પ્રશસ્તિ છાપે છે પરિણામે તે વખતના જૈન સમાજની તમામ વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓમાં સૌથી મોખરે તે પવિત્રતમ આત્માનું વ્યક્તિત્વ આગળને આગળ તરી આવે છે અને ઇસ્લામ સંસ્કૃતિની પ્રાથમિક ભભક આર્ય સંસ્કૃતિના તપમાં ધીમે ધીમે ઓગળવા માંડે છે મોગલ સત્તાના ઉદય પછી તો કાયમી નબળીજ પડી જાય છે પાણીપતના ૧૭૫૭ના પેશ્વા સાથેના યુદ્ધમાં મુસલમાનો બહારથી વિજયી થાય છે પરંતુ ખરી રીતે તે વિજય બ્રીટીશ સત્તાનોજ ગણાવો જોઈએ કેમકે-પછી તરતજ તે સત્તા પોતાની સર્વોપરિ સત્તા તરીકેનો કાર્યક્રમ અમલમાં લાવવાની શરૂઆત કરે છે પેશ્વા અને મુસલમાન એ બન્નેય સત્તાઓ બાજુએ જ રહી જાય છે

આખી આર્ય પ્રજામાં શ્વે મૂ જૈન સંઘના આગેવાન શ્રાવકો ભારતની સમસ્ત પ્રજાનીય ખરી કો ઓર્ડીનેસ રૂપ-મહાજન સંસ્થાના પણ મુખ્ય અને આખી પ્રજાના વિશ્વાસપાત્ર કાર્યવાહકો અને સંચાલકો હતા ભારતમાં પ્રથમથીજ પ્રજાસત્તાજ ચાલી આવે છે અને તે તે સ્થળોની પ્રજાની સત્તા નીચેના પ્રદેશના એક અંગભૂત રાજ્ય સંસ્થાનુંજ તંત્ર માત્ર રાજાઓના હાથમાં હતું કે દરેક રાજ્યસંસ્થા પણ પેટા રાજ્યસંસ્થાનીજ ઉપરિ સત્તા હતી નહીં કે આખી પ્રજાના તમામ તત્ત્વોની તેવી સત્તાધીશ સંસ્થા કદી હતી નહીં પ્રજા સ્વતંત્ર છતાં રાજ્યસંસ્થા પૂરતી તેના સત્તાધીશના તાબામાં રહેતી હતી પ્રજાકીય શિસ્ત પાલનની દૃષ્ટિથી તેમ રહેવું પણ જોઈએ પરંતુ રાજ્યસંસ્થાને લગતા તંત્રશિવાની બાબતમાં પ્રજા ઉપર રાજાની સત્તા બિલકુલ નહોતીજ આ ખરી વાતને આજના લેખકોએ ગુપ્ત નાખીને એક પ્રકારનો ગુંચવાડો અને ભ્રમ ઉભો કર્યો છે ધાર્મિક સત્તા ધર્મગુરુઓના હાથમાં હતી. સામાજિક સત્તા જ્ઞાતિના નેતાઓના હાથમાં હતી પ્રજાની સત્તા મહાજનના હાથમાં હતી પરંતુ એ દરેક સંસ્થાઓ ઉપર એક એવી સમસ્ત ભારતની શાસનસંસ્થા રહેતી હતી કે જેના આગેવાનો આચાર્યો હતા અંતિમ સત્તા મુખ્ય મુખ્ય

આચાર્યો રૂપ મહાપુરુષોના હાથમા હતી રાજાઓને, જ્ઞાતિના આગેવાનોને-મહાજનના આગેવાનોને-ધાર્મિક સત્રોના આગેવાનોને તેઓશ્રીની આધીનતામા રહેવાનુ હતુ કેમકે-તેઓ પ્રજાના ખરા હિતચિંતક અને શાસક હતા.

તેઓમા પણ પ્રધાનતા શ્વે મૂ જૈન આચાર્યોની ગણા કરી છે કેમકે-દરેક તેને અનુસરતા હતા ગચ્છોમા પણ બંધારણીય દૃષ્ટિથી તપાગચ્છ, અગ્રેસર રહે તો આવ્યો છે કેમકે-સર્વ ગચ્છોના સામુદાયિક કાર્ય પ્રસગે તેનું પ્રાધાન્ય જળવાતુ આવ્યુ છે

એ ઉપરથી, આખા જગતમા આર્ય પ્રજાજ જ્યારે વિશિષ્ટ પ્રજા છે, અને તેની વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓમા પણ આચાર્યો અને તેમાય જૈનાચાર્યો અગ્રેસર હોય છે, અને શાસન ધુરંધર આચાર્ય તો આખા દેશમા કે જગતમા સર્વોપરિ વ્યક્તિ હોય તેજ મહા પુણ્ય-પ્રભાવીજ એ ગાદી ઉપર આવી શક્તા હતા એટલે આખા જગતના તાત્કાલીન સમસ્ત માનવ સમૂહમા તે શાસન ધુરંધર આચાર્ય મહારાજજ સર્વોપરિ અને અજોડ જગત્માન્ય વ્યક્તિ તરીકે તરી આવતા હતા માટે તાત્કાલીન સમગ્ર જગતના તેઓજ સર્વોપરિ સત્તાધીશ અને માન્યનેતા હતા, અને મનાતા હતા આ ઉપરથી કોઈ રાજા કે શેઠ શાહુકારનુ વ્યક્તિત્વ વધારે પડતુ જળવાયુ હોય, તેટલા ઉપરથી તેનુ સર્વોપરિપણુ સ્થાપિત થઇ શક્તુ નથી અંગત વ્યક્તિગત તેટલો પ્રભાવ તો તેમનો પણો ગણાયજ

આજે પણ બહુજ સૂક્ષ્મ તપાસ કરવામા આવે, તો પણ જગતમા જગતનુ કલ્યાણચિંતક સર્વોપરિ વ્યક્તિ જૈનાચાર્યજ મળી શકે તેમ છે પરંતુ અજ્ઞાનાધીન જગત્ આજે તે જોઈ શકે તેમ નથી આજની પ્રજાકીય કચડાકચડીમા હિંદની પ્રજા હજુ પોતાનું વ્યક્તિત્વ જાળવી રહી છે તેમા તે સત્પુરુષોની દીર્ઘદૃષ્ટિ અને તપોબળજ કામ કરી રહ્યુ છે, નહીતર આ દેશની પ્રજા પણ સસ્થાનિક સ્વરાજ્ય સ્થાપવાથી અમેરિકા ઓસ્ટ્રેલિયા વિગેરેની મૂળ પ્રજાની જેમ ક્યારની લગભગ નાબુદ-આજની સ્થિતિ કરતા વધુ પડતી નાબુદ-થઇ ચૂકી હોત કોઈ કહેશે કે-"પ્રજાના જીવનમા વણાયેલી આર્ય સસ્કૃતિએ રક્ષણ કરી રહી છે" પરતુ, આર્ય સસ્કૃતિનુ રક્ષણ કોણ કરી રહ્યુ છે? તેના રક્ષણના પ્રતિકો ધર્માચાર્યો અને તેમા અગ્રેસર જૈનાચાર્યો છે એ કબુલ કરવુજ પડશે માટે જ તેમની સામે આજના જમાનાને નામે તમામ મોરચા મડાયેલા છે

સર્વોપરિ પુણ્યવત આત્માઓ હોય તેજ એ સ્થાન ઉપર આવી શકે છે તેઓની કલ્યાણભાવના જેમ ઉચ્ચ હોય છે, તેજ પ્રમાણે તેઓની જવાબદારી પણ ઘણીજ ઉચ્ચ હોય છે, તેઓને સમતોલપણુ અને દૂર-દેશીપણુ પણ એટલુંજ ઉચ્ચ ગખવુ પડે છે ત્યારેજ દરેક પ્રકારના લોકો ઉપર એક સરખો પ્રભાવ તેઓનો પડે છે તે પણ તેઓનુ ઉચ્ચ કક્ષાના આત્મા હોવાનું સાબિત કરી આપે છે

વિજયહીર સૂરીશ્વરજીનો જગતના ઇતિહાસના પૃષ્ઠ પરો યશ કેવો નિર્મળ વિશુદ્ધ ચાન્દની જેવો ચમકે છે? કેવા નિખાલસ અને બાલક જેવા વિશુદ્ધ પવિત્ર પુરુષ તરીકે ઉપર તરી આવે છે ? અને તેમના ઉત્તરાધિકારી વિજયસેનસૂરીશ્વરજી અને વિજયદેવસૂરિજી મહારાજ પણ બરાબર જોડાજોડ પોતાનું વ્યક્તિત્વ નોંધાવે છે એ ગુરુ શિષ્યની જોડી તાત્કાલીન ભારતના ઇતિહાસ-સમુદ્રમા એક સ્વચ્છ રાજહંસ અને તેના બાળ મરાલ જેવા ઉપર તરતા નજરે પડે છે ખરેખર તેઓ તે વખતની પ્રજાને સન્માર્ગમા સ્થિર રાખવા માટે પ્રજારક્ષક દિવ્ય પુરુષો તરીકે પોતાનું દિવ્ય જીવન વીતાવીને ચાલ્યા ગયા છે પરતુ તેના સુફળ પ્રજા હજુ સુધી ભોગવે છે તદ્દન બાલ્યાવસ્થામા દીક્ષા ગ્રહણ કરી પ્રૌઢ ઉમ્મર સુધી નિર્મળ ચારિત્ર પાળી જગત્ ઉપર કેવળ ઉપકાર ખાતરજ જીવ્યા છે તેમા લેશ માત્ર પણ કોને શકાને સ્થાન છે? તેવા પુરુષોને મૃત્યુ બાદ જો કાંઇ પણ ફળ મળવુ ન હોય અને આ જન્મમાજ સુકૃત-દુષ્કૃતના ફળ ભોગવવાના હોય તો આ પુરુષોના અત્યન્ત ઉચ્ચ અને પરોપકારી જીવનો અગત લાભની બાબતમા લગભગ નિષ્ફળ ગયા ગણાય, પરતુ ખરી વાત એ છે કે-આવા ઉચ્ચ જીવનનું ફળ સ્વર્ગાપવર્ગ પણ અવશ્ય હોય

વિજયસેન સૂરીશ્વરજી મહારાજનુ દૂધ જેવુ નિર્મળ જીવનચરિત્ર ટુકમા નીચે આપીએ છીએ —

' શ્રી વિજયસેનસૂરિજી તપાગચ્છની ઓગણસાઠમી પાટે થયા છે

"સ ૧૬૦૪ મા ફાગણ સુદ ૧૫ ના દિવસે ભારતીય ખમીરના કેન્દ્ર જેવી મેવાડ ભૂમિમા નારદીપુર ગામમા વીશાઓશવાલ કુટુબમા તેઓશ્રીનો જન્મ થયો છે

' તેમના પીતાનુ નામ કર્માશાહ હતુ અને તેમની માતાનું નામ "કોડિમદેવી હતું પુત્રનુ નામ જયસિંહ રાખવામા આવ્યુ હતુ

"કર્માગેડે સં ૧૬૧૧ મા વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજ પાસે
"ખભાતમા દીક્ષા લીધી હતી ત્યાર બાદ જયસિંહ અને તેની માતા
"મોસાળમા રહેતા હતા જયસિંહની ઇચ્છા દીક્ષા લેવાની હતી અને
"માતાને સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો, પહેલા તો માતાએ ઘણી આનાકાની
"કરી, પરંતુ ભાવિ મહા પુરુષ થવા સર્જાયેલ પુત્રની
"પ્રબળ ઇચ્છાશક્તિની અસર માતા ઉપર થઇ, અને
"તે પણ દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા બન્ને મા દિકરો મેવાડ જેવા દૂરના
"પ્રદેશમાથી તે વખતના મુસાફરીના સાધનોની મદદથી ઠામઠામ જિનમ-
"દિરોના દર્શન કરતા કરતા સુરત જઈ પહોચ્યા જ્યા શ્રી વિજયદાન-
"સૂરિજીમહારાજ ચાતુર્માસ બિરાજ્યા હતા ત્યા તેઓશ્રીએ સં ૧૬૧૩માં જેઠ
"સુ૦ ૧૧ના દિવસે પોતાના શિષ્ય તરીકે જયસિંહ કુમારને ૯ વર્ષની ઉમ-
"રમાજ દીક્ષા આપી અને નામ જયવિમળ રાખવામા આવ્યુ હતું
"જયવિમળ મુનિએ બાળપણમા ઘણો સારો અભ્યાસ કર્યો હતો કાવ્ય,
"વ્યાકરણ કોષ, સાહિત્ય, છ દોનુ શાસન, સંમતિતર્ક, સ્યાદ્વાદ રત્નાકર,
"અનેકાન્ત જયપતાકા, પ્રમાણ મીમાંસા, સ્યાદ્વાદ કલિકા વિગેરે
"જૈન ન્યાયના ગ્રન્થો, તથા તત્ત્વચિંતામણિ દીધિતિ, કિરણાવલી, પ્રશસ્તપાદ
"ભાષ્ય વિગેરે જૈનેતર ન્યાય ગ્રન્થો, ત્રિશતી વિગેરે ગણિતના ગ્રન્થો,
"અનેક પ્રકારના શકુન શાસ્ત્રો અને જ્યોતિષ શાસ્ત્રોનુ જ્ઞાન મેળવ્યુ
"હતું, અને પચાગી સહિત ૧૧ અગ, ૧૨ ઉપાગ વિગેરે જૈન આગ-
"મોનુ સારૂ જ્ઞાન મેળવ્યુ હતુ

"મુનિ જયવિમળને વિજયહીરસૂરિ પાસે આચાર અને શાસ્ત્ર-
"અનુભવ માટે પાટણ રાખવામા આવ્યા

"વિજયદાનસૂરિ મહારાજ વડાવલીમા સં ૧૬૨૧ વૈસાક સુ૦ ૧૨
"ના દિવસે કાળધર્મ પામ્યા, અને ત્યાના સંઘે ત્યા સ્તૂપ કરાવ્યો
"તેમની પાટે વિજયહીરસૂરિજી બિરાજ્યા હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ જય-
"વિમળ સાથે ડીસા ગયા, ત્યા જઇ આવશ્યક, ઉપધાન, યોગોદ્વહન
"વિગેરે પોતાના સર્વ કાર્યો જયવિમળ મુનિને ભળાવીને ત્રણ મહીના
"સુધી સૂરિમંત્રના ધ્યાનમા બેઠા સૂરિમંત્રના અધિષ્ઠાયિક દેવ યક્ષરાજે
"પ્રગટ થઇને કહ્યુ કે "જયવિમળમુનિ આપના પટ્ટધર થવાને લાયક છે"

"ત્યાથી વિહાર કરી જયવિમળમુનિ સાથે ખભાત ગયા, ત્યાં
"પુની નામના શ્રાવિકાએ પ્રતિષ્ઠા કરાવી, અને જયવિમળ મુનિને પંડિતપદ

"આપવા આચાર્ય મહારાજને વિજ્ઞપ્તિ કરી તેથી સં ૧૬૨૬ ના ફાગણ
"સુદ ૧૦ ના દિવસે તેમને પંડિતપદ આપવામાં આવ્યું, તે વખતે મુની
"આવિમએ મ્હોટો ઉત્સવ કર્યો અને ગુરુ અગપૂજા શિષ્ય અગપૂજા
"શ્રી સંઘપૂજા અને રૂપીઆની પ્રભાવના વિગેરે કાર્યો કર્યાં

'ત્યાથી કુબેરની અલકાનગરી જેવી ધર્મપુરી અમદાવાદમા
'પધાર્યા અને શાખાપુરમા (શાહપુરમા) ચાતુર્માસ રહ્યા ત્યા પણ રાતમા
"સૂરિમંત્રના અધિષ્ઠાયિક દેવ યક્ષરાજે 'પંડિત જયવિમળ પ્રભુ
મહાવીરના શાસનમા મહા પ્રભાવક થશે માટે તેમને પટ્ટધર બનાવવા
"માટેની ખાસ તૈયારી કરો' એમ કહ્યુ, તથા બીજા પણ ઉપાધ્યાય અને
"પંડિતો વિગેરે ગીતાર્થ મુનિઓએ આવીને જયવિમળ મુનિને પટ્ટધર
"બનાવવાને વિનંતિ કરી પછી ચોમાસુ પૂરુ થયે અમદાવાદ શહેરમા પ્રવેશ
"કર્યો ત્યા મૂળા નામના શેઠે મોટો ઉત્સવ કર્યો અને જયવિમળ મુનિને
સં ૧૬૨૮ ફાગણ સુ ૭ ને સોમવારે ઉપાધ્યાયપદ આપીને તરતજ
'આચાર્ય પદવી આપી અને નામ વિજયસેનસૂરિ રાખવામા આવ્યુ
"મૂળા શેઠે શત્રુંજય પર્વતના મુખ્ય શિખર ઉપર આદીશ્વર ભગવાનના
"મૂળ દેરાસરના વાયવ્ય ખૂણામા જિનમંદિર બંધાવે છે તેજ વખતે વિમળહર્ષ
'પંડિતને ઉપાધ્યાયપદ આપવામા આવ્યુ અને પદ્મસાગરગણિ લબ્ધિ
'સાગર વિગેરે ૭ ગણિઓને પંડિતપદ આપવામા આવ્યા મૂળા
'શેઠે રૂપીઆની પ્રભાવના કરી અને યાચકોને ઘણુ દાન આપ્યુ

'હવે ત્યાથી ગુજરાતમા વિહાર કરતા મેઘજી ઋષિ નામના
લુંપાકના અગ્રેસર મુનિને પ્રતિબોધ પમાડી અમદાવાદમા એની
'સાથે લગભગ ૨૬-૨૭ મુનિઓને સાથે દીક્ષા આપી અને ત્યાથી આચાર્ય
મહારાજ પાટણ તરફ પધાર્યા અને ચાતુર્માસ પણ ત્યાજ કર્યું ચાતુર્માસ
"ઉતર્યા પછી સં ૧૬૩૦ ના પોસ સુ ૪ ના દિવસે નવીનાચાર્યના
વંદનનો મોટો ઉત્સવ થયો અને તે વખતે દેશોદેશના સંઘો વંદન કરવા
આવ્યા હતા તે વખતે આચાર્ય મહારાજે નવીનાચાર્ય મહારાજ શ્રી
"વિજયસેનસૂરિજી મહારાજને ગચ્છની સર્વ અનુજ્ઞાઓ આપી વિહાર
'કરવાની આજ્ઞા આપી

'વિહાર કરીને તેઓ ચાપનેર ગયા ત્યા જયવંત શેઠે વૈશાખ
સુ. ૧૩ ના દિવસે સૂરિજી મહારાજ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી ત્યાથી વિહાર
'કરી સુરત ચોમાસુ કર્યું તે વખતે શ્રી ભૂષણ નામના દિગંબરાચાર્ય

"સાથેના વાદમા **શ્રી ચિંતામણિ ભટ્ટ** વિગેરે સભ્યોની હાજરીમા વિજય
"મેળવ્યો ત્યાથી કોકણ દેશમા થઈને પુન પાટણ આવ્યા, અને હીર
"વિજયસુરિજી તે વખતે ગંધારમા ચાતુર્માસ રહ્યા હતા

"અતિમેતખાન નામના સુબાએ વિજયહીરસૂરિની અકબ્બર બાદશાહ
"પાસે ઘણી પ્રશસા કરી, એટલે અકબ્બરે આચાર્ય મહારાજને પોતાની પાસે
"બોલાવ્યા એટલે ગંધારથી ૧૬૩૯ના માગસર સુ ૭ ના દિવસે વિહાર કર્યો,
"અને ફતેહપુરસિકી પ્હોચ્યા તે વખતે તેમની સાથે, વિમળહર્ષગણિ
"વિગેરે સિદ્ધાન્તના પારગામી, શતાવધાની શાતિચદ્રગણિ, પં સહજસાગર,
"પં સિંહવિમળગણિ, મહાકવિ હેમવિજયગણિ, વ્યાકરણ ચૂડામણિ
"પં લાભવિજયગણિ ગુરુના પ્રધાન ધનવિજયગણિ વિગેરે મુનિઓ અને
"શાહ થાનસિંહ, શાહ માનસિંહ, શાહ કલ્યાણજી વિગેરે મોટા મોટા
"સગૃહસ્થો પણ હતા, ને અકબ્બરના રાજમહેલમા મળવા ગયા અકબ્બર
"બાદશાહ થોડા પગના સામા આવ્યા આચાર્ય મહારાજના ચરણકમળમા
"વંદન કર્યું આચાર્ય મહારાજે ધર્મલાભ આપ્યો શેખુજી પહાડી અને
"દાનીઆર વિગેરે રાજકુમારોએ પણ આચાર્ય મહારાજને વંદન કર્યું
"ત્યા અકબ્બરને પ્રતિબોધ આપી અનેક પ્રકારની હિસા છોડાવી
"દયામા એનુ ચિત્ત સ્થિર કર્યું વિજયહીરસુરિજી મહારાજ ત્રણ ચાર
"ચોમાસા આગ્રા અને ફતેહપુર સિકીની બાજુમા કરી બાદશાહને
"વારંવાર બોધ આપી ગુજરાતમા પાછા ફર્યા, તે વખતે **શ્રી નેમિનાથ**
"ભગવાનની જન્મભૂમિ શૌરિપુરીમા ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની
"પ્રતિષ્ઠા કરી ત્યાથી મથુરા વિગેરે થઈ ફરતા ફરતા નાગોર જઈ શિરોહી
"આવ્યા તે વખતે પાટણમા રહેલા વિજયસેનસુરિ મહારાજ ગુરુમહારાજને
"મળવા માટે સામે આવતા હતા તે શિરોહીમા મળ્યા જે વખતે હીરસુરિજી
"ફતેહપુર સિક્રી ગયા ત્યારે આ તરફ પાટણથી વિહાર કરીને વિજય
"સેનસુરિએ બે ચોમાસા કરીને ફરીથી ૧૬૪૨મા પાટણમા ચોમાસુ કર્યું
"અને ત્યા ધર્મસાગર ઉપાધ્યાયે રચેલા પ્રવચન પરીક્ષા ગ્રન્થ વિષે
"ખરતર ગચ્છવાળાઓની સાથેના વાદમા વિજય મેળવ્યો ફરી હવ્યા
"ગુરાજ અને વત્સ એ બે નામ ધારણ કરનાર રાજ્યના અધિકારી શ્રાવકની
"મદદથી તેઓએ વાદ માગ્યો, ત્યારે પણ અમદાવાદમા ખરતરગચ્છી
"ઓની સાથેના વાદમા વિજય મેળવ્યો, અને ખાનખાનાની મદદથી
"સંઘે તેનો મોટો ઉત્સવ કર્યો ખાનખાના સુબાએ તેમા સારો સહકાર

' આવ્યો ત્યાથી આજુબાજુ વિહાર કરી પુન અમદાવાદ આવ્યા
' ત્યાર સંઘે પ્રવેશોત્સવ કર્યો અને ખાનખાનાએ દરેક જાતના સાધનો
" આપ્યા તે ચોમાસુ ત્યાજ કર્યું તે વખતે ખાનખાના વારવાર
મળવા આવતા હતા અને ગુરુનો ઉપદેશ શ્રવણ કરતા હતા કોઈ
' કોઈ વાર ઉપદેશ શ્રવણ કરવા પોતાના મહેલમાયે બોલાવી જતા હતા
' ઇડરના સ્થિર શેઠની રૂપાઈ નામની પત્નીથી સંવત ૧૬૩૪ પોસ
' સુ ૧૩ ના દિવસે જન્મેલા વાસાક કુમારને ૧૬૪૩ માં આચાર્ય મહારાજે
" દીક્ષા આપી અને વિદ્યાવિજય નામ રાખ્યુ ફાગણ સુ ૧૧ ના દિવસે
' અહિનંદે નામની શ્રાવિકાએ આચાર્ય મહારાજ પાસે જિન મંદિરમા
' પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તે વખતે ગાંધારના ઇંદ્રજી નામના શેઠ મહાવીર
સ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે અમદાવાદમા વિનતિ કરવા આવ્યા
' ત્યા જઈ ૧૬૪૩ જેઠ સુ ૧૦ મહાવીર સ્વામીની પ્રતિમાની
પ્રતિષ્ઠા કરી તેજ વર્ષમા જેઠ વદ ૧૧ ના દિવસે ખંભાતમા
' વનાઈ શ્રાવિકાના મંદિરમા પ્રતિષ્ઠા કરાવી અને ત્યા ચોમાસુ રહ્યા
' શિરોહીમા શ્રીહીરસૂરિજી મહારાજને મળ્યા પછી ત્યાથી તેમની આજ્ઞા
લઈને નગીયારાજી પારેખની વિનતિથી પ્રતિષ્ઠા કરવા વિજયસેનસૂરિ
' પાછા ખંભાત આવ્યા અને ૧૬૪૫ જેઠ સુદ ૧૨ ના દિવસે
ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ તથા મહાવીર પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરી, અને
ત્યાથી વિહાર કરી ગાંધારમા ચોમાસુ કર્યું ત્યાથી વિહાર કરી આચાર્ય
મહારાજની વિજયહીરસૂરિજી મહારાજને ફરીથી મળ્યા અને ૧૬૪૯મા
' બંનેએ સાથે રાધનપુરમા ચોમાસુ કર્યું તેવામા લાહોરથી અકબ્બર
' બાદશાહનો સૂરીશ્વરજીને બોલાવવાનો પત્ર આવ્યો પરંતુ વૃદ્ધાવસ્થાના
કારણે પોતે ન જતા હીરવિજયસૂરિજીએ વિજયસેનસૂરીશ્વરજીને પાદશાહ
પાસે જવાની આજ્ઞા આપી એટલે માગસર સુદ–૩ ના દિવસે વિહાર
' કર્યો પાટણ આવ્યા ત્યા શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથની જાત્રા કરીને
' આબૂ ગયા ત્યા દેલવાડા અચલગઢ અને તલાટીમા રહેલ કુમાર વિહાર
' વિગેરેની યાત્રા કરી શિરોહી પ્હોચ્યા ત્યાના રાજાએ તથા સંઘે
' ભવ્ય સામૈયુ કર્યું થોડા દિવસ રહી રાણકપુરજીની યાત્રા કરી,
પોતાની જન્મભૂમિ નારદીપુરમા થોડા દિવસ રહી મેડતા
" ગયા મોતીયા રાજા અને સરદારોએ ગુરુની સારી ભક્તિ કરી
' ત્યાથી વિહાર કરી વૈરાટનગર મહીમ નગર ગયા અને ત્યાથી
' અનુક્રમે વિહાર કરતા, લાહોરથી ૬૦ ગાઉ આ તરફ લોધીયાણા

"પહોચ્યા ત્યા શેખ અબુલફજલનો ભાઈ શેખ ફેજી-વિગેરે સૂરીશ્વરને
"વદન કરવા આવ્યા. નદિવિજય નામના મુનિએ અવધાન કરી
'બતાવ્યા તે અને ગુરુનો પ્રભાવ જોઈ હૃદયમા આનદ પામી લાહોર
"જઈ અકબ્બર બાદશાહને બધી વાત કરી. તે સાભળી બાદશાહ ગુરુ-
"મહારાજને મળવા ઘણા ઉત્સુક થયા તેવામા ગુરુમહારાજ પણ રસ્તામા
"બાદશાહી મહેલમા આવીને ઉતર્યા ભાનુચદ્ર ઉપાધ્યાય પણ આવીને
"મળ્યા અને શ્રી સઘ પણ તમામ ગજસેના સાથે સામે આવ્યો ત્યાથી
"આચાર્ય મહારાજ લાહોર પાસેના ગઝીપુરામા આવી પહોચ્યા ઉપાધ્યાય
"ભાનુચદ્રગણિ બાદશાહ પાસે ગયા અને આચાર્ય મહારાજ પધાર્યાની વાત
'કરી એટલે અકબ્બરે નદિવિજય મુનિને પોતાની સભામા અવધાન કરવા
"બોલાવ્યા, તે વખતે મારવાડના મડોવરના રાજાશ્રી માલદેવના પુત્ર
"ઉદયસિહ સાઠહજાર સૈન્યના નેતા માનસિહ ખાનખાના શેખ અબુ
"લફજલ આઝમખાન જાલોરના ગજનીખાન તથા બીજા પણ કેટલાક
"બાદશાહને માનનીય હિદુ રાજાઓ અનેમોગલ મસારો, મોટામોટા ન્યાય
'અને વેદોને જાણનાર બ્રાહ્મણો, પડિતો કાજીઓ, કાયસ્થો, તથા કાવ્યો અને
"સાહિત્યની પડિતોની હાજરીમા નદિવિજય મુનિએ અવધાન સાધી બતાવ્યા
"પછી જેઠ સુદ ૧૨ના દિવસે આચાર્ય મહારાજે લાહોરમા પ્રવેશ કર્યો, તેજ
"દિવસે શેખજી દરબારી શમદામ વિગેરે મોટા પુરુષોની સાથે કાશ્મિરી
"મહેલમાં અકબ્બર બાદશાહને સૂરિજી મળ્યા અકબ્બર બાદશાહે વિજય-
"હીરસૂરિજીના સમાચાર પૂછ્યા, અને આચાર્ય મહારાજે હીરસૂરિજી મહારાજ
"તરફનો ધર્મલાભ કહ્યો કરીથી પણ બાદશાહની અવધાન જોવાની
"ઇચ્છાથી આચાર્ય મહારાજની આજ્ઞા મેળવી નદિવિજય મહારાજે
'અવધાન કરી બતાવ્યા તે વખતે બાદશાહે તેમને ખુશફેમનુ બિરુદ આપ્યુ
"શ્રાવકો તરફથી રૂપીયાની પ્રભાવના વિગેરે અનેક પ્રકારે ધર્મની પ્રભાવના
"થઈ હતી

"તે વખતે બાદશાહને કેઈએ સમજાવ્યુ હતું કે—

"આ જૈનો સૂર્યને, ઈશ્વરને, અને ગગાને માનતા નથી"

ત્યારે આચાર્ય મહારાજે સમજાવ્યુ કે અમે જેવી રીતે ઇશ્વર
"વિગેરેને માનીએ છીએ, તેવી રીતે કોઈ પણ માનતું નથી.

"य दैवा समुपासते०

"ઇત્યાદિ હનુમાન નાટકનો શ્લોક બતાવીને જૈનો "અર્હન્
"અર્હન્' એમ કહીને પરમેશ્વરને પૂજે છે" એવા બ્રાહ્મણોના બનાવેલા
'તે શ્લોકમાંજ' જૈનો ઇશ્વરને માને છે" તેવી તેમની કબુલાત બતાવી
"અને તીર્થંકરપણે વિચરતા દેવાધિદેવ અને સિદ્ધોનુંસ્વરૂપ સમજાવ્યુ
'જૈનોની પરમેશ્વર સબંધી માન્યતા કેટલી ઉચ્ચ છે?" તે સાંભળી
"બાદશાહને ઘણો જ આનંદ થયો. સૂર્યને માનવા વિશે આચાર્ય મહા
"જાએ સમજાવ્યુ કે–'સૂર્યને પણ અમે બહુમાન આપીએ છીએ, કેમકે
"સૂર્યનો ઉદય થયા વિના અને સૂર્યનો અસ્ત થયા પછી એટલે તેના
'વિયોગમાં અમે અન્નપાણીજ લેતા નથી ગંગાજળ વિના
"અમારા દેવની પ્રતિષ્ઠા થઇ શકતી નથી" એ રીતે બાદશાહના મનનું
"સમાધાન કરવાથી જે લોકોએ બાદશાહને ખોટો ખ્યાલ આપ્યો હતો, તે
લોકો પણ શરમાઇ ગયા અને ગુજરાતમાંથી આવેલા જૈન આચાર્યના
"તેજનો પરિચય થતા તેનાથી અંજાઇ ગયા

"ત્યાર પછી બાદશાહના આગ્રહથી આચાર્ય મહારાજે લાહોરમા
'બે ચોમાસા કર્યા દુધ આપવા અને ભાર ઉપાડવામા તથા ખેતીમા ઉપયોગી
હોવાથી ગાય તાન તથા ભેંસ અને પાડાને મારવા નહીં મરેલાનુ
'ધન લેવુ નહી શુલ્કામ પકડવા નહી જમાત અને જીજીઆવેરો ન
'લેવા' એ છ મુદ્દા ઉપરના શાહી ફરમાનો આચાર્ય મહારાજના નામથીજ
બાદશાહે દેશોદેશમા ફેરવ્યા આ અરસામા ભાનુચંદ્ર ઉપાધ્યાયના નંદી
મહોત્સવનો તમામ ખર્ચ બાદશાહના મુખ્ય મંત્રી શેખ અબુલફજલ
'જીએ કર્યો હતો.

'આ તરફ હીરવિજયસૂરિજી મહારાજ પાટણથી વિહાર કરી
"શત્રુંજયની યાત્રા કરી ઉના ગયા ત્યા તેમનુ શરીર લથડયુ અને પોતાનો
'કાળધર્મનો સમય જાણી અનશન સ્વીકાર્યુ સંવત્ ૧૬૫૨ ના ભાદરવા
સુદ ૧૧ ના દિવસે કાળધર્મ પામ્યા આ અનશન સ્વીકાર્યાના સમાચાર
'લાહોરથી વિહાર કર્યો બાદ મહીમ નગરમા વિજયસેનસૂરીશ્વરજીને
"મળ્યા તેથી ત્યાંથી વિહાર કરી ગુજરાતમા પાટણ પહોંચ્યા અને ત્યા
'ગુરુ મહારાજના કાળધર્મના સમાચાર મળ્યા તેમને આઘાત તો થયો,
'પરંતુ મનનું સમાધાન કરી પોતાના કર્તવ્યમા વધારે સાવધાન થયા

"પછી પાટણથી વિહાર કરી ખંભાત જઇ ચોમાસુ રહ્યા ત્યાથી
વિહાર કરી અમદાવાદ આવ્યા ત્યા ભોજક નામના શ્રાવકે મોટો ખર્ચ
'કરી પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે વખતે લબ્ધિસાગરગણિને ઉપાધ્યાય પ
"આપવામા આવ્યુ વચ્છા નામના ઝવેરીએ પણ મોટો ખર્ચ કરી પ્રતિષ્

" કરાવી ત્યા ચોમાસુ કરી કાણુપુરમા ગયા, ત્યા ડીકવાના પાડામા
" શ્રી વિજય ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા છુપી હતી, પરંતુ
" આચાર્ય મહારાજના કહેવાથી અને હુસેન કાજીની મદદથી તે પ્રતિમાજી
" શ્રાવકાએ બહાર પ્રગટ કર્યા તેની સિકંદરપુરમા શ્રી સંઘે પ્રતિષ્ઠા કરી
" તે ત્યા હીરસૂરિજીની પાદુકાથી પવિત્ર થયેલા સિકંદરપુરમા ચોમાસુ
" કર્યું સિકંદરપુરમા લહૂઆ (લવજી) શેઠે પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા
' નવી કરાવી આચાર્ય મહારાજ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે વખતે નંદિવિજય
" મહારાજને વાચક પ૦ અને વિદ્યા વિજય મુનિને પંડિત પ૦ આપ્યુ
" ત્યાથી વિહાર કરી આચાર્ય શ્રી લાડોલ ગયા ત્યા ત્રણ માસ સુધી
" આયંબિલ અને છઠ્ઠ અઠ્ઠમની તપશ્ચર્યા કરી સૂરિમંત્રનુ ધ્યાન કર્યું
" યક્ષરાજે પ્રગટ થઈ પોતાના પટ્ટ ઉપર વિદ્યાવિજય ગણિને સ્થાપન
" કરવાની સૂચના આપી અંતર્ધ્યાન થયા ધ્યાન પૂર્ણ થયુ, ત્યારે સંઘે
" મારો મહોત્સવ કર્યો ત્યાથી ઇડર આવ્યા, ત્યા તેના અમાત્ય તથા રાજાએ
' સારૂં સન્માન આપ્યુ ત્યાથી તારંગા પધાર્યા તારંગાની યાત્રા કરી
" સૌરાષ્ટ્ર દેશ તરફ વિહાર કરી તેમા પ્રવેશ કર્યો પવિત્ર તીર્થ શ્રી શત્રુંજય
" ગિરિરાજની યાત્રા કરી ઉના ગયા ઉને જઈને આચાર્ય મહારાજની
" પાદુકાને પ્રણામ કર્યા, અને ત્યા પ્રતિષ્ઠા કરાવી પુનઃ શ્રી શત્રુંજયગિરિએ
' આવ્યા ત્યાથી ખંભાત તરફ ગયા અને ત્યા મહાન્ પ્રવેશોત્સવ પૂર્વક પ્રવેશ
" કર્યો અર્હંત્ બિંબ પ્રતિષ્ઠા તીર્થયાત્રા અને ગચ્છાચાર્ય સ્થાપનાને
' પ્રસંગે પ્રસંગે ઉપદેશ આપવામા આવ્યો મલ્લ નામના ગૃહસ્થે મોટી
" કંકોત્રી લખી તમામ દેશદેશાવરના સંઘોને બોલાવી આચાર્યપ૦ પ્રતિષ્ઠાને
" મહોત્સવ કર્યો પંડિત વિદ્યાવિજયને ૧૬૫૬ ના વૈશાખ સુદ ૪ ના
' દિવસે ઉપાધ્યાય પદ્ની અને આચાર્ય પદવી આપી નામ વિજયદેવ
' સૂરિ રાખવામા આવ્યુ તે વખતે મેઘવિજયજી તથા વિજયરાજ
" પંડિતને ઉપાધ્યાય પદ્ની આપવામા આવી

' તે વખતે તપાગચ્છના સાતમો મુનિઓ એકઠા થયા હતા તેજ
' દિવસે મદનગોરે દશહજાર રૂપીયાનો ખર્ચ કર્યો હતો, અને આગલ દિવસે
" ઠક્કર વિકાગોઠે આઠ હજારનો ખર્ચ કરી પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. એકંદર
' વિજય દેવસૂરિના આચાર્ય પ૦ વખતે પચાસ હજાર મહુમદી સિક્કા-
" ઓનો ખર્ચ થયો હતો ચોમાસુ ત્યા કર્યું પછી પાટણ ગયા
' ૧૬૫૭મા પાટણમા પારેખ સહસ્રવીરે ૫૦ હજાર મહમુદિકા ખરચીને

"ગચ્છાનુજ્ઞાની નંદીમંડાની આચાર્ય નંદનાનો મોટો મહોત્સવ કર્યો તે
"મહોત્સવમાં વિજયદેવ સૂરિજીને વિજયયસેનસૂરિજીએ ૭ લાખ છત્રીસ
'હજાર ગ્રંથપ્રમાણ આગમની વાચનાની આમ્નાય આપી
નંદીસૂત્રની વાચના આપી અને પહેલા ગૌતમસ્વામીના વખતમાં
'એકત્રીશસો અક્ષરનો સૂરિમંત્ર હતો, જે હાલ માત્ર અગ્યાર શ્લોક
'પ્રમાણ જ છે જે ગચ્છાધિપતિને જ ગણવાનો હોય છે, તે આપ્યો ત્યાંથી
'શ્રી શંખેશ્વરજીની યાત્રાએ ગયા ત્યાં લુંપા મત છોડીને આવેના
'મુનિનયવિજયને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું તેવામાં મારવાડમાંથી
"બારસો ગાડા સાતસો સુભટ પાંચશો ઉંટ સાથે સંઘપતિ હેમરાજ
શેઠનો સંઘ શ્રી શત્રુંજયની યાત્રાએ જતો હતો તેણે શંખેશ્વરમાં
'આવીને આચાર્યશ્રીને વંદના કરવાનો લાભ લીધો ત્યાંથી વિહાર કરી
'ગુરુ મહારાજ અમદાવાદ આવ્યા ત્યાં પુંચપાળના ભાઈ ઠાકરસીએ
"૭૫ અંગુળ પ્રમાણની શ્રી સંભવનાથ પ્રભુની પ્રતિમા કરાવી અને
પુન્યપાળશેઠે એકાવન અંગુળની શીતળનાથ ભગવાનની પ્રતિમા કરાવી
'તેના ત્રીજા ભાઇ નાકરશેઠે ૫૧ અંગુળની સંભવનાથ પ્રભુની
"પ્રતિમા કરાવી એ ત્રણે પ્રતિમાની આચાર્ય મહારાજે પ્રતિષ્ઠા કરાવી
"તે વખતે ખંભાતના તેવજીઆ પારેખે પણ ૬૩ અંગુળની સ્તંભન
પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા કરાવી તેની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા પુન્યપાળશેઠના
મહોત્સવ વખતે આચાર્ય મહારાજ પાસે કરાવી હતી. જે પ્રતિમા
ખંભાતમાં સાગોટાના પાડામાં ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના મંદિરના
'ભોંયરામાં છે ચોમાસું સૂરિજીએ અમદાવાદમાં જ કર્યું અને સંઘજીશેઠે
'ઘણી પ્રતિમાઓની સાથે અજીતનાથ ભગવાનની મોટી પ્રતિમાની
પ્રતિષ્ઠા કરાવી ત્યાર પછી શ્રીપાળ નામના ઝવેરીએ ૬૭ આંગળની
'મોટા ફણાવાળી શ્રી જગવલ્લભ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા કરાવી તેજ
વખતે ખંભાતના મોનો તેજપાળ જેમણે શત્રુંજયના મુખ્ય ચૈત્યનો
"ઉદ્ધાર કરાવ્યો હતો તેણે આદિનાથ ભગવાનની ૭૧ અંગુળની પ્રતિમા
કરાવી પાટણના બીજા તેજપાળ સોનીએ ૪૭ અંગુળની સુપાર્શ્વનાથ
ભગવાનની પ્રતિમા કરાવી તે વખતે સુરશેઠે આબુનો મોટો સંઘ કાઢ્યો
'અને રસ્તામાં દરેક શ્રાવકને ઘેર ઘેર એક એક મહમુદિકાની પ્રભાવના કરતા
ગયા આબુતીર્થને મોતી શ્રીફળ સોનામહોરો, રૂપીયા અને ફુલો
"વડે વધાવી યાત્રા કરી ત્યાંથી ગિરિઢી નાગદીપુર વગ્માણા વિગેરેની અને
ગણપ્પુરજીની યાત્રા કરી પાછા સ્વદેશ આવ્યા તે ૧૬૫૯ માં એકંદર
૧ લાખ મહમુદિનો ખર્ચ કર્યો હતો

ત્યાથી વિહાર કરી સૂરિજી રાધનપુર ગયા, ત્યાના પહાડખાન રાજા
"સામે આવ્યા તે વખતો વખત ઉપદેશ સાભળવા સૂરિજી પાસે આવતા
"હતા ત્યા ઉપધાન બાર વ્રતો ઉચ્ચારવા વિગેરેના મોટા મોટા ઉત્સવો
"થયા ને ચોમાસુ પૂર્ણ કર્યું ૧૬૫૯ મા ડીમાની બાજુમા રામસેણ
"ગામમા મદિર ખડિત થવાથી તેની અદરની આદીશ્વર ભગવાનની
"તેજસ્વી પ્રતિમાને ભોયરામા મૂકાવી હતી તેની યાત્રાએ રાધનપુરથી
"સઘ લઈને મહેમદાવાદ નગર પારકર પારપાર વિગેરેમા પાર્શ્વનાથ
"ભગવાનની અને દવિપદ્રમા શાન્તિનાથ ભગવાનની યાત્રા કરી રામસેણ
'પહોચ્યા યાત્રા કરી પાછા રાધનપુર આવ્યા ત્યા વાસણ જોડાએ મોટા
"પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ કર્યો અને આચાર્ય મહારાજે નવા જિન મદિરમા
"પ્રતિષ્ઠા કરાવી ત્યાથી વિહારકરી વડાવળી આવ્યા ત્યા વિજય દાનસૂરિજી
"અને વિજય હીરસૂરિજીની મૂર્તિઓ ભરાવી, બે સ્તૂપ કરાવ્યા સઘે
"મોટો ઉત્સવ કર્યો અને આચાર્ય મહારાજે હીરસૂરિની પાદુકાની સ્તુતિ
"કરી ત્યાથી પાટણ ગયા ત્યા વિજય સૂરિએ પહેલા વિજય
"હીરસૂરિજીએ મેઘજી ઋષિને પ્રતિબોધ આપીને દીક્ષા આપી હતી તેના
"લુપાક મતના,પ્રશિષ્ય મેઘરાજ મુનિને પ્રતિબોધ આપી વિજયસેન
"સૂરીશ્વર મહારાજનો પરીચય કરાવ્યો. અને જ્યારે તેનુ મન સપૂર્ણ
"સતુષ્ટ થયુ,' ત્યારે તેણે વિજયદેવસૂરિજીએ પાસે દીક્ષા
"લીધી પછી ડુગરના સઘની વિનતિથી ત્યા જઈ ચોમાસુ
"કર્યું તે દરમ્યાન પાટણનો સઘ પણ ત્યા વદન કરવા
"આવ્યો હતો ચોમાસુ પૂર્ણ થયે શ્રી શખેશ્વરજીની યાત્રા કરી પાટણ
"આવી ફાગણ ચોમાસુ કર્યું પછી ખભાત તરફ વિહાર કર્યો
"રસ્તામા ચાણસ્મા ગામે ભટેવા પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરી અમદાવાદ
"થઈ ખભાત ચોમાસુ કર્યું અને ત્યાથી અકબર નામના પરામા
"પ્રતિષ્ઠા કરી ત્યાથી ગધારમા ચોમાસુ રહ્યા અને ત્યાથી સુરત તરફ
'ગયા રસ્તામા ભરૂચ અને રાદેર થઈ નાવડાથી તાપી નદી ઉતરી
"સુરત પહોચ્યા ત્યા જિનપ્રતિમાઓના પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવો શ્રીસઘે કર્યા અને
' ચોમાસુ કર્યું ત્યાથી શત્રુજય આવ્યા ખભાત, અમદાવાદ, પાટણ,
"દીવ, જામનગર વિગેરેના સઘો પણ ત્યા આવેલા હતા ત્યાથી દીવના
"સઘના આગ્રહથી ઉના પધાર્યા. ગુજરાતના સઘના આગ્રહથી વિજય
"દેવસૂરિજીને ગુજરાત તરફ વિહારની આજ્ઞા આપી ઉનામા શ્રી વિજય
"હીરસૂરિજીની પાદુકાને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ પ્રણામ કર્યા. દીવમા મેઘજી

"પારેખ બહુ પ્રસિદ્ધ અને ત્યાંના રાજાના માન્ય મિત્ર મોટા શેઠ હતા,
"અને તેની સ્ત્રી લાડકી નામે હતા, ત્યાંના યવન રાજા પણ તેને
"બહુ માન આપતા હતા બન્નેએ દીવના સંઘ સાથે ઉનામાં આવીને
'પ્રતિષ્ઠા કરાવી ઉનામાં અમુલ્ય શેઠાણીએ પણ પ્રતિષ્ઠા કરાવી દીવના
'કાળા શેઠે ઉનામાં આવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી એ ચોમાસુ ત્યાં થયું ત્યાંથી
'પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે દેવ પાટણ ગયા કે જ્યાં પૂર્વે ચંદ્રપ્રભ પ્રભુના
'વખતમાં ચંદ્રશેખર રાજાના પુત્ર ચંદ્રયશાએ સમોવસરણમાં બીરાજમાન
દોઢસો ધનુષ્યની ઉંચી ચંદ્રકાન્ત રત્નમય જીવિત સ્વામી શ્રી ચંદ્રપ્રભ
'પ્રભુની પ્રતિમા કરાવી અને મોટું મન્દિર બંધાવી ચંદ્રપ્રભાસ નામનું
'નગર પ્રસિદ્ધ થયું હતું જેનું નામ પાછળથી પ્રભાસ તીર્થ તરીકે
'પ્રસિદ્ધ થયું હતું અને હાલ દેવ પાટણ કહેવાય છે ત્યાંના અમરદત્ત
વિષ્ણુ અને લાડજી નામના શેઠોએ આચાર્ય મહારાજ પાસે પ્રતિષ્ઠા
કરાવી ત્યાંથી વિહાર કરી દીવની પાસેના દેલવાડામાં આવ્યા ત્યાં પણ
'હીરજી શેઠ અને સોજાં શ્રાવિકાએ પ્રતિષ્ઠા કરાવી ફીરંગી (પોર્ટુ
'ગીઝ) લોકોએ કાજી (જજજ) કેપ્ટન કલાસ પાદરી વિગેરેએ મળીને
દેલવાડા આવી 'આપને કોઈ પણ જાતની હરકત નહી આવે"
એવુ વચન આપીને દીવ આવવા વિનતી કરી અને 'જો આપ ન
'આવી શકો તો આપના શિષ્યને મોકલો' એટલે નદિવિજય વાચકને
"ત્યાં મોકલ્યા તેમના ઉપદેશથી તેઓ ખુશ થયા ત્રણ દિવસ રહીને નંદિ
'વિજય વાચક પુનઃ દેલવાડા પાછા આવ્યા ત્યાંથી દીવના સંઘ સાથે
"જુનાગઢની યાત્રા કરવા ગયા ભરત ચક્રવર્તીના પુત્ર સુરાષ્ટ્ર
'કુમારે વસાવેલા જુનાગઢમાં આવ્યા, ત્યાં અકબર બાદશાહના માન્ય
'ઉમરાવ આજમખાનનો પુત્ર ખૂરમ નામનો સુબો હતો તે જુલ્મી
હતો તો પણ આચાર્ય મહારાજના ઉપદેશથી શાન્ત થયો સુબાએ
આચાર્ય મહારાજનું બહુમાન કર્યું પછી ગિરનાર ઉપર ચડીને સિદ્ધ
રાજ જયસિંહે અને સજ્જન મંત્રિએ કરાવેલા પૃથ્વીજય નામના
'મહિમા નેમિનાથ ભગવાનની યાત્રા કરી જુનાગઢમાં આવી
ખુરમની સાથે ખુબ ધર્મ ગોષ્ટી કરી પછી દેવ પટ્ટણમાં આવીને આચાર્ય
"મહારાજ ચોમાસા માટે રહ્યા દીવનો સંઘ ક્ષેમકુશળ ઘેર પહોંચી ગયો
દેવ પાટણમાં બે પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી અને ત્યાંથી દેલવાડા ગયા ફરીથી
'પણ ફીરંગી લોકોને તેમને મળવાની ઈચ્છા થઈ કેમકે ગયે વર્ષે પોતાના
શહેરનો સંઘ જુનાગઢ ગયો હતો અને તે ક્ષેમકુશળ પાછો આવ્યો

"ગુરુના પ્રભાવથી સુબા ખુર્રમ તરફથી કોઈ પણ જાતની અડચણ ન
"આવી, માટે અમારે પણ તેવા ગુરુને મળવુ જ જોઇએ " એમ વિચારી
"ત્યાના મુખ્ય ગવર્નરે પાદરી મારફત વિનતિપત્ર લખાવ્યો પરંતુ
"મેઘજી ગોરની સંમતિ વિના ગુરુ ગયા નહીં છેવટે મેઘજી ગોરે ગવ
"ર્નરના હાથનો પત્ર લખાવી આચાર્ય મહારાજને વિનતિ કરાવી અને
"આચાર્ય મહારાજ પણ " સંઘની પ્રભાવના થશે તથા સંઘ ઉપર ફીરંગી
"લોકોનો જુલ્મ ઓછો થશે, અને ધર્મની પ્રભાવના થશે " એમ જાણી
"દીવ તરફ ગયા તેના અધિકારીએ ખાસ પોતાના કિંમતી મછવા
"મોકલ્યા તેમા બેસી સમુદ્ર ઉતરી તેઓ દીવમા જાહેર મહોત્સવ પૂર્વક
"પ્રવેશ્યા ત્યાં ઘણીજ જૈન ધર્મની પ્રભાવના થઈ, ત્યાના લોકોએ રત્નોથી
"ગુરુને વધાવ્યા તેના અધિકારીને જૈનશાસનની સત્યતા સમજાવી, તેથી
"તે લોકો પણ ગુરુને વશ થઈ ગયા કેટલાક દિવસ રહી ધર્મપ્રભાવના
"કરી તમામ નગર લોકો અને ફીરંગી લોકો વળાવવા આવ્યા ગુરુ મહારાજે
"દેલવાડામા આવી ચોમાસુ કર્યું ચોમાસુ ઉતર્યે જામનગરના રાવલજામે
"ગુરુ મહારાજને વિનતિ કરવા શ્રાવકોને મોકલ્યા હતા, તે વિનતિને માન
"આપી જામનગર તરફ જતા કેટલાક દિવસ ભાણવડ રહ્યા, ત્યાના સંઘે
"મોટો ઉત્સવ કર્યો ત્યાથી હાલારમા થઈ જામનગર પહોચ્યા, અને
"ચોમાસુ કર્યું ત્યા રાવળજામ પણ ગુરુ મહારાજનો ધર્મોપદેશ સાભળવા
"વારવાર આવતા હતા. ચોમાસુ પૂર્ણ થયે-અમદાવાદ પાટણ, ખંભાત,
"રાધનપુર વિગેરે સંઘોના આગ્રહથી તે દરેકના શહેરના સંઘો સાથે શ્રી
"શંખેશ્વરની યાત્રા કરી, અમદાવાદ ગયા સંઘમા બાર વરસનો મોટો
"વિરોધ હતો, જે કોઈ કાઢી શક્તુ ન હતું તે વિરોધ દૂર કરી તે ચોમાસુ
"પૂર્ણ કરી બે પ્રતિષ્ઠા માહ મહિનામાં અને બે પ્રતિષ્ઠા વૈશાખમા કરાવી

"આ પ્રમાણે અનેક સુકૃત્યોથી જૈન શાસનની પ્રભાવના કરી, પચાસ
"પ્રતિષ્ઠાઓમા અનેક જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, શત્રુંજય તારંગા
"નારંગપુર, શંખેશ્વર પંચાસર રાણપુર આરાસણ વિદ્યાનગર
"વિગેરે સ્થાને જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા આઠ ઉપાધ્યાય પદવી, દોઢસો પંડિત-
"પદવી આપી અને બે હજાર સાધુ સાધ્વીની પરિવાર યુક્ત અકબર
"બાદશાહે આપેલુ મહાન હીરવિજયસૂરિનું પદ ધારણ કરતા, વીશ વરસ
"સુધી ગચ્છની બરાબર વ્યવસ્થા સાચવી ૫૮ વર્ષ ચારિત્ર પાળી ૧૬૭૧ ના
"જેઠ વદ ૧૧ ના દિવસે ખંભાત પાસેના અકબરપુરામા ૬૭ વર્ષની
"ઉમરે કાળધર્મ પામ્યા પરંતુ તે વખતથીજ શ્રી વિજયદેવસૂરીશ્વરજી

'મહારાજનો પ્રતાપી સૂર્ય શાસન ગગનાંગણના મધ્ય ભાગમાં 'આરૂ. થઈ ચૂક્યો હતો"

આ પ્રમાણે અતિ સંક્ષેપમાં શ્રી વિજયસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજના જીવનની રેખા અંકે બતાવવામાં આવી છે ૯ વર્ષની નાની ઉમ્મરમાં દીક્ષા લઈ ૬૭ વર્ષ લગભગની વૃદ્ધ ઉમર સુધી ચારિત્રપાળી જે પવિત્રતા અને પ્રભુત્વ સંપાદન કરેલ હશે તેનું મૂલ્ય આંકવાને કોણ સમર્થ છે? ૧૬૦૪ માં તેઓશ્રીનો જન્મ હતો વિજયપ્રશસ્તિ કાવ્યની સમાપ્તિ વખતે તેઓશ્રી વિદ્યમાન છે એમ કવિ जयति પદ મૂકીને સૂચન કરે છે તે વખતના જૈન સમાજમાં કલ્યાણકર અને હિતચિંતક અગ્રેસરનેતા અને સર્વ પ્રાણીઓના શરણભૂત તેઓ હતા એ વાત અમેજ કહીએ છીએ, તેમ નથી પરંતુ તેમનું ચરિત્ર લખનાર શ્રી ગુણવિજય ગણિ મહારાજ પણ સાક્ષાત્ નજરે જોયેલો અને અનુભવેલો પોતાનો અનુભવ વર્ણવે છે કે—

श्रीभारत खण्डमखण्डमेतत् प्रोल्लासयन् पङ्कजिनीश इव ।
तमो हरन् वि जगत सम ताच्चिर जयत्येष गुरुगरीयान् ॥सर्ग २१–६७

'ચારેય તરફથી આખા વિશ્વનું અંધારૂ—અને અજ્ઞાન દૂર કરનારા સૂર્ય જેવા આ મહાન્ ગુરુશ્રી આ અખિલ ભારત વર્ષને આનંદ પમાડતા અત્યારે ખૂબ વિજય પામે છે'

૨૧–૬૭ વિજયપ્રશસ્તિ કાવ્ય

આવા મહાપુરુષો ખરેખર તે વખતે ભારત વર્ષની અપૂર્વ પ્રતિષ્ઠા રૂપ હતા તેઓનો પ્રતાપ અને પ્રભાવ અપૂર્વ હતો જનસમાજ ઉપર સર્વોપરિ અસર હતી તે વખતના દેશી વિદેશી રાજાઓ અને તેના કર્મચારિઓ તેઓ તરફ અપૂર્વ માન ધરાવતા હતા તેમાં શંકાને લગ્ન માત્ર સ્થાન નથી તેનો લાભ એકના જૈનોનેજ મળ્યો છે એમ માનવાને કારણ નથી પરંતુ તેનો લાભ હિન્દની સમસ્ત પ્રજાને અને અનેક પ્રાણીઓને મળેલો છે મુસલમાન બાદશાહીની ચૂડમાંથી તેઓના પ્રભાવે ઘણી રીતે પ્રજાનો બચાવ થઈ શક્યો છે અને આર્ય પ્રજાની મહાન્ રચનાને અનેક રીતે વાગવાના ફટકામાંથી પ્રજાનો બચાવ થઈ શક્યો છે પ્રજાનું આખું તંત્ર મહાજનના હાથમાં હોવાથી મહાજનોના પૂજ્ય આવા આચાર્યોએ મહાજનોના વહીવટ માટે ઘણા સરળ માર્ગો કરી આપ્યા છે અને હિંદુ રાજાઓના બળમાં પણ તેથી વધારો થવા પામ્યો હતો અકબર બાદશાહ જેવા મુત્સદ્દી બાદશાહોએ ભલે હિંદુ પ્રજાનો ચાહ મેળવી પોતાની સત્તા મજબૂત બનાવવાની યુક્તિ માટે કદાચ આવા મહાત્માઓનો પરિચય કર્યો હોય, એમ તુષ્યતુ દુર્જન "

ન્યાયે ઘડીભર કલ્પી લઈએ, પરંતુ આ મહાત્માએ પણ તેના ઉપર પોતાનો અપૂર્વ પ્રભાવ પાડયોજ છે, અને જીવદયાની બાબતમાં જે અસર તેના દિલ ઉપર પાડી છે, તેમા અકબ્બરની મુત્સદ્દીગિરી ચાલી શકી નથી તે વખતનો જૈન સમાજતો આચાર્યશ્રીનોજ પ્રભાવ મુખ્યપણે અનુભવી શકયો છે પોતાની પ્રજામા આવા મહાપુરુષો હોવાને માટે મગરૂર થયો છે ત્યારે પાછળના વખતમા ભેદનીતિના ભોગ બનેલા અને દેશની ખરી આંતરસ્થિતિના અજ્ઞાત કેટલાક સુઠને ગાઠીયે ગાથી બનેલા પરદેશીઓના હથિયારરૂપ કેટલાક ઓચ્છા પાત્રોએ વનરાજ ચાવડો-વીરમતી નાટક પાટણની પ્રભુતા ગુજરાતનો નાથ વિગેરે લખી ભારતના રત્નોની નિં। કરી ખરેખર સ્વદેશ બાધવોનો દ્રોહજ કર્યો કહી શકાય

પૂર્વે પોતપોતાની માન્યતામા કટ્ટર ચુસ્ત છતા પ્રજામા પણ તેવો ભેદ ન્હોતો કે 'પ્રજાનું ભલું જૈન કરે છે, કે બ્રાહ્મણ?" સૌ એકી અવાજે એકદર પરસ્પરના સહકારમા રહેતા હતા

એ પણ સમજાય છે, કે-'મુસલમાની બાદશાહોનુ દુસ્સહ તેજ આમ પ્રજાના જીવનમા એટલુ ઉડુ અને સ્થાયિ ન્હોતું ઘુસ્યુ કે જેટલુ આજની યુરોપીય પ્રજાનુ તત્વ યુક્તિથી ઘુસ્યે જાય છે દેશની સપત્તિ ઉપર માઠી અસર આટલી ન્હોતી થઈ, કેમકે સપત્તિને બહાર જવાનુ ન્હોતુ બ્હારથી અહી આવવાનુ હતું તેમજ યાન્ત્રિક બળની અજમાયેશ ન્હોતી જેથી દેશીઓના ધંધા સામે સ્થાયિ નુકશાનકારક કોઇ પણ તત્ત્વો ન્હોતા ધરતીકપના આચકા જેવા આચકા આવીને શાતિ થઈ જાય ને થોડુ ઘણુ જે કાંઈ તત્કાળ નુકશાન થવુ હોય, તે થઈ જાય. પાછુ પૂરાઈ જાય એટલુંજે હતું કારણ એજ હતું કે-રાજાઓની નબળાઈને લીધે રાજ્યતત્રનો વહીવટ મુસલમાન બાદશાહોના હાથમા જવા છતા પ્રજાના હિતસ્વી નેતાઓ પોતાની શક્તિ-સામર્થ્ય અને પ્રભાવ વધારવા પ્રયત્નો કરી બ્રા હતા ઈસ્લામ પ્રજા ઉપર આર્ય પ્રજાની સરસાઇની છાપ પડે તેને માટે અનેક પ્રયાસો પ્રજામા ચાલુ હતા આજના કરતા અનેક ગણુ વધારે ત્યારે પ્રજામા ખમીરેય હતું પ્રજામા ટકી રહેવાની તાકાત હતી એવા સમયમા જૈનમદિરો તથા દેવસ્થાનો તુટયા છે તેજ પ્રમાણે ઘણા બચી ગયા છે, ટકી રહ્યા છે તેમા પ્રજાનુ ખમીર પણ ખાસ કારણભૂત બન્યું છે આજની ખુબી તો એવી છે કે-પ્રજાનો અમુક ભાગજ પોતાના

વિનાશના ખત ઉપર પોતાનેજ હાથે પ્રગતિને નામે બની રાજીખુશીથી સહી કરે છે

પરદેશીઓએ શરૂઆતમા હામકામ પોતાના નેટીવ એજન્ટો ગોઠવ્યા હતા ત્યાર પછી દેશી અમલદારો અને ત્યાર પછી દેશી કેળવાયેલા દેશનેતાઓ અને કોન્ગ્રેસ વિગેરે તેઓની બનાવેલી સસ્થાઓ મારફત પોતાના હેતુઓની અજબ સિદ્ધિ કરી છે

લગભગ હિદના તમામ રાજ્યોનુ તત્ર પાર્લામેન્ટની સીસ્ટમ ઉપર ચાલે છે આર્ય રાજ્યપદ્ધતિ કોઈ કોઈ સામાન્ય અપવાદ સિવાય લગભગ નામ શેષ જેવીજ જણાય છે, ત્યારે મુસલમાની બાદશાહોના વખતમાં રાજવહીવટમા કેટલાક પારિભાષિક શબ્દો ફારસી વપરાતા હતા છતા પદ્ધતિ લગભગ એકજ હતી આથી કરીને ધર્મસસ્થાઓને સર્વોપરિ માન આપવામા આવતુ હતું અને તેનુ સર્વોપરિત્વ સર્વ કોઈને મજુનમજુર હતુ

આજે વેપાર પણ લગભગ દેશીઓના હાથમાથી ચાલ્યો ગયો છે ખેતી અને પશુ ઉછેર જવાની શરૂઆત થઇ ચૂકી છે ખેડુતોને અને રબારી વિગેરે લોકોને ફરજીઆત ભણાવવા લઈ જઇ તેઓને અનાયાસે મળતુ તેતે ધધાનુ જ્ઞાન બધ પડવાની તયારીમા છે અને મોટા પાયા ઉપર પરદેશી હુંડીઓ અને દેશી કપનીઓ મારફત ખેતી અને પશુ ઉછેર પરદેશીઓના હાથમા જવાની તૈયાર થઈ ગયો છે

જ્ઞાતિઓ અને સમાજો તથા ધાર્મિક સસ્થા એની સામે શાંતિસ-એસેમ્બ્લો-ફેડરેશનો-એસોશીએશનો-મડળો વિગેરે મારફત મૂળ સસ્થાઓ ઉપર ધાપડી ગયો છે, તે સસ્થાઓનો પાર્લામેન્ટ સાથે સીધો સબધ ગોઠવવાના સજોગો નજીક આવતા જાય છે ને હવે તેના મુખ્ય મત્યકો હાથ કરવાને યુવકોને આજથી ઉશ્કેરાટ મળ્યા કરે છે, તેઓ પ્રૌઢ અને વૃદ્ધ થતા સુધીમા અનેજુના વૃદ્ધો રીટાયર થતા સુધીમા ઘણીખરી મુદ્દાની સસ્થાઓ ઉપર તાજુ મેળવી લેશે-આજના કાયદાનો તેઓને ટેકો છે

મ્યુનિસીપાલીટીઓ મહાજનો અને સ્થાનિક પ્રજાની મૂળ સસ્થ ઓની સત્તાઓ ઉપર કાપ મૂકે છે તેના પ્રમુખો વિગેરે પણ તેનુ બળ જમાવવા પ્રયાસ કરે છે ત્યારે તેઓના ધ્યાનમા નથી રહેતું કે- આમ કરવામાં આપણી પ્રજાનુજ મૂળમાથી તૂટે છે'

જૈન સંઘોની બહારના પ્રદેશોમા નિમણોક થાય તેની ખુશાલી જાહેર કરીને આપણે એ પદ્ધતિને ટેકો આપી કાયમી વશ વારસાના નગરશેઠો અને પટેલોની સત્તા અને એમની પદ્ધતિને તોડવામા ટેકો આપીએ છીએ, તે આપણા ભાઈઓ જોઈ શકતા નથી

શ્રી હીરસુરિજી મહારાજ અને વિજય સેનસુરિજી મહારાજ શ્રીએ મેળવેલા અનેક બાદશાહી ફરમાનોને પુરાતત્ત્વની જાળ મારફત અપ્રામાણિક ઠગવી દઇ આપણને કોર્ટોમાં લડવાનું આપણી જ કોન્ફરન્સો મારફત ઉશ્કેરાવીને શીખવ્યુ છે આપણી તે તે જ્ઞાતિઓ પોતાની જ્ઞાતિમા ગમે ત્યા કન્યાઓ આપી શકતી હતી તેના ગોળો બધાવવાનુ પણ આપણને એ સસ્થાઓ મારફત શીખવ્યુ અને હવે "લડોમા જે હોય તે આપીને પણ સમાધાન કરો અને ગમે ત્યા ગમે તે ન્યાતમાં ગમે તે પ્રજામા કન્યા આપવામા હરકત નથી" એવા ઉપદેશો પણ એ સસ્થાના માર્ગના જ ધ્યેયમા છે સમજ કે પ્રથમ આપણને એ સસ્થાઓએ આપણા રૂઢ વિચારોને વધારે પડતું ઉત્તેજન આપીને આપણને છાપરે ચડાવ્યા અને હવે એવી સકડામણમા મૂકયા કે-આપણે આપણો રૂઢ સિદ્ધાત મૂળથીજ છોડવાની જરૂર ઉભી થાય એટલે હવે આપણને પટકવા પણ એ સસ્થાઓ જ તૈયાર છે એમ કેટલીયે બાબતોમાં બન્યુ છે

વેપાર આપણા હાથમા રહ્યા નથી બીજા ધધા હતા તે પણ રહ્યા નથી ગામડાના ધધા છુટી ગયા છે શહેરમા પણ હવે આપણે માટે જગ્યા નથી ત્યાથી પણ કરો-ઇન્કમટેક્ષ વિગેરે વિવિધ કરો-અને ખર્ચાળપણાને લીવે વેપારી લાઇસન્સના કાયદાઓના અમલની શરૂઆત આપણી મૂડીની અચ્છત વિગેરે કારણોથી ખસવુ પડે છે "વેપાર ખીને છે, એવી બૂમો મારી અદ્ધર ચડાવીને તદ્દન વેપાર ઝુટવાઈ ગયો છે નોકરી પણ મળે તેમ નથી પાછળની કોમનાઓને મળ્યા પછી કદાચ પાછળના ખાતાની મળે મજુર મહાજન, શ્રી સઘ, વિગેરેને આગળ લાવીને એવો ઘોઘાટ થાય છે કે આપણે આપણો અવાજ જ કાઢી શકતા નથી જો કે આપણા અવાજમા દરેક વર્ગોનું હિત છે પણ તે અજ્ઞાન વર્ગ તે સમજી શકતો નથી ગામડાઓમા પણ રાજ્ય સત્તા સહમારી મડળીઓ મારફત ધીરધાર શરૂ કરવાની તૈયારીમા છે એટલે ત્યાથી પણ થોડા જ વખતમા મોટી જૈનયુવકોની સખ્યાને છુટા થઈ બહાર આવવુ પડશે. નિશાળોમા ભણી નવા પરદેશી ધધાઓના કારખાના અને યોજનાઓમા નોકરી મળે તો મળે કેમકે બીજી પ્રજાને મળતા જગ્યાઓ વધે તે આપણને મળે જેમ જેમ આપણા હાથમાથી મૂળ ધધા જતા જાય છે તેમ તેમ બોર્ડીંગો વિગેરેમા ભણનારની સખ્યા વધતી જાય છે એજ બેકારીનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો છે પ્રથમ આપણા શેઠીયાઓને મોટુ માન આપવામા આવતું હતુ, તેનું કારણ એ હતુ કે-આપણા હાથમાં પ્રજાની સત્તા જ હતી હવે તે બીજી કોમોને ભણાવીને તેમને દેશનાયકો બનાવી

તેમને સત્તામા લાવી સામાન્ય પ્રજાને તેના આધાર ઉપર મૂકવામા આવતો જાય છે અને પ્રજા મડળો વિગેરે મારફત વચ્ચે ફાંસ પડે તેવા કાયદા ઓની માગણી કરાવી પ્રજાને જ નામે તેવા કાયદા ઠરવામા આવે છે, કે પછી એ ફાસ નીકળે જ નહી લાંબોકાળ ટકીને બન્નેય વર્ગોને કાયમ જુદા જ રાખ્યા કરે આમ સગઠન કરવા જતા પ્રજાનુ સગઠન મજબૂત રીતે તૂટે છે

સીવિલમૅરેજ વિગેરે કાયદાઓથી જ્ઞાતિઓની સત્તા ઉપર ફટકો પડે છે દીક્ષના કાયદાથી ધર્મ સસ્થાઓ ઉપર ફટકો છે ટ્રસ્ટ રજીસ્ટ્રેશનના કાયદાઓથી આપણું ટ્રસ્ટપણુ કે આપણા આચાર્યોનું સહજ ટ્રસ્ટપણુ અને આખરે આપણી કોઇ પણ સસ્થા ઉપર આપણી સત્તા ટકવા પામતી નથી

બેકારી ઉત્પન્ન થવાના સાધનોને કોન્ગ્રેસ ટેકો આપે છે એટલે તેઓની ઉપરની અધ શ્રદ્ધાએ કોમી કો ટ્રસ્ટો વિગેરે પણ એજ રસ્તો લે છે કોઇ કહેવા જાય કે ભાઇઓ હાલના કેટલાક કાયદાઓથી આપણી કોમોને ગામડામા નુકશાન થાય તેમ છે ' તો આપણા જ ભાઇઓ કહેશે કે એવી નજીવી બાબતમા અમે કોન્ગ્રેસની વચ્ચે આવવા માગતા નથી આપણે ખેડુતોને બહુ લુટયા છે તો તેના ફળ ભોગવવા પડે જ ને ? ' પરતુ એ લુંટના દાખના પણ જેટલા હાનની કેટી પછી મળશે તેટના પહેલા મળે તેમ નથી જ અને ખરી રીતે તો લુંટ ન થાય, તેવો માર્ગ લેવો જોઇએ પરતુ આખી કોમના હાથમાથી ધધો જ ચાલ્યો જાય અને આખી કોમ કાયમ બેકાર પડે તેવા માર્ગને શી રીતે ઉપેક્ષિત કરી શકાય ? પરતુ આ બાબત તેમના આગેવાનોનું અજ્ઞાન જ હોય છે ખરી રીતે આજની સસ્થાઓમા પ્રજાના સેવાને નામે ઘણાજ બિન અનુભવી અને પરિસ્થિતિના અજ્ઞાન મારફત જ પરદેશી લોકો પોતાની ઇચ્છાસિદ્ધિ કરી શકે છે એવા કૃત્રિમ આગેવાનો ઉભરાય એટલે પ્રજા છેતરાય, એમ ભૂલાવો ખવડાવવા માટે તેઓને આગેવાન તરીકે માન આપવામા આવે છે "અમુક પ્રદેશમા અમુક દેશનેતા ગયા અને ત્યાના સ્થાનિક આગેવાનો મળ્યા અને બધી પરિસ્થિતિ સમજાવી ' આવુ છાપામા વાચીએ, એટલે હસવા સાથે દીલગીરી થાય કે–" વાહ ! વાહ ! જેને નથી પ્રજાની પરિસ્થિતિની ખબર નથી માત્ર ધોળી ટોપી પહેરીને અને લગભગ મુચ્છો મુડાવેલી થોડી વ્યક્તિઓમા બેચાર વકીલો અને બેચાર નવજુવાનો હોય. અને તે બધાના

આગેવાનો બની ગયા જેનો કોઈ ભાવ પણ ન પૂછતું હોય પણ આગેવાનો તો દરેક ઠેકાણે જુદા જ હોય છે આમ તૂતેતૂત ચાલ્યા કરે છે ખોટી રીતે છાપાઓ નવા આગેવાનો ઉભા કરી બેસે છે બિહાર વિગેરેમા ધર્મસ્થાનોના વહીવટ માટે સરકારી કાયદો થયો છે જ્યા આપણા મુખ્યમા મુખ્ય ધર્મ સ્થાનો છે આ તરફ સઘના પરપરાના વહીવટના બિન અનુભવી જૈન આગેવાનોની કમીટી વહીવટ શરૂ કરે અને તે ગોઠવણથી સરકાર તરત સતોષ જાહેર કરે તેનો અર્થ એ થયો, કે 'જુના અનુભવી વહીવટદારો વચ્ચેથી ખસી ગયા એટલે હવેથી તેઓ બહુ જુની વાતને પકડી જુના હક્કો રક્ષવા આગળ આવી શકે નહી, કેમકે—નવી કમીટી જ કામ કરે, તે પણ ધીમે ધીમે નવી સીસ્ટમ ઉપર આવતી જાય અને જેમ જેમ તે કામ કરતી જાય, તેમ તેમ સત્તા તેને સહાનુભૂતિ આપતી જાય, તેમ તેમ નવી કમીટી સત્તાના હાથ નીચે વધુને વધુ જતી જાય અને આપણી સત્તાના મૂળ તત્ત્વો નબળા પડતા જાય આમ બહારથી સત્તા દેખાય પરતુ અદરના તત્રમા એવી ગોઠવણ ગોઠવાતી જાય કે આપણે માત્ર મુનિમો જેવા જ વહીવટદારો હોઈએ હવે આ તરફ ખેતી સુધારણાના અગે મશીનરી હળ હાકવાની અનુકૂળતા માટે નાના ખેતરના મોટા ખેતરો કરવાની સ્કીમનો સ્થાનિક અમલ કરવાનો વખત આવ્યે જાય છે ત્યારે વચ્ચે આવતા દેવસ્થાનો, સતોના પગલા વિગેરે રહેવા દેવા કે કાઢી નાખવા ? આ પ્રશ્નનો નિર્ણય સરકારી અમલદારોની કમીટી તેની પાછળના બળનો ખ્યાલ કરીને કરે જો પાછળ પ્રજાની નબળાઈ દેખાય તો કાઢી નાખવાનું કહે, નહીતર પણ મુશ્કેલીઓથી ટકાવી શકાય

બીજી તરફ કોન્ગ્રેસના નેતાઓના મનમા એવુ આર્થિક ભૂત ભરાયુ હોય છે કે— દેશહિતને માટે સરખી નજરથી દરેકને જોવાની એવી મગજમા પીચકારી મારી હોય છે કે— 'દેશની ખેતીની ઉન્નતિના સર્વના લાભના પ્રશ્ન ખાતર આવા કોમી ધર્મસ્થાનો દૂર જતા કરવા જોઈએ" પરતુ સ્થાનો ટકાવમા દેશનુ અને પ્રજાનુ કયા ભલુ છે ? તેની તેઓને માલુમ નથી હોતી, અને કમીટીમા તેવાજ માણસો લગભગ હોય એટલે કાયદેસર કર્યું ગણાય અને આ મહત્ત્વના સ્થાનોને ભવિષ્યમા ફટકો પડી જવાના સજોગો ઘેરાતા જાય ખરી રીતે આપણે એવી લાગવગ લગાડીને પાર્લામેન્ટ મારફત સ્પેશ્યલ કાયદો કરાવી લેવો જોઈએ કે " ખેતી, વેપાર, શહેરરચના ગ્રામ્યરચના કારખાનાનો વિકાસ, કે એવા કોઈ પણ કાયદાને લગતી ગમે તે કલમ એવી

હોય છતાં આપણા કલ્યાણક સ્થાનો તીર્થસ્થાનો કે કોઇપણ પવિત્ર ભૂમિઓને અસર ન કરે ' નહીંતર કાળાન્તરે તે સ્થાનો ઉપર મોટો ફટકો પડવાના સંજોગો ઘેરાતા જાય છે આજે કેટલાક ત્યાંની કુદરતી ફેરવવાનો વિચાર કરી રહ્યા છે પરંતુ તેમા ત્યાંની સત્તાની મજુરી માગવી પડે. કદાચ મજુરી મળે પણ ધર્મસ્થને તીરક્ષા માટે નહીં માત્ર આજની આપણી શરમને લીધે મજુરી મળે. પરંતુ આજે મજુરી માગવાનું આપણે સ્વીકાર્યાં પછી આપણી ભાવિ સંતતિને મજુરી આપવામા કેટના ગન્યા તન્વા કરવની રીત અખત્યાર થશે, તે આપણને ભયરૂપ નિવારવા મોટો સભવ છે ત્યારે પ્રથમ આવી મજુરી લેવાની આવશ્યકતા જ નહોતી મજુરી લેવા સામે કદાચ વાંધો ન લઇએ. પરંતુ તે મજુરી પૂરતો જ અંકુશ નથી ભાવિમા જેની મજુરી માગવી પડે છે તે વાસ્તવિક રીતે આપણું નથી." એવો તેનો ગર્ભિત અર્થ થવાનો છે ધારો કે ભવિષ્યમા રાજક્રાંતિ થાય, પરંતુ તે દરમ્યાન આવા મુખ્ય સ્થાનો ઉચ્છિન્ન થઇ જાય તો તેનુ શુ થાય? માટે ઉપેક્ષા કરવા જેવુ નથી

આપણે આજે આપણી અંદરોઅંદર એવા ગુંચવાઇ ગયા છીએ કે આપણી આજુબાજુ શુ ચાલી રહ્યુ છે? અને તેનુ અમૂક શુ પરિણામ આવવાની તૈયારીમા છે? કેટલુંક આવી ચૂક્યુ છે? અને કેટલુંક આવવાની તૈયારીમાં છે? તેનો ખ્યાલ રહેતો નથી અરે આજે આપણા કેટલાક સ્થાને સ્થાનના આગેવાનોના કેટલાક યુવાન પુરો જ વિચારથી આ વાતો સમજતા નથી અને તેનાથી વિરોધી વિચારો ધરાવી જુદાજ વિચારો કરતા હોય છે, જે સાભળતા જ આપણી મિલ્કતો અને પવિત્ર સ્થાનો માટે ખરેખર આપણને ભય લાગે.

સર્વોમા લગભગ ઠામઠામ કુસંપ ઉચ્છરતી પ્રજાની ધર્મ વિમુખ વૃત્તિ, પરાશ્રિત ધંધા પરાશ્રિત બુદ્ધિ શારીરિક નબળાઇ, અનારોગ્યકર ખાન પાન અવ્યવસ્થિત જીવન ચર્યા આર્ય જીવનમા બુદ્ધિભેદ કરનાર સાહિત્યનો પ્રચાર લાયબ્રેરીઓ વિગેરમા એવોજ પ્રચાર પ્રાચીન પઠન પાઠન લેખન લખાવન પદ્ધતિનો હ્રાસ નવા જમાનાના વિજ્ઞાનને પ્રજામા આગળ લાવવા પ્રાચીન સાહિત્ય અને તેના ભંડારોને ક્રમેક્રમે ધીમે ધીમે પ્રજામાથી અદૃશ્ય કરવા અથવા તેની પ્રસ્તાવનાઓ મારફત ભળતા જ વિચારો રજુ કરી પ્રજાને ભુલાવામા નાખવાની રીતો આ બધુ ભય ઉપજાવનારૂં નથી કે?

સર્વ ધર્મ સમભાવની વાતો કરી ચુસ્તતા ઢીલી કરવી ખ્રીસ્તી

ધર્મ તરફ આકર્ષવાની મોટી મોટી યોજનાઓ, તેમા આપણા મોટા આગેવાનોનો સહકાર લેવાજ વિશ્વધર્મ પરિષદ અને સર્વ ધર્મ પરિષદો મારફતની સજ્જડ યોજનાઓ ચાલે છે

દેશી રાજાઓને માત્ર પેલેસ ખર્ચ આપી એક સદ્‌ગૃહસ્થ જેવા આપણામાના જ ભાઈઓ બનાવી રહ્યા છે, અને મહાજનો મારફતની પ્રજાકીય સત્તાઓ વચ્ચે પડીને, ઘણા લોકોનો મતાધિકાર રદ કરનાર ખોટા પ્રતિનિધિત્વથી રચાયેલી નવી પ્રજા પરિષદો મારફત જે સત્તા મળે, તે માગીને જુની સત્તા જે હાથ છે, તે ગર્ભિત રીતે ગુમાવવાની ઘટનાના અગ્રભૂત બનીને આપણા જ ભાઈઓને હાથે આપણા પગમા કુહાડો મારવા દઈએ છીએ પ્રજાને બાજુએ રાખીને દેશી રાજાઓએ ગમે તેવી કરી આપેલી સંધિઓને વગર વિચાર્યે પ્રજાને નામે કબુલાત આપણા ભાઈઓ જ આપી બેસે છે તે સર્વનો આપણે કેમ વિચાર નથી કરતા ? પ્રજાને બાજુએ રાખીને કરેલી સંધિઓમા તે વખતે રાજા કબુલ થઈ શકે તેમ નહોતી માટેજ તેને બાજુમા રાખવામા આવી હતી, અને તેવા કરારો આજ સુધી ગુપ્ત રાખવામા આવ્યા હતા તે વગર વિચારની કબુલાતો ઉપર પોતાનુ મત્તુ મારી આપનાર પ્રજાનો એક ભાગ તૈયાર થયો છે, તેથી આપણે કેમ ચેતતા નથી ?

કોન્ગ્રેસ ભારત બહારની પ્રજાઓને અહીંના વતની તરીકે સ્વીકારવાનુ ત્રિરંગી વાવટાને વંદન કરાવવા મારફત પ્રજામા મોટા પાયા ઉપર પ્રચાર કાર્ય કરે છે અને અહીંના લોકોને બેકાર થઈને ધંધા માટે બહાર જવુ પડે, તેવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરી પરદેશીઓની સતતિ વધે તેવી સ્થિતિ અહી ઉત્પન્ન કરવામા આવે છે, અને અહીના વતનીઓના સતતિનુ નિયમન કરાવી અંકુશમા રાખવા કોન્ગ્રેસના આગેવાનોની મદદથી કાયદાઓ થવાની હિલચાલો ચાલી રહી છે

સરકાર સીધી રીતે હાથ ન નાખી શકે તેવા ધાર્મિક, સામાજિક, કૌટુમ્બિક અને સ્ત્રી પુરુષના વ્યક્તિગત જીવનની તેમજ પ્રજાકીય અને સાંસ્કૃતિક તત્ત્વોમા ડખલ કરનાર કાયદાઓ કદાચ ઇંડિયા ઓફીસે ખરડા રૂપે તૈયાર કરેલા હોય, તે કોન્ગ્રેસના પ્રધાનોને સત્તા ઉપર લાવવાથી પસાર થઈ ગયા છે અને પ્રજા તેની સામે ચૂં કે ચાં ન બોલી શકે તેવી સર્વ ઉપર ઉપરથી વિધિસરની ઘટના બની ગઈ છે

તેટલા માટેજ કોંગ્રેસવાદીઓને પ્રધાનો નિમવામા આવ્યા હતા તેમજ શ્રી વૉઈસરૉય ગવર્નરો જેવા મોટા અમલદારો તેમના કામની પ્રશંસા કરતા હતા તેથી તો તે પ્રધાનો ખૂબ ફૂલાતા હતા અને વાર વાર રાજીનામાની ધમકીઓ

બહાર પાડતા હતા કેમકે—તેમને થોડા વખત પછી ખસેડવાના હતા તો જ
વારંવાર ધમકીઓ દેખાડીને એક વાર સાચુ પાડી દેવાનું હતુ એટલે ઉત્કટ
પ્રધાનો બેસી ગયા છતા એક સેકંડનો પણ વિલંબ થયા વિના સરકારી તંત્ર
જેમનું તેમ ચાલતુ રહ્યું જરાય તેમા ખટખટો ન થયો. દેશ સેવાને નામે ટુંકા
પગારોથી નવા હોદ્દાઓ ભરી તેમા રોકી લઇ એટલા થોડા ખર્ચથી સેકડો
યોજનાઓ તેમના મારફત પસાર કરાવી લીધી છે હાલ તો એ યોજનાઓ
માન કાયદા પોથીઓમા લખાયેલ જ છે પરંતુ તેના અમલ થતી વખતે આપણી
પ્રજાના અને સંસ્કૃતિના મૂળ તત્વો ઉપર ખુબી પૂર્વક શાંત પણ તિક્ષ્ણ
કાતરો આપોઆપ ફરી વળશે જેની કોઇને કલ્પના યે આવશે નહી, અને
આ દેશ સાથેનું હાલની પ્રજાનું હિતનું તંત્ર છુટું પડી જઇ, બીજી પ્રજાઓનું
હિત સંકળાઇ જશે. આપણી પ્રજાની પવિત્રતા સત્તા ધર્મ સંસ્કાર ઘણા
જોખમમાં આવી ગયા હશે. વિજયહીર સૂરીશ્વરજી મહારાજ અને શ્રી
વિજયસેન સૂરીશ્વર મહારાજના સમય કરતા આજનો સમય વધારે ભય
ભરેલો જણાય છે છતા આજે આપણે જુદા જુદા વર્ગમા જુદી જુદી
સંસ્થાઓને નામે વહેંચાઇને આપણા પગમા જ કુહાડા મારી રહ્યા છીએ
જે પરમ આશ્ચર્ય છે સૌ પોતપોતાની જ ધૂનમા ચકચૂર છે આજની
આપણી સામેની તમામ સ્થિતિનો પ્રજાકીય સંરક્ષણની દ્રષ્ટિથી આપણે
સ્વતંત્ર વિચાર કરવાની જરૂર છે અને તેને માટે યોગ્ય અને ધોરણસરના
શક્ય અને પરમ હિતાવહ જે માર્ગ હોય તે લેવાને મહારાજનો વિલંબ
કરવો જરાપણ યોગ્ય નથી આજે આપણે દિવસે દિવસે વિષમ સ્થિતિમા
ઉતરતા જઇએ છીએ આપણી અને આપણી સંસ્કૃતિની આજુ બાજુ ઘેરા
ઘનાનો ભાર છે તેમાથી આજની કોઇ પણ કોન્ફરન્સ વિગેરે સંસ્થા ધારા
સભાઓ પ્રજાપરિષદો ડોમી કોંફરન્સો, એસોશીએશનો સોસાઇટીઓ,
મંડળો પત્રો વર્તમાનપત્રો શિક્ષણ સંસ્થાઓ વિગેરે કોઇપણ બચાવી શકે
તેમ નથીજ પરંતુ એ સર્વ ઉલટા આપણને વધુ ગુચવે તેમ છે આપણને
થતું નુકશાન આપણી નજરે ચડવા દેતા નથી તેમજ તેમાથી બચવાનો માર્ગ
પણ સૂઝવા દેતા નથી ઉલટા ભળીનેજ રસ્તે આપણી બુદ્ધિને દોરી જાય
છે આવો બુદ્ધિ ભેદ થાય માટેજ આ જમાનાના પરદેશી ધુરંધરોએ એવા
સાધનો લોકસમાજમા લોકપ્રિય બનાવ્યા છે માટે તેવા લાક્ષાગૃહ જેવા આશ્રય
સ્થાનોથી સો ગાઉ દૂર નાસીને પચ્ચાસ વર્ષ પહેલાના ભૂતકાળ અને પચ્ચાસ
વર્ષ પછીના ભવિષ્યકાળનો બુદ્ધિથી અતુલ ધ્યાન કરીને બચાવના સંગીન માર્ગો
શોધી કાઢવા જોઇએ આજની સભાઓ ફસાવવાની જાળો છે, અને આપણી

મૂળ સસ્થાઓને તોડવા માટે લોકોને આકર્ષિ બુદ્ધિભે કરવાનું સાધન છે આપણી મૂળ સસ્થાઓમા બધાયેના આપણને એવી સભાઓમા જવાને કાયદેસર હક્ક નથી, છતા જેઓ જાય છે, તેઓ સ્વદ્રોહ કરે છે એ ઝેરી જાળો છે

હવે પછીના ભવિષ્યમા આર્યપ્રજાએ અને તેના ધુરધરોએ કઈ દિશાએ પ્રજાની દોરવણી કરવી તેને માટે કઇક કર્તવ્ય દિશા જણાવીએ છીએ જો કે હવે પછીના વખતમા કેટનાક પરદેશી લોકો બહાર થી આવીને આપણી સસ્કૃતિના વખાણ કરતા અને તેના વિમર્શમા મદદ કરતા તથા તેના ઉંડા રહસ્યો સમજાવતા આપણને માલૂમ પડવાના છે પરન્તુ તે કોઈનો વિશ્વાસ કરવાનો નથી કેમકે–આપણુ હિત આપણે જેટલુ સમજી શકીયે તેટલુ બીજા ન સમજી શકે કદાચ તેનો પ્રતિકાર ન કરી શકાય, તો પણ વિશ્વાસ તો નજ કરવો આપણા જ કેટનાક ભાઈઓને એજન્ટ બનવાનો પ્રસગ આવ્યો હોય તો તેનો પણ વિશ્વાસ કરવો નકામો પડશે માટે પૂરા સાવચેત રહેવુ પડશે કેમકે–આપણી સસ્કૃતિ આપણા જીવનમાથી ખસી જાય, અને બીજા તે ધારણ કરે, તેથી આપણો આર્ય પ્રજાનો તો નાશજ થાય આપણી સસ્કૃતિ આપણો જીવન પ્રાણ છે આપણને આપણા જીવનમા રહેવા દઈને બીજા સ્વીકારે તો વાધો નહી, પરન્તુ સ્વાર્થી પ્રજાઓ તેમ કરી શકે નહી

આ જમાનામાં આપણી રક્ષક કર્તવ્ય દિશા

આર્ય સસ્કૃતિને ટકાવી રાખવા માટે આર્યસસ્કૃતિ અને પૂર્વાપરના પવિત્ર સસ્કારની વારસદાર આર્યપ્રજાને જગતમા ટકાવી રાખવા માટે આર્ય સસ્કારોને–વળગી રહેતી આદર્શ માનતી અને જીવનમા સાક્ષાત્ જીવતી ભારતીય આર્ય લોહીવાળી પ્રજાનો ભારતવર્ષ સાથેનો સબધ કાયમ ટકાવી રાખવા માટે અને તે સર્વના અતિમહત્વના કેન્દ્રભૂત જૈનશાસન તેના તત્વો તેનો પૂર્વાપરનો વહીવટ અને તેના મુખ્ય મુખ્ય પ્રતિકો ટકાવી રાખવા માટે મુનિ મહારાજાઓએ પણ દર્શનશુદ્ધિના કર્તવ્યની દૃષ્ટિથી હાલના જમાનામા હવે પછી કઇ જાતના ઉપદેશો આપવા તરફ વલણ ધરાવવુ જોઈએ? અને આર્ય પ્રજાનું તદનુકુળમાનસ ઘડવા માટે કયા પ્રયત્નોને સમ્મત થવુ જોઇએ ? તે વિષે અત્યન્ત ટુકાણમા નિર્દેશ કરી આ ઉપોદ્ઘાત સપૂર્ણ કરીશું

૧ ધર્મ

૧ પોતપોતાના ધર્મને વળગી રહેવુ—દરેકે પોતપોતાના ચાલુ ધર્મમા સ્થિર રહેવુ ધર્મ પરિવર્તન કરવુ કે કરાવવુ નહીં વિશ્વધર્મ પરિષદ સર્વધર્મ પરિષદ્ સપ્રદાયોની એકતા વિગેરે પ્રવૃત્તિને ટેકો ન આપવો. પરન્તુ તે તે ધર્મવાળાઓની સમગ્ર પ્રતિનિધિભૂત જે જે મુખ્ય સસ્થા હોય તેની સાથેની એકસપી સબધથી જાળવી રાખવી તેમા પ્રથમ આર્યધર્મો અને પછી અનાર્ય ધર્મોવાળાઓ સાથે, સર્વ આર્યધર્મોની નીતિને અનુસરીને તેમાની મર્યાદાપ્રમાણે એકસપી જાળવવા ગોઠવણ કરવી શ્રીમધની પૂર્વા પરની નીતિ અને મર્યાદાઓ ધ્યાનમા લઇ તેના સિદ્ધાત અનુસાર જ તાત્કાલિન સજોગોમા વર્તવુ

૨ ધર્મોની ક્રિયામા રત—દરેક ધર્મવાળાઓ પોતપોતાની ધાર્મિક માન્યતામા રહીને પોતપોતાના ધર્મની ક્રિયા કરશે, તોજ તે તે ધર્મો ટકી શકશે ક્રિયા-આચાર છોડશે, કે પ્રજાના જીવનમા બીજા ભળતાજ આચારો-વ્રત નો દાખલ થઈ જશે ને પોતાના મૂળ ધર્મોનો પોતામાથી લોપ થઇ જશે કોઇપણ ભાવનાને જીવવાનો આધાર પ્રજાના રોજના જીવનમા વણાયેલી તેની ક્રિયા ઉપર છે

૩ ધર્મના ચાલુ પર્વો-અને આચારો—ધર્મના ચાલુ પર્વો-અને આચારો વિગેરે હોય, તે મૂળ પદ્ધતિ પ્રમાણે ચાલુ રાખવા, નવા ઉમેરના નહી જયતી માત્રનો ત્યાગ થવો જોઈએ.

૪ નવામત-પથ ન પાડવા—નવા નવા મત-પથ-જમાવવા નહીં અને જમાવવાનુ વાતાવરણ કોઇ ઉત્પન્ન કરે, તો ખુશીથી ઉત્પન્ન ન થવા દેવુ ગમે તે મૂળ વર્ગમા રહીને તેની મર્યાદાને અનુસરીને ભલે પોતાને ગમે તે બીજા કોઈપણ મૂળ વર્ગની ક્રિયા બીજાની ટીકા કર્યા વગર કરે તેની સામે વાધો લેવાનો ન હોય જીવનમા ધર્મ જોઇતો હોય, તેણે, પોતાની જેના ઉપર શ્રદ્ધા હોય, તેનીજ ક્રિયા તો કરવીજ જોઇએ.

૫. જૈનધર્મના અંગો ટકાવવાના મુખ્ય પ્રતિકો-કરેમિ ભંતે સૂત્ર પંચાંગીની માન્યતા શત્રુંજય તીર્થ. ચોવીશેય તીર્થ કરોને પૂજ્યદેવ માનવાની ભાવના પાંચ પ્રતિક્રમણુ પર્યુષણા પર્વ સંવત્સરી પર્વ ક્ષમાપનાની પત્રિકાઓ કલ્પસૂત્ર સાંવત્સરિક જાહેર પ્રતિક્રમણુ આયંબીલની ઓળી અયાન્ત્રિક તીર્થયાત્રાના સંઘ કાઢવા કાયમી બચાવ માટે આગમો લખાવવા નવા પ્રતિમા અને મંદિરો ભરાવવા તે તરફ પૂજ્યબુદ્ધિ સાધુ-સાધ્વી વર્ગ તરફ પૂજ્યતા કલ્યાણક ભૂમિઓની વાસ્તવિક રક્ષા સામાયિક વિગેરે ક્રિયાઓની ચાલુ પ્રવૃત્તિ ધાર્મિક સાત ક્ષેત્રોની રક્ષા અને ઉપદેશ સાધર્મિક વાત્સલ્યોના જમણુ દેશી ચોપડાની સાંગોપાંગ પદ્ધતિ સંઘના પૂર્વા પરના બંધારણ સકળ સંઘના એક આચાર્ય પ્રતિનિધિ પ્રાચીન શાસ્ત્રો ગોખીને મોઢે કરીને ભણુવા ચાલતી આવતી પરંપરા પ્રમાણેજ તેના અર્થ સમજવા મેંબરોને બદલે કાર્યવાહકો નીમીને કામ કરવાની પદ્ધતિ ટકાવી રાખવી ગુરુઓ મારફતજ ખાસ ધર્મોપદેશ સાંભળવો મુખ્યપણે ઉપાશ્રયમાં જ વ્યાખ્યાન ચાલુ રાખવા સંયમી-ક્રિયાપાત્રો અને તપસ્વીઓની ભક્તિ શ્રાવકોમાં અનુકમ્પ્યનાની ભાવનાનો અભાવ ચતુર્વિધ સંઘની અપૂર્વ સંસ્થા તરફ સંપૂર્ણ વફાદારી જ્ઞાતિઓની પવિત્રતા અને પરંપરાના વહીવટોનો ટકાવ અને તેના તરફ વફાદારી જ્ઞાન ભંડારો ઉપર તદ્દન સ્વતંત્ર શ્રી ચતુર્વિધ સંઘનો જ કબજો કમીટીઓ અને ટ્રસ્ટીઓને બદલે કાર્યવાહકોની નિમણુકથી તીર્થોનો વહીવટ કરવો વિગેરે.

૬ નુકશાનકારક પ્રતિકો—પ્રગતિ ઉન્નતિ આગળ વધવું વિગેરે વિચારો આધુનિક કેળવણી જૈન શૈલીને અનનુસરતા ગમે તેવા સાહિત્ય તરફ પ્રેમ કેળવો યાત્રાને બદલે ટુર-મુસાફરીની ભાવના આર્યપ્રજાના પૂજ્ય પુરુષોને બદલે સીવીલાઈઝ નેતાઓને માન આપવું ધાર્મિક ક્રિયાને બ્હાને અવિહિત પ્રવૃત્તિઓ કરવી જયંતી વિગેરે નવા પર્વો એસોશીયેશન કોન્ફરન્સ મંડળો વિગેરે નવી સંસ્થાઓ બહુ મતવાદ પત્રકોનો ખાસ વહીવટ પર્વોની આરાધનામાં અંતરાય પાડનારી જુદીજુદી પ્રવૃત્તિઓ પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા કૌટુ-

ષિક, સાંપ્રદાયિક, અને જાહેર ધાર્મિક રીત રીવાજોનો ત્યાગ કરી નવાનવાનો અમલ કરવો આગમો છપાવવા ગીતાર્થ શિવાયના મુનિ મહારાજાઓમા છાપા વાચવા-છપાવવાની પ્રવૃત્તિ પ્રાચીન શોધ-ખોળને નામે શીલ્પ અને કળાને નામે જ પ્રાચીન વસ્તુઓ શોધવી-સાધુ—સાધ્વીની નિંદા અને તેમને સુધારવા સાધુ થયા વિના બહાર પડવુ ર યાણક ભૂમિઓ ા વહીવટો કમીટીને સોપવા સામાયિકાદિને બદલે ધ્યાન ધરવાની પ્રવૃત્તિ નગર મંદિરમા જવાની આળસે ઘરમા પ્રતિમાજીની સગવડ રાખવી ફોટા અને અપ્રતિષ્ઠિત પ્રતિમાઓના દર્શનથી સંતોષ માનવો સાત ક્ષેત્રો શિવાય બીજા કામોમા તેમજ મનમા આવે તેવા ખાતાઓ ઉભા કરવા તથા તેમા નાણા ધર્મબુદ્ધિથી આપવા સંસ્થાઓના ફંડમા પૈસા આપવામા જ સાધર્મિક વાત્સલ્ય માની લેવુ ક્રિયાના વિરોધ તરીકે જ્ઞાનનો પ્રચાર નજીવા કારણે સંઘોના વંશવારસાના આગેવાનોને રદ કરવાના વિચારો અને પ્રવૃત્તિઓ સંઘના બંધારણના સૂક્ષ્મતત્ત્વોનો સ્વીકાર ન કરવો અને બહુમતીના ધોરણે બંધારણો અમલમા લાવવા નાની મોટી નવી નવી સાંપ્રદાયિક મંડળાદિ સંસ્થાઓ સ્થાનિક ગામડાઓમા પણ સ્થાપવી સાતક્ષેત્રના વિપરીત અર્થ દ્રવ્યક્ષેત્ર કાળ ભાવના વિપરીત અર્થ અલગ અલગ સંઘાડાના અલગ અલગ પ્રતિનિધિઓના ચે પ્રતિનિધિનો અભાવ ગોખવાની પદ્ધતિ સામે ટીકા અને વિરોધી પ્રચાર—"ગોખણપટ્ટી" શબ્દમા નિન્દાનો ધ્વનિ છે યુરોપીય શૈલી, દૃષ્ટિ અને તેની તુલનાને મુખ્ય રાખીને પ્રાચીન શાસ્ત્રોના અર્થ વિચારવા આજની ખોટે રસ્તે દોરનારી શોધખોળને ઉત્તેજન અને તેના ઉપર અંધશ્રદ્ધા કોઇ પણ નાના મોટા કામમા સમિતિ—કમીટી નિમવાની હાનિકારક ટેવ ગમે તેના ભાષણો સાભળવા ઉપાશ્રયમા ગમે તેને ભાષણ કરવા દેવુ મુનિ મહારાજાઓએ જાહેર ભાષણ આપવાની પ્રવૃત્તિને પોષવી ધર્મ કરતા આધુનિક વિજ્ઞાનને ચડીયાતુ, અને વધુ હાનિકારક માનવાને બદલે હિતકારક માનવુ લાઉડસ્પીકરાદિનો ઉપયોગ ભક્તિને બદલે સેવાના નામ નીચે ધંધાદારી પદ્ધતિને ઉત્તેજન આપ

કોને ધાર્મિક અને ધર્માદા ખાતામા નોકરી રાખવા અને શ્રાવકોએ રહેવુ' દહેગરાઓમા પૂજારી તરીકે પગારદાર શ્રાવકો આશ્રિત ખાતાઓ અને ફંડો ઉપર વધતો જતો શ્રાવકોની આજીવિકાઓનો આધાર અના થાશ્રમો બાળાશ્રમો સીદાતાઓ માટે સ્થાયિ ફંડો ઉભા કરવા ચતુર્વિધ સંઘની સંસ્થાનું અસ્તિત્વ છે? કે નહીં? તે વિષે ઉછરતી પ્રજાની ઉપેક્ષા વધે તેવા પ્રયાસો જ્ઞાતિઓ તોડવાના પ્રયાસો અને તે.ડનાર કાયદાને ટેકા રોટી બેટી વ્યવહારમા સેળભેળપણુ જ્ઞાતિના મૂળ બંધારણ ફેરવી કમીટીના રૂપમા લઇ જઈ બહુમત ઉપર બંધારણો રચવા જ્ઞાતિના હાલની પદ્ધતિના સમ્મેલનો જ્ઞાતિઓના બંધારણો તોડવા માટે પ્રથમ ભળતા બંધારણ ઉપર ચડાવી દઇ મૂળ બંધારણ તોડી જ્ઞાતિઓ જ તોડી નાખવાના રસ્તે ચડી જવુ જ્ઞાતિઓ સામે કેસ માંડવા તેમા બખેડા થાય તેવા પ્રસંગો ઉભા કરવા જ્ઞાતિના નિયમો હુકમો, ઠરાવોને અમાન્ય ગણવા પોતાની જ્ઞાતિ શિવાય બીજે કન્યા વ્યવહાર કરવા લલચાવું જ્ઞાન ભંડારોને સાર્વજનિક જાહેર લાઇબ્રેરી તરીકેનુ રૂપ ધીમે ધીમે લે, તેવા સ્વરૂપમા મૂકવા સકળ સંઘના જ્ઞાન ભંડારોછતા ખાસ ટ્રસ્ટી તરીકે રક્ષણ કરતા અમુક ગામના જ માનવા અને ગમે તેમ કરવાની તેની સત્તા માનીને પરંપરાની રીત શિવાય બીજી રીતે સંઘની મર્યાદા [બહારની રીતે] તેનો ઉપયોગ થવા દેવો પ્રજાનો બુદ્ધિભેદ કરનારી ફરતી કે સ્થાયિ લાઇબ્રેરીઓને ટેકો નવાપ્રતિમા નવા, મંદિરો, નવા દીક્ષિતો, પરંપરા અનુસાર નવા ગ્રંથોની રચના, વિગેરે સામે વિરોધ નાશ કરનારી આજની પરિવર્તનની ભાવનાને ટેકો જમાનાને નામે ચાલતી કોઇપણ વાતને ટેકો

આમાના કેટલાક સીધી રીતે નુકશાનકારક છે ત્યારે કેટલાક બહારથીલાભકારક જણાય છે, છતા મૂળસ્થિતિથી એક બે પગથિયા ઉતારીને ભળતે જ માર્ગે લઈ જઇ આગળ નુકશાનના રાજમાર્ગ ઉપર ચડાવી દેવાના પ્રાથમિક પ્રયાસ રૂપે હોવાથી પરિણામે નુકશાનકારક છે, તેથી અમે નુકશાનકારક પ્રતિકોની ટીપમા એવા કેટલાક મુદ્દાઓ પણ સામેલ રાખ્યા છે મુનિઓ, ત્યાગીઓ,

સાધુ, સતો, બાવાઓ, બ્રાહ્મણો, ફકીરો તરફ તે તે વર્ગમાના સુધાર કોના અભાવનો, અને આર્ય સસ્કૃતિના રીતરીવાજો, માન્ય દેવો, સામાજિક સ્થિતિ, વિગેરે ઉપર સીધી કે આડકતરી ટીકા કરનારા સાહિત્યનો, પણ આ નુકશાનકારક પ્રતિકોમા સમાવેશ થાય છે તે સર્વથી જેમ બને તેમ દૂર ભાગવુ ગમે તેવા લાલચોથી લલચાવું નહીં કેમકે–તેથી પરિણામે અહિત થાય, એ પણ એક જાતનું અમત્ય છે

૨ અર્થ

૧ ધધા—દરેકે પોતપોતાના પરપરાના મૂળ ધધાને વળગી રહેવુ જોઇએ

૨ અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાતો—કોલેજમા ચાલતા અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાતોનો અમલ આ દેશની આખી પ્રજાને મૂળધનથી બેકાર બનાવે છે કેમકે બાહ્ય ધન ને ધધા દેખાય છે, તે ક્ષણિક હોઈ ભ્રમણામા નાખે છે કેમકે તે પરદેશીઓએ ધધા માટે પોતાનું ધન અહીં રોકેલુ છે

૩ ખરા સિદ્ધાતોની શોધ—આર્યપ્રજાના ખેતી વેપાર વિગેરે ધધાઓમા હજારો વર્ષથી ગુથાયેલા અર્થશાસ્ત્રના સાધક અને સર્વ પ્રજાને હિતકર અજબ સિદ્ધાતોની પાકે પાયે શોધ કરી અમલ કરવો જોઇએ

૪ આ દેશમા પાકે પાયે બેકારી ઉત્પન્ન થવાના પ્રતિકો—જેકે રોકડાનો વ્યવહાર ઉધાર વ્યવહારની ઘટતી જતી પદ્ધતિ રાજ્યોને સસ્થાન કે સ્ટેઈટ ગણવા કેટલાક જકાતી તત્ત્વો વિઘોટીની પદ્ધતિ ઘરેણાના આજના લેખો પરદેશી માલની વપરાશ પરદેશી કળાઓને ઉત્તેજન દેશી મિલોના માલનો વપરાશ કોન્ગ્રેસ સાથે સબધ ધરાવતા ચરખાસઘ વિગેરે સસ્થાઓ મારફત વેચાતા શુદ્ધ સ્વદેશી ગણાતા માલનો વપરાશ યાન્ત્રિક ધધાઓની કેળવણી યાત્રિક ધધાઓનો વિકાસ યાત્રિક ખેતી દુધાળા ઢોરને બચાવવા, અને બીજાને ન બચાવવા કે તેને માટે તટસ્થ રહેવુ આજની પશુઉછેરની સસ્થાઓ કે કેટલ કેમ્પની સસ્થાઓને ઉત્તેજના પાજરાપોળોનો વિરોધ ખેડુત અને પશુપાલક પ્રજાને ભણવા માટે ફરજ પાડી તેઓને ચાલુ ધધાથી ચૂકવવાની ગોઠવણનો પ્રચાર

વકીલાત, ડૉકટરી, ઇજનેરી, એગ્રીકલચર, વિગેરે ધંધાના શિક્ષણ આપનારી સંસ્થાઓમા આપણી દરવર્ષે વધુ ભરતી થવી સહકારી મંડળીઓનો પ્રચાર વેઠ તરફ વિરોધ કંપની સીસ્ટમના ધંધા પ્રવમની, અને વર્ધાસ્કીમની હાલની કેળવણી વ્યક્તિગત શાખ અને ધંધાઓને અનુત્તેજન દરેક ધંધા માટે ફરવાના પદ્ધતિ મુખ્ય પ્રજાને બદલે બહારના યાહુદી યુરોપીય વિગેરે લોકોને ધંધાની સગવડો કરી આપવી હાલના પ્રદર્શનો વિગેરે આર્યપ્રજામા હજુ વધુ ને વધુ બેકારી ફેલાવવાના મુખ્ય મસ્થકો છે

ફેલાતી બેકારીને માત્ર ઢાંકવાના [અટકાવવાના નહીં જ] ઉપાયો—બોર્ડિંગો અનાથાશ્રમો બાળાશ્રમો સસ્તા ભાડાની ચાલીઓ દવાખાનાઓ ચેરીટેબલ ફંડો વિગેરેને બદલે કુરૂઢિઓ કુરીવાજો અંધશ્રદ્ધા અજ્ઞાન સ્થિતિચુસ્તના ધર્મગુરુઓ વિગેરે બેકારીની ઉત્પત્તિના કારણો ન છતાં, તેને ગણવા-ગણાવવા પટેલોને બદલે તલાટીઓને સીધા યા આડકતરા ગામડાના પ્રમુખો બનાવવા પ્રાચીન ગ્રામ્ય પંચાયતોને બદલે નવી ગ્રામ્ય પંચાયતો વિગેરે ધંધામા ઉથલપાથલો—એક ધંધામાથી બીજામા, બીજામાથી ત્રીજામા પ્રવેશ મહેનત સાથેના ધંધા છુટી જવા યોગ્ય ખાનપાનની સગવડોનો અભાવ થતો જવો અને ચિંતાવધતી જવી શહેરી અને અસ્વાભાવિક જીવન થવા તેથી થતી જતી શારીરિક નબળાઈનો ટોપલો વ્યાયામશાળાઓના અભાવ ઉપર નાખવો ખર્ચાળ વ્યાયામશાળાઓ ઉપર આખી પ્રજાના શારીરિક વિકાસનો આધાર રાખતા થવું

યુરોપની ગોરી પ્રજાઓના આર્થિક હિતો તથા પરદેશી વ્યાપારીઓના આર્થિક હિતો તેમજ ખુદ ઈંગ્લાંડના અને તેની પ્રજાના આર્થિક હિતોના પ્રચારમા આપણી પ્રજાના હિતો માનીને ભોળો થઈને સહકાર આપવો હવે પછીના તેઓના સ્વાર્થો માટે ગોઠવાતી એવાજ પ્રકારની આજની પ્રજાકીય અને રાજ્યકીય સત્તાઓના નામ નીચે ચાલતી કોંગ્રેસ વિગેરેની પ્રવૃત્તિઓમા રસ લેવો આ દેશમાના ગોરી પ્રજાના વ્યાપક વસવાટના માર્ગોને ઉત્તેજન આપવાની દૃષ્ટિથી ઈંડિયા ઑફીસ મારફત ઘડાયેલા કાયદાઓને દેશી રાજ્યોની

અને બ્રીટીશ રાજ્યોની કોર્ટો, વકીલો, અમલદારો વિગેરે મારફત આપવામા આવતો મજબુત ટેકો કે જે કેટલાક ધીમેધીમે આ દેશની હિદુ શબ્દની વ્યાખ્યામા સમાતી ભારતીય આર્યપ્રજાના જીવનના અનેક અગોમા અને હિતના માર્ગોમા પ્રવેશ કરી વિઘ્નભૂત બની શક્યા હોય છે, અને બનશે દેશી રાજાઓ સામેનો કેટલોક ખોટો પ્રચાર લઘુમતી અને યુરોપીય પ્રજાના સ્પેશ્યલ હકકો વિષેના, અને મૂળ એક સપી તોડી હિદુ મુસલમાનની આજની કૃત્રિમ એકસપીના પ્રયાસો સપૂર્ણ કે સસ્થાનિક સ્વરાજ્યની સ્થાપનાના પ્રયાસો પ્રથમની કે વર્ધા સ્કીમની કેળવણી બેકારી ઉત્પન્ન કરનાર અને બેકારીથી ઉત્પન્ન થયેલ છે, તેને ટેકો "હિદુઓએ મસ્જીદ આગળ વાજા ન વગાડવા, અને મુસલમાનોએ ગોવધના સબધમા હિદુઓની લાગણીને માન આપવુ" એ જાતની મહાજનની એકસપીની સધિમા સ્વતત્રતાને નામે પાડવામા આવતા ગાબડાઓની હિલચાલને સારી માનવી હિદુઓની સત્તા અને મર્યાદાઓ તોડવા મુસલમાનોને આડે ધરવા ધધાના તથા સામાજિક કાયદાઓને ટેકો વિગેરે

આપણી બેકારી ટાળવાના ખરા ઉપાયો—બેકારી ફેલાવનાર અને ફેલાતી બેકારીને ખોટી રીતે ઢાકવાના માર્ગો ન લેવા, તેને ઉત્તેજન ન આપવુ, એ જ આપણી બેકારી ઓછી થવાના ઉપાય છે નાનામોટા યત્રોની મદદથી ખીલતા ધધા અને હુન્નર ઉદ્યોગો વધુ બેકારી લાવશે પરદેશગમન આર્યપ્રજાનો આ દેશ સાથેનો વસવાટનો હક નાબુદ કરશે વિઘોટિની પદ્ધતિ રાજ્ય સસ્થાને ઉત્પન્નમા ભાગીદારને બદલે માલિક બનાવે છે "ખેડે તેની જમીન" એ ઢામચલાઉ સિદ્ધાત પરદેશી ખેડુતોને અહીની જમીન અપાવવાના મારે થશે સહકારીમડળીયો અને લેણાદેણાના આજના કાયદા પ દેશી મૂડી ખેતીમા રોકી, દેશી વેપારીઓને નિદી તે ધધામાથી છુટા ક વા માટે જણાય છે

૩ કામ

૧ સયમ ધર્મ, પૂર્વના મહા પુરુષો, પૂર્વજો, ધર્મગુરુઓ, આર્યભાવનાવાળા માબાપો, પ્રાચીન સસ્કૃતિ તરફ પ્રેમ, જીવનની

સાદાઇ, આર્યસંસ્કૃતિને અનુસરતા દરેક પ્રકારના રીતરીવાજો, આર્ય કુટુંબની લજ્જા, શરમ, મર્યાદાઓ પાળવા, વિગેરે તરફ પ્રજાનો આદર ટકાવી રાખવો જોઇએ

૨ પહેરવેશ, ઘર, શહેર, ગામડા, વિગેરેની રચનામા સાદાઈ અને આર્ય રીતભાત અને શિલ્પના નિયમો વિગેરે ટકી રહેવા જોઇએ

૩ પૂર્વકાળથી ચાલ્યા આવતા લગ્નાદિ વ્યવહારો અને તેના ઉત્સવો ચાલ્યા આવતા રીતરીવાજ પ્રમાણે જ ચાલુ રહેવા જોઇએ

૪ પુરોહિતો ગોરો ધર્મસસ્થાઓ વિગેરેના જે સબધો અને લેવડદેવડ, કર વિગેરે હોય તે ચાલુ રહેવા દેવા જોઇએ તોડવા નહી, ને નવી રીત દાખલ થવા ન દેવી અમલદારોની જાળ ઓછી કરી, પ્રજાનો આર્થિક શોષણનો ભાગ ઓછો કરી, વેઠ વિગેરે ચાલુ રહે, તેમા એટલુ નુકશાન નથી અમલદારોના પગાર પૂરા પાડવા, અને વેઠ બન્નેય બોજા ઉપડી ન શકે વેઠ શબ્દમા સહકાર સહાનુભૂતિ સેવા અને મદદનો ભાવ છે, છતા તેને હાલમા ખોટા રૂપમા ગોઠવી નિંદવામા આવ્યો છે

૫ જૈન લગ્નવિધિ, ઓછા ખર્ચના લગ્ન, સીવિલ મેરેજ, લગ્ન કરાર, આતરજાતિય-આતરરાષ્ટ્રીય લગ્ન, મુક્ત વિહાર વિગેરે, તત્ત્વોને સિદ્ધાન્ત તરીકે ઉત્તેજન આપવા જેવુ છેજ નહી

૬ આજના-એક પત્નીત્વ વિધવા પુનર્લગ્ન છુટાછેડા-સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતત્રતા સ્ત્રીઓના વારસા હક્ક લલિત કળાઓની ખીલવણી સ્ત્રીકેળવણી સતતિનિયમન સ્ત્રીઓના હક્કો બાળલગ્નનિષેધ વૃદ્ધવિવાહ અટકાયત બાળસરક્ષણ મરણપાછળ રડવુ કુટવાનો નિષેધ આધુનિક અક્ષર જ્ઞાન યોજના અને દારૂ નિષધની હીલચાલ એ વિગેરે વિચારો તરફ પ્રજા ન દોરાય, તેનો ખ્યાલ રાખવો જોઇએ અને તેના વાસ્તવિક દોષો અને તેથી પરિણામે આપણી પ્રજાનો નાશ સાબિત કરી આપવો જોઇએ પરતુ ચાલતા રીવાજો અને વ્યવહારો ટકી રહે તેમા કેવી રીતે હિત છે? તે સમજાવવુ જોઇએ

૭ હૉટેલો નાટક-સીનેમા જુગારખાના પાનસોપારી, અને બીડીની દુકાનો ચાની હૉટેલો શરબત વિગેરે પીણાની દુકાનો આધુનિક યાંત્રિક વાહનો દેશી વિલાયતી દારૂઓ-સોડા-લેમન-આઇસક્રીમ-સીગાર-બીસ્કીટો-ડબલરોટી-ડબ્બાના શાક ને દુધો ઇલેક્ટ્રીક સાધનો આધુનિક કપડા કપડાની આધુનિક શિલાઇ આજના વેશના મુખ્ય અનેક રૂપ માથે આગળ પડતા વાળ રાખવા. તેના આધુનિક વિવિધ સંસ્કારો જાહેર ખબરીયા દવાઓ ખુરશી ટેબલ, નૉવેલો, જરૂર વિના લાગણી ઉશ્કેરનારા પુસ્તકો, વ્યવહારમા પ્રાંતિક માતૃભાષા શિવાયની હીંદી વિગેરે ભાષા આધુનિક ખેલ તમામ ખોરાકમા વિટામીનની જ દષ્ટિ વિગેરેનો ઉપયોગ પ્રજા ન કરે તેવો ઉપદેશ ચાલુ રહેવો જોઇએ

૮ ક્ષુધા, પીપાસા, મોજશોખ, રમતગમત વિગેરેની, તથા શૃંગાર, હાસ્ય, કરુણ, અદ્ભુત, ભયાનક, બિભત્સ, વીર રૌદ્ર, શાંત, એ નવ રસોની, લાગણીઓને વગર જરૂરીઆતે તેમજ જરૂરીઆત ઉપરાંત અને અકાળે ઉશ્કેરણી મળે તેવા કોઇપણ તત્ત્વોથી પ્રજાને દૂર રહેવા ઉપદેશ આપી શકાય, કેમકે-એ બાબત સાવચેત રહેવામા નહીં આવે, તો પ્રજાની શક્તિમા હ્રાસ થાય છે, અને લાંબે કાળે પ્રજાનો નાશ થાય છે કેમકે-તે અનર્થ દંડ છે પરંતુ યોગ્ય વખતે, જરૂરીયાત પૂરતીજ અને ખરી જરૂરીઆત હોય ત્યારે જ, લાગણી ઉશ્કેરાય તો જ પ્રજા જીવનને વિકાસ મળે છે લાગણી ઉશ્કેરનાર નૉવેલો વાચવા, નાટક-સીનેમા જોવા, મશાલાવાળા ખોરાક ખાવા, વિગેરેનો નિષેધ આટલા માટે છે

૯ લજ્જા, શરમ, મર્યાદા, દાક્ષિણ્યતા, ઉદારતા, અક્ષુદ્ર સ્વભાવ, પરોપકારવૃત્તિ, ધર્મસેવા, ધર્માનુસારી દેશસેવા, તદનુસારી જ્ઞાતિસેવા, તદનુસારી કુટુંબસેવા, તદનુસારી વ્યક્તિગત જીવન, તદનુસારી પ્રતિષ્ઠિત જીવનમા ટકી રહેવા, પ્રજાને ઉપદેશદ્વારા માર્ગ બતાવવો જોઇએ કેમકે-સંસ્કૃતિની રક્ષામા ધર્મની રક્ષા છે ધર્મ રક્ષામા પ્રજાની દેશ વિગેરેની રક્ષા છે અને દેશ રક્ષામા બીજી અવાંતર રક્ષા એ છે

૧૦ કુટુબની—આબરુ, નાણા પ્રકરણીય શાખ-આટ, નાત-જાતમા કુટુબનો મોભો, ધર્મ, સસ્કાર, સ્થાવર જગમ મિલ્કતો, ધન-સપત્તિ, ઘર વિગેરે જે વારસાથી મળ્યા હોય, તે ન વાપરતા દરેક આર્ય વ્યક્તિએ ટ્રસ્ટી તરીકે તેનુ સપૂર્ણ રક્ષણ કરી, ઉત્તરોત્તર વારસામા સુરક્ષિત રીતે જાય, અને આગળ પણ સુરક્ષિત રહે, તેને માટે સપૂર્ણ ખબરદારી રાખી આગળ લબાવવા અને તેમાનુ પોતે જે જે વિશેષ ઉપાર્જન કર્યું હોય, તેમાથી અમુક સ્થાયિ અશ વારસામા જાય તેમ કરવું સતાનોને શિક્ષણ પણ વારસો સભાળવાનુ અને સભાળી શકે તેવુ આપવુ શિવાયના સ્વોપાર્જિત વધારામાથી પોતાના જીવન વિકાસ માટે બીજાઓના જીવન વિકાસમા, મહત્વના ધાર્મિક સાત ક્ષેત્રોમા ઉપયોગ કરીને સ્વપર કલ્યાણ સાધી શકાય છે માટે એ તત્ત્વ તરફ આર્યસતાનોનુ લક્ષ્ય રહેવુ જોઇએ

૧૧ આહાર-ખાન-પાન ભક્ષ્ય ભોજ્ય વિગેરે ચીજોનો ઉપયોગ અને ત્યાગ જૈન ભક્ષ્યાભક્ષ્ય વ્યવસ્થાની દૃષ્ટિથી પ્રજાને શીખવવો જોઇએ વીટામીનના તત્ત્વોના ખ્યાલથી ન શીખવા દેવો જોઇએ

પ્રાણિજન્ય પદાર્થોથી મોટે ભાગે બનતા ચુનાની કે પરદેશી ઔષધો પ્રજા ન વાપરે તો સારૂ તેવો ઉપદેશ આપવો એ કર્તવ્ય છે

બ્રહ્મચર્યના ફાયદા સમજાવવા કરતા તેની પ્રતિજ્ઞાઓ લેવડાવવી વધારે ઉત્તમ છે, કેટલીકવાર ફાયદા સમજાવવા જતા તેનુ વિવેચન કરવુ પડે, તે બ્રહ્મચર્યની બાબતમા યોગ્ય નથી

૧૨ યાન્ત્રિક ધધાઓના પ્રચારથી, પ્રથમના ધધામા જ આખો દિવસ પ્રજાને યોગ્ય વ્યાયામ મળતો હતો, તે મળતો બધ પડતો જાય છે, બેકારીને અગે પૌષ્ટિક ખાનપાન અને નિશ્ચિત જીવન ઘટતા જાય છે, ત્યારે કારખાનાઓમા વધુ પડતો વ્યાયામ અને શુગળામણ ભરેલા જીવનને લીધે લાખો વર્ષથી સગઠિત થયેલુ પ્રજાના મોટા ભાગનુ આરોગ્ય નદીના પૂરની માફક વહી જઇ દિવસે ને દિવસે હીનકોટિ ઉપર પહોચી રહ્યુ છે, તેને આજના અખાડાઓ અને વ્યાયામ-શાળાઓ ટકાવી શકે તેમ છેજ નહી ઉલટા આજે તે નાશ પામતા

પ્રજાના આરોગ્ય તરફ પ્રજાનુ ધ્યાન જવા ન દેતા પ્રજાને ભૂલા-વામા પાડી આશામા ને આશામા ગફલતમા રાખે છે અને અમુક સખ્યાને જ લાભ આપી શકે છે આ બેકાર દેહ તેના ખર્ચને પૂરો પહોચી વળી શકે તેમ નથી, વ્યાયામના વિદેશી સાધનોના વર્ગની અખાડા પણ એક નાની છતા ધીમે ધીમે વિકાસ પામતી એજન્સી છે

પ્રજાની સ્વાભાવિક સ્થિતિમા અખાડા અને વ્યાયામશાળાઓ પોષક થાય, ત્યારે અત્યારે નુકશાનકારક થાય છે, અને તે આખી પ્રજાના નાશ પામતા આરોગ્યને સાધવાનો સર્વગ્રાહી ઉકેલ પણ નથી આ તત્ત્વ માર્મિકજ માણસો સમજી શકશે માટે જેમ બને તેમ પ્રજાનુ સ્વાભાવિક જીવન ન તુટે, તે ખ્યાલમા રાખવાનુ છે અને તેવા આરોગ્યથી સતોષ માનવો નહીતર કડી લેવા જતા પાટણ ખોવાનો વારો આવશે માટે તેમા પ્રજા ન દોરાય, અને "વ્યાયામના અખાડામા ન જવાથી એકદમ નુકશાન" માનવાની ભ્રમણા દૂર કરવા જેવી છે આજના અખાડાઓ અને વ્યાયામ શાળાઓની મદદ વિના ઉમનજાત મહેનતના કામથી જો પ્રજા જેટલો વ્યાયામ મેળવે, તો તેની સામે વાધો લેવા જેવુ નથી

મોક્ષ.

૧ તત્ત્વજ્ઞાની, પરમતપસ્વી, ક્રિયાપાત્ર, વ્યાખ્યાની, શાસ્ત્રજ્ઞ, લોકજ્ઞ, વિવિધ વિદ્યાવારિધિ, આચારશીલ, વિધિનાજાણી, સસ્કૃતિજ્ઞ, સસ્કૃતિના રક્ષક વિગેરે જુદી જુદી શક્તિ ધરાવતા મુનિ મહાત્માઓ-બાળ, મધ્યમ અને બુધ પાત્રોને મોક્ષમાર્ગની અભિમુખ રાખી શકે, તેવા દરેક સઘડાઓમા હોવા ઇષ્ટ છે

૨ ઉપાશ્રયના ભૂષણભૂત પ્રતિક્રમણ અને વ્યાખ્યાનમા, મદિરના ભૂષણભૂત મહાપૂજાઓ અને ઉત્સવોમા, જૈનશાસનના ભૂષણભૂત વરઘોડાઓ અને ઉજાપનાઓ વિગેરેમા, અને જૈન ધર્મની આરાધનાના ભૂષણભૂતપર્યુષણાપર્વ તથા આયબિલની ઓળીઓ વિગેરેમા જેમ બને તેમ વધારે જીવો લાભ લે, તેવા દરેક પ્રકારો શાસ્ત્રમર્યાદા અને સઘમર્યાદાને અનુસરતા તાત્કાલીન સાધનો અનુસાર આકર્ષક બનાવવા જોઇએ તેના દરેક અગો બળવત્તર આકર્ષક અને

વ્યવસ્થિત બનાવવા પ્રથમથીજ એવા પ્રયાસો ચાલુ રહેવા જોઇએ કે જેથી કરીને ઉપર જણાવેલા ભૂષણો દરેક વખતે વધારેના વધારે સારી રીતે શોભી ઉઠે આગ લાગે ત્યારે કુવો ખોદવા ન બેસાય ખોટી, કૃત્રિમ, અને અમુક વખત પૂરતી ડામચડાઉ દેખાવ થાય, તેવો વેગ ન આપતા ચાલતી સ્થીતિ સ્થાયિ ટકી રહે, તેવી વ્યવસ્થા કરવી

૩ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ, બ્રહ્મચર્યવ્રત, પૂજાઓ, પ્રતિષ્ઠાઓ, અંજન શલાકાઓ, મહાપૂજાઓ, ઉપધાન વહન, તપોનુષ્ઠાનો, ગુરુ સામૈયા, સાધર્મિક વાત્સલ્યો, વિવિધ ધર્મારાધકોની ભક્તિ કરનાર ભોજન પ્રસંગો, કિંમતી પ્રભાવનાઓ, વિગેરેથી શાસનનુ વાત્સલ્ય ચાલુ રહે, તેમજ દરેક પોતાના ધનનો સર્વોત્તમ ઉપયોગ માને, અને તેને માટે સારી રકમો કાઢે, તેવી સાચી અને હિતકારક સમજ આપવાના સાથે સાથે પ્રયાસો થવા જ જોઇએ

૪ પૂર્વર્ષિ પ્રણીત શાસ્ત્રોના યોગ્યતાનુસાર પઠન—પાઠન અર્થચિન્તન અને તત્ત્વવિચારણા ભર્યા સંવાદો—તત્ત્વવાદો પ્રશ્નોત્તર વિગેરે નિરંતર ચાલુ રહેવા જોઇએ

૫ આત્મા, આત્માનુ નિત્યત્વ, કર્મ બંધના, તેનો કર્મોથી મોક્ષ, તેના ઉપાયો, વિગેરે વિષે એવા સચોટ અનુભવો અને આભાસ પ્રજામા ઉત્પન્ન કરવા જોઇએ કે—ભવ નૈર્ગુણ્ય અને સમ્યક્ત્વના શમ સંવેગાદિ લક્ષણો સમ્યગ્ રીતે પોતાનામા કેળવવા પ્રજા તૈયાર રહે આધુનિક વિજ્ઞાન તરફ તેનુ મન જરા પણ ન લલચાય, ઉલટુ ધર્મ અને આત્મકલ્યાણકર તત્ત્વો તરફ સહજ સિદ્ધ વલણ રહ્યા જ કરે, એવા હસ્તામલકવત્ અનુભવ કરાવી દેવા જોઇએ ચિત્તમા એક મોક્ષની જ અભિલાષા રમતી થવી જોઇએ એજ જીવનનો આદર્શ, તેજ સિદ્ધિ, તેજ સર્વસ્વ, અને તેજ પ્રગતિ સમજાઇ જવી જોઇએ

૬ હાલની કેળવણી, હાલનું વિજ્ઞાન, હાલની પ્રાચીન શોધખોળ, હાલના કેટલેક અંશે ખોટા ઇતિહાસ ભૂગોળ, હાલનું અર્થશાસ્ત્ર ન્યાયશાસ્ત્ર વિગેરે મોક્ષમાર્ગથી અવળે રસ્તે લઇ જનાર તત્ત્વો

પ્રજાને તુચ્છ અને અહિતકર લાગે, તેવી રીતે વાસ્તવિક સત્ય છે, તે સમજાવવુ જોઇએ

૭ સર્વધર્મ સમભાવ અને સર્વના તત્ત્વ સમજવાની વાતો, તેવા પુસ્તકો, તેવા ઉપદેશો પ્રજા ન સાભળે, ન વાચે, તે ઇચ્છવા જેવુ છે કેમકે-તેમા પરિણામે કશો વાસ્તવિક સાર નથી, હાલની સાહિત્ય સસ્થાઓ, ફ્રની લાયબ્રેરી, ટાઉનહોલનાભાષણો, વિગેરેને ઉત્તેજન આપવુ એટલે આર્ય પ્રજાની બુદ્ધિને ડહોળનારા સાધનો ઉભા કરવા, એ અર્થ થાય છે પ્રજાનો બુદ્ધિભેદ પણ પ્રજાના નાશનુ મોટુ કારણ થાય છે

૫ પ્રકીર્ણ

૧ સીવીલાઈઝનો મસ્કૃતિ—એટલે હાલનો જમાનાવાદ જે નવો ઉત્પન્ન કરવામા આવેલ છે, તે કુદરતી નથી જો તે જગતમા વ્યાપક કરવો હોય, તો આર્ય સસ્કૃતિ ટકી શકે જ નહી ? આર્ય સસ્કૃતિએ ટકવુ હોય, તો સિદ્ધાન્ત તરીકે જમાનાવાદને ટેકો આપી શકાય નહી

૨ ઐતિહાસિક શોધખોળ—આજની ઐતિહાસિક શોધ ખોળ અને પુરાતત્ત્વ આપણને અવળે માર્ગે દોરનાર છે તેની સાથે આપણા શાસ્ત્રના મત્યો તોળી જોવાની જરૂર નથી પરતુ આપણા સત્ય વિધાનોને મદદ મળે તેવી અતિહાસિક શોધખોળો અને પ્રાચીન અવશેષોની શોધખોળ સ્વતત્ર પણે કરવી જોઇએ યુરોપીયનોએ શોધેલી ઐતિહાસિક શોધોને સાચી માની તેની સાથે આપણા શાસ્ત્રો ઘટાવીશુ, તો તે લગભગ ખોટા માલુમ પડવાના આપણા શાસ્ત્રોની બિનાઓ ઉપર દઢ શ્રદ્ધા રાખી તેની સાથે સવાદક શોધ ખોળો શોધી તેની સાથે ઘટાવીશુ, તો-આપણા શાસ્ત્રો ખરા લાગશે, અને શાસ્ત્રો ઉપર દઢ શ્રદ્ધા ટકી રહેશે બુદ્ધિભેદ થવાના કારણનો આ સૂક્ષ્મ માનસિક પ્રકાર છે આપણે એક લખાણ લખીને સામાને સુધારવા આપીયે, તે જેમ તે સુધારો કરે, છતા મોટે ભાગે આપણી ગોઠવણમા તે આવી જાય છે અને તેમના

લખાણમા આપણે ગમે તેટલા ફેરફાર કરીયે, તો પણ આપણે મોટે ભાગે તેની ગોઠવણમા આવી જઈએ છીએ એવા કેટલાક દસ્તાવેજી લખાણો થાય છે તેવી બારીક ગોઠવણ આ પુરાતત્ત્વની આજની ગોઠવાયેલી શોધખોળમા છે એની એ વાત એવી ખુબીથી મૂકાય, કે તેમાથી અનુકૂળ કે વિપરીત જેવી અસર ઉપજાવવી હોય, તેવી ઉપજાવી શકાય છે

૩ જીવદયા—આપણી જીવદયા સર્વ પ્રાણીઓને બચાવવાની છે મનુષ્યોને પણ પરતુ મનુષ્ય પ્રાણી બુદ્ધિશાળી હોવાથી પોતાની જાતે પોતાનો બચાવ કરી શકે છે વળી, સમાજ વ્યવસ્થા, કુટુબ વ્યવસ્થા, રાજ્ય વ્યવસ્થા, વિગેરે મનુષ્ય જાતે મનુષ્યોના બચાવ માટે ગોઠવેલ છે માત્ર મુગા પ્રાણીઓનું કોઈ બેલી ન હોવાથી તેને માટે આપણે અનેક પ્રકાર દયા પળાવીએ છીએ

ધધામા ઉપયોગમા આવતા ગાય બળદ વિગેરે પાળેલા પ્રાણીઓ જન સમાજના ધધાનું અગ હોવાથી લોકો તેનું રક્ષણ કરે છે એટલે એ પણ બોજો આપણે માથે ન રાખતા માત્ર લુલા લગડા પૂરતી પાજરાપોળો મારફત જીવદયાનો પ્રશ્ન ઉકેલીયે છીએ

ત્યારે આજે યાત્રિક વાહનો વધતા અને લોકોમા બેકારી ફેલાતા પાજરાપોળના ખર્ચને ન પહોચી વળવાના કેટલાક દાખલા બનતા તેને ઈરાદાપૂર્વક "કસાઈખાનાની ઉપમા આપી, ખેતરો રાખી, ઘાસ ઉગાડી, દૂધ વેચી નિભાવ કરવો" વિગેરેથી ધધાદારીને રસ્તે ચડાવી દઈ તેની દયામયતા ફેરવી નાખવાના પ્રયાસ થાય છે પશુ ઉચ્છેર પ્રજાએ ધધાની દૃષ્ટિથી કરવો જોઈએ નહીં કે દયાની દૃષ્ટિથી અને નબળાની રક્ષા દયાની દૃષ્ટિથી વળી જોઈએ પાજરાપોળો ખર્ચને ન પહોચી શકતી હોય, તો તેનો મૂળ રોગ યાન્ત્રિક ધધા છે પાજરાપોળોને

દૂધાળા ઢોર ઉચ્છેરની ધધાદારી પશુ શાળાઓ બનાવવા માટે તેને સાર્વજનિક બનાવરાવી હાથમા રાખવાની ગોઠવણ કરવામા આવી છે દયાનું સાચુ ઝરણુ રુધાવાનો ભય ઉત્પન્ન થયો છે

તેમજ મહાજનની અસરથી આખા દેશમા જીવદયા જુદા જુદા સ્વરૂપમા પળતી હતી, અને આજે પળે છે આખા દેશના હિંદુ રાજાઓનો મોટો ભાગ મહિના મહિના સુધી લગભગ પર્યુષણા જેવા પર્વોની આસપાસ જીવદયા પળાવે છે એટલી મહાજનની [પ્રજાની] અસર છે અર્થાત્ મહાજનની અસર આડે જીવદયાની બાબતમા રાજ્યના કાયદાઓ આવી શકતા નથી કેમકે-પ્રજાને માન આપવાની રાજ્યકર્તાની ફરજ છે

ત્યારે-મુબઇની-જીવદયા મડળી-અને તેને અનુસરતી સસ્થાઓ —

(૧) સમસ્ત મહાજનની પરવાનગી વિના જીવદયાની બાબતમા રાજ્યના હિંસા પોષક કાયદા આડે આવે, તો આવવા દેવાનું ગર્ભિત રીતે કબુલી લે છે

(૨) લડનમા સ્થપાયેલી હ્યુમીનીટી લીગ નામની સસ્થાની પેટા શાખા જેવી એ સસ્થા છે

(૩) તેણે આપણી પાજરાપોળો ઉપર ટીકા કરનારો ઠરાવ કર્યો છે

(૪) માનવદયાને ઉત્તેજન આપવાની નીતિ સ્વીકારીને બીજા પ્રાણીઓની દયા પાળવાનો સિદ્ધાન્ત ગર્ભિત રીતે ઢીલો કર્યો છે

(૫) મનુષ્યોની સગવડ માટે કુતરા-રખડતા ગધેડા-ગાયો કે બીજા ઢોરો પક્ષિઓ-વાદરા-હરણ-રોઝ-માકડ ચાચડ-મચ્છર તીડ-કાતરા વિગેરે જતુઓનો નાશ કરવાના ઠરાવોને અનુકૂળ વાતાવરણ ફેલાઇ રહ્યુ છે, તેવા આજના

જમાનાના આદર્શને લગતા રાજ્યના કાયદાની દેશ ઉપર થતી અસર એ મળીને અટકાવી રાખતી નથી અને તેનાથી વિશ્વાસમા રહીને મહાજન પણ કાઇ કરી શકે નહીં

(૬) ખેતીવાડી કૉલેજોમ અને ખાસ ઉઘાડવામા આવેલા તાલીમ વર્ગોમા ખેતીને નુકશાન કરનાર ગણાતા તીડ, કાગ, ઉંદર, વિગેરેને મારી નાખવાની યુક્તિઓ અને શિક્ષણો મોટા પાયા ઉપર અપાઇ રહ્યા છે અને તે સસ્થા સાર્વજનિક કે સરકારી હોય છે એટલે તેમા આપણો જીવદયાના ખાસ હિમાયતી જૈનોનો અવાજ જ ખાસ ન આવે

(૭) આપણને અને આપણી અહિંસ ને અવ્યવહારુ ગણીને હસી કાઢે છે એટલે પછી સવાલ જવાબ જ ન રહે તે કેમ હસી કાઢવામા આવી? તેના ખરા કારણો હવે બહાર આવતા જાય છે

(૮) આપણા જૈન ભાઇઓ આવી સસ્થાના કાર્યવાહકો હોય છે પરતુ તેઓને પણ તે કામમા સાર્વજનિક સિદ્ધાન્તને અનુસરીને જીવદયાની દોરવણી કરવાની હોય છે, એટલે ઉલટા તેઓ તો તેમ કરવાને બધાઇ જાય છે સાર્વજનિક આજના આદર્શની જીવદયા અને જૈન આદર્શની જીવદયા એ બેની વચ્ચેથી પસદગી કરવાની હોય, ત્યારે જૈન આદર્શની દયાને તેમણે પોતાની હાલની ફરજની રૂએ બાજુએ મૂકવી પડેજ છે તે કે એટલુ તેઓનુ અજ્ઞાન છે

(૯) વળી આજે આપણા જૈન ભાઈ ઓ તેના કાર્યવાહકો છે, તેનું મુખ્ય કારણ તો એ છે કે-શરૂઆતમા એવી જીવ દાયાની સસ્થાની પ્રતિષ્ઠા માટે એમ થવુ જરૂરી હતુ તેનો ફાયદો નવા વિચારની અહિંસાના વિચારનોજ મોટે ભાગે હોય છે

(૧૦) જેમ જેમ વખત જશે, તેમ તેમ તેની જીવદયાના મૂળ આદર્શો બહાર આવતા જાય છે, ને જશે, તેમ તેમ તેમા અને જૈન આદર્શની જીવદયામા આકાશ પાતાળનુ અતર દેખાશે અને વાસ્તવિક અહિંસાથી તે સસ્થાઓ એટલી દૂર માલુમ પડશે કે-પડી ચાચા દષ્ટાને હિસામય લાગ્યા વિના નહી રહે

(૧૧) માત્ર આપણી અહિંસાને પડદો આપવા માટે, અહિંસાની વ્યાખ્યા બદલવા માટે, અહિંસાનુ સુકાન જૈનોના હાથ માથી શેરવી લેવા માટે, એ સસ્થાનુ અસ્તિત્વ થયુ હોય, એમ જાણી શકાય તેમ છે

(૧૨) દુધાળા પશુઓના ઉછેર માટે તે સસ્થા પ્રયાસો કરે છે તેમા ધધાનુ તત્ત્વ છે, પણ જીવદયાનુ તત્ત્વ ગૌણ છે, ચાનથી પ દેશી ડેરી કપનીઓ મોટા પાયા ઉપર થવાની છે, તેની એ પ્રાથમિક ભૂમિકા રચી આપે છે, અને આ દેશના રબારી ભરવાડો ગવળી વિગેરેના હાથ માથી પશુધન છોડાવી લેવાનુ છે, તેની પણ એ સસ્થા તૈયારી કરી આપે છે એમ કરીને તે-પશુ ઉછેર કરવાની હિમાયત કરતા છતા, લાખો વર્ષની ચાલી આવતી પશુ ઉછેરક અને તે બાબતમા નિષ્ણાત કોમોના લાખો માણસોની હિંસા નોતરી લે છે આજના કેટલ કેમ્પો, પશુ ઉછેરની સસ્થાઓ, પરદેશી પદ્ધતિની ડેરીઓ, આજના દુધની તપાસણી ખાતાનુ પણ છેવટે પરિણામ એજ છે દુધાળાને જ બચાવવાની હિલચાલમા, એની અને વાહન વ્યવહાર માટે ગર્ભિત રીતે મશીનોનો સ્વીકાર છે

(૧૩) વધતી જતી બેકારી અને વિષમ જીવન સજોગોને લીધે માનવોની આપઘાત વિગેરેથી હિંસાનો સભવ ઉત્પન્ન થયો છે, તેવા પ્રસગોમા માનવોને બચાવનાર સરકારી અમલદારો કે જાહેર સજ્જનોને ચાદ આપ વાના મેળાવડા કરી માનવદયા કરવાનો યશ એ સસ્થા

લઇ શકશે પરંતુ માનવ હિંસા થવાના બેકારી વિગેરે સંજોગોની ગર્ભિત રીતે એ સંસ્થાએ બગ્દાસ કરી ગણાય જ જો કે નામદાર વાયસરોય સાહેબ દ્વારા અમેરિકન બાઇના મળેલા ઉપલગ્માવો ઇનામ અપાતુ હોવાથી, આ-દેશના આદર્શને બદલે એ દેશના આદર્શની અહિંસા તે સંસ્થા મારફતે મુખ્યપણે મચનાય, એ પણ દેખીતુ જ છે

(૧૪) પરમાત્મા મહાવીરદેવના જન્મ દિવસને જીવદયાનો દિન ગણવામા પોતાની મસ્વા તરફ જૈનોની મહાનુભૂતિ એળવનાની યોજના માત્ર છે અને જીવદયાને નામે પરમાત્મા મહાવીર દેવની વધુ જાહેરાત કરીને એ દિ-વસ પબ્લીકનો બનાવી તેનો પબ્લીક ઉપયોગ કરવા માટે છે એટલે-પરમાત્મા મહાવીર અને તેનું શાસન પબ્લીકનું બનાવવાનો એ માર્ગ છે અર્થાત્ જૈનો સ્વતંત્રપણે તેની વ્યવસ્થા કરે છે, તેમા પબ્લીકને ડખલ કરવાનો માર્ગ કરી આપનાના આવે છે સુધારા વધારાને નામે "પબ્લીક તેનો અને તેની મિલ્કતનો" પછી ગમે તે ઉપયોગ કરી શકે એમ કહીને મૂળ સંસ્થાને બગાડવાનો માર્ગ મોકળો કરવામા આવ્યો છે શાસનના ખાસ ટ્રસ્ટી જૈનોના હાથમાથી જૈન ધર્મની મિલ્કતો અને સત્તાઓ નેગ્વી લેવાની એ એક જાતની પેરવી છે

(૧૫) મ્યુનિ૦ તે દિવસે કતલખાના બંધ રાખે તેનો સંતોષ આજના જીવદયા પ્રેમીઓ અનુભવે, તેનો બીજો અર્થ એ થાય છે, કે-મ્યુ૦ ના કતલખાના ૩૬૪ દિવસ ચાલે, તેમા પબ્લીકનો સાથ છે, કેમકે-મ્યુ૦ પબ્લીક સંસ્થાઓ ગણાવી છે, અને તેમા જૈનો પણ મતદાર અને પ્રતિનિધિઓ હવે થતા જોવાય છે એવી સંસ્થાઓ હિંદમા આ મ્યુ૦ પહેલા જાહેરની નહોતી, એટલે છુપા ચાલતા કસાઇ-ખાનાઓમા પબ્લીક હિંદુઓનો અને જૈનોનો સહકાર નહોતો પરંતુ આજે ૩૬૪ દિવસની હિંસામા સહકાર

થાય છે ૧ દિવસ દયા પળે છે તેની ખુશી આપણી પાને મનાવીને બાકીના દિવસોમા આપણો સહકાર જીવદયા મડળી આપણી પાસેથી મ્યુ૦ ને અપાવે છે

(૧૬) દુધાળા ઢોરોનેજ બચાવવાના તાર કરાવીને બીજાઓની હિંસા કરવાનું આપણી પાસે જ સરકાર આગળ એ સસ્થાએ કબુલ કરાવરાવ્યું છે

(૧૭) આજે એ સસ્થા શાળા કોલેજોમા અહિંમા વિષે વિદ્યાર્થીઓ પાસે નિબધો લખાવીને દયાનું જ્ઞાન પ્રચારતી હોવાનું આપણને લાગે છે પરતુ એ નિબધોમા પ્રાય કરીને આપણી દયાની સીધી કે ગર્ભિત ટીકા હોય છે પરતુ ખેતીની મ્યુ૦ ની જનસુખાકારી વિગેરેને નામે કેટલી બધી હિંસા પ્રચાર પામે, તેવી યોજનાઓ ઘડાઇ રહી છે ખેતી પશુ ઉચ્છેર વ્યાપાર C નર ઉદ્યોગ કળા વિગેરે પરદેશીઓના હાથમા જઇ રહ્યા છે, અને જાયછે તેને માટે મોટી મોટી યોજનાઓ ઘડાઇ રહી છે, જેને લાખે લાખો કરોડો હિંદુ ધધાર્થીઓની બેકારી ઉત્પન્ન થવાની તયારી થઇ રહી છે અને તેમા જે મોટી માનવ હિંસા પડી છે તેના નિબધ કોઇ લખાવતુ નથી, ને કોઇ લખતુ યે નથી તે વાત પરોક્ષ હિંસાની બાજુએ મુકીએ, તો પણ પ્રત્યક્ષ હિંસા પણ ઘણી વધી છે

ઉલટા દેશનેતાઓ તેવી વાતોને ટેકો આપે છે, ત્યારે તેમની સલાહ પ્રમાણે એ જીવદયાની સસ્થાઓ ચાલે છે

(૧૮) કોગ્રેસની અહિંસાની વાતોમા અહિંસાની તરફેણમા શબ્દો શિવાય નક્કર પરિણામ આવ્યું નથી ઉલટી અહિંસા વિષે જનસમાજમા ગેરસમજ ઉભી કરીને સાચી અહિંસાને શુગળાવવા પ્રયાસ થયો છે સારાશ કે-હિંસા વધી છે, પણ ઘટી નથી માત્ર અમુક વખત પૂરતી જ એ હિલચાલ હતી તેમા કોઇ સ્થાયિ સુદર તત્ત્વ નથી એ જણાતુ આવે છે

(૧૯) આ શિવાય પણ બીજા અનેક એવા કારણો ગોઠવાયા છે, કે એ સસ્થાઓથી જીવદયા કરતા જીવ હિસાનો પરિણામે લાભે કાળે વધારે સભવ લાગે છે જો કે સૂક્ષ્મ અભ્યાસ વિના એ સમજી શકાય તેમ નથી

મતલબ કે આવી સસ્થાઓને ટેકો આપતા પહેલા પૂર્વા પરનો ખૂબ વિચાર કરીને, જીવદયાના શુભ અને શુદ્ધ હેતુઓ સીધા અને પરપરાએ જે રીતે સચવાય તે રીતે હિસાષ્ટકાદિ શાસ્ત્રોનો પૂર્વાપર વિચાર કરીને જીવદયાનો ઉપદેશ આપવો જોઈએ નહીતર લાભને બદલે હાનિ પણ થવાનો સભવ ગણાય

૪ સ્ત્રી કેળવણી—આજની સ્ત્રી કેળવણી—અને તેની સસ્થાઓ

આપણી સ્ત્રીઓમા જે ખરા સસ્કાર છે, તે ક્રમસર યોજના પૂર્વક તોડવામા ઉપયોગમા આવી રહ્યાનુ જણાઈ આવેલ છે, અને સ્ત્રીઓને બિન જરૂરી, આપણી આર્ય બાળાઓને બિન જરૂરી, આજે આપણી જરૂરીઆતને બિન જરૂરી, સસ્કારો પાડવામા આવે છે

આપણા ઘરોમા આર્ય સસ્કારો અને ખાનદાનીનો ટકાવ એ જ સપૂર્ણ સ્ત્રી કેળવણી અને બાળ કેળવણીનુ સાધન છે ખરી રીતે એવા લખાણો, પુસ્તકો, છાપાઓ, ચર્ચાઓ, વાતચીત, આપણા સારા કુટુબોમા અને ધર્મ સ્થાનોમા થવાજ ન દેવા જોઈએ, એવી વાતો થવા દેવી, એ પણ એક જાતનો આપણા મન મેળવવાનો પ્રચાર છે આજની સ્ત્રી ઉન્નતિ સ્ત્રીઓની માનસિક અવનતિ કરે છે

૫ કેટલીક હીલચાલો વિષે સાચી સમજ

૧ ધર્મ સેવામા દેશ સેવા વિગેરે સેવાઓ સમાય છે દેશ સેવામા પ્રજા સેવા વિગેરે સમાય છે પ્રજા સેવામા જ્ઞાતિ વિગેરેની સેવા સમાય છે જ્ઞાતિ સેવામા કુટુબ વિગેરેની, કુટુબ સેવામા ઘરની, અને ઘરની સેવામા કુટુબની વ્યક્તિયોની, અને પોતાની વ્યક્તિની સેવામા દરેકની સેવા સમાય છે

કોઇ પણની સેવા તે તે વ્યાપક તત્ત્વની અવિરોધિ રીતે સેવા કરી શકાય વિરોધિ રીતે ન કરી શકાય બધી સેવાઓની વ્યવસ્થા અને ઉપદેશ ધર્મ આપે છે એટલે ધર્મથી વિરુદ્ધ હોય, તે રીતે કોઇ પણ સેવા ન કરી શકાય દેશની સેવા કરવાનુ પણ ધર્મજ શિખવે છે માટે ધર્મને હાનિકર થાય, તેવી દેશ સેવા વિગેરે સેવાઓ ન કરી શકાય

૨ આજના શબ્દવાદમા-ખરી દેશ સેવા, ધર્મ સેવા, પ્રજા સેવા કે એવી કોઇ પણ સેવા છે જ નહી માટે જ કેટલાક સમજુ મહાનુભાવો તેનાથી દૂર રહે છે, નહીં કે-નબળાઇ કે દેશ સેવાની લાગણીનો અભાવ સમજવાના છે પણ તેમ કરવામા મહાપાપ સમજીને તેવી પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહેવામા આવેલુ છે જો કે ધર્મ દેશ કે પ્રજાની ખરી સેવા કરવાનુ કર્તવ્ય દરેકે બજાવવુ જોઇએ

૩ આજની દેશોન્નતિ એટલે "ગોરી પ્રજાઓની આ દેશમા ઉન્નતિ" એ અર્થ સમજવાનો છે

૪ એજ પ્રમાણે આજની પ્રજા ઉન્નતિમા પણ ગોરી પ્રજાની ઉન્નતિ ગોઠવાઇ છે અને તે કાર્યમા આજના આગેવાનો અને દેશનેતાઓ પ્રયાસ કરી રહ્યા છે એજ પ્રમાણે આર્થિક, સામાજીક, રાજકીય, શારીરિક, વિગેરે આધુનિક ઉન્નતિઓના એ પ્રમાણે જ અર્થ સમજવાના છે

૫ સ્વરાજ્યનો અર્થ સસ્થાનિક સ્વરાજ્ય છે, એટલે કે ગોરી પ્રજાઓના વસવાટ માટેનુ સ્વતત્ર કોઇની પણ દરમ્યાનગીરી વિનાનુ-સ્થાન તે સસ્થાનિક સ્વરાજ્ય જેથી ભારતીય આર્ય પ્રજાના આ દેશ સાથેના વતન હક્કને ઘણુ નુકશાન થાય તેમ છે આ દેશમા સસ્થાનિક સ્વરાજ એટલે ગોરી પ્રજાની વસાહત બનવુ

૬ ત્રિરગી વાવટો—દુનિયાની દરેક પ્રજાના આ દેશમા વતન હક્ક કબુલ કરાવવાની હિલચાલનુ પ્રતીક છે પરતુ ભારતીય આર્ય પ્રજાને વતન હક્ક બીજે બધે મળવા જોઇએ ને ? બધેય

કદાચ વતન હક્ક મળે એટલે આ આખી પ્રજા દેશો દેશમા વ્હેચાઈ જાય એટલે તેનું સગઠન તુટી જ પડે એટલે એક પ્રજા તરીકેની તેની આજની એકતા નાબુદ થાય, અને આ દેશ સાથેનો સબધ છુટતા તેની સસ્કૃતિનો પણ નાશ થાય માટે ગામમા અરધો મળે તો આખો લેના બહાર ન નીકળવાનો, અને દેશમા અરધો મળે તો આખો લેવા પરદેશ ન જવાનો, ઉપદેશ પરિણામે આર્ય પ્રજાને હિતાવહ છે

૭ હિદુ અવિભકત કુટુબ ટકાવવુ

૮ દરેક વ્યક્તિએ નિત્ય ધાર્મિક કૃત્યોમા અપ્રમાદી રહેવુ

૯ જ્ઞાતિ, મહાજન, સઘ વિગેરે કામમા યથાશક્તિ આગળ પડતો ભાગ લેવો અને ફાળો આપવો તેઓની પ્રતિષ્ઠા ટકાવવા યથાશકિત મદદ અને ભોગ આપવા

૧૦ આરોગ્યના દરેક નિયમ જાળવવા પણ અખાડામા જવુ નહીં તેને ઉત્તેજન ન આપવુ, બીજી રીતે વ્યાયામ લેવો વ્યાયામ શાળાના પડદા પાછળ પ્રજાના પોષક ખાનપાન, અને નિશ્ચિત જીવનનો નાશ ન થાય, તે માટે સાવચેત રહેવુ

૧૧ આહારમા બે ત્રણ પેઢી સુધી દાળભાત, માલ મશાલા ખાવા મળે, તેના કરતા હજારો પેઢી સુધી રોટલો ને મીઠુ ને જાડા કપડા મળે, તે વધારે ઇચ્છવા યોગ્ય છે

૧૨ ભોજકો; ગોરો, બારોટો, માત્માઓ, સેવકો, ખેડુતો, વિગેરે ઉચ્ચ કોમોથી જુદા ન પાડી દેવાય, તેની સાવચેતી રાખવી

૧૩ **ખેડુત ને વેપારી**–બ્રાહ્મણો ભિક્ષુકો છે કારીગરો વસવાયા છે શૂદ્ર કોમો મજુરો છે રાજાઓ ચોકીયાતો છે એટલે વેપારી અને ખેડુત એ બે જ દાનેશ્વરી અને ઉત્પાદક તથા જવાબદાર પ્રજા છે, તે આર્યપ્રજાનો પ્રાણુ છે તેઓની વચ્ચે ભેદ પાડનારા પ્રયાસોને અટકાવવા પ્રયાસો થાય, તે પ્રજાના પ્રાણુ બચાવવા તુલ્ય છે, કેમકે લાખો વર્ષોનો સબધ ચાલ્યો આવે છે, તે તુટયા પછી કયાય સાધો મળશે નહીં

૧૪ ગોળ મસ્કાર—જે જ્ઞાતિમા, સમાજમા કે વર્ગમા પૂર્વ પરાથી જે પ્રમાણે ચાલતા હોય, તે પ્રમાણે ચાલુ રાખવા તેમા સુધારા વધારાની જરૂર નથી

૧૫ શ્રાવકો—જન્મતાની સાથે હવે સુવાવડખાનાઓના પરિચયથી માંડીને, નર્સોથી ઉછેર મેળવીને, બાલમ દિરોમા થઈને નિશા ળમા દાખલ થતા જ ભણીને તૈયાર થયા બાદ પણ આધુનિક લાઇબ્રેરીઓ, પુસ્તકો, દેશ નેતાઓના ભાષણો, કૉલેજોમા પ્રોફેસરોના ભાષણો, શહેરી જીવનો, છાપાઓમાની જાહેરાતો, નાટકો, સીનેમાઓ, અને હોટેલો, ચિત્રો, અને મુસાફરીઓ, પરદેશી સસ્કૃતિ પોષકવધા, મિત્રો અને ક્લબો, પરદેશી મિત્રો અને ક્લબો, પત્રમિત્રપરિષદ્ વિગેરે આધુનિક સાધનોના પરિચયથી દિવસેને દિવસે વધુને વધુ વિચારથી અને આચારથી પરદેશી ટાઇપના નમુના બનતા જાય છે જેટલો એ અધકારનો તેઓમા પ્રવેશ થાય છે, તેટલોજ શ્રાવકત્વનો વારસાથી મળેલો પ્રકાશ ઓસરતો જાય છે માનવપણું, તેમા આર્યપણું, તેમા સભ્ય સજ્જનપણુ સસ્કારી સજ્જનપણુ, સદ્ગૃહસ્થપણુ, માર્ગાનુસરિતા, શ્રાદ્ધપણુ, અને પછી શ્રાવક પણ, તેમાયે પરિણત શ્રાવકપણુ આટલી ઉચ્ચહદ શ્રાવકપણાની છે તેને બદલે આર્ય સસ્કારનો પ્રકાશ જીવનમાથી ઉડતો જાય, પછી માનવપણુ પણ નહી જોખમાય તેની શી ખાતરી? આશ્રિતપણુ વધતુ જાય, તો માનવપણું પણ જોખમાય માટે આવા સજોગોમા હજુ બહુ જ ચારેઓ અધકાર પ્રસરેલા પામતો આવે છે, તેમાથી બચી જઈને, શ્રાવકો શ્રાવકપણુ બચાવી શકે, તેવા માર્ગો અને પ્રયાસો થવા જોઈએ

સધના કે નાનજાતના કે સાર્વજનિક પ્રકારના ફડ ઉપર શ્રાવક નભવાનો વિચાર સરખોયે ન કરે, પોતાની નાતજાતની પવિત્રતા જાળવીને આખી દુનિયામા કોઇપણથી સ્વતત્ર શક્તિથી ધધો કરી ખાય, જેમ બને તેમ ઉચ્ચ ધધા પસદ કરે, તે ન

મળે તો ઉતરતા ક્રમનો ધધો કરીને પણ આશ્રિત, અનુકમ્પ્ય કે દયાપાત્ર ન બને, ગમે તેવો કેળવાયો હોય છતા ભિક્ષુક જેવુ અને માગણુ તેનું મન ન થવુ જોઇએ તેનુ મન ધનપ્રાપ્તિમા અને અગત ખર્ચમા લોભી-કરકસરીયું, અને ધનના સદુપયોગમા દાતાર દાનવૃત્તિ વાળુ હોવુ જોઇએ કેમ આપુ ? કેમ ભલુ કરુ ? તેનું મન સદા જાગ્રત્ આજની દુનીયાને પીઈ ગયેલુ, અને સ્વધર્મ કર્મનિષ્ઠ રાખવુ જોઈએ શ્રાવકો મૂળથી જે ધધા કરતા હોય, તે છોડાવવા નહીં મૂળથી ખેતીના ધધા કરતા હોય, તો પણ તે છોડાવવા નહી ને નવા લોકોને તેમા દાખલ થવા દેવાનહીં જેમ બને તેમ ચાલુ ધધો ચાલુ રહે, તેને માટે સાવચેત રહેવુ. ધાર્મિક સસ્થાઓમા આગેવાન તરીકે આર્ય સસ્કૃતિના પક્ષપાતી ગૃહસ્થોને ગોઠવી દેવા જોઇએ

શ્રાવિકાએ—આજના સ્રી સ્વાતત્ર્યને લગતા કાયદાઓનો આશ્રય લેવાનો મનથી તો વિચાર ન રાખે, પરતુ "તેવા આર્યત્વ અને પ્રજાત્વ વિધ્વસક કાયદાઓ ન હોય, તો સારૂ" એમ મનથી ઇચ્છે અને પોતાના આદર્શ ચારિત્રથી અને ઉડી સમજશક્તિથી બીજીઓને પણ તે જાળમાથી બચાવે શ્રાવિકાને છાજતા વિચાર અને આચારનો દૃઢ આગ્રહ રાખે તે ખાતર સુખદુખની પરવા ન કરે દુખને ફુલની માળા સમજે હજુ વધુ કસોટી ઉપર પોતાના આર્ય સ્રીત્વને ચડાવે, ને તેમા કચનની માફક વધુ ચમકી ઉઠે મહેનત મજુરીના ઘરકામથી કટાળવું નહીં કુટુબનિષ્ઠ રહેવામા દેશ સેવા અને સર્વ સેવા છે પતિને દેવ માનવામા દુન્યવી સર્વ નીતિ રીતિ સમાયેલી છે તે વાકયમા આર્યસ્રીના દુન્યવી સર્વ આદર્શો કેન્દ્રિત કરવામા આવ્યા છે દેવગુરુ ધર્મનુ શરણુ સર્વ દુખોમા દિલાસો છે અને પરમ શાતિનો એજ માર્ગ છે એ ભૂલવુ નહી આર્ય સસ્કારવાળુ એક ઘરજ ને કડા કૉલેજોનો સરવાળો છે તેની રક્ષા કરવી આજની બૉર્ડીંગો, હૉટેલો, નિશાળો તેનો નાશ નોતરી આપે છે

પૂજ્ય સાધ્વીજી મહારાજાઓ—માનસિક ઉન્નતિ ભોગવતી આર્ય સ્રીજાતિનો એ જગતમા અપૂર્વ નમુનો છે તે પદ જળવાઇ રહે

અને શ્રાવિકાવર્ગ શ્રાવિકા બની રહે, પરદેશનો અને પરપ્રજાને પરસ્પર રંગનો ચેપ શ્રાવિકા વર્ગમા પ્રવેશવા ન પામે, તેની ખુબ ખબરદારી રાખે, અને તે ખાતર પોતાના જીવનને વધુ ક્રિયામય, વધુ સમજદાર રાખે આર્ય સંસ્કૃતિની ભવ્યતાનું નિગતવાર જ્ઞાન, પાલન, અને સમજવાની શક્તિ કેળવે પોતાનુ બાહ્ય જીવન આજની ઉછરતી શ્રાવક બાળાઓને ટીકા કરવા જેવુ ન લાગે, તેવુ રાખે કેમકે સાધ્વીજીઓના આતર જીવન તો પવિત્ર જ હોય જ છે પરંતુ સ્ત્રીસ્વભાવ સુલભ કોઇ કોઈ વ્યક્તિમા કોઇ કોઇ બાબતમા ક્યાક ક્યાક પરસ્પર વૈમનસ્ય વિગેરે તત્ત્વો હોય, તે પણ ઓછા થાય, તે હવે પછીના વખત માટે જરૂરી છે કેમકે, આર્યત્વ અને આર્ય સંસ્કૃતિ ઉપર એક જાતનો મોટો હુમલો આવે છે એવા સમયમા દરેકે ખુબ જાગ્રત રહી, પોતપોતાના કર્તવ્યમા એટલા બધા નિષ્ઠ રહેવાની જરૂર છે કે, એ ઝેરી તત્વ કોઇપણ ઠેકાણેથી પેસવા ન પામે તેને માટે દરેકે સંપૂર્ણ ભોગ આપવાની અને સાવચેત રહેવાની જરૂર છે, જેમ બને તેમ કષાયો (ક્રોધ માન માયા લોભ) અને નોકષાયો (હસવુ, રોવુ, ખુશી, આનદ, નાખુશી, ગમગીની, કટાળો, બીકણપણુ, અને દુગચ્છાવૃત્તિ વેદકામ વાસના) ને અંશ પણ સ્થાન ન આપવામા આપણી વિશેષ વિશુદ્ધિ છે અને જેમ વિશેષ વિશુદ્ધિનો દીવો સળગશે, તેમ તેમ અધકાર નાશ પામશે હજુ આપણી આતરવિશુદ્ધિનુ માપ આજના પરદેશીઓને નથી આવ્યું ગોચરી વિગેરે પ્રસગોએ વિદ્વાન્ અને ચારિત્રપાત્ર તથા કુશળ સાધ્વીજી મહારાજાઓએ આજની નિશાળોમા ભણતી શ્રાવક બાળાઓના પરિચયમા આવવુ, તેને ઉપાશ્રયે આવવાના આકર્ષણભૂત બનવુ, અને શ્રાવક કુટુબોમા જૈન ધર્મના સંસ્કાર ટકાવવાના પાયા ન ડગી ઉઠે તેની સાવચેતીના પગલા અવશ્ય ભરવા

મુનિમહારાજાઓ—ચાલુ વ્યવહાર ક્રિયામા બરાબર નિષ્ઠા નિત્ય ક્રિયાઓ, પર્વની ક્રિયાઓ વિગેરેમા રસપૂર્વક જાહેરમા ભાગ લેવો અને એકાતમા પણ રસ પૂર્વક દરેક ક્રિયાઓ કરવી શાસ્ત્ર

જ્ઞાન ઉડા રહસ્યો પ્રાપ્ત થાય તેવી રીતે સગીન અને પરિણત થાય તેવી રીતે કરવુ યોગોદ્વહન વિગેરે પરિપાટી ચાલુ રાખવી તેનો આદર અને જાતે પાલન કરવુ વચન પાલન વખતસર કામ કરવામા ચોકસ દાર્ય વિભાગોમા મક મતા અપૂર્વ શાતિ અલ્પ ભાષિત્વ સચોટ વ્યાખ્યાન શક્તિ પ્રિય ભાષિત્વ ખરે અવસરે સત્ય ખાતર અપ્રીય ભાષિત્વ સદાજાગ્રતભાવ અનાલસ્ય અ તરન્યારા છતા મળતાવડાપણુ બ્રહ્મચર્યની રક્ષા માટે આરોગ્યના નિયમો જાળવવા આરોગ્યના નિયમોનો મુખ્ય આધાર યોગ્ય આહાર ઉપર છે અને આહારપાણીને ઉપયોગ, જૈન આચાર વિચાર અને મુનિ જીવનને અનુસરીને બગનર કડકપણે પળાય તેવી રીતે, અને આરોગ્ય સાધક થાય તેવી રીતે, કરવો મધ્યાન્હ અને સાય આહારકાળમા અલ્પ અ તર રહેતુ હોવાથી, સાય આહારમા બનતા સુધી આટાની બનાવટો ઓર ડી લેવાનુ રાખવુ અથવા ન ગણવું મુનિમહારાજાઓમા પણ હાલ જે દાતના રોગો, મસા, આખના રોગો, સ્વપ્નદોષ, પ્રીકાશ, પીળાશ, ચશ્માની જરૂરિઆત, ક્ષય, વિગેરે ક્વચિત્ ક્વચિત્ જોવામા આવે છે, તે પણ તેથી રહેવા પામશે નહી

आहार-निद्रा-ब्रह्मचर्याणि त्रीणि उपष्टम्भानि

"આહાર, આરામ અને બ્રહ્મચર્ય એ ત્રણ શરીર મહેલને ટકવાના મુખ્ય થાભલા છે, અથવા મુખ્ય પ્રાણ છે" એમ કહીએ તો ચાલે તેમા પણ દ્વન્દ્વ સમાસમા પૂર્વપદમા આહાર શબ્દ મૂકેલો હોવાથી "નિદ્રા અને બ્રહ્મચર્યનો આધાર પણ આહાર ઉપર જ છે" એમ આરોગ્ય શાસ્ત્રકારનુ સૂચન જણાય છે આહાર પોત પોતાના શરીરની પ્રકૃતિ અનુસાર સમ હશે, તો બ્રહ્મચર્ય એક સહેલામા સહેલી વસ્તુ થશે અને તેવી જરૂર પૂરતી જ અલ્પ અને સુખપ્રતિબોધા નિદ્રા આપોઆપ થઇ જાય છે અત્યશન, અવ્યશન વિષમાશન, અલ્પાશન, અનશન, આટલા તત્ત્વો આહારની વિષમતા જન્ય દોષો ઉત્પન્ન કરે છે સમાશન સર્વ રોગોના નાશનું અને આરોગ્યનુ અમોઘ કારણ છે

બ્રહ્મચર્ય, તપશ્ચર્યા, વિહાર, અગુરુકુળવાસ અને રોજની

પચ્ચતોવખાનની ક્રિયામા સમ્યગ્ વ્યાયામ, આટલા તત્ત્વો શરીરને તથા આત્માને દિવ્ય બનાવવાને પૂરતા છે પર્વ તિથિઓએ ચૈત્ય પરિપાટી વિગેરેના નિયમોથી જગજાહેર જૈન મંદિર સંસ્થાનું જાહેરમાં બહુ માન કરવાથી બાલજીવો તેમાં દોરાય છે ગુરુભક્તિ, સમુદાયનિષ્ઠા, ઉગ્રવિહાર વિગેર સાધુ જીવનના પ્રાણ છે પોતાના મુનિ જીવનમા "ગણિપદ ન્યાસ, પ્રવર્તક, ઉપાધ્યાય, આચાર્ય વિગેરે પદવીઓ પ્રાપ્ત થાય, તો સારૂ " એમ ઇચ્છવું એવી મહત્વાકાંક્ષા રાખવી એવી સુંદર જીવનની તૈયારી કરવી એવી પદવીઓ પ્રાપ્ત થાય, તો પોતાને ભાગ્યશાળી માનવા અનન્ત પુણ્ય રાશિઓ હોય, ત્યારે એ પદવીઓ પ્રાપ્ત થાય છે એ પદવીઓને લાયક થવા જીવન ઘડાય, તેવી જાતની તૈયારીઓ કરવી પરંતુ તે સર્વ શાસ્ત્રોક્ત-સંઘ, ગચ્છ, અને શાસનની મર્યાદાને અનુસરીને પદવીઓ મેળવવા મથવું જોઇએ બીજી રીતે લેવા નજ મથવું પદવીઓ મળ્યા બાદ પરમ નમ્રતા-જાણે તે પદવી નથી જ, એવી રીતે વર્તન રાખવાથી પદવીઓ ઓર શોભે એ સ્વાભાવિક છે વ્યવહારમા પણ આવા મોટા પદનું બહુમાન અને ભક્તિ જન સમાજમા જળવાઇ રહે, અને તેના પ્રત્યે સમુચિત આચાર વ્યવહાર જનસમાજ જાળવતો રહે, તેને માટે યોગ્ય પ્રયાસો ચાલુ રહેવા જોઇએ જૈન શાસનની ઉજ્વળામણ તાજી ને તાજી રહે માટે-બાળજીવોને આકર્ષક થાય તેવા સામૈયા, વરઘોડા, ઉદ્યાપન, મંદિર તથા પ્રતિમા નિર્માણ, પ્રતિષ્ઠાઓ, મોટી પૂજાઓ, સ્નાત્રો, ઉત્સવો ચાતુર્માસ ઘો, સાધર્મિક વાત્સલ્યના જમણો, ઉપધાન ક્રિયાઓ, વિગેરે કાર્યો ચાલુ રહેવા જોઇએ અને તેમા શાસન તરફની ભક્તિથી મુનિમહારાજાઓ યથાયોગ્ય સહકાર રસપૂર્વક આપે, તે ઇષ્ટ છે

સર્વ વ્યવહાર ક્રિયા ચાલુ રાખવા સાથે આત્મનિરીક્ષણ અને ઉત્તરોત્તર વધતો જતો સ્વવિકાસ ધ્યાનમા રાખ્યેજ જવો જોઇએ દીક્ષા લીધી કે તુરત આખી જીંદગીનો સામાન્ય કાર્યક્રમ નિશ્ચિત કરી લેવો જોઇએ પઠન, પાઠન, વિહાર, શાસ્ત્રજ્ઞાન, યોગોદ્વહન, પદવી પ્રાપ્તિ, અને શાસનસેવાના કાર્યો આત્મચિંતન, શાન્તિ વિગેરે કાર્યોમા અમુક અમુક વર્ષો સુધી કામ કરવું એમ સામા

ન્યત નિશ્ચત કર્યું હોય, તો ઠીક રોજના કાર્યક્રમમા-રોજની ક્રિયાઓ, અભ્યાસ, ગુરુભકિત, સમુદાયનુ વૈયાવૃત્ય, શાસન સેવાના કાર્યમા સહકર, દર્શનશુદ્ધિ-જ્ઞાનશુદ્ધિ-ચારિત્રશુદ્ધિ-માટે જાગતી વ્યાખ્યાન, વિગેરેને લગનો દૈનિક કાર્યક્રમ પણ ચાલુ સજોગ અનુસાર ગોઠવી રાખેલો હોય, તો ઠીક

પર્વ તિથિઓના-તપશ્ચર્યા, વિશિષ્ટ ક્રિયા, અધિક ચૈત્ય દર્શન, સકળ સઘ સાથે કરવાના અનુષ્ઠાનોમા સહકાર વિગેરેને ઉદ્દેશીને અલગ કાર્યક્રમો ગોઠવાયેલા હોવા જોઇએ

મુનિ જીવનમા જરૂરી ઉપકરણ બનાવી લેવાની કળા અને જ્ઞાન, શીખી લીધેલા હોય, તો ઠીક

વિહાર, વૈયાવૃત્ય, ઉપધિ જાતે ઉપાડી લેવી, વિગેરે કષ્ટ સાધ્ય પ્રવૃત્તિઓના આરોગ્ય-સેવા ભાવના-સ્વાશ્રયિત્વ અને પરિણામે નિર્જરા રૂપ હેતુઓ સમજીને તે કરવાથી આનદદાયક લાગશે અને તેમા વધુ વધુ આગળ વધવાનુ મન રહ્યા કરશે

આખી જીદગીમા બીજુ કાંઈ પણ કરવાનુ ન હોવાથી આ જ સાધના નિશ્ચિત યોગ્યથી, શાત મનથી, એકાગ્રતા પૂર્વક, કેમ થાય ? તેની જ ગોઠવણ સહેલાઈથી કરી શકાય તેવી છે

પદસ્થો—શ્રી આચાર્ય ભગવતો, શ્રી ઉપાધ્યાયો, પ્રવર્તકો, પન્યાસો, મહારાજાઓ, ગણિ મહારાજાઓ, વિગેરે પદસ્થ પુરુષો રાજ્યતત્ર કરતા પણ વધારે સૂક્ષ્મ તત્ત્વોવાળુ અને આંટી ઘુટીથી ભરપૂર શાસન રૂપ રાજ્યતત્રના મુખ્યમા મુખ્ય અમલદારો જેવા હોવાથી, જૈન શાસન મારફત આખા જગતના ધાર્મિક જીવન તત્ત્વના મહાન્ રક્ષક, વ્યવસ્થાપક, સચાલક, અને પ્રેરક વર્ગ છે

વ્યવસ્થિત ગોઠવાયેલી શ્રી સઘની આતર સ્થિતિ ઉપર બરાબર કાબુ મેળવવા સાથે, શ્રી શાસનના હિતને માટે—એક અગના મુનિ તરીકેની સર્વ ફરજોમા સતોષકારક રીતે સિદ્ધ થઇ ચૂકવા ઉપરાન્ત બાહ્ય સજોગો તરફ નજર રાખી પોતાની દર્શન શુદ્ધિ કરવામા તત્પર રહી શકે

તીર્થો મદિરો આગમો તીરક્ષા અને પ્રતિષ્ઠા મા વધારો થાય

તેવા પ્રયાસો કરી શકે શ્રી સંઘની પ્રતિષ્ઠા અને સકળ જગતમા માનબુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરી શકે વધરાવી શકે ઈતર ધર્મોવાળા સાથેનો મર્યાદિત સંબંધ કેળવી શકે કોઈની વિરુદ્ધ પ્રચાર કાર્ય ન કરે, પણ દરેકનો સહકાર ઉચિત મર્યાદામા જાળવી રાખે પરંતુ કોઈપણની તરફથી આક્ષેપોની પહેલ થાય, તો જરૂરીઆત વિચારીને યોગ્ય પ્રસંગ હોય, તો તેના સચોટ પ્રતિકાર કરે શાસન ઉપર આવી પડતી કોઇ પણ આફત સામે સંપૂર્ણ બચાવ કરી શકવાની તમામ સામગ્રી શાસનમા ગોઠવી રાખે શાસનના કાર્યમા ગમે તેવા મત ભેદ વચ્ચે પણ અટુટ એકતા ટકાવવામા પાછી પાની ન જ કરે રાજ્યસત્તા જે સ્થળે જે જાતની હોય, તે તે સ્થળની રાજ્ય સત્તાઓ સાથે વિરોધ ન કેળવે પરંતુ સહકાર કેળવે અને ઉપદેશ શક્તિ, –તપોબળ, પ્રભાવ, કાર્યકુશળતા વિગેરેની મદદથી શાસનના હિતના કાર્યો કરાવી લેવા, અને અહિતના પ્રસંગો દૂર કરાવી લેવા, ગામે ગામના સ્થાનિક સંઘો અને તેમાની ધાર્મિક-મંદિર, ઉપાશ્રય વિગેર સંસ્થાઓની વ્યવસ્થા અને બંધારણો ચાલુ છે, તેવા વ્યવસ્થિત કરી આપવા નવા કરવાની જરૂર છે જ નહીં તેના ઉપર વિહારના ક્રમે મુનિ મહારાજાઓની દેખરેખ રહે અને દરેકની એક વાક્યતાથી તેમા પ્રગતિ કરાવે, તેવી ગોઠવણ કરવી જોઇએ કલ્યાણક અને તીર્થ સ્થાનોને કોઇ પણ કાયદાની ચુંગાલમા આવી જઈ નુકશાન ન થાય, તેને માટે કોઇ પણ ભોગે પ્રયાસો કરવા

[ગામડાઓ નવા બાંધવા અને ખેતીની સુધારણા માટે નાના ખેતરના મોટા ખેતર કરવાના કાયદામા વચ્ચે આવતા દેવસ્થાનો કાઢી નાખવાનુ કાયદામા ધોરણ ઠર્યાનુ ખ્યાલમા આવ્યુ છે તે વખતે કલ્યાણક સ્થાનોનુ શુ ?]

દુનિયામા ચાલતી દરેક હીલચાલો ઉપર તેઓની નજર રહેવી જોઇએ અને ધર્મઘાતક, પુણ્યશોષક, પાપ પ્રચારક જ વાળા કયાથી ઉઠે છે ? તે જાણીને તેનો બુદ્ધિ પૂર્વક એવો પ્રતિકાર ગોઠવવો જોઇએ કે-જે છેવટે જૈન શાસનને દબાડી શકે નહીં જગતનો એ અભેદ્ય પવિત્ર કિલ્લો જ્યા સુધી સુરક્ષિત હશે, ત્યા સુધી જગતમા ગમે

તેટલી અવળી સવળી ઉથલ પાથલો થાય, પરંતુ પરિણામે એ બધુ શાંત થતા-શ્રી જૈન શાસન હમ્મેશના નિયમ પ્રમાણે પોતાનું વિશ્વ રક્ષણ કાર્ય શરૂ રાખ્યે જ જવાનું છે પરંતુ તેને કોઇ અજાગની આગની ઝાળ ન અડી જાય, તેની સંપૂર્ણ ખબરદારી રાખ્યા વિના એ આશા સંપૂર્ણ સફળ ન થાય, એ સ્વાભાવિક છે

ઉપરથી લાભના જણાતા છતા કેટલાક એવા તત્વો હોય છે, કે જે ઘુસી ગયા પછી કાઢવા મુશ્કેલ પડે છે, અને પાછળથી ઝેરી કીડાની માફક વધારે સારા તત્વોને ય ધક્કો લગાડે છે કેટલીક રચના એોજ એવી હોય છે કે, બહારથી રચનાત્મક જણાય, છતા પરિણામે ખંડનાત્મક હોય છે આ બધા વિચિત્ર કોયડાઓ સૂક્ષ્મ વિચારથી પદસ્થ મહાત્માઓ વિચારી શકે, અને શ્રી સંઘને દોરી શકે

શ્રી સકળ ચતુર્વિધ સંઘ—

પરંપરાના અધિકાર પ્રમાણે અને પૂર્વાપરના બંધારણ પ્રમાણે શ્રી સકળ સંઘનુ સંગઠન રહેવુ જોઇએ દહેરા, ઉપાશ્રય, તીર્થો, વિગેરે મિલ્કતો ચતુર્વિધ સંઘની ગણાવી જોઇએ અને તેના મુખ્ય ઉત્પાદકો પૂર્વના અને હાલના મુનિ મહારાજાઓ છે તેથી સર્વ મુનિઓ અને એકંદર સકળ સંઘના મુખ્ય પ્રતિનિધિ તેના મુખ્ય સંચાલક અને પ્રતિનિધિ ગણાવા જોઇએ સ્વાભાવિક શ્રાવકોથી જે વસ્તુ સાચવી ન શકાય, તે ચતુર્વિધ સંઘને સોપવી જોઇએ. બનતા સુધી જો કે એક સંઘે બીજા સંઘોની સત્તામા માથુ મારવુ નહી જોઇએ તેમજ દરેક સંઘે પોતે પોતાની જવાબદારી ઉપાડવી જોઇએ તેમજ સર્વને લાગુ પડતી સૂચનાઓ કે ફરજો બજાવવાની સૂચનાઓ પણ યોગ્ય કેન્દ્ર મારફત જ ફેલાવી જોઇએ ગમે તે સંસ્થા નવી ઉભી થઇને પોતાના પ્રચારકો ફેરવીને મનફાવતો પ્રચાર કરે, તે અટકવુ જોઇએ તથા બીજી કોઇ પણ સંસ્થા કે સત્તાને સોપી શકાય નહીં તેમજ ગમે તે સંસ્થાને વચ્ચે હાથ ઘાલવાનો ન્યાયને યોગ્ય અધિકાર નથી, તે સ્પષ્ટ કરવુ જોઇએ

શ્રી સંઘના સર્વ સામાન્ય કાર્યોમા આગેવાન આચાર્યો અને ગૃહસ્થોને અનુસરવાની શિસ્તનું પાલન થાય, તો જ શાસનમા

એકાન્દ્રતા રહી શકે દરેક સભ્યને આ ફરજ બરાબર સમજાવવી જોઈએ શિસ્તનુ પાલન ન કરે, તે ગમે તેવો મોટો માણુસ હોય, છતા શ્રી સઘે તેની પરવા ન કરવી જોઇએ

દરેક સ્થાનિક સઘોની મર્યાદામા આવેલા શ્રાવકની વસ્તિવાળા ગામડા, ધર્મસ્થાનો, તીર્થો મુનિ મહારાજાઓ કે સાધ્વીજી મહારાજાઓ કે શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની ધાર્મિક પ્રતિષ્ઠા, માનમરતબો બરાબર સાચવવા જોઇએ અને દરેક શાસનની મિલ્કતોનુ દરેક રીતે રક્ષણુ કરવું જોઇએ સ્વાશ્રયીપણે બીજાની મદદ વિના રક્ષણુ કરી શકાય, તેવી દરેક સંઘે અને વ્યક્તિએ શક્તિ કેળવવી જોઇએ પૂર્વાપરનો તે રીવાજ જાગ્રતાથી બધા ઉપરની એક સામટી આફત માંથી પણ રક્ષણુ કરી શકે

વળી, લિખિત શાસ્ત્રોના ગુપ્ત ભડારો કરાવવા જોઇએ અથવા શ્રાવકોના ઘરમા તેવા લિખિત શાસ્ત્રો રખાવવા જોઇએ જેથી ભવિષ્યમા કોઇને કોઇના ઘરમાથી મળી આવે

ઉપરાત, શ્રી સઘે મુનિમહાત્માઓની સગીન તૈયારી પાછળ સગીન સાધનોવાળી યોજના યોજવાની જરૂર છે કેમકે-એ વર્ગ તૈયાર હશે, તોજ બુદ્ધિપૂર્વક પ્રજાનુ અને શાસનનુ રક્ષણુ કરી શકશે આજે એ વર્ગને તૈયાર કરવાને પૂરા સાધનોનો ઉપયોગ થતો નથી ભૂતકાળમા શ્રાવકોના ધનનો ઘણો મુખ્ય ભાગ એ વર્ગના અભ્યાસ અને માન પ્રતિષ્ઠા ખાતર ખર્ચાતો હતો આજે તો શ્રાવકોના ધાર્મિક અભ્યાસ માટે મોટી મોટી રકમો કાઢવામા આવે છે, તે પણુ અગ્રેજી કેળવણી લેનારાઓને અગ્રેજી કેળવણી લેવા માટે મદદમા અપાયાના દાખલા મળશે, અને બહુ તો કૉલેજમા અર્ધ માગધી ભાષા ભણુતા વિદ્યાર્થી-કેજે વર્ગ પાછળથી પૂજ્ય આગમો ઉપર ચુથણા ચુથવાનો છે, અને પરપરા પ્રમાણે ચાલ્યા આવતા પઠન, પાઠન, અર્થની આમ્નાય, ભક્ત, ક્રમ વિગેરેને નષ્ટ કરી, જુદી અનિહાસિક ગવેષણાઓને નામે પ્રસ્તાવનાઓ અને લેખો મારફત આગમો ઉપરથી ઉછરતી ભાવિ પ્રજાની શ્રદ્ધા ચલિત કરી અશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરનાર છે—તેઓને મદદ આપવા ખર્ચાય છે આ એક કેવી વિચિત્ર ખુબી ગોઠવાયેલી છે ?

ખરી રીતે મુનિ મહાત્માઓને દુનિયાનુ અને સકળ શાસ્ત્રોનુ સાંગોપાગ જ્ઞાન મળે, તેવી ગોઠવણુ શ્રી સઘે કરવી જોઈએ

આનો અર્થ એ નથી કે, "શ્રાવકોને ધાર્મિક જ્ઞાન વિનાના ખુશ્થલ રાખવા" પરતુ મુનિમહાત્માઓ સમર્થ હશે, તો તેઓના જ્ઞાનનો પ્રવાહ અવશ્ય શ્રાવકોને મળશે અને યોગ્ય માર્ગે દોરવણી પણ મળશે, કુવામા હશે તો હવાડામા આવશે જોકે જરૂર પૂરતુ શ્રાવકોને માટે ખર્ચવામા પણ વાધો નથી, તે પણ ઇષ્ટ છે પરપરાની આમ્નાય અનુસાર ધર્મ પ્રભાવના કરે તેવા અમુક સખ્યામા શ્રાવકો વિદ્વાનો થાય, તેની સામે કોને વાધો હોય?

પરતુ, અમુક રકમમાથી અમુક સખ્યાના શ્રાવક બાળકો અમુક હદ સુધીનુ મધ્યમ જ્ઞાન મેળવી શકે કેમકે બધી સખ્યા ઉચ્ચ જ્ઞાન તો ન જ મેળવી શકે

ત્યારે તેટલી જ રકમમા થોડી સખ્યા ઉડા જ્ઞાનના ખજાના સુધી પહોચી શકે શાસનને જરૂર પડે, ત્યારે બધાય મધ્યમ જ્ઞાનવાળા ખરે વખતે મદદ ન આપી શકે, પરતુ એકાદ બે વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હોય, તો જ તે ખરે વખતે સઘને માર્ગદર્શક થઇ શકે છે एकश्चन्द्रस्तमो हन्ति न च तारागणैरपि। "એક ચદ્ર અધકારનો નાશ કરી શકે છે, પરતુ સેકડો તારાઓ પણ અધકારનો નાશ કરી શકતા નથી" માટે જ વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓ ઉત્પન્ન કરવી જોઇએ,

પરમાત્મા મહાવીરદેવ એકજ થયા, પરતુ શું તે વખતે બીજા સેકડો વિદ્વાનો નહી હોય? હશે જ પરતુ અજ્ઞાન અધકારનો જેટલી પ્રબળતાથી તેમણે નાશ કર્યો, તેટલો કોણ કરી શક્યુ?

સારાશ કે-આપણા શ્રી સઘની પૂર્વાપરથી આ જ નીતિ ચાલી આવે છે, કે-આપણી પાસે જેટલા સાધનો હોય, તેટલાથી પ્રખર મુનિ મહાત્માઓ ઉત્પન્ન કરવા, અને તેમ કરતા સાધનો વધે તો મધ્યમ, ને જઘન્ય ઉત્પન્ન કરવા અને તેથી વધે તો પછી શ્રાવકો માટે ઉપયોગ કરવાને હરકત નથી પરતુ ખરી ગુચવણ વખતે પ્રખર મુનિ મહારાજાઓ જેટલા શાસનને માટે ભોગ આપી બુદ્ધિ પૂર્વક દોરવણી કરી શકે, તે રીતે બીજા પાસેથી આશા રાખવી

વધારે પડતી છે અને શાસનનું રક્ષણ થયું કે-તેમા દુન્યવી સર્વ રક્ષણો પણ સમાયેલા જ છે એટલે શ્રાવકોનું પણ ખરૂ હિત તેમાજ છે ધન ધાન્યની સંપત્તિની ચાવી પણ એજ છે શ્રાવકો વ્યવહારમા આગળ પડતા થાય ને ધર્મના ભક્ત ટકી રહે તેવા જ તૈયાર થવા જોઈએ

માટે મુનિ મહાત્માઓને તૈયાર કરવા માટે જગતમા જે જે સાધનો બીજા માટે વપરાતા હોય, તે સર્વ કરતા ખાસ વિશિષ્ટ પ્રકારના સાધનોની યોજનાઓ શ્રી સંઘે કરવી જ જોઈએ એજ સર્વનુ શરણ છે દરેક જમાનામા દેવ અને ધર્મની ઓળખાણ પણ એને જ આધીન છે અને દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવ' ના સંજોગોમા માર્ગ કાઢવાનુ પણ એનુ જ કામ છે બીજાનું નથી

નજીકના ભવિષ્યમા એવા સંજોગો ગોઠવાઈ રહ્યા છે, કે જેમાથી શાસનનો યોગ્ય માર્ગે બચાવ કરવાની ઘણીજ મહત્વની પરિસ્થિતિ ઉભી થાય, તેવા સંજોગો લાગે છે તો સારા કુટુબના યુવકોએ અને કિશોરોએ "શાસન સેવામા-જગતની, પ્રાણીમાત્રની અને પોતાના આત્માની સેવા છે, દેશની, કુટુંબની, અને જ્ઞાતિની સેવા છે આર્ય સંસ્કૃતિ અને આર્ય પ્રજાની સેવા છે" એમ સમજીને જોરથી મુનિવર્ગમા ભરતી થઈ મુનિવર્ગની જગતમા શોભા ઉત્પન્ન કરવી જોઈએ અથવા કટોકટીના સમયમા શાસન નાવને ભર દરીયામાથી પસાર કરાવીને કૃતકૃત્ય થવુ જોઈએ

આજે મુનિમહાત્માઓ અને સાધ્વીજીઓ માટે અભ્યાસના કશા સંગીન સાધનો છેજ નહીં કોઈ કોઈ ઠેકાણે પાઠશાળાઓમા એકાદ પંડિતની ગોઠવણ હોય છે પરંતુ આ પદ્ધતિ શ્રી સંઘના હિતની નથી, આવી પદ્ધતિથી મુનિ મહાત્માઓ પાઠશાલાઓના નિશાળીયાઓ બની જશે. પરંતુ જગતની સર્વ સંસ્થાઓ કરતા "મુનિઓ તદ્દન સ્વતંત્ર છે" એ ભાવ ઉડી જશે આપણે મુનિમહાત્મા તરીકેનું ઉદ્ધારક ખમીર ગુમાવીને નિશાળીયા કે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ બનાવવા નથી ઇચ્છતા, પણ સ્વતંત્ર અને નિરપેક્ષ, ત્યાગી, તપસ્વી, જ્ઞાની, પ્રભાવક, મહાત્માઓ તરીકે ટકાવી રાખવા ઇચ્છીએ છીએ

મુનિઓને શાસ્ત્રાજ્ઞાયુક્ત ગુર્વાજ્ઞા શિવાય કશુ બંધન જ આ જગતનું હોઈ શકે નહીં, ને છે પણ નહી

પરતુ, ખરી રીતે એવી ગોઠવણુ કરવી જોઇએ-કે-જે મુનિ મહારાજ જે વિષયમા તૈયાર થઇ શકે તેમ હોય, તેના સાગોપાગ સગીન સાધનો અને અધ્યાપકો તેમની પાસે તેઓ જ્યા હોય, ત્યા ગોઠવી આપવા જોઇએ, કે-જેથી એક એક મુનિરાજ તે તે એક એક વિષયમા પારગત થઇ શકે દાખલા તરીકે કોઇ ધર્મશાસ્ત્રમા-કોઇ કર્મગ્રથમા, કોઇ ન્યાયમા, કોઇ વ્યાકરણમા, કોઇ શિલ્પમા, કોઇ જ્યોતિષમા, કોઇ વૈદકમા, કોઇ સગીતમા, કોઇ પ્રતિમા નિર્માણના શાસ્ત્રમા, કોઇ પ્રતિષ્ઠા-શાતિસ્નાત્રાદિમા-કોઇ મત્રશક્તિ, વ્યાખ્યાન કળા, ઉપદેશશૈલિ, શાસ્ત્રનિર્માણ, પ્રતિબોધ શક્તિ, કાયદા, ળ વાગ્ણ, સઘ વ્યવસ્થા, સ્થાનિક સઘોમા વ્યવસ્થા, આચાર, ક્રિયાઓ, ગણિતાનુયોગ, વિધિઓના હેતુઓ, સઘની મિલ્કતો, દ્રવ્યાનુયોગ, કથાનુયોગ, સત્ય ઇતિહાસ, પ્રાચીન સત્ય સશોધન, વિગેરે વિવિધ વિષયોમા જેની જે શક્તિ હોય, તેમા આગળ વધારવા સપૂર્ણ સાધનો તેમની પાસે જ પહોચાડવા જોઇએ, જેથી થોડા ખર્ચે એક એક વિષયમા સારા નિષ્ણાત મુનિગણો તૈયાર થઇ શકે અને તેઓ શાસનનુ તમામ ચાલુ કામ સભાળી શકે

આ વ્યવસ્થા વિના થતો ખર્ચ સગીન પરીણામ નિપજાવી શકતો નથી, નિપજાવી શકશે નહી આ આપણી પ્રાચીન શૈલિ પણ છે

આ ઉપરાત-શ્રી સઘે એક એવો વર્ગ તૈયાર કરવો જોઇએ કે-જેમ **મલ્લવાદી** મહારાજ ભોયરામા ભણીને તૈયાર થયા અને પછી **વલ્લભીપુરમા બૌદ્ધવાદીને** હરાવીને-ઉત્તર ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્ર-માથી કાઢી મૂકાયેલા શ્વે મૂ જૈનોને-પાછા લાવી શકયા હતા તેવી રીતે-સર્વ ધર્મ પરિષદ્-અને વિશ્વધર્મ પરિષદ્ના ધોધાટો બધ પડે, તેઓના પ્રયાસોના પરિણામો ન છુટકે જે આવવાના હોય તે આવી જાય, ત્યાર પછી પણ નીચે પ્રમાણે તૈયાર થયેલા મુનિ મહાત્માઓ-જૈન ધર્મનો પ્રતાપ જગતમા ફેલાવી શકે, તેવા તૈયાર કરવા જોઇએ, અને તેનો ક્રમ નીચે પ્રમાણે —

૧ નાની ઉમ્મરના બાળ અને કુળવાન શ્રાવક પુત્રોને વૈરાગ્ય વાસી કરી દીક્ષિત બનાવવા જોઇએ, અને તે માટે સારા સારા કુટુબોએ પોતાના પુત્રો સોપવા જોઇએ સેનાભાવના વાળા ઐચ્છિક રીતે સમર્પિત થવા જોઇએ

૨ તેઓને એવા શાન્ત અને એકાંત વાતાવરણમાં રાખવા જોઇએ, કે જેથી-તેઓ ઉપર દુનિયાના ઝેરી વાતાવરણની અસર ન થાય

૩ તેમના ખાનપાન અને જાળવણીની એવી ગોઠવણ થવી જોઇએ કે-તેઓને રોગ તો ન થાય, પરંતુ શરીર એવા સુદૃઢ અને શાંત ઠંડા વીર્યથી યુક્ત થઈ જાય, કે-તેઓ લગભગ ઉર્ધ્વરેતા યોગીજેવા બની જાય [યોગ્ય પ્રયાસથી બની શકે છે]

તેઓની તથાપ્રકારની દૈનિક યોજનાઓ અને મુનિ દ્વારા સગવડો આપવાની એવી સુંદર યોજના હોય, કે તેઓનો વિકાસ જ થતો રહે, કોઈ પણ જાતની ત્રુટી તેમને ન જણાય જે જોઇએ તે તેમની પાસે વગર વિલંબે હાજર થવું જોઇએ પરંતુ એટલું ખરૂં કે-તે સર્વ, મુનિ જીવનના ધોરણે જ હોવું જોઈએ

તેઓને એવા અદષ્ટયોગ રાખવા જોઇએ કે-તેઓનું અખંડ બ્રહ્મચર્ય જીંદગી ભર નભી શકે-અને વૈરાગ્ય વાસનાનો દીપક સદા પ્રજ્વલિત રહે કદી ક્ષતિ થવાનો સંભવ હશે ન થાય શાસનભક્તિ અને આર્ય સંસ્કૃતિ તરફનું વલણ ઠેઠ સુધી જળવાતું રહે, તેવી ગોઠવણો પણ કરવી જોઇએ

૬ એવી એક-નાની પણ સંગીન સંખ્યાને-દરરોજ મુખ્ય મકાનના ત્રણ વિભાગમાંથી કે ત્રણ જાતના આદર્શ પુરૂષોના પરિચયમાંથી પસાર થવા દેવી જોઈએ એટલે કે-સમ્યગ્ દર્શન વિભાગ સમ્યગ્જ્ઞાન વિભાગ-અને સમ્યક્ ચરિત્ર વિભાગમાંથી

૧ લા વિભાગમાં-શાસનને હરકત કરતા દુનિયામાં શું શું બની રહ્યું છે? તેનો સંગીન અને વ્યવસ્થિત સાચો અનુભવ મળ્યા કરે, અને તેને માટે શા શા પ્રતિકારો છે? અને હોઈ શકે? તેની સમજ પડતી રહ્યા કરે પરિણામે એ આખી સંખ્યામાંથી કોઇ કોઈ વ્યક્તિઓ, શાસન ખાતર મહાન્ કામો કરી શકે-તેવા ધુરંધર તૈયાર થાય, બાકીના મધ્યમ અને જઘન્ય રહે

૨ બીજા વિભાગમ-આજે જે જે શાસ્ત્રો જાણવા જેવા છે અને જગતમાં જે જે જાણવા જેવું છે, તે દરેકનું તલસ્પર્શી જ્ઞાન તે આખી સંખ્યાને મળવું જોઈએ તેમાં કોઈ ઉત્કૃષ્ટ વિદ્વાન્ થશે કોઇ મધ્યમ અને કોઈ જઘન્ય થશે

ટુકા વર્ષોમા સર્વ શાસ્ત્રોનુ જ્ઞાન કેવી રીતે કરાવી શકાય? એ મુખ્ય પ્રશ્ન છે, પરતુ સાધનોથી સર્વ કાર્યો સાધ્ય થઇ શકે છે

દા ત-તેતે વિષયના પ્રખર વિદ્વાનો પાસે તે તે વિષયના તલસ્પર્શી અને સાગોપાગ સમજ આપે, તેવા ટુકા પણ મુદ્દાસર [સૂત્રાત્મક] નિબધો તૈયાર કરાવવા જોઇએ અને તે નિબધો મારફત દરેકને તે તે વિષયની રૂપરેખાનું જ્ઞાન મળી જ જાય, જરૂર જણાય તો સગીન રીતે મુખપાઠકરાવીને પણ તે જ્ઞાન આપવું જોઇએ પછી તેમાના જે જે વિષયોમા જેની શકિત હોય, તે રીતસર તે તે વિષયના ગ્રન્થોનો અભ્યાસ વિસ્તારથી કરે એમ દરેક પ્રાચીન શાસ્ત્રોના વિષયો, આધુનિક વિજ્ઞાનને લગતા શાસ્ત્રોના વિષયો વિગેરે આજની અને પ્રાચીન દુનિયાનું જે જે જાણવા જેવુ હોય, તે દરેકનું જ્ઞાન આપનાના સપૂર્ણ સાધનો ગોઠવવા જોઇએ વિદ્યાનું કોઇ પણ ક્ષેત્ર આ સર્વજ્ઞપુત્ર મુનિઓથી અજ્ઞાત ન રહેવું જોઇએ જેથી ભવિષ્યમા દુનિયાના કોઇપણ વિદ્વાનથી તેઓ અજાય નહી

આ જાતના નિબધો તૈયાર કરવાને અને ભણાવવાને તે તે વિષયના પ્રખર વિદ્વાનો જ્યારે જ્યારે જરૂર હોય ત્યારે ત્યારે રોકી લઇ, તેઓનો ઉપયોગ પૂરો થયે તેઓને છુટા કરી દેવા જોઇએ તથા, જગતમા તે તે વિષયના જે જે પ્રખર વિદ્વાનો હોય, તેને બોલાવીને તેમનો અને તેમના જ્ઞાનનો પરિચય પણ કરાવવો જોઇએ

આ વિભાગમા તૈયારી માટે મોટા ખર્ચની આવશ્યક્તા રહે

નામદાર ગાયકવાડ સરકાર સયાજીરાવ મહારાજાને સરકાર તરફના નિબધો મારફત શિક્ષકે આ રીતે તૈયાર કર્યા હતા

૩ જા વિભાગમા પસાર થતી વખતે–તેઓ—અગત ચારિત્ર, આત્મભાવના, આત્મધ્યાન, આચાર ક્રિયાઓ વિધિઓનુ જાતે પાલન કરે તપ-યોગોદ્વહન, ધ્યાન, વિગેરેને લગતી તાલિમ મેળવી શકે, અને તેમાથે સયમી, શાત, અને પવિત્ર જીવનની જૈન શાસ્ત્રો અનુસાર ઉચ્ચ તાલીમ મેળવી શકે, તેવી તમામ પ્રકારની વ્યવસ્થા જોઇએ ભૂલની શિક્ષા કે ઠપકા ન આપતા શાસ્ત્રમા સૂચવ્યા

પ્રમાણે પ્રાયશ્ચિત્તોનું ધોરણ ગોઠવી લઇને તે પ્રમાણે વર્તાવ કરા વવો જોઇએ તેમાથી પણ-કોઇ ઉત્કૃષ્ટ મહાત્મા મળી આવશે અને બાકીના મધ્યમ અને જઘન્ય મળી આવે, એવા પાત્રવિભાગ પડી જશે

આમ ત્રણેય વિભાગમા પસાર થવાથી ત્રણેયને લાય કની મન વચન કાયાની તાલિમ મળે, ત્યારે જ તે સમ્ય દર્શનજ્ઞાન કે ચારિત્ર ગણાય જો, એક કે બે હોય, અને બે કે એકની ઉપેક્ષા હોય, તો જૈન દૃષ્ટિથી તે મિથ્યા ગણાય છે ત્રણે યનો મેળ ગોઠવવાથી જ સમ્યગ્રત્નત્રયીનો પ્રયાસ યોગ્ય છે

૭ તે ઉપરાત-તે તે વખતના જ્ઞાની, ત્યાગી, શાસન પ્રભાવક, જે જે મુનિઓ કે ગૃહસ્થો શાસનમા હોય, તેમનો પણ પ્રસગે પ્રસગે પરિચય કરાવવો જોઇએ આ આખી પ્રવૃત્તિ એક એવી વ્યવસ્થિત અને પ્રથમથી જ સુવ્યવસ્થિત રીતે ગોઠવણ પૂર્વક ચલાવવી જોઈએ, કે જેથી ધારેલુ પરિણામ આવી જ શકે કયાય અવ્યવસ્થાને સ્થાન ન હોવુ જોઇએ આજે સીનેમાની એક એક ફીલ્મ ઉતારવામા કરોડોનો ખર્ચ કરવામા આવે છે, અને પદ્ધતિસર કામ કરીધાર્યા પ્રમાણે પરિણામો લાવી શકાય છે તો આવા પરમાર્થમા કેમ પ્રયાસ ન કરવા? અને પરિણામ ન લાવવુ? મુનિઓના આ મડળને વિહાર ક્રમ, કષ્ટ સહન, સ્થાનિક કાર્યકર શક્તિ, સઘની મિ કતો, વિગે રેની પણ સજ્જડ માહિતી અને તાલીમ આપવી જોઇએ તેમ ગીતાર્થતાની પરીક્ષા કરી શ્રી સઘના વહીવટની આટીઘુટીનું પા સમર્થ હોય, તેને જ્ઞાન આપવુ જોઇએ

૮ હીટલર જેમ પોતાના નવા ધર્મ પ્રથમ દાખલ કરેલાઓ તેની ઉપરથી હડસેલીને તથા બીજા કષ્ટો આપીને ઘડે છે અ લોકોમા ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે તેવા ઉપસર્ગ અને કષ્ટ સહન કરવા તાલિમ આપે છે તેમ નહી, પણ યોગ્ય સર્વ તાલિમ આપવી જોઈ ભવિષ્યના પોપીઅરીના પ્રચારકો, ખ્રીસ્તી પ્રચારકો, થીઓસોફી પ્રચારકો, હીટલરના પથના માણસો, તથા જુદા જુદા હિંદુ, બૌ મુસલમાન, વિગેરે ધર્મ પથોમા દાખલ થયેલા પરદેશી પ્રચાર એક વખત ઝખે તેવો ઘાટ ઘડાવે, પરતુ ત્રણ રત્નમા પરોવાયે

આ સાચા બ્રહ્મચારી તેજસ્વી મહાત્માઓ બહાર આવે કે-તેના તપોબળ, ચારિત્રબળ, જ્ઞાન બળ, કુશળતા અને કુનેહ, તેજસ્વિતા અને પવિત્રતાથી જગત્ અજાઇને પાછુ ઠેકાણે આવ્યા વિના રહે જ નહીં. એવી સગીન તૈયારી કરોડોના ખર્ચે એકાન્તમા શાન્ત-ચિત્તે કરવી જોઈએ દહેરા ઉપાશ્રયમા જરૂરી સપૂર્ણ ખર્ચ શિવાયનો ચેરીટેબલ સસ્થાઓમા થતો ખર્ચ અટકાવીને તથા બીજો ઉમેરો કરીને લાખો કરોડોના ખર્ચે એવી વ્યવસ્થા કરવી જોઇએ, કે તેઓના આત્મામા રત્નત્રયીની તાલિમના ધોધના ધોધ દાખલ કરી શકાય, અને તે એવી રીતે કે "તે તેમને પચી જાય અને ઓજસરૂપે પરિણમીને જગતમા દિવ્ય પ્રકાશ ફેલાવી શકે ધન જેવી નજીવી વસ્તુથી જગતમા દિવ્ય તેજ પ્રગટાવી શકાતુ હોય, તો તેને માટે શામાટે પ્રયાસો ન કરવા ? કાઇક તો ફળ અવશ્ય મળશેજ કોઇને કોઇ મહાન્પાત્ર નીકળી આવશે, છેવટે તે મુનિ મડળમાથી નહી, તો તેમના શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિકમાથી બની આવે ખરા અને તોજ ભવિષ્યમા છાયા પાડી શકાશે નહીંતર મુશ્કેલીઓ ઘેરો ઘાલતી આવે છે, તેમા લાખો માણસો બીજા ધર્મોમા ખેચી લેવાની યુક્તિઓ ગોઠવાઇ રહી છે અને તે વખતે જુના ધર્મો જોર ન કરી શકે, તેવી રીતે તેના ઉપર કાયદાથી કબજો ગોઠવાતો જાય છે એ બધુ જે થવુ હોય, તે ભલે થાય, તેની પરવા ન કરતા આવો એક વર્ગ તૈયાર કર્યો હોય તો પાછુ બધુ ઠેકાણે આવી શકે, પરતુ તેમા પ્રમાદ કર્યો હોય, તો શાસનના આગેવાનોને કદાચ પસ્તાવુયે પડે

૯ પૂર્વાચાર્યો-મત્રો વિગેરેની આમ્નાયો જાણતા હતા અને તેનો પ્રભાવ પડતો હતો-તે વસ્તુ પાછી શ્રી સઘમા શરૂ કરવી જોઈએ યુરોપના કેટલાક વિદ્વાનો તે તરફ હવે વળ્યા છે વચલા કાળમા આપણી એ શક્તિ કઇક બહાર આવી શકી નથી તે સતેજ કરવાની જરૂર છે, શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ શ્રી શાન્તિચદ્રોપાધ્યાય વિગેરે પાસે એવા સાધનો હોવાના સાચા પૂરાવા આપણને મળે છે, તો લાખોને ભોગે એ શાખાનો પણ ઉદ્ધાર કરવાની જરૂર છે, બીજાઓ ગમે તેટલી સાધના કરે, પરતુ જૈન સાધનાને કોઇ પહોચે તેમ નથી

કારણુ કે-ઉચ્ચ સાધના માટે ઉચ્ચ ચારિત્રબળ જોઈએ, અને તે જૈન મુનિઓમા ખાસ સભવે છે તેમજ જૈન મત્રો અને જૈન દેવોની તાકાત વધારે પ્રબળ હોય છે, કેમકે-તે દેવો પણુ પવિત્ર અને શુદ્ધ જીવનવાળા હોય છે, માટે ઋદ્ધિવાળા અને વધારે લાગવગ પહોચાડે તેવા હોય છે અને તે જૈન મુનિઓને સિદ્ધ થાય તેવા બીજાને ન થાય, એ સ્વાભાવિક છે માટે બીજાની હરિફાઈમા આપણો જ વિજય થાય તેવુ એ સાધન આપણી પાસે છે તેનો લાખોને ભોગે, અને સેકડોની આખી જીદગીની સેવાને ભોગે, બુદ્ધિપૂર્વકની વ્યવસ્થાના બળથી, લાભ આપણે પ્રાપ્ત કરી લેવો જોઈએ

જ્યારે જ્યારે કષ્ટ કે મુશ્કેલી આવી પડે, ત્યારે ત્યારે દરેક વખતે સબળ રાજ્યસત્તા આપણને મદદ કરી શકે-તેવી હોય જ, એમ માની લેવાનુ નથી, પારકી આશા સદા નિરાશા, આપણે આપણા છેવટના રક્ષક સાધનોથી સ્વતત્રપણે જ સન્નદ્ધ રહેવુ જોઈએ

આજના વિજ્ઞાનના ચમત્કારિક પ્રયોગો આજે જગતને અચબામા નાખે છે અને આજી નાખે છે, તેની સામે આપણી પાસે કાઈપણુ સાધન નહી હોય, અને અપગ જેવા રહીશુ, તો શાસનની રક્ષા કેમ કરી શકીશુ ? આજનુ વિજ્ઞાન ગમે તેવુ પણુ સ્થૂલ તત્ત્વો ઉપર ખડુ છે, ત્યારે મત્ર વ્યવસ્થા વધારે રક્ષક અને વધારે સગીન તથા અ૫ખર્ચાળ છે અને તે બીજા બધા કરતા આપણને કેટલાક સાધનો વારસામા એવા મળ્યા છે, તે ઉપરથી વધારે સરળતાથી સુસાધ્ય થાય તેમ છે માટે આની પાછળ નાણાની, વ્યવસ્થા શક્તિની અને સાધકપણે જીદગીઓ આપનારાઓની જરૂર છે આવુ સાધન આપણા હાથમા આવ્યા પછી વિજ્ઞાનને જેટલુ કુદવુ હોય, તેટલુ ભલે કુદે, જેટલા ચમત્કાર બતાવવા હોય, તેટલા ભલે બતાવે, પરતુ સત્યમાર્ગ ધર્મધ્વસક તત્ત્વોથી નિર્ભય છે

શાસન તત્રમા આ સાધન વ્યવસ્થિત નહી હોય, ત્યા સુધી તેનો પ્રભાવ પડવામા ખામી રહ્યા કરશે, એમ મારુ અત કરણુથી માનવું છે “ત્યાગી સાધુને આવુ ન શોભે !’ એવો પ્રચાર

કરાવીને આપણને ભડકાવીને એ ભૂલાવી દીધુ છે તેની ઘણી આમ્નાયો પરપરાથી મળતી અટકી ગઇ છે અને બીજી તરફ યુરોપે વિજ્ઞાન ખીલવી મત્રવાદ જેવા જ ચમત્કારો જગતને બતાવીને આંજિ નાખેલ છે આપણે તેમા તેઓને પહોચી શકીએ તેમ લાગતુ નથી અને તેઓ આપણને મત્ર શક્તિમા પહોચી શકે તેમ નથી કેમકે-એ સાધન હજુ આપણને સહજ સાધ્ય છે, અને આપણને સ્વતત્ર છે પછી તો પ્રમાદજ આપણને નબળા રાખી શકે

આપણે કોઈની સાથે હરિફાઇ કરવા નથી પરતુ જગતના મહાન્ કલ્યાણ માર્ગ ઉપર આવી પડતી આફતમાથી બચાવીને જગત્‌ની સેવાજ કરવાની છે

આજે ઘણા કહે છે કે ' જૈન ધર્મ માત્ર જૈનોનો જ નથી તીર્થ કરોએ આખા જગતના કલ્યાણ માટે ઉપદેશ્યો છે માટે સર્વનો છે જૈનો એકલા જ તેનો ઇજારો લઇને બેઠા છે, તે કેમ સાખાય ? "

આ શબ્દોથી જૈનો સામે પરચુરણ પ્રજાને ઉશ્કેરવા !! કોઇએ યુક્તિ કરી લાગે છે એમ કરીને જૈનોના હાથમા જૈન ધર્મની જે જે મિલ્કત અને વસ્તુઓ હોય, તેના ઉપર કબજો મેળવવાને સામાન્ય પ્રજાને આમ ઉશ્કેરી લાગે છે

પરતુ જે માણસ એમ કહે છે, કે-"જૈન ધર્મ આખા જગતના તમામ પ્રાણીઓ માટે છે" એ વાત તદ્દન ખરી છે અને જૈનો પણ જૈન ધર્મનુ રક્ષણ આખા જગતના તમામ પ્રાણીઓ માટેજ કરે છે પરતુ જૈન ધર્મ એક એવી ગહન વસ્તુ છે, કે તેનો વહીવટ, તેના ટકાવના માર્ગો, તેના સાધનો, યોગ્ય ઉપયોગ, વિગેરે પૂર્વ પરપરાથી જૈનોજ જાણી શકે છે અને તેના ગીતાર્થ આચાર્યોની દોરવણીજ તેમા ઉપયોગી થાય તેમ છે બીજાની એ તાકાતજ નથી

માટે, ચતુર્વિધ જૈન સઘ જૈનધર્મના ટ્રસ્ટી તરીકે તેની ઉપર પોતાનો કબજો રાખે છે, જેથી કરીને તેને ભવિષ્યમા પણ નુકશાન ન પહોંચે, તેની ખબરદારી રાખી જગત ખાતર જ એ મિલ્કત કાયમને માટે બચાવી સુરક્ષિત રાખે છે માટે તે સર્વ જૈનોના જ હાથમા રહે તે ન્યાયસરજ છે બીજાએ તેમા માથુ મારવાની જરૂર

નથી અને માથુ મારે, તો જગતને નુકશાન થાય, માટે જગતના ભલા માટે તેવુ માથુ મારનારને હરેક ભોગે દૂર રાખવા જે કાંઈ પ્રયાસો કરવામા આવે, તે જરૂરી અને ન્યાયસરનાજ છે માટે બીજાને ઘુસવાની કે ઘુસાડવા દેવાની જરૂર નથી જ શહેરના ચાલતુ વીજળીના દીવાકરવાનુ કારખાનુ આખા શહેરને માટે હોવા છતા, મોટામા મોટી રકમનો ચાર્જ ભરનારને પણ તે કારખાનામા પેસવા દેવામા નથી આવતો માત્ર તેમા નિયુક્ત થયેલા અધિકારીઓ, અમલદારો, અને કારીગરીના હાથમા તે સર્વ સત્તાઓનુ સંરક્ષણ હોય છે જો ગમે તેને પેસવા દે તો મહાન્ અનર્થ થઈ જાય

તેવી જ રીતે રૂપિયાની થેલી લઈ જતા હોઈએ, ત્યારે રસ્તામા સ્તુતિ કરનારા કે નિંદા કરનારા મળે, તેથી ફૂલાઇને કે ગભરાઇને આપણે થેલી સોંપી દેતા નથી પરંતુ જીવને જોખમે પણ બચાવીને શેઠને ઘેર પહોંચાડીએ છીએ તે પ્રમાણે શાસનના મર્મ તત્ત્વોનુ રક્ષણ કરવાનુ છે, કેમકે—તે આપણી થેલી છે એટલે કદાચ રૂપિયાની થેલી કોઈ લઈ જાય, તો જાન બચાવીએ, પરંતુ સર્વજ્ઞ ભગવાનના શાસનના પાકા ટ્રસ્ટી હોવાથી જાનને અને સર્વસ્વને ભોગે પણ તેના એકે એક સુતત્ત્વનો બચાવ કરવાની આપણી ફરજ છે આમ સમજીને બીજાઓએ "જૈન ધર્મ જગતના હિતને માટે છે" માટે તેની મિલ્કતો ઉપર હાથ નાખવાની જરૂર નથી જગતની એ મિલ્કતનુ જૈનો ચમત્કારીક રીતે સર્વસ્વને ભોગે જેવું રક્ષણ કરશે, તેવુ બીજાથી થવુ સંભવિત નથી માટે તેનાજ હાથમા રહેવા દેવામા જગતની સલામતી છે અજ્ઞાન પ્રજાને ઉશ્કેરી જૈનોની મિલ્કતો પડાવી લેવાની કોઈ સ્વાર્થીની આવી યુક્તિથી ચેતતા રહેવા જેવુ છે

આ અને આવી જાતે પોતીસીથી પૂર્વના મહાન્ આચાર્યોએ શાસનનું રક્ષણ કરી આપણને વારસામા જે જે તત્ત્વો આપેલા છે, તે સર્વ તત્ત્વો સૂક્ષ્મ વિચાર શક્તિ અને ઉંડા અભ્યાસથી થોડાકોએ પણ જાણી લઈ, તેના માટે તત્પર રહેવું જોઈએ જેમ વિજયહીરસૂરીશ્વરજી વિજયસેનસૂરીશ્વરજી અને વિજયદેવસૂરીશ્વરજી એ ત્રિપુટીએ પોતાની ફરજ બજાવી હતી, તેજ પ્રમાણે ફરજ બજા

વનાગ નીકળી આવે, અને તેઓને આ લખાણમાથી કાઇ પણ યોગ્ય પ્રેરણા મળે તો પ્રયામ સફળ માની વિરમુ છુ

આ કર્તવ્ય દિશામા બતાવવામા આવેલા માર્ગોના સક્ષિપ્ત સૂચનોજ અત્રે કરવામા આવેલા છે તે દરેક ઉપર એકએક નિબધ થઇ શકે તેમ છે, અને ખાસ અભ્યાસીઓ એકએક મુદ્દો લઇને વિદ્યાર્થી તરીકે અભ્યામ કરશે તોજ દરેકની સગતિ સમજાશે, માટે ન સમજાય તેઓએ સમજવા પ્રયાસ કરવા વિજ્ઞપ્તિ છે

આપણી સર્વ અવાન્તર પ્રવૃત્તિઓને ગૌણ બનાવી દરેકે શ્રી જૈન શાસનને પોતાના જીવનના સર્વપ્રસગોમા કેન્દ્રિત કરવુ જોઇએ આજે તેની વિચિત્ર ઉપેક્ષા અને નાની પ્રવૃત્તિઓમા જરૂરીઆત કરતા મનવચન કાયાના વધારે પડતા રોકાણ થી ઘણુ આશ્ચર્ય થાય છે પરતુ શ્રી જૈનશાસનમા એવા તત્ત્વો ગુથાયેલા છે કે—જે પ્રસગે પ્રસગે બહાર આવી જઇ શાસનને જાગતુ અને જયવતુ બનાવે છે, ને બનાવશે છતા સૌના પ્રયાસની અપેક્ષા તો સર્વકાળે રહેજ છે

જૈન જયતુ શાસનમ્

સવત્ ૧૯૯૬ના અશાડ વદિ ૫-મ્હેસાણા

સેવક —
પ્રભુદાસ બેચરદાસ પારેખ.

પ્રશ્નકારોના નામો-સંખ્યા અને અનુક્રમણિકા

ઉલ્લાસ-૧ લો	પ્રશ્નકારના નામો	પ્રશ્ન	પૃષ્ઠ
૧	મહોપાધ્યાય શ્રી વિમલહર્ષગણિ	૬	૩ થી ૫
૨	„ મુનિવિજયગણિ	૬	૭
૩	ઉપાધ્યાય કલ્યાણવિજયગણિ	૬	૧૦
૪	ઉપાધ્યાય મેરવિજયગણિ	૩	૧૧
૫	ઉપાધ્યાય સોમવિજયગણિ	૫૮	૩૬
૬	મહોપાધ્યાય ભાનુચન્દ્રગણિ	૬	૩૭
૭	ઉપાધ્યાય વિવેકહર્ષગણિ	૧૮	૪૪
૮	ઉપાધ્યાય વિજયરાજગણિ	૩	૪૫
૯	ઉપાધ્યાય ધર્મવિજયગણિ	[illegible]૦	૫૪
		કુ ૧૩૬	

ઉલ્લાસ-૨ જો	પ્રશ્નકારના નામો	પ્રશ્ન	પૃષ્ઠ
૧	પણ્ડિત આનન્દવિજયગણિ	૪૨	૭૩
૨	„ રવિસાગરગણિ	૪	૭૬
૩	વૃદ્ધ પણ્ડિત કમલવિજયગણિ	૧	૭૬
૪	„ કનકવિજયગણિ	૪૮	૯૧
૫	પણ્ડિત હાપર્ષિગણિ	૧૨	૯૫
૬	„ નગર્ષિગણિ	૧૧	૯૮
૭	„ વિષ્ણુઋષિગણિ	૧૧	૧૦૦
૮	„ રત્નચન્દ્રગણિ	૨૫	૧૦૯
૯	„ જયવિજયગણિ	૮	૧૧૪
૧૦	„ ધનવિજયગણિ	૨૪	૧૨૨
૧૧	વૃદ્ધ પણ્ડિત શુભવિજયગણિ	૧૦	૧૨૪
૧૨	પણ્ડિત દેવવિજયગણિ	૧	૧૨૫
૧૩	„ કાહ્નજીગણિ	૩	૧૨૫
૧૪	„ કનકકુશલગણિ	૫	૧૨૭
૧૫	„ દર્શનસાગરગણિ	૨	૧૨૮
૧૬	પણ્ડિત વિવેકસાગર ગણિ	૨	૧૨૯
૧૭	શ્રી વિજય હીરસૂરિજીશિષ્ય પણ્ડિત રામવિજયગણિ	૪	૧૩૧
		કુલ ૨૧૩	

પ્રશ્નાનુક્રમ

श्री गौतम-गणधराय नमो नम

શ્રી "તપા"ગચ્છાધિપતિ શ્રી વિજયસેનસૂરિ પ્રસાદીકૃત-

પ શુભવિજય ગણિ વિરચિત-

સે. ન. પ્ર. શ્ન.

[સાર સંગ્રહ]

मङ्गलाचरणम्

प्रणिपत्य परं ज्योतिः प्रशान्तदोषं सतां सदा ध्येयम् ।
प्रत्यूह व्यूह-भिदं लोकालोक-प्रकाशकरम्, ॥ १ ॥

तत्तद्बहुश्रुतावलि-सङ्घविनिर्मित-विचित्रपृच्छानाम् ।
श्री-विजयसेनसूरि-प्रसादितान्युत्तराणि मया ॥ २ ॥

अङ्गोपाङ्ग प्रकरण-तट्टीका-गुरुपरपरादीनाम् ।
स्व-मत्याऽऽत्मस्मृतये सगृह्यन्ते यथावगमम् ॥ ३ ॥

त्रिभिर्विशेषकम्

અર્થ જેના દોષો તદ્દન શાત થયા છે, અને જે હમ્મેશ સંતોને ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે, વિઘ્નોને નાશ કરનાર છે, અને લોકા લોકનુ સ્વરૂપ પ્રકાશે છે, એવી પરમ જ્યોતિ રૂપ શ્રી તીર્થંકર દેવોને પ્રણિપાત કરીને એટલે મન વચન કાયાએ નમસ્કાર કરીને—

અગો, ઉપાગો, પ્રકરણો, અને તેઓની ટીકાઓ તથા ગુરુ પરપરાના મતને અનુસરીને શ્રી વિજયસેન સૂરીશ્વરજી મહારાજએ બહુશ્રુત મુનિમહારાજાઓએ અને શ્રી સઘોએ પૂછેલા વિવિધ પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપવાની કૃપા કરી હતી તે પ્રશ્નોત્તરોને હુ પોતાના સ્મરણ માટે મારી બુદ્ધિ અનુસાર સગ્રહ કરુ છુ ૧–૨–૩

૧

મહોપાધ્યાય શ્રી વિમલહર્ષ ગણિકૃત પ્રશ્નોના ઉત્તરો—

પ્રશ્ન ૧ જ્ઞાનપંચમીના ઉજમણાનું દ્રવ્ય જ્ઞાન દ્રવ્ય કહેવાય ? કે મંડપમાં પધરાવેલ જિનેશ્વરદેવોની સામે મૂકાએલ હોવાથી દેવદ્રવ્ય કહેવાય ?

ઉત્તરઃ—ઉજમણાના જ્ઞાનના બધા ઉપકરણો જ્ઞાન દ્રવ્ય છે અને તે જ્ઞાન ભંડારમાં મૂકવા અને બીજા જે હોય તે દેવદ્રવ્ય કહેવાય, એમ જણાય છે [દર્શન અને ચારિત્ર ના ઉપકરણ સિવાયના] ૧-૧-૧-૧

પ્રશ્ન ૨ બનાવવામાં આવતી જિન પ્રતિમાનું મોટામાં મોટું અને તદ્દન નાનું પ્રમાણ કેવું હોય ?

જો મોટામાં મોટું પાંચસો ધનુષ્યનું હોય, અને નાનામાં નાનું અંગુઠા જેવડું હોય, તો પોતપોતાના શરીર પ્રમાણે ચોવીસે ય જિનની કરાવીને ભરત મહારાજાએ અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરાવેલી પ્રતિમાઓમાં મહાવીર પ્રભુની મૂર્તિ ઉત્સેધાંગુલે સાત હાથ પ્રમાણવાળી છતાં, ભરત મહારાજાના અંગુઠા જેટલી પણ કેમ થાય ? કેમકે—ઉત્સેધાંગુલની ગણતરીએ—ચાર ધનુષ અને ૧૦ આંગુલે ભરત મહારાજનું એક આત્માંગુલ થાય છે

ઉત્તર—ભરત મહારાજાએ મહાવીર ભગવંતની મૂર્તિ તેમના શરીર પ્રમાણે ભરાવેલ છે, તેથી તે ભરતના એક આત્માંગુલ પ્રમાણે થતી નથી, તો પણ તેમાં કોઈ દોષ આવતો નથી.

કેમકે–મૂર્તિના પ્રમાણમા ભરત મહારાજાના અગુનો અધિકાર નથી અને તેનુ પ્રાચિકપણુ છે ॥ ૧–૧–૨–૨ ॥

પ્રશ્ન ૩ પુક્ખર વર દીવડ્ઢે અને સિદ્ધાણ બુદ્ધાણ નો ક્યા આવશ્યકમા સમાવેશ થાય?

ઉત્તર—બન્નેયનો કાઉસ્સગ્ગ આવશ્યકમા સમાવેશ થાય છે, એમ આવશ્યક બૃહદ્વૃત્તિના અનુસારે જણાય છે ॥ ॥ ૧–૧–૩–૩ ॥

પ્રશ્ન ૪ બાર પર્ષદાની પાસે તીર્થંકરદેવ ચાર રૂપે એક યોજન ભૂમિમા ફેલાતી દેશનાએ ધર્મ ઉપદેશ કરે છે, અને ધર્મદેશના પૂરી થયા બાદ સ્વામિ દેવછન્દામા પધારે છે, ત્યાર બાદ–ગણધર મહારાજા દેશના આપે છે તે ચાર રૂપે? કે એક રૂપે? અને યોજન ગામિની દેશના એ? કે–સહજ સ્વરે? જો એક રૂપે હોય, તો બારે પર્ષદા માંહોમાંહે સંકોચાઈ જાય? કે–જેમ પ્રથમ બેઠેલી હતી, તેમજ બેસી રહે છે?

ઉત્તર—તીર્થંકર મહારાજાની દેશના પછી બીજી પોરસીમા ગણધર મહારાજા સ્વાભાવિક અને એકરૂપે દેશના આપે છે એમ જણાય છે ચાર રૂપે તથા યોજનગામિની વાણીએ ધર્મદેશના તો તીર્થંકરદેવના અતિશય તરીકે શાસ્ત્રમા કહેલ છે, ગણધર મહારાજાના અતિશય તરીકે કહેલ નથી

અને બાર પર્ષદાના સંકોચ બાબતમા તે અવસરે [illegible] ઉચિત ઈચ્છા મુજબની પ્રવૃત્તિ થતી હોય, તેમ જાણી લે[illegible] કેમકે–એ બાબતની ચોક્કસ હકીકત શાસ્ત્રોમા જોવામા આવ[illegible] નથી ॥ ૧–૧–૪–૪ ॥

પ્રશ્ન ૫ વિજયાદિ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવો નારકી તિર્[illegible] અને ભુવનપતિ દેવોમા જાય કે નહિ?

ઉત્તર—અનુત્તર વિમાન વાસી દેવો અનન્તરપણે કે પરંપરાએ નારકી તીર્યંચ ભવનપતિ વ્યન્તર કે જ્યોતિષ્કમા ઉત્પન્ન થતા નથી એવા શબ્દો **પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના પદરમા પદની ટીકામા** છે ॥ ૧-૧-૫-૫ ॥

પ્રશ્નઃ ૬ અતિચારની આઠ ગાથા ન આવડતી હોય, તે કાઉસ્સગ્ગમા આઠ નવકાર ગણે છે પરંતુ આઠ ગાથાના અને ચાર નવકારના શ્વાસોચ્છ્વાસ ૩૨ થાય, અને આઠ નવકારના તો ૬૪ થાય, તેનુ કેમ ?

ઉત્તર—જેને આઠ ગાથા ન આવડે, તેની પાસે આઠ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવાય છે, તેમા શ્વાસોચ્છ્વાસનુ પ્રમાણ ગણાતુ નથી ગાથાને સ્થાને નવકાર ગણાવાય છે ॥ ૧-૧-૬-૬ ॥

૭

મહોપાધ્યાય શ્રી મુનિવિજયગણિકૃત પ્રશ્નો-ના ઉત્તરો

પ્રશ્ન ૧ વાસુદેવો **કોટિશિલા** ઉપાડે છે, તે શાશ્વતી કે અશાશ્વતી છે ? અને તે ક્યા છે ? તથા તે **કોટિશિલાને** સર્વ વાસુદેવો આખી ઉપાડે ? કે તેનો કોઈપણ ભાગ ઉપાડે છે ? તે ક્રોડ મનુષ્યોથી ઉપડી શકે, માટે **કોટિશિલા**, એવુ નામ એ જ અર્થને બરાબર અનુસરીને છે ? કે બીજા હેતુથી છે ?

ઉત્તર—**કોટિશિલા** અશાશ્વતી જણાય છે કેમકે—શાસ્ત્રમા **ગંગાઃ સિંધુ વૈતાઢ્યઃ** વિગેરે શાશ્વત્ પદાર્થોમા તેની ગણતરી જોવામા આવતી નથી અને તે **કોટિશિલા મગધ દેશમાં દશાર્ણ પર્વતની** પાસે છે

સર્વ વાસુદેવો આખી ઉપાડે છે " તેનો કોઈ પણ એક ભાગ ઉપાડે છે " એમ નહિ

પરંતુ પહેલો વાસુદેવ છત્ર સ્થાન સુધી, અને છેલ્લો ભૂમિથી ચાર આંગુલ ઉંચી ઉપાડે છે અથવા મહા મહેનતે ઢીંચણ સૂધી ઉપાડે છે

સામાન્ય ક્રોડ મનુષ્યો ઉપાડી શકે તેવી છે, તેથી અને **શાન્તિનાથ** વિગેરે છ જિનેશ્વરોના ક્રોડો મુનિવરો તેના ઉપર સિદ્ધિપદ પામ્યા છે, તેથી **કોટિશિલા** કહેવાય છે એવા અક્ષરો **તીર્થકલ્પ** વિગેરેમા છે ॥ ૧-૨-૧-૭ ॥

પ્રશ્ન ૨ સાંજના પ્રતિક્રમણામા સજ્ઝાય કરતી વખતે આદિમા અને અંતમા નવકાર કહેવાય છે, તેમ બીજે ઠેકાણે સજ્ઝાયોમા આદિ અને અંતમા નવકાર કહેવો કે નહિ ?

ઉત્તર—જ્યા બે આદેશો એટલે " **સજ્ઝાય સંદિસાહુ** " અને " **સજ્ઝાય કરુ** " એમ માગવામા આવે, ત્યા આદિ અને અંતમા સંપૂર્ણ નમસ્કાર કહેવાય અને જ્યા એકજ આદેશ એટલે " **સજ્ઝાય કરુ** " એમ આદેશ માગવામા આવે, ત્યા આદિમા એકજ નવકાર કહેવાય છે વળી સાંજના પ્રતિક્રમણમા સજ્ઝાય પછી આખો નવકાર ગણવાનુ **સામાચારી** વિગેરેમા દેખાતુ નથી, પણ પરંપરાએ તો સંપૂર્ણ નવકાર કહેવાય છે તેથી મંગળરૂપ હોવાથી તેમા દોષ નથી ॥ ॥ ૧-૨-૨-૮ ॥

પ્ર૦ ૩ **પાક્ષિકખામણા** થયા બાદ " **ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં** " એવા અક્ષરો જે બોલાય છે, તે ગીતાર્થ મુનિવરે કહેવા ? કે સર્વ સાધુઓએ કહેવા ?

ઉ૦ इच्छामो अणुसट्ठिं એવા અક્ષરો " તમામ સાધુઓએ કહેવા " એમ **સામાચારીમાં** કહ્યુ છે ॥ ૧–૨–૩–૯ ॥

પ્ર૦ ૪ મત્તાઙ્ગદ વિગેરે **કલ્પવૃક્ષો** વનસ્પતિ વિશેષ છે ? કે વાદળા વિગેરેની જેમ વિસ્રસાપરિણામી છે ?

ઉ૦ **જીવાભિગમ સૂત્રની ટીકા** વિગેરે ગ્રન્થોને અનુસારે–તે **મત્તાઙ્ગદ** વિગેરે **કલ્પવૃક્ષો** તેવા પ્રકારની ક્ષેત્ર વિગેરે સામગ્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્વભાવે કરીને બને છે માટે વિસ્રસા પરિણામવાળા છે અને **ઋષિદત્તા** વિગેરે **કથાનક** ગ્રન્થોમા **કલ્પવૃક્ષનુ** બીજ વાવવાનુ દેખાડેલ હોવાથી વનસ્પતિ વિશેષ પણ હોય, તેમ સમજાય છે ॥ ૧–૨–૪–૧૦ ॥

પ્ર૦ ચીભડુ વિગેરે બીજવાળી વસ્તુ અગ્નિએ પકવ્યા વિના કેવલ રાઇનો સસ્કાર દેવામા આવે, તો અચિત્ત થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ કાચા ચીભડા પ્રમુખ–સબીજ અથવા નિર્બીજ ફળો પ્રબળ અગ્નિ અને મીઠાના સસ્કાર વિના અચિત્ત થતા નથી ॥ ॥ ૧–૨–૫–૧૧ ॥

પ્ર૦ ૬ સામાચારીમા નવમા દ્વારમા કાલગ્રહણની વિધિમાં **गिलिउग्गिलिए** એવો શબ્દ આવે છે, તેનો વ્યુત્પત્તિ ભાવાર્થ કહેવા કૃપા કરશો

ઉ૦ **मार्जारादिना मूषिकादौ गिलितोद्गिलिते इति गिलितः सन् उद्गिलितो–वान्तः, तस्मिन् कोऽर्थः ?** "બિલાડા વિગેરેએ ઉદર વિગેરે અન્યસ્થાનમા ગળ્યો હોય અને આઠ હાથની સાધુઓની વસતિ છે, તેમા તે બિલાડા વિગેરેએ આવી વમન કર્યો હોય, તો અસજ્ઝાય થાય નહિ " એમ**આવશ્યક ટીકા** આદિ ગ્રન્થોમા કહ્યુ છે ॥ ૧–૨–૬–૧૨ ॥

૩

સુરતના શ્રાવકોએ ઉપાધ્યાય શ્રી કલ્યાણ વિજયગણિદ્વારા કરાવેલ પ્રશ્નોના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧ કોઇ એક પાસત્થા વિગેરે મૂલકર્મ વિગેરેમા દુષ્ટ ક્રિયાકારી હોય, પણ શુદ્ધ પ્રરૂપક હોય અને બીજો તપસ્યા વિગેરે બહુ ક્રિયા વાળો હોય, પણ ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપક હોય આ બેમા કોણ બહુલસ સારી અને કોણ અલ્પ સસારી ?

ઉ૦ આ બેમા-કોણ બહુલ સસારી ? અને કોણ અલ્પસસારી ? તે નિર્ણય આપણાથી કરી શકાય નહિ કેમકે-તેવા પ્રકારના શાસ્ત્રના અક્ષરો દેખાતા નથી તેમજ, જીવોનો પરિણામ વિચિત્ર હોય છે તેનો સર્વથા નિર્ણય તો સર્વજ્ઞ ભગવાન્ કરી શકે પરતુ, વ્યવહારને અનુસરીને ઉત્સૂત્રપ્રરૂપક બહુલ સસારી હોય, એમ સભવે છે ॥ ૧-૩-૧-૧૩ ॥

પ્ર૦ ૨ અગીતાર્થ સાધુને સ્વતત્રપણે વિચરવામા અનન્તસસારિ પણુ જ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ અગીતાર્થ સાધુનેસ્વતત્રપણે વિચરવામા અનન્ત સસારિપણુ પ્રાય કરીને થાય "ચોક્કસ જ થાય" એમ કહેવાય નહિ કારણ કે-કર્મપરિણતિ વિચિત્ર હોય છે ॥ ૧-૩-૨-૧૪ ॥

પ્ર૦ ૩ સાધુઓને માસકલ્પ વિગેરે વિધિનિયત ચોક્કસ છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ સાધુઓને માસકલ્પાદિ વિહારમા એકાન્તિકપણુ નથી, કેમકે-કારણ ન હોય, તો માસકલ્પાદિ વિધિએ વિહાર કરે, અને કારણ હોય, તો બહુ કાલ સુધી પણ એક સ્થાનકે રહી શકે કેમકે-

पच समिआ तिगुत्ता, उज्जुत्ता संजमे तवे चरणे ।
वाससयपि वसता मुणिणो आराहगा भणिया ॥ १ ॥

અર્થ—પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ સંજમ તપ અને ચારિત્ર - મા ઉદ્યમી મુનિવર્ગ એક સ્થાનકે સો વર્ષ સુધી વસ્યા હોય, તો પણ આરાધક કહ્યા છે

આ પાઠથી એક ઠેકાણે વધારે વખત રહી શકે ॥ ૧-૩-૩-૧૫ ॥

પ્ર૦ ૪ એક આખવાળા નાળિયેર વિગેરેની સાનાગિક ફળની ઈચ્છાથી પૂજા કરવામા મિથ્યાત્વ લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ આલોકના લાભ માટે દક્ષિણાવર્ત શખ વિગેરેની પેઠે એકાક્ષિ નાળિયેર વિગેરેની પૂજા કરવામા મિથ્યાત્વ લાગે, તેવુ અમારા જાણવામા નથી ॥ ૧-૩-૪-૧૬ ॥

પ્ર૦ સમ્યગ્દૃષ્ટિ સિવાયના જીવોને નિર્જરા જરા પણ ન થાય ? કે થોડી ઘણી થાય ?

ઉ૦ સમકિતિ સિવાયના જીવોને નિર્જરા જરા પણ ન થાય, એમ તો કહી શકાય નહિ કેમકે

अणुकंपऽकामनिज्जर बालतवे दाण-विणय-विभंगे ।
सजोग-विप्पओगे वसणुसव-इड्ढि-सक्कारे ॥

આવશ્યક નિર્યુક્તિની આ ગાથામા કહેલી અકામ નિર્જરા મિથ્યાદૃષ્ટિને સમકિતની પ્રાપ્તિના કારણ તરીકે જણાવી છે અને કેટલાક ચરક.પરિવ્રાજક વિગેરે સન્યાસીઓને પોતાની ક્રિયાપૂર્વક બ્રહ્મચર્યનુ પાલન અદત્તાદાનનો ત્યાગ વિગેરે નિયમોથી પાચમા બ્રહ્મદેવલોક સુધી ઉપજવાનુ કહેલુ હોવાથી તેઓને સકામ નિર્જરાનો પણ સભવ દેખાય છે ॥ ૧-૩-૫-૧૭ ॥

પ્ર૦ ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરવા છતા મહાવ્રતનુ પાલન તપશ્ચર્યા વિગેરે ક્રિયા કરે, તો તેઓ હળવાકર્મી થાય કે નહિ ?

ઉ૦ ઉત્સૂત્રપ્રરૂપક નિન્હવ વિગેરે મહાવ્રતની ઉગ્રક્રિયા સહિત હોય, તો ઉત્કૃષ્ટથી નવમાગ્રૈવેયક સુધી ઉપજે છે, તેથી–મહાવ્રતની ક્રિયાદ્વારા મેળવેલ ગુણ ફક્ત તેઓને ભવે હોય, પણ તેઓને હળવા કર્મીપણુ થાય કે ભારે કર્મીપણુ થાય ? તે તો સર્વજ્ઞ ભગવાન જાણે ॥ ૧–૩–૧૮ ॥

૪

ઉપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજય ગણિકૃત–પ્રશ્નોના ઉત્તરો

પ્ર૦ ભગવતીસૂત્રમા–"લોકપાળ દેવો પૂર્વ પશ્ચિમ ઉત્તર અને દક્ષિણ દીશામા રહે છે" એમ બતાવ્યુ છે છતા "તેઓને દક્ષિણ દીશામા જ થતા ગ્રહોની શ્રેણી, વિઘ્નો, અતિવર્ષાદ, લોકો વિગેરે પ્રાણીઓની હાલત વિગેરે કાર્યો, અજાણમા હોતા નથી" એમ બતાવ્યુ છે, તો ફક્ત દક્ષિણ દિશાજ પકડી છે, પણ બીજી દીશાઓ કહી નથી, તેનુ શુ કારણ છે ?

ઉ૦ ભગવતી સૂત્રમા "ચારે લોકપાલ દેવોને દક્ષિણ દીશામા થતા જે પ્રવર પ્રવર કાર્યો અજ્ઞાત હોતા નથી" એમ બતાવ્યુ છે તે દક્ષિણદિશા મેરુપર્વતની અપેક્ષાએ જાણવી પણ સૌધર્મેન્દ્ર વિમાનની અપેક્ષાએ લેવી નહિ ॥ ૧–૪–૧–૧૯ ॥

પ્ર૦ કલ્પકિરણાવલી ગ્રથમા "મરુદેવા અધ્યયનની વિભાવના કરતા મહાવીર ભગવત સિદ્ધિ પદને પામ્યા" એમ કહ્યુ છે તો તે મરુદેવા અધ્યયન કઈ રીતીએ વિભાવ્યુ ? તે રૂડી રીતે જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ કલ્પસૂત્રની અવચૂર્ણિમાં "મરુદેવા અધ્યયનને વિભાવતા એટલે પ્રરૂપણા કરતાજ સિદ્ધ થયા" એમ કહ્યુ છે બીજી વિભાવનની રીતિ બતાવી નથી ॥ ૧-૪-૨-૨૦ ॥

પ્ર૦ પાક્ષિક ખામણાના અવસરે દરેક શ્રાવકો મનમા નમસ્કારમત્ર ગણે કે નહિ ?

ઉ૦ સાધુઓ હોય, તો પાક્ષિકખામણામા શ્રાવકો નમસ્કાર મત્ર મનમા ગણે નહિ પણ સાધુઓ કહે, ખામણાસૂત્ર તે સાભળે સાધુઓ ન હોય તો શ્રાવકો પક્ખિસૂત્રને સ્થાનકે, વદિત્તાસૂત્ર કહે અને ખામણાના સ્થાનકે નમસ્કારસૂત્ર કહે તેમ પર પરા ચાલી આવી છે ॥ ૧-૪-૩-૨૧ ॥

૫

ઉપાધ્યાય શ્રીસોમવિજયગણિકૃત પ્રશ્નોના ઉત્તરો

પ્ર૦ વૈક્રિયરૂપને બનાવતા દેવો વિગેરે જે એકેન્દ્રિયથી માડીને પચે દ્રિય સુધીનુ જીવરૂપે વૈક્રિયશરીર બનાવે છે, ત્યારે તેમા પોતાના આત્મપ્રદેશ નાખે છે, તેવી રીતે-થાભલા વિગેરે અચેતન પદાર્થ વિકુર્વે, તો તેમા પોતાના આત્મપ્રદેશો નાખે કે નહિ ?

ઉ૦ દેવો થાભલા વિગેરે અચેતન પદાર્થ બનાવતા તેમા પોતાના આત્મપ્રદેશ સક્રમાવે નહિ, એમ જણાય છે કેમકે-જીવાભિગમસૂત્રમા ચોથીપ્રતિપત્તિમા દેવ ગતિના અધિકારે કહ્યુ છે કે—

"હે ભગવાન્ ! સૌ ધર્મઃ ઇશાનઃ દેવલોકના દેવો એક-રૂપની વિકુર્વણા કરવા સમર્થ છે ? કે-બહુ રૂપોની વિકુર્વણા કરવા સમર્થ છે ?" ઈત્યાદિક સૂત્રમા બતાવ્યુ છે કે-"દેવો પોતાના

આત્મપ્રદેશોએ સહિત એકેન્દ્રિય વિગેરે એક અનેક રૂપો પણ બનાવી શકે છે અને આત્મપ્રદેશ વિનાના પ્રાસાદ ઘટ પટ વિગેરે ભિન્નરૂપો પણ બનાવી શકે છે ॥ ૧-૫-૧-૨૨ ॥

પ્ર૦ **પિણ્ડવિશુદ્ધિના કર્તા જિનવલ્લભગણિ ખરતરગચ્છીય** છે ? કે અન્યગચ્છીય છે ?

ઉ૦ **જિનવલ્લભગણિનું ખરતગચ્છીયપણું** સંભવતું નથી કેમકે-તેમણે કરેલ **પૌષધવિધિ પ્રકરણમાં** "ઉપવાસ કરવાની શક્તિના અભાવે, શ્રાવકોને જમવા-એકાસણ વિગેરે કરવા"નું કહેલું છે તેમજ **કલ્યાણક સ્તોત્રમાં શ્રી વીરભગવાનના પાંચ કલ્યાણકો** જણાવ્યા છે તેથી **જિનવલ્લભગણિની સામાચારી** ભિન્ન છે, અને **ખરતરોની સામાચારી** ભિન્ન છે ॥૧-૫-૨-૨૩॥

પ્ર૦ **જંબૂદ્વીપમાં** નદીઓની કુલ સંખ્યા ચૌદ લાખ છપ્પન હજાર ની **જંબૂદ્વીપ પન્નતિમાં** કહી છે, તેમાં દરેક ૨૮ હજારના પરિવારવાળી અંતર નદીઓ ગણી નહિ, તેનું શું કારણ છે ?

ઉ૦ **જંબૂદ્વીપ સંગ્રહણી** વિગેરે ગ્રંથોમાં જેમ **કુરૂક્ષેત્રની** ૮૪ હજાર નદીઓની ગણત્રી કરી નથી તેમ આમાં પણ અંતર્નદીઓના પરિવારની ગણતરી કરી નથી તેમાં પૂર્વાચાર્યોની અવિવક્ષા જ કારણ સંભવે છે ॥ ૧-૫-૩-૨૪ ॥

પ્ર૦ બારવ્રતવાળી પોસાતીયોને અને સળંગ ચાર આઠ દસ લાગ લાગટ પૌષધ કરનારાઓને જે આલોયણ પ્રાયશ્ચિત્ત અપાય, તે ઉપધાન આલોયણના અનુસારે અપાય કે કોઈ બીજી રીતીએ અપાય ?

ઉ૦ બારવ્રતવાળી પોસાતીય વિગેરેને આલોયણ પ્રાયશ્ચિત્ત સામાચારી જીતાદિ વિગેરેમાં જે અપાય છે, તે મુજબ અપાય છે

પણ ઉપધાન આલોયણના અનુમાને અપાતુ નથી. ॥ ૧-૫-૪-૨૫ ॥

પ્ર૦ ભરતક્ષેત્રના માગધ વિગેરે તીર્થો જબૂદ્વીપની જગતીની પહેલા છે ? કે લવણસમુદ્રમા છે ?

ઉ૦ ભરતક્ષેત્ર સબધી માગધ વિગેરે તીર્થો જગતીથકી આગળ લવણસમુદ્રમા છે, એમ જણાય છે કેમકે જબૂદ્વીપ સમાસમા ભરતક્ષેત્રના વર્ણનના અધિકારમા-માગધ વરદામ પ્રભાસઃતીર્થ દ્વાર" ઇત્યાદિક કહ્યુ છે ॥ ૧-૫-૫-૨૬॥

પ્ર૦

पणकोडि अडसट्ठी लक्खा नवनवइ सहस्स पचसया ।
चुलसी अहिया रोगा छट्ठे तह सत्तमे नरए ॥ १ ॥

આ ગાથા કયા ગ્રથમા છે ? અને પહેલી વિગેરે નારકીમાં કેટલા રોગો હોય ?

ઉ૦ આવા પાઠવાળી આ ગાથા કોઈ ગ્રથમા જોવામા આવી હોય, એમ સ્મરણમા નથી પણ આવા ભાવાર્થવાળી ગાથા ઉપદેશ રત્નાકરમા છે. તે નીચે મુજબ —

रोगाण कोडीओ हवति पचेव लक्ख अडसट्ठी ।
नवनवइ सहस्साइ, पचसया तहय चुलसीइ ॥ १ ॥

પાચક્રોડ અડસઠલાખ નવાણુ હજાર પાચસો ને ચોરાશી રોગો છે આ રોગો અપ્રતિષ્ઠાન નરકાવાસમા નિત્ય હોય છે, અને બીજે પણ યથાયોગ્ય સભવે છે તેથી મનુષ્યભવમા આટલા બધા જે રોગો વિનાશના કારણભૂત છે, તે મનુષ્યભવ પામીને ધર્મજ સારભૂત વસ્તુ છે, એમ માની સર્વ શક્તિએ તેમા આદરવાળા થવુ ॥ ૧-૫-૬-૨૭ ॥

પ્ર૦ બીજાઓ પૂછે છે કે-શ્રાવકોને સામાયિક અધ્યયન વિગેરેના

ઉપધાનો કયા? તેનો ઉત્તર શો આપવો?

ઉ૦ **મહાનિશીથ** વિગેરે શાસ્ત્રોમા **ચૈત્યવંદન** સૂત્રોના ઉપધાન વહેવા કહ્યા છે પણ **સામાયિક અધ્યયન** વિગેરેના કહ્યા નથી અને જે વળી ઉપધાન વિના પણ સામાયિક વિગેરેનુ ભણવુ થાય છે, તે **જીતવ્યવહાર** તથા **સંપ્રદાય પ્રમાણને** આશ્રયીને છે કેમકે–**વિચારામૃત સંગ્રહ ગ્રંથમાં શ્રાવક પ્રતિક્રમણરૂપ છઠ્ઠા દ્વારમા** કહ્યુ છે કે–"**શ્રાવકો નવકારમંત્ર** વિગેરે કેટલાક સૂત્રોને બાદ કરી, બાકી જે **સામાયિકસૂત્રથી માંડી ષડ્જીવનિકાયસૂત્ર** સુધી ભણે છે, તે, અને વિના ઉપધાને નવકારમંત્ર વિગેરે ભણે છે, તે, **જીતવ્યવહાર** તથા **સંપ્રદાય પ્રમાણથી** ભણે છે ॥ ૧–૫–૬–૨૮ ॥

પ્ર૦ જિનેશ્વરદેવોના આંતરમા સાધુઓનો વિચ્છેદ થયો હોય, ત્યારે પ્રત્યેકબુદ્ધ વિગેરે કેવલી હોય કે નહિ? જો હોય, તો બીજાઓને ધર્મોપદેશ કરે કે નહિ?

ઉ૦ **પ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકામા**–"તીર્થનો ઉચ્છેદ થયો હોય, ત્યારે પ્રત્યેક બુદ્ધ વિગેરેને કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય, એમ સ્પષ્ટ કહ્યુ છે પરંતુ બીજાઓને ધર્મોપદેશનો નિષેધ કરનારા અક્ષરો જોવાનુ સ્મરણમા નથી ॥ ૨–૫–૭–૨૯ ॥

પ્ર૦ **વૃદ્ધશત્રુંજય માહાત્મ્યમા**–સમવસરણના ત્રીજા કીલ્લાના દ્વારમા દ્વારપાલને આશ્રયીને કહ્યુ છે કે–"દરેક કીલ્લે દરેક બારણે શ્રેષ્ઠશૃંગારધારણ કરીને રહેલા **તુમ્બરુ** વિગેરે દેવો દંડધારી પ્રતિહારો હોય છે "

શ્રી શાંતિનાથ ચરિત્રમા કહ્યુ છે કે–"રૂપાના કિલ્લાના બારણાઓમા દરેક દ્વારમા મનુષ્યના માથાની માળાવાળો અને અટવાંગી–જટા અને મુકુટ કરી શોભિત **તુંબરુદેવ** રહેલ છે"

હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજીએ બનાવેલ વીરચરિત્રમા કહ્યુ છે કે–"અન્ય કિલ્લામા દરેક બારણે મનુષ્યના શીંગની માળાવાળો ખટ્વાંગી અને જટા તથા મુકુટે કરી શોભિત તુબરુદેવ દ્વારપાલ હોય છે "

थुणिमो केवलीवत्थ એ સ્તોત્રમા કહ્યુ છે કે–"ત્રીજા કિલ્લામા બહાર દ્વારપાલ દેવો **તુબરુઃ ખટ્વાંગી' કપાલી' જટામુકુટધારીઃ** પૂર્વ વિગેરે દીશાઓમા હોય છે, અને **તુબરુદેવ** પડિહારી છે"

આ પ્રકારે મતાન્તરે દેખાય છે, તેથી નવીન બનાવાતા સમોસરણમા કયા નામવાળા અને કેવા શસ્ત્રવાળા પડિહારો કરવા?

ઉ૦ નવા રચવાતા સમોસરણમા **સમોસરણ સ્તોત્ર** અનુસારે પડિહારોના રૂપો બનાવવા અને દરેક બારણે **वीए देवीजुअला** એ પદ ઉપલક્ષણમા સમજવાથી બે પડિહારના રૂપો સરખા શસ્ત્રવાળા હોય છે એમ સમજાય છે ॥ ૧–૫–૮–૩૦ ॥

પ્ર૦ "ચઉદ પૂર્વીઓ જઘન્યથી પણ છઠા દેવલોકમા ઉપજે છે" એવા અક્ષરો કયા સિદ્ધાન્તમા છે? તે સ્પષ્ટપણે દેખાડવા કૃપા કરશો?

ઉ૦ "ચઉદ પૂર્વીઓ છઠ્ઠા દેવલોક સુધી ઉપજે છે" તેવા અક્ષરો **ભગવતીની ટીકામા મહાબલના અધિકારમા** છે તેમજ, **જિનભદ્રગણિક્ષમાશ્રમણની બૃહત્સંગ્રહણી** વિગેરે ગ્રંથોમા સ્પષ્ટ કહેલ છે

વળી, **મહાબલ** ચઉદપૂર્વી પાચમા દેવલોકમા ઉપજ્યાનુ લખ્યુ છે, તે તો "પૂર્વોની વિસ્મરણ દશાને લીધે બન્યુ છે" એમ **ઋષિમંડલની ટીકામા** કહ્યુ છે

સિદ્ધાન્તમા તો કોઈપણ ઠેકાણે અક્ષરો જોયાનુ સ્મરણમા નથી ॥ ૧–૫–૮–૩૧ ॥

પ્ર૦ સાગારિકઆગારના એક બે ત્રણ વિગેરે દિવસોનુ કરેલુ હોય, તો जइ मे हुज्ज पमाओ० એ ગાથાથી ઉચ્ચરાવાય? કે કોઈ બીજી રીતે?

જો આ ગાથાથી ઉચ્ચરાવાય, તો " આહાર ઉપધિ વિગેરેનો ત્યાગ મરણબાદ થાય " એમ આ ગાથાનો ભાવાર્થ છે તો તે રીતિ બતાવવા કૃપા કરશો?

ઉ૦ अन्नथऽणाभोगेण ઇત્યાદિક આગારોએ કરી જેણે આહાર વિગેરેનુ પચ્ચકૃખાણ કરેલુ હોય, તેને આ ગાથાથી આગમન કરાવાય છે એમ જાણવામા છે પરંતુ એકલી એ ગાથાથીજ કરાવાતુ નથી

આની સવિસ્તર હકીકત શ્રાદ્ધવિધિ ટીકામા રાત્રિના કૃત્યના અધિકારમા છે ॥ ૧-૫-૧૦-૩૨ ॥

પ્ર૦ દેરાસર વિગેરેના ખર્ચને માટે ઘર ક્ષેત્ર વાડી વિગેરે જે ચાલુ સ્થિતિમા હોય તે દેરાસર વિગેરેની નિશ્રાએ અર્પણ કરી દેવામા આવે, તે વ્યાજબી મનાય પણ નવીન ક્ષેત્ર વિગેરે તેની નિશ્રાએ બનાવવામા આવે, તે કેવી રીતે વ્યાજબી ગણાય?" એમ કેટલાક પ્રશ્ન પુછે છે, માટે તેનો ઉત્તર આપવા જો કોઈ ગ્રંથમા તેવી બાબત કહેલી હોય, તો તે જણાવવા કૃપા કરશો?

ઉ૦ ચાલુ ક્ષેત્ર ઘર વાડી વિગેરે દેરાસર વિગેરેને અર્પણ કરાય છે, તેમ કરાતા હોય તો નવીન ક્ષેત્ર ઘર વાડી વિગેરે બનાવવા પડે, તેમા દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવની વિચારણાએ અનુચિત લાગતુ નથી

જેમ જુના પાષાણ ઈંટ વિગેરેના અભાવે ઇટો વિગેરે નવા બનાવાય છે, તેમ આમા પણ સમજવુ કેમકે-શ્રી શત્રુંજય

મહાત્મ્યમા કહ્યુછે, કે-" **ભરત ચક્રવર્તિએ** વાર્દ્ધકિરત્ન પાસે અનેક તળાવ અને વનશ્રેણિઓએ વિભૂષિત શ્રી **આદી-શ્વર ભગવાનનો** મહાન્ પ્રાસાદ કરાવ્યો" અને તે જ ગ્રથમા-"તે તે નદીઓ અને કુડો ઇંદ્રાદિક દેવોએ કરાવ્યા" એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ મળે છે ॥ ૧-૫-૧૧-૩૩ ॥

પ્ર૦ શ્રાવિકા મૂળવિધિએ ઉપધાન કરતી હોય, તો તેના અસ્વા-ધ્યાયના (અતરાયના) ત્રણ દીવસ ગણવામા આવે કે નહિ ? પહેલા તો-" તપ ગણતરીમા ગણતરીમા આવે કે નહિ ? પહેલા તો-" તપ ગણતરીમા આવે નહિ" એમ સાભળેલ છે, તેથી પ્રશ્ન પુછયો છે

ઉ૦-"અસ્વાધ્યાય-અતરાય નબધી ત્રણ દીવસનુ તપ તથા પવેણુ નકામુ જતુ નથી" એમ **વૃદ્ધવાદ** ચાલ્યો આવે છે માટે સોળમે દીવસે વાચના અપાય છે વાચના બાદ ત્રણ પોસહ કરવાય છે તેમા પવેણાની ક્રિયા કરવાતી નથી ॥ ૧-૫-૧૨-૩૪ ॥

પ્ર૦-સૌધર્મ વિગેરે દેવલોકોમા દરેક પાથડે [પ્રતરે] તમામ વિમાનોના આધારભૂત એક ભૂમિ હોય કે નહિ ?

ઉ૦ "તમામ વિમાનોના આધારભૂત એક ભૂમિ હોતી નથી" એમ સમજાય છે કેમકે-**ભગવતીજી** વિગેરે સૂત્રોમા **પૃથિવીના** પ્રશ્નમા **રત્નપ્રભા** પૃથિવીથી લઇ **સિદ્ધશિલા** સુધી આઠજ પૃથ્વીઓ બતાવી છે, અધિક કહી નથી ॥ ૧-૫-૧૩-૩૫॥

પ્ર૦ ઠાણાગ સૂત્રના પાચમા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશામા રાઇભોયણ મુજમાણે એ પદની **ટીકામા दिवा गृहीतम् दिवा भुक्तम्ः** આ ભાગામા રાત્રિભોજનપણુ રાતવાસી પદાર્થ વાપરવાથી ઘટે ? કે કોઇ બીજી રીતે ઘટે ?

ઉ૦ રાત્રિભોજનની ચોભંગીમા **દિવાગૃહીતમ્-દિવાભુક્તમ્** આ ભાગાનુ રાત્રિભોજનપણુ ગણવાની પદાર્થ વાપરવાથી છે, જેમકે,-દશવૈકાલિકની ટીકામા શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ અને **પક્ખી સૂત્રની ટીકામા સન્નિધિ પરિભોગના** અધિકારમા એ પ્રમાણે કહ્યુ છે ॥ ૧-૫-૧૪-૩૬ ॥

પ્ર૦ મનુષ્ય અથવા પશુ દેવલોકમા ઉપજે, તને પ્રાય કરીને પૂર્વભવના નામથી ઓળખાવવામા આવે છે, તેનુ શુ કારણ? દેવલોકમા દેવોના શાશ્વતા નામ નથી હોતા ?

ઉ૦ દેવલોકમા જન્મેલાઓને પૂર્વભવના નામોથી દેખાડવામા અહીંના લોકોને સરળતાથી સમજાવી શકાય છે નહિતર, દેવલોકમા પણ વિમાન-આસન-વિગેરના શાશ્વત નામો સભવે છે જ ॥ ૧-૫-૧૫-૩૭ ॥

પ્ર૦ યોગવિધિના છેલ્લા ભાગમા જણાવ્યુ છે કે-"**પ્રાભાતિકકાલને** વૈરાત્રિકકાલના સ્થાનમા સ્થપાય છે" તો આ સ્થાપન આકસ્મિક વિગેરે કારણો હોય, તો સ્થપાય કે બીજા કારણો હોય ત્યારે ?

ઉ૦ વૈરાત્રિકકાલના સ્થાનમા **પ્રાભાતિક કાલ** જે સ્થપાય છે, તે આકસ્મિક વિગેરે કારણો હોય, અને ગુરુમહારાજ આજ્ઞા ફરમાવે, તો-તેમ કરવુ સુજ્ઞે છે યોગવિધિ વિગેરે ગ્રથમ તે પ્રમાણેજ બનાવ્યુ છે ॥ ૧-૫-૧૬-૩૮ ॥

પ્ર૦ "પોતાના આયુષ્યના છ માસ બાકી રહે ત્યારે આવતા ભવનુ આયુષ્ય દેવોએ અને નારકોએ પણ બાંધવુ જોઈયે, છતા વખતે મનુષ્ય આયુ ન હોય, તે છમાસને ત્યા સુધી ઘટાડયા જાય કે-છેવટ સર્વ જઘન્ય આયુષ્ય બધ કાલ (જે અતમુહુર્ત હોય તે) તથા શેષકાલ (અતમુહુર્તનો) બાકી રહે, તેવખ

બાંધે તેથી ઓછો કાલ આયુષ્યબંધમાં હોય નહિ" એમ ઠાણાંગ સૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યયનની ટીકામાં છેવટમાં કહ્યું છે. પરંતુ **પરંતુ વધન્તિ દેવ-નારયઅસંખ્ય તિરિ નરા છ માસ સેસાઉ** દેવ નારકી અસંખ્યાતા આયુષ્યવાળા તિર્યંચ અને મનુષ્યો પોતાના આયુષ્યના છ માસ બાકી રહે, ત્યારે આયુષ્ય બાંધે તેમની સાથે ઠાણાંગટીકાનું ઉપરનું વચન કેવી રીતે બંધ બેસતું આવશે?

ઉ૦ **વધન્તિ દેવનારય૦ ઇત્યાદિવચનમ્**—આ વચન પ્રાયિક છે તેથી કેટલાક દેવ નારકીઓ પોતાના ભવનો અંતર્મુહૂર્ત કાલ બાકી રહે, ત્યારે આવતા ભવનું આયુષ્ય બાંધે છે તે **મતાન્તર** હોવાથી વિસંવાદ આવતો નથી ॥ ૧-૫-૧૭-૩૯ ॥

પ્ર૦ **પન્નવણા સૂત્રના ત્રીજા પદમાં ભવસિદ્ધિ દ્વારમાં** બતાવ્યું છે કે–" અભવ્યો કરતા ભવ્યજીવો અનન્તગુણા છે " કેમકે–એક ભવ્ય નિગોદમાં જીવની જે સંખ્યા હોય, તેના અનન્તમા ભાગે સિદ્ધના જીવો હોય, અને **ભવ્યજીવ રાશિ નિગોદાશ્ચાસંખ્યેયા લોકે**–"લોકમાં ભવ્ય જીવરાશિના નિગોદો અસંખ્યાતા હોય" આ વચનમાં નિગોદનું ભવ્ય એવું વિશેષણ આપ્યું છે તેથી લોકમાં કેવળ ભવ્ય જીવોની ભરેલી નિગોદો હોય, તો–કેવળ અભવ્ય જીવોની ભરેલી નિગોદ પણ લોકમાં હોય કે નહિ?

ઉ૦ નિગોદનું ભવ્ય એવું જે વિશેષણ આપ્યું છે, તે ભવ્ય જીવોની પ્રધાનતા બતાવવા માટે છે તેથી તેજ નિગોદમાં અભવ્ય જીવોનો પણ સમાવેશ થઇ જાય છે પરંતુ લોકમાં ભવ્ય તથા અભવ્ય જીવોની જુદી જુદી નિગોદો કહેવી નથી ॥ ૧-૫-૧૮-૪૦ ॥

પ્ર૦ "ઇશાન–સૌધર્મ–જ્યોતિષચક્ર–વ્યન્તરનિકાય–અસુર-

કુમાર આદિ દરેક નિકાયમા દેવો કરતા દેવીઓ બત્રીશગુણી અને બત્રીશરૂપ અધિક છે, ” એમ **પન્નવણામાં** મહાદંડકમા કહ્યુ છે

બીજે ઠેકાણે તો —

તિગુણા તિરૂવઅહિઆ, ત્રણગુણી ત્રણરૂપ અધિક કહી છે તેથી આ બને બાબતનો મેળ કેવી રીતે થાય ?

વળી પન્નવણાસૂત્રમા **સનત્કુમાર** આદિ દેવો કરતા દેવીઓનુ અધિકપણુ બતાવ્યુ નથી

ઉ૦ **ઇશાન** વિગેરે દેવલોકમા દેવોની અપેક્ષાએ જે દેવીઓ બત્રીશગુણી બત્રીશરૂપ અધિક કહી છે, તે **ઇશાન** વિગેરે દેવલોકના દેવોને ભોગ્ય દેવીઓની અપેક્ષાએ જાણવુ તેથી તેમા અધિક પણ દેવીઓ સભવે છે અને તે દેવીઓ સનત્કુમાર વિગેરે દેવોની અપેક્ષાએ બત્રીશગુણી બત્રીશરૂપ અધિક છે

માટે **પન્નવણાસૂત્ર** તથા **તિગુણતિરૂપ-અહિઆ** એ બન્નેનો ભાવાર્થ જુદો પડતો નથી ॥ ૧-૫-૧૯-૪૧ ॥

પ્ર૦ જિનકલ્પીઓ એકાનતારી હોય, એવી ચાલતી વાત સત્ય છે કે અસત્ય ? તથા-તેઓ વસ્ત્રરહિત છતા નગ્ન દેખાય નહિ, એવો પાઠ કોઇ ગ્રથમા હોય તો દેખાડવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ જિનકલ્પીઓ એકાનતારી હોય એવો પ્રઘોષ તથા વસ્ત્રરહિત છતા નગ્નપણુ ન દેખાય તેવો પાઠ કોઇ ગ્રથમા દેખ્યો હોય, તેમ સ્મરણમા નથી ॥ ૧-૫-૨૦-૪૨ ॥

પ્ર૦ ઉત્તર વૈક્રિય શરીરનુ માપ લાખ યોજનથી કાઇક અધિક કહ્યુ

છે. પરતુ તે યોજનો કગનાગના આત્માગુલ પ્રમાણે કે ઉત્સેના-ગુલ પ્રમાણે કે પ્રમાણાગુલ પ્રમાણે સમજવા ?

ઉ૦ ઉત્તરવૈક્રિય શરીર ઉત્સેધાગુલે અથવા આત્માગુલે અથવા પ્રમાણાગુલે પોતાની શક્તિ અનુસારે થાય, તેમા કોઇપણ જાતનો આગ્રહ નથી ॥ ૧-૫-૨૧-૪૩ ॥

પ્ર૦ આવશ્યક હારિભદ્રીયવૃત્તિમા પહેલા શ્લોકમાં શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજીએ શ્રુતદેવતાને નમસ્કાર કરેલ છે, તે શુ સાધુને ઉચિત ગણાય ?

અહીં "શ્રુતરૂપ દેવતાને નમસ્કાર કર્યો છે એમ કહી શકાશે નહિ, કેમકે પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુમા શ્રુતદેવતાને દેવીરૂપે જણાવેલી છે.

ઉ૦ જ્ઞાનરૂપે શ્રુતજ્ઞાન મોક્ષનુ કારણ છે, તેથી શ્રુતજ્ઞાનની અધિષ્ઠાત્રી દેવીનુ પણ ઠેક ઠેકાણે સ્મરણ વિગેરે કરી તેણીને પણ કર્મક્ષયનુ કારણ તરીકે બતાવેલ છે માટે શ્રુતજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરાવવામા ઉપકારી હોવાથી પૂર્વાચાર્યોએ આચરેલો શ્રુતદેવીનો નમસ્કાર આચરણા પ્રમાણરૂપ છે ॥ ૧-૫-૨૨-૪૪ ॥

પ્ર૦ જે દેવવદન વિધિ આપણે પાચ શક્રસ્તવોએ કરીએ છીએ, તે વિધિ કોઇ ગ્રથમા છે ? કે પરપરાગત છે ? અને પ્રવચન સારોદ્ધાર વિગેરે ગ્રથમા હકીકત જુદી મળે છે, તેનુ કેમ ?

ઉ૦ પાચ શક્રસ્તવોએ કરી કરાતી કેટલીક દેવવદનની ક્રિયા યોગશાસ્ત્ર ટીકા તથા સમાચાર ટીકા આદિ ગ્રથોને અનુસારે કરાય છે, અને કેટલીક પરપરાથી કરાય છે માટે પ્રવચન સારોદ્ધાર વિગેરે ગ્રથોમા કેટલીક ભિન્નતા છે, તોપણ તે વિધિ સુવિહિત પુરુષોએ આચરેલ હોવાથી કોઈ

જાનને તર્ક-વિતર્ક કરવાની જરૂર નથી, કેમકે-"ગણધર **મહારાજાઓની સામાચારીમાં** પણ ક્રિયાભેદ હોય" તેમ શાસ્ત્ર ફરમાવે છે ॥ ૧-૫-૨૩-૪૫ ॥

પ્ર૦ "એક નિગોદમા સમયે સમયે અનન્તા જીવો પેસે છે, અને પૂર્વે પહેલા અનન્તા નીકળ્યા કરે છે" આવી રીતે અનન્તા સમયે સમયે ગમનાગમન કર્યા કરે, તો તે નિગોદ કેટલા કાલ સુધી ટકી શકે?

ઉ૦ જે પન્નવણા ટીકા વિગેરેમા પ્રત્યુત્પન્ન એટલે પહેલા ઉત્પન્ન થયેલ વનસ્પતિ જીવોનો નિર્લેપકાળ-એટલે ખાલી થવાનુ નિયમ્યુ છે, તો સપૂર્ણ નિગોદનુ રહેવાનુ કાળ પ્રમાણ કેવી રીતે કહી શકાય? અર્થાત કહી શકાય નહિ ॥ ૧-૫-૨૮-૪૬ ॥

પ્ર૦ '**तिन्नारपन्नरगारस**'-ઇત્યાદિક ગાથાના અનુસારે તપ રૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત-આલોયણ અપાય છે, પણ તે આ ગાથાઓ કયા ગ્રંથમા છે?

ઉ૦ **तिन्नार**-ઇત્યાદિક ગાથાઓ કોઇ ગ્રંથમા દેખી હોય, તેમ સાભરતુ નથી પણ છૂટા પાનાઓમા તો છે જ અને પરંપરાથી આવેલ છે ॥ ૧-૫-૨૫-૪૭ ॥

પ્ર૦ **वर-कनक-शङ्खर०**-આ ગાથામા જિનેશ્વરના પાચ વર્ણ કહેલા છે, પરંતુ વર્તમાન જિનેશ્વરનો સોના સરખો વર્ણ કોઇ ઠેકાણે સ્તોત્ર વિગેરે માલમ પડેલ છે. તેથી તેઓનુ પંચવર્ણ પણુ કેવી રીતે સંગત થાય?

ઉ૦ **वरकनक०**-આ ગાથામા બતાવેલા તીર્થંકરોના પાચ વર્ણ બરાબર જ છે અને સ્તોત્ર વિગેરેમા વર્તમાન જિનેશ્વરોને

સુવર્ણવર્ણ લખ્યો છે તે હાલ વિચરતા જિનેશ્વરોની અપેક્ષાએ લખ્યો હશે, એમ સમજાય છે કારણકે-છૂટા પાનાઓમા તથા વિહરમાનજિન એકવિંશતિસ્થાનક ગ્રથમા સીમધર વિગેરે વીશે જિનેશ્વરોનો એકજ સુવર્ણવર્ણ લખેલો દેખાય છે ॥ ૧-૫-૨૬-૪૮ ॥

પ્ર૦ "જિનવલ્લભસૂરિકૃત પ્રાકૃતઆલાવારૂપ દીવાળી કલ્પમાં
પડિમાચ્ચો સાવગધમ્મો વુચ્છિજ્જિસ્સઇ
એમ લખેલ છે," એવી વાત થાય છે, તો ત્યાના પુસ્તક ભડારમાના દીવાળીકલ્પમા આ પાઠ છે કે નહિ ?

ઉ૦ જિનવલ્લભસૂરિકૃત આલાવારૂપ દીવાળીકલ્પ અમોએ દેખ્યો નથી પણ જિનપ્રભસૂરિકૃત આલાવારૂપ દીવાળીકલ્પ તો અહીં છે, અને તેમા ઉપર લખેલો પાઠ છે ॥ ૧-૫-૨૭-૪૯ ॥

પ્ર૦ ઉત્સર્પિણી કાળના છેલ્લા તીર્થંકરનુ તીર્થ કેટલા કાળ સુધી ચાલશે ?

ઉ૦ ઉત્સર્પિણીકાળમા છેલ્લા તીર્થંકર મહારાજનુ તીર્થ "ઋષભ દેવ સ્વામિનો જે કેવળીકાળ કહ્યો છે, તેટલા કાળ સુધી ચાલશે "એમ ભગવતીસૂત્રના વીશમા શતકના આઠમા ઉદ્દેશામા કહ્યુ છે ॥ ૧-૫-૨૭-૫૦ ॥

પ્ર૦ સિદ્ધાન્તમા ' ૨૦૦૪ યુગપ્રધાનો થશે, " એમ કહ્યુ છે, તો તે યુગપ્રધાન મહારાજ હાલ ક્યા છે ?

ઉ૦ હાલ યુગપ્રધાન છે, તે જાણવામા નથી અને દેખાતા પણ નથી તેથી ત્રીજા ઉદયના પ્રારભથી થશે, એમ જણાય છે ॥ ૧-૫-૨૮-૫૧ ॥

પ્ર૦ જેણે અનન્તકાયનુ પચ્ચક્ખાણ કર્યું હોય, તેને ભૂમિકોળુ લીલુ કે તડકે સૂકવ્યા વિના સકાઇ ગયેલુ કલ્પે ? કે શ્રાદ્ધ-

વિધિમાં બનાવેલ મગેકાગવાળા આદુની પેઠે ન કહે'
કર્મને વેદીના પાદગાન ભૂમિથી દૂર દેખાય છે, અને
પગ તો ભૂમિ ઢાય છે

ઉ૦ ભૂમિકોણ ફરી પ્રમાં સુધા પણ હોય, તો અનન્તકાયના
પ ... વાઘને ... કા ... કહે એમ અલગ
દેખાય છે પરન્તુ તે કોણ તરફ ... વિના સપૂર્ણ ...
ન થાય ત વાત ... તો તેના ... ...
... ॥ ૨—૫—૨૮ પગ ॥

પ્ર૦ કેવળી મહારાજા સમવસરણમાં તીર્થને તીર્થંકરને અને
ગણધર મહારાજને નમસ્કાર કરીને કેવળીપર્ષદામાં બેસે છે.
એમ આવશ્યકસુત્રની ટીકા વિગેરેમાં અને જુદા અધિકાર
કહ્યું છે

વન્દારુ-વૃત્તિમાં તો જણાવ્યું છે કે—
ગૌતમગણધર સમોસરણમાં જિનેશ્વર મહારાજને નમીને
વંદન કરવા ગયા, અને તે વખતે શાલ વિગેરે કેવળીપર્ષદા
તરફ ચાલ્યા, તેથી ગૌતમસ્વામીજીએ તેઓને કહ્યું કે—
"ઓ મહાનુભાવો 'નમો જિનાણં' ને કેમ વંદન કરતા નથી?"
ત વખતે ભગવાન વીર સ્વામિએ કહ્યું કે—"હે ગૌતમ!
તું કેવળિઓની આશાતના ન કર"

આ પ્રકારે બે જાતના વખાણ્યા છે, તેથી તે વિષે પૂછનારને
કયો પક્ષ કહેવો ?

ઉ૦ "તીર્થંકર મહારાજને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરીને અને તીર્થને
નમસ્કાર કરીને કેવળી મહારાજાઓ પોતાની પર્ષદામાં જાય,"
તેવા ભાવાર્થવાળા અક્ષરો આવશ્યક ટીકા વિગેરેમાં છે
પ તુ વન્દારુવૃત્તિમાં તો શાલ વિગેરે કેવળી મહારાજાઓ

મીધાન પોતાની પર્ષદામા ગયા " એમ જણાવ્યુ છે. તે ચરિતાનુવાદ છે તેથી તે પ્રવર્તક–નિવર્તક ખાન ગણાતો નથી. એટલે વિધિવાદ ગણાતો નથી ॥ ૧–૫–૩૦–૫૩ ॥

પ્ર૦ કેટલાક ગ્રથોમા વરસીદાન પહેલા લોકાન્તિક દેવો આવીને તીર્થંકર મહારાજાઓને દીક્ષાકાળનુ સૂચન કરે છે અને જ્ઞાતાધર્મ કથા સૂત્રમા તો પહેલુ સવચ્છરી દાન, અને પછી લોકાન્તિક દેવોની વિજ્ઞપ્તિ બતાવી છે તો આ બાબતમા શુ વિશેષ છે? તે જણાવવા કૃપા કરશો?

ઉ૦ તીર્થંકરો લોકાન્તિક દેવોની વિજ્ઞપ્તિ બાદ સાવત્સરિક દાન આપે, અથવા સાવત્સરિક દાન પ્રથમ શરૂ થાય, અને લોકાન્તિક દેવો પછી વિજ્ઞપ્તિ કરે એમ બન્ને પ્રકારના અક્ષરો હારિભદ્રીય આવશ્યકની ટીકામાં મહાવીરપ્રભુના દાનના અધિકારમા છે ॥ ૧–૫–૩૧–૫૪ ॥

પ્ર૦ જ્ઞાતાધર્મકથામા કહેલ—

पत्तेअ पत्तेअ चउहिं सामाणिअ–सहस्सेहिं इत्यादि परिवार '

દરેકે દરેક " ચાર હજાર સામાનિક દેવોનો પરિવાર છે, તે તમામ લોકાન્તિકને હોય? કે વિમાનના અધિપતિને હોય?" વળી સામાન્યરીતે દેખાય છે કે—લોકાન્તિક દેવો ભગવાનને બોધ કરે છે, તેના સ્વામિઓ બોધ કરે તેમ દેખાતુ નથી તેમજ તેમના પરિવારભૂતદેવોની ભવસ્થિતિ તેઓની પેઠે હોય? કે તફાવતવાળી હોય?

ઉ૦ જ્ઞાતાધર્મ કથામા બતાવેલ સામાનિકદેવ વિગેરેનો પરિવાર ૭૦૭ આદિ દરેક લોકાન્તિક દેવોનો સભવે છે પણ સ્પષ્ટ

શાસ્ત્ર અક્ષ ો જોવામા ન આવતા હોવાથી વિમાનના અધિપતિને સભનતો નથી

તેમજ–લૌકાન્તિકના પરિવારભૂત દેવોની ભવસ્થિતિ જુદી કહી નથી માટે તેઓની માફક ગણને) તત્વ તો કેવલી મહારાજ જાણે ॥ ૧–૫–૩૨–૫૫ ॥

પ્ર૦ કલ્પસૂત્રમા સ્થવિરાવળીને છેડે દેવર્દ્ધિગણિ નમસામિ૦ આ ગાથા છે તે પુસ્તકારૂઢ થયુ તે વખતની છે ? કે તેનાથી પૂર્વકાલની છે?

જો પુસ્તકારૂઢકાળની હોય તો દેવર્દ્ધિ ગણિની કૃતિ હોવાથી પોતાને પોતે નમસ્કાર કરે, તે અનુચિત ગણાય અને જો અન્યની કૃતિ હોય, તો સ્થવિરાવળીની તમામ ગાથાઓ બીજાઓએ બનાવેલી કેમ ન હોય ? આ પ્રકારે શકા છે અને જો પૂર્વકાળની હોય, તો પાછળ થનાર સ્થવિરને તેમા નમસ્કાર કરેલો છે, તે કેમ ઉચિત ગણાય ?

ઉ૦ આ ગાથા–દેવર્દ્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણના શિષ્યે બનાવી હોય, કે પાછી થયેના કોઇ સ્થવીર ભગવતે બનાવી હોય, એમ સભવે છે આ પ્રમાણે સર્વગાથા બીજાઓની બનાવેલી હોય, તેમ સભાવના કરવાની જરૂર નથી કેમકે–કોઈ અસબદ્ધતા ઉભી થતી નથી

માટે પ્રશમરતિની પેઠે 'સ્થિતનીજગતિ' ચિતવવી કેમકે – તેમા પણ છેડે કેટલીક ગાથાઓએ કરી ઉમાસ્વાતિમહારાજાને નમસ્કાર કરેલો દેખાય છે, તેથી તેટલીજ ગાથા કોઈ બીજાની કરેલી જાણવી પણ "સપૂર્ણ ગ્રથ બીજાએ કર્યો"

તેમ મનાય નહિ **પ્રશમરતિના** કર્તા **શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક** છે તે સુવિદિત છે ॥ ૧-૫-૩૩-૫૬ ॥

પ્ર૦ "છેલ્લા દશપૂર્વધર સિદ્ધાન્તોના પાઠમાં સુસ્થતા કરે" તેવો પ્રઘોષ ચાલ્યો આવે છે, તેવા અક્ષરો કોઈ ગ્રંથમાં છે કે નહિ? જો છે, તો **ભગવતીસૂત્રમાં દેવર્દ્ધિગણીએ** બનાવેલ **નંદિસૂત્રની** ભલામણ કેવી રીતે ઘટે? આ બાબત કેટલાક પ્રશ્નો કરે છે, માટે ઉત્તરની કૃપા કરશો.

ઉ૦ "છેલ્લા દશપૂર્વધર સિદ્ધાંત પાઠોમાં સુસ્થતા-બંધબેસતાપણું કરે છે," આવો વૃદ્ધપુરુષોનો પ્રવાદ વર્તે છે ને સંબંધી અક્ષરો તો **દશવૈકાલિક હારિભદ્રી ટીકામાં** અને **વિચારામૃત સંગ્રહમાં** છે તેથી **ભગવતી સૂત્રમાં દેવર્દ્ધિગણિના નંદિસૂત્રની** ભલામણ કરી છે તે બાબતમાં જાણવું કે-છેલ્લા દશપૂર્વધરે તો સિદ્ધાંતપાઠોમાં સંબંધનું પરાવર્તન વિગેરે સુસ્થતા કરેલી છે, પણ સૂત્રનો સંક્ષેપ તો **દેવર્દ્ધિગણિક્ષમાશ્રમણજીએ** કરેલો છે. એમ સંભવે છે. વિશેષ વાત તો તત્ત્વજ્ઞાની જાણે ॥ ૧-૫-૩૪-૫૭ ॥

[શ્રીનંદિ સૂત્રના કર્તા તો **શ્રીદેવર્દ્ધિગણિક્ષમા શ્રમણ** કરતાં જુદાજ **દેવવાચક** નામના આચાર્ય મહારાજ સંભવે છે]

પ્ર૦ સુકાઈ ગયેલું લસણ સચિત્ત મનાય કે અચિત્ત?

જો અચિત્ત મનાતું હોય તો, તેવા પ્રકારના કારણ પ્રસંગે તેનું ઔષધ ઋષિવર્ગમાં કરાય કે નહિ?

ઉ૦ સુકાએલું લસણ અચિત્ત સંભવે છે, તેથી તેવા કારણે ઋષિવર્ગને ઔષધ કરવામાં એકાન્તે નિષેધ નથી એમ જાણવું ॥ ૧-૫-૩૫-૫૮ ॥

પ્ર૦ **સૂક્ષ્મનિગોદ** જીવોનું સામાન્યપણે ૨૫૬ આવલીનું કહ્યું છે, તે-સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તાનું હોય કે અપર્યાપ્તાનું હે'

પર્યાપ્તાનુ કહેશો, તો અપર્યાપ્તાનુ તેથી ન્યૂન સભવશે અને તે વાત અયુકત છે કેમકે-શાસ્ત્રમા ૨૫૬ આવલીકાથી ન્યૂન આયુષ કોઇનુ કહ્યુ નથી, અને જો અપર્યાપ્તાનુ કહેશો, તો તેના કરતા પર્યાપ્તાનુ વધારે આયુષ હોય કે નહિ ?

ઉ૦ જીવાભિગમ-પન્નવણા વિગેરેમા સૂક્ષ્મનિગોદ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાનુ જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ અતર્મુહૂર્ત કહ્યુ છે ત્યા ક્ષુલ્લકભવગ્રહણરૂપ વિશેષણ આપ્યુજ નથી અને તેની ટીકામા સૂક્ષ્મપર્યાપ્તાજીવના અતમુર્હૂર્ત કરતા અપર્યાપ્તાનુ અતર્મુહૂર્ત નાનુ બતાવ્યુ છે, અને કર્મગ્રથની ટીકા વિગેરેમા ક્ષુલ્લક ભવગ્રહણ એટલે "સર્વ કરતા નાનુ જીવતર" એમ કહેલ હોવાથી આ પ્રકારે નક્કી કરી શકાય કે-સૂક્ષ્મનિગોદ અપર્યાપ્તાનુ સર્વ જઘન્ય જીવતર ૨૫૬ આવલીનુ હોય, અને ઉત્કૃષ્ટથી તો તેઓનુજ ૨૫૬ આવલીથી કાઇક અધિક હોય અને પર્યાપ્તા સૂક્ષ્મ નિગોદજીવોનુ તો જઘન્યથી પણ અને ઉત્કૃષ્ટથી પણ અત્યત અધિકજ હોય આ રીતે વિચાર કરતા પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત સ્થિતિનુ પ્રતિપાદન કરનાર સૂત્ર પણ બરાબર બેસતુ થાય છે ॥ ૧-૫-૩૬-૫૯ ॥

પ્ર૦ વાશી-વિદલ પોળી વિગેરે વપરાય નહિ, આ બાબતના અક્ષરો ગ્રથમા હોય, તો તે બીજાઓને બતાવાય માટે તે પાઠ બતાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ બૃહત્કલ્પસુત્રના પાચમા ઉદ્દેશાની ટીકામા છેડે કહ્યુ છે કે-" વાશી પોળી વિગેરેમા લાળીયા જીવ ઉપજે છે, તેથી તે વાશી પોળી વિગેરે વાપરવાથી સાધુઓને સયમ

વિરાધના થાય," તે લાળ જીવમય ન હોય, તો સયમ વિરાધના સભવે નહિ

માટે તે લાળ જીવમયી જણાવી છે અને તે જીવો બેઇદ્રિયો હોય છે " એમ **વૃદ્ધસપ્રદાય ચાલ્યો** આવે છે

આ સૂત્રમા **આદિ** શબ્દ થકી **વિદલ** વિગેરે પણ લેવાય છે તેથી **વિદલોમા** પણ જીવોની ઉત્પત્તિ થાય, તે નક્કી છે ॥ ૧–૫–૩૭–૬૦ ॥

પ્ર૦ **વૈતાઢ્ય** પર્વત ઉપર વિદ્યાધરની મેખલામા હમણા સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા સભવે કે નહિ ?

ઉ૦ **વૈતાઢ્યની મેખલામા** સાધુ વિગેરે ચાર હોય એમ સભવે. કેમકે—આ બાબતમા કોઇ બાધક વચન નથી ॥૧–૫–૩૮–૬૧॥

પ્ર૦ सथारुच्चारविहि

આ વદિત્તુ–સૂત્રની ગાથાની ટીકા વિગેરેમા લખ્યુ છે કે—

" **આવશ્યકની ટીકા** વિગેરેમા શ્રાવકની પાચમી **પ્રતિમાના અધિકારમા**

दिवैव ब्रह्मचारी, न तु रात्रौ

દીવસેજ બ્રહ્મચારી હોય " પણ રાત્રિએ ન હોય "

આ પાઠ **આવશ્યકની ટીકા** વિગેરેમા ખોળીએ છીએ, છતા દેખાતો નથી

ઉ૦ दिअबम्भयारि राई परिमाणकडे—

દીવસે બ્રહ્મચારી હોય અને રાત્રિએ પરિમાણ કરેલુ હોય આવો પાઠ **આવશ્યક ટીકામા** છે ॥ ૧–૫–૩૯–૬૨ ॥

પ્ર૦ ભગવતી સૂત્રમાં અમુનાદિકના અધિકારમા —

नदिसर दीव पुण गया य गमिस्सन्ति.

" નંદીશ્વરદ્વીપ ગયા છે અને જશે "

એમ કહ્યું છે, તેમાં શો અભિપ્રાય છે? કેમકે—અસંખ્યાતમે દ્વીપે તેઓનું અવસ્થાન છે, અને **જંબૂદ્વીપમાં** આવવાનું કહ્યું છે

ઉ૦ આ વચન નિયમભૂત સંભવે છે, કે–" **અસુરકુમારાદિક દેવો** તીર્થંકર મહારાજાના કલ્યાણકના ઉત્સવ **નિમિત્તે નંદીશ્વર દ્વીપ** સુધીજ જાય, આગળ ન જાય "

પરંતુ અહીં આવતા જતા તે તે નજીક દ્વીપોમાં તેઓનું ગમનાગમન સંભવે છે, પણ તેની આમાં વિવક્ષા કરી નથી ॥ ૧–૫–૪૦–૬૩ ॥

પ્ર૦ **ચંદે ચંદે અભિવર્દ્ધિઅ** ઇત્યાદિક ચંદ્રવર્ષ–ચંદ્રવર્ષ–**અભિવર્ધિત** વિગેરે પાંચ વર્ષનો એક યુગ થાય તે યુગનું હમણાં કયું વર્ષ ચાલી રહ્યું છે? તે જાણી શકાય?

ઉ૦ હમણાં ત્રીજું **અભિવર્ધિત** વર્ષ ચાલતું જણાય છે તે નીચે પ્રમાણે–કલ્પસૂત્ર વિગેરેમાં **શ્રી મહાવીર પ્રભુનું** નિર્વાણ બીજા ચંદ્ર વર્ષમાં કહ્યું છે

વર્ષ **શ્રાવણ** વદી ૧ થી શરૂ થાય

કેમ?–જ્યોતિષ કરંડક **પયન્નામાં** કહ્યું છે કે–

યુગની આદિ શ્રાવણ વદી ૧ **બાલવ** કરણ અને **અભીચિનક્ષત્રમાં પ્રથમ સમયે થાય** "

માટે તમામ યુગોનો આદિભૂત માસ **શ્રાવણજ** સંભવે છે, તેથી–તેના અવયવભૂત સંવત્સરનું પણ આદિપણું **શ્રાવણથી** થાય, તે ઘટે છે તેથી **વીર નિર્વાણ** સંવત્ સંબંધી **શ્રાવણ** માસથી આરંભ ગણવામાં ચાર સંવત્સરોએ યુગ સમાપ્ત થાય તે વાર પછી પાંચ પાંચ વર્ષોએ એક યુગ થાય,

તેવી ગણતરીથી ૪૨૬ યુગો વ્યતીત થયા અને **વિક્રમસંવત્** ૧૬૬૪ વ્યતીત થયા તે પછી પણ બે ચન્દ્રસંવત્સરો ગયા

આ પ્રમાણે-ગત **શ્રાવણ માસથી** ત્રીજો **અભિવર્ધિત** સંવત્સર પ્રવર્તમાન છે

વિચાર કરતાં આ વાત બરાબર લાગે છે

પરંતુ "યુગના મધ્યમાં **પોષ** માસજ વધે" એમ કહ્યુ છે, તો આ વર્ષમાં **આષાઢ** માસ કેમ વધ્યો છે ?

તો જાણવું કે-**લૌકિક ટીપણાના** અનુસારે વધ્યો છે કેમકે-તેમાં માસની વૃદ્ધિ અનિયમિત છે માટે શંકા કરવા જેવી નથી આ પ્રશ્નનું ખરું સ્વરૂપ તો સર્વજ્ઞ મહારાજા જાણે ॥ ૧-૫-૪૧-૬૪ ॥

પ્ર૦ **યોગશાસ્ત્રની ટીકામાં વસુરાજાના** અધિકારમાં ચારણશ્રમણોનું ગમનાગમન રાત્રિએ લખ્યું છે, તેથી **ચારણ શ્રમણો** રાત્રિએ આકાશમાં જા-આવ કરે ?

ઉ૦ **ચારણ શ્રમણો** આકાશમાં રાત્રિએ ગમનાગમન કરે છે, **પાર્શ્વનાથ ચરિત્રમાં** પણ તે પ્રમાણે છે ॥૧-૫-૪૨-૬૫॥

પ્ર૦ **સિદ્ધશિલા** ઉપર સિદ્ધસિવાયના જીવો હોય કે નહિ ? જો હોય, તો તે કયા ?

ઉ૦ **સિદ્ધશિલા** ઉપર સિદ્ધ સિવાય એકેન્દ્રિય જીવો હોય છે ॥ ૧-૫-૪૩-૬૬ ॥

પ્ર૦ **ગંગાનદી** છઠ્ઠે આરે રથમાર્ગપ્રમાણ થશે કે નહિ ?

ઉ૦ "**ગંગા નદી** રથમાર્ગ જેટલી ટુંકી થશે, અને બીજી ૧૪ હજાર નદીઓ ભૂમિ ઘણીજ ઉષ્ણ થવાથી શોષાઇ જશે" એમ **જંબૂદ્વીપપન્નત્તિની ટીકામાં** કહ્યુ છે ॥૧-૫-૪૪-૬૭॥

પ્ર૦ **જંબૂદ્વીપમાં** ચઉદલાખ છપ્પન હજાર નદીઓની ગણતરી

કેટલાક "તીર્થંકર" એવો અર્થ કરે છે બીજાઓ ધર્માચાર્ય અર્થ કરે છે ત્યારે કોઈક "દેવવંદન પછી ચાર ખમાસમણાથી ગુરુ મહારાજાને વાંદે" એમ પ્રતિક્રમણ ગર્ભહેતુ ગ્રંથમા કહ્યા પ્રમાણે "ગુરુ જ વંદાયછે જેની પાસે પ્રતિક્રમણ વિગેરે ક્રિયા કરાય, તે ગુરુ મનાય" એમ બોલે છે

આમા કયો પક્ષ ન્યાય યુક્ત છે ?

ઉ૦ પહેલે ખમાસમણે તીર્થંકર અને ધર્માચાર્યને ભેગા કરીને વંદન કરાય છે ॥ ૧–૫–૪૯–૭૨ ॥

પ્ર૦ અહોરાત્રિ પોસહ કરનાર શ્રાવક બીજા દીવસે પ્રભાતના પ્રતિક્રમણમા બેસણુ વિગેરે પચ્ચક્ખાણ કરે છે, તે પ્રમાણે–દેશાવગાસિકનુ પચ્ચક્ખાણ કેમ ન કરી શકે ?

જો એમ કહો કે–"તેને સાવદ્યવ્યાપારનુ પચ્ચક્ખાણ હોવાથી દેશાવગાસિકનુ પચ્ચક્ખાણ ન કરી શકે" તો આમા ચિત્તમા રહેલો મનુષ્ય કરે છે, તે કેવી રીતે કરી શકે ?

ઉ૦ આ બાબતમા ચાલી આવતી અવિચ્છિન્ન વૃદ્ધ પુરુષોની પરંપરા જ પ્રમાણ છે પણ કોઇ ગ્રંથના અક્ષરોનો ટેકો જોવામા નથી ॥ ૧–૫–૫૦–૭૩ ॥

પ્ર૦ जइआ य होइ पुच्छा जिणाण मग्गमि उत्तर तइआ ॥
इक्कस्स निगोअस्स य अणन्तभागो अ सिद्धिगओ ॥१॥

"જ્યારે પુછવામા આવે ત્યારે, જિનમાર્ગમા ઉત્તર દેવામા આવે કે 'એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ સિદ્ધ થયો છે'"

આ વચન બાદર નિગોદની અપેક્ષાએ સમજવુ ? કે સૂક્ષ્મનિગોદની અપેક્ષાએ સમજવુ ?

સૂક્ષ્મનિગોદની અપેક્ષાએ પણ સાંવ્યાવહારિક સૂક્ષ્મનિગોદની અપેક્ષા લઇએ, તો વ્યવહાર રાશિમા આવેલા પણ કેટ-

બાજ જીવો કોઈ કાળે પણ મુક્તિમા જવાના નથી તેથી મોટી અસગતિ થાય છે, તે કેવી રીતે દૂર થાય ?

ઉ૦ "એક નિગોદનો અનન્તમો ભાગ સિદ્ધ થયો છે" આ વચન સામાન્યથી છે પણ સૂક્ષ્મ અથવા બાદર નિગોદની વહેચણની દૃષ્ટિથી નથી પરતુ બન્નેય પ્રકારે કોઈ વિરોધ આવતો નથી કેમકે-વ્યવહાર રાશિમા આવેલા બધા જીવો મોક્ષમા જાય, તેવો નિયમ નથી તેથી તમોએ ઉપજાવેલી અસગતિને અવકાશ નથી ॥ ૧-૫-૫૧-૭૪ ॥

પ્ર૦ તિવિહ તિવિહેણ ઇત્યાદિ પાઠનો ઉચ્ચાર કરી, સામાયિક કરતા શ્રાવકને પાપવ્યાપારનુ કરવુ કરાવવુ બધ થાય, પરતુ અનુમોદન બધ થતુ નથી તો સામાયિકમા રહેલો શ્રાવક મન વચન કાયા ના યોગો પકી કોઇપણ યોગે પાપવ્યાપારને અનુમોદે, તો સામાયિક ભાગે કે નહિ ?

ઉ૦ સામાયિકવાળો શ્રાવક મન વચન કાયા એ કરી પાપ વ્યાપારને અનુમોદી ગયો હોય, તો પણ સામાયિકનો ભગ થતો નથી કેમકે-તેણે અનુમોદનનુ પચ્ચક્ખાણ કર્યુ નથી, તેમ છતા પણ જો અનુમોદન ન કરે તો મહાન્ લાભ મેળવે છે ॥ ૧-૫-૫૨-૭૫ ॥

પ્ર૦ છ માસના યોગ વિગેરેમા દત્તિનુ પચ્ચખ્ખાણ કરાવાય છે, તેમા—

सपाणभोयण पचदत्तिअ आयबिल पच्चक्खाइ
એમ કહેવુ ? કે—

सपाणभोयण पचदत्तिअ एकासण पच्चक्खाइ
એમ કહેવુ ?

ઉ૦ सपाणभोयण पचदत्तिअ पच्चक्खाइ આવા પ્રકારે પચ્ચ

ફ્ખાણુ ગુરુ પર પગએ ઉચ્ચાગતુ જણાય છે પણ બીજી રીતિએ નહિ ॥ ૧-૫-૫૩-૭૬ ॥

પ્ર૦ ગાગેયભાગાની ચાગ્ય ગતિની અપેક્ષાએ સર્વ સખ્યા અને આ રીતિએ તેઓનો "આ લાખમો ભેદ છે" તે બન્નેય બાબતો જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ નરક ગતિમા સર્વ પ્રવેશનકોમા અનાયોગિક સાત ભાગાને, અને રત્નપ્રભા વિગેરેમા દ્વિક વિગેરે સબધી ભાગાઓએ કરી દ્વિપ્રવેશનક વિગેરેમા દ્વિકાદિ સયોગોને, ગણીને અનુક્રમે આવેલ ભાગાને એક કરી તમામ સરવાળો કરો, પરતુ દરેક પ્રવેશનકપ્રતિ ભિન્ન ભિન્ન સરવાળો આવે છે પ્રવેશનક ભગ નબર તો સભવતો નથી, એમ જણાય છે અને આ પ્રમાણે બીજી ત્રણે ગતિને આશ્રયીને પણ જે સભવે, તે જાણવુ

બીજુ, આ વિષયનુ ભગવતીસૂત્રમા કે-ટીકામા કરણ બતાવ્યુ નથી તેથી "આ લાખમો ભાગો" તેમ સ્પષ્ટ લખી શકાતુ નથી ॥ ૧-૫-૫૪-૭૭ ॥

પ્ર૦ जन्ने तिन्नि इच्चेण ઇત્યાદિ ભાષ્યની ગાથાની અવચૂર્ણિમાં ત્રણ ગાથા છે, તેનો અર્થ જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ "ચૈત્યવદનમા એક નમુત્થુણ અને બે નમુત્થુણ સુખેથી સમજી શકાય છે," એમ મનમા ધારીને નમુત્થુણ ત્રણ" વિગેરે પ્રતિપાદન કરનાર ત્રણ ગાથા અવચૂરિમા કહી છે તેનો આ અર્થ છે-

ઇરિયાવહિયા પહેલા અથવા પ્રણિધાનને અતે શક્રસ્તવ કહેતા અથવા બીજા ચૈત્યવદનને અતે નમુત્થુણ કહેતા ત્રણ નમુત્થુણ થાય છે

અહી એકવાર દેવવદન સબધી બે નમુત્થુણ ત્રણેય પક્ષમા

જોડવાના પ્રસિદ્ધ હોવાથી, ગાથામા સગ્રહીત કર્યા નથી

હવે, એકવાર દેવવદનમા બે નમુત્થુણ કહેવાય અને પહેલા તથા પછવાડે કહેવાય, એમ ચાર નમુત્થુણ થાય છે, અથવા દેવવદનમા ત્રણ અને પહેલા અથવા પછવાડે એક નમુત્થુણ એમ ચાર નમુત્થુણ થાય છે ॥ ૧–૫–૫૫–૭૮ ॥

પ્ર૦ શ્રી **વજ્રસેનના શિષ્ય ચદ્રસૂરિ** વિગેરે **સ્થવિરાવલીમા** કેમ કહ્યા નથી ? બીજા શિષ્યો તો કહ્યા છે તે આપણી પટ્ટાવલીમા નથી, તેનુ શુ કારણ ? અને તેની પરપરા કેવી રીતે મળે ?

ઉ૦ જ્યારે **માથુરી** અને **વલ્લભી** એમ બે વાચના થઈ, ત્યારે **સ્થવિરાવલીનો** પણ પાઠ ભેદ થયો હોય એમ સભવે છે તેથી કોઈક વાચનામા **વજ્રસેનસૂરિના શિષ્ય ચદ્રસૂરિ** વિગેરે કહ્યા હશે, અને કોઈકમા કહ્યા નહિ હોય

તો પણ, પરપરા ત્રુટતી નથી, કેમકે–આપણી પટ્ટાવલીના અનુક્રમે, પૂર્વાચાર્યોએ પોતાના ગ્રથોમા તે તે આચાર્યોના નામો લખેલા છે અને તે પૂર્વાચાર્યો બહુશ્રુત હોવાથી પૂર્વાપર ગ્રથોને વિચાર્યા સિવાય લખે નહિ ॥ ૧–૫–૫૬–૭૯ ॥

૬.

મહોપાધ્યાય શ્રી ભાનુચન્દ્રગણિના પ્રશ્નોત્તર

પ્ર૦ સાંજની પડિલેહણમા છેલ્લે ઓઘો પડિલેહે છે, અને પ્રભાતમા પહેલો પડિલેહે છે, તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ **ઓઘનિર્યુક્તિ** અને **યતિદિન ચર્યા** વિગેરેમા તેમ કરવાનુ કહેલુ છે, તેજ કારણ છે ॥ ૧–૬–૧–૮૦ ॥

પ્ર૦ જે શ્રાવકને પહેલુ ઉપધાન કર્યા બાર વરસ થઈ ગયા, અને બીજ

ઉપધાન કર્યા કાઇક ન્યૂન હોય, તો તે શ્રાવક પ્હેલુ ઉપધાન ફરી વહન કરે ? કે–બીજુ પણ ફરી વહે ?

ઉ૦ જો મનની સમાધિ રહે, તો બને ફરી વહન કરે, તેમ ન હોય, તો જેના બાર વરસ થઈ ગયા હોય તે ફરી વહન કરે ॥ ૧–૬–૨–૮૧ ॥

પ્ર૦ પ્રભાત સમયે સ્થાપનાચાર્યની ઝોળી, સ્થાપનાચાર્યની પ્હેલા પડિલેહવી, અને સાઝે પછી પડિલેહવી, તેનુ કારણ શુ ?

ઉ૦ સ્થાપનાચાર્યની ઝોળી પ્રભાતે કે સાઝે પહેલી કે પછી પડિલેવામા શાસ્ત્રમા કાઇ નિયમ નથી ॥ ૧–૬–૩–૮૨ ॥

પ્ર૦ ચાર ઉપધાન વહેવા બાદ માળારોપણ કેટલા કાળમા ફરી લેવુ જોઇએ ?

ઉ૦ મુખ્ય રીતિએ પહેલા ઉપધાનમા પ્રવેશ કર્યો હોય, ત્યાથી બાર વર્ષ ઓળગી જાય, તો ચારે ઉપધાન જાય છે, તેવી બાર વર્ષ પહેલા માળારોપણ ફરી લેવુ ॥ ૧–૬–૪–૮૩ ॥

પ્ર૦ ચક્રવર્તિને રાજ્યાભિષેક થયા બાદ પુત્ર થાય કે નહિ ?

ઉ૦ “ રાજ્યાભિષેક થયા બાદ ચક્રવર્તિને પુત્ર થાય છે, ” એમ **શ્રી અજીતનાથપ્રભુના ચરિત્ર** વિગેરેમા કહ્યુ છે ॥ ૧–૬–૫–૮૪ ॥

પ્ર૦ એક સમયમા કેટલા તીર્થંકર મોક્ષે જાય ?

ઉ૦ ઉત્કૃષ્ટથી એક સમયમા ચાર તીર્થંકરો સિદ્ધિપદને પામે છે એમ **સિદ્ધપચાશિકા** વિગેરેમા કહ્યુ છે ॥ ૧–૬–૬–૮૫ ॥

૭.

ઉપાધ્યાય શ્રી વિવેકહર્ષગણિના પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ રાત્રિભોજનના પચ્ચક્ખાણીને અન્ન વિગેરેમા—

रात्रिसिद्ध-दिवाभुक्तादि

" રાત્રિએ બનેલ અને દીવસે ખાધેલુ વિગેરે "

ચૌભગીના ત્રણ ભાગા વર્જિત છે તે પ્રમાણે સુખડી પ્રમુખ પકવાન્નમા વર્જિત ખરા કે નહિ ?

જો " વર્જિત છે " એમ કહો, તો પકવાન્નમા તેવો વ્યવહાર હજુ સુધી નથી, તેનુ શુ કારણ ?

અને ' વર્જિત નથી " એમ કહો, તો આરભ તો સરખો હોવાથી અન્નાદિમા વર્જ્ય છે, અને પકવાન્નમા કેમ વર્જિત નથી ?

" પાણીની ભીનાશ પકવાન્નમા નથી માટે દૂષણ નથી પકવાન્ન એક માસ વિગેરે કાળ સુધી અભક્ષ્ય થતુ નથી "

એમ કહો તો રાત્રિવાસી કરભા વિગેરે "જો રાત્રિએ બનાવ્યા હોય, તો અકલ્પ્ય છે " એવો વ્યવહાર કેમ રાખો છો ?

તેથી અન્ન અને પક્વાન્ન રાત્રિએ બનેલા હોય, તેમા એક-વર્જ્ય અને બીજુ-અવર્જ્ય આવો ભેદ હૃદયને શકાકુળ બનાવે છે

ઉ० " रात्रिसिद्ध-दिवाभुक्त " इत्यादि

આવી ચૌભગી શાસ્ત્રમા કોઇ ઠેકાણે જોઇ નથી તેથી રાત્રિભોજનના પચ્ચક્ખાણ વાળાને તે કેવી રીતે છાડવા લાયક હોય, અને પક્વાન્નનુ દૃષ્ટાન્ત પણ કેવી રીતે ઘટે ? તે પોતે સ્વય વિચારી લેવુ

પણ રાત્રિએ રાધવામા મહાન આરભ થાય છે તેથી શ્રાવકોએ સ્વશક્તિ પ્રમાણે તે વર્જવુ પણ રાત્રિભોજનના પચ્ચક્ખાણના ભગના ભયથી નહિ વળી રાધવુ ને આશ્રયીને

दिवागृत्ति-रात्रिभुक्त

વિગેરે ચૌભગી કહી છે, પણ તે શ્રાવકને આશ્રયીને નથી તે પણ સમજી લેવુ ॥ ૧-૭-૧-૮૬ ॥

પ્ર૦ સધાનમા [અથાણા વિગેરેમા] નાખેલ લીલા લિબુ વિગેરેની લીલાશ કેમ દૂર થાય ?

ઉ૦ ક્ષારમા નાખેલ લીલા લિબુ વિગેરેનો વર્ણ: રસ ગધ વિગેરે ફરી જાય છે, તેથી ત્રણ તડકા ખવરાવ્યા શિવાય પણ લીલાપણાનો અભાવ થાય છે એમ વૃદ્ધવ્યવહાર છે. ॥૧-૭-૨-૮૭॥

પ્ર૦ **પદ્મચરિત્રમા લક્ષ્મણ ચોથી નરક પૃથ્વીમા** ગયા, અને **પરમાધામિની** વેદના ઝેલ્લા દશમા પર્વમા–

सो अग्गिकुडमज्झाओ

ઈત્યાદિક ગાથામા બતાવી, તે વાત

निसु परमाहम्मिअकयावि

" ત્રણ નરકમા પરમાધામિની વેદના પણ છે "

એવા સગ્રહણીના પાઠ સાથે કેવી રીતે બરોબર મળતી આવે ?

ઉ૦ **निसु परमाहम्मिअकयावि**

આવુ **સગ્રહણીનુ** વચન પ્રાયિક સમજવુ તેથી કોઇ અયુક્તતા જણાતી નથી ॥ ૧-૭-૩-૮૮ ॥

પ્ર૦ **પદ્મચરિત્રમા** "માતાનો રથયાત્રાનો અભિગ્રહ પૂર્ણ નથવાથી દુખિતચિત્તે નીકળી ગએલ અને તાપસના આશ્રમમા રહેલ જન્મેજયરાજાની પુત્રી મદનાવલીનો અનુરાગી થયેલ " વિગેરે તમામ ચરિત્ર હરિષેણચક્રીનુ કહ્યુ છે અને ઉત્તરાધ્યયનની

ટીકા તથા શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરેમા તે ચરિત્ર મહાપદ્મનુ કહ્યુ છે તેથી આ બન્નેયની સગતિ કેમ થાય ?

વિચાર કરતા તો "તેણે કગનેવ પ્રાસાદના દર્શનથી રાવણને હરિષેણચક્રીનુ સમીપપણુ સગત થાય છે.' પણ બીજા પક્ષમા ગણા એ ગોની સમતિ મળે છે તેથી ઘણી શકા ઉત્પન્ન થાય છે માટે તેનુ કેમ ?

ઉ૦ આ બાબતમા મતાતર જણાય છે. ॥ ૧–૭–૪–૮૯ ॥

પ્ર૦ પાણ્ડવચરિત્રમા કૃષ્ણને જન્મ આસો સુદી આઠમે કહ્યો છે, અને નેમિનાથચરિત્રમા તથા લોકોક્તિમા શ્રાવણ વદી ૮ બતાવી છે, માટે બે વાતનો મેળ કેમ મળે ?

ઉ૦ આમા પણ મતાન્તર જાણવુ ॥ ૧–૭–૫–૯૦ ॥

પ્ર૦ પાડવચરિત્રમા જરાસ ધનો સેનાની હીરણ્યનાભને ભીમે માર્યો છે, અને હેમચદ્રીયનેમિચરિત્રમાં અનાવૃષ્ટિ સેનાનીએ તેને માર્યો છે, તે વાત કેમ મને ?

ઉ૦ આમા પણ મતાન્તર જાણવુ ॥ ૧–૭–૬–૯૧ ॥

પ્ર૦ "વર્તમાન તમામ ઇદ્રો એકાવતારી છે" એમ પ્રવાદ ચાલે છે, અને પદ્મચરિત્રમા સીતા ઇદ્રના આ ભવથી–જુદા ત્રણ ભવો કહ્યા છે તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ 'વર્તમાન તમામ ઇદ્રો એકાવતારી છે જ" એવા અક્ષરો અમે જોયા નથી ॥ ૧–૭–૮–૯૨ ॥

પ્ર૦ પાડવચરિત્રમા સોળમા સર્ગના ૧૮ મા શ્લોકમાં

ઉત્કેમ્ય તાદૃશા સ્ત્રિય

આ પદમા તાદૃશા આ શબ્દમા આપ્ પ્રત્યય કેમ કર્યો છે ? કેમકે ટક્ પ્રત્યયથી તે રૂપ બનેલુ છે, માટે ઇપ્ પ્રત્યય કરવો જોઇએ ?

ઉ૦ टक् પ્રત્યયથી બનેલને इप् પ્રત્યયજ આવે. પરંતુ અહીં तादश् એ શબ્દ क्विबन्त છે. તેથી ભાગુરિ આચાર્યનામતે आप् આવવાથી રૂપ બન્યું છે માટે કોઈ દોષ નથી. ॥ ૧–૭–૮–૯૩ ॥

પ્ર૦ ધોળા અને ગતા સૈન્ધવના અચિત્તપણામાં ભેદ કેમ જણાય છે ?

ઉ૦ **શ્રાદ્ધવિધિમાં** કહ્યું છે, કે–"જો ગતા તથા ધોળા સૈન્ધવનું એક ઉત્પત્તિસ્થાન હોય, તો બન્નેયનું **સચિત્તપણું** સમાનજ ગણાય પરંતુ–આચારણાએ ધોળા સૈન્ધવને અચિત્તપણાનો વ્યવહાર છે રતાને નથી, તેમજ–રતા ધોળાનું એકજ ઉત્પત્તિ સ્થાન હોય, તેવો નિયમ જાણ્યો નથી કેમકે–રતાને નિમકની ખાણમાં ઉપજવાનો સંભવ છે ॥ ૧–૭–૯–૯૪ ॥

પ્ર૦ દેરાસરમાં જિનેશ્વરની સમક્ષ કપાળમાં તિલક કરતા પડદો આડો કરવો કે નહિ ?

ઉ૦ " પડદા વિના તિલક ન કરાય " તેવા અક્ષરો જોયા નથી ॥ ૧–૭–૧૦–૯૫ ॥

પ્ર૦ પ્રતિક્રમણમાં વાંદણાના અવસરે શ્રાવકોએ મુહુપત્તિ શુદ્ધભૂમિમાં મૂકી વાંદણા દેવા ? કે કટાસણા ઉપર મૂકીને દેવા ?

ઉ૦ પ્રતિક્રમણમાં શ્રાવકો મહુપત્તિ શુદ્ધભૂમિમાં મૂકે અથવા ચરવળા ઉપર મૂકે, બીજે નહિ એમ વિધિ છે ॥ ૧–૭–૧૧ –૯૬ ॥

પ્ર૦ કાંજીનું જળ અભક્ષ્ય છે, માટે ઉપવાસીને કેવી રીતે કલ્પે ?

ઉ૦ જેનું બીજું નામ **આરનાલ** છે, તે કાંજીજલ તેમાં જો દરરોજ ઉનું ઓસામણ નખાતું હોય, તો અભક્ષ્ય થતું નથી. તેથી ઉપવાસી સાધુને શુદ્ધ ઉષ્ણ જલ ન મળતું હોય, તો

સૂત્રમા બનાવેલ હોવાથી કલ્પે છે પણ ગાઇ વિગેરેના સંસ્કાર વાળુ હોય, તો ન કલ્પે આ પ્રમાણે આગામણ પણ સૂત્રોક્ત હોવાથી કલ્પે છે તેનુ આરોપણુ તો થતુ નથી કેમકે-તેવો અભિપ્રાય નથી ॥ ૧-૭-૧૨-૯૭ ॥

પ્ર૦ तेणतातो अद्धा अणागयद्धा अनन्तगुणा

આ ગાથાએ કરી "અતીતકાલ કરતા ભવિષ્યકાળ અનંતગુણો છે."

અને ભગવતી સૂત્રમા "ગયેલા કાલ કરતા આવતો કાલ સમય અધિક કહેલ છે" તે કેવી રીતે?

ઉ૦ ભગવતીટીકામા બારમા શતકના બીજા ઉદ્દેશામા જયન્તીના પ્રશ્નમા બતાવ્યુ કે-

"હે જયન્તી! અતીત અને અનાગત આ બન્નેય કાળ તુલ્ય છે" આ વચને બન્નેયનુ તુલ્યપણુ છતા, **નવતત્ત્વમા** "અતીત કાલ કરતા ભવિષ્ય કાલ અનન્ત ગુણો છે" એમ કહેલ છે **તે મતાન્તરઃ** એમ સમજાય છે

સૂત્રમા ભવિષ્યકાળનુ સમયાધિકાપણુ કહ્યુ, તે વર્તમાન સમયની અપેક્ષાએ કહેલ છે તેની અપેક્ષા ન કરીએ, તો તે બન્નેય કાળ તુલ્ય છે હવે આમા તુલ્યપણાની યુક્તિ અને અનાગતની અનન્તગુણપણાની યુક્તિ તે તે ગ્રંથોથીજ જાણી લેવી ૧-૭-૧૩-૯૮

પ્ર૦ નિશીથચૂર્ણિ આવશ્યકચૂર્ણિ અને પર્યુષણાકલ્પચૂર્ણિ ક્યારે બની? કોણે બનાવી? અને તે આચાર્યો કેટલુ શ્રુતજ્ઞાન ધરાવતા હતા?

ઉ૦ આ ચૂર્ણિઓમા નિશીથચૂર્ણિના કર્તા જિનદાસ મહત્તર છે, એમ તેના છેલ્લા ભાગમા કહ્યુ છે બીજી **ચૂર્ણિઓના**

કર્તાનુ નામ જોવામા આવતુ નથી તેમજ કયા કાળે બનાવી? તે પણ જાણવામા આવ્યુ નથી ॥ ૧-૭-૧૪-૯૯ ॥

પ્ર૦ નિશીથચૂર્ણિ વિગેરેના પ્રામાણિકપણામા
' निरग्गोभा निक्खा ' ઇત્યાદિક
સમવાયાગટીકાનો એક દેશજ શરણ છે? કે બીજુ કાંઈ છે?

ઉ૦ નિશીથચૂર્ણિ વિગેરેનુ પ્રામાણિકપણુ તો નિશકપણે સિદ્ધ છે, કેમકે-ઘણા ગ્રથોમા સાક્ષી છે ॥ ૧-૭-૧૫-૧૦૦ ॥

પ્ર૦ વ્યવહારચૂલિયાના કર્તા કોણ છે?

ઉ૦ "વ્યવહારચૂલિકા કોણે બનાવી?" તે જાણવામા નથી ॥ ૧-૭-૧૬-૧૦૧ ॥

પ્ર૦ उदयमि जा तिही सा पमाणमियराइ कीरमाणीए ।
आणा--भगोऽणवत्था मिच्छत्त विराहणं पावे ॥ १ ॥

"સૂર્યોદય વખતે જે તિથી વર્તતી હોય, તેને આખો દીવસ માનવી જો તેમ કરવામા ન આવે, તો આજ્ઞા ભગ અનવસ્થા મિથ્યાત્વ અને વિરાધના દોષો પ્રાપ્ત થાય "

આ વૃદ્ધસામાચારીની ગાથા [મૂલ નિયમ] છે. અને

क्षये तिथिः पूर्वा कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा ॥

"પર્વ[તિથિ]નો ક્ષય આવે ત્યારે, જે પૂર્વ [સામાન્ય તિથિ] હોય, તેને [પર્વતિથિ] કરવી અને [પર્વ તિથિની] વૃદ્ધિ હોય, તો [પહેલી છોડી] બીજી [પર્વ તિથિ] કરવી

આ ઉમાસ્વાતિવાચકજીનુ વચન[આપવાદિક નિયમ]છે. આ બન્નેય બાબતોને જે ન માનતા હોય, તેને બલાત્કારે કરીને પણ મનાવવામા કોઇ અન્ય યુક્તિ છે? કે નહિ?

ઉ૦ આ બન્નેય પ્રામાણિક બાબતોને મનાવવામા શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રથ અને સુવિહિત પુરુષોની સતત ચાલી આવતી પરપરા

પ્રમાણભૂત તરીકે જણાવામા છે તેમજ -

"સૂર્યોદય સમયે જે અલ્પ પણ તિથિ હોય, તે સપૂર્ણ જાણી, તે દીવસે પાળવી પણ—સૂર્યોદય વખતે ન હોય અને પછી ઘણી હોય, તે માનવી નહિ" એમ પારાશરસ્મૃતિ વિગેરેમા પણ કહ્યુ છે ॥ ૧-૭-૧૭-૧૦૨ ॥

પ્ર૦ ભગવતીજીમા શ્રાવકોને પદર કર્માદાનનો નિષેધ બતાવ્યો છે, તો તેનુ સેવન કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ શ્રાવકોને પદર કર્માદાનનો નિષેધ મૂળ નિયમ છે, પણ અપવાદપદે તો જેની છોડી શકવાની શક્તિ ન હોય, તો તે શકટાલ વિગેરેની પેઠે તે કરે પણ છે ॥ ૧-૭-૧૮-૧૦૩ ॥

૮

ઉપાધ્યાય શ્રી વિજયરાજગણિના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ સભોગ કરવાને ઇચ્છતા શક્ર વિગેરે દેવો દેવીઓ સાથે મૈથુન ક્રીડા દેવલોકના વિમાનમા કરે ? કે બહાર કરે ?

ઉ૦ "શક્ર વિગેરે દેવો દેવલોકમા પોતપોતાની સુધર્મસભામા દેવીઓ સાથે કામભોગ કરતા નથી કેમકે-તેમા રહેલા માણવક સ્તભના ડાબડામા રહેલ શ્રી જિનેશ્વરોની દાઢાઓની આશાતના થાય" આ અભિપ્રાય ભગવતી દશમા શતકના પાચમા ઉદ્દેશામા છે, તે સૂચક હોવાથી સિદ્ધાયતનને છોડી બીજે સ્થાનકે કામ ભોગ કરે છે, એમ સભવે છે ॥ ૧-૮-૧-૧૦૪ ॥

પ્ર૦ ઉત્તરાધ્યયનના પ્રથમ અધ્યયનમા ઉર્ધ્વરથિક શબ્દ રૂઢ છે ? કે યૌગિક છે ?

ઉ૦ ઉર્ધ્વરથિક શબ્દ અન્વર્થવ્યુત્પત્તિ-રહિત હોવાથી હૈમવ્યાકરણના મતે રૂઢ છે અને

નામ च धातुज

"ધાતુ થકી નામ બને છે—"

આવા શાકટાયનનાઅને સર્વનામ મધ્યે પડેલ હોવાથી યૌગિક પણ છે અને તેનો અર્થ ભિક્ષુક હોવાનો જણાય છે ૧-૮-૨-૧૦૫

પ્ર૦ દ્રુમમત્રક અધ્યયનમા आजजवीभाव શબ્દ છે, તેનો અર્થ જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ આજજવીભાવ શબ્દનો અર્થ "સતતપણે થવુ "એવો અર્થ સિદ્ધાન્ત વિષમપદપર્યાય પુસ્તકમા છે લિગાનુશાસન વિવરણમા તો સસારના પર્યાય તરીક એનામા આવ્યો છે ૧-૮-૩-૧૦૬

૯

ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મવિજયગણિના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ તીર્થંકર દેવોના પૂર્વભવની સખ્યા પહેલવહેલા સમકિત પામ્યા ત્યારથી ગણવી? કે પાછળના સમકિતમાત્રની અપેક્ષાએ ગણવી?

જો " પ્રથમ સમકિતથી ગણવી " એમ કહો,તો ઋષભદેવના ૧૩ ભવ કેવી રીતે ઘટે ? કેમકે-યુગાદિદેવને ધનાસાર્થવાહના ભવથી પહેલા પ્રથમ સમકિતનો લાભ થયો છે, તે પછી અનન્તકાળ ગયો છે એમ ન હોત, તો એક સમયમા ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા ૧૦૮ સિદ્ધ થાય,તેમા ભગવાનને ગણ્યા ન હોત કેમકે-નદિસૂત્રની ટીકામા ઉત્કૃષ્ટદ્વારમા કહ્યુ છે કે-"જેઓને સમકિત થકી પડયા અનન્તો કાળ થયો હોય, તેવા સિદ્ધ થાય, તો એક સમયે ૧૦૮ થાય, સખ્યાતો કાળ પડયાને થયો હોય, તે દશ દશ એક સમયમા સિદ્ધ થાય અને જેઓ સમકિત થકી પડયા ન હોય, તે ચાર સિદ્ધ થાય यदुक्त—

जेसिमणतो कालो पडिवाओ होइ। तेसि अट्टसय
अपडिवडिए चउरो, दसगं दसग च सेसाण ॥१॥

"જેઓને સમકિત થકી પડયાને અનન્તકાળ થયો હોય, તેઓ સમયમા ૧૦૮ સિદ્ધ થાય, અને જે સમકિત થકી પડયા જ ન હોય, તે ચાર સિ ધે અને બાકીના ૧૦-૧૦ સિદ્ધ થાય"

એ બીજો પક્ષ કરો. તો ઋષભદેવ સ્વામી તથા બીજા તીર્થંકરોને પણ બનાવેલ જ ભવની સખ્યા કરાવી થાય? કેમકે નયગાનામા પણ સમકિતનુ વમન અને પ્રાપ્તિ થયેલ છે

ઉ૦ **सम्मत्तपढमलम्भो बोधव्वो वद्धमाणस्स—**

આવશ્યક નિર્યુક્તિના આ વચનને અનુસારે **વીરભગવાનની** તથા તેમની સદૃશ હોવાથી બીજા તીર્થંકરોની પણ ભગવાનતરી પ્રથમ સમકિતની પ્રાપ્તિની અપેક્ષાએ જણાય છે પરતુ **ઋષભદેવની** સિદ્ધિને આશ્રયીને જે વિવાદ ખડો કર્યો છે, તે **નિરુપક્રમ આયુષ્યવાળા બાહુબળીને** પણ છ લાખ પૂર્વ આયુષ્ય ઘટાડાયાનુ છે, તેની પેઠે એક સમયમા ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા ૧૦૮ સિદ્ધ થાય, તેમા ભગવાનને ગણ્યા, તે **આશ્ચર્યમા** સમાતુ હોવાથી, ઘટી શકે છે માટે બધુ બરાબર છે

॥ ૧-૮-૧ ૧૦૭॥

પ્ર૦ તીર્થંકરોની માતા ચઉદ સ્વપ્નમાના દશમા સ્વપ્નામા પદ્મ સરોવર જુએ છે, તે પદ્મોએ અચિત એવા પદ્મસરોવરને દેખે, કે અન્યદ્વીપમા કોઈ ઠેકાણે તેવા નામવાળુ સરોવર હોય, તેને દેખે?

ઉ૦ "પદ્મોએ કરી ઓળખાતુ પદ્મ સરોવર" એવી વ્યાખ્યા કરી છે માટે તે જુએ અન્યદ્વીપોમા તે નામનુ સરોવર નથી ॥ ૧-૯-૨-૧૦૮ ॥

પ્ર૦ **સ્થૂલભદ્રસ્વામીએ કોશ્યાના** ઘરના આહાર પાણી લીધા હતા, એવો જનપ્રવાદ ચાલે છે, પરતુ તે **જનપ્રવાદનુ** કારણ **શય્યાતરપીડ** કેમ ન ગણાય?

ઉ૦ **આગમવ્યવહારિ** ગુરુદેવની આજ્ઞાથી **સ્થૂલભદ્રસ્વામિનુ** **કોશ્યાના** ઘરમા રહેવુ જેમ અનુચિત નથી, તેમ **શય્યાતર-પીડ** લીધો, તે પણ અનુચિત ન ગણાય કેમકે-તે **આગમ-વ્યવહારી પુરુષો અતિશયજ્ઞાની** હોવાથી ત્રણેય કાલમા હિતકારી હોય તે સર્વની વિચારીનેજ આજ્ઞા આપે છે ॥ ૧ ૯-૩ ૧૦૯ ॥

પ્ર૦ **પન્નવણાના પહેલા પદમા** પ્રશ્ન છે કે-

ઉરપરિસર્પ-સ્થલચર-પચેદ્રિયતિર્યચ કયા કહેવાય ?

ઉત્તર આપે છે કે-

તેના ચાર પ્રકાર કહેના છે તે આ પ્રમાણે-સર્પ અજગર આમાલિઆ અને મહોરગ ઇત્યાદિ

આમા **આમાલિયાનુ** ઉરપરિસર્પપણુ જણાવ્યુ, અને તે પછીના સત્રમાજ તે **આસાલિયાનુ** સ્વરૂપ પૂછ્યુ, તેના ઉત્તરમા-તે **આસાલિયાનુ** શરીર જઘન્યથી અગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટથી બાર યોજન બતાવ્યુ, તે કેવી રીતે ઘટે ?

કેમકે તેનાજ **એકવીસમા અવગાહના પદમા** સમૂર્છિમ ઉરપરિસર્પનુ ઉત્કૃષ્ટથી-૨ થી ૯ યોજન સુધીનુ શરીર બતાવ્યુ છે, અને **ઉપસહારમા** પણ કહ્યુ છે કે-"આ પ્રકારે આસિક અને ગર્ભજ પર્યાપ્તા ઉરપરિસર્પનુ ૧૦૦૦ યોજન શરીર અને સમૂર્છિમનુ યોજન પૃથક્ત્વ શરીર છે ઇત્યાદિ

ઉ૦ **અવગાહના પદમા** ઉરપરિસર્પનુ ઉત્કૃષ્ટથી યોજન પૃથક્ત્વ શરીર બતાવ્યુ છે. તે પ્રાયિક જણાય છે, તેથી **ચક્રવર્તિના** સૈન્યનો વિનાશ આવે છે, ત્યારે તે કોઈક વખતે ઉત્પન્ન થનાર **આસાલિયાનુ** શરીર બાર યોજનનુ જુદુ કહેતા વિરોધ આવતો નથી

અથવા **योजनपृथक्त्व** પદમા **પૃથક્ત્વ** શબ્દ જાતિ વાચી

છે, તેથી એકવચન છતા બહુવચન ગણીને બે આદિ પૃથક્ત્વ જાણવા તેથી કોઇ અસગતિ થશે નહિ. એમ અમારી સભાવના છે તત્ત્વતો નર્વજ્ઞ મહારાજા જાણે આ પ્રકારે **સૂત્રમા** એક વચન છતા બહુ પૃથક્ત્વ ગ્રહણ કરવાની વ્યાખ્યા **સગ્રહણી વૃત્તિકારે** પણ કરેલી છે ॥ ૧૯૪-૧૧૦ ॥

પ્ર૦ તે બાર યોજન ક્યા અગુલના માપના લેવા ?

ઉ૦ તે યોજનો **આત્માગુલના** માપે જાણવા કેમકે ભિન્ન ભિન્ન કાળમા થનાર ચક્રવર્તિ વિગેરેના સૈન્યના પડાવના યોજનો અને **આસાલિયાના** દેહ માનના યોજનો સરખી રીતે બધ બેસતા થાય ॥ ૧૯૫૧૧૧ ॥

પ્ર૦ **સ્થાપનાચાર્ય** પાસે જેમ પ્રતિક્રમણ વિગેરે ક્રિયાઓ કરાય છે, તેમ જિનબિબ પાસે તમામ ક્રિયા કરવી કલ્પે ? કે કાઇ તફાવત છે ?

ઉ૦ કાઇ તફાવત જાણ્યો નથી પરતુ તે ક્રિયાઓનુ કરવુ તે અવસર-ઘટતુજ હોવુ જોઇએ ॥ ૧૯૬-૧૧૨ ॥

પ્ર૦ જેઓ **પરપક્ષિઓ** એટલે **અન્યગચ્છીય** હોય, તેમા ચારિત્ર હાય કે નહિ ?

ઉ૦ **અન્યગચ્છીય** સાધુઓને ભગવાનની આજ્ઞા વિરુદ્ધ કરવાપણુ હોવાથી ભાવચારિત્રનો અભાવ છે પરતુ નિશ્ચય સ્વરૂપ તો કેવલિગમ્ય છે ॥ ૧૯૭૧૧૩ ॥

પ્ર૦ **નિર્યુક્તિના કર્તા પૂર્વધર** હોય કે **અન્ય** હોય ?

ઉ૦ **નિર્યુક્તિ કરનારા** ચૌદ પૂર્વધરો હોય છે, એમ જણાય છે ॥ ૧૯૮૧૧૮ ॥

પ્ર૦ ત્રાયસ્ત્રિશદ્દેવો અને **સામાનિકદેવો ઇદ્રના** વિમાનમા રહે છે ? કે જુદા વિમાનમા રહે છે ?

ઉ૦ **तायत्तीसाण उ कचणाइ सामाणिआण सयकना पत्तेअ विमाणा दक्खिणेण कप्पेसु तिसु होंति**

"પૂજ્ય સમાન ત્રાયત્રિંશક દેવોના કાન્તિમય વિમાનો અને ઇંદ્રતુલ્ય રૂપ આયુષ વિગેરે ગુણવાળા સામાનિક દેવોના **શતકાન્તરત્નમય** વિમાનો, દક્ષિણ દીશામા રહેલા **સૌધર્મ સનત્કુમાર** અને બ્રહ્મદેવલોક મા દરેક દરેકના હોય છે" એમ **દેવેન્દ્ર નરકેન્દ્ર ગ્રંથની ટીકામા** કહ્યુ છે તેથી તે બન્નેયના વિમાનો ઇંદ્ર વિમાનથી જુદા હોય છે ॥ ૧૯ ૯ ૧૧૫ ॥

પ્ર૦ જઘન્યથી—૨૯ આંકડે ગર્ભજ મનુષ્યો કહ્યા છે, તેમા એક પણ આંકડાનો વધારો થાય કે ? નહિ ?

ઉ૦ ચોથા કર્મગ્રંથમા—

अट्ठक्खाय सुहुम केवल-इत्यादि—ગાથાની વ્યાખ્યામા જે ૨૯ આંકડા લખ્યા છે, તે પ્રમાણે જઘન્યથી ગર્ભજ મનુષ્ય હોય છે, તેમા એકપણ આંકડો અધિક થાય નહિ એમ તાત્પર્ય છે ॥ ૧-૯-૧૦ ૧૧૬ ॥

પ્ર૦ **ચક્રવર્તિના** ચક્ર વિગેરે સાત રત્નો એક જીવમય હોય ? કે અસખ્યાત જીવમય હોય ? અને તે જીવોની આગતિ કહી, તે એક જીવને આશ્રયીને ? કે અનેકજીવોને આશ્રીયીને હોય ?

ઉ૦ **ચક્રવર્તિના** સાત રત્નોમા અસખ્યાત જીવ હોય કેમકે— દેખાતા પૃથ્વીના એક કકડામા પણ અસખ્યાત જીવો હોય છે, તેમજ તેઓની આગતિ પણ અસખ્યાત જીવોને આશ્રયીને હોય, એમ સભવે છે ॥ ૧ ૯-૧૧-૧૧૭ ॥

પ્ર૦ **सम्भिन्नलोकनालिं पासत्ति-इत्यादिकमा**—સભિન્નનો અર્થ **પૂર્ણ** થાય ? કે કાઇક ઉન થાય ?

ઉ૦ મુખ્યપણે **સભિન્નનો અર્થ** કાઇક ઉણુ એવો થાય છે, પરંતુ કોઈક ઠેકાણે **પૂર્ણ વાચી** બતાવ્યો છે તેમા કાંઇક ઉણાની

વિવક્ષા કરી નથી માટે ત્યા પણ કાઈક ઉણુ અર્થમાત્ર જાણવો ॥ ૧૯-૧૨ ૧૧૮ ॥

પ્ર૦ નારકીનુ અવધિજ્ઞાન એક યોજનનુ હોય છે, તે યોજન કયા અગુલથી લેવો ?

ઉ૦ દેવોની પેઠે નારકીને પણ અવધિજ્ઞાનવિષયક યોજન પ્રમાણાગુલથી બનેલો લેવો ॥ ૧ ૯ ૧૩ ૧૧૯ ॥

પ્ર૦ સાધુપણામા-અતે શરીર વિગેરે વોસિરાવ્યાનુ પચ્ચક્ખાણ કર્યું હોય, મરી ગયા બાદ મહાવ્રતોના નિયમની પેઠે તે જાય? કે રહે?

ઉ૦ મહાવ્રતોના પચ્ચક્ખ્ખાણ માફક તે નિયમ રહેતો નથી, પરતુ પૂર્વ શરીર વોસરાવ્યુ હોવાથી મર્યા બાદ અવિરતિ-ક્રિયા તો લાગતી નથી ॥ ૧ ૯ ૧ ૪ ૧૨૦ ॥

પ્ર૦ રાયપસેણીયમા સૂર્યાભના વિમાનમા અનેક પક્ષીઓ તથા ભમરા વિગેરે જીવો કહ્યા છે, અને **સ્થાનપદમા** તેનો નિષેધ કરેલ છે, માટે આમા ખરુ સ્વરૂપ શુ છે?

ઉ૦ **રાયપસેણીયમા સૂર્યાભવિમાનમા** ભમરા આદિ કહેલા છે, તે પૃથ્વીની બનેલી તેવી આકૃતિ સ્વરૂપ જાણવા, પણ ત્રસ જીવો નહિ, અને **સ્થાનપદમા** તો નિષેધ કરેલ છે, તે ત્રસ જીવનો કર્યો છે પણ પૃથ્વી પરિણામ રૂપનો નહિ ॥ ૧ ૯ ૧૫ ૧૨૧ ॥

પ્ર૦ દ્રવ્યલિગી પોતાની મેળે પાપથી ડરી મહાવ્રતોની ક્રિયા પાળવા મડી જાય, તો આરાધક થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ દ્રવ્યલિગી જો ગુરુ વિગેરે સામગ્રીના અભાવે પોતાની મેળે સમજી મહાવ્રતી થઈ વિચરે, તો આરાધક થાય પણ છતી સામગ્રીએ આલોયણા વિગેરે કરી મહા વ્રત ઉચ્ચરે નહિ, તો આરાધક થાય નહિ ॥ ૧ ૯ ૧૬-૧૨૨ ॥

પ્ર૦ માન વિગેરેમા અને છાશના સયોગે ત્રઠોળમા જીવો ઉપજવાનુ કહ્યુ તે જીવો બેઇંદ્રીય ઉપજે ? કે અન્ય ઉપજે ?

ઉ૦ " માસ વિગેરેમા તે યોનિ રૂપ નિગોદ જીવો ઉપજે " એમ **યોગશાસ્ત્ર ટીકા વિગેરેમા** કહ્યુ છે, અને **નિગોદજીવો** એકેન્દ્રિય નભવે છે

ઉપદેશમાલા ટીકા વિગેરેમા "સમૂર્છિમપચેન્દ્રિય જીવો પણ ઉપજે" એમ કહ્યુ છે

તથા " વિદલમા છાશ વિગેરેના યોગે ત્રસ જીવો ઉપજે," એમ **શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણની ટીકામા કહ્યુ છે.**

તેથી તે જીવો બેઇન્દ્રિય સભવે છે—કેમકે આમા દહિ પણ લીધુ છે, તેથી ॥ ૧-૯-૧૭ ૧૨૩ ॥

પ્ર૦ **અઢીદ્વીપની** બહાર કોઇક ઠેકાણે રાત્રિજ હોય, અને કોઈ ઠેકાણે દીવસજ હોય, ત્યા નોકારશી પચ્ચક્ખાણ તથા રાત્રિભોજન પચ્ચક્ખાણ હોય કે નહિ ?

ઉ૦ **મનુષ્યલોકની** બહાર નવકારશી વિગેરે પચ્ચક્ખાણ તથા રાત્રિભોજન પચ્ચક્ખાણ અહીના કાળનુ રૂડુ જ્ઞાન રાખતો હોય, તો તેને હોઈ શકે જો તેવુ જ્ઞાન ન હોય તો, સકેત પચ્ચક્ખાણ કરે ॥ ૧ ૯-૧૮ ૧૨૪ ॥

પ્ર૦ શય્યા અને **સથારામા** કાંઇ તફાવત ખરો કે નહી ?

ઉ૦ સર્વ શરીર પ્રમાણ હોય તે **શય્યા** કહેવાય, અને અઢી હાથ પ્રમાણ હોય, તે **સથારો** કહેવાય

અથવા—શય્યા તેજ સથારો. આ વ્યુત્પત્તિથી—**આચારાંગ ટીકા** અનુસારે એ બે એકજ પણ કહેવાય ॥૧ ૯ ૧૯-૧૨૫॥

પ્ર૦ પુરિમડ્ઢજાયરી જયની—

આ વાક્યમા **પૂર્વસજ્જાતરીનો** શો અર્થ ?

ઉ૦ " નવીન આવેલ સાધુ વિગેરે પ્રથમ **જયન્તી** પાસે વસતિની માગણી કરે, કેમકે–વસતિ આપનાર તરીકે તે પ્રસિદ્ધ છે, માટે **પૂર્વ શય્યાતરી** કહેવાય " એમ **ભગવતી ટીકાના** અનુસારે જણાવ્યુ ॥ ૧ ૯ ૨૦ ૧૨૬ ॥

પ્ર૦ જિનેશ્વરોના અવધિજ્ઞાન સરખા હોય, કે વધતા–ઓછા હોય?

ઉ૦ જે જિનેશ્વર જ્યાથી આવી ઉપજ્યા હોય, તેમને તે સ્થાન સબધી અવધિજ્ઞાન હોય, અથવા વધતુ પણ હોય છે, માટે સર્વને સરખુ હોતુ નથી ॥ ૧ ૯ ૨૧ ૧૨૭ ॥

પ્ર૦ ચોમાસુ પૂરુ થયા પછી જે માસની અદર સાધુઓને વસ્ત્ર વહોરવા કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ " વર્ષાકાળમા જ્યા ચોમાસુ રહ્યા, તે પૂરુ થયા છતા, ત્યા અને પાચ ગાઉ સુધીના અવગ્રહક્ષેત્રમા કારણ વિના બે માસમા સાધુઓને વસ્ત્ર વહોરવુ કલ્પે નહિ " એમ **નિશીથચૂર્ણિના ૧૦મા ઉદ્દેશામા** કહ્યુ છે ॥ ૧ ૯ ૨૨-૧૨૮ ॥

પ્ર૦ **જાતિસ્મરણ** જ્ઞાનથી સખ્યાતભવ જણાય ? કે અસખ્યાત ભવ જણાય ?

ઉ૦ " **જાતિસ્મરણ** પાછલા ગતસખ્યાતભવના બોધસ્વરૂપ મતિજ્ઞાનનો ભેદ છે " એમ **કર્મગ્રથ ટીકા અને આચારાગની ટીકાના** અનુસારે સખ્યાત ભવ જાણી શકે, એમ જણાય છે ॥ ૧-૯ ૨૩ ૧૨૯ ॥

પ્ર૦ ચોવિહાર ઉપવાસ કર્યો હોય, તેણે સાજે પ્રતિક્રમણ વખતે ગુરુ પાસે તેજ પચ્ચક્ખાણ કરવુ ? કે નહીં? પોતાના મનથી કરે, તો ચાલે ? કે નહીં ? તે પ્રમાણે છઠ પચ્ચક્ખાણીને બીજે દીવસે તે પ્રમાણે ? કે બીજી રીતીએ કરવુ ?

ઉ૦ સવારે ચોવિહાર ઉપવાસનુ પચ્ચક્ખાણ કરનારે સાંજે મનથી સ્મરણ કરવુ, પણ કરી કરવુ નહિ, તેજ પ્રકારે છઠવાળા માટે સમજવુ. ॥ ૧-૯ ૨૪ ૧૩૦ ॥

પ્ર૦ દિગાચાર્ય શબ્દનો શો અર્થ ?

ઉ૦ "સમયને પિછાણી—સચિત્ત અચિત્ત અને મિશ્ર વસ્તુની રજા આપે, તે દિગાચાર્ય" એમ યોગશાસ્ત્ર ટીકામા પ્રાયશ્ચિત્ત વૈયાવૃત્ય એ નામની વ્યાખ્યામા અર્થ કહ્યો છે ॥ ૧-૯ ૨૫-૧૩૧ ॥

પ્ર૦ કૃમિહર નામનો અજમો સચિત્ત છે ? કે અચિત્ત ?

ઉ૦ કૃમિહર નામના અજમાને વૃદ્ધ પુરુષો અચિત્ત તરીકે વ્યવહાર કરે છે ॥ ૧-૯-૨૬-૧૩૨ ॥

પ્ર૦ "પાંચમી અને અષ્ટમીએ શ્રીનેમિ એ સ્તુતિ તથા સસારદાવા સ્તુતિ કહેવીજ જોઈયે" એવો નિશ્ચય છે ? કે નેમિનાથ અને મહાવીરની બીજી સ્તુતિઓ પણ કહેવાય?

ઉ૦ "પાચમ આઠમે શ્રીનેમિઃ અને સસારદાવા સ્તુતિ સિવાય બીજી સ્તુતિ ન કહેવાય" એવો નિયમ જાણ્યો નથી, પણ આવડતી હોય તો ઘણુ કરીને તે બે કહે ॥ ૧-૯-૨૭ ૧૩૩॥

પ્ર૦ જિનેશ્વરોના ખભે સયમ લેતી વખતે ઇંદ્ર દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર મૂકે છે, તે કેટલો વખત રહે ? તે જણાવવા કૃપા કરશોજી.

ઉ૦ દેવેન્દ્રે ખભે મૂકેલ દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર કેટલો કાળ રહે ? એ વિષે સપ્તતિશત સ્થાનકને અનુસારે વીર ભગવતને કાંઈક અધિક વર્ષ સુધી અને બીજા જિનેશ્વરોને જાવ જીવસુધી રહે, તેમ જાણ્યુ છે જબુદ્વીપ પન્નત્તિને અનુસારે તો "ઋષભદેવ સ્વામિને વીરભગવત પેઠે રહ્યુ." એમ બતાવ્યુ છે ॥ ૧-૯-૨૮-૧૩૪ ॥

પ્ર૦ કેટલાક સીતાને રાવણની પુત્રી કહેછે, અને મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મી કહે છે, તે સત્ય છે?

ઉ૦ વસુદેવહિંડીમા સીતાને રાવણની પુત્રી કહી છે, પણ મૂળ નક્ષત્રમા જન્મી છે, એમ સ્પષ્ટ પણે લખેલ જાણવામા નથી ॥ ૧૯-૨૯ ૧૩૫ ॥

પ્ર૦ વ્યવહાર રાશિવાળા જીવો કયા કહેવાય? નિગોદમાથી બહાર નીકળેલ હોય, તે માનવા? કે સૂક્ષ્મનિગોદથી નીકળેલા હોય તે માનવા? કે પાચે સૂક્ષ્મમાથી બહાર નીકળ્યા હોય તે માનના?

ઉ૦ પન્નવણાની ટીકામા–

"નિગોદ થકી નીકળેલા હોય, તે વ્હેવારીયા" આવુ સામાન્ય વચન છે સામાન્ય વચન કરતા વિશેષ વચન સબલ હોય છે, પણ પાચે સૂક્ષ્મ માત્રનુ "નિગોદ" એવુ નામ નથી, પણ વનસ્પતિમા નિગોદ એવુ નામ છે, અને પ્રઘોષ પણ તેમ ચાલ્યો આવે છે સૂત્રમા પણ તેમજ દેખાય છે

માટે સૂક્ષ્મ નિગોદથી જે જીવો બહાર નીકળે, તે જ વ્હેવારીયા કહેવાય છે એમ સાભળેલ છે.

પરપરાએ પણ બહુ શ્રુત પુરુષો આ પ્રમાણેજ માનતા આવ્યા છે, કેમકે યોગશાસ્ત્ર ટીકામા પણ આ પ્રમાણેજ કહ્યુ છે–કે "તમામ જીવો બે પ્રકારે છે એક વ્યવહારી અને બીજા અવ્યવહારી તેમા સૂક્ષ્મનિગોદોજ અવ્યવહારી છે, અને બીજા વ્યવહારી છે" ॥ ૧-૮ ૩૦ ૧૩૬ ॥

॥ इति-सकलसूरि-पुरन्दर-परमगुरु गच्छाधिराज-भट्टार्क श्री विजयसेनसूरि-प्रमादीकृत प्रश्नोत्तर-सग्रहे भट्टार्क श्री५ श्रीविजयहीरसूरिशिष्य पण्डित शुभविजयगणि विरचिते प्रथमोल्लास सम्पूर्ण ॥

प्रथमोल्लासे गूर्जर-भाषा-पर्याय-सारसग्रहः समाप्तः

॥ अथ द्वितीयोल्लासः ॥

मङ्गलम्

श्रीनाभेयं जिनं नत्वा, सत्त्वाऽभीष्टार्थ-साधकम् ।
विधीयते मयाऽऽमोदादुल्लासः प्रथमेतरः ॥ १ ॥

પ્રાણીઓના મનોરથો પૂરનાર પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવ સ્વામિને નમસ્કાર કરી, સેનપ્રશ્નનો બીજો ઉલ્લાસ આનંદ પૂર્વક રચું છું

૧

પણ્ડિત શ્રી આનન્દવિજયગણિ કૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ "જિનપ્રતિમા એક આગળથી ૧૧ આગળ સુધીની ઘર દેરાસરમા પૂજી શકાય છે," તેનો પાઠ માગી પાસે છે, આ બાબતના જે વિશેષ પાઠ હોય, તે જણાવવા કૃપા કરશો

કેમકે–નવીન પ્રતિમા ભરાવવાવાળા શ્રદ્ધાળુ શ્રાવકો પૂછે છે, કે–" ઘર દેરાસરમા કેટલા આગળની પ્રતિમા પૂજી શકાય ?"

ઉ૦ ઘરદેરાસરમા એક આગળથી લઈ ૧૧ આગળ સુધીની પ્રતિમા પૂજી શકાય છે, અને તેથી વધારે આગળવાળી પ્રતિમા તો નગર દેરાસરમા પૂજાય છે આમા–વિશેષ એ છે કે–" ઘર દેરાસરમા અને નગર દેરાસરમા એકી આગળવાળી પ્રતિમા પૂજી શકાય, પણ બેકી આગળવાળી નહિ " એમ ઠક્કુર ફેરુએ બનાવેલ વાસ્તુસાર ગ્રથ વિગેરેમા બતાવેલ છે ॥ ૨–૧–૧૩૭ ॥

પ્ર૦ સોપારીના કકડા અથવા સોપારીનો ભૂકો આયુઓને કસેલક વિગેરેની માફક લઈ શકાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ કેવળ સોપારીના કકડા તથા ભૂકો વ્હોરવા કલ્પે નહિ, એવી ગચ્છ પ્રવૃત્તિ છે ॥ ૨–૧–૨-૧૩૮ ॥

પ્ર૦ આગમ શ્રુત આજ્ઞા ધારણા અને જીતવ્યવહાર આ પાચ પ્રકારના વ્યવહારમા હાલ કેટલા વ્યવહારે વર્તે છે?

ઉ૦ આગમ વ્યવહાર હમણા નથીજ, શ્રુતવ્યવહાર પણ હાલ સપૂર્ણ નથી, પણ કેટલોક પ્રવર્તે છે, માટે-હાલ શ્રુત વિગેરે ચાર વ્યવહારે છે, એમ તો કહી શકાય છેજ તેમા પણ પ્રાયશ્ચિત્તો ઘણુ કરીને જીત વ્યવહારથી અપાય છે.॥૨-૧-૩-૧૩૯॥

પ્ર૦ સામાયિકના અધિકારમા પહેલા ઇરિયાવહિયા પડિક્કમવા, તે શાસ્ત્રાનુસારી છે? કે પછી કરવા, તે શાસ્ત્રાનુસારી છે?

ઉ૦ સામાયિકમા મહાનિશીથ સૂત્ર હારિભદ્રી દશવૈકાલિક ટીકા વિગેરેના અનુસારે અને યુક્તિપ્રમાણે તથા સુવિહિત પુરુષોની પરપરાને અનુસારે પહેલા ઇરિયાવહિયા પડિક્કમી સામાયિક લેવુ, તે યુક્તિ યુક્ત ભાસે છે. જો કે-આવશ્યક ચૂર્ણિમાં—

पच्छा इरियावहिआए पडिक्कमइ—

"પાછી પણ ઇરિયાવહિયા પડિક્કમે," એમ બતાવ્યુ છે પણ તે તો સાધુ સમીપે સામાયિક ઉચ્ચર્યા બાદ ચૈત્યવદન કરવાનુ પણ કહેલુ છે તેથી "તે ઇરિયાવહીયા સામાયિકના છે" એમ શી રીતે નિશ્ચય કરી શકાય?

તે ચૂર્ણિમા કહેલી સામાયિકની સમાચારી બરાબર સમજાતી નથી, જોકે યોગશાસ્ત્ર ટીકા દિનકૃત્ય ટીકા વિગેરેમા પછી "ઇરિયાવહિયા કરે" એમ બતાવ્યુ છે, પણ તે તો બધે ઠેકાણે-ચૂર્ણિના પાઠ ઉદ્ધરીને કહેલુ છે, માટે તે ચૂર્ણિમૂલક છે, તેથી સામાયિકના ઇરિયાવહિયાનો નિર્ણય તેનાથી કેવી રીતે કરાય? ૨-૧-૪-૧૪૦

પ્ર૦ ગર્જારવનો શબ્દ પાણીથી ઉત્પન્ન થાય છે? કે વાયુથી ઉત્પન્ન થાય છે? કે બાઈ બીજાથી?

ઉ૦ ઠાણાગ ટીકામા ઠેકઠેકાણે **स्तनितादि** શબ્દોના **મેઘગર્જિત** એવો અર્થ કરેલ હોવાથી અને વાદળી જળમય હોવાથી ગર્જારવ જલથી ઉત્પન્ન થાય છે, એમ સમજે છે

वायुसमुत्थ शब्दो गर्जित—

" વાયુથી ઉત્પન્ન થયેલો શબ્દ ગર્જારવ "

એવુ શાસ્ત્રમા કહેલુ દેખાતુ નથી ૨–૧–૫–૧૪૧

પ્ર૦ **सखाईए उ भवे साहद्द जं वा परो उ पुच्छिज्जा।**
न य णं अणाइसेसी वियाणइ एस छउमत्थो ॥ १ ॥

"અસખ્યાતભવને કહે, અથવા પર જે પૂછે, તે કહે, તેથી બીજો મનુષ્ય "આ અતિશય વિનાના છદ્મસ્થ છે." એમ જાણી શકે નહિ"

આ ગાથા ગણધરોને આશ્રયી કહેલી છે? કે–સામાન્ય **ચૌદપૂર્વીઓને** આશ્રયી કહી છે? તેમજ અવધિજ્ઞાની અખ્યાતા અસખ્યાતા ભવને દેખે છે, એવી રીતે મન પર્યવ જ્ઞાની પણ દેખે છે, અને કેવલજ્ઞાની નક્કી અનન્તભવ દેખે છે, જાતિ સ્મરણજ્ઞાની તો નિયમથી સખ્યાતાભવને દેખે એમ આચારાગ ટીકામા કહેલ છે તેવી રીતે ચઉદપૂર્વી કેટલાભવો દેખે? અને ચઉ પૂર્વી અસખ્યાતા ભવો જાણે છે, એવો પ્રઘોષ ચાલે છે, તે સત્ય છે? કે અસત્ય?

ઉ૦ **सखाईए उ भवे** આ ગાથા ગણધરોને આશ્રયીને **આવશ્યક-સૂત્રમા** કહી છે આ અનુસારે બીજા પણ સપૂર્ણ ચૌદ પૂર્વીઓ અસખ્યાત ભવ જાણે, એમ કહી શકાય છે

કેમકે–શ્રુતજ્ઞાનનુ તુલ્યપણુ છે, અને તેથી તેવો પ્રઘોષ પણ સત્ય છે, એમ સમજે છે ॥ ૨–૧–૬–૧૪૨ ॥

પ્ર૦ અઢાર પ્રકારની ભાવદિશામા **બીજરૂહ અને સમુર્છિમ-વનસ્પતિ** આ બે ભેદો વનસ્પતિના કયા ભેદમા સમાય ?

ઉ૦ **આચારાંગનિર્યુક્તિ** વિગેરેમા અઢાર પ્રકારની **ભાવદિશા** બતાવી છે, તેમા મુખ્યપણે એ **અગ્રબીજ** વિગેરે ચાર વનસ્પતિ ભેદ કહ્યા છે, તે અન્યનુ સૂચક હોવાથી **દશવૈકાલિક** વિગેરેમા બતાવેલ **બીજરૂહ અને સમૂર્છિમવનસ્પતિ** એ બે ભેદોનો તેમા સમાવેશ થઈ ગયેલો જાણવો હવે **અગ્રબીજ** વિગેરેમાથી કેમા સમાય છે ? આ બાબતનુ સ્પષ્ટીકરણ શાસ્ત્રમા કરેલુ દેખાતુ નથી. ॥ ૨-૧-૭-૧૪૩ ॥

પ્ર૦ **સૌધર્મ: ઇશાન** દેવો આઠમા દેવલોક ગયા હોય, તો અને પહેલા દેવલોકનો દેવ ૧૨મા દેવલોક ગયો હોય, તો અને ભવનપતિ દેવ પહેલા દેવલોક ગયો હોય, તો અને પહેલા દેવલોકનો દેવ ત્રીજી નારક પૃથ્વીમા ગયો હોય, તો અવધિજ્ઞાને કરી ચારે બાજુનુ કેટલુ ક્ષેત્ર દેખે ?

ઉ૦ દેવ વિગેરેનુ અવધિજ્ઞાન આનુગામિક છે, તેથી જે જ્યા ઉત્પન્ન થયો હોય, ત્યા જેટલુ દેખતો હોય, તેટલુ બીજે ગયો હોય ત્યા પણ દેખે છે એમ જણાય છે. ॥ ૨-૧-૮-૧૪૪ ॥

પ્ર૦ "**આઠમહાસિદ્ધ પૈકી-મહત્ત્વસિદ્ધિ** એટલે મેરુ કરતા પણ મહાન્ શરીર બનાવવાની શક્તિ તથા **પ્રાપ્તિસિદ્ધિ** એટલે ભૂમિ ઉપર રહ્યા છતા આગળીના ટેરવે એ મેરુ પર્વતના અગ્ર ભાગ વિગેરેને સ્પર્શવાની શક્તિ " એમ **યોગશાસ્ત્ર ટીકામાં**

कफ विप्रुण् मलामर्श०

આ શ્લોકના વ્યાખ્યાનમા કહ્યુ છે પરતુ **વૈક્રિય** શરીર ઉત્કૃષ્ટથી ઉત્સેધાગુલ પ્રમાણથી એક લાખ યોજનનુ બતાવ્યુ

છે તેથી મેરુ કરતા મોટા શરીરનુ બનાવવુ તથા આગળીના અગ્રભાગે કરી મેરુ પર્વતની ટોચને કરવાનુ શી રીતે ઘટી શકે?

ઉ૦ જે કે–

सरीरमुस्सेह अगुलेण—

" શરીર ઉત્સેધાગુલે બનાવાય "

એમ કહ્યુ છે તોપણ તે વાત પ્રાયિક (અયોક્કસ) નભવે છે તેથી કોઇ પ્રકારની અનગતિ થતી નથી નહિતર તો, ભૂમિ ઉપર રહીને મેરુ પર્વતની ટોચને આગળીના અગ્રભાગથી અડકવાનો અસભવ થાય

બીજુ, જો એકાન્તથી શરીરનુ માન **ઉત્સેધાગુલથી** લેવાનુ હોય, તો પન્નવણા વિગેરે **સૂત્રમા** કહેલ બાર યોજન પ્રમાણવાળો **આસાલિઓ** જીવ **મહાવિદેહ** ક્ષેત્ર વિગેરેના ચક્રવર્તિઓના પ્રમાણાગુલથી બારયોજનના લશ્કરના પડાવનો નાશ કરનારો કેમ બને?

અથવા "પહેલા દેવલોક ગયેલો લાખ યોજન વૈક્રિય શરીર વાળો **ચમરેન્દ્રે** એક પગલુ **પદ્મવર વેદિકામા** મૂક્યુ, અને બીજુ પગલુ **સુધર્માસભામા** મૂક્યુ " ઈત્યાદિક વાત ભગ વતીજી વિગેરમા કહી છે, તે કેવી રીતે સભવે? ॥૨-૧ ૯ ૧૪૫॥

પ્ર૦ દહીના વલોણાનો ઘોળ વસ્ત્રે ગાળ્યો હોય, તો **વિગઈ** ગણાય કે **નિવિયાતો** ગણાય?

ઉ૦ વલોણાનો ઘોળ વસ્ત્રે ગાળ્યો હોય, અથવા મીઠુ નાખ્યુ હોય, તો **નિવિયાતો** ગણાય અને તેમ ન હોય, તો **વિગઈ** કહેવાય ॥ ૨-૧-૧૦-૧૪૬ ॥

પ્ર૦ ચક્રવર્તિની ચદન ઘસનારી દાસી હોય ? કે સ્ત્રી હોય ? તથા
ભગવતીસૂત્રના ૧૯ મા શતકમા ૩ ઉદ્દેશામા

जउगोलाप्रमाण पुढविकाय—

"લાખના ગોળા પ્રમાન પૃથ્વીકાય"એવુ વાક્ય કહેલુ છે અને
આચારાગટીકામા ૧ અધ્યયનના ૨ ઉદ્દેશામા વેદનાદ્વારમા

आर्द्रामलक प्रमाण सचित्त पृथ्वी गोलक एक विंशति-वारान् पिष्यात्—

લીલા આમળા પ્રમાણ સચિત્ત પૃથ્વીકાયનો ગોળો એકવીસ વખત પીસે [તોપણ અચિત્ત થાય નહિ]

આ બેમા ભેદ છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ **ભગવતીજીમા મહાબલના અધિકારમા—**

अट्ठवण्णगपेसीओ—

"આઠ પીસનારી" ઈત્યાદિક કહ્યુ છે, માટે તે મુજબ દાસી જાણવી તથા લીલુ આમળુ અને જતુ ગોલક આ બેનો એકજ અર્થ સભવે છે ॥ ૨–૧–૧૧–૧૪૭ ॥

પ્ર૦ **केवलीण भंते अस्सि समयसि जेसु आगासपएसेसु हत्थ वा पाय वा ओगाहित्ताण चिट्ठति—**

આ આલાવો ભગવતીજીમા છે, અને **આચારાગ ટીકામાં બીજા અધ્યયનના પ્રથમ ઉદ્દેસામા ભગવતીજી** કરતા પાઠ ભેદવાળો છે, તેથી તે પણ આલાવો કેવી રીતે સગત થાય ?

ઉ૦ **આચારાગ ટીકામા–उक्त च** કહીને આલાવો લખ્યો છે, પણ "**ભગવતીમા** કહ્યુ છે "એમ કહીને લખ્યો નથી તેથી અન્ય ગ્રથનો તે આલાવો હોય તેમ સભવે છે

અથવા **આચારાંગ ટીકાકારના** વખતમા **ભગવતીજીની**

પ્રતોમા આવો પાઠ તેમણે જોયો હોય, તેમ સભવે છે ॥ ૨-૧-૧૨-૧૪૮ ॥

પ્ર૦ આવશ્યક અન્તર્ભૂત જે ચોવીસત્થો એટલે લોગસ્સ છે, તેની રચના ગણધર મહારાજ પછીના કાલમા થયેલ ભદ્રબાહુ સ્વામીએ કરી, એમ આચારાગની ટીકામા ૨ અધ્યયનની શરૂઆતમા કહ્યુ છે, તો શુ આ લોગસ્સજ ભદ્રબાહુ સ્વામીજીએ બનાવ્યો કે તમામ આવશ્યકસૂત્રો તેમણે બનાવ્યા ? અથવા ગણધર મહારાજે પ્રથમ બનાવ્યા ? આ બાબતમા શુ તત્ત્વ છે ?

ઉ૦ "અગપ્રવિષ્ટ આચારાગ વિગેરે અગો ગણધરદેવે બનાવ્યા, અને અનગપ્રવિષ્ટ આવશ્યક વિગેરે સૂત્રો અગના એક દેશને નિમિત્ત કરીને સ્થવીર ભગવતોએ બનાવ્યા" એમ વિચારામૃતસગ્રહ તથા આવશ્યકટીકા વિગેરેને અનુસારે જણાય છે તેથી ભદ્રબાહુસ્વામીજીએ લોગસ્સની તથા બીજા આવશ્યકોની રચના નિર્યુક્તિ રૂપે કરી છે, આનો ભાવાર્થ આચારાગટીકામા તેજ અધિકારમા છે તે જાણી લેવુ ॥ ૨-૧-૧૩-૧૪૯ ॥

પ્ર૦ જિન પ્રતિમાની ભ્રકુટીએ કાલો રગ કરવામા આવે છે, તેમ ઠેકે લાલ રગ કરાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ શાશ્વત પ્રતિમાનુ અવલબન કરીને ભ્રકુટીએ કાળો વર્ણ કરાય, તેમ ઠેકે રાતા વર્ણ કરવામા વિરોધ નથી ॥ ૨-૧-૧૪-૧૫૦ ॥

પ્ર૦ જિનપ્રતિમાની આગીમા લાહિ વપરાય છે, તે યુક્ત છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો કે-લાહિના સસ્કારમા કાંઈક અપવિત્રપણુ નભળાય છે

તોપણ ગ્રંથોમાં તેના નિષેધના અક્ષરો જોવામાં આવ્યા નથી તેથી આ કાળે ઠેકઠેકાણે તેવી પ્રવૃત્તિ જોવામાં આવતી હોવાથી, અને ઘણાઓને પૂજામાં અંતરાયનો પ્રસંગ આવે, તેથી નર્યા નિષેધ કરવો શક્ય નથી ॥ ૨-૧-૧૫-૧૫૧ ॥

પ્ર૦ **આચારાગપ્રથમ અધ્યયનના ૬ ટ્ઠા ઉદ્દેશામાં**

कुलकोटि मय सहस्सा बत्तीस सग अट्ठ नवय पणवीसा
एर्गिदिबितिइंदिय चउरिंदिअ हरिअकायाण ॥ १ ॥

"એકેન્દ્રિયોની ૩૨ લાખ બેઇંદ્રિયની ૭ લાખ તેઇંદ્રિયની ૮ લાખ ચઉરિંદ્રિયની ૯ લાખ અને વનસ્પતિની ૨૫ લાખ કુલકોડિ કહી છે"

આ ગાથામાં પૃથ્વી વિગેરે ચારની કુલકોટી ૩૨ લાખ અને વનસ્પતિકાયની ૨૫ લાખ જણાવી છે, **સંગ્રહણીસૂત્રમાં**

एर्गिदिएसु पंचसु बार सग ति-सत्त-अट्ठवीसाय ।

"પાંચે એકેન્દ્રિયમાં અનુક્રમે ૧૨-૭-૩-૭-૨૮ લાખકુલકોટી છે"

આમાં પૃથિવી વિગેરે ચારની ૨૯ લાખ બતાવી છે, તો **આચારાગનીટીકામાં** પૃથિવી વિગેરે જુદી જુદી કુલકોટી કેટલી કહી છે? તે સારી રીતે સમજાવવા કૃપા કરશો?

ઉ૦ **આચારાગટીકામાં** પૃથિવી વિગેરે ચારની કુળકોટી કહી છે, તેમાં જુદા વિભાગો કરેલા જણાતા નથી ॥ ૨-૧-૧૬-૧૫૨ ॥

પ્ર૦ **असंखपयरतुल्ला बायरपज्जत्त वायुकाय-**

"અસંખ્યાતા પ્રતરતુલ્ય બાદર પર્યાપ્તા વાયુકાય જીવો છે" એમ મહાદંડકમાં કહ્યું છે, અને **આચારાગની નિર્યુક્તિમાં** તો

जे बायरपज्जत्ता पयरस्स असखभागमेत्ताउ ।
सेसा तिन्निवि रासी वीसु लोगा असखेज्जा ॥ १ ॥

"જે બાદર પર્યાપ્તા છે, તે પ્રતરના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલા છે બાકીની ત્રણે રાશિઓ દરેક દરેક અસખ્યાત લોક પ્રમાણ જેટલી છે "

આમ કહ્યુ છે, તો પહેલામા " અસખ્યાત પ્રતર સમાન " અને બીજામા " પતરનો અસખ્યાતમો ભાગ " બતાવ્યો, તો આમા ખરુ શુ ?

ઉ૦ આ બાબતમા મહાદડક સ્તવમા જે બતાવ્યુ છે, તે **પન્નવણાસૂત્ર** વિગેરેમા છે તેથી **આચારાગ નિર્યુક્તિ** સાથે મતભેદ સભવે છે ॥ ૨-૧-૧૭-૧૫૩ ॥

પ્ર૦ નરક પૃથ્વીઓમા, અથવા, દેવલોકોમા આઠ દિશામા, અથવા ચાર દીશામા, પક્તિમા રહેલા નરકાવાસો અને વિમાનોનો વિચાર છે, તેમા નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, તાપ, પ્રજ્ઞાપક અને ભાવ, એ સાત દિશા **આવશ્યક** વિગેરેમા કહી છે, તેમાની કઇ દિશા ગણાય ? અને દેવલોક વિગેરેમા આ સાત દિશાની મધ્યવર્તિ દિશા કોઈ અન્ય હોય ? કે નહિ ? તે હેતુપૂર્વક જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ પક્તિમા રહેલા નરકાવાસ અને વિમાનોના અધિકારમા નામાદિ સાત દિશાઓમાથી ત્યા ક્ષેત્રદિક છે, એમ જણાય છે ॥ ૨-૧-૧૮-૧૫૪ ॥

પ્ર૦ **દીવાળી કલ્પમા અને દુષમાકાળસઘસ્તોત્રમા** શ્રાવકોની સખ્યાથી સાધુઓની સખ્યા અતિ ઘણી બતાવી છે, તેમા શુ તાત્પર્ય છે ?

ઉ૦ **દીવાલીકલ્પ** અને **દુઃખમાકાળ સ્તોત્રમા** શ્રાવક વિગેરેની સખ્યા ઉત્કૃષ્ટ ભાગે બતાવી હોય એમ સભવે છે, અને આચાર્ય વિગેરેની સખ્યા તો જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ આ ત્રણેય ભાગે પણ છે માટે અમગતિની શકા લાવવી નહિ તેમજ આચાર્યની સખ્યા બાબતમા તો **મહાનિશીથ** અને **પ્રવચન સારોદ્ધાર ટીકા** એ બન્નેયને મળતી સખ્યા નહી છે ॥ ૨-૧-૧૯ ॥ ૧૫૫ ॥

પ્ર૦ પચીસ યોજન ઉચા બાર યોજન પહોળા અને એક જોજનના નાળવાળા એક ક્રોડ સાઠ લાખ કલસોએ કરી જિનેશ્વરનો અભિષેક થાય છે, એમ બતાવ્યુ છે તો આ એક કરોડ અને સાઠ લાખની સખ્યાની ગણત્રી કેવી રીતે કરવી? તે જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ અચ્યુત ઈંદ્ર વિગેરે ૬૨ ઇંદ્રોના ૬૨ અને મનુષ્ય લોકના ૧૩૨ સૂર્યચદ્રના ૧૩૨ એમ ૧૯૪ ઇંદ્રના તથા ઉત્તર તથા દક્ષિણ દિશાઓની અસુર કુમારની ઈંદ્રાણીના ૧૦ અને નાગકુમાર વિગેરે નવનુ–ઠેકઠેકાણે એક આલાવે સ્વરૂપ કહ્યુ છે, માટે જાતિની અપેક્ષાએ–ઉત્તર–દક્ષિણના અધિપતિઓની બાર ઇંદ્રાણીના ૧૨ એ પ્રકારે–વ્યન્તરેન્દ્રની ચાર ઇંદ્રાણીના ૪ તેમજ જ્યોતિષ્ક અધિપતિની ચાર ઇંદ્રાણીના ૪ પહેલા બે દેવલોકના ઇંદ્રની સોલ ઇંદ્રાણીના ૧૬ આ પ્રમાણે કુલ ઇંદ્રાણીના ૪૬ થાય તથા–સામાનિક દેવનો ૧ ત્રાયસ્ત્રિશ દેવનો ૧ લોકપાલોના ૪ અગ રક્ષકદેવોનો ૧ પાર્ષદદેવોનો ૧ સેનાધિપતિ દેવોનો ૧ અને પ્રકીર્ણ–એટલે છુટા છુટા દેવોનો ૧ એમ કુલ ૧૦ થયા તમામનો સરવાળો કરીએ, ત્યારે

૨૫૦) થાય હવે કનકમય વિગેરે આઠ જાતિના કલશો દરેક આઠ આઠ હજાર છે, એટલે ૬૪૦૦૦ કલશા થયા એટલે ૨૫૦ ને ચોસઠ હજારે ગુણીએ ત્યારે એક કરોડ સાઠ લાખની સખ્યા કનરોની થઈ આ હકીન્ત છૂટા પાનાઓમા લખેલી જોવામા આવે છે ૨-૧-૨૦-૧૫૬

પ્ર૦ રાયપસેણીયસૂત્રમા तस्सण पएसिस्स रण्णो जेट्ठे भाउअ-वयसए चित्ते नाम सारही होत्था આ પાઠમા जेट्ठे भाउअवयसए–એ પદનો શો અર્થ છે?

ઉ૦ અનેક પ્રકારે જગત્‌મા ભાઈ ગણાય છે, તેથી મિત્રને પણ ભાઈ કહેવાય ચિત્રસારથિ પ્રદેશી રાજાથી ઉમ્મરે મોટા છે, તેથી જ્યેષ્ઠ ભાતૃમિત્ર એટલે મોટાભાઈ કહેવાય છે ૨-૧-૨૧-૧૫૭ ॥

પ્ર૦ કલ્પસૂત્ર સામાચારીમા ૫૧ મા સૂત્રમા—

निक्खमित्ताण वा-पविसित्ताण वा-

આ બે પદો અધિક જેવા દેખાય છે ? કે નહિ ?

ઉ૦

भत्तपाणपडिआइक्खियाण-

આ વાકય છે, તેથી–"કોઈ સાધુએ સામાન્યથી અણશણ કર્યું હોય, અને કોઈએ પાદપોપગમ અણશણ કર્યું હોય, તેં નાવુ મનથી ભિક્ષાની પ્રવૃત્તિ છે," આનો અર્થ મગ છે, તેથી તે અનુસારે કોઇ સામાન્યથી કરેલ અણશણી સાધુ તે વિશેષણો સભવ પ્રમાણે ઘટે છે, પણ પાદપોપગમ વાળ ઘટતા નથી માટે તે બે પદો નકામા નથી ૨-૧-૨૨-૧૫

પ્ર૦ વ્યવહાર સૂત્રના ૬ઠ્ઠા ઉદ્દેશામા—"ગામનગર વિગેરેમા ચોમાસામા અથવા ગૂટાકાળે અગીતાર્થ સાધુઓ ઘણા હોય, તો પણ તેઓથી ગીતાર્થ સાધુ સિવાય રહી શકાય નહિ, એમ છતા ગીતાર્થ વિના રહે, તો પ્રાયશ્ચિત્ત આજ્ઞાભગ વિગેરે દોષો કહેલા છે આ વિધિ હમણાનો છે ? કે પ્રાચીન છે ?

ઉ૦ સર્વકાળમા આ વિધિ છે, એમ ચોક્કસ છે હમણા તો—**નિશિથ સૂત્રજ્ઞાની ગીતાર્થ વિના** પણ વિહાર કરાય છે, તે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર વિગેરેનો પ્રભાવ છે ૨–૧–૨૩–૧૫૯

પ્ર૦ જિનપ્રતિમાને વસ્ત્રોની આગી કરવી, તે શાસ્ત્રોમા જોવામા આવે છે, તો આપણા ગચ્છમા કેમ કરતી નથી ? કેટલાકો કરે છે, તેનો આપણે નિષેધ કરવો ? કે માન્ય રાખવુ ?

ઉ૦ જીનપ્રતિમાની વસ્ત્રોની આગી ગ્રથોમા દેખાય છે, પરતુ શ્રેષ્ઠમુકુટ વિગેરે પેઠે પ્રધાનવસ્ત્રોએ કરી અગરચના વિગેરે ઉચિત રીતે કરાય, તો વ્યાજબી છે, પણ મસ્તક ઉપર વસ્ત્ર મૂકવુ, વિગેરે વ્યાજબી લાગતુ નથી. ૨–૧–૨૪–૧૬૦

પ્ર૦ સાધુઓએ અને પોસાતીઓએ પાત્રની પેઠે માતરીયુ દિવસમાં બે વખત પડિલેહવુ કે વાપરવાના અવસરે પુજીને વાપરવુ ?

ઉ૦ સાધુઓએ અને પોસાતીઓએ મુખ્ય વિધિએ માતરીઉ બે વખત પડિલેહી રાખવુ જોઈએ, અને વાપરવા વખતે ફેર પુજીને વાપરવુ ૨–૧–૨૫–૧૬૧

પ્ર૦ કાળ વખતે **પ્રકરણગ્રથો** અને **નિર્યુક્તિની ગાથાઓ** સાધુઓ ગણી શકે કે નહિ ? તેમજ શ્રાવકોએ પણ **સગ્રહણી** વિગેરેની ગાથાઓ કાળ વેળાયે ગણાય કે નહિ ?

ઉ૦ કાળ વખતે **આચારપ્રદીપ વિગેરે** ગ્રથોમા તમામ **નિર્યુક્તિ**

ભાષ્ય વિગેરે ગાથાઓનુ પઠન પાઠન નિષેધ્યુ છે ૨-૧-૨૬-૧૬૨

પ્ર૦ **યોગવિધિમા મહાનિશીથ સૂત્રના અધ્યયનના જે ઉદ્દેશાઓ** બતાવ્યા છે, તેમાથી હાલ કોઇ ઉદ્દેશો ઓળખી શકાય કે નહિ ?

ઉ૦ યોગવિધાનમા બતાવેલા **મહાનિશીથના ઉદ્દેશાની** હાલ ઓળખાણ પડતી નથી કેમકે—તેની પ્રતો વિગુણ (અન્ત વ્યસ્ત) છે, અને તેના ઉપર **ટીકા** ન હોવાથી બરાબર જાણી શકાતુ નથી ૨-૧-૨૭-૧૬૩

પ્ર૦ પોષધ લીધા પહેલા સજ્ઝાય તથા દેવવદન કર્યું હોય, અને પછી પોસહ લીધો હોય, અથવા ઉપધાનમા પ્રવેશ કર્યો હોય તો ફરીને સજ્ઝાય દેવવદન વિગેરે કરવુ જોઇયે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પહેલા દેવવદન વિગેરે કર્યું હોય, તો પોસહ લીધા પછી કરવાની જરૂર નથી, તેથીજ સરે છે એમ **વૃદ્ધ પુરુષોનુ** કહેવુ છે ૨-૧-૨૮-૧૬૪ [સજ્ઝાય હાલ પછીજ કરાય છે]

પ્ર૦ પોસાતીઓ ત્રણેય સધ્યાએ વિસ્તાર પૂર્વક દેવવદન કરે છે, તેને માટેનો પાઠ કયા છે ? મધ્યાન્હકાળમા દેવવદનની સામાચારી તો પોષધવિધિ પ્રકરણ વિગેરેમા દેખાય છે

ઉ૦ જો કે પોસાતી શ્રાવકોને મધ્યાન્હકાળેજ દેવવદન કરવાનુ **સામાચારી** વિગેરે ગ્રથોમા જોવામા આવે છે, તો પણ—

पडिक्कमओ गिहिणो वि हु, सगवेला पञ्चवेल इयरस्स।
पूआसु तिसञ्झासु अ, होइ तिवेला जहन्नेण ॥ १ ॥

પ્રતિક્રમણ કરનાર ગ્રહસ્થને પણ સાત વખત ઇતરને પાચ વખત અને ત્રણ સધ્યામા પૂજા કરનારને જઘન્યથી ત્રણ વખત ચૈત્યવદન હોય છે

"આવા અક્ષરો હોવાથી ત્રિકાલપૂજા મળવીપણે અને પરંપરાથી આવેલા હોવાથી ત્રણેય કાળ દેવવંદન યુક્તજ છે. ૨-૧-૨૯-૧૬૫

પ્ર૦ દીનચર્યા વિગેરે ગ્રંથોમા

अगपडिलेहय मंडिसावेमि

આવો આદેશ પડિલેહણમા સવાર સાંજ માગવાનુ જેનામા આવે છે, આપણે તેનો આદેશ માગતા નથી, તેનુ શુ કારણ?

ઉ૦ તેનો આદેશ માગવાનુ **દિનચર્યા** વિગેરેમા છે, પણ **દેવસૂરિકૃત દીનચર્યામા** તેનો આદેશ માગવાનુ બતાવ્યુ નથી, માટે **અન્યગચ્છીય દીનચર્યામાંથી** આવેલો સભવે છે ૨-૧-૩૦-૧૬૬

પ્ર૦ છ માસ ઉપરના બાળકની માતા, તે બાળકનો સંઘટ્ટો હોય, તો સામાયિક પોસહ કે પ્રતિક્રમણ કરી શકે? કે નહિ?

ઉ૦ છ માસથી મોટુ ધાવણુ બાળક જો અડેલુ હોય, તો તેની માતા સામાયિક પ્રતિક્રમણ વિગેરે કરે, તે મુખ્ય વૃત્તિએ યુક્તિયુક્ત લાગતુ નથી ૨-૧-૩૧-૧૬૭

પ્ર૦ માળા સબધી સોનુ રૂપુ કે સુતર વિગેરે દ્રવ્ય, તે દેવ દ્રવ્ય ગણાય? કે જ્ઞાનદ્રવ્ય ગણાય? કે સાધારણ દ્રવ્ય ગણાય?

ઉ૦ તે સર્વ દેવદ્રવ્ય ગણાય આ પ્રકારે સપ્રદાય છે ૨-૧-૩૨ -૧૬૮

પ્ર૦ કોઇ પણ ગામ વિગેરેમા શ્રાવકોના ઘર સાંકડા હોય, તેથી શ્રાવકની કોટડીમા સાધુ રહ્યા હોય, તો **સજ્જાતરવર** ગામના અધિપતિનુ કે દેશાધિપતિનુ થાય? કે નહિ?

ઉ૦ "જેની નિશ્રાએ ધર્મમા રહેવુ થયુ હોય, તેનુ વર સજ્જાતર થાય," એમ બૃહત્કલ્પ વિગેરેમા કહ્યુ છે, "મોટા કારણે તો સજ્જાતરનુ પણ લેવુ કલ્પે," એમ આજ્ઞા કરેલી છે ૨-૧-૩૩-૧૬૯

પ્ર૦ વિવાહ કે સાધર્મિક વાત્સલ્યના જમણવારમા સાધુઓ વોહરી શકે કે નહિ ? અને કેટલા મનુષ્યો એકઠા મળી જમતા હોય, તો જમણવાર કહેવાય ?

ઉ૦ સખડી શબ્દે ઓદનપાક અને ઘણા મનુષ્યોનો જમણવાર એ બે અર્થ બૃહત્કલ્પ ટીકા વિગેરેમા કર્યા છે, તેથી "વિવાહનુ જમણ તે સખડી" અને "સાધર્મિકનુ જમણ તે સખડી નહિ," એમ કહી શકાય નહિ, તેથી બન્નેયમા કારણ વિના સાધુઓએ વહોરવા જવાય નહિ

ત્રીસ અથવા ચાલીસથી માંડીને મનુષ્યનુ જમણ-તે સખડી ગણાય, એમ સભવે છે ૨-૧-૩૪-૧૭૦

પ્ર૦ વદિત્તુ સૂત્રમા શ્રાવિકા

निच्च परदार गमण विरइओ

આ પાઠ કહે, કે-

परपुरुस गमण-विरइओ આ પાઠ બોલે ?

ઉ૦ શ્રાવક શ્રાવિકાઓને વદિત્તુસૂત્રનો પાઠ તો સરખોજ જણાય છે, કેમકે-તેની ટીકામા બતાવ્યુ કે-સ્રીને પરપુરુષ વર્જવો, તે ઉપલક્ષણથી જાણવુ ૨-૧-૩૫-૧૭૧

પ્ર૦ "કાળગ્રહણ વિગેરે વિધિ પૂર્વક ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર વિગેરે ગણવા જોઈએ," ઈત્યાદિક વિધિ નહિ સચવાતી હોવાથી સાધુઓ

ઓસન્ના ગણાય ? કે નહિ ? એમ કોઇ પૂછે, તો શો ઉત્તર આપવો ?

ઉ૦ "વન્નિતુ ગોપન વિગેરે વિધિ સાચવીને **ઉત્તરાધ્યયન** વિગેરેનો પાઠ પણ થાય" એમ **સુવિહિત પુરુષોની આચરણા સામાચારીમાજ** બતાવી છે, તેથી સાધુઓ **ઓસન્ના** કેમ કહેવાય ? એવો ઉત્તર આપવો ૨–૧–૩૬–૧૭૨

પ્ર૦ અગીઆરમી પડિમામા શ્રાવક સામાયિકમા **जाव नियम वा** એવો પાઠ કે **जावपडिम वा** એવો પાઠ ઉચ્ચરે ?

તેમજ—પાચમી વિગેરે પડિમા વખતે આઠમ વિગેરે તીથિમા રાત્રિએ કાઉસ્સગ કરે છે, તેમ ૧૧ મી પડિમામા કાઉસ્સગ્ગ કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ૧૧ મી પડિમામા શ્રાવકે **जाव पडिम** એવો પાઠ સામાયિકમા ઉચ્ચરવો, અને કાઉસ્સગ્ગ પણ કરવો જોઇયે ૨–૧–૩૭–૧૭૩

પ્ર૦ આચાર્યોની ઉપાધ્યાયોની અધમ આચાર્યોની સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓની જે સખ્યા **દુપ્પસહસૂરિ** સુધીની **દીવાલીકલ્પ** વિગેરેમા કહી છે, તે કઈ વિવક્ષાએ કહી છે ? કેમકે—"**પાચમા** આરાના દીવસો થોડા છે, અને સખ્યા મોટી કહી છે" એમ લોકો પૂછે છે, તેનો શો ઉત્તર આપવો ?

ઉ૦ આ **ભરતક્ષેત્રમા પાચમા આરાનો** અલ્પકાળ છે, છતા ભૂમિ ઘણી છે, તેથી બહુ ક્ષેત્રમા સાધુ વિગેરેનો સભવ હોવાથી **દીવાળીકલ્પ** વિગેરેમા કહેલી **યુગપ્રધાન** વિગેરેની સખ્યાની પૂર્તિ થટે છે, પરતુ તે પૂર્તિ આપણે જાણવા સાધુ વિગેરેથી થાય નહિ, એમ જાણવુ ૨–૧–૩૮–૧૭૪

પ્ર૦ કેવળિ ભગવતને પરવરો હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ પટ્ટધર હોવાનુ ચોકખુ પ્રગટપણે જણાય છે, કેમકે **પરિશિષ્ટ પર્વમા** ચોથા સર્ગને છેડે કહ્યુ કે—

"નિર્વાણ સમય પ્રાપ્ત થયો, ત્યારે સપૂર્ણ સો વર્ષવાળા **સુધર્મા સ્વામીએ જ જંબૂસ્વામીને** ગણના અધિપતિ બનાવ્યા, **જબૂસ્વામીએ** પણ તીવ્ર તપ તપતા કેવલજ્ઞાન પામી ભવ્ય પ્રાણીઓને બોધ પમાડયો **વીરભગવાનના** મોક્ષના દીવસથી ચોસઠ વર્ષ ગયા, ત્યારે જ **જંબૂસ્વામી કાત્યાયન** ગોત્રીય **પ્રભવ સ્વામીને** પોતાના સ્થાને સ્થાપી કર્મક્ષય કરી, મોક્ષે ગયા," આ વચનને અનુસારે પટ્ટધર હોય ૨-૧-૩૯-૧૭૫ ॥

પ્ર૦ હે ભગવાન્ ! એક જીવને એક ભવમા કેટલા જીવો પુત્ર પણે થાય ?

હે **ગૌતમ** ? જઘન્યથી—એક બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટથી લાખ પૃથક્ત્વ પુત્ર પણે પ્રાપ્ત થાય છે " એમ **ભગવતીસૂત્રના શતક બીજાના પાચમા ઉદ્દેશામા** છે આમા **એક ભવગ્રહણ** એ શબ્દનો અર્થ શો થાય છે ?

ઉ૦ એક સમયમા **सय सहस्स पुहुत्त** આ વાકયમા પૃથક્ત્વ શબ્દ છે, તેનો અર્થ બહુ થાય છે જો તેમ ન હોય, તો તેની **ટીકામા**—"એક સયોગમા પણ માછલા વિગેરેની ઉત્પત્તિ અને નિપજવુ લાખ પૃથક્ત્વનુ કહ્યુ, અને મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ તેટલીજ બતાવી છે, તો આખા ભવની તો વાતજ શી કરવી ? તેથી **दिवस पुहुत्त पहुत्ते** ઇત્યાદિકની પેઠે જાતિ વાચક હોવાથી એક વચનમા સમજવો ॥ ૨-૧-૪૦ ॥૧૭૬॥

પ્ર૦ આદ્રુજ (આનજ) ના નાતળમા કેટલાકો બહુ દોષ કહે છે,

તે સત્ય છે ? કે નહિ ? તેમજ આવલના દાતણમાં બોરડી બાવળના દાતણ કરતા જીવો અલ્પ છે ? બહુ છે ? કે તુલ્ય છે ?

ઉ૦ **પન્નવણાના ૧લા પદમાં ગુચ્છાધિકારમા** આવલના મૂલ-કંદ-ખંધ-છાલ-શાખા-અને પ્રવાલ એ દરેકમા અસખ્યાત જીવ કહ્યા છે, તે અનુસારે બોરડી અને બાવળમા પણ છ સ્થાનકોમા અસખ્યાત જીવો સભવે છે, પણ ન્યૂન કે અધિક સભવતા નથી ॥ ૨-૧-૮૧ ॥ ૧૭૭ ॥

પ્ર૦ **લન્દિકનો** પાચનો ગણ હોય, પરંતુ તેના કલ્પનો કેટલો કાળ હોય ? પરિહાર વિશુદ્ધિતપની પેઠે ૧૮ માસનો કાળ હોય કે ન્યૂનાધિક હોય ?

ઉ૦ **યથાલન્દિક** તપના કાળપ્રમાણમા તો પરિહાર વિશુદ્ધિક સાધુની ભલામણનુ વાકય પંચકલ્પચૂર્ણિ વિગેરેમા જોવામા આવે છે, તેથી અઢાર માસ સભવે છે ૨-૧-૪૨-૧૭૮॥

૨

પણ્ડિતશ્રી રવિસાગર ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ગુરુ સબધી સ્તૂભ (દેરી) કરાવવાના અક્ષરો કયા ગ્રથમા છે ?

ઉ૦ ગુરુમહારાજની દેરી કરાવવા બાબતના પાઠો ઘણા ગ્રથોમા છે, તે નીચે મુજબ જાણવા—

निव्वाण चिइगागिइ, जिणस्स इक्खाग सेसयाण च।
सकहा थूभ जिणहरे जायग तेणाहि अग्गित्ति ॥ ६६ ॥
थूभसयभाउआण, चउवीस चेव जिणहरे कासी ।
सव्वजिणाण पडिमा, वण्ण पमाणेहि निअएहि ॥६७॥

આ બે ગાથા **આવશ્યકનિર્યુક્તિમા દ્વિતીયવરવરિકા** ને છેડે છે

તેમજ—" **ભરત મહારાજાએ** થૂભો અને ભગવાનને ઉદ્દેશીને **સિહનિષદ્યા** નામનુ જિનમદિર **વાર્ધકિ** રત્નપાસે એક યોજન લાબુ અને ત્રણ ગાઉ ઉચુ કરાવ્યુ, અને પોત પોતાના પ્રમાણવાળી ચોવીશ જિનની પ્રતિમા **જીવાભિગમસૂત્રમા** બતાવેલ પરિવાર યુક્ત બનાવી, તેમજ, સો-ભાઇઓની (ઋષભદેવ ભગવાન સાથે) પ્રતિમાઓ અને પોતાની પ્રતિમા એમ ૧૦૦ થૂભો રચવી કોઈ પણ આશાતના ન કરે, તે માટે લોઢાના યન્ત્રપુરષો અને દ્વારપાલો બનાવ્યા " ઇત્યાદિ **હારિભદ્રી આવશ્યકની ટીકામા** **નિવ્વાણ** એ ગાથાના **વ્યાખ્યાનમા** છે તથા સો થૂભો ભાઈઓની કરાવી ઈત્યાદિ **થૂભસયભાઉઆણ**—આ ગાથાના વ્યાખ્યાનમા છે, તેમજ **આવશ્યક ચૂર્ણિમા**—" ભાઇની ત્યાજ પડિમા કરાવે છે, અને પોતાની પણ પડિમા સેવા કરતી કરાવે છે, અને સોથૂભો—એક તીર્થંકરની અને ૯૯ ભાઇઓની કરાવે છે અને તેની આશાતના કોઈ ન કરે, માટે લોઢાના મનુષ્યો યત્ર મય સ્થાપ્યા "

આ પ્રકારે પૂર્વોક્ત ગાથાના વ્યાખ્યાનમા છે

તથા, **જબુદ્વીપ પન્નત્તિમા**—કહ્યુ છે કે—" તે વાર પછી શક્રેન્દ્ર દેવરાજાએ ઘણા ભવનપતિ વિગેરે દેવોને કહ્યુ કે—" હે દેવાનુપ્રિય તમો જલ્દી સર્વ રત્નમય બહુજ મોટા થૂભોને બનાવો એક ભગવતની ચીતા ઉપર એક ગણધરની ચીતા ઉપર અને એક બીજા મુનીઓની ચીતા ઉપર બનાવો, તેથી તેઓએ થભો બનાવ્યા " ઇત્યાદિ—

તેમજ **શ્રી હેમચંદ્રસૂરિકૃત આદીશ્વર ચરિત્રમાં** પણ ઉપર પ્રમાણે લખેલ છે

તેમજ **શ્રાવક પ્રતિક્રમણસૂત્ર ટીકામા સમ્મત્તસ્સ** એ ગાથાના વ્યાખ્યાનમા પણ કહ્યુ છે કે-" લૌકિક તથા લોકોત્તર દેવગુરુ વિષયક ચાર પ્રકારના મિથ્યાત્વના અધિકારમાં-લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ તો અન્યદર્શનીએ ગ્રહણ કરેલ જિનપ્રતિમાનુ પૂજન વિગેરે કરવુ, અને સપ્રભાવી **શાંતિનાથ-પાર્શ્વનાથ** વિગેરેના પડિમાની આ લોકને અર્થે યાત્રા વિગેરે માનતા કરવી, તે છે અને લોકોત્તર ગુરુ વિષયક મિથ્યાત્વ તો -લોકોત્તર વેષમા પાસત્થા વિગેરે રહ્યા હોય, તેમને ગુરુબુદ્ધિએ વદન વિગેરે કરવુ, અને ગુરુ દેરી વિગેરેની આ લોકના અર્થે માટે યાત્રા માનવી વિગેરે કરવુ, તે લોકોત્તર ગુરુવિષયક મિથ્યાત્વ છે "

આ પ્રકારે બીજા ગ્રથોમા પણ થૂભ કરાવવાના પાઠ છે

તેમજ **મથુરાનગરીમાં શ્રી જબુસ્વામી-પ્રભવસ્વામિ** વિગેરે આચાર્યોના ૫૨૭ થૂભો છે તથા**સોમસુદરસૂરિ સુમતિસાધુસૂરિ** વિગેરેના થૂભો હાલકાળના ઘણા મુનિવરોએ દેખેલા છે માટે આ વિષયમા કાઈ પણ શકા કરવી નહિ. ॥ ૨-૭-૧-૪૩-૧૭૯ ॥

પ્ર૦ ગુરુપગલા પાસે પ્રતિક્રમણ વિગેરે ક્રિયા કરવી સુઝે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ફક્ત દેવવદન ક્રિયા વિના બીજી પડિક્રમણ વિગેરે ક્રિયા કરવી કલ્પે છે, પાદુકા પુષ્પ વિગેરેએ પૂજાય છે, માટે પ્રતિક્રમણ વિગેરે કરવુ કેમ સુઝે ? એમ શકા લાવવી નહિ કેમકે પુષ્પાદિકાએ કરી પૂજેલી જિનપ્રતિમાસમક્ષ પણ કરાતી પડિક્કમણ વિગેરે ક્રિયાઓ કરવી સુઝે છે ॥ ૨-૨-૭-૪૪ ॥ ૧૮૦॥

પ્ર૦ શંખશ્રાવકના ઘરે પુષ્કલી શ્રાવકે પોસહશાલામાં જઇ ઇરિયાવહીયા પડિક્કમી, તે શા માટે પડિક્કમી ?

ઉ૦ તે કરેલી ઇરિયાવહિયાનો હેતુ **ભગવતીસૂત્રમાં** કહ્યો નથી, માટે તેનો નિર્ણય કેવી રીતે કરી શકાય ? વળી આ ચરિતાનુવાદ છે, પણ વિધિવાદ નથી, તેથી આ વિધિ બનાએ આચરવો નહિ ॥ ૨-૨-૩-૪૫ ॥ ૧૮૧ ॥

પ્ર૦ દેવલોકથી અહીં આવતા દેવોનો નીકળવાનો જે માર્ગ નક્કી બતાવ્યો છે, તે માર્ગથી આવે ? કે બીજા માર્ગથી ?

ઉ૦ જોકે દેવો અચિંત્ય શક્તિવાળા હોવાથી બના ગ્ગતાઓથી અહીં આવી શકે છે, તો પણ સિદ્ધાન્તમાં "પ્રાય કરીને નિર્યાણ માર્ગથી દેવોનું આવવું થાય છે" તેમ કહેલ છે ૨-૨-૪-૪૬ ॥૧૮૨॥

૩

વૃદ્ધપણ્ડિત કમલવિજયગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ મનુષ્યલોકની બહાર રહેવા સિંહ વિગેરે માંસાહારી હોય ? કે-યુગલિકક્ષેત્રના સિંહ વિગેરેની માફક પૃથવી ફલ વિગેરે ખાનારા હોય ?

ઉ૦ મનુષ્યલોક બહારના સિંહ વિગેરે સમુદ્રાદિકના માછલા પેઠે પ્રાય કરી માંસભોજી હોય, એમ સંભવે છે, પણ ભોગભૂમિના સિંહ વિગેરેની પેઠે પૃથ્વી વનસ્પતિ ભોજી હોતા નથી કેમકે-જેમ ભોગભૂમિના વાઘ વિગેરેને અલ્પકષાય હોય છે, અને પૃથ્વી વનસ્પતિકાય વિગેરેનો વિશિષ્ટ રસ પરિણામ હોય છે, તેમ બીજા ક્ષેત્રોનો નથી એ એ સંભાવનાનું કારણ છે આ વિષયના વિશેષ અક્ષરો જોવાનું સ્મરણમાં નથી ॥૨-૩-૧-૪૭-૧૮૩॥

૪

વૃદ્ધ પણ્ડિત કનકવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ અચિત્ત ભોજન વિગેરે રાત્રમાં રાત્રિએ ત્રસ તથા થાવર જીવો ઉપજે છે? કે નહીં?

ઉ૦ तज्जोणिआण जीवाण तहा संपाइमाणय।
निसिभत्ते वहा दिट्ठो सव्वदंसीहिं सव्वहा॥

"તે યોનિવાળા જીવોનો તથા ઉડીને પડતા જીવોનો રાત્રિભોજનમાં વધ સર્વજ્ઞોએ સર્વ પ્રકારે જોયો છે॥

આ શ્રાદ્ધદિન કૃત્યના વચનથી, અને—

अरवट निहुअणनाहो दोसो समत्ति होइ राईए।
भत्ते तग्गधरसा रसेसु रसिआ जिआ हुंति॥

"ત્રિભુવનનાથ રાત્રિમાં સમસ્તિ દોષ કહે છે ભોજનમાં તેવા રસગંધવાળા જીવો અને રસોમાં રસપરિણામી જીવો હોય છે—"

આ છૂટક પાનાની ગાથા છે તે અનુસારે સ્થાવર જીવોની ઉત્પત્તિ સંભવે છે, પણ રાત્રિના સંબંધથી ત્રસ જીવોની ઉત્પત્તિ ન હોય એમ સંભવે છે ॥ ૨–૪–૧–૪૮ ॥ ૧૮૪ ॥

પ્ર૦ અલેપ કૃત વસ્તુની અંદર ગોળ વગરના ગોટલી ખાખરા અને ફલ વિગેરે ગણાય? કે નહિ?

ઉ૦ ઘણા ગ્રંથોમાં અલેપ શબ્દે કરી વાલ ચણા વિગેરે બતાવ્યા છે, અને બૃહત્કલ્પ ભાષ્યટીકામાં તો "ગોળ વિનાની ગોટલી ખાખરા સાથવો વિગેરે અલેપમાં કલ્પે" એમ બતાવ્યું છે. ૨–૪–૨–૪૯ ॥ ૧૮૫ ॥

प्र० श्रद्धावाळाओने आगम भणवानो निषेध कया कया आगममा तथा प्रकरणोमा कह्यो छे ?

उ० **समवायाग सूत्रमा** साधुओने आगम भणवानो अधिकार छे केमके-तेमा **आचाराग सूत्र** विगेरे नो **उद्देशकाल** विगेरे कह्यु छे, ते साधुओनेज घटे छे तेमज—

तिवरिस परियाअस्स उ, आयारपकप्पनामअज्झयण।
चउवरिसस्स य सम्म सुअगड नाम अग ॥

"त्रण वर्षना पर्यायवाळाने **निशीथ अध्ययन**-चार वर्ष पर्यायवाळाने **समवायाग-सुयडांग** भणावाय छे" इत्यादिक सात गाथा **पचवस्तुमा** कही छे, अने आमा पण **आचारागनी** योग्यताने आश्रयीने साधुओने ज दीक्षापर्यायना वर्षो चोक्कस पण कह्या छे आ अर्थ **व्यवहार ग्रथमा** पण छे आ प्रमाणे **सुयडाग सूत्रमा गेहे दीवमपासता** ए अक्षरो छे माटे साधुओज आगम भणवाना अधिकारी छे पण श्रावको नथी २-४-३-५०-१८६ ॥

प्र० श्रावकोने तिविहार दुविहार पच्चक्खाणमा पाणी अने स्वादिम भक्ष्य छे ? के नहि ?

उ० श्रावकोने तिविहार दुविहारमा पाणी अने सोपारी विगेरे भक्ष्य छे, परतु आटलो तफावत छे के-जेणे सवारनु तिविहार पोरसी विगेरे पच्चक्खाण कर्यु होय, तेने एकासणा विगेरेना वखते बेठा होय त्या सुधी स्वादिम कल्पे, पण उठी गया पछी न कल्पे अचित्त पाणी तो बन्नेमा कल्पे छे, अने दुविहारमा तो बन्नेय भक्ष्यपणे सभवे छे साजे तिविहार पच्चक्खाणमा पाणीना आगारनो उच्चार नथी तेथी सचित्त पाणी पण कल्पे छे ॥ २-४-४-५१ ॥ १८७ ॥

પ્ર૦ લોકાન્તિક દેવો એકાવતારી છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ એકાવતારીજ હોય, એવો એકાન્ત જાણ્યો નથી ॥ ૨-૪-૫-૫૨ ॥ ૧૮૮ ॥

પ્ર૦ **चउसट्ठिकरि सहस्सेति**–આ ગાથાનો અર્થ બતાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ "ચોસઠ હજાર હાથીઓ" એ અર્થ છે તે કેવા સ્વરૂપવાળા છે ? આઠ દાંતોએ કરી સહિત જે હોય તે અષ્ટદન્તવાળા કહેવાય એવા આઠ મસ્તકો ચોસઠ ગુણા કરેલા છે આઠ દાંત સહિત આઠ મસ્તકો જેઓના તે **चतुष्पष्टिसाष्टदन्तशिरस** કહેવાય અહીં મધ્યમ પદ લોપી સમાસ જાણવો, આઠને ચોસઠે ગુણીએ ત્યારે ૫૧૨ થાય તેટલા દરેક હાથીને મસ્તક છે, તેમજ એકએક દાંતમાં આઠ આઠ વાવડી છે ॥ ૨-૪-૬-૫૩ ॥ ૧૮૯ ॥

પ્ર૦ **पच्चण विलेवण इति** આ ત્રણ ગાથામાં ધ્વજ અને અષ્ટમંગલો દેખાતા નથી હમણાં તો પૂજા અવસરે કરાય છે, તેનું શું કારણ ?

ઉ૦ આ ત્રણ ગાથામાં ધ્વજ અને અષ્ટમંગલોનું ઉપલક્ષણથી ગ્રહણ કરવું, કેમકે આપણી અવિચ્છિન્ન પરંપરાથી આવેલો સ્નાત્ર વિધિ નિર્મૂલ ન હોય, એમ સંભવે છે ॥ ૨-૪-૭-૫૪ ॥ ૧૯૦ ॥

પ્ર૦ અરિહંત મહારાજાઓના જન્માભિષેકમાં દેવોના શરીર કેટલા ઉંચા હોય ?

ઉ૦ જન્માભિષેકમાં દેવોના શરીર અભિષેક કરતા જિનેશ્વરના કાળના મનુષ્યના શરીર જેવડા હોય એમ સંભવે છે ॥ ૨-૪-૮-૫૫ ॥ ૧૯૧ ॥

પ્ર૦ કલ્પસૂત્રમાં ચોમાસામાં **मस्कोम जोयण भिक्खायरियाए गतु पडिनियत्तए**–

" પાચ ગાઉ ભિક્ષાચર્યાના માટે જઈ આવવુ કલ્પે "

એમ પાઠ છે તે અનુસારે ચૈત્ય અને ગુરુવદન માટે જઈ આવવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ० **भिक्खायरियाए** એ પદ અન્યનુ સૂચક છે તેથી ચૈત્ય ગુરુવદન માટે જઈ આવવુ કલ્પે છે જેમકે **આવશ્યક હારિભદ્રી ટીકામા દ્વિક્રિયાનિન્હવે** શરદકાળમા નદી ઉતરવા પૂર્વક ગુરુવદન આદિ કરવુ દેખાય છે પરતુ પ્રવૃત્તિ નથી ॥ ૨-૪-૯-૫૬ ॥ ૧૯૨ ॥

પ્ર० તમામ પચ્ચક્ખાણોમા **अन्नत्थणा भोगेण** આ આગાર કહેલો છે પરતુ **पाणस्स लेवेण वा** ઇત્યાદિકમા કેમ ન કહ્યો ?

ઉ० **पाणस्स लेवेण वा**—આ પચ્ચક્ખાણમા તે આગાર કહેવાતો નથી, તેનુ કારણ શાસ્ત્રમા જોયાનુ સાભરતુ નથી **ષડાવશ્યકસૂત્રમા** પણ તે આગાર વિનાજ **પાણસ્સ**નો પાઠ દેખાય છે ॥ ૨-૪-૧૦-૫૭ ॥ ૧૯૩ ॥

પ્ર० **મહાનિશીથના** યોગ વહ્યા વગરના સાધુ પાસે શ્રાવિકા ઉપધાનની ક્રિયા વડીની અસજ્ઝાયમા કરી શકે ? કે નહિ ?

ઉ० અત્ યિ ત્તા પણ શ્રાવિકાને **મહાનિશીથના** યોગવાળા પાસેજ ઉપધાન ક્રિયા કરવી પડે બીજા પાસે ન થાય ॥ ૨-૪-૧૧-૫૮ ॥ ૧૯૪ ॥

પ્ર० તીર્થકરદેવોનુ ચતુર્મુખપણુ સમવસરણ સિવાયની દેશનામાં હોય ? કે નહિ ?

ઉ० **दानशील तपोभाव०** આ શ્લોકની ટીકાના અનુસારે સમવસરણમા દેશના અવસરે તીર્થંકર દેવોનુ ચાર મુખપણુ મળે છે [તે સિવાય ચાર મુખે દેશના હોતી નથી] ॥ ૨-૪-૧૨-૫૯ ॥ ૧૯૫ ॥

પ્ર૦ તિર્યંચ અને મનુષ્યોને લેશ્યાની સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની હોય છે, એજ પ્રકારે યુગલીયાઓને પણ લેશ્યા સ્થિતિકાલ હોય? કે ભિન્ન હોય?

ઉ૦ યુગલીઆઓને પણ સામાન્ય તિર્યંચ મનુષ્યની પેઠે લેશ્યાસ્થિતિ કાલ અંતર્મુહૂર્તનો હોય, એમ **પન્નવણાસૂત્રની ટીકા** વિગેરેમા કહેલ છે ॥ ૨-૪-૧૩-૬૦ ॥ ૧૯૬ ॥

પ્ર૦ જેમ સૂક્ષ્મ નિગોદના ક્ષુલ્લક ભવો કહેવાય છે તેમ બાદર નિગોદના ક્ષુલ્લક ભવો કહેવાય કે નહિ?

ઉ૦ સૂક્ષ્મ નિગોદની પેઠે બાદર નિગોદના પણ ક્ષુલ્લક ભવો સભવે છે ॥ ૨-૪-૧૪-૬૧ ॥ ૧૯૭ ॥

પ્ર૦ **સંગ્રહણીસૂત્રમા** મનુષ્યદ્વારમા

गब्भे मुहुत्त बारस इअरे चउवीस विरह उक्कोसो-

"ગર્ભજ મનુષ્યનો ૧૨ મુહૂર્ત અને સમૂર્છિમ મનુષ્યનો ૨૪ મુહૂર્તનો ઉત્કૃષ્ટથી વિરહકાલ હોય છે."

એમ છે, તો સતત ગર્ભજ મનુષ્ય છતા સમૂર્છિમ મનુષ્યનો વિરહકાલ કેમ સભવે?

ઉ૦ ગર્ભજ મનુષ્યો નિરંતર હોય, છતા પણ સમૂર્છિમ મનુષ્યોનો ૨૪ મુહુર્તનો વિરહકાલ કોઇ અવસરે સભવે છે. કેમકે—પહેલા ઉત્પન્ન થયેલાનો અંતર્મુહુર્તકાલ પૂરો થયે છતે, નવા ઉત્પન્ન ન થાય તેનો કોઈ કાળ આવી જાય છે તે વખતે એક પણ હોય નહિ, માટે ઘટે છે, એમ **જીવસમાસ ટીકામા** કહ્યુ છે ॥ ૨-૪-૧૫-૬૨ ॥ ૧૯૮ ॥

પ્ર૦ ક્ષુલ્લકભવના વિચારમા ૨૫૬ આવલીકાઓએ, અને ૩૭૭૩ અંશોએ, એક ક્ષુલ્લકભવ બતાવ્યો છે અને એક આવલીકાના

૩૭૭૩ અંશો બતાવ્યા તો આ બે ઠેકાણે બતાવેલ ૩૭૭૩ અંશોનું કાળ માન કેટલું જાણવું?

ઉ૦ આવલીનાએ માપેલ ક્ષુલ્લકભવના વિચારમાં—શ્વાસોશ્વાસ અને મુહૂર્તાદિકમાં ક્ષુલ્લભવો અને આવલિકાઓની સંખ્યા કરવાને ઈચ્છેલી છે, અને ૩૭૭૩ શ્વાસોશ્વાસે એક મુહૂર્ત થાય છે, તેથી ગણત્રીની સુલભતાને માટે ૩૭૭૩ નો ભાજકરાશિ કલ્પી કાઢયો છે, હવે તે બન્નેય ઠેકાણાના અંશોનું કાળમાન જુદું છે આવલીકાના ૩૭૭૩ અંશોનું કાળમાન અસંખ્યાતા સમય છે, અને ક્ષુલ્લકભવના ૩૭૭૩ અંશોનું કાળમાન ૨૫૬ આવલીકા છે કેમકે—૨૫૬ આવલીનાએ એક ક્ષુલ્લકભવ થાય છે ॥ ૨–૪–૧૬–૬૩ ॥ ૧૯૯ ॥

પ્ર૦ વીરભગવંતનું ૭૨ વર્ષનું આયુષ કહેલું છે, તે જન્મદીવસથી? કે ગર્ભની ઉત્પત્તિથી? કેમકે—તેનો વિચાર કરતા મેળ ખાતો નથી, માટે કેવી રીતે છે?

ઉ૦ જન્મોત્સવ વિગેરેની અપેક્ષાએ તો જન્મથી છે, પણ પરમાર્થથી તો ગર્ભની ઉત્પત્તિથી ગણાય છે, બતાવેલ ૭૨ ના આંકમાં તો ન્યૂન અથવા અધિક માસ દીવસોની વિવક્ષા કરી નથી, તેથી વિસંવાદ આવતો નથી ॥ ૨–૪–૧૭–૬૪ ॥ ૨૦૦ ॥

પ્ર૦ અણહારી વસ્તુઓમાં નિંબડા વિગેરેને ગણાવ્યા છે, તો લીલું હોવા છતાં તે અણહારીમાં લેવું કલ્પે? કે નહિ?

ઉ૦ અણહારીમાં લીલા લીંબડા વિગેરે પણ કલ્પે છે ॥ ૨–૪–૧૮–૬૫ ॥ ૨૦૧ ॥

પ્ર૦ વડ આકડા પચ્ચાસુળના (મોટા) પાદડાઓ તોડેલા હોય કે પોતાની મેળે ખરી પડેલા હોય, તે મુહૂર્ત પછી અચિત્ત થાય? કે નહિ?

ઉ૦ विंटमि मिलायमि नायन्व जीव-विप्पजढ-

" ડીટીંઙ ત્રુટી જાય, ત્યારે તે પાદડા જીવરહિત જાણવા "

આ વચનથી તોડેલા હોય, કે સ્વય પડી ગયા હોય, તે પાદડા અચિત્ત થાય છે, પરંતુ કાળનિયમ બતાવ્યો નથી ૨-૮-૧૯-૬૬ ॥ ૨૦૨ ॥

પ્ર૦ मज्जे मह्मि मसमि, नवणीयमि चउत्थए ।
उप्पज्जति असखा, तव्वणगा तत्थ जतुणो ॥ १ ॥

મદિરા, મધ, માંસ અને માખણમા અસખ્યાતા જીવો તે વર્ણવાળા ઉપજે છે, આ ચારમા જે જીવો ઉપજે તે કેટલી ઇંદ્રિયવાળા હોય ?

ઉ૦ મદિરા મધ અને માખણ મા બેઇંદ્રય જીવો ઉપજે, અને માંસમાં બાદરનિગોદ રૂપ એકેન્દ્રિયો અને બેઇંદ્રિયો ઉપજે, અને મનુષ્ય માંસમા તો બાદરનિગોદ એકેન્દ્રીયો અને બેઇન્દ્રીયો અને સમૂર્છિમ પચેન્દ્રિય મનુષ્ય ઉપજે છે, એમ શાસ્ત્રવચન મુજબ સમજે છે ॥ ૨-૮-૨૦-૬૭ ॥ ૨૦૩ ॥

પ્ર૦ માંસના અધિકારમા યોગશાસ્ત્રમા કહ્યુ કે-માંસમા તજ્જાત સમૂર્છિમ અનન્ત જીવો ઉપજે છે, તો તે અનન્ત જીવો કયા ?

ઉ૦ નિગોદજીવો અનન્તા ઉપજે, એમ યોગશાસ્ત્રમા કહેલુ છે ॥ ૨-૪-૨૧-૬૮ ॥ ૨૦૪

પ્ર૦ समज्जीव-सजात सुज्ञाना निशि भोजन०

ગત્રે જીવ સમુહના સસર્ગવાળુ ભોજન કરનારા મૂઢો ગામ્યો વકી અધિક કેમ ન ગણાય ?

આ શ્લોકની ટેટલાંક ચાર આહારને સરખા જીવ સસર્ગવાળા કહે છે, પરંતુ આમા કાંઈ ફેરફાર હોય ? કે નહિ

ઉ૦ જીવોનુ ઉપજવુ ચારે આહારમા પણ સરખુ હોતુ નથી ॥ ૨-૪-૨૨-૬૯ ॥ ૨૦૫ ॥

પ્ર૦ પૌષધ ઉચ્ચરવાના પાઠમા **देसओ** એ પદ આહારપાષધમાજ બોલાય છે, પણ શરીર સત્કાર વિગેરેમા બોલાતુ નથી, તેથી પોતાના શરીરનુ વૈયાવચ્ચ વિલેપન આદિ પોતે કરવુ, કે બીજા પાસે કરાવવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પોતાતીથોને કારણ સિવાય વિલેપન વિગેરે પોતે કરવુ કે બીજા પાસે કરાવવુ કલ્પે નહિ, એ કોઇ બીજો ભક્તિથી કરે, તો કલ્પે પણ છે ॥ ૨-૪-૨૩-૭૦ ॥ ૨૦૬ ॥

પ્ર૦ દેવોને અવધિ વિગેરે જ્ઞાન હોવાથી પૂર્વ ભવમા ભણેલ અથવા નહિ ભણેલ ચૌદ પૂર્વ વિગેરે શ્રુત સભારે ? કે નહિ ?

ઉ૦ દેવોને અવધિજ્ઞાન આદિ હોવાથી પ્રાયે કરી અગીઆર અગનુ જ્ઞાન સાભરે છે બાકીનુ સ્મરણ હોતુ નથી કેમકે–**महा भाष्यमा** તથા ટીકામા કહ્યુ છે કે–

चोद्दस पुव्वीमणुओ, देवत्ते तं न सभरइ सव्व ।
देसमि होइ भयणा सट्ठाणभवे उ भयणा उ ॥ १ ॥

"અહીં કોઇક ચૌદ પૂર્વી મનુષ્ય કાળધર્મ પામીને દેવલોક ગયા, ત્યા તેને પૂર્વભવમા ભણેલ શ્રુત બધુ સાભરતુ નથી, પણ એકદેશ–એટલે અગીઆર અગનુ જ્ઞાન સાભરે છે" એમ **कल्पचूर्णिनु** કહેલ છે

કોટ્યાચાર્યનુ વ્યાખ્યાન તો–"દેશ સૂત્રનો અર્થ અથવા દેશ–સૂત્ર માત્ર વિગેરે સભારે છે" આ વ્યાખ્યાન **પૂર્વગત** સૂત્રની અપેક્ષાએ સભવે છે, નહિતર તો **बृहत् कल्पसूत्रनी** સાથે વિરોધ થઇ જાય ૧૧ અગોમા પણ ભજના છે, એટલે સાભરે યે ખરા, અને ન પણ સાભરે, ચાલુ ભવમા પણ ભજના છે, કેમકે–કોઇને મિથ્યાત્વ વિગેરેની પ્રાપ્તિ

થઈ જાય, તો શ્રુતજ્ઞાન તેજ ભવમા પડી જાય છે, અને કોઈકને તેનુ કારણ ન હોય, તો પડતા નથી આ પ્રકારે **વિશેષાવશ્યકની મલધારી શ્રી હેમચદ્રસૂરિની** કરેલી ટીકામા છે ॥ ૨-૪-૨૪-૭૧ ॥ ૨૦૭ ॥

પ્ર૦ સિદ્ધ શિલા ઉપરનુ યોજન, પ્રમાણાગુલના માપથી ? કે કોઈ બીજાથી ગણાય ?

ઉ૦ તે યોજન ઉત્સેધ અગુલથી મપાય છે, પણ પ્રમાણ અગુલથી નહિ, એમ જાણવુ ॥ ૨-૪-૨૫-૭૨ ॥ ૨૦૮ ॥

પ્ર૦ દેવલોકના પુસ્તકમા કેવી લિપિ છે ? અને તે પુસ્તકનુ શુ નામ છે ?

ઉ૦ તે પુસ્તકોની લિપિ ત્યાના વ્યવહારને આશ્રયીને સભવે છે, અને તેનુ નામ કોઈ ઠેકાણે પણ દેખ્યુ નથી ॥ ૨-૪-૨૬-૭૩ ॥ ૨૦૯ ॥

પ્ર૦ કોઈ નવા સાધુની દીક્ષા **શ્રીહીરવિજય સૂરિશ્વરજી** પાસે થઈ, અને અચિત્તરજ ઉડ્ડાવણીનો કાઉસ્સગ કરવાનો ભૂલી ગયા તો ફેર દીક્ષા આપીને **આવશ્યક** વિગેરેના યોગ કરાવવા અને વડી દીક્ષા આપવી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ગચ્છ નાયક પાસેની દીક્ષા વખતે તે કાઉસ્સગ ભુલી જવાયો હોય, તો ફેર ગચ્છનાયક પાસે દીક્ષા કર્યા વિના યોગની ક્રિયા અને વડી દીક્ષા કરવી સુઝે નહિ ॥ ૨-૪-૨૭-૭૪ ॥ ૨૧૦ ॥

પ્ર૦ વહોરેલા પાત્રા ફરી લેપ્યા હોય, તો ચોમાસામા વાપરવા કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પ્રથમ વહોરેલા ફરી લેપેલા પાત્રા ચોમાસામા વાપરવા કલ્પે છે ॥ ૨-૪ ૨૮-૭૫ ॥ ૨૧૧ ॥

પ્ર૦ શય્યાતરના ઘરનો આહાર લીધો હોય, તેને આયંબિલનું પ્રાયશ્ચિત્ત અપાય છે, તો તે આહાર વાપરવાવાળાને પણ અપાય? કે નહિ?

ઉ૦ ગ્રંથમાં શય્યાતર પીંડ ભોગે સામાન્યથી આયંબિલ કહ્યું છે, પરંતુ હમણા તો પરંપરાએ તેના ગ્રાહકને આંબિલ અપાય છે ॥ ૨-૪-૨૯-૭૬-૨૧૨ ॥

પ્ર૦ વસ્તિનો માલિક દેવલોક થઇ ગયો હોય, તો કોણ શય્યાતર ગણાય?

ઉ૦ વસ્તિનો માલિક થઇને જે નાચવે, તે શય્યાતર થાય ॥ ૨-૪-૩૦-૭૭-૨૧૩ ॥

પ્ર૦ ઉપાશ્રયમાં જેણે વળીઓ થાંભના, ચંદરવા, મૂક્યા હોય, તે શય્યાતર ગણાય? કે ભૂમિનો માલિક શય્યાતર ગણાય?

ઉ૦ શાસ્ત્ર મુજબ બના શય્યાતર ગણાય, પણ હાલ તો શ્રાવકોએ જેટલા શય્યાતર કરવાના નામ લખ્યા હોય, તે કરાય છે ॥ ૨-૪-૩૧-૭૮ ॥ ૨૧૪ ॥

પ્ર૦ કોઈએ ઉપાશ્રય નિમિત્તે ઘર ખરીદ્યુ, તેને ચાર પુત્રો હોય, તે સ્વર્ગવાસ પામ્યો, અને પુત્રો જુદા પડયા, તો તે બધા શય્યાતર થાય? કે તેમાંથી એક શય્યાતર થાય?

ઉ૦ જેટલા તેના માલિક હોય, તે બધા શય્યાતર થાય ॥ ૨-૪-૩૨-૭૯ ॥ ૨૧૫ ॥

પ્ર૦ "પાસરૂ" એટલે તાંબાના વાસણમાં નાખેલું દુધ ખાવામાં દોષ છે? કે નહિ?

ઉ૦ લોકમાં દોષ સંભળાય છે, પણ આપણા ગ્રંથ અનુસારે નથી. ॥ ૨-૪-૩૩-૮૦ ॥ ૨૧૬ ॥

પ્ર૦ છઠ્ઠ કરવાની શક્તિ ન હોય, તો પાંચમનો ઉપવાસ પાંચમે કરાય? કે સંવચ્છરીની ચોથમાં કરાય?

ઉ૦ શક્તિના અભાવમા પર્યુપણાની ચોથે ઉપવાસ કરવાથી ગરે છે. કેમકે–**શ્રીહીરવિજય સૂરીશ્વરે** પ્રમાદી કરેલ **પ્રશ્ન સમુચ્ચય** ગ્રથમા તેજ પ્રમાણે કહેલ છે ॥ ૨–૪–૩૪–૮૧ ॥ ૨૧૭ ॥

પ્ર૦ "જેમ માણા વિગેરે માપોએ કોઈક પુરુષ સર્વ ધાન્ય માપે, તેમ અસદ્ભાવ કલ્પનાની પ્રરૂપણાએ કરી લોક જેવડા માપે કરીને કોઈ અજઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા પૃથ્વીકાય જીવોને જો માપે, તો પૃથ્વીકાય જીવો અસખ્યાતા લોકોને પૂરે છે" એમ **આચારાગના પહેલા શ્રુતસ્કધમા પહેલા અધ્યયના બીજા ઉદ્દેશાની ટીકામા કહ્યુ છે** તો ચાર યાવતનુ શરીર અગુલના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલુ કહ્યુ છે, માટે–તે પૃથ્વીકાય જીવો અસખ્ય લોકોને કેવી રીતીએ પુરી શકે ?

ઉ૦ ધાન્ય એટલે માણા વિગેરેના દૃષ્ટાતમા સામાન્ય વાત કહી છે. પણ દરેક આકાશ પ્રદેશે એક પૃથ્વીકાય જીવને થાપવાની કલ્પનાએ લોકરૂપ પાલો ભરવામા આવે, તો અસખ્યાત લોકોને ભરી દે, એમ સમજે છે. જો એમ નહિ લઈએ, તો **પન્નવણા** ટીકા વિગેરે બીજા ગ્રથો સાથે વિરોધ આવે, એમ જાણવુ ॥ ૨–૪–૩૫–૮૨–૨૧૮ ॥

પ્ર૦ તિર્યંચો વૈક્રિય શરીર બનાવે, તે મૂલ શરીર સાથે સબધવાળુ હોય ? કે અસબધવાળુ હોય ?

ઉ૦ સબધવાળુ હોય, અને અસબધવાળુયે હોય છે ॥ ૨–૪–૩૬–૮૩ ॥ ૨૧૯ ॥

પ્ર૦ જ્ઞાનદ્રવ્ય દેવકાર્યમા કામ લાગે કે નહિ ? જો દેવકાર્યમા ઉપયોગ થતો હોય, તો દેવપૂજામા ઉપયોગ થાય ? કે પ્રાસાદ વિગેરેમા થાય ?

ઉ૦ "દેવદ્રવ્ય ફક્ત દેવના કાર્યમા વપરાય અને જ્ઞાનદ્રવ્ય જ્ઞાનમા તથા દેવકાર્યમા વપરાય, અને સાધારણ દ્રવ્ય સાતેય ક્ષેત્રમા કામ આવે" એમ જૈન સિદ્ધાત છે. આવુ **ઉપદેશ સપ્તતિકામા** ઢેલ્લા ભાગમા કહ્યુ છે માટે તે અનુસારે જ્ઞાનદ્રવ્ય જ્ઞાનમા, અને દેવપૂજામા, તથા દેરાસરના કાર્ય વિગેરેમા, ઉપયોગી થાય છે. ॥ ૨-૪-૩૭-૮૪ ॥ ૨૨૦ ॥

પ્ર૦ સૌધર્મ વિગેરે દેવો "મનુષ્ય અને તિર્યંચમા—અમો અમુક સ્થળે ઉપજીશુ" એમ જાણે ? કે નહિ ?

ઉ૦ તેના પ્રકારનુ જ્ઞાન હોય તો કોઇક જાણે, અને તેવુ જ્ઞાન ન હોય તો ન જાણે ॥ ૨-૪-૩૮-૮૫ ॥૨૨૧॥

પ્ર૦ પ્રભાતે પ્રતિક્રમણમા તપચિતામણિના કાઉસ્સગમા "ઉપવાસ વિગેરે અમુક તપ કરીશ" એમ ચિતવીને કાઉસ્સગ પારે પછવાડે કોઇકના આગ્રહથી ચિતવેલ તપ થકી ઓછુ તપ કરે, તો તેને પચ્ચખાણનો ભગ થાય કે નહિ ?

ઉ૦ તેને પચ્ચખાણનો ભગ લાગે નહિ ॥ ૨-૪-૩૯-૮૬-૨૨૨

પ્ર૦ નિયાણુ બાધ્યુ હોય, તો સ્ત્રીરત્ન થાય ? કે બાધ્યા વિના પણ થાય ?

ઉ૦ સ્ત્રીરત્ન બન્નેય પ્રકારે થાય કેમકે આ બાબત વિશેષ કહ્યુ નથી ॥ ૨-૪-૪૦-૮૭ ॥ ૨૨૩ ॥

પ્ર૦ દેશવિરતિ થકી ચક્રીપદ પમાય કે નહિ ? તેમજ ચક્રવર્તિને ગૃહસ્થપણામા દેશવિરતિ હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ દેશવિરતિથી ચક્રીપદ મળે કે નહિ ? તેવો નિશ્ચય જાણ્યો નથી તેમજ ચક્રવર્તિઓને મહાપરિગ્રહ હોવાથી દેશવિરતિની પ્રાપ્તિ ન થાય ॥૨-૪-૪૧-૮૮ ॥૨૨૪॥

પ્ર૦ ગણધરોની જુદી જુદી વાચના છે, છતા તેઓને સાભોગિ
હોય ? કે નહિ ? અને સામાચારી વિગેરેમા ભેદ હોય ? કે
(એક માડલીએ આહાર કરવો વિગેરે બાબતોમા એક
તે સભોગ કહેવાય)

ઉ૦ ગણધર મહારાજાઓને માંહોમાંહે વાચનાનો ભેદ હો
સામાચારીનો પણ કાઇક ભેદ સભવે છે, અને તે ભેદ હોવાથી
અસાભોગિકપણુ પણ સભવે છે ॥૨-૮-૯૨-૮૯ ॥ ૨

પ્ર૦ જિનકલ્પીઓ તેજ ભવમા મોક્ષે જાય ? કે નહિ ? જો ન
હોય ? તો તેનુ કારણ શુ ?

ઉ૦ જિનકલ્પીઓ તેજ ભવમા મોક્ષ જતા નથી કેમકે

न करिंति आगम ते, इत्थीवज्जो उ वेउ इक्कतरो
पुव्वपडिवन्नओ पुण, होज्ज सवेओ अवेओ वा ॥१

અપૂર્વ અધ્યયન કરતા નથી, પૂર્વ ભણેલ શ્રુતને તો
ન જવાય, માટે એકાગ્રમને રૂડી પ્રકારે સભાર્યા કરે છે
તેઓને જિનકલ્પના સ્વીકાર વખતે સ્રી વેદને વર્જીને બે
એક વેદ પુરુષવેદ અથવા અસક્લિષ્ટ નપુસક વેદ હોય
જેણે પહેલા સ્વીકાર કર્યો હોય, તે તો વેદવાળો હોય અ
વેદ વિનાનો હોય જિનકલ્પીને તેજ ભવમા કેવલજ્ઞાનનો નિ
છે, તેથી ઉપશમ શ્રેણીમા વેદ દબાઇ જવાથી તે અવેદિ
હોય તે વાત બૃહત્કલ્પ ટીકામા કહેલી છે-કે—

उवसमसेढीए खलु, वेदे उवसामिअमि उअवेदो।
न उ खविए तज्जम्मे, केवलपडिसेहभावाओ ॥१॥

ઉપશમ શ્રેણીમા વેદ શાત થયો તેથી જિનકલ્પી અ
હોય છે પણ વેદનો ક્ષય તેને ન થાય કેમકે–તેજન્મમા કે

જ્ઞાનનો નિષેધ છે અને બીજા કાળમા સ્નેહી હોય છે

૨-૪-૮૩-૯૦ ॥ ૨૨૬ ॥

પ્ર૦ ભાવિ બીજા અને ત્રીજા તીર્થંકર થનાર ઉદાયી અને **સુપાર્શ્વના** જીવને આતરૂ થોડુ હોવાથી વૈમાનિક દેવની ગતિ સભવતી નથી, અને તેવા મહાનુભાવોને નરકગતિ થઈ હોય તેમ મનાતુ નથી અને ભુવનપતિ વિગેરેમા ગયા હોય, તેમ પણ ન મનાય. કારણ કે ભુવનપતિ વિગેરેથી આવેલ તીર્થંકર થાય નહિ, તેથી આ બાબતમા શુ સમજવુ ?

ઉ૦ ઉદાયી અને સુપાર્શ્વનો જીવ કઈ ગતિમા ગયા ? તે શાસ્ત્રમા સાભળવામા આવ્યુ નથી, માટે તે સ્વરૂપ તો સર્વજ્ઞ ભગવાન જાણે ॥ ૨-૪-૪૪-૯૧ ॥ ૨૨૭ ॥

પ્ર૦ આબળા પિપરીમૂળ મેગ જીગમિશ્રિત વસ્તુ, પીપર અને હરડે આ વસ્તુઓ આયબિલમા કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦ આ વસ્તુઓ ગૃહસ્થોને આયબિલમા કલ્પે નહિ, સાધુઓને તો જીગવાળા પાપડ વિગેરે કલ્પે પણ છે એમ પ્રવૃત્તિ છે

॥ ૨-૪-૪૫-૯૨ ॥ ૨૨૮

પ્ર૦ જેમ આ ભરતક્ષેત્રમા **વીર** ભગવતના જન્મ નક્ષત્રે **ભસ્મગ્રહ** આવેલ છે, તેમ બીજા ક્ષેત્રોમા તીર્થંકરના જન્મનક્ષત્રમા તે આવ્યો છે કે નહિ ? તેમજ અહીં બહુ **કુમતો** છે, તેમ બીજે છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ દશેય ક્ષેત્રોમા ભગવાનના ચ્યવન વિગેરે કલ્યાણકો એકજ નક્ષત્રમા થાય છે એમ **આગમમા** કહેલ છે માટે **ભસ્મગ્રહનુ** સક્રમણ સર્વ ઠેકાણે સરખુ જ છે ॥ ૨-૪-૪૬-૯૩ ॥ ૨૨૯

પ્ર૦ આ દશેય આશ્ચર્યો ભરતક્ષેત્રમા છે ? કે દશેય ક્ષેત્રોમા છે ?

ઉ૦ દરેક ક્ષેત્રોમા દશ દશ આશ્ચર્યો હોય છે, તેમાં કેટલાક એજ હોય છે, અને કેટલાક જુદા હોય છે ॥૨-૪-૪૭-૯૪॥ ૨૩૦

પ્ર૦ ફટકડી હિંગલોક અને મેનશીલ સચિત્ત હોય? કે અચિત્ત હોય?

ઉ૦ ફટકડી અને મેનશીલ દૂર દેશથી આવેલ હોવાથી અચિત્ત જ હોય અને હિંગલોક તો દૂરથી આવેલ અને **અકમીપુરમાં** બનેલ કાચુ છે પરંતુ આચરણાથી તો મનકાર કરેલો હોય તેજ ગ્રહણ કરાય છે ॥ ૨-૮-૪૮-૯૫॥ ૨૩૧

૫

પંડિત હાપર્ષિગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ મેરુપર્વતમા વિકલેન્દ્રિય જીવોનો સદ્ભાવ છે? કે નહિ?

ઉ૦ **कहिण भते! बेंदियाण पज्जत्तापज्जत्ताण ठाणा पन्नत्ता? गोअमा! उड्ढलोए, तदेक्कदेसभाए –**

"હે ભગવન્! પર્યાપ્ત અપર્યાપ્ત બે ઇન્દ્રિય જીવોના સ્થાનો ક્યા કહેલા છે?" હે **ગૌતમ**! **ઉર્ધ્વલોકમા** તેના એક દેશ ભાગમા

આ પ્રકારે **પન્નવણા સૂત્રમા** છે તદેકદેશભાગ એટલે "મેરુપર્વતની વાવડી વિગેરેમા" ઈત્યાદિ, આ પ્રકારે તેઇન્દ્રિય વિગેરેના સૂત્રો પણ જાણી લેવા આ પાઠને અનુસરીને મેરુ પર્વતમા બેઇન્દ્રિય વિગેરે હોય એમ સમજે છે

॥ ૨-૫-૧-૯૬ ॥ ૨૩૨

પ્ર૦ સૌધર્મ વિગેરે દેવલોકમા વાવડીના કમલો વનસ્પતિરૂપ હોય? કે કાંઇ બીજા રૂપે હોય?

ઉ૦ कहिण भंते! बादरवणस्सइकाइयाण पज्जत्तगाण ठाणा पन्नत्ता ?

गोअमा ! उड्ढलोए कप्पेसु विमाणेसु विमाणावलिआसु विमाणपत्थडेसु—

હે ભગવન્ ! પર્યાપ્તાબાદર વનસ્પતિ જીવના સ્થાનો ક્યા કહ્યા છે ?

હે ગૌતમ ! ઉર્ધ્વલોકમા કલ્પોમા વિમાનોમા વિમાનની શ્રેણીઓમા વિમાનના પાવડાઓમા કહ્યા છે

આ વચન અનુસારે દેવલોકમા વનસ્પતિ છે તેથી વાવડીના કેટલાક કમલોનુ વનસ્પતિપણુ હોય તો જ તે વાત સંભવે છે ॥ ૨–૫–૨–૯૭ ॥ ૨૩૩ ॥

પ્ર૦ જે ભવ્યજીવો વ્યવહારી બન્યા તેઓને મોક્ષની પ્રાપ્તિમા કાળનિયમ છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ભવ્યજીવોને વ્યવહારી થયા પછી ભવભાવનાગ્રંથને અનુસારે વધારેમા વધારે અનન્ત પુદ્ગલપરાવર્તન કાલ ભમ્યા પછી મોક્ષની પ્રાપ્તિ દેખાય છે ॥ ૨–૫–૩–૯૮ ॥ ૨૩૪ ॥

પ્ર૦ દેવલોકમા મિથ્યાત્વી દેવદેવીનો કેવો આચાર હોય ?

ઉ૦ જેમ સમકીતિ દેવોને સિદ્ધાયતનમા જિનેશ્વરની પૂજા વિગેરે પ્રવૃત્તિ હોય છે તેમ, મિથ્યાત્વી દેવદેવીને તે જ વિમાનોમા રહેલ નાગ વિગેરેની પડિમાની પૂજા કરવા વિગેરે આચાર સંભવે છે ॥ ૨–૫–૪–૯૯ ॥ ૨૩૫ ॥

પ્ર૦ સરસ્વતી દેવી બ્રહ્મચારી છે કે નહિ ?

ઉ૦ ક્ષેત્ર સમાસની ટીકા અને ભગવતીસૂત્રને અનુસારે સરસ્વતી દેવી વ્યન્તરના ઈંદ્ર ગીતરતિની અગ્રમહિષી છે એમ જણાય છે, તેથી તે બ્રહ્મચારી કહેવાતી નથી

॥ ૨–૫–૫–૧૦૦ ॥ ૨૩૬ ॥

પ્ર૦ વિના કારણે પણ સદોષ ભોજન કરનારને જઘન્યથી પણ ચારિત્ર હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ " જે કાઇ પણ દોષિત ભોજન શ્રાવિકાએ આપવા ઇચ્છયુ હોય, તે એકથી બીજે એમ હજાર ઘરે પહોચ્યુ હોય, તે સાધુ લે, તો દુષ્પક્ષને સેવે છે " ઇત્યાદિક **સૂયડાગસૂત્ર** વિગેરેના વચન પ્રમાણથી મુખ્યતાએ વિનાકારણે સદોષ ભોજીને ચારિત્ર હોય નહિ પરંતુ મંદ્રક તિવ્રક પરિણામ ભેદે કરીને અને ગભીર અને અગભીર કારણપણુ અને વિના કારણપણુ હોવાથી કેટલાકોને ક્વચિત હોય પણ, અને ન યે હોય આજ કારણથી પાસ'થા વિગેરેનો દેશ અને સર્વ ભેદે ઘણો અધિકાર **સિદ્ધાન્તમાં** કહેલ છે ॥ ૨-૫-૬-૧૦૧ ॥ ૨૩૭

પ્ર૦ જે યોનિમા મનુષ્ય ઉપજે છે, તેમા બેઇંદ્રિય વિગેરે ઉપજે છે, તેથી **યોનિસંકર** દોષ હોય કે નહિ ?

ઉ૦ મનુષ્ય અને બેઇંદ્રીય વિગેરેની એક યોનિ છતા પણ પોતપોતાની જાતિમા યોનિના એકપણાનો વ્યવહાર છે પણ ભિન્ન જાતિમા નથી, માટે જ-છાણા વિગેરેમા ઉપજેલા ઘણા બેઇંદ્રિયાદિ કુલોને પોતાની જાતિની અપેક્ષાએ એક યોનિપણુ છે, અને ભિન્ન જાતિવાળાઓને પણ પોતાની જાતિની અપેક્ષાએ એક યોનિ છે, તેથી **સંકરદોષ** આવતો નથી

॥ ૨-૫-૭-૧૦૨ ॥ ૨૩૮

પ્ર૦ યોગોદ્વહનમા રાત્રિએ અણહારી વસ્તુ લેવી કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦ યોગવાળાને રાત્રિએ સંઘટ્ટો ન હોવાથી કાઇ પણ લેવુ કલ્પે નહિ. સંઘટ્ટો રાત્રિએ મૂકી દીધેલ હોય અને સવારે **પવેણાની** ક્રિયા પછી લેવાય છે ॥ ૨-૫-૮-૧૦૩ ॥ ૨૩૯ ॥

પ્ર૦ દેવોને ઘણી **કુળકોટી** બતાવી છે, તેમા કેવા જીવો હોય ?

ઉ૦ જેમ મનુષ્યોમા ઇક્ષ્વાકુ કુલો વિગેરેનુ અનિયતપણુ હોવાથી સમાન રૂપપણુ છતા પણ કુળકોટી મળને છે, તેમ દેવોમા પણ છે, તેથી કાઈ અસગતિ નથી ॥ ૨–૫–૯–૧૦૪ ॥ ૨૪૦

પ્ર૦ સામગ્રી વિના કોઇ પોતાની મેળે ચારિત્ર લીએ, અને પાળે, તો તેને કેવુ ફલ થાય ?

ઉ૦ શાસ્ત્રની મર્યાદા મુજબ **સ્વયબુદ્ધ** અને **પ્રત્યેકબુદ્ધ** સિવાય બીજાને પોતાની મેળે દીક્ષા લેવી કલ્પે નહિ પણ સામગ્રીના અભાવે કોઇ વૈરાગ્યથી સ્વય દીક્ષા લે, અને પાળે, તો **નિર્જરા** વિગેરે ફલ મળને છે ॥ ૨–૫–૧૦–૧૦૫ ॥ ૨૪૧

પ્ર૦ તિર્યંચોને ગુરુ પાસે આલોયણ લીના વિના શુદ્ધિ થાય છે, તેમ મનુષ્યોને કેમ ન થાય ?

ઉ૦ તેવા પ્રકારની સામગ્રીના અભાવે તિર્યંચને શુદ્ધિ થાય છે, પણ મનુષ્યને તો પ્રાય સામગ્રીની હયાતી છે, માટે આલોયણ લીના વિના શુદ્ધિ થતી નથી માટે જ ગુરુ આદિ સયોગ છતા, તેના પરિણામવાળા કોઈક કારણથી આલોયણ ન લઈ શક્યા હોય તો પણ **શુદ્ધ** થાય છે, અને છતે જોગે જે લેતા નથી, તેની શુદ્ધિ થતી નથી કેમકે આલોયણ લેવાના તેને પરિણામ નથી ॥ ૨–૫–૧૧–૧૦૬ ॥ ૨૪૨

પ્ર૦ વિદિશામા રહેલ આકાશ પ્રદેશોને દીશામા રહેલ આકાશ પ્રદેશો ફરસે ? કે નહિ ? જો ફરસતા હોય, તો એક આકાશ પ્રદેશને આઠ પ્રદેશની ફરસના થઈ જાય, અને શાસ્ત્રમા છ પ્રદેશની સ્પર્શના કહેલી છે, તે દોષ આવે અને જો ન ફરસતા હોય, તો તે બેની વચ્ચે શુ હોય ? તે યુક્તિપૂર્વક સમજાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ દીશાના આકાશ પ્રદેશોને વિદિશાના આકાશ પ્રદેશ સાથે સર્વ પ્રકારે સબંધ હોતો નથી દીશાના આકાશ પ્રદેશોએ કરીને જ તેનો છેડો હોય છે, આ અર્થ બે ત્રણ વિગેરે પક્તિમા ગોઠવેલી નરખા ખુણાવાળી ચોગ્ગ લાકડીઓ કે ઇંટોએ કરી. સુખેથી સમજી શકાય છે ॥ ૨-૫-૧૨-૧૦૭ ॥ ૨૪૩

૬

પંડિત નગર્ષિગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ઘઉ વગેરેના લોટની ચપટી નાખવાથી ઉકાળેલુ દૂધ નિવિયાતુ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ ઘઉ વિગેરેના લોટ નાખ્યા પછી એક ગમ થઈ અન્યવર્ણાદિક પામે, તો તે દુધ નિવિયાતુ થાય છે ॥૨-૬-૧-૧૦૮॥ ૨૪૪

પ્ર૦ નિવિયાતા દુધથી બનેલુ દહીં નિવિયાતુ કહેવાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ નિવિયાતા દુધથી બનેલુ દહી નિવિયાતુ થાય ॥ ૨-૬-૨-૧૦૯ ॥ ૨૪૫

પ્ર૦ માખણ તાવતી વખતે જ તીમા લોટની ચપટી નાખી હોય, તો તે ઘી નિવિયાતુ ગણાય કે નહિ ?

ઉ૦ તે ઘી નિવિયાતુ થતુ નથી કેમકે—

दुद्धदही चतुरंगुले

" દુધ અને દહી ચોખા વિગેરેમા ચાર આગુલ સુધી ઉપર હોય તો નિવિયાતુ થાય "

એમ ભાષ્યનુ વચન છે ॥ ૨-૬-૩-૧૧૦ ॥ ૨૪૬

પ્ર૦ શ્રાવક દેવપૂજા માટે સ્નાન કરે, તે વખત મસ્તક ધોવુ જોઈએ ? કે કામકીએ વાળ ઓળી લે તો ચાલે ?

ઉ૦ " દેવપૂજાને કરવા ઈચ્છતા શ્રાવકે સામગ્રી હોય તો સર્વ અંગે સ્નાન કરવું અને ન હોય તો કંઠ સુધી સ્નાન કરી કાકસીએ મસ્તકના વાળ ઓળી લે તો ચાલે છે," એમ **આચાર પ્રદીપમાં** કહ્યું છે ॥ ૨-૬-૪-૧૧૧ ॥ ૨૪૭ ॥

પ્ર૦ **પદ્માવતી દેવી ધરણેન્દ્રની** પત્ની છે ? કે અપરિગૃહીતા દેવી છે ?

ઉ૦ **પદ્માવતી ધરણેન્દ્રની** અગ્રપટ્ટરાણી છે પણ અપરિગૃહીતા દેવી નથી ॥ ૨-૬-૫-૧૧૨ ॥ ૨૪૮

પ્ર૦ **વીર ભગવંત** ૨૨ માં ભવમાં રાજા થયેલ છે, ૨૩ માં ભવમાં ચક્રી થયા તો ચક્રવર્તિઓ દેવ નારક થકી આવેલા જ હો થાય ? કે બીજાથી આવેલ પણ થાય ?

ઉ૦ આવશ્યકસૂત્ર અને વીરચરિત્ર વિગેરેના અનુસારે **વીર-ભગવંતનો** જીવ **સિંહભવથી નારકી** થયા, અને ત્યાંથી નીકળીને તિર્યંચ મનુષ્ય વિગેરે ભવો ભમીને **ચક્રવર્તિ** થયા છે રાજાનો ભવ તો સ્તોત્રમાત્ર દેખાય છે બીજે દેખ્યો નથી તેવી આદિ શબ્દનું ગ્રહણ હોવાથી દેવાદિ ભવ પણ સંભવે છે. ॥ ૨-૬-૬-૧૧૩ ॥ ૨૪૯

પ્ર૦ જિનેશ્વરોની ગર્ભસ્થિતિના વિચારમાં **'दु चउत्थत्ति'** આ ગાથાના અધિકારમાં સાતમા જિનેશ્વરના ૮ માસ ૧૯ દીવસ તે કેવી રીતે ઘટે ? કેમકે—તે ગાથામાં ૭ જિનેશ્વરોને આઠ માસ વિગેરે કહ્યું છે અને આ પ્રમાણે તો સાત જિનેશ્વરોના લેવાય છે ?

ઉ૦ તે ગાથામાં **સાતમા સ્થાનકમાં** રોષજિનનું ગ્રહણ કરેલું છે તેથી " **मासा अट्ठनव** " આ પદમાં ૭ જિનેશ્વરના આઠ માસ અને બાકીના જિનેશ્વરોના નવ માસ કહેલા છે, તેથી સાતમા જિનેશ્વરના ૯ માસ ૨૧ દિવસ ગર્ભસ્થિતિ છે એમ [**સમતિ**

સ્થાનક ગ્રથમા] કહ્યુ છે. दु चउत्थ नवम बारस तेरम्म पन्नरम सेसगब्भहिई मामा अडनव–બીજા–ચોથા–નવમા બાન્મા–તેગ્મા અને ૫દગ્મા આ છ જિનેશ્વગેને, આઠ માસ અને એમ શબ્દે કરી બાકી રહેલા અઢાગ જિનેશ્વગેને, નવમાસ અને ઉપગના દિવસો છે ॥ ૨–૬–૭–૧૧૪ ॥ ૨૫૦

પ્ર૦ વીગ્ભગવતનુ આત્માગુલ, ઉત્સેધાગુલથી બમણુ કેવી ગીતે થાય ? કેમકે–સર્વ જિનેશ્વગ પોતાના અગુલે ૧૨૦ અગુલ માન કહ્યા છે, અને પ્રમાણ અગુલના પચાસીઆ એકનીસ ભાગ જેટલુ વીગ્નુ દેહમાન છે, તેથી ઉત્સેધઅગુલે ૧૬૮ અગલનુ દેહમાન થાય છે પણ ૧૨૦ ને બમણા કરીએ, ત્યાગે તો ૨૪૦ અગુલ થઈ જાય તેથી સાડાત્રણ હાથ દેહ માનમા તો વિગેધિ બની જાય છે ?

ઉ૦ वीरस्सायङ्गुल दुगुण. આ ગાથાની ટીકામા ત્રણ મતો છે તેમા અનુયોગદ્વાગ ચૂર્ણિના અભિપ્રાયથી તો, વીરભગવત આત્માગુલે ૮૪ અગુલ પ્રમાણે છે ૮૪ ને બમણા કગ્તા ૧૬૮ ઉત્સેધ અગુલ થાય છે, તેથી કાઇ પણ અયુક્ત વાત નથી આ સબધી વિસ્તૃત હકીકત સગ્રહણી ટીકામા છે ॥ ૨–૬–૮–૧૧૫ ॥ ૨૫૧

પ્ર૦ સાધુઓએ ઉપાશ્રયનો કાજો લીધા પછી તગતજ શ્રાવકો પડિલેહણ કરે, તો શ્રાવકોને ફેગ વસ્તિપ્રમાર્જન કગ્વુ કે નહિ ?

ઉ૦ સાધુઓએ વસ્તિનો કાજો લીધા પછી શ્રાવકો પડિલેહણ કરે તો કાજાનો ઉદ્ધાગ કરવો જોઇયે. ॥ ૨–૬–૯–૧૧૬ ॥૨૫૨॥

પ્ર૦ દશાર્ણભદ્રના અધિકાગ્મા હાથિના મુખ વિગેગ્ની વિકુર્વણા ઇંદ્રે પોતે કરી કે ઐરાવણ દેવે કરી ?

ઉ૦ "હાથીના મુખ વિગેરેની વિકુર્વણા ઐરાવણ દેવે કરી" એમ **આવશ્યકચૂર્ણિ વિગેરે**મા છે, અને **આવશ્યક ટીકા વિગે**રેમા તો, તે બધુ ઇંદ્રે પોતે બનાવ્યુ એમ છે ॥ ૨-૬-૧૦-૧૧૭ ॥ ૨૫૩ ॥

પ્ર૦ સુવાવડવાળી કડવામતવાળા ગ્રહસ્થની સ્ત્રીએ માસ સુધી કોઈ પણ ચીજને અડકતી નથી, અને ગળવાની ક્રિયા કરતી નથી, અને આપણા સમુહમા તો દશ દીનમજ સાચવે છે? તેનુ કેમ?

ઉ૦ દશ દીવસ સુવાવડી બૈરી મથકા વિગેરે ન કરે, તેમ લોકરીતિ છે તેમા પણ દેશ વિશેષે કાઇક ફેરફાર પણ છે ॥ ૨-૬-૧૧-૧૧૮ ॥ ૨૫૪ ॥

૭

પણ્ડિતશ્રી વિષ્ણુ ઋષિ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ સત્તરભેદી પૂજા દીવસે ભણાવવી સુઝે? કે રાત્રિએ પણ સુઝે?

ઉ૦ દીવસેજ પૂજા ભણાવાય, પણ રાત્રિમા નહિ તીર્થ વિગેરે સ્થળે કદાચિત્ રાત્રિએ પૂજા કરવી પડે તો, તે કારણિક જાણવી ॥ ૨-૭-૧-૧૧૯ ॥ ૨૫૫ ॥

પ્ર૦ **પક્ખી પ્રતિક્રમણની** મહુપત્તિ પડિલેહ્યા બાદ **વદિત્તા** સૂત્રનો આદેશ-પોસાતિ સિવાયના શ્રાવકને આપવો સૂઝે? કે નહિ?

ઉ૦ મુખ્ય વૃત્તિએ પોસાતીને આદેશ અપાય છે, એમ **વૃદ્ધ પુરુ**ષોનુ વચન છે, પરતુ તેમા એકાતપણુ જાણ્યુ નથી ॥ ૨-૭-૨-૧૨૦ ॥ ૨૫૬ ॥

પ્ર૦ **પક્ખી પ્રતિક્રમણમા છીંક** કયા સુધી નિવારાય?

ઉ૦ "ચૈત્યવદનથી માડી મોટીશાતિ સુધી છીંક નિવારવી" એમ પરપરા છે। ૨-૭-૩-૧૨૧ ॥ ૨૫૭॥

પ્ર૦ ઉપધાનની આલોયણમા અથવા બીજી આલોયણમા આસો માસની અનજ્ઝાયમા કરેલ તપસ્યાવાળાઓને ત્રણ દીવસ ગણતરીમા ન આવે ? કે બાર દીવસ ગણતરીમા ન આવે ?

ઉ૦ સાતમ આઠમ અને નોમ આ ત્રણ દીવસ ગણતરીમા આવે નહિ ॥ ૨-૭-૪-૧૨૨ ॥ ૨૫૮ ॥

પ્ર૦ ફરી દીક્ષિત થયેલાને આલોયણ પન્યાસે આપવી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ યોગ્યતા હોય, તો ગુરુઆજ્ઞા પૂર્વક આપવી કલ્પે છે ॥ ૨-૭-૫-૧૨૩ ॥ ૨૫૯ ॥

પ્ર૦ સિહ આદિ ત્રણ સક્રાન્તિમા, તેમજ અધિક માસમા, કયા ધર્મકાર્યો કરી શકાય ? અને કયા ન કરી શકાય ?

ઉ૦ દીક્ષા પ્રતિષ્ઠા વિગેરે ધાર્મિક કાર્યો ન કરી શકાય, અને બીજા કરવા કલ્પે ॥ ૨-૭-૬-૧૨૪ ॥ ૨૬૦ ॥

પ્ર૦ જિનમદી મા જે પૂજા મૂકાય છે, તે કયા સૂત્રમા? અથવા પ્રકરણમા ? બનાવેલ છે ?, તેમજ કુમતિઓ એમ કહે છે કે-મૂકેલી પૂજા તે દેવ નિર્માલ્ય થાય છે, તેનાથી દ્રવ્ય વિગેરે લાવી પ્રભુને કેની રીતે ચઢાવી શકાય ?

ઉ૦ પૂજા મૂકવી તે પરપરાગત છે, તેમજ તે નિર્માલ્ય કહેવાતી નથી કેમકે—

भोगविणट्ठ दव्व निम्मल्लं विंति० गीयत्था ॥

ભોગથી વિનાશ પામેલ હોય, તે નિર્માલ્ય થાય, એમ ગીતાર્થો કહે છે " આ પ્રમાણે શ્રાદ્ધવિધિ ટીકામા કહ્યુ છે. ॥ ૨-૭-૭-૧૨૫ ॥ ૨૬૧ ॥

પ્ર૦ દરરોજ ચાર વખત સજ્ઝાય કહેવી કહી છે, તેમાં કોઈમાં બે ખમાસમણ અપાય, અને કોઈમાં એક અપાય, તેનું શું કારણ ?

ઉ૦ વૃદ્ધ પુરૂષોની આજ્ઞા તેજ હેતુ છે ॥ ૨-૭-૮-૧૨૦ ॥ ૨૬૨ ॥

પ્ર૦ આરાધના પ્રકરણ ક્યા ગ્રંથના અનુસારે સોમપ્રભ સૂરિજીએ બનાવ્યું છે ?

ઉ૦ આરાધના પતાકા અને ચઉસરણ વિગેરે ગ્રંથોના આધારે બનાવેલ છે ॥ ૨-૭-૯-૧૨૭ ॥ ૨૬૩ ॥

પ્ર૦ અનાદિ નિગોદમાં ભવ્ય જીવને જ્ઞાનદર્શન અને ચારિત્રની સત્તા હોય છે, તેમ અભવ્યને હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ અભવ્યને સત્તા હોય, પરંતુ અભવ્યપણું હોવાથી સામગ્રી મળી હોય છતા પણ પ્રકટ થતી નથી, અને ભવ્ય જીવને સામગ્રીએ પ્રકટ થાય છે ॥ ૨-૭-૧૦-૧૨૮ ॥ ૨૬૪ ॥

પ્ર૦ જન્મથી નપુંસક તિર્યંચ અને મનુષ્યને સમકિતની પ્રાપ્તિ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ "જન્મથી નપુંસક તિર્યંચ અને મનુષ્ય સમકિત અને દેશ વિરતિ પામી શકે છે," એમ આવશ્યક વિગેરેમાં કહ્યું છે ॥ ૨-૭-૧૧-૧૨૯ ॥ ૨૬૫ ॥

૮

પણ્ડિતશ્રી રત્નચન્દ્ર ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ જેણે પ્રતિષ્ઠિત કરેલું જિનબિંબ આપણાથી વંદાય છે, તો તેમને વંદના કેમ કરાતી નથી ?

ઉ૦ पासत्थो ओसन्नो कुसील संसत्तओ अहाछंदो ।
दुग दुग ति दु णेगविहा, अवंदणिज्जा जिणमयम्मि ॥

"બે પ્રકારનો પાસત્થોઃ, બે પ્રકારે ઓસન્નો ત્રણ પ્રકારે કુશીલયો, બે પ્રકારે સસત્તોઃ, અને અનેક પ્રકારનો યથાછન્દોઃ, જિનશાસનમા અવદનીક છે"

ઇત્યાદિક **આગમ** વચન છે તેથી વદના નથી અને જિનબિબો તો, અન્ય દર્શનીઓએ ગ્રહણ કર્યા સિવાયના વદનીક છે ॥૨-૮-૧-૧૩૦॥૨૬॥

પ્ર૦ અભિનિવેશ મિથ્યાત્વીએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલુ જિનબિબ વદનીકપણાને પામે છે, તેનુ બીજ શુ?

ઉ૦ આપણા **પૂર્વાચાર્યોએ** તે બિબની વદના પૂજા વિગેરે નિષેધ્યુ નથી, તેજ બીજ છે, વળી શાસ્ત્રમા **નિન્હવોનુ** અભિનિવેશ મિથ્યાદૃષ્ટિપણુ કહેલુ છે દીગબરને મૂકીને હમણાના મતિઓને તો **નિન્હવ** એવો વ્યવહાર કરી શકાતો નથી કેમકે-ગુરુ વિગેરેની આજ્ઞા તેમજ છે ॥૨-૮-૨-૧૩૧॥૨૬૭॥

પ્ર૦ પદરેય કર્મભૂમિમા સવત્સર-અયન-માસ-અને તિથિઓના નામો અહીંના જેવાજ હોય? કે ભિન્ન હોય? તેમજ વર્ષા આદિ ઋતુમા ફેરફાર હોય કે નહિ?

ઉ૦ જેમ-વત્સ-અયન વિગેરેના નામો અહીં છે, તેવાજ બીજા ક્ષેત્રોમા પણ હોય છે, અને વર્ષાદિક ઋતુભાવ પણ અહીં જેવો હોય છે, એમ જણાય છે ॥૨-૮-૩-૧૩૨॥૨૬૮॥

પ્ર૦ પ્રતિષ્ઠા વિનાના જિનબિબની પૂજા કરવાથી, અથવા પગ વિગેરે કરી આશાતના કરવાથી, લાભ અથવા હાની થાય? કે નહિ? જો પૂજાથી લાભ થાય, તેમ કહો, તો પ્રતિષ્ઠાનુ શુ પ્રયોજન?

ઉ૦ પ્રતિષ્ઠારહિત જિનબિબોને વાદવાનો વ્યવહાર નથી માટે લાભ

કર્યાથી થાય ? પણ આશાતના કરવામા તો હાનિ થાય છે જ. કારણ કે તેમા તીર્થંકરનો આકાર દેખાય છે ॥ ૨-૮-૪-૧૩૩ ॥ ૨૬૯ ॥

પ્ર૦ બાર બોલના પટમા અને હીરપ્રશ્નમા **માર્ગાનુસારી** આ પદ કહેલ છે, તેનો શો અર્થ ? "દુરાગ્રહનો ત્યાગ કરવાથી જે તત્ત્વબોધ થાય, તે **માર્ગાનુસારિતા**" એમ **વૃદ્ધવૃત્તિમા** બતાવ્યુ છે તે અર્થ લેવો ? કે કો / બીજો ?

ઉ૦ અભયદાન વિગેરે ધર્મકાર્યોમા જેને કદાગ્રહ નથી તેનુ ધર્મકૃત્ય **માર્ગાનુસારી** છે જેને કદાગ્રહ છે, તે માર્ગાનુસારી નથી એમ જાણેલ છે તેમજ—

मग्गो आगमनीई अहवा सविग्ग बहु जणाइन्न ।
उभयाणुसारिणी जा सा मग्गाणुसारिणी किरिया ॥

આગમનીતિ માર્ગ છે, અથવા ઘણા સવિગ્ન પુરુષોએ જે આચરેલ છે, તે માર્ગ છે, માટે ઉભયને અનુસરતી ક્રિયા, માર્ગાનુસારી છે"

એમ **શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ધર્મરત્ન પ્રકરણની** ગાથા છે, તેનુ સવિસ્તર વર્ણન તેની ટીકામા છે॥૨-૮-૫-૧૩૪ ॥૨૭૦॥

પ્ર૦ **આવશ્યકસૂત્ર ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર** વિગેરેના યોગમા પાટણના મગ ધઉના લાડવા, કેટલાક વહોરે છે, અને કેટલાક લેતા નથી, તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ વહોરતા નથી, એમ **વૃદ્ધપરપરા** છે ॥૨-૮-૬-૧૩૫॥૨૭૧॥

પ્ર૦ હેમ વ્યાકરણમા—

व्यञ्जनान्पञ्चमान्तस्थायाः ૧-૩

આ સૂત્રમા—**સમાહાર દ્વદ્વસમાસ** હોવાથી, સ્ત્રિલિંગ કર્યું

છે તે કેવી રીતે થાય ? કેમકે–તે સમાસમા નપુંસક લિંગ થઇ જાય, તેથી क्लीबे ह्रस्वः આ સૂત્રથી હ્રસ્વપણુ પામવું જોઇએ ?

ઉ० सूत्रत्वादेव न ह्रस्वत्व—સૂત્રપણુ હોવાથીજ હ્રસ્વપણુ ન થયુ, એમ જાણવુ ॥ ૨–૮–૭–૧૩૬ ॥ ૨૭૨ ॥

પ્ર० दध्यस्थिसक्थ्यक्ष्णोऽन्तस्यान् १–४

આ સૂત્રમા અન્ત શબ્દનુ ગ્રહણ કેમ કર્યું ? કેમકે–છઠ્ઠી વિભક્તિએ દેખાડેલુ કાર્ય તે તેના અતને થઈ શકે છે

ઉ० अनेकवर्ण सर्वस्य ७–૪આ પરિભાષાએ સર્વનો પણ આદેશ થઈ જાત, તે દૂર કરવા માટે અન્ત શબ્દ ગ્રહણ કર્યો પડયો છે, વળી–આ સૂત્રના ન્યાસમા કહેલુ છે કે—

ननु दध्यस्थिसक्थ्यक्ष्णोऽन् स्यादिति नियमात् किमन्तग्रहणेन ? सत्यम्—

"શકા કરે છે કે–दधिः अस्थि' सक्थि અને अक्षि' શબ્દોને અન્ થાય, એટલુજ સૂત્ર કરે, શામાટે અન્ત શબ્દ મૂકો છો ?

સમાધાન આપે છે કે–

તમારૂ કહેવુ સાચુ છે, પણ અન્ત શબ્દ ન મૂકીએ તો अनन्त पञ्चम्या प्रत्ययः १–१ આ સૂત્રથી અન્‌ની પ્રત્યય સંજ્ઞા થઈ જાય, અને જો તેમ થઈ જાય, તો अनोऽस्य २–१ આ સૂત્રથી અકાર લોપાયતો, નકારનુ વ્યજનાદિપણુ હોવાથી, नाममिदय् व्यञ्जने १–१ આ સૂત્રથી પદસંજ્ઞા થઇ જતા, दध्ना શબ્દમા धुटस्तृतीय આ સૂત્રથી ધકારનો દકાર થઇ જાત, તેથી અન્ત શબ્દ ગ્રહણ કર્યો છે, તેથી પ્રત્યયસંજ્ઞા ન થઈ ॥ ૨–૮–૮–૧૩૭ ॥ ૨૭૩ ॥

प्र० समासना अधिकारमा कर्मधारय समासनु प्रयोजन भासमानु थतु नथी, केमके–तेनु तत्पुरुष समासथी जुदु लक्षण नथी?

उ० जरत्ती चासौ गौश्च जरद्गवी, आमा–कर्मधारय समास होवाथी पुवत्कर्मधारये–३–२ आ सूत्रथी पुवद्भाव थयो, अने तत्पुरुष समास पण होवाथी गोस्तत्पुरुषादि ७–३– आ सूत्रथी अट समासान्त थयो, अने टकार इत् होवाथी ङी प्रत्यय आवेल छे, माटे आ एकमा बेसमासनी जरुरीयात जणाय पडे छे, तेमज–कर्मधारयनु जुदु लक्षण पण छे, तेथी कोई जातनी शंका राखवी नहि ॥ २–८–६–१३८ ॥ २७४ ॥

प्र० तृस्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्त्रोघुट्यार्–१–४–आ सूत्रमा प्रशास्त्रोनी जगोए प्रशास्तृ एमकेम नथयु?

उ० प्रशास्तृणा ऋ प्रशास्तृ आ प्रकारे करवाथी छेडे दीर्घ ऋ थवाथी ऋतो डुर् १–४ आ सूत्रनी प्राप्ति न थाय माटे आ प्रकारनु वाक्य कर्यु, ते डुरना निषेध माटे छे ॥ २–८–१०–१३६ ॥ २७५ ॥

प्र० णषमसत् परे स्यादि विधौ च ॥ २–१ आ सूत्रनी हैमलघु वृत्तिमा आ सूत्रे बतावेल णकार अने षकारमा षकार पर छता णकार असत् थाय, आम जे कह्यु, तेनो शु भावार्थ छे? अने कया दृष्टान्तमा ते काम आवे छे?

उ० आ सूत्रना निर्देशनी अपेक्षाए णकार षकारनी मध्ये षकारना कार्यमा णकार असत् थाय छे, पण णकारना कार्यमा षकार असत् थतो नथी

तेमा षकारना कार्यमा णकार असत् थाय छे, ते बतावे छे केमके–प्रनष्ट आ प्रयोगमा यज सृज मृज राज भ्राज० २–१ आ सूत्रथी षकारना कर्तव्यमा नशादश २–३ आ ने

णकार કરવાનુ સૂત્ર છે તે असत् બની જાય છે, તેથી પહેલો ष થયો, અને षकार કર્યે છતે णकारान्तनो અભાવ હોવાથી, ण કારપણુ ન થયુ.

હવે णકારના કર્તવ્યમાં षकार અસત થતો નથી તે બતાવે છે–જેમકે अभिषुणोति આ પ્રયોગમા रपृवर्णेति ૨–૩ આ સૂત્રે કરી णકારના કર્તવ્યમા उपसर्गात् सुक ૨–૩ આ સૂત્રથી વિહિત જે षકારપણુ, તે असत् થતુ નથી, તેથી णકાર સિદ્ધ થયો ॥ ૨–૮–૧૧–૧૪૦ ॥ ૨૭૬ ॥

પ્ર૦ णषमसत् ને બદલે षणमसत्–આવુ સૂત્ર કેમ ન બનાવ્યુ ?

ઉ૦ સૂત્રપાઠમા नाम्यन्तस्था कवर्ग વિગેરે પૂર્વ સૂત્રો છે, અને रपृवर्णान्नोण વિગેરે પરસૂત્રો છે, તેથી णषमसत् આવુ સૂત્ર બનાવ્યાથી, એ થયુ કે કાર્ય કરવામા नाम्यन्तस्था क-वर्ग–વિગેરે પર સૂત્રો જાણવા, અને रपृवर्णान्नोण વિગેરે પૂર્વ સૂત્ર જાણવા, અને તેનુ ફળ ઉપરના પ્રશ્નોત્તરમા બતાવી ગયા છીએ ॥ ૨–૮–૧૨–૧૪૧ ॥ ૨૭૭ ॥

પ્ર૦ લિંગાનુશાસન વિગેરે સૂત્રમા पुंल्लिङ्ग करणेनि આમા पुल्लिङ्ग લખવુ ઉચિત છે ? કે पुंलिंग લખવુ ઉચિત છે ?

ઉ૦ तौ मुमो व्यञ्जने स्वौ ૧–૩ એ સૂત્રથી अनुस्वार અને અનુનાસિક આ બન્ને પણ થાય છે ॥ ૨–૮–૧૩–૧૪૨ ॥ ૨૭૮ ॥

પ્ર૦ મદિરાપાન અને માસ ભક્ષણ વિગેરે, સમકિતનો નાશ કરનાર થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ સમકિતના વિનાશ કરનાર થાય છે, તેમ એકાન્ત જાણ્યો નથી ॥ ૨–૮–૧૪–૧૪૩ ॥ ૨૭૯ ॥

પ્ર૦ સમવસરણમા રહેલા દેવ દેવીઓને મનુષ્યો દેખી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જિનેશ્વરના સમોસરણમા દેવદેવીઓ મનુષ્યોને દૃષ્ટિગોચર થાય છે ॥ ૨-૮-૧૫-૧૬૪ ॥ ૨૮૦ ॥

પ્ર૦ મનુષ્યયોનિમા બેઇંદ્રિય જીવ વિગેરે ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ તિર્યંચ યોનિમા છે? કે કાઈ વિશેષ છે?

ઉ૦ તીર્યંચને આશ્રયીને શાસ્ત્રમા કાઈ પણ તફાવત જોયો નથી. ॥ ૨-૮-૧૬-૧૬૫ ॥ ૨૮૧ ॥

પ્ર૦ દેવલોકમા જલ અને વનસ્પતિ છે, તે પૃથ્વી પરિણામ રૂપ છે? ? જલ અને વનસ્પતિ રૂપ છે?

જો જળ અને વનસ્પતિ રૂપ છે, તો તેની ઉત્પત્તિ શાથી? તેમજ સુકાઈ જાય ત્યારે કચરા રૂપ થયેલાની, અને નિર્માલ્ય બની ગયેલાની, ત્યા શુ વ્યવસ્થા થાય? તે **આગમ** પાઠ પૂર્વક બતાવવા કૃપા કરશો?

અને કલ્પવૃક્ષો પૃથ્વી પરિણામ રૂપ છે? કે વનસ્પતિ રૂપ છે?

ઉ૦ પાણી અને વૃક્ષો દેવલોકમા બન્ને પ્રકારના હોય છે, અને તેઓનુ ઉપજવુ તો પદ્મદ્રહોમા જેમ થાય છે, તેમ પોત પોતાના સ્થાનથી થાય છે, તેમજ નિર્માલ્યપણાને પામેલા સૂકા પાદડા વિગેરેનુ જલદીજ વિસ્રસાપરિણામથી અથવા દેવોના પ્રભાવથી વિખરાઈ જવુ થાય છે, તેથી કચરાનો ઢગ થતો નથી આ બાબતનો પાઠ **જીવાભિગમ અને જંબુદ્વીપ પન્નત્તિ** વિગેરેમા **ભોગભૂમિના વર્ણનના** અધિકારમા છે અને દેવલોકનુ પણ **ભોગભૂમિપણુ** છે જેમ તેમા કચરા વિગેરેનો અભાવ છે, તેમ દેવલોકમા પણ અભાવ છે એમ **તત્ત્વાર્થ** વિગેરેમા કહ્યુ છે— અને કલ્પવૃક્ષો, વનસ્પતિ રૂપ છે કેમકે—**વસુદેવ હીંડમા રૂપિદત્તાના** અધિકારમા માર્ગમા વેરાયેલા બીજથી તેની ઉત્પત્તિ બતાવી છે ॥ ૨-૮-૧૭-૧૪૬ ॥ ૨૮૨ ॥

પ્ર૦ જીવાભિગમમા વિજયદેવના અધિકારમા હડતાલ હિંગુલ: વિગેરે પદાર્થો બતાવ્યા છે તે પદાર્થો કાર્ય પડયે વપરાઈ જાય, તો તેનુ ઉપજવુ શાથી થાય?

ઉ૦ દેવલોકમા હડતાલ વિગેરે વપરાઈ જાય, તો તેની વિસ્રસા પરિણામથી ઉત્પત્તિ થાય છે ॥ ૨-૮-૧૮-૧૪૭ ॥ ૨૮૩॥

પ્ર૦ उपपद વિના क्त्वा પ્રત્યયનો यप् આદેશ થાય કે નહિ?

ઉ૦ अव्यय પૂર્વ છતા धातु થકી પર क्त्वा પ્રત્યયનો यप् આદેશ થાય છે ન હોય તો થતો નથી પૂર્વપદ અને ઉત્તરપદનો વ્યવહારતો गतिक्वन्यस्तत्पुरुष ૩-૧ ઇત્યાદિક સૂત્રોએ સમાસ થયે છતેજ થાય છે ॥ ૨-૮-૧૯-૧૪૮॥૨૮૪ ॥

પ્ર૦ न्यञ्जनात्पञ्चमान्तस्थाया सरूपे वा ૧-૩-૦ આ સૂત્રમા ઇતરેતર द्वन्द्व સમાસ કરવામા આવે, તો સ્રીલિંગનુ દ્વિવચન થવુ જોઇયે, અને સમાહાર द्वन्द्वમા તો નપુંસક લિંગ થાય, અને એક વચન થાય, માટે બન્નેય પ્રકારના સમાસે તે સૂત્ર કેવી રીતે સંગત થાય?

ઉ૦ પંચમ અવયવના યોગથી સમુદાય પણ, ઉપચારથી પંચમ ગણાય, અને આ પ્રકારે અન્તસ્થ અવયવના યોગથી, સમુદાય પણ અન્તસ્થા કહેવાય, તે બન્નેય શબ્દનો કર્મધારય સમાસ કરવાથી બધુ સંગત થાય છે, અથવા સૂત્રપાઠ હોવાથીજ ઇતરેતર द्वन्द्व સમાસ કરીએ તો પણ એકવચન થઈ શકે છે ॥ ૨-૮-૨૦-૧૪૯ ॥ ૨૮૫॥

પ્ર૦ મોટા મચ્છની ભમરમા ઉપજેલ તંદુલીયા મચ્છનુ ગર્ભમાં રહેવુ અંતર્મુહુર્ત હોય છે, અને તેનુ આઉખુ પણ અંતર્મુહુર્તનુ હોય છે, તો તે કેવી રીતે મળતુ આવે?

ઉ૦ તંદુલીયા મચ્છનું ગર્ભમાં રહેવું, તથા આયુષ્ય, આ બન્નેનો એકજ કાલ થાય છે, પરંતુ ગર્ભનું અંતર્મુહૂર્ત નાનું હોવાથી કાંઈ પણ વિરોધ નથી કેમકે નવસમયથી માંડીને બે ઘડીના કાલ સુધી અંતર્મુહૂર્ત ગણાય છે તેના અસંખ્યાતા ભેદ છે માટે ગર્ભનું અંતર્મુહૂર્ત નાનું લેવું ॥ ૨-૮-૨૧-૧૫૦ ॥ ૨૮૬ ॥

પ્ર૦ જુવાર વિગેરેના એકદાણાના આરંભમાં અને ભક્ષણમાં એકજ જીવની હિંસા થાય ? કે પર્યાપ્તા એક જીવની નિશ્રાએ રહેલ અસંખ્યાતા અપર્યાપ્તાની પણ હિંસા થાય ? તથા તેઓનો આશ્રય ભાગી જાય, તે રૂપ ઉપદ્રવ થાય ? કે તેઓની પણ હિંસા થાય ? તે હેતુ પૂર્વક સમજાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ જુવાર વિગેરે દાણાના આરંભમાં અને ભક્ષણમાં જેમ પર્યાપ્તાની હિંસા થાય છે, તેમ તેની નિશ્રાએ રહેલ અપર્યાપ્તાની પણ હિંસા સંભવે છે પણ આશ્રયભંગ જન્ય કેવલ ઉપદ્રવ સંભવતો નથી, પરંતુ તેનો નિયમ તો કેવલિગમ્ય છે ॥ ૨-૮-૨૨-૧૫૧ ॥ ૨૮૭ ॥

પ્ર૦ जत्थेगो पज्जत्तो तत्थ असंख अपज्जत्ता—

" જ્યાં એક પર્યાપ્તો જીવ છે, ત્યાં તેની નિશ્રાએ અસંખ્યાતા અપર્યાપ્તા જીવો છે "

આ વાક્ય એકેન્દ્રિયથી લઈ પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તા સુધીને લાગુ પડે છે ? કે ફક્ત એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તાનેજ લાગુ પડે છે ?

ઉ૦ આ નિયમ ફક્ત એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તાનેજ લાગુ પડે છે, પણ બેઇંદ્રિય વિગેરેને લાગુ પડતો નથી કેમકે—પન્નવણા સૂત્રમાં એકેન્દ્રિયના સૂત્રમાંજ, તે નિયમ કહ્યો છે ॥ ૨-૮-૨૩-૧૫૨ ॥ ૨૮૮

પ્ર૦ **यत्कोकिल' किल मधौ**–આ વાક્યમાં **यत्** શબ્દને કઈ વિભક્તિ છે ? અને **तच्चारुचूत**–આ વાક્યમા तत् શબ્દને કઈ વિભક્તિ છે ? અને આ **यत तत** શબ્દો અવ્યય છે કે નહિ ?

ઉ૦ **यत** શબ્દ ક્રિયાવિશેષણ કરીએ તો તેને બીજી વિભક્તિ છે અને વાક્યાર્થમાત્રવાચી ગણીએ, તો પ્રથમા વિભક્તિ પણ સભવે છે, અને **तत्** શબ્દને પૂર્વપરામર્શિપણુ હોવાથી પ્રથમા વિભક્તિ થાય, અને અન્ય વ્યાખ્યાએ સપ્તમી વિભક્તિ પણ થાય, તેમજ **यत् तत्** શબ્દો અવ્યય છે, અને અનવ્યય પણ છે, તેથી બધુ ઘટે છે ॥ ૨–૮–૨૪–૧૫૩ ॥ ૨૮૯ ॥

પ્ર૦ **પ્રતિવાસુદેવ**, અથવા **વાસુદેવ**, પૂર્વ તરફનો ખડ, તથા પશ્ચિમ તરફનો ખડ, માગના જતા **ચર્મરત્નનો** તેને અભાવ હોવાથી ગગા અને સિંધુ શી રીતે ઉતરી શકે ? તથા **મપ્રતિ રાજા** વિગેરેનુ ત્રણ ખડનુ અધિપતિપણુ કહેવાય છે, તે વાસ્તવિક છે ? કે ઉપચરિત છે ?

ઉ૦ **વાસુદેવ પ્રતિવાસુદેવને** દેવાદિકની સહાય હોવાથી બધુ સભવે છે ॥ ૨–૮–૨૫–૧૫૪ ॥ ૨૯૦ ॥

૯

પણ્ડિત જયવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ **अन्तो मुहुत्तमित्तंपि**–આ ગાથામા સમકિત પામેલા જીવોનો અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્ત કાલ કહ્યો છે, તે સૂક્ષ્મ અને બાદર–દ્રવ્ય –ક્ષેત્ર–કાલ–અને ભાવ પુદ્ગલ પરાવર્ત–આઠ પ્રકારે થાય છે, તેમાથી કયા પુદ્ગલ પરાવર્તનો લેવો ?

ઉ૦ તે સૂક્ષ્મક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્તકાલ સભવે છે કેમકે–**પ્રવચન સારોદ્ધારના ૧૬૦ મા દ્વારની ટીકામા,** પુદ્ગલ પરાવર્તના

સ્વરૂપમા કહ્યુ છે કે—"બાદરની પ્રરૂપણા કર્યાથી, સૂક્ષ્મ સુખેથી શિષ્યો જાણી શકે છે" માટે બાદર પુદ્ગલપરાવર્તની પ્રરૂપણા કરાય છે પરંતુ કોઈ પણ બાદર પુદ્ગલાવર્ત કોઇ પણ ઠેકાણે સિદ્ધાન્તમા પ્રયોજનવાળો દેખાતો નથી તેમજ ચારે સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ પરાવર્તમાથી ક્ષેત્રપુદ્ગલ પરાવર્ત—જીવાભિગમમા બહુલતાએ ગ્રહણ કરેલ છે ક્ષેત્ર થકી માર્ગણા કરવામા તેનુ ગ્રહણ કરેલુ છે ને સૂત્ર બતાવે છે—

जे साइसपज्जवसिए मिच्छदिट्ठि से जहन्नेण अतो मुहुत्त। उक्कोसेण अणन्त काल, अणता ओसप्पिणीओ कालओ खेत्तओ अवड्ढ पोग्गल परिअट्ट देसूणमित्यादि—

"જે સાદિ સપર્યવસિત મિથ્યાદૃષ્ટિ છે, તે જઘન્યનથી અંતર્મુહુર્ત—અને ઉત્કૃષ્ટથી અનન્તોકાલ—અનતી અવસર્પિણી કાલથી છે, અને ક્ષેત્રથી અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્ત દેશે ઉણી હોય છે

"તેથી—બીજે ઠેકાણે પણ જ્યા વિશેષ નિર્દેશ કર્યો નથી, ત્યા ક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્ત ગ્રહણ કરાય છે ॥ ૨—૯—૧—૧૫૫ ॥ ૨૯૧ ॥

પ્ર૦ દેવદ્રવ્યના અધિકારમા—"શ્રાવકોએ દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કેમ કરાય? કેમકે—**भक्खतो जिणदव्व अणत ससारिओ भणिओ—**

"જિનદ્રવ્યને ભક્ષણ કરનાર, અનંત સંસારી થાય છે."

આ પ્રમાણે જાણતા છતા, બીજાને દેવદ્રવ્ય ધીરતા, તેઓની સસારવૃદ્ધિમા કારણ બને છે, વિષ કોઇને પણ વિકાર કર્યા વિના રહેતુ નથી, પણ બધાઓને હાનિકર્તા થાય છે. અન્ય ગ્રથમા આલોચણાના અધિકારમા દેવદ્રવ્યભક્ષક ઉદર વિગેરેને પણ આપત્તિ બતાવી છે, માટે દેવદ્રવ્યની શી રીતીએ વૃદ્ધિ કરવી?

ઉ૦ મુખ્યવૃત્તિએ દેવદ્રવ્યના વિનાશમાજ શ્રાવકોને દોષ થાય છે પણ કાળ પ્રમાણે ઉચિત વ્યાજ આપવા પૂર્વક લેવામા આવે તો મહાન દોષ નથી, પરંતુ અનિત વ્યાજ આપવામા તો દોષનો અભાવ જણાય છે, પણ શ્રાવકોને તેનું નર્યથા વર્જન કરેલું છે, તે નિ શકપણુ ન થાય, તેને માટે છે, વળી જિનશાસનના સાધુને પણ, દેવદ્રવ્યના વિનાશમા દુર્લભ બોધિપણુ, અને રક્ષણના ઉપદેશની ઉપેક્ષા કરવામા આવે તો ભવભ્રમણ, બતાવે છે, માટે સુજ્ઞ શ્રાવકોને પણ, તેનો વ્યાપાર ન કરવો, તે યુક્તિયુક્ત છે કેમકે–કોઇ વખત પણ પ્રમાદ વિગેરેથી તેનો ઉપભોગ થવો ન જોઇએ, પણ સારા સ્થાનમા મૂકનુ દરેકજ સભાળ કરવી, મહાનિધાન પેઠે સાચવી રાખવામા, કોઈ પણ દોષ લાગતો નથી, પરંતુ તીર્થંકર નામકર્મના બંધનુ કારણ થાય, તેથી લાભ થાય છે જૈનેતરને તો તેનુ જ્ઞાન નહી હોવાથી, નિ શકતા વિગેરેનો અનુભવ છે તેથી, દાગીના ઉપર વ્યાજ આપવામાં દોષ નથી, તેમ હાલ વ્યવહાર ચાલે છે ઉદર વિગેરેને તો ભક્ષણ કરવામા દોષજ છે ॥ ૨–૯–૨–૧૫૬ ॥ ૯૨ ॥

પ્ર૦ **ससिधवला अरिहंता**–આ ગાથામા અરિહંત મહારાજ વિગેરેને શ્વેતાદિ વર્ણનો આરોપ કરેલો છે, તે શા નિમિત્તે છે?

ઉ૦ અરિહંત ભગવતો પાચ વર્ણવાળા, અને સિદ્ધો વર્ણ વિના શાસ્ત્રોમા સ્પષ્ટ કહ્યા છે, અને આચાર્યાદિક કેવલ પીતવર્ણાદિવાળા હોતા નથી, પણ **પૂર્વાચાર્યોએ** એમ કહ્યુ છે કે–"શ્વેત વર્ણ વિગેરે એક એક વર્ણના આરોપ કરવા પૂર્વક, એમનુ ધ્યાન કરવામા આવે, તો સિદ્ધિદાયક થાય છે" અને તે આચાર્ય ભગવતો તો દ્રવ્ય–ક્ષેત્ર–કાલ–ભાવથી સામગ્રી મુજબ વિધિ ક્રિયામા પ્રવર્તે છે, માટે કાઈ અયુક્ત નથી ॥૨–૯–૩–૧૫૭॥

પ્ર૦ ઋજુમતિ મનપર્યવજ્ઞાન મનુષ્યક્ષેત્રમા રહેલા સંજ્ઞિ જીવોના મનો માત્ર વિષયક છે, એમ **કલ્પસૂત્રની અવચૂર્ણિ** વિગેરેમા કહ્યુ અને **પન્નવણા ટીકામા इद चार्द्धतृतीयद्वीपद्विसमुद्रान्तर्वर्त्ति० इत्यादिक** "અઢી દ્વીપ અને બે સમુદ્રમા, વર્તમાન સંજ્ઞિ જીવોના મનના પર્યાયોને જાણે છે" આ વ્યાખ્યાથી વર્તમાનજ સંજ્ઞિ જીવોના મનના પર્યાયોને જાણે એમ કહ્યુ છે તથી **પન્નવણા ટીકામા** એમ પણ કહ્યુ કે-"મનપર્યાય જ્ઞાની ભૂતકાલનો પણ, પલ્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ જાણે છે, તે શી રીતે ?

ઉ૦ ૮૫ ની પંક્તિમા જે वर्त्ति પદ છે, તે મનુષ્યક્ષેત્રની બહાર વર્તતા સંજ્ઞિ જીવોના મનના જ્ઞાનનો નિષેધ કરવામા તત્પર છે, પણ ફક્ત વર્તમાન સંજ્ઞિ જીવોના મનોદ્રવ્યનુ જ્ઞાન કરે એ નિયમમા તત્પર નથી, તેથી અવધિ જ્ઞાનની પેઠે મન પર્યાય જ્ઞાની પણ, પલ્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ, ભૂત અને ભાવીનો જાણે છે, તેમા કાંઈ પણ વિરોધ નથી ॥ ૨-૯-૮-૧૫૮॥૨૯૪॥

પ્ર૦ **અસુરકુમાર** વિગેરે ભુવનપતિઓના ભવનો કઈ રીતિએ રહેલા છે ? **પન્નવણા સૂત્રમા** તો કહ્યુ કે-"હે ભગવાન્ ! દક્ષિણના અસુરકુમાર વિગેરે દેવો કયા વસે છે ?" "હે **ગૌતમ** જંબુદ્વીપમા **આ રત્નપ્રભા નામની** પૃથ્વી ૧૮૦૦૦૦ હજાર યોજન જાડી છે, તેના મધ્યના ૧૭૮૦૦૦ યોજન છે, તેમા ૩૪૦૦૦૦૦ લાખ વિગેરે ભવનો છે, તેમા અસુરકુમાર વિગેરે દેવો વસે છે" આ પ્રમાણેજ, બીજા નવ ભવનપતિના આ નાના નો ઉત્તર અપાયો છે, તેથી તે બનાના ભવનોનુ જુદાપણુ કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ ભુવનપતિઓના નિયમિત સ્થાનના અક્ષરો અન્ય શાસ્ત્રોમા દેખાતા નથી, **પન્નવણામા** તો, સામાન્યથી કહ્યા છે ॥ ૨-૯-૫-૧૫૯ ॥ ૨૯૫ ॥

પ્ર૦ ઠાણાગ સૂત્રમા "ચાર કારણોએ લોકમા ઉદ્યોત થાય છે, તથા અધકાર થાય છે" એમ કહેલ છે, તેમા પ્રથમ અરિહતનુ નિર્વાણ થાય ત્યારે, લોકમા અધકાર થાય છે, તેવી રીતે બીજા ધર્મ-પૂર્વો અને અગ્નિના વિનાશથી થાય, આ ત્રણ કારણોથી જે અધકાર થાય તે સરખો થાય છે, કે કાઈ તફાવતવાળો થાય છે?

ઉ૦ લોકાનુભાવથીજ અરિહત મહારાજ વિગેરે ચારનો નાશ થયે છતે જે દ્રવ્ય અધકાર થાય, તે સરખો છે પણ અગ્નિને છોડીને બાકીના અરિહત-ધર્મ-અને પૂર્વો આ ત્રણના ઉચ્છેદમા ભાવ અધકાર અધિક થાય છે, એમ તફાવત ઠાણાગ ટીકાથી જણાય છે ॥ ૨-૬-૬-૧૬૦ ॥ ૨૯૬ ॥

પ્ર૦ ઉપધાન વહન કરનારાઓમાથી કેટલાકોએ વિધિ પૂર્વક પડિલેહણ કરી કાજો લીધો, પછીથી કોઇક આની પડિલેહણ કરે અને કાજો ન લીએ, તો તેનો દીવસ પડે કે નહિ?

ઉ૦ બીજો ઉપધાનવાહી પછીથી પડિલેહણા કરે, ઉપધિ વિગેરેને પલેવે, અને કાજાનો ઉદ્ધાર ન કરે, તો તેનો દીવસ વધે છે ॥ ૨-૬-૭-૧૬૧ ॥ ૨૯૭॥

પ્ર૦ "દરેક કાલ ગ્રહણની પ્રથમ એક એક સજ્ઝાય પઠવીને, કાલનુ અનુષ્ઠાન કરાય છે, તે વાર પછી પોરસીનો કાલ પહોચતો હોય, તો બાકીની સજ્ઝાયો અને કાલમાડલા (પાટલી) કરાય છે, પણ કાલ ન પહોચતો હોય, તો ચોથા પહોરની અદર કરાય છે," એમ સામાચારીમા કહેલ છે, છતા કેટલાક ગીતાર્થો સાધુઓને ભોજન કર્યા પહેલાજ અનુષ્ઠાન કરાવી લે છે, અને તેઓ કહે છે કે-"પરમગુરુ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજા તેમ કરાવતા હતા, તેથી અમો કરાવીએ છીએ" તો અવશિષ્ટ ક્રિયા ભોજન પહેલા કરાવાય? કે પછી?

ઉ૦ બે કાલ ગ્રહણે આવ્યા હોય, તો એક કાલને પડિક્કમ્યા પછી બાકી રહેલ કાલ પ્રમાણે સજ્ઝાય પઠાવીને, આહાર વિગેરે કરવુ કલ્પે છે અન્યથા નહિ તે વાર પછી બાકી રહેલ ક્રિયા, સાજે કરે છે, એ પ્રમાણે **અમારા સઘાડાની** પ્રવૃત્તિ છે ॥૨-૯-૮-૧૬૨॥૨૯૮॥

૧૦

પણ્ડિત ધનવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ **સિદ્ધ પચાસિકામા** "સમકિત વમ્યા જેને અનતો કાલ થયો હોય, તેવા એક સમયમા એકસો આઠ સિદ્ધ થાય છે," એમ કહ્યુ છે, તો **ઋષભદેવસ્વામિ** વિગેરે ૧૦૮ મહાપુરુષો અનન્તાકાલથી સમકિત વમેલા માનવા કે કોઈ બીજા પ્રકારના માનવા? "અનન્તાકાલથી વમેલા માનવા" એમ કહો, તો **ઋષભદેવ સ્વામિનુ** સમકિત, અનન્તકાલ પહેલા થયેલુ માનવુ? કે કોઈ બીજા પ્રકારનુ માનવુ? "જો અનન્તકાલ પહેલા થયેલુ માનવુ" કહો, તો ભગવાનના ૧૩ ભવો કેવી રીતે કહેવાય,? કેમકે ૧૩ ભવ પહેલા પણ સમકિતની પ્રાપ્તિ થઈ હતી હવે જો બીજો પક્ષ સ્વીકારો તો, **સિદ્ધપચાસિકા** વિગેરે ગ્રથો સાથે બન્નેમનુ કેવી રીતે આવે? જો **આશ્ચર્યમા** સમાવેશ કરો, તો તે આશ્ચર્ય ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાએ કરી છે, કે તીર્થંકરપણાએ કરી છે? કે અખ્યાતકાલ પતિતપણુ વિગેરે કરી છે? કે ત્રણે કરીને છે? તે સ્પષ્ટ જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦ અનન્તકાલથી સમકિત વમેલા ૧૦૮ પુરુષો એક સમયમા સિદ્ધ થાય છે, એમ **સિદ્ધપચાસિકા** વિગેરે ગ્રથોમા છે, તો

બાહુબલીજીના છ લાખ પૂર્વના આયુષના અપવર્તનની
શ્રીઋષભદેવની પણ સિદ્ધિ આશ્ચર્યપણાએ માની સિદ્ધ કર
એ પ્રકારે તેઓના અધિકારમાં જે જે વાત અસંભવિત હો
તે તે તમામ વાત, આશ્ચર્યમાં સમાવી દેવી ॥ ૨–૧૦–૧
૧૬૩ ॥ ૨૯૯ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકે પહેલાં ચોવિહાર ઉપવાસનું પચ્ચખ્ખાણ કર્યું હોય, અ
સાંજે પ્રતિક્રમણ વખતે સામાયિક લઈ પચ્ચક્ખાણ મુહુપ
પડિલેહી કરી લેવું જોઈએ ? કે પહેલાં કર્યું હોય તેનાથી ચા

ઉ૦ પહેલાં ચોવિહાર ઉપવાસનું પચ્ચક્ખાણ કરેલ હોય, તે
ચાલી શકે છે, તેથી સાંજે પ્રતિક્રમણમાં પચ્ચક્ખાણ લેવા
સમયે તેનું સ્મરણ કરી લેવું, કે–"**मैं चोवीहार उपवा**
કરેલ છે" કરી લેવાની જરૂર નથી ॥૨–૧૦–૨–૧૬૪॥૩૦

પ્ર૦ તીર્થંકર દેવોના તેર વિગેરે ભવો, પ્રથમ સમકિતની પ્રાપ્તિ
અપેક્ષાએ છે ? કે પ્રસિદ્ધ ભવની અપેક્ષાએ છે ? કે કોઈ બી
પ્રકારે છે ?

ઉ૦ આવશ્યક સૂત્ર વિગેરેના અભિપ્રાયે કરી, તીર્થંકરોના ભ
પ્રથમ સમકિતની પ્રાપ્તિથી ગણાય છે, બીજી કોઈ પણ અ
ક્ષાથી ગણાતા નથી ॥ ૨–૧૦–૩–૧૬૫ ॥ ૩૦૧ ॥

પ્ર૦ **પંડિતપદની નંદીની** ક્રિયા સિવાય પંડિત બનેલ પદસ્થપ
ન્યૂન આઠક પર્યાયવાળા સામાન્ય સાધુઓને, અને **નંદી**
ક્રિયા જેની થઈ છે, એવા **લઘુપંડિતોને**, કયા કયા ક્રિયા
કાર્યો કરવા સૂઝે ?

ઉ૦ **પંડિતપદની નંદીની** ક્રિયા કરેલી ન હોય, તેવા **વૃદ્ધપંડિ**
પાસે દરેક દીવસ સબંધી કરવા લાયક ક્રિયાના કાર્યો ક
સૂઝે પણ શિષ્યની **વડી દીક્ષા**·**આચાર્ય પ્રતિષ્ઠા**. અને ક્રિ

બિંબપ્રતિષ્ઠા વિગેરે કાર્યો કરવા સૂઝે નહિ કેમકે—તે કાર્યો મંત્રની અપેક્ષાવાળા છે, એમ પરંપરા છે, હમણા તો કેટલાક વૃદ્ધગણિયો લઘુપંડિત પદસ્થને વંદનાદિક કરતા નથી, તે પ્રવૃત્તિનો પ્રવાહ પડી ગયેલ હોવાથી, નિવારવો અશક્ય બનેલ છે પરંતુ શાસ્ત્ર મુજબ તો, લઘુપંડિતની પાસે વૃદ્ધ ગણિયોએ પણ વંદનાદિક કાર્ય કરવું અનુચિત નથી.॥૨-૧૦-૪-૧૬૬॥૩૦૨॥

પ્ર૦ પાક્ષિક ઉપવાસ રોહિણી અને જ્ઞાનપંચમી વિગેરે તપો બહુ વખતથી કરતા હોય, તેમા કદાચિત્ વિસ્મરણથી અથવા મહાકારણ આવી પડવાથી, તે દીવસે ઉપવાસ ન બની શક્યો હોય, તો તે તપ ભાગી જાય ? કે તે તપનું પ્રમાણ પૂરૂં થાય ત્યારે, પડેલ દીવસોનો તપ પાછળથી કરી આપવાથી સરે?

ઉ૦ "વિસ્મરણ વિગેરે કારણોથી, તપના દીવસે ઉપવાસ ન કરવામા આવે, તો તુરત બીજા દીવસે દંડ નિમિત્તે ઉપવાસ કરી આપવો, અને તે તપનું પ્રમાણ પૂરૂ થાય ત્યારે, પછવાડે પડેલ દીવસનું તપ વધારે કરવું" એવો પાઠ **શ્રાદ્ધવિધિમા** છે, અને મહા કારણે તો, તપ ન બની શકે, તે **મહત્તરાગારેણમા** સમાઇ જાય છે ॥ ૨-૧૦-૫-૧૬૭॥ ૩૦૩॥

પ્ર૦ તમામ યુગલિયાના ક્ષેત્રોમા ગર્ભમા રહેલ, તથા ગર્ભથી નીકળી જન્મ પામેલ, વિગેરે ભેદવાળા યુગલિયાઓનું આયુષ્ય જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ ભેદવાળું હોય ? કે ઉત્કૃષ્ટ ભેદવાળુંજ હોય ?

ઉ૦ યુગલિકોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ સ્થાન મુજબ ત્રણ પલ્યોપમ વિગેરે પ્રતીત છે અને જઘન્ય આયુષ ક્ષુલ્લક ભવ જેટલું જાણવું કેમકે ત્રણ પલ્યોપમના આયુષવાળો કોઇ યુગલિક જીવ, અપવર્તન કરણે કરી આયુષને ઘટાડી ક્ષુલ્લક ભવ જેટલું કરી મૂકે છે, તે

બાબતના અક્ષરો આચારાગની ટીકા વિગેરેમા અર્થથી છે, પરંતુ તેનુ અપવર્તન અપર્યાપ્તા અવસ્થામાજ હોય છે પછીથી હોતુ નથી, કેમકે—તેઓનુ આયુષ નિરુપક્રમી છે, અને સંયમ આયુષ તો યુગલિની સ્ત્રીના ગર્ભમા નવ લાખ ગર્ભજ જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમાથી ફક્ત બે જીવોજ નિપજે છે બાકીના જીવો તો પોતાના આયુષ્યનુ અપવર્તન કરીને ગર્ભમાજ મરણ પામી જાય છે તે વખતે ક્ષુલ્લક ભવ કરતા અધિક સમયના આયુષ્યવાળા તે જીવો સભવે છે, તેથી સંયમ પણ હોય છે ॥ ૨–૧૦–૬–૧૬૮ ॥ ૩૦૪ ॥

પ્ર૦ મીઠળ વિંધ્યા પછી અતર્મુહૂર્તે નિર્જીવ થાય ? કે સજીવજ રહે ?

ઉ૦ અતર્મુહૂર્ત પછી વિધેલા મીંઢળનો વૃદ્ધ પુરુષો અચિત્ત પણે વ્યવહાર કરે છે ॥ ૨–૧૦–૭–૧૬૯ ॥ ૩૦૫ ॥

પ્ર૦ સ્ત્રી અને સચિત્તનો સઘટ્ટો નિરતર અને પરસ્પર વર્જવાનો છે, તેમા પરસ્પર સઘટ્ટો કેટલી સખ્યા સુધી ગણવો ?

ઉ૦ તે બન્નેનો પરસ્પર સઘટ્ટો વચમા એક અને બેથી થાય, તે વર્જવો, અને ત્રણ વિગેરેથી થાય, તે સઘટ્ટો ગણાતો નથી ॥ ૨–૧૦–૮–૧૭૦ ॥ ૩૦૬ ॥

પ્ર૦ **પ્રવચન સારોદ્ધાર** વિગેરે ગ્રથોમા "એક સમયમા દશ તીર્થંકરો ઉત્પન્ન થાય છે, " એમ કહ્યુ, અને **સિદ્ધપચાસિકા** વિગેરેમા " એક સમયે ચાર તીર્થંકરો સિદ્ધ થાય છે " એમ કહ્યુ, તો એક સમયમા દશ તીર્થંકરો જન્મે, તેઓની સિદ્ધિનો સભવ એક સમયમાજ છે, તો એક સમયમા ચાર સિદ્ધિપદને વરે, તે કેમ સગત થાય ?

ઉ० **दश तीर्थंकरा एक समये**—આ વાકયમા—સમય શબ્દે કરી તદ્ન નાનો કાલ લેવો કે સ્થૂલ લેવો ? તે સ્પષ્ટ પણ જણાતુ નથી, પણ એક સમયમા ચાર સિદ્ધ થાય, ત્યા તો જે સમય શબ્દ લીધો છે, તે સૂક્ષ્મ સમય લીધો છે, માટે કોઈ વાદવિવાદ નથી ॥ ૨–૧૦–૯–૧૭૧ ॥ ૩૦૭॥

પ્ર० ભગવતી **સૂત્રમા** "એક પુત્રને નવસો પિતા હોય" એમ કહ્યુ, તે કેવી રીતે સમજે ?

ઉ० બાર મુહુર્ત સુધી વીર્ય વિનાશ પામતુ નથી, તેથી તેટલા કાલમા નવસો બળદ વિગેરેએ ભોગવેલી ગાય વિગેરેને, જે ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય છે, તે તેટલાનો પુત્ર ગણાય છે, માટે સમજવે છે ॥ ૨–૧૦–૧૦–૧૭૨ ॥ ૩૦૮॥

પ્ર० શ્રદ્ધાલુ પુરુષ છ વિગય વાપરી રહ્યો હોય, તેને વિગયનુ પચ્ચ-ક્ખાણ કરાય ? કે નહિ ?

ઉ० છ વિગય વાપનાર શ્રદ્ધાલુને વિગયનુ પચ્ચખ્ખાણ કરવી શકાય છે કેમકે—**શ્રાદ્ધવિધિ** ગ્રંથમા અભક્ષ્ય વિગય મદ્યમાસ વિગેરેનો તેને ત્યાગ હોય છે, માટે તેને આશ્રયીને, વિગય પચ્ચક્ખાણ આપી શકાય તેમ કહ્યુ છે ॥ ૨–૧૦–૧૧–૧૭૩ ॥ ૩૦૯ ॥

પ્ર० પ્રથમ સામાયિક લેતા જેટલા આદેશો મગાય, તેટલાજ આદેશો બીજી વખત લાગ લાગટ લેતા માગવા જોઇએ ? કે ન્યૂન ? જો "ઓછા માગવા જોઇએ" એમ કહો, તો સામાયિકની પેઠે દીવસનો પોસહ લીધા, અને સાંજે રાત્રિપોસહનુ મન વર્તાં રાત્રિપોસહ લેતા સવારે પોસહમા જેટલા આદેશ માગ્યા હતા તેટલાજ મગાય કે ન્યૂન મગાય ?

ઉ० સામાયિકમાજ સામાયિક બીજુ લેતા **करेमिभंते** ઉચ્ચર્યા બાદ બેમખે ઠાઉ એ આદેશ મગાય છે, અને દીવસ પોસહમાજ

રાત્રિનો પોસહ લેતા **બહુવેલ કરસ્યુ**, આ આદેશ સુધી બધા મગાય છે. પડિલેહણના આદેશો તો પ્રથમ લીધેલ હોવાથી ફરી મગાતા નથી. ॥ ૨-૧૦-૧૨-૧૭૪-૩૧૦ ॥

પ્ર૦ સાધુએ અથવા સચિત્ત ત્યાગી શ્રાવકે પ્રભાતમા નવકારશી વિગેરે પચ્ચક્ખાણ કર્યું હોય, અને સાજની પડિલેહણમા તિવિહાર પચ્ચક્ખાણ કર્યું, તો પ્રતિક્રમણ સમયે તેને પાણહાર પચ્ચક્ખાણ કરાવાય ? કે ચોવિહાર પચ્ચક્ખાણ કરાવાય ?

ઉ૦ જેણે સાજની પડિલેહણમા તિવિહાર પચ્ચખાણ કર્યું હોય, તેને પાણહાર પચ્ચખ્ખાણ કરાવાય છે, અને જેણે તે વખતે તિવિહાર ન કર્યો હોય, તેને દિવસ ચરિમ ચોવિહાર કરાવાય છે ॥ ૨-૧૦-૧૩-૧૭૫ ॥ ૩૧૧ ॥

પ્ર૦ મધ વિગેરે સચિત્ત છે ? કે અચિત્ત ? અને તેનો સઘટ્ટો હોય ? કે વાસી રોટલી વિગેરેનો સઘટ્ટો હોય ? તો સાધુઓએ આહાર વિગેરે વહોરાય કે નહિ ?

ઉ૦ અચિત્ત પાણીમા પોરાવિગેરેનો સભવ થઇ જાય, તો પણ સચિત્ત કહેવાય નહિ, તેમ મધ વિગેરેમા રસથી ઉત્પન્ન થનાર જીવનો સભવ હોય, છતા સચિત્ત કહેવાતુ નથી પણ તેના સઘટ્ટામા, કે વાસીના સઘટ્ટામા, સાધુઓને આહાર વિગેરે વહોરવુ કલ્પે નહિ, કેમકે તેમા સભવતા જીવોને બાધાનો સભવ થઈ જાય, માટે તે પ્રસગ વર્જિત હોઇને છોડી દેવો ॥ ૨-૧૦-૧૪-૧૭૬ ॥ ૩૧૨ ॥

પ્ર૦ **અતર્વાચ્ય** વિગેરે ગ્રથોમા: **સુઘોષા ઘટાનુ** પ્રમાણ એક યોજનનુ બતાવ્યુ, અને છૂટક પાનાઓમા **बारसजोयण पिहुल–"बार योजन पहोळो"** વિગેરે બતાવ્યુ છે, તો મોટા ગ્રથોમા તેનુ માન કેટલુ છે ? તે જણાવશો.

ઉ૦ જબુદ્વીપ પન્નત્તિઃ વિગેરે ગ્રથોમા સુવોષા ઘટનુ માન એક યોજન કહેલુ છે ॥ ૨-૧૦-૧૫-૧૭૭ ॥ ૩૧૩ ॥

પ્ર૦ ઉપધાનમા મહુપત્તિ વિના સો હાથ ઉપર જવાયુ હોય, વાપરતા એઠુ મૂકયુ હોય, રાત્રિએ થડિલ જવાયુ હોય, વિગેરે કર્યું હોય, તો દીવન વૃદ્ધિ થાય, તે સરખીજ થાય? કે ફેરફારવાળી થાય? અને તે પડેલ દિવસો ઉપધાન તપમાજ ફરીથી કરી આપવા પડે? કે કારણ હોય તો ઉપધાનમાથી નિકલ્યા પછી કરે?

ઉ૦ ઉપધાન વિધિમા મહુપત્તિ ભૂલીને સો હાથ જવાયુ હોય, કે એઠુ મૂકયુ હોય, કે રાત્રિએ થડિલ ગયા હોય, એ વિગેરેમા "નીવસવૃદ્ધિ સરખીજ થાય," એમ કહ્યુ છે, અને તેમજ કરા વાય છે મહાન્ કારણ હોય, તો એકાતપણુ નથી ॥ ૨-૧૦-૧૬-૧૭૮ ॥ ૩૧૪ ॥

પ્ર૦ ઉપધાનની આલોયણના પોસહ, ઉપવાસથી અપાય કે નિવિ એકાસણુ વિગેરેથી અપાય, અને તે પોષધ દીવસના અપાય? કે અહો રાત્રિના અપાય?

ઉ૦ ઉપધાન આલોયણના પોસહ ઉપવાસથી અપાય, અને અહો-રાત્રિનાજ અપાય છે ॥ ૨-૧૦-૧૭-૧૭૯ ॥ ૩૧૫ ॥

પ્ર૦ જબુદ્વીપના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ચાર વિજયોમા વિહરમાણ ચાર જિનેશ્વરો બિરાજી રહ્યા છે, તે સિવાયની બીજી વિજયોમા વર્તમાનકાલે અન્ય જીનેશ્વરોનો જન્મ કુમારઅવસ્થા વિગેરે સભવે? કે નહિ? અને વિહરમાન પદે કરી વર્તમાનજિનો કહેવા? કે સમવસરણમા બિરાજેલાજ કહેવા? અને સપૂર્ણ મહાવિદેહક્ષેત્ર, કોઇ કાળે કેવલિ પર્યાયવાળા જિનેશ્વરથી રહિત હોય? કે સામાન્ય તીર્થંકરની સત્તા વિનાનુ હોય? કે નહિ?

ઉ૦ વર્તમાનકાલે વિહરમાન જિનેશ્વરો સિવાયની વિજયોમા તીર્થંકરોના જન્મ કુમાર અવસ્થા વિગેરેનો અસભવ જાણેલો નથી. તેમજ વિહરમાન શબ્દથી કેવલિપર્યાયવાળા જિનેશ્વરો લેવાય છે, તથાસપૂર્ણ મહાવિદેહ કોઇ વખત પણ કેવલિપર્યાયવાળા જિનોથી રહિત હોતુ નથી, અને સામાન્ય તીર્થંકરની સત્તા વિનાનુ હોતુ નથી ॥ ૨–૧૦–૧૮–૧૮૦ ॥ ૩૧૬ ॥

પ્ર૦ સ્પર્શ વિગેરે ત્રણ ઇંદ્રિયો નવ યોજન દૂરથી પોતાના વિષયને ગ્રહણ કરે છે, તે ત્રણેયના ચક્ષુ ઇદ્રિય અને શ્રવણ ઇદ્રિયની પેઠે સ્વ–વિષય ગ્રહણ કરવામા કયા દૃષ્ટાતો બતાવ્યા છે ?

ઉ૦ નવ યોજન દૂર વર્ષાદ વરસ્યો હોય તે જલના પુદ્ગલો ત્યાથી આવી શરીરને સ્પર્શે છે, અને તે દૂર પ્રદેશથી માટીના પુદ્ગલો આવી રસના અને નાસિકાએ લાગી, ગધ અને રસ નુ જ્ઞાન કરાવે છે વિગેરે દૃષ્ટાતો પુષ્પમાલા ટીકા વિગેરેથી જાણવા ॥ ૨–૧૦–૧૯–૧૮૧ ॥ ૩૧૭ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોએ પોસહ તથા ઉપધાન વિગેરેમા સાજની પડિલેહણમા "પડિલેહણા પડિલેહાવોજી" આ આદેશ માગ્યા પછી કાજો લીધા, ત્યાર બાદ ઉપધિ મુહપત્તિ પડિલેહવાના આદેશ માગી ઉપધિનુ પડિલેહણ કર્યું, તો તે પડિલેહણ બાદ કાજો લેવો જોઇયે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પહેલા કાજો લીધો હોય, છતા ઉપધિ પડિલેહ્યા બાદ લેવો જોઇએ ॥ ૨–૧૦–૨૦–૧૮૨ ॥ ૩૧૮ ॥

પ્ર૦ છઠીયાના ઉપધાનમા પ્રવેશ કર્યો હોય, તે દીવસેજ માલારોપણ થયુ હોય, તો તેની પહેલી વાચના આપીને માલા પહેરાવાય ? કે માલારોપણ પછી તપ, પૂર્ણ થયે પહેલી વાચના અપાય ?

ઉ૦ 'ગઢીયાના ઉપધાનના પહેલા દીવસે પવેણુ કરી પહેલી વાચના આપીને, સમુદ્દેશાદિ ક્રિયા કરાવીને, માલારોપણ થાય છે ॥ ૨-૧૦-૨૧-૧૮૩ ॥ ૩૧૯ ॥

પ્ર૦ જિનમદીરમા પચ્ચક્ખાણ પારવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પચ્ચક્ખાણ પારવુ સુઝે છે, એવો સપ્રદાય છે ॥૨-૧૦-૨૨-૧૮૪ ॥ ૩૨૦ ॥

પ્ર૦ ઉપધાન તપ ચાલી ગયુ હોય, તેમા વીશસ્થાનક વિગેરે તપ કરવુ સુઝે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પ્રાયઃ કરીને ઉપધાનમા તે તપ કરવુ સુઝે નહિ ॥૨-૧૦-૨૩-૧૮૫ ॥ ૩૨૧ ॥

પ્ર૦ સાધ્વી અને શ્રાવિકાઓએ દૈવસિકપ્રતિક્રમણમા સુય-દેવયા ભગવતી સ્તુતિ કહેવાય છે, તે અનુસારે સાધ્વીના અભાવમા શ્રાવિકાઓએ, પકખી સુત્રના ઠેકાણે બોલાતુ વદિત્તુ સૂત્રના છેડે તે સ્તુતિ બોલાય છે, તે કહેવાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ સાધ્વીઓ અને શ્રાવિકાઓએ આ પ્રકારે સ્તુતિ કહેવાય છે, તેમા સમાચારીજ પ્રમાણ છે ॥૨-૧૦-૨૪-૧૮૬ ॥૩૨૨॥

૧૧

વૃદ્ધ પણ્ડિત શ્રીશુભવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ તીર્થંકર સાથે જેઓ દીક્ષા ગ્રહણ કરે, તે તીર્થંકરની પેઠે પાઠનો ઉચ્ચાર વિગેરે કરે ? કે બીજી રીતે કરે ?

ઉ૦ તીર્થંકર સાથે દીક્ષા લેનારાઓ પોતે દક્ષ હોવાથી, તે તે ક્ષેત્ર-કાલના અનુસારે તપસ્યા ગ્રહણ કરે છે, પણ તીર્થંકરની પેઠે પાઠનો ઉચ્ચાર કરતા નથી, પણ પહેલા તીર્થંકરની સાથે

દીક્ષા લેનાર તીર્થંકરની પેઠે પાઠનો ઉચ્ચાર કરે છે, એમ જણાય છે ॥ ૨-૧૧-૧-૧૮૭ ॥ ૩૨૩ ॥

પ્ર૦ સંગ્રહણી અવચૂરિ વિગેરેમા લોકાન્તિક દેવોના નવ નિકાયો બતાવ્યા, અને **ઉત્તમ ચરિત્રમાં** દશ બતાવ્યા તો તેમા સાચુ શુ ?

ઉ૦ બહુ ગ્રંથોમા નવ નિકાય કહ્યા છે, તો એ **ઉત્તમ ચરિત્રમાં** દશ બતાવ્યા હોય, તો મતાંતર જાણવુ ॥ ૨-૧૧-૨-૧૮૮ ॥ ૩૨૪ ॥

પ્ર૦ ચક્ષુવિકલને કેવલજ્ઞાન ઉપજે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ચક્ષુવિકલને કેવલજ્ઞાન ઉપજે છે ॥ ૨-૧૧-૩-૧૮૯ ॥ ૩૨૫ ॥

પ્ર૦ પુષ્કરજલ: સીકરીજલ અને પાડલજલ. દુવિહાગમા કહ્યે છે? તેનુ સ્વરૂપ શુ ?

ઉ૦ પુષ્કરજલ અને સીકરીજલ દેશવિશેષમા પ્રસિદ્ધ હશે, અને પાડલજલ તો પાડલીવૃક્ષના પુષ્પનુ પાણી છે ॥ ૨-૧૧-૪-૧૯૦ ॥ ૩૨૬ ॥

પ્ર૦ ગુવારફળી ચણા વિગેરે અને [મેથી વિગેરેની] ભાજી કાચા ગોરસ સાથે લેવાથી વિદલ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ કાચા દહીં છાશ વિગેરે સાથે વાપરવાથી તેનાથી વિદલ બને છે. ॥ ૨-૧૧-૫-૧૯૧ ॥ ૩૨૭ ॥

પ્ર૦ લીલી ભાજી વિગેરે તડકે મુકયા સિવાય કેટલા દીવસે સુકવણી ગણાય ?

ઉ૦ સૂર્યના તાપમા મૂકવાથી ત્રણ દીવસે સુકવણી થાય, અને સૂર્ય તાપ વિના તો જ્યારે પોતાની મેળે સુકાઇ જાય, ત્યારે થાય આમા દિવસની સંખ્યાનુ નિયતપણુ નથી ॥ ૨-૧૧-૬-૧૯૨ ॥ ૩૨૮ ॥

પ્ર૦ શ્રદ્ધાળુ શ્રાવિકાઓ પોસહ લીના બાદ ગુહલી કરી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ દ્રવ્યસ્તવપણુ હોવાથી ગુહલીઓ કરી શકે નહિ ॥ ૨-૧૧-૭-૧૯૩ ॥ ૩૨૯ ॥

પ્ર૦ શ્રાવિકાઓ દેવપૂજામા સ્નાત્ર ભણાવ્યા પછી આરતિ મગનદીવો વિગેરે કાર્ય કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ આરતી મગળદીવો ઉતારવાની પ્રવૃત્તિ હાલ દેખાતી નથી, પણ શાસ્ત્રમા નિષેધ દેખ્યો નથી, તેથી કોઈક દેશવિશેષમા તે કરતા પણ હશે ॥ ૨-૧૧-૮-૧૯૪ ॥ ૩૩૦ ॥

પ્ર૦ વ્યાખ્યાન અવસરે સામાયિક લઈને શ્રાવિકા આદેશ માગવા પૂર્વક પડિલેહણા કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ સામાયિકમા પડિલેહણાના આદેશનુ માગવુ તે યુક્તિ યુક્ત છે ॥ ૨-૧૧-૯-૧૯૫ ॥ ૩૩૧ ॥

પ્ર૦ પાનના અનેક કકડા કરી હાથે મસળી નાખીને એક પટાર માત્ર રાખી મૂક્યા હોય, તો સચિત્ત ગણાય ? કે અચિત્ત ગણાય ?

ઉ૦ પાનના તેવા પ્રકારના કકડાનો પણ અચિત્તપણે વ્યવહાર નથી. ॥ ૨-૧૧-૧૦-૧૯૬ ॥ ૩૩૨ ॥

૧૨

પણ્ડિત દેવવિજયગણિકૃત-પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ કોઈક શ્રાવક પોતાના દ્રવ્યની જિનપ્રતિમા ભરાવે, અને કોઈક પોતાના દ્રવ્યથી પુસ્તક લખાવે, તો પ્રતિમા કરનારને દેવદ્રવ્ય અને પુસ્તક લેખકને જ્ઞાનદ્રવ્ય લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ અનુક્રમે તે બન્નેયને પણ તે બન્નેય લાગતા નથી (તે બન્નેયને વપરાશ કરતા દેવદ્રવ્ય અને જ્ઞાનદ્રવ્ય લાગતા નથી) એમ જણાય છે ॥ ૨-૧૨-૧-૧૯૭ ॥ ૩૩૩ ॥

૧૩

પણ્ડિત કહાનજી ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ તીર્થંકર મહારાજાનું દાન અભવ્ય જીવો પામે? કે નહિ?

ઉ૦ અભવ્ય જીવો પામે નહિ, એમ વૃદ્ધવાદ છે, પણ ગ્રંથમાં અક્ષરો જોયાનું યાદ નથી ॥ ૨-૧૩-૧-૧૯૮ ॥ ૩૩૪ ॥

પ્ર૦ "અભવ્ય જીવો શત્રુંજય તીર્થ સ્પર્શે નહિ," તેવા અક્ષરો ક્યા ગ્રંથમાં છે?

ઉ૦

अभव्या पापिनो जीवा नाम्रु पश्यन्ति पर्वतम् ।
लभते चापि राज्यादि, नेद तीर्थं हि लभ्यते ॥ १ ॥

પાપી અભવી આ તીર્થને નજરે દેખે નહિ, કદાચ રાજ્ય વિગેરેને પામે, પણ આ તીર્થને પામી શકે નહિ?"

એમ શત્રુંજયમહાત્મ્યમાં છે ॥૨-૧૩-૨-૧૯૯॥૩૩૫॥

પ્ર૦ ઇશાન ઇંદ્રના કોપથી બલિચંચા રાજધાની ભાઠાના અંગારના કણીયા સરખી થઇ ગઇ, તે સાચુ? કે સાક્ષાત્ અંગારભૂત થઇ ગઇ, તે સાચુ?

ઉ૦ भूत–શબ્દ–ઉપમા વાચી હોવાથી, દેવતાઇ પ્રભાવથી બલિચંચા રાજધાની અંગારાદિ સરખી થઇ ગઇ, એમ જણાવે છે. ॥ ૨-૧૩-૩-૨૦૦ ॥ ૩૩૬ ॥

૧૪

પણ્ડિત કનકકુશલ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ભદ્રબાહુ સ્વામિજીએ નવમા પૂર્વથી ઉદ્ધરેલુ કલ્પસૂત્ર પર્યુષણાના પાચ દીવસમા વચાતુ હજુ સુધી આવ્યુ આને છે, પણ સુધર્મા ગણધર વિગેરે આચાર્યોના સમયે પજુસણમા કયુ શાસ્ત્ર વચાતુ હતુ ?

ઉ૦ સુધર્મા સ્વામિ આદિ મહાપુરુષો પજુસણમા નવમા પૂર્વમાહેલુ આજ અધ્યયન યથાસ્થિત વ્યાખ્યાન કરતા હતા, એમ સભરે છે ॥ ૨-૧૪-૧-૨૦૧ ॥ ૩૩૭ ॥

પ્ર૦ ગાય ભેસ બકરી વિગેરેના ઘીની પેઠે, ખારૂ અને મીઠુ પાણી અને ગાય ભેસ વિગેરેની છાશ એક દ્રવ્ય ગણાય ? કે જુદા જુદા દ્રવ્ય ગણાય ? શ્રાદ્ધવિધિમાતો આ પ્રકારે કહ્યુ છે કે 'જુદુ નામ હોય, અને સ્વાદ જુદો હોય, તો જુદુ દ્રવ્ય ગણાય' પણ છાશ વિગેરેમા સ્વાદ જુદો હોય છે, પણ નામ જુદુ હોતુ નથી, તેથી આમા કઈ રીતીએ દ્રવ્ય સખ્યા ગણવી ?

ઉ૦ ગાયવિગેરેનુ ઘી ખારૂ-મીઠુ પાણી અને ગાય ભેસ વિગેરેની છાશ, તે એક દ્રવ્ય ગણાય કેમકે—**उभयभिन्नत्वे सति भिन्न द्रव्यत्वं स्यात्**—નામ અને સ્વાદ, આ બન્ને જુદા હોય તો જુદુ દ્રવ્ય ગણાય, તો આમા નામ જુદુ નથી, માટે તે એક દ્રવ્ય ગણાય ॥ ૨-૧૪-૨-૨૦૨ ॥ ૩૩૮ ॥

પ્ર૦ લાપસીમા ઘી અને ગોળ રૂપ બે વિગય ગણાય ? કે એક કડા વિગય ગણાય ?

ઉ૦ યોગવિધિને અનુસારે લાપસી બે પ્રકારની હોય છે, એક

વિગય રૂપ, અને બીજી નિવિયાતા રૂપ—તેના વિગય રૂપ લાપસીમા ગોળ અને ઘી એમ બે વિગય ગણાય છે ॥ ૨—૧૪ —૩—૭૦૩ ॥ ૩૩૯ ॥

પ્ર૦ વિવાહ વિગેરેના જમણવારમા સાધુઓને વહોરવુ [illegible] કે નહિ? તેમ પોસાતિના જમણવારમા વહોરવુ [illegible] કે નહિ?

ઉ૦ વિવાહના જમણવારની પેઠે [illegible] હોય, ત્યા વહોરવુ કલ્પે નહિ ॥ [illegible] ॥

પ્ર૦ રાત્રિએ રાંધેલી પોળી વિગેરે [illegible] શ્રાવકોને ખાવી કલ્પે નહિ [illegible] ન કલ્પે? કે કલ્પે છે?

ઉ૦ શ્રાવકો રાત્રિએ બનેલુ અન્ન [illegible] બહુ જીવ વિરાધનાનો [illegible] અને બીજા પહોરમા રાંધેલ [illegible] વાણિયાની [illegible] "રાત્રિએ રાંધેલ [illegible] એ માન્યતાથી નહિ, [illegible] હોય, તો લીએ નહિ, [illegible] કેમકે—તેઓનો [illegible] લેવાવાળા હોય છે. [illegible] ॥ [illegible] ૫—૭૦૫ ॥ [illegible] ॥

પંડિત [illegible]

પ્ર૦ પક્ખી પ્રતિ[illegible] સજ્ઝાય [illegible]

સ્થાને નવકાર· ઉવસ્સગહર: અને સસારદાવાની સ્તુતિઃ બોલાય છે, તેનુ શુ કારણ?

ઉ૦ આવશ્યક ચૂર્ણિના અભિપ્રાયે પકૂખી પ્રતિક્રમણને છેડે ' સ્તુતિસ્તોત્ર રૂપ સજ્ઝાય કરવી " કહી છે, તેથી પરપરાથી સ્તુતિસ્તોત્ર વિગેરે કહેવાય છે ॥ ૨-૧૫-૧-૨૦૬ ॥ ૩૬૨ ॥

પ્ર૦ સૂર્ય વિમાન અતિ નીચુ હોવાથી, રાહુ વિમાન સૂર્ય વિમાનને કેવી રીતે આવરી શકે? અને ચદ્રવિમાન અતિ ઉચુ હોવાથી રાહુવિમાન-ચદ્રવિમાનને કેવી રીતે આવરી શકે?

ઉ૦ તત્ત્વાર્થ ભાષ્ય ટીકાના અનુસારે ચદ્રવિમાનથી રાહુનુ વિમાન ઉપર રહેલ છે, અને તે અનિયમિત પરન્તુ હોવાથી કદાચિત સૂર્યવિમાનની નીચે દશ યોજન સુધી ફર્યા કરે છે, માટે ચદ્ર સૂર્યને આવરવાના કાઇ પણ શકા રહેતી નથી. ॥ ૨-૧૫-૨-૨૦૭ ॥ ૩૬૩ ॥

૧૬

પણ્ડિત વિવેકસાગર ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ નવગ્રૈવેયક· અને પાચ અનુત્તર વિમાનમા જિન દાઢા છે? કે નહિ? જો છે, તો શાશ્વતી છે? કે અશાશ્વતી છે?

ઉ૦ ગ્રૈવેયક· વિગેરેમા સુધર્માદિ સભા નહિ હોવાથી જિન દાઢાઓ હોતી નથી ॥ ૨-૧૬-૧-૨૦૮ ॥ ૩૬૪ ॥

પ્ર૦ સ્ત્રીઓ કાલધર્મ પામી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને જાય? કે નહિ?

ઉ૦ વિજયચદ કેવલિચરિત્રમા દેવપૂજાના અધિકારમા સ્ત્રીઓના સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને જવાના અક્ષરો છે, અને

પૃથવીચન્દ્ર ચરિત્રમા "પૃથવીચન્દ્રની પૂર્વભવની સ્ત્રીઓ સર્વાર્થસિદ્ધે જઇને મનુષ્યપણુ પામી સિદ્ધ થઈ" એમ કહ્યુ છે, તેમજ કનકમાલાઃ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાગઈ તેવા અક્ષરો અષ્ટપ્રકારી પૂજાના ગ્રથમા પ્રદીપ–પૂજાના અધિકારમા છે, અને વાસુપૂજ્ય ચરિત્રમા તો, અનુત્તર વિમાને જવાના સ્ફુટ અક્ષરો છે, અને સ્ત્રીઓ–અનુત્તર વિમાનનુ આયુષ બાધે છે, તે વાત પન્નવણા સૂત્રમાં ત્રેવિશમા કર્મપ્રકૃતિ નામના પદની ટીકામા કહેલ છે ॥ ૨–૧૬–૨–૨૦૬॥૩૪૫॥

૧૭

શ્રીહીરવિજયસૂરિ શિષ્ય પંડિત રામવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ सिज्झन्ति जत्तिआ किर इह संववहार–जीवरासिमज्झाओ।
जंति अणाइवणस्सइरासीओ तत्तिआ तम्मि ॥ १ ॥

આ ગાથા અનુસારે–જેટલા સિદ્ધ થાય, તેટલા જીવો અનાદિનિગોદમાથી વ્યવહાર રાશિમા આવે છે. આ પ્રકારે અનાદિ માર્ગને આશ્રયીને વિચાર કરતા, જેટલા સિદ્ધ થયા, તેટલાજ સદા વ્યવહારી જીવો અનાદિનિગોદથી બહાર આવેલ છે. અધિક નહિ

પરંતુ

इक्कस्स निगोयस्स अणंत–भागो सिद्धि–गओ० આ ગાથાને અનુસરીને, સૂક્ષ્મ બાદર એ બેમાથી, એક નિગોદના અનન્તમો ભાગ સિદ્ધ થયો છે, તેમજ વ્યવહારી જીવો પણ એક નિગોદના અનન્તમા ભાગે હોવા ઘટી શકે છે, એમ જણાય છે

કેમકે—સર્વ જીવોના બે પ્રકાર છે, એક વ્યવહારી, અને બીજો અવ્યવહારી, તેમા સૂક્ષ્મનિગોદજ અવ્યવહારી છે, અને બીજા વ્યવહારી છે આ પ્રમાણે બાદરનિગોદ વિગેરેમા સિદ્ધ કરતા અનન્તાનન્ત ગુણા જીવો છે, તેથી સિદ્ધ જીવો કરતા વ્યવહારી જીવો અધિક છે? કે તુલ્ય છે? તે જણાતુ નથી, માટે તે બતાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ સિદ્ધના જીવો એકનિગોદના જીવો કરતા અનન્તમા ભાગના કહ્યા છે, અને નિગોદો—સૂક્ષ્મ અને બાદર એમ બે પ્રકારે છે જેટલા જીવો સિદ્ધિપદને પામે છે, તેટલા જીવો સૂક્ષ્મનિગોદથી નીકળી વ્યવહાર રાશિ જીવોમા આવે છે, માટે સિદ્ધના જીવોનુ અને વ્યવહાર રાશિના જીવોનુ તુલ્યપણુ કયાથી થાય? અને તે તે ગ્રંથો અનુસાર વ્યવહાર રાશિનુ અનાદિપણુ બાનમાન થતુ હોવાથી, **सिज्झति जत्तिया०** આ ગાથાનો અર્થ પણ વ્યવહાર રાશિના અનાદિપણા અનુસારજ ભાવવો જોઇયે ॥ ૨—૧૭—૧—૨૧૦ ॥ ૩૪૬ ॥

પ્ર૦ નવનારમા કરતો એક જીવ કેટલી વખત ઇંદ્રપણુ ચક્રવર્તિપણુ વિગેરે પામી શકે? અને આ બાબત કયા શાસ્ત્રમા કહી છે?

ઉ૦ આટલી વખત પામી શકે, તેનો નિયમ શાસ્ત્રમા જોવામા આવેલ નથી બે વખત પામી શકે, તેવા અક્ષરો તો, સાક્ષાત્ ભગવતી સૂત્ર વિગેરેમા દેખાય છે, પરતુ પ્રાય કરી બહુ વખત ન પામે, એમ સભવિત લાગે છે ॥ ૨—૧૭—૨—૨૧૧ ॥ ૩૪૭ ॥

પ્ર૦ બ્રહ્મદેવલોકથી ઉપર સમ્યક્—દૃષ્ટિ દેવો વધારે છે? કે મિથ્યાદૃષ્ટિ વધારે છે?

ઉ૦ યુક્તિએ વિચાર કરતા બ્રહ્મદેવલોકથી ઉપરના દેવલોકમા

મિથ્યા દૃષ્ટિ દેવો કરતા, સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવો વધારે સંભવે છે ॥ ૨-૧૭-૩-૨૧૨ ॥ ૩૪૮ ॥

પ્ર૦ શ્રાદ્ધવિધિ ટીકામા પ્રભુપ્રતિમાને સૃષ્ટિએ નવે અંગે તિલક કરવાનુ કહ્યુ છે, તેમા પહેલુ ડાબા પગે કરાય ? કે જમણા પગે ?

ઉ૦ પૂજા અવસરે જિનપ્રતિમાને કરાતા તિલકો જમણા પગથી માંડીને અગચ્ચના સુજબ કરવા ॥ ૨-૧૭-૪-૨૧૩॥૩૪૯॥

।इतिश्री सकलसूरि-पुरन्दर-परमगुरु-गच्छाधिराज-भट्टार्क-श्री-विजयसेनसूरि-प्रसादीकृत-प्रश्नोत्तर-सग्रहे श्री हीरविजयसूरिशिष्य-पण्डित-शुभविजयगणि-विरचिते द्वितीय उल्लास सम्पूर्ण ॥

॥ अथ तृतीय उल्लासः ॥

श्री-पार्श्वं प्रणिपत्य श्री शङ्खपुरेश्वर जिन भक्त्या।
आरभ्यते तृतीयोल्लास शुभ-विजय-विज्ञेन ॥ १ ॥

શ્રી શખેશ્વર પાર્શ્વનાથ જિનેશ્વરને ભક્તિ પૂર્વક નમસ્કાર કરી શ્રીશુભવિજય પડિત ત્રીજા ઉલ્લાસની શરુઆત કરે છે

૧

આ ગ્રંથના સંગ્રહકાર પણ્ડિત શુભવિજય-ગણિના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ પ્રભાતે વ્યાખ્યાનના પ્રારભમા જિનેશ્વરદેવો **नमो तित्थस्स** બોને છે, તેમા તીર્થ શબ્દનો શો અર્થ થાય ?

ઉ૦ આવશ્યક હારિભદ્રી ટીકા વિગેરે અનુસાર **તીર્થ** શબ્દે કરી, બાર અગરૂપ શ્રુત જ્ઞાન કહેવાય છે ॥ ૩-૧-૧-૩૫૦ ॥

પ્ર૦ પાસત્થા વિગેરે પાસે દીક્ષિત થયેલ મુનિને ગણ હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ તેને ગણ હોય છે કેમકે-મહાનિશીથના ત્રીજા અધ્યયનને છેડે કહ્યુ છે કે—

सत्तट्ठगुरुपरपरकुसीले, एगविति गुरुपरपरकुसीले

સાત આઠ ગુરુ પરપરા કુસીલ-અને એક બે ત્રણ ગુરુ પરપરા કુશીલ—"

આમા બે વિકલ્પ કહેવા હોવાથી—આ પ્રમાણે જણાય છે કે—જે એક બે ત્રણ ગુરૂપરંપરા સુધી કુશીલ હોય, તેમા સાધુ સામાચારી, સર્વ પ્રકારે વિનાશ થયેલી હોતી નથી, તેથી જે કોઇ ક્રિયા ઉદ્ધાર કરે, તો અન્યનાભોગિક વિગેરે પાસે ચારિત્ર ઉપસંપદ ગ્રહણ કરીનેજ, ક્રિયા ઉદ્ધાર કરી શકે છે બીજા પ્રકારે નહિ

વળી બૃહત્કલ્પ ત્રીજા ખંડમાં કહ્યુ છે કે "કોઇક નિન્હવ પાસે દીક્ષા લીધી, અને તેને છોડીને સુનાવુ પાસે આવ્યો, તેને પ્રાયશ્ચિત્ત તે છે કે—સમ્યગ્ માર્ગ અંગીકાર કરે, અને ત્યાથી વ્રત પર્યાય ગણાય, ફરી તેને વડી દીક્ષા કરવી પડતી નથી ॥ ૩—૧—૨ ॥ ૩૫૧ ॥

પ્ર૦ છુટા શ્રાવક ત્રણ નવકારે નોકારશી વિગેરે પચ્ચક્ખાણ પારે છે, તેના અક્ષરો ક્યા છે?

ઉ૦ મોકળા શ્રાવકો ત્રણ નવકારે પચ્ચક્ખાણ પારે છે, તે અવિચ્છિન્ન પરંપરા છે, પરંતુ તેનો પાઠ કોઇ પણ ઠેકાણે જોયાનુ યાદ નથી ॥ ૩—૧—૩—૩૫૨ ॥

પ્ર૦ સ્વપક્ષી કોણ અને પરપક્ષી કોણ?

ઉ૦ " निह्नगाइ ऊसि—" "નિન્હવ પાસત્થા વિગેરે સાધુવેષને ધારણ કરનાર સ્વપક્ષી કહેવાય અને ઉપરના વાક્યમા આદિ શબ્દ ગ્રહણ કરેલ છે, તેથી—ચરકપરિવ્રાજક વિગેરે પરપક્ષી કહેવાય છે" એમ બૃહત્કલ્પના પહેલા ખંડમાં છે ॥ ૩—૧—૪—૩૫૩ ॥

પ્ર૦ ઔષધ અને ભેષજમાં કાંઇ તફાવત છે? કે નહિ?

ઉ૦ સુંઠ વિગેરે એક જાતિનુ હોય, તે ઔષધ કહેવાય છે, અને અનેક જાતિનુ કરેલ ગોળી ચૂર્ણ, વિગેરે બને છે, તે ભેષજ

કરેવાય કે પંચસૂત્રની બૃહદ્‌વૃત્તિ અનુસારે એવો ભેદ જણાવ્યા છે ॥ ૩-૧-૫ ॥ ૩૫૪ ॥

પ્ર૦ કોઇ કહે કે-"હું ભવ્ય છુ ? કે અભવ્ય ? તે શી રીતે જણાય ?"

ઉ૦ "જે પોતાના હૃદયમા ભવ્ય અભવ્ય ની શકાવાળો થાય, તે નિયમથી ભવ્ય હોય છે કેમકે-અભવ્ય જીવને તેવી શકા થતી નથી" એમ-આચારાગના અવન્તી અધ્યયનના પાંચમા ઉદ્દેસાની ટીકામા કહ્યુ છે ॥ ૩-૧-૬ ॥ ૩૫૫ ॥

પ્ર૦ આચાર્ય વિગેરેની પ્રતિમા તથા દેરીની પ્રતિષ્ઠાના અક્ષરો કયા ગ્રથમા છે ?

ઉ૦ આચાર્યની મૂર્તિ અને દેરીનો સ્થાપનામત્ર નીચે મુજબ છે

ॐ नमो आयरिआण भगवताण नाणीण पच-विहा-यारसुट्ठियाण इह भगवतो आयरिया अवयरतु, साहु साहुणी सावय-साविआ-कय पूअ पडिच्छतु, सव्वसिद्धि दिसतु स्वाहा—

આ મત્રે કરી ત્રણ વખત વાસક્ષેપ કરવો

ઉપાધ્યાયની મૂર્તિ અને સ્તૂપનો મત્ર—

ॐ नमो उवज्झायाण भगवताण बारसग-पढग पाढगाण सुअहराण सज्झायज्झाणासत्ताण इह उव-ज्झाया भगवतो अवयरतु, साहु-साहुणी-सावय साविया-कय पूअ पडिच्छतु, सव्व सिद्धि दिसतु—

આ મત્રે ત્રણ વખત વાસક્ષેપ નાખવો

સાધુ સાધ્વીની મૂર્તિ અને સ્તૂપનો મત્ર—

ॐ नमो सव्वसाहूण भगवताण पचमहव्वयधराणं पचसमिआण तिगुत्ताण नव नियम-नाण दसण-जुत्ताण

मुक्खमाहग्गाण साहुणो भगवनो इह अवयरतु–भग वइओ साहुणीआ इह अवयरतु, साहुसाहुणीसावय साविआकय पूअ पडिच्छतु सव्वसिद्धि दिसतु स्वाहा–

આ મત્રે ત્રણ વખત વાસક્ષેપ કરવો

આ પ્રમાણે **વર્ધમાન સૂરિકૃત આચાર દિનકર ગ્રથમાં** છે માટે ઇત્યાદિક ગ્રથને અનુસારે આચાર્ય વિગેરેની મૂર્તિ તથા દેવીની પ્રતિષ્ઠાના અક્ષરો જાણવા ॥ ૩–૧–૭ ॥ ૩૫૬ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકો ચાર પર્વતિથિમા ચોયભક્ત વિગેરે કરે છે, તે ચાર પર્વો કયા ગણાય ?

ઉ૦ ચૌદશ આઠમ અમાવાસ્યા અને પુનમ આ ચાર પર્વતિથિઓ છે, એમ **યોગશાસ્ત્ર ટીકામા चतुष्पर्व्यां चतुर्थादि** એ શ્લોકના વ્યાખ્યાનમા કહ્યુ છે, તેજ પ્રમાણે **પ્રવચન સારો-દ્ધારમા** પણ કહ્યુ છે, અને **શ્રાદ્ધવિધિમા તથા પ્રતિક્રમણ સુત્રની ટીકામા** કહ્યુ કે—

"આઠમ ચૌદશ પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા આ પર્વતીથિઓ છે, તે એક માસમા ૮ હોય છે, અને પખવા-ડીયામા ત્રણ હોય છે, તેમજ બીજ પાચમ આઠમ –અગી-આરસ –અને ચૌદશ આ પાચ તીથિઓ **ગૌતમ ગણધર મહારાજાએ** કહેલી છે

બીજ–બે પ્રકારના ધર્મારાધન માટે

પાચમ–જ્ઞાનનિમિત્તે–

આઠમ–આઠ કર્મના ક્ષય માટે

અગીઆરસ–૧૧ અગની આરાધના માટે

અને **ચૌદશ**–ચૌદ પૂર્વની આરાધના માટે છે

આ પાચ તિથિઓ જ્યારે પુનમ અને અમાવાસ્યા સાથે ગણીએ, ત્યારે દરેક પખવાડીયામા ઉત્કૃષ્ટથી ૭ પર્વ થાય છે"

તેમજ ભગવતી ટીકામાં उद्दिष्ट શબ્દે કરી અમાવાસ્યા કહી છે त्रिपाक सूत्र टीकामा પણ તેમજ છે

વળી "બળ વીર્ય પુરુષકાર ને પરાક્રમ છતા આઠમ ચૌદશ જ્ઞાનપચમી પજુસણ અને ચોમાસી ના દિનમા જે ઉપવાસ છઠ અઠમ ન કરે, તેને પ્રાયશ્ચિત્ત આવે" એમ **ઓગણીશમા પચાશકની ટીકા** વિગેરે અનેક ગ્રથમા પચમીને ગણાવી છે, અને પચમી પર્વતરીકે **મહા નિશીથમા** પણ કહી છે

અહીં કોઇ શકા કરે છે કે—

જો આમ છે, તો ત્રણ ચાર પાચ અને છ તિથિઓ તપસ્યા શીલ વિગેરે પાળી આરાધવી જોઇયે

ઉત્તર આપે છે કે—જો સપૂર્ણ શક્તિ હોય, તો તમામ આરાધવી. અને છેવટે યથાશક્તિ—એક પણ આરાધન કરનારને કોઈ દોષ નથી

તથા—

छण्ह तिहीण मज्जंमि का तिही अज्ज वासरे० આ ગાથા **શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય સૂત્રમા** છે, અને તેનુ વ્યાખ્યાન કર્યું છે કે "૮-૧૪-૧૫-આ ત્રણ તિથીઓ અજવાલી તથા અધારી મળી છ તિથીઓ થાય છે ઇત્યાદિક ગ્રથને અનુસારે, અને **અવિછિન્ન પરપરાએ** કરી, તમામ પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા પર્વપણે આરાધવીજ જોઇયે વળી **સૂયડાગ સૂત્રના** બીજા **શ્રુતસ્કધમા** લેપશ્રાવકના અધિકારમા કહ્યુ છે કે—

चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठ पुण्णमासिणीसु पडिपुण्ण—

આની વ્યાખ્યા—

"ચૌદશ આઠમ પ્રસિદ્ધ છે, અને ઉદ્દિષ્ટ એટલે મહા કલ્યા

ણક સબધીપણે પુણ્ય તિથિ તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામેલી–ત્રણ ચૌમાસી પૂર્ણિમા ”

આ પર્વાગમન બતાવ્યુ, તે જેમ કાર્તિક શેઠે સો વખત–પાચમી શ્રાવક પડીમા આગધી, તેના મળિયો આ ચરિતાનુવાદ છે, પણ વિધિવાદ નથી. જે કોઈ એક જણ આચરે, તે ચરિતાનુવાદ છે, અને બધા આચરે તે વિધિવાદ છે વિધિવાદ હોય, તે બધાએ માનવો જોઇયે ॥ ૩–૧–૮ ॥ ૩૫૭ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોને ઉપધાન તપ કર્યા વિના નવકાર વિગેરે સૂત્રો ભણવા કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જેમ સાધુઓને યોગવહન કર્યા શિવાય આગમસૂત્રાનુ વાચન પઠન વિગેરે કલ્પતુ નથી, તેમ શ્રાવકોને પણ ઉપધાન કર્યા શિવાય નવકારમત્ર વિગેરેનુ ભણવુ ગણવુ કલ્પે નહિ મહાનિશીથ સૂત્રમા કહ્યુ છે કે—

से भगव ! सुदुक्कर पचमगलमहासुयक्खधस्स विणओवहाण पन्नत्त, महा नियनणा कह बालेहि किज्जइ ?

गोयमा ! जेण केणइ न इच्छेज्जा एय नियनण, अविणओवहाणेण पचमगलसुअनाणमहिज्जइ अज्झावेइ वा, अज्झावय माणस्स वा अणुन्न पयाइ, से ण न भवेज्जा पिअधम्मेः न हवेज्जा दढधम्मे– न हवेज्जाः भत्तिजुए हीलिज्जा सुत्तः हीलिज्जा अत्थ हीलिज्जा सुत्तत्थोभएः हीलिज्जा गुरु' जे ण हीलिज्जा सुत्त–जाव हीलिज्जा गुरु । से ण आसायेज्जा अतीताणागयवट्टमाणे तित्थयरे आमाएज्जा आयरिअ–उव-झाय–साहुणोः जे ण आमाएज्जा सुअनाणमरिहतसिद्ध–साहू–तस्म ण अणतः ससारसागर-

मार्हट्टेमाणस्स तासु तासु संवुड-वियडासु चुलसीइ लक्ख-परिसंखडासु सीओसिण-मिस्सजोणिसु सुइर नियंतणा. इति।

"હે ભગવન્! પંચમંગલમહાશ્રુત સ્કંધનું વિનયોપધાન અત્યંત દુષ્કર બતાવ્યું આ તપની સેવામાં રોકાવું બાલજીવોથી કેમ બને?

હે ગૌતમ! જે કોઈ આ નિયંત્રણાને નહિ ઇચ્છે અને પંચમંગલ મહાશ્રુતસ્કંધસૂત્રને ઉપધાન કર્યા સિવાય ભણે, ભણાવે, ભણાવનારનું અનુમોદન કરે, તે પ્રિયધર્મી ન હોય, દૃઢધર્મી ન હોય, અને ભક્તિમાન ન બને, અને સૂત્રની હીલના કરે, અર્થની હીલના કરે, અને સૂત્ર અર્થ ઉભયની હીલના કરે, અને ગુરુની હીલના કરનાર બને, જે સૂત્રની અને યાવત્-ગુરુની હીલના કરનાર હોય, તે અતીત અનાગત અને વર્તમાન તીર્થંકરોની આશાતના કરનાર થાય અને આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુઓની આશાતના કરનારો થાય જે શ્રુત જ્ઞાન અરિહંત સિદ્ધ અને સાધુઓની આશાતના કરનારો થાય, તે અનંત સંસાર સમુદ્રમાં રઝળે, અને સંવૃત વિવૃત ચોરાશી લાખ સંખ્યાવાળી શીત ઉષ્ણ અને મિશ્ર યોનિમાં લાંબો કાળ નિયંત્રણા ભોગવે" પરંતુ ઉપધાન કર્યા પહેલાં જેણે નવકાર મંત્ર વિગેરે સૂત્રો ભણી લીધાં હોય, તેણે પણ અવસર મળ્યે વિલંબ કર્યા સિવાય વિધિપૂર્વક અવશ્ય ઉપધાન વહન કરી લેવાં હમણાં તો દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ વિગેરેની અપેક્ષાએ લાભાલાભ વિચારીને ઉપધાન કર્યા શિવાય, **નવકારમંત્ર** વિગેરેનું પઠન પાઠન કરાતું દેખાય છે, તે **આચરણાથી છે, આચરણાનું** લક્ષણ કલ્પભાષ્યમાં અને ઉપદેશપદમાં બતાવ્યું છે કે—

"કોઇ મહાનુભાવ ગીતાર્થ પુરૂષે જે આચર્યુ હોય, તેને બીજા ગીતાર્થીએ સાવદ્ય ન હોવાથી, નિષેધ્યુ ન હોય, પણ ઘણાઓએ અનુમોદ્યુ હોય, તે આચરણા કહેવાય આ આચરણા જિનાજ્ઞા સમાનજ છે "

એમ ભાષ્યાદિક સૂત્રમા કહ્યુ છે

असढाइन्नऽणवज्ज गीअत्थ अवारियंति मज्झत्था।
आयरणावि हु आणत्ति वयणओ सुबहु मन्नंति—

"સરળ મહાનુભાવે જે અનવદ્ય આચર્યું, અને ગીતાર્થ પુરૂષોએ નિવાર્યું ન હોય, તે આચરણા પણ આજ્ઞા છે એ વચનથી મધ્યસ્થ પુરુષો તેને બહુ માન્ય કરે છે" એમ જાણવુ ॥ ૩-૧-૯ ॥ ૩૫૮ ॥

પ્ર૦ શ્રીવીરભગવાનનુ તીર્થ કેટલા કાળ સુધી ચાલશે?

ઉ૦ ભગવતી સૂત્રના વીશમા શતકના આઠમા ઉદ્દેસાને અનુસારે એકવીસ હજાર વર્ષો સુધી ચાલશે

વળી—

तित्थ भंते! तित्थ? तित्थयरे तित्थ?

गोयमा! अरहा ताव नियमा तित्थकरे, तित्थ पुण चाउवण्णाइण्णो समणसघो।

तजहा-समणा समणीओ सावगाः साविआओः अ त्ति भगवत्या

"હે ભગવાન્! તીર્થ તે તીર્થ છે? કે તીર્થંકર તે તીર્થ છે?

ગૌતમ! અરિહંત તો ચોક્કસ તીર્થને કરવાળા છે અને તીર્થ તો સાધુ સાધવી શ્રાવક અને શ્રાવિકા રૂપ ચતુર્વિધ સઘ છે," એમ ભગવતી સૂત્રમા કહ્યુ છે અને

दुप्पसहंत चरणं भणियं जं भगवया इह क्खेत्ते ।
आणाजुत्तेणमिणं-ण होइ अहुणत्ति वामोहो ।

"ભગવંતે આ ક્ષેત્રમાં દુઃપસહસૂરિ સુધી ચારિત્રમાર્ગ ચાલશે" એમ કહ્યું છે, તેથી આજ્ઞાને ધારણ કરવાવાળાઓએ આ હમ ણાનું છે, તેવો ડોળાટ ન કરવો " આ પ્રકારે ઉપદેશપદનું વચન છે ॥ ૩-૧-૧૦-૩૫૯ ॥

પ્ર૦ નારકીઓ પૂર્વ ભવમાં કરેલા દુષ્કૃત્યો જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી જાણે ? કે અવધિજ્ઞાનથી જાણે ?

ઉ૦ અનેક પ્રકારના પાપો કરીને જીવો નારકમાં જાય છે, તેઓ ભવ નિમિત્તે થયેલ જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી પૂર્વ ભવમાં કરેલ પાપો પોતાની મેળે જાણે છે, અવધિજ્ઞાનથી કાંઈ જાણતા નથી, કેમકે અવધિજ્ઞાન તેઓને ઉત્કૃષ્ટથી એક યોજનનું હોય છે એમ **ભવભાવના સૂત્રની ટીકામાં** કહ્યું છે ॥ ૩-૧-૧૧ ॥ ૩૬૦ ॥

પ્ર૦ **મુંડકેવલીનું** સ્વરૂપ શું ?

ઉ૦ **પંચસંગ્રહ ટીકામાં** બતાવ્યું કે-

मविग्गो भवनिर्वेदादात्म निस्सरणं तु यः ।
आत्मार्थं संप्रवृत्तोऽसौ सदा स्यान् मुण्डकेवली ॥

"જે સમકિત પામી, સંસારનું નિર્ગુણ પણું દેખી, તેના ઉપર ખેદ ધારણ કરે છે, અને તેથી સંસારમાંથી નિકળી દીક્ષા અંગીકાર કરી ફક્ત પોતાના આત્માને તારવા ઇચ્છે, અને તેજ પ્રમાણે સદા ચેષ્ટા કરે, તે **મુંડ કેવલી** થાય છે ॥ ૩-૧-૧૨ ॥ ૩૬૧ ॥

પ્ર૦ જે કાળમાં અવના કાળાન્તરમાં જેટલા યુગલિયા હોય તે તેટલાજ રહે ? કે ઓછાવત્તા થાય છે ?

ઉ૦ જે કાળમા જેટલા યુગલિયા હોય, તે કાળમા તો, તેટલાજ રહે છે,-અને કાળાન્તરમા ભરતઃ ઐરવતઃ ક્ષેત્રમા યુગલિયા ઓછા-વત્તા થાય છે દેવકુરૂ વિગેરેમા તો, કદાચિત્ સહરણનો સભવ જના પણ, કોઇ પણ કારણથી ફેર ત્યા લાવી મૂકવાનુ પણ બને છે, તેથી તેમા ન્યૂન કે અધિકપણુ નથી ॥૩-૧-૧૩॥૩૬૨॥

પ્ર૦ સચિત્તના ત્યાગીને કારણ પડયે રાત્રિમા પાણી પીવાની જરૂર પડે, તો અચિત્ત પાણી પીવે ? કે સચિત્ત પીવે ?

ઉ૦ સચિત્તના ત્યાગવાળાને કારણ પડયે રાત્રિએ પાણી પીવુ પડે, તો ઉનુ પાણીજ પીવે ॥ ૩-૧-૧૪ ॥ ૩૬૩ ॥

પ્ર૦ પડિલેહ્યા વિનાના સ્થાપનાચાર્ય પાસે, અને ફક્ત ચોલપટ્ટાનુ પડિલેહણ કર્યુ છે, તેવા ગીતાર્થ ગુરુ પાસે, કાલ સબધીના ઇરિયાવહિયા કરવા હોય તો કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ગીતાર્થ ગુરુ પાસે તમામ ક્રિયાના ઇરિયાવહી કરવા કલ્પે છે. ॥ ૩-૧-૧૫ ॥ ૩૬૪ ॥

પ્ર૦ ભગવતી સૂત્રમા બતાવેલ ત્રિવિધ ત્રિવિધ પચ્ચક્ખાણવાળા પડિમાધર શ્રાવક પડિલેહેલા સ્થાપનાચાર્ય પાસે સાધુઓને ઇરિયાવહીયા વિગેરે અનુષ્ઠાન કરવુ સૂઝે ? કે ફક્ત ઇરિયા-વહીયાજ કરવા સૂઝે ?

ઉ૦ પડિમાધરના સ્થાપના પાસે સાધુને ફક્ત ઇરિયાવહિયા કરવી સૂઝે, બીજુ નહિ ॥ ૩-૧-૧૬ ॥ ૩૬૫ ॥

પ્ર૦ ગુરુ પાસે ઉપધાન વિગેરે ક્રિયા કરનાર શ્રાવક થાપનાની વચ્ચે અને ગુરુની વચ્ચે, પચેન્દ્રિયની આડ પડતી હોય, તો આગળ ખસે ? કે નહિ ?

ઉ૦ આડ પડતી હોય તો બચાવવા આગળ ખસી શકે છે ॥ ૩-૧-૧૭ ॥ ૩૬૬ ॥

પ્ર૦ સીતા જનક રાજાની પુત્રી છે ? કે રાવણની પુત્રી છે ?

ઉ૦ ઘણા ગ્રંથોમાં જનકરાજાની પુત્રી બનાવી છે, અને વસુદેવ હીંડમાં રાવણની પુત્રી બનાવી છે ॥ ૩-૧-૧૮ ॥ ૩૬૭ ॥

પ્ર૦ પહેલા અને છેલ્લા તીર્થંકરના શ્રાવકોને જુદા જુદા રંગવાળી મુહુપત્તિ રાખવી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પહેલા અને છેલ્લા તીર્થંકરના શ્રાવકોને ધોળી મહુપત્તિ કલ્પે છે, અને મધ્યમ જિનના શ્રાવકોને પાંચેય રંગવાળી પણ કલ્પે છે ॥ ૩-૧-૧૯ ॥ ૩૬૮ ॥

પ્ર૦ દીક્ષિત થયેલા પંદરસો તાપસોને ગૌતમસ્વામિજીએ લબ્ધિ વડે દુધપાકે પારણું કરાવ્યું, તે વૈક્રિય દુધપાક હતો ? કે નહિ ?

ઉ૦ તે વૈક્રિય ન હતો, પરંતુ અક્ષીણ મહાનસ લબ્ધિએ કરી બધાને પહોંચે તેટલો દુધપાક થઈ ગયો હતો ॥ ૩-૧-૨૦ ॥ ૩૬૯ ॥

પ્ર૦ અહીં કેટલાક ભૂકડિઆ કહે છે કે-" આપને ત્રિફલા વિગેરે ઉત્કટ દ્રવ્યનું ચૂર્ણ નાખવાથી, પાણી ફાસુ થઇ જાય છે, તેમ અમારે પણ ઉત્કટ દ્રવ્યનું ચૂર્ણ નાખવાથી, અનાજ વિગેરે અચિત્ત થઇ જાય છે " આનો બાધક ઉત્તર શો આપવો ?

ઉ૦ ભૂકડિયાની શંકાનો ઉત્તર આપવો કે-" ત્રિફલા નાખવાથી પાણીમાં વર્ણ વિગેરે ફરી જાય છે, તેમજ જો ધાન્ય કંદ વિગેરેમાં ઉત્કટ ચૂર્ણ નાખવાથી, વર્ણ વિગેરે ફરી જતા હોય, તો અચિત્ત થાય, પણ તેમ બનતું નથી, માટે કેવી રીતે તે પ્રાસુક થાય ? ॥ ૩-૧-૨૧ ॥ ૩૭૦ ॥

પ્ર૦ ઇરિયાવહિયા દ્રવ્યથી ક્ષેત્રથી કાલથી અને ભાવથી કેવી રીતે પડિક્કમવા પડે ?

ઉ૦ દ્રવ્યથી-સચિત્ત વિગેરેનો સ્પર્શ થાય તો, ક્ષેત્રથી સો હાથ દૂર ગયા હોય, તો ઇરિયાવહિયા કરવા પડે છે, આવા અક્ષરો

આવશ્યક'ટીકાઃ અને **જીતકલ્પસૂત્ર ટીકા** વિગેરેમા છે, અને કાલ અને ભાવથી **ઇરિયાવહિયા** આવવામા વ્યક્ત અક્ષરો શાસ્ત્રમા દેખવામા આવ્યા નથી ॥ ૩–૧–૨૨ ॥ ૩૭૧ ॥

પ્ર૦ **આવશ્યક સૂત્રના** યોગ સાથેજ **દશવૈકાલિક સૂત્રના** યોગ વહેવા ભળે ? કે નહિ ?

ઉ૦ **આવશ્યક યોગની** આલોયણ કરી પછી લાગલાગટ **દશવૈકાલિક** યોગનો પ્રવેશ કરવો કલ્પે છે ॥ ૩–૧–૨૩–૩૭૨॥

પ્ર૦ **શ્રુતસ્કંધ** વિગેરેના **સમુદ્દેસઃ અનુજ્ઞાઃ** વિગેરેમા જ્યારે સમુદ્દેસનો દિવસ પડી જાય, ત્યારે તે દિવસ કરી કરાવીને **અનુજ્ઞાન દિ** કરવી ? કે સંબદ્ધ હોવાથી **અનુજ્ઞાન દિ** કરાવીને ત્રીજે દિવસે પડેલો દિવસ કરાવાય ?

ઉ૦ **સમુદ્દેસની** ક્રિયા શુદ્ધ થઈ ગઈ હોય, અને દિવસ પડી ગયો હોય, તો સંબદ્ધપણાએ **અનુજ્ઞાન દિ** કરીને પછી પડેલો દિવસ કરાવાય છે, પણ જો **સમુદ્દેસની** ક્રિયા સબંધી દિવસ પડી ગયો હોય, તો ત્રીજે દિવસે **અનુજ્ઞાન દિ કરાવાય.** ॥ ૩–૧–૨૪॥ ૩૭૩ ॥

પ્ર૦ પ્રતિષ્ઠિત જિનપ્રતિમાના નામ અને લાંછનો વેચવાવાળાઓએ ઘસી નાખ્યા હોય તો ફરી લાંછન વિગેરે કરવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પ્રતિષ્ઠિત જિનપડિમાના ફેર નામ લાંછન વિગેરે કરવુ કલ્પે નહિ કદાચ જરૂરી કાર્યને અંગે કરવુ પડતુ હોય, તો તે કર્યા બાદ પ્રતિષ્ઠિત વાસક્ષેપ વિગેરેથી શુદ્ધિ થાય છે, એમ પૂજ્યપાદ **શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજાની** શિખામણ છે ॥ ૩–૧–૨૫ ॥ ૩૭૪ ॥

પ્ર૦ **વારસ જોયગ ઉસહે** આ ગાથા અનુસાર–**શ્રીઋષભાદિક** તીર્થંકરોના સમોવસરણનુ પ્રમાણ ઉત્સેધ અંગુલથી બનેલ યોજનોએ કરી કહેવાય છે ? કે બીજી રીતે ?

ઉ૦ આ ગાથાએ ઉત્સેર અયુનના બનેલ યોજનથી, સમોસરણનું માન બતાવ્યુ, તે **મતાતર** છે, અને " આ ગાથાની **પરપરા** જણાતી નથી " એમ **સમોસરણની અવચૂરિમા** કહ્યુ છે ॥ ૩-૧-૬ ॥ ૩૭૫॥

પ્ર૦ **ઋષભદેવ સ્વામિને શ્રેયાસકુમારે** ઘણા શેરડીના રસના ઘડાઓએ કરી પારણુ કરાવ્યુ ? કે રસના એક ઘડાએ પારણું કરાવ્યુ ? તે પાઠ પૂર્વક જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ **ઋષિમ ડલ વૃત્તિમા**, ૭મે પાને બતાવ્યુ કે-" નિરવદ્ય આહાર માનીને હર્ષથી રોમાચવાળા બનેલ **શ્રેયાસકુમાર** તાજા શેરડી રસના ભર્યા ઘડાઓ ઉપાડી ભગવાન પાસે ગયો

અને **અમરકવિએ** બનાવેલ **પદ્માનદ કાવ્યના તેરમા સર્ગમા** કહ્યુ છે કે—

" તે વખતે કોઇએ તાજા શેરડીના રસના ભરેલા ઘડાઓ **શ્રેયાસકુમારના** ગૃહદ્વારમા ભેટ તરીકે મૂક્યા **જાતિસ્મરણ** જ્ઞાનવાળો તે કુમાર-ભિક્ષાના દોષો વિનાનો અને કલ્પ્ય આ રસ માનીને ભગવાન પાસે જઈ કહેવા લાગ્યો કે-" હે ભગવાન્ ! આ ભિક્ષા ગ્રહણ કરો ! " પ્રભુએ પણ બે હાથ ભેગા કરીને તે હાથ રૂપી પાત્ર આગળ ધર્યું, તેમા **શ્રેયાસકુમાર** તે ઘડાઓનો રસ નાખવા લાગ્યો "

અનેહેમચન્દ્રસૂરિકૃત **ઋષભદેવ ચરિત્રમા** બતાવ્યુ છે કે-

' આ અવસરે **શ્રેયાસકુમારને** કોઇએ શેરડીના તાજા રસથી ભરેલા ઘડાઓ હર્ષથી ભેટ ધર્યા, તેથી નિર્દોષ ભિક્ષાદાનને જાણનાર, તે કુમાર ભગવાનને કહેવા લાગ્યો કે! "**હે ભગવાન્** યોગ્ય એવો આ રસ આપ ગ્રહણ કરો " પ્રભુએ પણ અજલિ કરીને હાથ રૂપી પાત્ર આગળ કર્યું તેમા તે ઘડાઓ **શ્રેયાસ કુમાર** ઉપાડી ઉપાડીને ઠલવવા લાગ્યો ! "

અને અન્તર્વાચ્યમા અને વસુદેવ હીંડી પ્રથમ ખડમા પણ આવુજ લખે છે, તેથી ઘણા ગ્રથોના પ્રમાણથી ઘણા ગેરડી રસના ઘડાઓથી પ્રભુને પારણુ થયુ

અને આવશ્યક ચૂર્ણિમા–'तारे सय चेव खोअस्स रसघडग गहाय भावसुद्धेण पडिगाहगसुद्धेण दाणेण पडिलाभेस्सामित्ति'—

"તે અવસરે શ્રેયાસ કુમારઃ પોતે ઇક્ષુરસનો ઘડો ઉપાડીને ભાવશુદ્ધ, તથા પ્રતિગ્રાહક શુદ્ધ, અને ત્રિકરણ શુદ્ધ, એવા દાને કરી ભગવાનને પડિલાભીશ ?" એમ બતાવેલ છે

તેમજ આવશ્યક નિર્યુક્તિઃ તેની હારિભદ્રી ટીકાઃ તથા આર હજારી ટીકા· વર્ધમાનસૂરિકૃત ઋષભદેવ ચરિત્રઃ અને કલ્પકિરણાવલી· વિગેરે ગ્રથો અનુસાર " એક ઇક્ષુ રસના ઘડાએ કરી ભગવાનને પારણુ થયુ " એમ જણાય છે, માટે રસઘડા સબધી એક અનેકનો નિર્ણય તો સર્વજ્ઞ ભગવાન જાણે ॥ ૩–૧–૨૭ ॥ ૩૭૬ ॥

પ્ર૦ ત્રીજા વિગેરે ઉપધાનોમા સાત ખમાસમણા દેવરાવાય છે, તે વિધિ કયા પાનામા છે ?

ઉ૦ ત્રીજા વિગેરે ઉપધાનમા વિધિપાનામા સાત ખમાસમણા આપવાનુ વિધાન દેખાતુ નથી તો પણ પરમગુરુ શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજાનો હુકમ છે કે–"આગળ માલારોપણ વખતે ત્રીજા વિગેરે ઉપધાનોનો સમુદ્દેશઃ અને અનુજ્ઞાઃ કરી દેવાય છે, તેથી તેઓનો ઉદ્દેસ પણ કરવો જોઇયે " તેથી સાત ખમાસમણ દેવરાવવા જોઇયે ॥ ૩–૧–૨૮ ॥ ૩૭૭ ॥

પ્ર૦ પણતીસ જોયણ૦ ઈત્યાદિ ગાથા કયા અતર્વાચ્યોમા છે ? અને કેવી રીતે બરાબર મેળતી કરવી ?

ઉ૦ આ ગાથા ઘણા અંતર્વાચ્યના પુસ્તકોમા જોવામા આવતી નથી, કલ્પકિરણાવળીવૃત્તિમાં જોવામા આવે છે ગણતરીની ઘટના ઇદ્ર માત્રે ગ્રેયા કલશોના પ્રમાણની અપેક્ષાએ કરી શકાતી નથી, પરતુ, ઇંદ્ર, સામાનિકદેવ, વિમાન અધિપતિ, અને છૂટા દેવોએ કર્યા તથા કરાવેલાથી, તે સભવે પણ છે

વળી ત્રિષષ્ટિ ઋષભદેવ ચરિત્રમા તો—" પોતાના સ્વામિનો હુકમ બજાવતા આભિયોગિક દેવો, અન્ય કુભોથી તે કુભોને ભરવા લાગ્યા ભગવાનના સ્નાત્ર મહોત્સવમા ઇંદ્રના વારવાર ખાલી થયેલ ઘડાઓને, જેમ ચક્રવર્તિના નિધાનકલશો યક્ષદેવો ભરે, તેમ ભરવા લાગ્યા, અને તે વારવાર ખાલી થતાં તથા ભરાતા ફરતા કુભો, અરઘટ્ટની ઘડીઓ માફક શોભવા લાગ્યા, આ પ્રકારે અચ્યુત ઇંદ્રે ક્રોડો કુભોએ કરી ઇચ્છા મુજબ ભગવાનનુ સ્નાત્ર કર્યું, પણ આશ્ચર્ય છે કે—તે સ્નાત્રે પોતાના આત્માને પવિત્ર કર્યો ! આ પાઠ અનુસારે કેટલાક કલશો સ્નાત્રમા ઉપયોગી છે, પણ સ્થાપી રખાય છે, અને કેટલાક શોભા માટે હોય છે તેની અપેક્ષાએ તે ગણતરી ઘટી શકે પણ આ ગાથાનુ પ્રામાણિક સ્થળ જાણવામા ન હોવાથી આ બધુ સર્વજ્ઞ મહારાજા જાણે ॥ ૩-૧-૨૯ ॥ ૩૭૮ ॥

પ્ર૦ યુગલિયાના મૃત શરીરો દેવતાઓ સમુદ્રમા ફેકી દે ? કે પોતાની મેળે વિનાશ પામે ?

ઉ૦ ત્રિષષ્ટિ ઋષભદેવ ચરિત્રમા કહ્યુ છે કે—"મરેલા યુગલિયાના શરીરો મોટા પક્ષીઓ માળાના કાષ્ઠમાફક ઉપાડીને સમુદ્રમા ફેકી દે " આ વચનથી સમુદ્રમા મોટા પક્ષીઓ ફેકી દે છે યુગલીઆ સિવાયના ક્ષેત્રોમા પણ એમ સભવે છે કેમકે—સ્વભાવથી મરણ પામેલા જગલના પશુઓના શરીરોના અવયવો

જોવામા આવતા નથી, તેમ યુગલિયાને પણ છે, તેથી આ સર્ભાવનાં થાય છે ॥ ૩-૧-૩૦ ॥ ૩૭૯ ॥

પ્ર૦ अन्तकृत् શબ્દનો શો અર્થ છે ?

ઉ૦ "જ્ઞાનાવરણ વિગેરે કર્મોનો વિનાશ કરી સિદ્ધિમા ગયા" આવો અર્થ, **આવશ્યક હારિભદ્રી ટીકામા अन्तकडाराना** આ ગાથાના વ્યાખ્યાનમા છે ॥ ૩-૧-૩૧ ॥ ૩૮૦ ॥

પ્ર૦ **दशविध चक्रवाल समाचारी**—આ વાક્યમાં ચક્રવાલનો શો અર્થ થાય ?

ઉ૦ **ચક્રવાલ**-નિત્યક્રિયા, તે વિષયક સામાચારી, તે **ચક્રવાલ સામાચારી** કહેવાય, અને તે દશ પ્રકારની છે, તેથી **દશવિધ ચક્રવાલ સામાચારી** કહેવાયછે **પચવસ્તુ ટીકામા** "ચક્રવાલ એટલે જરૂરી કાર્ય" એવો અર્થ કર્યો છે

અને **પ્રવચને સારોદ્ધારના ૧૦૦ મા દ્વારની ટીકામા** "ચક્રની પેઠે દરેક પદે ભમતી એવી દશ પ્રકારની સામાચારી" એવો અર્થ કર્યો છે ॥ ૩-૧-૩૨ ॥ ૩૮૧ ॥

પ્ર૦ તીર્થંકર ભગવતના જન્માદિ કલ્યાણકોમા ઈંદ્રને આવવાનુ શાસ્ત્રોમા સ્પષ્ટ છે, તેમ ચ્યવન કલ્યાણકમા લખ્યુ દેખાતુ નથી, તો તે કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ જેમ ચાર કલ્યાણકોમા સુરેન્દ્રનુ આવવુ થાયછે, તેમ ચ્યવન કલ્યાણકમા પણ ઇંદ્રનુ આવવુ અને સુવર્ણવૃષ્ટિ **સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્રમા** બતાવેલ છે—

"આ અવસરે સર્વ ઇંદ્રો આસન ચલવાથી, અવધિજ્ઞાને કરી જિનેશ્વરનો ગર્ભાવતાર મહોત્સવ જાણીને, આસન થકી ઉઠી, પ્રભુ સન્મુખ સાત આઠ પગલા જઈ, ભૂમિમા અડાડેલા છે મુકુટો જેઓએ એવા બની **શક્રસ્તવે** કરી વાંદે છે, અને

"જિનેશ્વરના પાચે કલ્યાણકોમાં ઇંદ્રોએ અવશ્ય જવુ જોઇએ" એમ નિશ્ચય કરીને સર્વે ચાલી નીકળે છે, અને જિનપિતા **સુપ્રતિષ્ઠના** ઘરે ઇંદ્રના હુકમથી ધનપતિ વિગેરે યક્ષો મણિ રત્ન અને સુવર્ણદ્રવ્યનો સમૂહ મૂકે છે, અને ઘણા પ્રકારની મનોજ્ઞભોગ સામગ્રીની વસ્તુઓ તથા શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રો અને ઝગઝગાટ કરતા વિવિધ આભરણો નાખે છે"

અને શાતિનાથ ચરિત્રમા પણ કહ્યુ છે કે-ગર્ભના પ્રભાવથી રોગ શાન્ત થઈ ગયો તે વાત ઘટે છે કેમકે-

ગર્ભાવાસ દીવસે ઇંદ્રોએ આવી હર્ષથી વિશ્વસેન અને અચિરા માતા સાથે ભગવાનને વંદન કર્યું છે ॥૩-૧-૩૩॥૩૮૨॥

પ્ર૦ સ્વપ્ન પાઠકો પેઠે ચારણ શ્રમણ ઋષિ વિગેરે સ્વપ્નફલને કહે કે નહિ?

ઉ૦ ચારણ શ્રમણ ઋષિઓ પણ સ્વપ્ન પાઠક પેઠે સ્વપ્ન ફલ કહે છે, તેનો પાઠ-

"मज्झिम उवरिम गेविज्जगाओ तो चविय नदिसेणसुरो।
अवयरिओ तग्गब्भे तो सा चउदस नियइ सुमिणे॥२५॥
एत्थनरमि नाणी चारणसमणो समागओ तत्थ।
विहिणा पुट्ठो रण्णा सुमिणाण फल कहेइ एव॥"

"વચની છઠ્ઠી ગ્રૈવેયકમાથી ચ્યવીને નદિષેણદેવ તેના ગર્ભમા અવતર્યો, તેથી તેણે ચઉદ સ્વપ્નો જોયા આ અવસરે ત્યા **ચારણશ્રમણજ્ઞાની** આવ્યા વિધિપૂર્વક રાજાએ સ્વપ્નનુ ફલ પૂછ્યુ, તેથી સ્વપ્ન ફલ આ પ્રકારે કહે છે-"
॥ ૩-૧-૩૪ ॥ ૩૮૩ ॥

પ્ર૦ "સુખડી વિગેરે પક્વાન્ન શિયાળામા ૩૦ દિવસ, ઉનાળામા ૨૦ દિવસ, અને ચોમાસામા ૧૫ દિવસ સુધી, સાધુઓને લેવુ કલ્પે છે" તેમ-આ બનાવેલ કાલમા બનેલી સેવના, પાણી અને ખાંડ કરી ૨૯ કે ૧૯ કે ૧૪ દીવસે લાડવા બાધેલ હોય,

તે લાડવા બન્યા ત્યારથી ૩૦ વિગેરે દિવસો સુધી વહોરવા કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પાણી અને ખાડથી વર્ણ રસ ગંધ વિગેરે ફરી જાય છે, તેથી યથોક્તકાલ સુધી સાધુઓને વહોરવા કલ્પે, એમ સંભવે છે, પરંતુ આ બાબતના વિશેષ અક્ષરો સ્મરણમા નથી ॥ ૩–૧–૩૫ ॥ ૩૮૪ ॥

પ્ર૦ જે સાધુએ જે યોગો કરેલા ન હોય, તેનાથી તે યોગોની પેસારવાની ક્રિયા કે નિકાલવાની ક્રિયા કરાવી શકાય કે નહિ ?

ઉ૦ મુખ્ય વૃત્તિએ–જેણે જે યોગો વહન કર્યા હોય, તેણેજ તેજ યોગોની પ્રવેશ નિવેશની ક્રિયા કરાવાય છે પરંતુ તેમ નહોય તો **નન્દિઃ અનુયોગ દ્વારઃ ના યોગવાહી** તમામ યોગોમા પેસાડવા કે નિકાલવાની ક્રિયા કરાવી શકે છે કેમકે–પ્રવેશ નિવેશની ક્રિયાને યોગક્રિયા સાથે સંબંધ નથી, એવી પરંપરા પણ છે પરંતુ તેણે યોગની સર્વ ક્રિયા કરાવવી કલ્પે નહિ ॥ ૩–૧–૩૬ ॥ ૩૮૫ ॥

પ્ર૦ ચાર દેવનિકાયોમા વિમાનના અધિપતિ દેવો સમ્યક્ દૃષ્ટિ હોય ? કે મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય ?

ઉ૦ વિમાનના અધિપતિ પણે જે દેવ ઉપજે, તે સમ્યક્ દૃષ્ટિજ હોય છે, કોઈ પણ કાળે મિથ્યાદૃષ્ટિ હોતો નથી આ પ્રકારની અનાદિકાલની જગત્ વ્યવસ્થા છે, કેમકે–વિમાનના અધિપતિ પણે ઉત્પન્ન થયેલ દેવ–

किं मे पुव्व करणिज्ज ? किं मे पच्छा करणिज्ज ? किं मे पुव्व सेय ? किं मे पच्छा सेय ? किं मे पुव्वंवि पच्छावि हियाए सुहाए खेमाए निस्सेसाए आणुगामित्ताए भविस्सइ ?

"મારે પહેલા શું કરવા લાયક છે ? અને પછી શું કરવા

લાયક છે ? મારે પહેલુ શુ કલ્યાણકારી છે ? અને પછી શુ કલ્યાણકારી છે ? મારે પહેલા પણ અને પછી પણ હીતને માટે, ક્ષેમને માટે, કલ્યાણને માટે, અને સદા સાથે રહેવાને માટે શુ થશે ?"

આ પ્રકારે **રાયપસેણીમાં** બતાવેલ શુભ અધ્યવસાયવાળો થઈ વિચાર કરે છે, તેથી સમકિતિજ હોય છે કેમકે–સમકિત વિના આવો અધ્યવસાય હોય નહિ

"આ પ્રકાર **રાયપસેણીમા સૂર્યાભદેવ સબધી** હોવાથી ચરિતાનુવાદ છે, તેથી તમામ અન્ય વિમાનના અધિપતિઓને કેવી રીતે આ પ્રકાર લાગુ પાડો છો ?" આવી શકા કરવી નહિ કેમકે–અન્ય ગ્રથોમા બીજો પ્રકાર બતાવેલ નથી માટે **સૂર્યાભ** સિવાય બીજા વિમાનના અધિપતિપણે ઉત્પન્ન થનારને પણ તે પ્રકાર કહેવો ઉચિત છે, માટેજ–વિજયદેવના અધિકારમા તેજ અધિકાર **વિજય રાજધાનીમાં** ઉત્પન્ન થયો કે તુરત **વિજયદેવનો** આગમમા બતાવ્યો છે, વળી **વિમાન** અધિપતિ દેવોનુ મિથ્યાદૃષ્ટિપણુ સ્વીકારીએ તો, સિદ્ધાયતનમા રહેલી જિનપડિમા મિથ્યાદૃષ્ટિએ ગ્રહણ કરેલી થઈ જાય, તેથી પ્રતિમાનુ ભાવગ્રામપણુ બતાવ્યુ છે, તે નાશ થઈ જાય, કેમકે–સમ્યક્દૃષ્ટિએ ગ્રહણ કરેલી જિનપ્રતિમા ભાવગ્રામ પણે સિદ્ધાતમા બતાવી છે, પણ મિથ્યાત્વીઓએ ગ્રહણ કરેલી નહિ કેમકે– બૃહત્કલ્પ **निर्युक्तिमा जा सम्मभाविआओ पडिमा, ईयरा ण भाव गामो उत्ति–**

"જે સમકિત દૃષ્ટિએ ગ્રહણ કરેલી જિનપ્રતિમા છે, તે ભાવગ્રામ કહેવાય છે, બીજી કહેવાતી નથી

"વળી બીજાઓ વિમાનના અધિપતિ દેવોને મિથ્યાદૃષ્ટિ કરે છે, તો પ્રશ્ન પુછીએ કે–

"તે દેવો તીર્થંકરની આશાતના વર્જે છે ? કે નહિ ? જો "વર્જે છે," એમ કહો, તો તેઓનુ મિથ્યાદૃષ્ટિપણુ દૂર ભાગી ગયુ કેમકે–"આશાતનાનુ વર્જન સમકિતિને હોય છે" આ વચનથી સમકિતિ ઠરે છે.

अहो देवाण य सील विसयविममोहिआवि जिणभवने।
अच्छरसाईहिं सम हास कील च वज्जंति ॥

"અહો દેવોનો કેવો આચાર છે ? કે જિનભવનમા અપ્સરાઓ સાથે વિષયરૂપ વિષે કરી મોહિત છતા, હાસ્ય અને ક્રીડાઓ વર્જે છે" આનો આશાતનાનો પરિહાર **સિદ્ધાતમા** કહેલો દેખાય છે, બીજો દેખાતો નથી આ આચાર મિથ્યાદૃષ્ટિને સ્વપ્ને પણ સભવે નહિ, પરતુ સમકિતિને સભવે છે, માટેજ આશાતનાને વર્જનારા દેવોનો વર્ણવાદ અરિહતના વર્ણવાદની પેઠે સુલભ બોધિનુ પણ કારણ થાય છે, **એમ** ઠાણાગમા કહ્યુ છે, કે–

पंचहिं जीवा सुलहबोहियाए कम्म पकरेंति,– अरहंताण वण्ण वयमाणे, जाव विविक्कतवयभचेराण देवाण वण्ण वयमाणे

પાચ બાબતોએ કરી જીવો સુલભ બોધિપણુ મેળવે છે, તેમા દેવોનો વર્ણવાદ કહેલો છે **देवाण वण्ण वयमाणे**–દેવોનો વર્ણવાદ એટલે આચાર્યની પ્રશસા સુલભ બોધિપણાનુ કારણ થાય છે

વળી કેટલાક શકા કરે છે, કે "મિથ્યાદૃષ્ટિ છતા સ્થાનના મહાત્મ્યથી આશાતના વર્જતા હશે"

તે પણ ખોટુ છે, કેમકે–મિથ્યાદૃષ્ટિઓ આશાતના વર્જીને

સુલભ બોધિપણાનુ કારણ બાવી શકતા નથી, ઉલટા સમકિત વિરૂદ્ધજ હોય છે

જે બીજો પક્ષ કહો કે—" આશાતન વર્જતા નથી " તો તે પક્ષ ઉપેક્ષા કરવા લાયક છે કેમકે—આગમમા સિદ્ધાયતનની આશાતનાનો પરિહારજ બતાવેલ છે **बहूण देवाण देवीण य वद्दणिज्जाओ अच्चणिज्जाओ**—

" ઘણા દેવદેવીઓને વદનીક પૂજનીક છે " એમ બતાવ્યુ છે તે આશાતના વર્જતા હોય તોજ ઘટે વળી **સિદ્ધાયતન** તો દૂર રહો, પણ પોતાની **સુધર્મા** સભામા **માણવક ચૈત્યસ્તંભામા** અરિહંત મહારાજની દાઢાવાળા ડાબડાઓ રહે છે તેથી ત્યા પણ દેવો મૈથુન પ્રવૃત્તિ વિગેરેથી આશાતનાઓ કરતા નથી, તેથી સિદ્ધ થાય છે કે—દેવોને સુલભબોધિનુ કારણભૂત આશાતનાનુ વર્જન, સમકિત વિના ઘટતુ નથી, માટે વિમાનના અધિપતિ દેવો સમકિતવન્ત હોય છે

વળી, બીજાઓ કલ્પના કરે છે કે—" વિમાનનો અધિપતિ દેવ મિથ્યાદૃષ્ટિ છતા જિનપ્રતિમાને પૂજે છે, તે દેવલોકની મર્યાદા છે, તેથી પૂજે છે " તો અધિપતિ દેવની અનુવૃત્તિથી તેમા રહેલ બીજા મિથ્યાત્વી દેવો પણ પૂજા કરતા હોવા જોઈયે એમ કેમ કલ્પના કરતા નથી ? સમકિતિ દેવો તો " આ પૂજા મોક્ષને માટે થશે " એ બુદ્ધિએ પૂજા કરે છે, જો બધા દેવો પૂજા કરતા હોય, તો—સૂત્રમા **सव्वेसिं देवाण सव्वेसिं देवीण य अच्चणिज्जे**—સર્વ દેવ દેવીઓને અર્ચનીક એવી પાઠરચના હોત પણ તેમ નથી પણ **बहूण देवाण देवीण य**—"બહુ દેવદેવીઓને અર્ચનીક છે " એવો પાઠ છે તેથી નક્કી થાય છે કે—જે સમકિતદૃષ્ટિ દેવોજ છે, તે તે જિનપ્રતિમાને પૂજે છે

અને નમુત્થુણં કરી સ્તવે છે એમ બુદ્ધિમાનોએ વિચારી લેવુ.

વળી કેટલાક વિકલ્પ કરે છે કે—

एव खलु देवाणुप्पिआण अतेवासी तीसए नाम अणगारे छट्ठछट्ठेण जाव सक्कस्स देविंदस्स देवरण्णो सामागिया देवा के मह्ड्ढिया ॥

" આ પ્રકારે આપના શિષ્ય તીષ્યક અણગાર છઠછઠ તપે કરી સામાનિક દેવ થયા ઇત્યાદિ યાવત્ શક્રેંદ્રના સામાનિક દેવો કેવા મહર્દ્ધિક હોય ? "

આ પ્રકારે ભગવતી ત્રીજા શતકના પહેલા ઉદ્દેશામાં શક્રઈંદ્રિના સામાનિક દેવોની ઉત્પત્તિ પોતપોતાના વિમાનમા કહી અને વિમાનનુ અધિપતિપણુ બતાવ્યુ તેથી સર્વ સામાનિક દેવો વિમાનના અધિપતિ કહ્યા, તેથી તેમા ગ્હેવમ ગમક દેવ પણ વિમાન અધિપતિજ થઇ જશે, અને તે તો અભવ્ય હોવાથી જરૂર મિથ્યાદૃષ્ટિ જ છે તેથી સર્વ વિમાનના અધિપતિઓ સમકિતિજ હોય, એમ કેમ કહી શકાય ? "

આમ જે બોલે છે—તે પણ રૂડુ નથી કેમકે પ્રવચનનો અભિપ્રાય તેઓએ જાણ્યો નથી. કેમકે **सयंसि विमाणंसि** આ પાઠના બળે કરી વિમાનનુ અધિપતિપણુ સામાનિક દેવોનુ ઠરી શકશે નહિ, કેમકે તેવો પાઠ તો વિમાનનુ અધિપતિપણુ ન હોય તેવા સ્થલે પણ દેખાય છે જેમકે—જ્ઞાતાધર્મ કથામાં કાલીદેવીની કાલાવતસક વિમાનમા ઉત્પત્તિ બતાવી છે અને સૂરપ્રભાદેવીની સૂરપ્રભ વિમાનમા કહી છે યાવત્ પદ્માદેવીની સૌધર્મ કલ્પમાં પદ્માવતસક વિમાનમાં કહી છે, અને ઇશાન દેવલોકમા કૃષ્ણાવસતક વિમાનમા

કૃષ્ણાદેવીની કહી છે અને સિદ્ધાતમા દેવીઓને ભવન અને વિમાનો કહ્યા નથી અપરિગ્રહિત દેવીઓનેજ કહ્યા છે

હવે ભાવાર્થ એ થયો કે—જેમ દેવીઓને જુદા વિમાન હોતા નથી, પરતુ મૂળ વિમાન સબધીનો એક ભાગ, જે પોતાની ઉત્પત્તિને યોગ્ય હોય છે તેને વિમાનપણે જણાવ્યો તેવી રીતે સામાનિક દેવોને પણ **શક્રવિમાન** સબધીનો તેની પ્રભુતાએ કરી નિયમિત કરેલો એક ભાગ તેના વિમાનપણે કહેવાય. તેમા દૂષણ આવતુ નથી

વળી જિનેશ્વરના જન્મ ઓચ્છવ વિગેરેમા શક્રઇંદ્રનુ સિહાસન અને તેની અગ્રમહિષીઓના સિહાસનો જેમ મૂકાય છે, તેમ તેઓને લાયક સામાનિક દેવોના સિહાસનો પણ મડાય છે તે ઉપરની બાબતને વ્યક્ત કરે છે વળી, જો તે સામાનિકદેવો શક્રવિમાનમા વસનારાળા ન હોય, તો તેઓના સિહાસન શક્રવિમાનમા જે માડવામા આવે છે, તે કેમ બને ? આ પણ પોતાની બુદ્ધિએ વિચારી લેવુ તેથી **सयसि त्रिमाणसि** આવો પાઠ જોઈને તે બાબત મુઝાવુ નહિ માટે વિમાનના અધિપતિ દેવો સમકિતી હોય છે, આ બાબત **આગમ પ્રમાણથી** સિદ્ધ થયેલી છે, અને **આગમની યુક્તિથી** પણ સિદ્ધ થાય છે, તેથી તે પ્રમાણ કરવી જ

વળી **પચ વસ્તુમા** કહ્યુ છે કે—" તેવી રીતે વ્યાખ્યાન કરવુ કે—જેમ જેમ તેનો બોધ થાય **આગમ** સબધી બાબત **આગમે** કરી પુષ્ટ કરવી, અને યુક્તિ ગમ્ય હોય, તે **યુક્તિથી** જણાવવી

વળી, વિશેષ સમજવાનુ એ છે કે—**ચદ્રવિમાનમા** ચદ્ર ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેના સામાનિક દેવો આત્મરક્ષક દેવો વિગેરે

પણ તેમા ઉત્પન્ન થાય છે આ વાત **ચંદપન્નત્તિના અઢારમા પાહુડાની ટીકાના છેડાના** ભાગમા છે માટે **સંગમક દેવ** જુદા વિમાનનો અધિપતિ નથી, એમ નિર્ણય થઇ શકે છે. માટે વિમાનના અધિપતિ દેવો–સમકિતીજ છે, તે વ્યવસ્થિત થાય છે ॥ ૩–૧–૩૭ ॥ ૩૮૬ ॥

પ્ર૦ સમવસરણમા પુષ્પો વૈક્રિય હોય ? કે ઔદારિક હોય ?

ઉ૦ સમવસરણમા ફુલો પાથરવામા આવે, તે વૈક્રિય હોય છે, અને જલ સ્થલ થકી ઉપજેલા ઔદારિક પણ હોય છે એમ **સમવાયાગ સૂત્રની ટીકા વિગેરેમા** કહ્યુ છે, તે જાણવુ ॥ ૩–૧–૩૮ ॥ ૩૮૭ ॥

પ્ર૦ પાચ વિગયનો ત્યાગ હોય, તેને ગોળ ભેળવેલુ સુરસુ બે ઘડી પછી કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦ પાચ વિગયના ત્યાગીને ગોળ ભેળવેલુ સુરસુ તે આખો દિવસ કલ્પે નહિ ॥ ૩–૧–૩૯ ॥ ૩૮૮ ॥

પ્ર૦ વિકલેન્દ્રિય જીવો મરી મનુષ્ય થઈને મોક્ષે જાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ પોતાના ભવથી ચ્યવી વિકલેન્દ્રિય જીવો મનુષ્ય થઇ મોક્ષે જાય નહિ, પણ "સર્વ વિરતિ પામી શકે." એમ **સંગ્રહણી ટીકા વિગેરેમા** કહ્યુ છે ॥ ૩–૧–૪૦ ॥ ૩૮૯ ॥

પ્ર૦ સાધુની પેઠે સાધ્વીને ચારણ શ્રમણલબ્ધિ હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ ચારણલબ્ધિ સાધ્વીને ન હોય, કેમકે–**લબ્ધિસ્તોત્રમા** અને **દશાશ્રુતસ્કંધમા** તે લબ્ધિનો નિષેધ સ્ત્રીઓને કર્યો છે ॥ ૩–૧–૪૧ ॥ ૩૯૦ ॥

પ્ર૦ પાચ નિર્ગ્રંથોમાના સાધુઃ આહારક શરીર કોણ બનાવી શકે ?

ઉ૦ "કષાયકુશીલ નિર્ગ્રંથો આહારક શરીર કરી શકે," એમ

ભગવતી ટીકામા પચીસમા શતકમા તથા પ ચનિર્ગ્રંથી પ્રકરણની અવચૂર્ણિમાં કહ્યુ છે ॥ ૩-૧-૪૨ ॥ ૩૬૧ ॥

પ્ર૦ પાચમા આરામા પક્ષિઓનુ આયુષ્ કેટલુ હોય?

ઉ૦ मणुआउ सम गयाइ हयाइ चउरसऽजाइ अट्ठसा
गोमहिसुट्टखराई पणस साणाइ दसमसा ॥ ४२ ॥
इच्चाइ तिरिच्छाणंवि पाय सन्चारग्गसु सारिच्छ ।

" મનુષ્યના આયુષ્ય જેટલુ હાથી વિગેરેનુ આયુષ્ય હોય છે, ઘોડા વિગેરેનુ ચોથા ભાગનુ હોય, બકરી વિગેરેને આઠમો ભાગ હોય ગાય ભેસ ઉટ ગધેડા વિગેરેને પાચમો ભાગ હોય, અને કુતરા વિગેરેને દશમો ભાગ હોય ઈત્યાદિક તિર્યંચોને પણ પ્રાયે તમામ આગમા સરખાપણુ છે " એમ વીરજય સેહર નામના ક્ષેત્ર સમાસની ટીકામા અને કાલસપ્તતિમા પણ તેજ પ્રકારે કહ્યુ છે

માટે પાચમા આરામા પણ પક્ષીઓનુ આયુષ્ય મનુષ્ય આદિની અપેક્ષાએ હીન સભવે છે. પરતુ, કોઈ ઠેકાણે નામ પૂર્વક ચોથો ભાગ વિગેરેનો નિશ્ચય બતાવ્યો નથી ॥ ૩-૧-૪૩ ॥ ૩૬૨ ॥

પ્ર૦ પક્ખી ચોમાસિક અને સવત્સરીના ખામણા અને તપો પ ઠીથી કેટલા દીવસ સુધી કરવા કલ્પે ?

ઉ૦ ખામણા અને તપો પક્ખીના બીજ સુધી, ચોમાસીના પાચમ સુધી, અને સવચ્છરીના દશમ સુધી, પરપરાથી કરવા કલ્પે છે વળી પક્ખી વિગેરેની પહેલા પણ શક્તિ મુજબ તેના તપો કારણ પડયે કરી લેવા હોય, તો કરી શકાય છે એમ પણ માન્યતા સ્વીકારવી ॥ ૩-૧-૪૪ ॥ ૩૬૩ ॥

પ્ર૦ ચદ્રના પ્રકાશમા દીવા વિગેરેની ઉજ્જેહ લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ શરીર ઉપર ચ દ્રમાનો પ્રકાશ પડતો હોય, તો દીવા વિગેરેની

ઉત્તર લાગતી નથી પણ ન પડતો હોય, તો લાગે છે એમ પરંપરા છે. તેમજ **ખરતરકૃત સંદેહ દોલાવલી** ગ્રંથમાં પણ તેમજ કહ્યું છે ॥ ૩-૧-૯૫ ॥ ૩૯૮ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોને ત્રિફલાના પાણીનો વપરાશ કયા ગ્રંથમાં કહ્યો છે?

ઉ૦ **નિશીથ ભાષ્યમાં**

तुवरीफले अ पत्ते० આ ગાથાની ચૂર્ણિમાં

तुवरीफला हरितक्यादय०

"તુવરફલો એટલે હરડે વિગેરે" ઈત્યાદિક કહેલ હોવાથી ત્રિફલા મિશ્રિત પાણિ ફાસુ એટલે નિર્જીવ હોય છે ॥ ૩-૧-૪૬ ॥ ૩૯૫ ॥

પ્ર૦ "આજન્મ બ્રહ્મચારી **વિજયશેઠ** અને **વિજયા શેઠાણીને** ભક્તિપૂર્વક ભોજન વિગેરે કરાવવામાં આવે, તો ચોરાશી હજાર સાધુઓને પડિલાભવા જેટલું પુણ્ય થાય છે" આવા અક્ષરો કયા ગ્રંથમાં છે? અને તે કયા તીર્થંકરના વારામાં થયા? તે સ્પષ્ટ જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦ આ સંબંધ પ્રવાહથી ચાલ્યો આવતો સાંભળ્યો છે, પણ બીજી પ્રકારે તો આ પ્રમાણે છે -" **વસન્તપુર નગરમાં શિવંકર** શેઠ **શ્રી ધર્મદાસસૂરીશ્વર** પાસે હર્ષપૂર્વક કહે છે કે-મારે એક લાખ સાધર્મિક ભાઈયોને ભોજન કરાવવાનો મનોરથ છે પરંતુ, શું કરું કે તેટલું ધન મારી પાસે નથી" ગુરુમહારાજે તેને કહ્યું કે "તું **ભરૂચમાં મુનિ સુવ્રત સ્વામિજીને** વંદન કરવા જા, ત્યાં **જિનદાસ** નામનો શ્રાવક અને **સુહાગદેવી** નામની તેની સ્ત્રી શ્રાવિકા છે તે બન્નેનું વસ્ત્ર ભોજન અલંકાર વિગેરેથી વાત્સલ્ય કરવામાં આવે, તો લાખ સાધર્મિક ભાઈઓની ભક્તિ કર્યા જેટલું પુણ્ય થશે." આ

સાભળી શિવકર શેઠે તેમ કર્યું, એટલે સુહાગદેવી સહિત જિનદાસની ભક્તિ કરી પછીથી ચોટામાં જઇ પૂછવા લાગ્યો કે " પુણ્યશાલિ જિનદાસ શ્રાવક ખરેખર શ્રાવક છે? કે કપટી શ્રાવક છે? " લોકોએ તેને કહ્યું કે:-"હે ભાઈ' તેનો વૃત્તાંત તુ સાભળ-જિનદાસજ્યારે નાત વરનની ઉમરના હતા ત્યારે શીલોપદેશ માલાનુ વ્યાખ્યાન તેણે ગુરુ પાસે સાભળ્યુ હતુ. તેથી વૈરાગ્યરગથી એકાતર એટલે " એક દિવસ બ્રહ્મચર્ય પાળવુ અને બીજે દિવસ છુટો " એમ જીદગીનુ બ્રહ્મચર્ય તેણે અગીકાર કર્યું અને સુહાગદેવીએ પણ સાધ્વી પાસે એકાન્તર બ્રહ્મચર્યવ્રત લીધુ હતુ. ભવિતવ્ય તાના યોગે આ બન્નેયનુ સગપણ થયુ, અને વિવાહ થયો તેથી જિનદાસને જે દીવસ મોકળો છે, તે દીવસે સુહાગદેવીને બ્રહ્મચર્ય વ્રત છે, અને સુહાગદેવીને જે દીવસ મોકળો છે, તે દીવસે જિનદાસને વ્રત છે તેથી તે બન્નેય જણાએ ગુરુ પાસે'જાવજ્જીવ બ્રહ્મચર્ય વ્રત લીધુ " આ હકીકત સાભળી શિવકર શેઠ આશ્ચર્ય પામી અનુમોદન કરવા લાગ્યા " આ બાબત ઉપદેશતરંગિણી: તથા ઉપદેશ રસાલગ્રથ માં કહી છે તેને અનુસારે જિનદાસને પડિલાભવામા લાખ સાધર્મિકની ભક્તિ કર્યા જેટલુ પુણ્ય થાય છે " એમ પાઠ છે ॥ ૩-૧-૪૭ ॥ ૩૯૬ ॥

પ્ર૦ પ્રભાતે ગીતાર્થ મહારાજ સ્વાધ્યાય કરે, તે સાભળવા શ્રાવકો આવે, તે સજ્ઝાય કરુ એવો આદેશ માગે? કે સજ્ઝાય સાભળુ? એવો આદેશ માગે?

ઉ૦ પ્રભાતે સ્વાધ્યાય સાભળવા આવેલ શ્રાવકો સ્વાધ્યાય કરુ? એવો આદેશ માગે. એવી વૃદ્ધ પરપરા છે ॥૩-૧-૪૮॥૩૯૭॥

પ્ર૦ ગણિવરો પાસે શ્રાવક શ્રાવિકા પોસહ ઉચ્ચરવાનો આદેશ માગે, તો તેઓ આદેશ આપવા શકાય? કે નહિ?

ઉ૦ ઉપધાન વિગેરે વિશેષ ક્રિયા વિના ગણિવરો આદેશ આપવા શકાય નહિ. શ્રાવક શ્રાવિકાઓ સામાન્ય સાધુ પાસે આદેશ માગીને પોસહની ક્રિયા કરી શકે છે એમ વૃદ્ધ પરંપરા છે ॥ ૩-૧-૪૯ ॥ ૩૯૮ ॥

પ્ર૦ ૫૦ કેવળિ ભગવતોએ જે જીવોનુ જે કાળમા મોક્ષગમન જોયુ છે, તે જીવો તેજ કાળમા મોક્ષે જાય? કે નહિ? કેટલાક કહે છે કે—"પુણ્ય અને પાપ કરતા જીવોની કાળસ્થિતિની હાનિ અને વૃદ્ધિ થાય છે, તે બરાબર છે?

ઉ૦ કેવળિઓએ જે કાળમા જે જીવોનુ મોક્ષે જવુ જોયુ છે, તે જીવો તેજ કાળે મોક્ષે જાય છે કેમકે—કેવળી ભગવતે તે જીવોની તમામ સામગ્રી પણ સાથે જોયલી હોય છે, તેથી આમા કોઈ પણ જાતની શકા કરવી નહિ ॥ ૩-૧-૫૦ ॥ ૩૯૯ ॥

પ્ર૦ સાઝના પ્રતિક્રમણમા છ આવશ્યક અધ્યયનો ક્યા ગણાય?

ઉ૦ સપૂર્ણ નવकारः करेमि भते सामाइअ થી માડી अप्पाण वोसिरामि સુધી સામાયિક અધ્યયન છે અને लोगस्स उज्जोअगरेथी માડી सिद्धा सिद्धिमम दिसतु સુધી ચોવિસત્થો અધ્યયન છે અને વાદણા અપાય, તે ત્રીજું વદનક અધ્યયન છે, અને चत्तारि मगल. इच्छामि पडिक्कमिउ जोमे देवसिओ, इच्छामि प० इरियावहिआए इच्छामि पडिक्कमिउ पगाम सिज्जाए० ઇત્યાદિક ચોથુ પડિક્કમણુ અધ્યયન છે અને इच्छामि ठामि काउस्सग्ग० तस्स उत्तरी० अन्नत्थ ऊससिएण० सव्वलोए अरिहत चेइआण० पुक्खरवरदी० सिद्धाण बुद्धाण० वेआव-

च्चगराण० इच्छामि ग्वमासमणो अब्भुट्ठिओमि अब्भि
न्तर देवसिअ ग्वामेउ० इच्छामि ग्वमासमणो । पिअ च
मे ज मे ईत्यादिक पाचमु काउस्सग अध्ययन छे. अने
उग्गे सुरे नमुक्कारसहिय पच्चक्खामि इत्यादिक सर्व
पच्चक्खाणु सूत्रो छठ्ठ पच्चक्खाणु अध्ययन छे. आ
प्रमाणे प्रतिक्रमणमा छ आवश्यक सूत्रो परपराथी जाणवा
॥ ३–१–५१ ॥ ४०० ॥

प्र० छ आवश्यक अध्ययनना मूलसूत्रो गणधरमहाराजे रचेलाछे?
के कोई बीजाए रचेला छे ?

उ० छ आवश्यक सूत्रो गणधर महाराजाए रचेला मळे छे. केमके
वदारुवृत्तिमा सिद्धाण बुद्धाण नी " त्रण गाथाओ गणधर
महाराजाए रचेली छे, " तेम कह्यु छे.

तेमज पक्खीसूत्रमा नमो तेसिं खमासमणाण ना
गर्भ आलावाओना सामान्ये करी एककर्ता देखाय छे अने
आवश्यक सूत्र छे ते मूल सूत्र छे अने मूल सूत्रो ते
आगम छे, तेथी गणधर महाराजाए बनावेल छे एम
सिद्ध थाय छे तेमज सकल सिद्धात ग्रथोनी टीप्पणीमां
षडावश्यक-मूल-सूत्राणि सुधर्मस्वामि कृतानि एम लख्यु
छे तथा अगोमा सामाइयमाइयाइ एकारसअगाइ अहिज्जइ
" सामायिक विगेरे अग्यार अगो भणे छे " ईत्यादिक कह्यु छे
तेथी गणधरकृत जणाय छे ॥ ३–१–५२ ॥ ४०१ ॥

प्र० गामे मा रहेला वृद्ध अने लघु गीतार्थोए पराभा शय्या-
तरपणु कर्यु होय, तो पराभा रहेल गीतार्थोए शय्यातरना
घरना आहार विगेरे वहोरवु कल्पे ? के नहि ? तथा पराभा
रहेल गीतार्थोए नगरनु घर शय्यातर कर्यु होय, तो नगरना
गीतार्थोने ते घरे आहारादि लेवु कल्पे ? के नहि ? तेमज

ત્રણ ગાઉની અંદર વૃદ્ધ ગીતાર્થોએ શય્યાતર ઘર કર્યું હોય? તે ઘર બધાઓએ વર્જવું જોઈયે? કે નહિ?

ઉ૦ નગરના ગીતાર્થોએ પરામાં શય્યાતર ઘર કર્યું હોય, તે ઘરે નગર તથા પરાના ગીતાર્થોએ આહાર વિગેરે લેવાય નહિ અને પરામાં રહેલ ગીતાર્થોએ નગરનું ઘર શય્યાતર કર્યું હોય, તે ઘર નગર તથા પરાના ગીતાર્થોએ આહાર વિગેરે લેવાય નહિ પણ પરસ્પર તે ઘર જણાવવું જોઇએ તેમજ **વૃદ્ધ ગીતાર્થે** પૂર્વે કરેલું શય્યાતર ઘર ત્રણ ગાઉ સુધી મુખ્ય વૃત્તિએ સર્વ સાધુઓએ વર્જવું જોઈએ પણ હાલમાં તે વિધિ સચવાતો નથી, તો પણ જાણવામાં આવે, તો સાચવવો એમ **પર પરા** છે

વળી, જ્યાં રાત્રિવાસો રહી તે સ્થાનથી જે વેળાએ વિહાર કર્યો હોય, તે વેળાથી બીજા દીવસની તેટલી વેળા વઈ ગયા બાદ તે શય્યાતર ગણાતો નથી એમ **આવશ્યક ટીપ્પણમાં** કહ્યું છે તે જાણવું ॥ ૩–૧–૫૩ ॥ ૪૦૨ ॥

પ્ર૦ સામાયિક પોસહ વિનાનો શ્રાવક સ્થાપનાચાર્યને પડિલેહે તો, **પડિલેહણ પડિલેહાવોજી!** એવો આદેશ માગી પડિલેહે? કે નહિ?

ઉ૦ એવો શ્રાવક પડિલેહણનો પહેલો આદેશ માગી, મુહપત્તિ પડિલેહી ધોતીયું બદલી, સ્થાપનાચાર્યનું પડિલેહણ કરે છે. પણ સામાયિક પોસહ સિવાય **પડિલેહણ પડિલેહાવોજી** એ આદેશ માગે નહિ એમ **પર પરા** છે॥ ૩–૧–૫૪॥૪૦૩॥

પ્ર૦ ગુરુએ નહાની દીક્ષા આપ્યા બાદ, અને વડી દીક્ષા થયા પહેલાં યોગવહન કર્યાં હોય, તેવો સાધુ પડિક્કમણું સાટલીમાં અતિચાર વિગેર સૂત્રો કહી શકે? કે નહિ?

ઉ૦ વડી દીક્ષા થયા પહેલાં સાધુને માડલીમા અતિચાર વિગેરે સૂત્રો કહેવા કલ્પે નહિ એમ **પર પરા** છે ॥ ૩-૧-૫૫ ॥ ૪૦૪ ॥

પ્ર૦ તમામ તીર્થ કરોની માતાઓ મુખમા પેસતા ચઉદ સ્વપ્ન દેખે? કે કેટલાક દેખે ?

ઉ૦ તમામ તીર્થ કરોની માતાઓ મુખમા પેસતા ચઉદે સ્વપ્નાને દેખે છે એમ **સમ્યક્ત્વ રહસ્યની** ટીકામા **પ્રવિશન્તો મુખામ્બુજે** આ વાક્યથી કહ્યુ છે **હેમચન્દ્રસૂરિકૃત વીરચરિત્રમા** પણ તેમજ કહ્યુ છે તેમજ **હારિભદ્રી ટીકામા**– "દેવાનદાએ પેસતા અને નીકળતા સ્વપ્નો જોયા અને ત્રિશલાએ પેસતા જોયા " એમ કહ્યુ છે તથા **અચિરામાતા** ચઉદ સ્વપ્નોને મુખમા પેસતા જુએ છે " એમ **વેરમરત્ન શાતિનાથ ચરિત્રમાં** કહ્યુ છે તેથી ચઉદે સ્વપ્ના મુખમા પેસતા જુએ છે ॥ ૩-૧-૫૬ ॥ ૪૦૫ ॥

પ્ર૦ સિદ્ધોને જ્ઞાન: દર્શન ચારિત્ર અને વીર્ય અનન્તુ કહ્યુ છે, તે કેવી રીતે ઘટે ? કેમ કે તેઓને ભિન્ન ભિન્ન એકકનો સદ્ભાવ છે, માટે તે બાબત સ્પષ્ટ પ્રસાદિત કરશો ?

ઉ૦ જ્ઞાન વિગેરેને આવરણ કરનાર અનન્તા કર્મ પુદ્ગલોનો ક્ષય થવાથી તે જ્ઞાન વિગેરેનુ અનન્તપણુ બરાબર છેજ કેમકે–જ્ઞાન વિગેરે ભાવો છે પ્રાણ રહિત જીવ પણ તેઓથી જીવે છે માટે નિરતર સર્વ જીવોનુ જીવપણુ જ્ઞાનાદિકથી છે અને જ્ઞાનાવરણનો ક્ષય થવાથી, અનન્તુજ્ઞાન સિદ્ધને હોય છે. દર્શનાવરણીય ક્ષયથી અનન્તુ દર્શન, અને મોહનાક્ષયથી શુદ્ધ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય છે વેદનીય અને અ[illegible] ાયકર્મનો ક્ષય થવાથી અનન્તુ સુખ અનન્તુ વીર્ય પ્રા[illegible] થાય છે, અને આયુષના ક્ષયથી, અક્ષયસ્થિતિ અનન[illegible]

પામે છે અને નામ ગોત્રના ક્ષયથી અનન્તુ અમૂર્તપણુ અને અનન્તી અવગાહના પ્રાપ્ત થાય છે. એમ સ્પષ્ટપણે દરેકનુ અનન્તપણુ કહેલ છે ॥ ૩-૧-૫૭ ॥ ૪૦૬ ॥

પ્ર૦ **ઉવવાઇ સૂત્રમા पन्ताहारे** આ પદની વ્યાખ્યામા "સાધુઓ પર્યુષિત વાલઃ ચણા વિગેરે વાપરે છે " એમ કહ્યુ છે તો તેમા **પર્યુષિત** શબ્દનો શો અર્થ કરવો ?

ઉ૦ સવારે રાધેલ વાલ ચણા વિગેરે કઠોળ મધ્યાન્હ વિગેરે વખતે ઠડા નીરસ અને નાશ પામેલા બની જાય તેને **પર્યુષિત** કહેવાય છે **કલ્પભાષ્યમા** કહ્યુ કે-**निप्फाव चणगमाइ, अत पत्त च होइ वावन्न**-આ ટીકામા **वावन्न** એટલે "વિનાશ પામેલ" એમ કહ્યુ છે તેથી **અતાહાર** વિગેરેમા સર્વ ઠેકાણે પોતાનો કદાગ્રહ છોડી રૂડીરીતે અર્થ કરવો જોઇયે ॥૩-૧-૫૮॥૪૦૭॥

પ્ર૦ **સગર ચક્રવર્તિના** સાઠ હજાર પુત્રોને જુદી જુદી માતા હતી ? કે એક માતા હતી ?

ઉ૦ **અજિતનાથ ચરિત્રમાં** કહ્યુ છે કે -"ચોસઠ હજાર સ્ત્રીઓએ સહિત ચક્રવર્તિ રતિ સાગરમા ખુચેલો દેવની પેઠે રમવા લાગ્યો, તેને અ તેઉરીઓના ભોગ થકી થયેલ ગ્લાનિ-જેમ પશ્ચિમના પવનથી મુસાફરોને માર્ગજન્ય ખેદ દૂર થાય તેમ સ્ત્રી રત્નના ભોગથી દૂર થઇ જાય છે આ પ્રમાણે નિરતર વૈષયિક સુખ ભોગવતાં તેને જન્હુ વિગેરે સાઠ હજાર પુત્રો થયા. "આ લખાણથી ૬૦ હજાર પુત્રો ભિન્ન ભિન્ન માતાવાળા જણાય છે **અને ભોજચરિત્રમા** કહ્યુ કે " **સગર ચક્રવર્તિએ સિહર્ષિ કેવલીને** પૂછ્યુ કે-" હે ભગવાન મારે પુત્ર થશે ? " ત્યારે કહ્યુ કે-" એકી સાથે ૬૦ હજાર પુત્રો થશે "ત્યારે ચક્રવર્તિએ પૂછ્યુ કે-" કેવી રીતે ? " મુનિએ કહ્યુ કે "સમુદાયકર્મના

વશવી થશે, આજ ગત્રિએ અધિષ્ઠાયક દેવ એક આંબાનુ ફળ તમને આપશે, તે ફળ થોડુ થોડુ ૬૦ હજાર સ્ત્રીઓને આપવુ, તેથી તમામને પુત્રો થશે " ચક્રવર્તિને તેમજ કરવાનુ હતુ પણ રાજ્યના લોભથી એકલી પટ્ટરાણીજ તે ફલ ખાઈ ગઈ તેથી જલોદર જેવુ તેણીનુ પેટ થયુ પૂર્ણમાસ થયા, ત્યારે પ્રસવ થયો, તો મકોડા જેવડા પુત્રો જનમ્યા તેઓને વીમા જ્યોજેવા રૂના પોતવી ઉછેર્યા તેમા પહેલો જન્હુનામા થયો." આ લખાણથી સાઠેય હજારની એક માતા છે. અને ૬૦ હજાર એક પેટમા સમાઈ ગયા, તે દેવશક્તિથી બન્યુ તેમ જણાયછે ॥ ૩-૧-૫૯ ॥ ૪૦૮ ॥

પ્ર૦ ચૌ૦ પૂર્વિઓ બે ઘડીમા અવળા અને સવળા ચૌદ પૂર્વો ગણી નાખે છે, તે સ્મરણ માત્રથી ગણે છે? કે-વાણીથી ગણે છે?

ઉ૦ ચૌદ પૂર્વિઓ બે ઘડીમા ચૌદ પૂર્વોને તાલુ અને ઓઠપુટના સયોગથી થતા શબ્દોએ કરી ગણે છે તે વાત પરિશિષ્ટ પર્વમા કહેલ છે

महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्ये कस्मिंश्चिदागते ।
सर्वपूर्वाणि गण्यन्ते सूत्रार्थाभ્યાं मुहूर्त्तत ॥

'મહાપ્રાણધ્યાન પૂરુ થાય ત્યારે કોઈ કાર્ય આવી જાય, તો એક મુહુર્તમા સૂત્ર અને અર્થે કરી ચૌદ પૂર્વો ગણી શકાય છે, આ લબ્ધિ પણ કેટલાક ચૌદપૂર્વીને હોય છે પણ બધાને હોતી નથી તે પણ જાણી લેવુ ॥ ૩-૧-૬૦ ॥ ૪૦૯ ॥

પ્ર૦ અચિત્ત પાણી લાડવા વિગેરે, સચિત્ત અને વિકૃતિમા ગણાય? કે દ્રવ્યમા ગણાય?

ઉ૦ શ્રાદ્ધવિધિમા "અચિત્ત અને વિકૃતિવર્જી ને, જે મુખમા

ન ખાય છે, તે દ્રવ્યમા ગણાય છે " આમ કહેલ હોવાથી કાસુપાણી ઉન્હુપાણી ચોખાનુ ધોવણ વિગેરે અચિત્ત હોવાથી દ્રવ્યમા તેની ગણતરી કરાય છે તેમજ એક જ દ્રવ્યમા પણ પોતી ક્ષોભિત પોથી લડ્ડૂ નાતપટી ગદ્દા વિગેરેમા ભિન્ન નામો અને ભિન્ન રસો હોવાથી, તે બધાને જુદા જુદા દ્રવ્યો ગણાય છે અકાનુ પાણી લાટવાદિ તો અચિત્ત વિકૃતિ મ યે ગણાય છે હાલમા કેટલાક તો દ્રવ્યની અદર પણ ગણતરી કરતા દેખાય છે વળી, રસનો સ્વાદ નહિ હોવાથી રૂપા વિગેરે ધાતુની નળી મુખમા નાખવામા આવી જાય, તો દ્રવ્યમા ગણાતી નથી ॥ ૩-૧-૧૧ ॥ ૪૧૦ ॥

પ્ર૦ લોકો જિનકલ્પી મુનિને નગ્ન દેખે ? કે નહિ ?

ઉ૦ લોકો તેને નગ્ન દેખે છે કેમકે શાસ્ત્રમા " લજ્જાને જિતનાર હોય, તે જિનકલ્પ અગીકાર કરે " એમ કહ્યું છે ॥ ૩-૧-૧૨ ॥ ૪૧૧ ॥

પ્ર૦ ઓષધની સામગ્રીમા વચ્છનાગ વિગેરે નાખેલ હોય તે અભક્ષ્ય થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ ઓષધ વિગેરેમા વચ્છનાગ ભગિપોન્ત અહિફેન વિગેરે નાખેલ હોય, તે દવા નિમિત્તે ગ્રહણ કરાય, તો અભક્ષ્ય નથી પણ કામદેવને નિમિત્તે ગ્રહણ કરે, તો અભક્ષ્ય છે ॥૩-૧-૧૩॥૪૧૨॥

પ્ર૦ અઢી દ્વીપમા એક સમયમા જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટથી કેટલા તીર્થંકરોનો જન્માભિષેક થાય ? અને કેટલા સ્થાનમા જન્માભિષેક થાય ?

ઉ૦ અઢી દ્વીપમા જઘન્યથી, એક સમયમા પાચ મેરુ ઉપર દશ તીર્થંકરોનો ઇન્દ્રો જન્માભિષેક કરે છે. અને ઉત્કૃષ્ટથી ૨૦ તીર્થંકરોનો અભિષેક કરે છે. તથા તે જન્માભિષેક જઘન્યથી

ચાર આરામા થાય છે, અને ઉત્કૃષ્ટથી પાચ આરામા થાય છે. એમ જણાય છે ॥ ૩–૧–૬૪ ॥ ૪૧૩ ॥

પ્ર૦ ચક્રવર્તિઓ **માગધ તીર્થ** વિગેરેમા કેટલા અટ્ટમ કરે છે?

ઉ૦ માગધસ્તૂપ–વરદામસ્તૂપ–પ્રભાસસ્તૂપ–વૈતાઢ્ય દેવસાધન–તિમિસ્રાદેવ–સાધન નમિવિનમિ દેવસાધન–સિધુદેવીસાધન–ચુલ્લહિમવંત સાધન–ગગાદેવીસાધન–નવનિધાનનુ પ્રકટ થવામા–અને અયોધ્યા નગરીના પ્રવેશમા–ચક્રવર્તિઓ અનુક્રમે ૧૧ અટ્ટમો કરે છે એમ **જબુદ્વીપપન્નત્તિ સૂત્રમા છે** અને તીર્થંકર ચક્રવર્તિઓ અઠ્ઠમ કરતા પણ નથી, એમ **શાતિનાથ ચરિત્રમા** છે તે જાણવુ ॥ ૩–૧–૬૫ ॥ ૪૧૪ ॥

પ્ર૦ ચક્રિપણુ પામ્યા પછી ફેર ચક્રિપણુ કેટલા કાળે પમાય ?

ઉ૦ જઘન્યથી અધિક સાગરોપમ કાળે પમાય, અને ઉત્કૃષ્ટથી અનન્તા કાળે ફેર ચક્રવર્તિપણુ પામી શકાય. એમ **ભગવતી સૂત્ર ૧૧ મા શતકમા છે** ॥ ૩–૧–૬૬ ॥ ૪૧૫ ॥

પ્ર૦ કોઈક પુરુષ મરતા પચેન્દ્રિય જીવને મૂકાવે, તે અભયદાન કહેવાય ? કે અનુકપાદાન કહેવાય ?

ઉ૦ તે અભયદાન કહેવાય છે કેમકે **"શ્રી શાતિનાથ ભગવતના** જીવે પૂર્વ ભવમા પારેવો મૂકાવ્યો, તે અભયદાન " એમ પુષ્પ**માલાની ટીકામા** કહ્યુ છે ॥ ૩–૧–૬૭ ॥ ૪૧૬ ॥

પ્ર૦ ઉપધાન વહેવા વાળાને તપના દિવસમા **કલ્યાણક તીથિ** આવે, તો તે તપે કરી સરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ બાધનો તપ હોવાથી, તે તપે કરી સરે છે, એમ જણાય છે. નહિ તર તો, ચોત્રા વિગેરેમા એકાસણુ કરીને આગળની કલ્યાણક તીથિ આરાધાય છે ॥ ૩–૧–૬૮ ॥ ૪૧૭ ॥

પ્ર૦ સર્વ **નારદો** મોક્ષમા જાય ? કે દેવલોકમા પણ જાય ?

ઉ૦ **નારદોઃ** મોક્ષમા અને દેવલોકમા જાય છે, એમ **ऋषिमंडल टीकामा** કહ્યુ છે. વળી તે પ્રથમ મિથ્યાત્વી હોય છે પછી સમકિતી બને એમ પણ તેમા જ કહ્યુ છે અને તેઓના નામો **ભીમ' મહાભીમ ૩૮ મહારૂદ્રઃ કાલઃ મહાકાલ. ચતુર્મુખ નવમુખઃ અને ઉન્મુખ** છે ॥૩-૧-૬૯॥૪૧૮॥

પ્ર૦ " **શ્રી વીરભગવાન્ સિંધુદેશમા** ગયા તે વખતે ૧૫૦ સાધુઓએ અણસણ કર્યુ, " એવો પાઠ કયા ગ્રથમા છે ? તે જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ **નિશીથ ચૂર્ણિમા** તે અક્ષરો છે તેમજ સભળાય છે, કે– "કેવલ મન પર્યવ અવધિ અને શ્રુતજ્ઞાનીઃઓ તળાવ કુવા વિગેરેનુ કદાચ અચિત્ત થઇ ગયેલુ પાણી જાણતા હોય, છતા અનવસ્થાદોષ નિવારવાને માટે વાપરે નહિ " તેવીજ રીતે "**વર્ધમાનસ્વામિએ** શેવાલ વિનાનો ત્રસ વિગેરે જીવોએ રહિત નિર્મળ જળવાળો અને જેમાથી તમામ જળના જીવો ચ્યવી ગયેલા હોવાથી અચિત્ત થયેલો પાણીનો વરો દેખ્યો, છતા ખુબજ તરસ્યા થયેલા પોતાના શિષ્યોને તે જળ પીવાની આજ્ઞા કરી નહિ અને અચિત્ત તલનુ ભરેલુ એક ગાડુ દેખ્યુ, છતા અનવસ્થા નિવારવાને માટે વાપરવાની આજ્ઞા કરી નહિ અને " શ્રુતજ્ઞાન પ્રમાણે વ્યવહાર સાધુસાધ્વી વિગેરેએ પાળવો, " એમ શ્રુતજ્ઞાનઃ પ્રમાણ તરીકે જણાવ્યુ, " એમ **આચારાંગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યનના ત્રીજા ઉદ્દેસાની ટીકામા** છે ॥ ॥ ૩–૧–૭૦ ॥ ૪૧૯ ॥

પ્ર૦ અનાગે આહાર વાપરવામા દોષ લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ **ઓઘનિર્યુક્તિમા** બતાવ્યુ કે

जे चेव रयणिभोयणदोसा ते चेव मकडमुहम्मि ।
जे चेव सकडमुहे ते दोसा अंधयारम्मि ॥

"જે દોષો રાત્રિભોજનના બતાવ્યા છે, તેજ દોષો માકડા પાત્રામાં વાપરવાથી થાય છે, અને જે દોષો નાકડા મોઢાવાળા પાત્રામાં વાપરવાથી થાય છે તેજ દોષો અન્ધારે વાપરવાથી થાય છે"

આ કથનથી અન્ધારે વાપરવાથી રાત્રિભોજન દોષ લાગે છે એમ જણાય છે ॥ ૩-૧-૭૧ ॥ ૪૨૦ ॥

પ્ર૦ બ્રાહ્મી અને સુંદરી પરણેલી હતી ? કે નહિ ? કેટલાક કહે છે કે—"ભરતે સુંદરી સાથે વિવાહ કર્યો હતો, અને બાહુબલીએ બ્રાહ્મી સાથે કર્યો હતો" તો બાહુબલી કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાને રહ્યા ત્યારે વર્ષને અંતે બ્રાહ્મી સુંદરીએ આવી "ભાઈ ! ગજથકી ઉતરો," એમ કેમ કહ્યું ?

ઉ૦ "ભરત અને બાહુબલીએ વિપરીતપણાએ લગ્ન કર્યું હતું," એવા અક્ષર આવશ્યક મલયગીરિ ટીકામાં છે, પણ તેઓએ "ભાઈ ! ગજથકી ઉતર." એવું જે કહેલું, તે પૂર્વના ભાઇપણાના સંબંધથી બન્ને એકઠી હોવાથી કહ્યું માટે વ્યાજબીજ છે ॥ ૪-૧-૭૨ ॥ ૪૨૧ ॥

પ્ર૦ તેજોલેશ્યાના પુદ્ગલો સચિત્ત છે ? કે અચિત્ત છે ?

ઉ૦ લબ્ધિ પુદ્ગલરૂપ હોય નહિ, પણ શક્તિરૂપ હોય છે, પરંતુ જીવે તેજોલેશ્યાના પુદ્ગલો પોતાના જીવ પ્રદેશો સહિત મુખથી કાઢેલા છે, માટે જીવપ્રયોગથી નીકળેલા હોવાથી સચિત્ત જણાય છે ॥ ૩-૧-૭૩ ॥ ૪૨૨ ॥

પ્ર૦ દેશવિરતિ અને સમકિતી બારમે દેવલોક જાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ તે બન્નેય પણ ઉત્કૃષ્ટથી બારમા દેવલોકે જાય છે, તેવા અક્ષર પન્નવણા સૂત્ર અને તેની ટીકામાં છે ॥૩-૧-૭૪॥૪૨૩॥

પ્ર૦ સમકિત પામ્યા પછી જીવ કેટલાકાળે દેશવિરતિ અથવા સર્વ વિરતિ પામે ?

ઉ૦ " સમકિત પામ્યા પછી ૨ થી ૯ પલ્યોપમ સુધીની કર્મોની સ્થિતિ ઘટે, ત્યારે દેશવિરતિ પામે છે અને સંખ્યાતા સાગરોપમ જેટલી કર્મની સ્થિતિ ઘટે, ત્યારે સર્વ વિરતિ પામી શકે છે " એમ **પ્રવચન સારોદ્ધારની ટીકામાં** કહ્યું છે ॥ ૩–૧–૭૫ ॥ ૪૨૪ ॥

પ્ર૦ ગૃહસ્થોએ દહિ ચોખા વિગેરે સાથે એકમેક કર્યું હોય, તો તે દિવસે બીજા પહોરે નિવિયાતુ થાય ? કે નહિ ? તેમજ દૂધ પણ રંધેના કુરીયા વિગેરે સાથે એકમેક કર્યું હોય, તો તે નિવિયાતુ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ કુરીયા સાથે એકમેક કરેલુ દહિ કરબારૂપ થઇ જાય છે, તે બે ઘડી પછી નિવિયાતુ થાય છે અને જે દૂધ અથવા દહિ **दुद्ध दहि चउरंगुले**—આ ગાથા અનુસાર કુરાદિ મિશ્ર કરાય છે તે, **ભાષ્યની અવચૂરિના વચનથી** વાસી થઇને નિવિયાતુ થાય છે ॥ ૩–૧–૭૬ ॥ ૪૨૫ ॥

પ્ર૦ **મહાગિરિ અને સુહસ્તિ સ્વામી** ના નામને પહેલા ક્યા કારણથી **આર્ય** શબ્દ જોડાયો છે ?

ઉ૦ **સ્થૂલભદ્રસ્વામીએ** બે શિષ્ય કર્યા. એક **આર્ય** મહાગિરિજી અને બીજા **આર્ય** સુહસ્તિજી

तौ हि यक्षार्यया बाल्यादपि मात्रेव–पालितौ ॥
इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरि–सुहस्तिनौ ॥

તે બન્નેયને યક્ષા આર્યાએ બાલપણાથી પણ માતાની જેમ

આર્ય મહાગિરિ અને આર્ય સુહસ્તિ સ્વામીજી કહેવાય છે એમ પરિશિષ્ટ પર્વમા કહ્યુ છે ॥ ૩–૧–૭૭ ॥ ૪૨૬ ॥

પ્ર૦ જેણે પદર કર્માદાનનુ પચ્ચક્ખાણ કર્યું હોય, તે અનાજ, નાળિએર વિગેરે ફળ, ગળી, હડતાળ, અને પશુઓનો વેપાર કરે, તો તેને નિયમનો ભગ થાય ? કે નહિ ? તથા સદ્દાલપુત્ર વિગેરે શ્રાવકોને કર્માદાનનો સભવ છે ? કે નિષેધ છે ?

ઉ૦ ધાન્ય વિગેરેનુ જે પ્રમાણ ગણ્યુ હોય, તેના ઉપરાંત જો વેપાર કરે, તો ભગ થાય છે નહિતર થતો નથી તેમજ સદ્દાલપુત્ર વિગેરે શ્રાવકોનુ પરિમિતપણુ હોવાથી અગારા વિગેરે કર્મ કરે છે, છતા તેની કર્માદાન સજ્ઞા નથી એમ વૃદ્ધપુરુષનુ વચન છે ॥ ૩–૧–૭૮ ॥ ૪૨૭ ॥

પ્ર૦ ઉપવાસી શ્રાવક સાજે સામાયિક ઉચ્ચરી મુહપત્તિ પડિલેહી પચ્ચક્ખાણ કરે ? કે બીજી રીતે કરે ? જો મુહપત્તિ પડિલેહી કરતા હોય, તો વાદણા દેવાનો નિષેધ કરો છો, તે શાથી ?

ઉ૦ સામાચારી વિગેરે ગ્રથોમા–"ભોજન કર્યું હોય, તો વાદણા દીધા પછી પચ્ચક્ખાણ કરવુ, એવા અક્ષરો છે પણ ઉપવાસના દિવસે વાદણા દીધા પછી પચ્ચક્ખાણ કરવુ, તેવો વિધિ નથી, પરતુ મુહપત્તિ તો પડિલેહવી જોઇએ કેમકે–તેના વિના પચ્ચક્ખાણ કરવુ કલ્પે નહિ, એવી સામાચારી છે. તેમજ ઉપધાનમા પણ તેમજ કરાય છે ॥ ૩–૧–૭૯ ॥ ૪૨૮ ॥

પ્ર૦ પ્રતિવાસુદેવની માતા કેટલા સ્વપ્ન દેખે ?

ઉ૦ તે ત્રણ સ્વપ્ન દેખે છે, અજીતસિહ સૂરિ કૃત શાતિનાથ ચરિત્રના છઠ્ઠા પ્રસ્તાવમા કહ્યુ, કે–

प्रत्यर्द्धचक्रिणा श्रीश्चान्येषामुत्तमजन्मिनाम् ।
एकैकमम्बिका– स्वप्न पश्यन्त्येषा हि मध्यत. ॥

૦ સુપાર્શ્વનાથ ભગવતને એક પાચ અને નવ ફ્ણા કરાય છે, તેનુ શુ કારણ ?

૦ जेणेगपचनवसिरासु नागसिज्जासु तिसुटि पत्तेय ।
जणणी सुमिणे पिच्छइ, गब्भत्थस्सावि सामिस्स ॥

"જેથી એક પાચ અને નવ ફણાવાળી દેક જુદી જુદી નાગશય્યા: ગર્ભમા ભગવાન આવ્યે છતે માતા સ્વપ્નમા દેખે છે "

તેથી એક પાચ અને નવ ફ્ણા કરાય છે

અને પૂર્વાચાર્યો પાચફ્ણા રચવામા આ પણ કારણ બતાવે છે કે–"ભગવાન્ છદ્મસ્થ અવસ્થામા કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાને રહ્યા ત્યારે, સવર્તક પવનને નિવારવાને માટે વદન કરવા આવેલ ધરણેન્દ્રે પાચ આગુલીવાળો હાથ વિકુર્વીને મસ્તક ઉપર વારણુ કર્યો હતો. તેથી પાચ ફ્ણા કરાય છે " આ બાબતમા **વસુદેવ હીડીનો બીજો ખડ જોવો અને કથાવલી પ્રથમ ખડમા** પણ કહ્યુ કે–"સમોસરણમા **શક્રઇન્દ્રે** ત્રણે પ્રકારે સુપાર્શ્વનાથના મસ્તકો નવફ્ણા સ્નાભરણોએ વિકુર્વ્યા છે "

इग पण नवय सुपासो पासो फण तिन्निसगइगार कमा।
फणिसिज्जासु विणाओ फणिदभत्तीए नन्नेसु ॥

"**સુપાર્શ્વનાથને** એક પાચ અને નવ ફ્ણા, **પાર્શ્વનાથને** ત્રણ સાત અને અગીઆર ફણા સ્વપ્નમા ફણીની શય્યા દેખવાથી, અને ફણીન્દ્રની ભક્તિથી, કરાય છે બીજા કરાતી નથી "

આ વચન હોવાથી **સુપાર્શ્વનાથ** અને **પાર્શ્વનાથને** ફ્ણાકૃતિ કરાય છે તે જાણવુ ॥ ૩–૧–૮૩ ॥ ૪૩૨ ॥

ભગવતનો જન્મ

नवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अद्धट्ठमाणं राइंदियाणं ।

"આ સૂત્રમા—નવ માસ સાડાસાત દીવસે કહ્યો, અને નવમાસ અને સાત રાત્રીજ થાય છે, કેમકે જેની મધ્ય રાત્રિમા ઉત્પત્તિ છે, તેનો જન્મપણ મધ્ય રાત્રેજ થાય, તો કેવી રીતે સાડાસાત રાત્રિ થાય ?

ઉ૦ ભગવતના જન્મમા ૯ માસ અને ૭ રાત્રિ જ થાય છે, પરંતુ સિદ્ધાંતની શૈલી મુજબ તેવો પાઠ છે, એમ જણાય છે ॥ ૩-૧-૮૪ ॥ ૪૩૩ ॥

પ્ર૦ કેવળીઓને કેટલા પરિસહો હોય ?

ઉ૦ "કેવળીઓને ક્ષુધા તૃષા શીત ઉષ્ણ દંશ ચર્યા શય્યા વધ રોગ તૃણસ્પર્શ અને મલ એમ ૧૧ પરીસહો હોય છે" એમ ભગવતી આઠમુ શતક નવમા ઉદ્દેશામાં કહ્યુ છે ॥ ૩-૧-૮૫ ॥ ૪૩૪ ॥

પ્ર૦ અનુત્તર વિમાનમા ગયેલ જીવ કેટલા ભવો કરે ?

ઉ૦ વિજયાદિક ચાર વિમાનમાં ઉત્કૃષ્ટથી બે વખત આવે, અને સર્વાર્થસિદ્ધિમા એક વખત આવે એમ જીવાભિગમ ટીકામા કહ્યુ, અને વિજયાદિષુ દ્વિચરમા એમ તત્ત્વાર્થ ચોથા અધ્યાયમા કહ્યુ, અને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનથી આવેલો જીવ અનન્તર ભવમા સિદ્ધ થાય છે જ વિજયાદિક ચારમા ગયેલો જીવ મનુષ્યમા જ આવે, અને જઘન્યથી એક અથવા બે ભવ કરે અને ઉત્કૃષ્ટથી ૨૪ ભવ કરે, તેમા—નરભવ આઠ દેવભવ આઠ અને ફરી નરભવ આઠ પછીથી સિદ્ધ થાય છેજ, વિજયાદિકમા બે વખત ઉપજ્યો હોય, તેની નિયમથી અનન્તર ભવમા સિદ્ધિ થાય છે જ

એમ પ્રઘોષ છે અને પન્નવણામા બતાવ્યુ કે વિજયાદિક

ચારમા ગયેન જીવ સખ્યાતા ભવ કરે છે ॥૩-૧-૮૬॥૪૩૫॥

પ્ર૦ **વિષ્ણુકુમાર** એક થયા છે ? કે બે થયા છે ?

ઉ૦ **વાસુપૂજ્ય** સ્વામિના તીર્થમા **નમુચિએ** કરેલા ઉપદ્રવ દૂર કરનાર પ્રથમ **વિષ્ણુકુમાર** થયા અને બીજા **શાન્તિનાથ** ભગવાનના તીર્થમાં થયા એમ **ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની ચૌદ હજારી ટીકામા** કહ્યુ છે, તે જાણવુ ॥ ૩-૧-૮૭ ॥૪૩૬॥

પ્ર૦ **શ્રી હ્રી** વિગેરે છ દેવીઓ ચોવીશ જિનની યક્ષિણીઓ ૫૬ દીક્કુમારીઓ સરસ્વતિ શ્રુતદેવી અને શાસનદેવી આ સર્વમાથી કોણ ભવનપતિનિકાયની છે ? અને કોણ વ્યન્તરનિકાની છે ? તે પાઠ સહિત સ્પષ્ટપણે જણાવવા કૃપા કરશોજી

ઉ૦ **શ્રી હ્રી** વિગેરે છ દેવીઓ ભવનપતિનિકાયમાની છે એમ **બૃહત્ક્ષેત્ર વિચારની મલયગિરિ કૃત ટીકામા** છે તથા ચોવીશ જિનયક્ષિણીઓ વ્યન્તરનિકાયમાનીજ છે એમ સભવે છે કેમકે સગ્રહણીમા કહ્યુ કે –

वतर पुण अट्ठविहा पिसाय भूआ तहा जक्खा ઇત્યાદિ,

"વળી, વ્યતર આઠ પ્રકારે છે, પિશાચ ભૂત તથા જક્ષ" વિગેરે,

અને છપ્પનદિક્કુમારીઓ તો, **આવશ્યક ચૂર્ણિમાં** તેઓના ઋદ્ધિ વર્ણનના અધિકારમા

बहूहिं वाणमंतरेहिं देवेहिं देवीहिं य सद्धिं संपरिवुडा–

"ઘણા વાણમતર દેવ તથા દેવીઓએ પરિવરેલી છે."

ઇત્યાદિક કથન મુજબ વ્યન્તર નિકાયની જણાય છે તેમજ **શાસનદેવી** તો જિનેશ્વરની યક્ષિણીજ છે બીજી કોઇ નથી તથા **સરસ્વતીદેવી** અને **શ્રુતદેવી** તો એક છે, બે નામો તો પર્યાયવાચી છે, એમ જણાય છે પરતુ કોઇ ઠેકાણે પણ તેના

આયુષ્યનુ માન અને કઇ નિકાયની છે ? તે જોવામા આવતુ નથી ॥ ૩-૧-૮૮ ॥ ૪૩૭ ॥

પ્ર૦ सुत्ते अत्थे भोयणकाले आवस्सए अ सज्झाइ ।
सथारएवि अ तहा सत्तेया हुंति मडलिआ ॥ १ ॥

સૂત્ર અર્થ ભોજન કાલ આવશ્યક સ્વાધ્યાય અને સથારા આ સાત મડલી છે તેઓનો ઉપયોગ કયા કયા કરવો ?

ઉ૦ પ્રભાતે સ્વાધ્યાય કરવો, તે સૂત્રમડલી, અને વ્યાખ્યાન કરવુ અને અર્થપોરસી તે અર્થ મડલી, ભોજનમડલી પ્રસિદ્ધ છે કાલપવેણુ તે કાલમડલી, ઉભયકાલ પ્રતિક્રમણ તે આવશ્યક મડલી, સજ્ઝાયનુ પઠાવવુ તે સ્વાધ્યાયમડલી, અને સથારા વિધિનુ ભણાવવુ, તે સથારા મડલી કહેવાય છે વળી, ત્રીજા પહોરે પડિલેહણના આદેશ માગવાની મડલી છે, તે તો પ્રશ્નોત્તર સમુચ્ચય હીરપ્રશ્નના કથનથી આવશ્યકમડલીમા સમાય જાય છે એમ જાણવુ ॥ ૩-૧-૮૯ ॥ ૪૩૮ ॥

પ્ર૦ વીરનિર્વાણથી ૧૫૨ વર્ષે
जीअ काऊण पण तुरमिणिदत्तस्स कालिअज्जेण ।
अविअ सरीर चत्त नय भणिअमहम्मसजुत्त ॥ १ ॥

"તુરુમિણિ નગરીના દત્તની સાથે જીવનુ પણ-જોખમ કરીને પણ કાલિકાચાર્યે શરીરની મૂર્છા તજી, પણ અનર્થજનક વચન બોલ્યા નહિ" આ ગાથામાં બતાવેલ કાલિકાચાર્ય તે પ્રથમ થયા, અને વીરથી ૩૩૫ વર્ષે

पढमानुयोगकार्सी०

આ પ્રમાણે ઋષી મડલ સૂત્ર મુજબ

પ્રથમઅનુયોગના કર્તા બીજા થયા, અને વીરથી ૪૫૩

વર્ષે ગર્દભિલ્લનો ઉચ્છેદ કરનાર ત્રીજા થયા, અને **વીરથી** ૫૮૮ વર્ષે આર્યરક્ષિતસૂરિ શક્રઈન્દ્રે પૂછેલા નિગોદના વિચારના વ્યાખ્યાતા શક્રઈન્દ્રે જેનુ કાલિકાચાર્ય નામ પાડયુ તે ચોથા થયા અને **વીરથી** ૯૯૩ વર્ષે પાચમની ચોથમા સવચ્છરી લાવનાર પ્રાકૃત દીવાલીકલ્પ સસ્કૃત કાલિકાચાર્ય-કથા શ્રાધ્ધવિધિવિનિશ્ચય-શ્રાધ્ધવિધિ વિચારામૃત સગ્રહ ભરતેશ્વરબાહુબલીવૃત્તિ વિગેરે ગ્રથોને અનુસારે પાચમા કાલિકાચાર્ય થયા આ પ્રકારે પાચ કાલિકાચાર્ય થયા તે સત્ય છે ? કે અસત્ય ?

ઉ૦ તમોએ જણાવેલ પાચ કાલિકાચાર્યો સત્ય હોય એમ ભાસમાન થાય છે પરતુ તેનો નિર્ણય તો, તે ગ્રથો જોયા બાદ જ જણાવવામા આવશે ॥૩-૧-૯૦ ૪૩૯॥

પ્ર૦ નાલિકયોગની ક્રિયામા સાધ્વીઓને શ્રાવક વાદણા દેવરાવ્યા હોય, તો સુઝે ? કે નહિ ?

ઉ૦ નાલિકયોગની ક્રિયામા કારણ પ્રસગે સાધ્વીઓને શ્રાવક વાદણા દેવરાવે, તો સુઝે છે, એમ વૃદ્ધ પુરુષો કહે છે ॥૩-૧-૯૧॥ ॥ ૪૪૦ ॥

પ્ર૦ દહિ સોળ પહોર પછી અભક્ષ્ય થાય ? કે બાર પહોર પછી ? તે વ્યક્ત જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ आमगोरसमपृक्त द्विदल पुष्पितौदन ।
दध्यहर्द्वितयातीत क्वथितान्न च वर्जयेत ॥१॥
इति योगशास्त्रतृतीयप्रकाशे

આની લેશમાત્ર વ્યાખ્યા બતાવે છે આ **શાસનમાં** આ મર્યાદા છે કે-"કેટલાક પદાર્થો હેતુથી સિદ્ધ થઇ શકે છે, અને કેટલાક **જૈનાગમથી** સિદ્ધ થાય છે જે હેતુ ગમ્ય પદાર્થો હોય, તે **પ્રવચનવેદીઓએ** હેતુથી પ્રતિપાદન કરવા પણ

જે આગમગમ્ય હોય તેમા હેતુ અને હેતુગમ્યમા આગમ-માત્રે કરી બતાવનાર જિનાજ્ઞાનો વિરાધક બને છે માટે કાચા ગોરસ સંયોગે કઠોળ વિગેરેમા જે જીવોનુ ઉપજવુ થાય છે, તે હેતુવિષયક પદાર્થ નથી પણ આગમગમ્યજ પદાર્થ છે, તે બતાવે છે કાચા ગોરસના સંયોગવાળુ કઠોળ રાત્રિવાસિ ભાત બે દીવસનુ દહીં અને કોહાઇ ગયેલુ ભોજન તેમા જે જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, તે કેવલી ભગવતે દેખેલા છે માટે કાચા ગોરસ સાથે કઠોળ વિગેરે ભોજનનો ત્યાગ કરવો. કેમકે-તેવુ ભોજન કરવાથી જીવહીંસા દોષ થાય છે "अहर्द्विनयातीत આ પદનો શો અર્થ ? બે દિવસ થઇ જાય, તો અભક્ષ્ય થાય દિવસ શબ્દ લીધેલ છે, તેથી રાત્રિનુ ગ્રહણ થઇ જાય છેજ જેમ ૩૦ દીવસે એક માસ ૧૫ દીનસે પખવાડીયુ થાય તેમા રાત્રિ આવી જાય, તેમ અહીં પણ સમજવુ તેથી બેરાત્રિ પસાર થાય ત્યારે તે બાર વિગેરે પહોર પછી, દહી અભક્ષ્ય છે પણ જ્યારે પહેલે દિવસે પ્રભાતે મેળવ્યુ હોય તો, સોલ પહોર પછી પણ અભક્ષ્ય થાય છે. પરંતુ સોલ પહોરનો નિયમ નથી. એમ સંભવે છે કેમકે પહેલા દિવસની રાત્રે મેળવેલ દહીં ૧૨ પહોર પછી પણ અભક્ષ્ય થાય છે ॥ ૩-૧-૯૨ ॥ ૪૭૧ ॥

પ્ર૦ જેણે વરસી પચ્ચક્‌ખાણ કર્યુ છે એવો શ્રાવક અન્ય ઘરે જઇ ભોજન કરે, તે દાતણ કરીને કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ વરસી પચ્ચક્‌ખાણવાળો શ્રાવક અન્ય ઘરે જઇ પચ્ચક્‌ખાણ પાળી ત્યા દાતણ કર્યા સિવાય પણ ભોજન કરે, તે બરાબર છે. એમ વૃદ્ધો કહે છે ॥ ૩-૧-૯૩ ॥ ૪૭૨ ॥

પ્ર૦ કાલિક અને ઉત્કાલિક યોગની ક્રિયા ચતુર્થે રહિત સાધુ પાસે કરવી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ કોઇ પણ કારણથી ચવુ આની ગઇ હોય, તેના અને સાધુ પાસે કાવઅલ્હણવાળા કે કાનશ્રદ્ધાન વિનાના ચોગોની ક્રિયા ન્નાય કરી શકાય નહિ એમ જાણ્યુ છે ॥૩-૧-૯૪॥ ૪૪૩ ॥

પ્ર૦ **बारस मुहुत्त गब्भे इयरे चउवीस विरह उक्कोसो ।**

"ગર્ભજ મનુષ્યનો ઉત્કૃષ્ટ ૧૨ મુહૂર્ત વિરહકાળ છે અને સમૂર્છિમનો ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહૂર્ત વિરહકાળ છે

તો સમૂર્છિમ મનુષ્યનો ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહૂર્તનો વિરહકાળ કેટલા કાળે આવે ?

ઉ૦ આ જગત્‌મા મનુષ્યો સમૂર્છિમ અને ગર્ભજ એમ બે પ્રકારે છે તેમા સમૂર્છિમ મનુષ્યો કદાચિત્ હોતાજ નથી જઘન્યથી એક સમયનુ અને ઉત્કૃષ્ટથી ૨૪ મુહૂર્તનુ તેનુ આંતરુ નરમા બનેલુ છે ઉપજનારને તો જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી અંતર્મુહૂર્ત સુધી જીવવાનુ હોવાથી તે પછી નિર્લેપ જાળનો સંભવ છે, જ્યારે હોય, ત્યારે જઘન્યથી એક બે અથવા ત્રણ હોય અને ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાતા હોય અને ગર્ભજતો સંખ્યતા હોય એમ **અનુયોગદ્વારની ટીકામા** કહ્યુ છે, ત્રસપણે ઉપજે, તે નિરંતર જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી ઉપજ્યા કરે, તે પછી જરૂર અંતર પડે છે

વળી, સામાન્યે ત્રસ જીવની મોક્ષમપણાની વાત દૂર રહી, પણ સ્પષ્ટ વાત છે કે—બે ઇંદ્રિયો તેઇંદ્રિયો ચઉરિંદ્રિયો તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયો સમૂર્છિમ મનુષ્યો, **અપ્રતિષ્ઠાન નરકાવાસાને** છોડી તમામ નારકીઓ, **અનુત્તરદેવને વર્જી** તમામ દેવો નિરંતર ઉપજતા જઘન્યથી એક સમય ઉપજે અને ઉત્કૃષ્ટથી આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળ સુધી ઉપજે

આ પ્રકારે પચમ ગ્રહ ટીકા ૮પમે પાને છે આ અક્ષરો મુજબ ઉત્કૃષ્ટથી, આવલિકાના અનખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળ સુધી ન સમુર્છિમ મનુષ્ય ઉપજ્યા પછી, કોઇ કાળે ૨૪ મુહૂર્તનો તદ્દન ઉપજે નહિ તેવો વિરહકાળ આવે એમ જણાવે છે. ॥ ૩-૧-૯૫ ॥ ૮૪૪ ॥

પ્ર૦ કોઇક એક જણે ચારિત્ર બ્રહ્મચર્ય વિગેરે વ્રત ગ્રહણ કર્યું, અને બીજાએ "ભાગી જશે" એ ભયથી લીધુ નહિ આ બેમાથી કોણ લઘુકર્મી અને કોણ ભારે કર્મી કહેવાય ? આ વાત પાઠ પૂર્વક જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ જેણે વ્રત લેતી વખતે શુભ પરિણામે કરી ગોતિલાભ' દેવલોક આઉખુ' વિગેરે શુભ કર્મ બાંધી લીધુ, તે ગાતમસ્વામિજીએ પ્રતિબોધેલ હાલિકની પેઠે તેને લાભ થઇ ગયોજ હવે કદાચ કર્મના વશથી તે વ્રત ભાગી નાખ્યુ હોય, છતા નિન્દા ગર્હણાઃ કરી નદિષેણની પેઠે શુદ્ધ પણ થઇ શકે છે માટે તે અપેક્ષાએ તે લઘુકર્મી છે અને જો ભગના ભયથી લીધુ જ નહિ, તે ભારે કર્મી છે કેમકે-લેતી વખતે થવાવાળો લાભ તેને મળી શકતો નથી બીજા પ્રકારે નો

वयभगे गुरुदोसो थेवस्सवि पालणा गुण करीउ
गुरुलाधव च नेअ धम्ममि अओ अ आगारा ॥

"વ્રત ભગમા મહાન્ દોષ થાય, થોડુ પણ વ્રતનુ પાળવુ ફાયદાકારક છે અને ધર્મમા ગુરુલઘુપણુ એટલે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ થી જે ઉચિત હોય તે વિચારવુ " આ માટેજ વ્રતોમા આગારો મૂક્યા છે એમ પ્રત્યાખ્યાન પચાશકમાં કહ્યુ છે ॥ ૩-૧-૯૬ ॥ ૮૪૫ ॥

પ્ર૦ દહીં સાથે શીતલ ઓદન એકઠા કરી કરંબો કરેલ હોય, તે ત્રીજે દિવસે સાધુઓને કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ દહીં અને છાશ સાથે બીજા દિવસે અથવા ત્રીજા દિવસે બનાવેલ કરબો ત્રીજા દીવસ સુધી સાધુઓને વહોરવો કલ્પે છે, એમ પરંપરા છે ॥ ૩-૧-૯૭ ॥ ૪૪૬ ॥

પ્ર૦ ઉપધાનવાળાને પવેણાની ક્રિયા પૂર્ણ થઇ ગયા બાદ, મુહપત્તિ પડિલેહ્યા વિના આલોયણા લેવી વિગેરે કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ઉપધાન વહેનારાઓ પવેણાની ક્રિયા પૂર્ણ થયા બાદ મુહપત્તિનુ પડિલેહણ કર્યા વિના પણ આલોયણ લેતા અને ખામણા કરતા પરમગુરુ શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વર મહારાજના પાસે દેખવામા આવ્યા છે અને હમણા પણ તેમજ કરાય છે ॥ ૩-૧-૯૮ ॥ ॥ ૪૪૭ ॥

પ્ર૦ શ્રાવક વિગેરે નવકારવાળિ વિગેરેની સ્થાપના સાધુપેઠે બે નવકારે કરે ? કે ત્રણ નવકારે કરે ?

ઉ૦ શ્રાવક વિગેરેયે નવકારવાળી વિગેરે ત્રણ નવકારે સ્થાપી શકાય છે એમ **અવિચ્છિન્ન પરંપરા** છે પણ ઉઠાવવા વખતે તો શ્રાવક કે સાધુને એકજ નવકારે ઉઠાવી લેવી॥૩-૧-૯૯॥૪૪૮॥

પ્ર૦ જીવોને ઇન્દ્રપણાની પ્રાપ્તિ એક વખત થાય ? કે અનેક વખત થાય ?

ઉ૦ ઇંદ્રપણુ અને ચક્રિપણું જીવ અનેક વખત પ્રાપ્ત કરે છે

देविंद–चक्कवट्टित्तणाइ मुत्तूण तित्थ–यर–भाव ।
अणगारभाविआवि अ सेसा य अणतसा पत्ता ॥

"ઇંદ્રપણુ' ચક્રવર્તિપણુ તીર્થંકરપણુ, અને ભાવિત અણગારપણુ આ ચાર બાબતને છોડી બાકીના ભાવો જીવોએ અનંતી વખત પામેલા છે"

આ ગાથા **પચ્ચક્ખાણ પયન્નામા** છે

દેવેન્દ્રપણુ અને ચક્રિવર્તિપણુ અનેક વખત પમાય પણ

અનન્તી વખત પમાતુ નથી એ ભાવાર્થ છે

તેમજ—

देविंदचक्कवट्टित्तणाइं रज्जाइं उत्तमा भोगा।
पत्ता अणंतखुत्तो न यऽहं तत्ति गओ तेहिं ॥

"દેવેન્દ્રપણુ ચક્રવર્તિપણુ રાજ્ય અને ઉત્તમ ભોગો: અનંતવાર હુ પામ્યો પણ જીવ તેથી તૃપ્ત થયો નહિ"

આ ગાથા **મરણસમાધિપયન્નામા અને મહાપ્રત્યાખ્યાન પયન્નામા** છે આમા અનન્ત શબ્દ વાપર્યો છે, તે અનેક વખત એવા અર્થવાળો છે એમ જાણવુ આ પાઠોથી ભવ્યજીવોને ઇંદ્રપણુ અનેક વખત પમાય છે ॥૩-૧-૧૦૦॥૪૪૯॥

પ્ર૦ જીવના પ્રદેશથી આકાશપ્રદેશ સરખો છે? કે હીન છે? કે અધિક છે?

ઉ૦ જીવના એક પ્રદેશનુ અને આકાશના એક પ્રદેશનુ એકના બે ભાગ ન થાય. તેવુ સ્વરૂપ હોવાથી તુલ્યપણુજ છે એમ માનવુ ॥ ૩-૧-૧૦૧ ॥ ૪૫૦ ॥

પ્ર૦ કોઇ મુનિરાજને અંતર્મુહૂર્તના પ્રમાણવાળુ છઠ્ઠુ અને સાતમુ ગુણસ્થાનક ઉત્કૃષ્ટથી દેશે કરી ન્યૂન પૂર્વક્રોડ વર્ષો સુધી રહે છે તેમા છઠ્ઠા અને સાતમા ગુણસ્થાનકનુ અંતર્મુહૂર્ત સમાન હોય? કે ન્યૂન અધિક હોય?

ઉ૦ છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકનુ અંતર્મુહૂર્ત મોટુ હોય, અને સાતમાનુ નાનુ હોય એમ **ભગવતી સૂત્રના ત્રીજા શતકમા** કહ્યુ છે અને તેમાજ **મતાંતરે કરી** જે છઠ્ઠુ અને સાતમુ ગુણસ્થાનક પણ દેશે ન્યૂન પૂર્વ ક્રોડ વર્ષો પ્રમાણ કહ્યા છે તે પણ જાણવુ (આ મતમા સામાન્યે કરી પ્રમત્તપણુ અને અપ્રમત્તપણુ લેવુ અપ્રમત્તપણામા કેવળિપણાનો પણ કાળ ગણાય જાય, તેથી પૂર્વક્રોડ

વર્ષનો કાળ અપ્રમત્તને પણ ઘટી રહે) ॥૩-૧-૧૦૨॥૪૫૧॥

પ્ર૦ "તીર્થંકરની માતા ચૌદ સ્વપ્નને સ્પષ્ટ દેખે, અને ચક્રવર્તિની માતા અસ્પષ્ટ દેખે, આવા અર્થનો કોઇ ગ્રંથમા છે ? કે પ્રઘોષ છે ?

ઉ૦ ચક્રવર્તિની માતા ઝાંખા દેખે છે, તેવો પાઠ **વાસુપૂજ્ય ચરિત્રમા** છે

चतुर्दशाप्यमून् स्वप्नान् या पश्येत् किञ्चिदस्फुटान् ।
सा प्रभो प्रमदा सूते, नन्दनं चक्रवर्तिनम् ॥ १ ॥

" જે ચઉદે સ્વપ્નો પણ અસ્પષ્ટ દેખે, તે સ્ત્રી હે રાજન્ ! ચક્રવર્તિરૂપ પુત્રને જન્મ આપે) ॥ ૩-૧-૧૦૩ ॥ ૪૫૨ ॥

પ્ર૦ સ્ફટિક વિગેરે પૃથ્વી સચિત છે ? કે અચિત્ત છે ?

ઉ૦ સ્ફટિકાદિ પૃથ્વી સચિત્ત છે

फलिह-मणि-रयण-विद्दुम ।

સ્ફટિક મણિ રત્ન અને પરવાળા તે પૃથ્વીકાય જીવ છે-અને બહાર નીકળ્યા બાદ રત્નો અચિત્ત હોય છે

सुवण्ण-रयण-मणि-मुत्तिय-सख-सिल-प्पवाल रत्तरयणाणि अचित्ताणि

સુવર્ણ રત્ન મણિ મોતી શંખ શિલાપ્રવાલ અને રક્તરત્નો અચિત્ત છે એમ **અનુયોગદ્વાર સૂત્રના** છેલ્લા ભાગમા કહ્યુ છે ॥ ૩-૧-૧૦૪ ॥ ૪૫૩ ॥

પ્ર૦ **નવનારદો** ક્યા વારામા થયા ? તે પાઠ પૂર્વક જણાવવા મહેર કરશોજી

ઉ૦ **વાસુદેવના** સમાન કાળમા થયેલા નવે નારદો સભવે છે. કેમકે-તે તે ચરિત્રોમા **વાસુદેવના** વારામા **નારદોનુ** ગમન આગમન વિગેરે સભળાય છે ॥ ૩-૧-૧૦૫ ॥ ૪૫૪ ॥

પ્ર૦ શાન્તિનાથ ભગવાનની માતાએ બે વખત ચૌદ સ્વપ્ન દેખ્યા કે એક વખત?

ઉ૦ શત્રુંજય મહાત્મ્યમા આઠમાપર્વમાં કહ્યુ છે કે –

द्विःस्वप्न दर्शनादर्हच्चक्रिजन्म–सुनिश्चया ।
रत्नगर्भेव मा गर्भं, बभार शुभदोहदा ॥ १६ ॥

"બે વાર સ્વપ્ન દેખવાથી અરિહંત અનેચક્રિના જન્મનો જેને નિશ્ચય થયેલ છે, એવી તે માતા રત્નગર્ભા પૃથ્વી પેઠે ગર્ભને શુભ દોહળાવાળી થઈ ધારણ કરવા લાગી"

આ પ્રકારે બીજા ગ્રથમા પણ છે તેથી **અચિરામાતાએ** બે વાર સ્વપ્ના જોયા હતા ॥ ૩–૧–૧૦૯ ॥ ૪૫૫ ॥

પ્ર૦ તપ કરવાની અશક્તિવાળા શ્રાવકે આલોયણમા દ્રવ્ય વાપરવાનુ લીધુ, તો તે દ્રવ્ય દેરાસરમા વપરાય? કે બીજે ઠેકાણે વપરાય? અને ખરચવાનુ દ્રવ્ય પ્રમાણ કેટલુ અપાય?

ઉ૦ આલોયણમા તપ કરવાની શક્તિ ન હોય, તો શ્રાવકને સપત્તિ મુજબ દ્રવ્ય ખર્ચવાનુ બતાવાય, પણ "આટલુ જ ખર્ચવુ" એવો નિયમ હોય નહિ અને તે દ્રવ્ય જીવદયા જિનમદિર અને જ્ઞાનભડાર વિગેરેમા અવસર મુજબ ખર્ચ કરવુ જોઇયે ॥ ૩–૧–૧૦૭ ॥ ૪૫૬ ॥

પ્ર૦ શ્રાવક વાદણા દેતા મુહપત્તિએ કરી ગુરુચરણને પૂજે, તો આશાતના લાગે? કે નહિ?

ઉ૦ મુહપત્તિએ ગુરુપગ પૂજે તેમા આશાતના થાય તેવુ જાણ્યુ નથી પણ ઉલટુ ગુરુચરણનુ પૂજવુ, તે વ્યાજબી છે જેમ શિષ્ય ગુરુચરણને ઓઘાએ કરી પૂજે છે, તેમઆ પણ જાણવુ ॥ ૩–૧–૧૦૮ ॥ ૪૫૭ ॥

પ્ર૦ છકીયુ ઉપધાન વહન કર્યા બાદ છ મહિનાની અંદર માળા પહેરવી જોઇયે ? કે છ માસ પછી પણ પહેરાય ?

ઉ૦ છકીયા પછી છ માસમાજ માળા પહેરવી જોઇએ. એવો એકાંત જાણ્યો નથી, પણ જેમ વેળાસર પહેરાય તેમ કરવુ તે શ્રેષ્ઠ છે ॥ ૩-૧-૧૦૯ ॥ ૪૫૮ ॥

પ્ર૦ ઉપધાનની વાચના તપપૂર્ણ થાય ત્યારે તપના દિવસમાંજ અપાય ? કે બીજા દિવસે પણ અપાય ?

ઉ૦ તપ પુરૂ થયે વાચના અપાય છે, પણ તે તપના દિવસમાજ આપવી એવો એકાંત જાણ્યો નથી॥ ૩-૧-૧૧૦ ॥ ૪૫૯ ॥

પ્ર૦ ખીઠામા નાખેલા કેર વિગેરેને તડકે મૂકી, પછી તેલ વિગેરેમા નાખ્યા હોય, તો સંધાન બોળ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ ક્ષારમા નાખેલા કેર વિગેરેને ત્રણ દિવસ તાપમા મુકવીને પછી તેલ વિગેરેમા નાખવામા આવ્યા હોય, તો સંધાન એટલે બોળ ન થાય એમ પરમગુરુ **શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજા** પાસે સાભળ્યુ નથી અને ગ્રંથમા આવા પ્રકારના અક્ષરો પણ દેખ્યા નથી પણ ઉલટુ સંભળે છે કે–ક્ષારમા નાખેલ કેર વિગેરેમા રહેલુ જલ ત્રણ દિવસ તડકે નાખતા જો સૂકાય નહિ, તો સંધાન થાય છે, એટલે–અભક્ષ્ય હોય છે ॥ ॥ ૩-૧-૧૧૧ ॥ ૪૬૦ ॥

પ્ર૦ **पच्छा इरियावहियाए** આ પાઠ મુજબ શ્રાવકોને સામાયિક ઉચ્ચર્યા બાદ ઇરિયાવહી પડિક્કમવાનુ દેખાય છે, તેનો અર્થ જણાવવા પ્રસાદી કરશો

ઉ૦ આનો તમામ વિસ્તાર **આવશ્યક ચૂર્ણિમા** છે બીજા ગ્રંથો તો તેને અનુસરીને છે અને **આવશ્યક ચૂર્ણિમા** પછી ઇરિયાવહી સામાયિક સબંધી કહી નથી કેમકે–**जइ चेइ-**

याइ अत्थि એ ચૈત્યો છે, ઇત્યાદિક પાઠ લા કહેલ છે, તેથી ચૈત્ય સબધી આ **ઇરિયાવહિયા** જણાય છે અને **ઇરિયાવહિયા** કરવા મુહપત્તિ પડિલેહવી વિગેરે તમામ બીજી વિધિ તો પર પગથી જણાય છે તેથી **ઇરિયાવહિયા** કરીને જ સામાયિક ઉચ્ચરવુ ॥ ૩-૧-૧૧૨ ॥ ૪૬૧ ॥

પ્ર૦ **सरीरमुस्सेह अगुलेण तहत्ति** આ વચનથી એકાતે કરી ઉત્સેધ અગુલે શરીરનુ માપ કરાય ?

ઉ૦ ઉત્સેધ અગુલે શરીરનુ માપ કરવુ કહ્યુ છે, તો પણ તે વચન પ્રાયિક સભવે છે, તેથી કોઈ પ્રકારનો વાધો આવતો નથી, જો એકાતે શરીરમાન ઉત્સેધ અગુલે કરાતુ હોય, તો **પન્નવણા** ઉપાગ વિગેરેમા કહેલ બાર યોજન શરીરવાળો **આસાલિયો** જીવ **મહાવિદેહ** વિગેરેના ચક્રવર્તિઓના સૈન્યનો વિનાશ કરનાર કેમ બની શકે ? અથવા "લાખ યોજનનુ બનાવેલ વૈક્રિય શરીર કરી **ચમરઇન્દ્રે** એક પગ **પદ્મવરવેદિકામાં** મૂકયો અને એક પગ **સૌધર્મ સભામા** મૂકયો ' ઇત્યાદિક **ભગવતીસૂત્રમા** કહેલ બાબત કેવી રીતે સભવી શકે ? માટે તે વચન પ્રાયિક જાણવુ ॥ ૩-૧-૧૧૩ ॥ ૪૬૨ ॥

પ્ર૦ મુહપત્તિના પડિલેહણમા **सुत्तत्थ तत्तदिट्ठी** "સૂત્ર અર્થ તત્ત્વ કરી સદ્દહુ" વિગેરે ભાવના કહી છે, તે સ્થાપનાચાર્યના પડિલેહણમા કરાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ **પ્રવચન સારોદ્ધાર ટીકા**—અને **પ્રતિક્રમણ હેતુગર્ભ** વિગેરે ગ્રન્થોમા મુહપત્તિ અને દેહના પડિલેહણમા ૫૦ બોલની ભાવના કહી છે, પણ **સ્થાપનાચાર્ય** પડિલેહણની કહી નથી, તો પણ મુહપત્તિ પડિલેહણના ત્રણ કારણો કહ્યા છે જેમકે—**जइवि पडिलेहणाए हेऊ जियरक्खण जिणाणा य**

तहवि इम मणमक्कडनिजमणत्थ मुणी चिन्ति ॥ १ ॥

"જોકે પડિલેહણાનો હેતુ જીવોનુ રક્ષણ અને જિનેશ્વરની આજ્ઞાપાલન કહ્યું છે, તો પણ મનરૂપ માંકડાને રોકવાને માટે આ પચાગ બોલ જ્ઞાની કહે છે "

આ ન્યાયે સ્થાપનાચાર્ય વિગેરેમા પણ જણાય છે, માટે સ્થાપનાચાર્યની મુહપત્તિ વિગેરેમા પણ બોલ કહેવા જોઇયે. એમ જણાય છે ॥૩-૧-૧૧૪॥૪૬૩॥

प्र० શ્રાવકોને ઉપવાસમા ચોખાનુ ધોણ અને ગળોટીથી બનેલ અચિત્ત પાણી પીવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

उ० ઉપવાસમા શ્રાવકોને ફાસુ પાણી અને ઉષ્ણજલ એમ બે પાણી પીવા કલ્પે કે ચોખાનુ ધોણ અને રક્ષાજલ ફાસુ હોય છે, પણ તે શ્રાવકોને કલ્પે નહિ ॥ ૩-૧-૧૧૫॥ ૪૬૪॥

प्र० કૃષ્ણ વાસુદેવે ૧૮ હજાર સાધુને વાંદણા દીધા, તે લબ્ધિએ દીધા ? કે એમને એમ ? જો લબ્ધિએ દીધા કહો, તો **વીરા સાલવીએ** દીધા, તે લબ્ધિએ દીધા ? કે કેમ ?

उ० કૃષ્ણ વાસુદેવે હજાર વિગેરે પરિવારવાળા **થાવચ્ચાપુત્ર** વિગેરે અગ્રેસર મુનિઓને વાંદણા દીધા, તેમા તેમનો પરિવાર સમાઇ ગયોજ, તેથી અને ફરીને તો અઢાર હજાર સાધુઓને વાંદણા આપેલાજ હતા જો આ પ્રકારે ન માનીએ, તો ૧૮ હજારને વાંદવામા કાલ પહોચે નહિ, કેમકે-તે વખતે અત્યાર જેતા કોઈ દિવસ મ્હોટો નહતો તેમજ **કૃષ્ણવાસુદેવને** પણ વદન દેવાની લબ્ધિ પણ હોય, તેમ જાણ્યુ નથી માટે **વીરા સાલવીને** ૧૮ હજારને વાંદવામા કોઈ પણ શંકા કરવાની જરૂર નથી, એમ વિચારી લેવુ ॥ ૩-૧-૧૧૬ ॥ ૪૬૫ ॥

प्र० બે ચૈત્ર મહિના હોય, તો કલ્યાણક તિથીનો તપ પહેલામાં કરાય ? કે બીજામા ?

ઉ૦ ચૈત્ર માસનો કલ્યાણક તપ પ્રથમ ચૈત્ર વદથી બીજા ચૈત્ર સુદ **સુધી તાતપાદ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ** કરાવતા એમ જાણવામા છે, તેથી તેજ પ્રમાણે કરવો નહિતર તો ભાદરવાની વૃદ્ધિમા માસક્ષમણ વિગેરે તપો ક્યા કરાય ? ॥૩-૧-૧૧૭॥ ૪૬૬ ॥

પ્ર૦ **उच्चनीच मज्झिम कुलाइ अडइ** આ પાઠમા લોકાઓ **નીચ શબ્દે કરી સર્વ નીચકુલો** એવો અર્થ બોલે છે, તો આનો સત્ય અર્થ શો છે ?

ઉ૦ **नीचकुलानि दरिद्रकुलानि–उच्चकुलानि ऋद्धिमत्कुलानि–**

નીચ કુલો એટલે દરિદ્રકુલો અને ઉચકુલો એટલે ઋદ્ધિમાન કુલો

આવી વ્યાખ્યા **દશવૈકાલિક ટીકા** વિગેરેમા કરેલી છે, તેથી નીચકુલો એટલે દરિદ્રકુલો જાણવા પણ નિંદનીયકુલો નહિ જાણવા, તેવીજ **દશવૈકાલિકમાં** પણ–**पडिकुट्ठकुल न पविसे** નિષેધ કરેલ–"નિંદનિક કુલમા આહાર પાણી માટે પેસે નહિ," ઈત્યાદિક બતાવ્યુ છે તે ઘટી શકે છે ॥ ૩-૧-૧૧૮॥૪૬૭॥

પ્ર૦ **સમુદાની** ભિક્ષા કહી છે, તેનો શો અર્થ ?

ઉ૦ **उच्चावच–धनापेक्षया उत्तमाधम कुल चरेत् सा समुदानी भिक्षोच्यते–**

ધનની અપેક્ષાએ ઉત્તમ અને અધમ કુલમા ભીક્ષા માટે ફરે, તે **સમુદાની ભિક્ષા** કહેવાય છે એમ **દશવૈકાલિક પીંડેષણા અધ્યયનની ટીકા વિગેરેમા** કહ્યુ છે ॥ ૩-૧-૧૧૯ ॥ ૪૬૮ ॥

પ્ર૦ પોસાતીએ પહોર અથવા દોઢ પહોર દિવસ ચડે ત્યારે દેરાસર

પ્ર૦ દેવ વાંદી લીધા હોય, તેને કાલવેળા વખતે ફરી દેવવંદન કરવું પડે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જેણે અકાળે દેવ વાંદ્યા, તેને કાલવેળાએ ફરી વાંદવા જોઇએ કેમકે કાલવેળાનું કાર્ય, કાલવેળાએજ કરવું જોઇએ, પરંપરા પણ તેમજ દેખાય છે ॥ ૩-૧-૧૨૦ ॥૪૬૯ ॥

૨

પણ્ડિતશ્રી દેવવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ શિષ્યને દશવૈકાલિકના યોગ પૂર્ણ થયા હોય, અને વડીદીક્ષા થઇ ન હોય, તો માંડલીના સાત આંબેલો કરાવી શકાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ **દશવૈકાલિકના** યોગ થઇ ગયા હોય, તો પણ વડી દીક્ષા થયા સિવાય માંડલીના આંબેલો કરાવી શકાય નહિ **યોગવિધિમાં** પણ તેમજ કહેલ છે ॥ ૩-૨-૧-૧૨૧ ॥ ૪૭૦ ॥

પ્ર૦ **શ્રીઋષભદેવ** ભગવાન સાથે મોક્ષમાં ગયેલા ૮૪ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા ૯૮ પુત્રોના આયુષ્યનું અપવર્તન કેવી રીતે થયું ?

ઉ૦ **બાહુબલિની** પેઠે જે તે ૯૮ પુત્રોનું આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વ પ્રમાણ કોઇ ગ્રંથમાં કહ્યું હોય, તો તેઓના આયુષ્યનું અપવર્તન **હરિવંશકુલમાં** ઉપજતું યુગલિયાના આયુષ્યનું અપવર્તન વિગેરે થયું, તે મુજબ આશ્ચર્યમાં સમાય જાય છે, તેથી કોઇ દોષ નથી. ॥ ૩-૨-૨-૧૨૨ ॥ ૪૭૧ ॥

પ્ર૦ સાધુ શ્રાવકને ઘેર જઈ બેસીને ગોચરી વહોરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ કારણ વિના સાધુ ગૃહસ્થને ઘેર બેસીને આહાર-પાણી વહોરે

નહિ, કેમકે દશવૈકાલિક છઠ્ઠા અધ્યયનમાં—

निक्खमणयरागस्स निसिज्जा जस्स कप्पइ ।
जराए अभिभूयस्स गिलाणस्स तवस्सिणो ॥

"ખુબજ વૃદ્ધવય ગયેલ ગ્લાન અને તપસ્વી આ ત્રણમાંથી કોઇને ગોચરી લેતા બેસતુ હોય, તો કલ્પે" એમ કહ્યું છે ॥ ૩-૨-૩-૧૨૩ ॥ ૪૭૨ ॥

પ્ર૦ પોસહના દિવસે શ્રાવક પ્રતિક્રમણ કરી દેવવાંદીને પછી પોસહ ઉચ્ચરે, તો કલ્પે? કે નહિ?

ઉ૦ પોસહ લેવાને કાલવેળાએ ઉચ્ચરી, પછી પ્રતિક્રમણ કરી, દેવ વાંદે, એમ વિધિ છે કાલાતિક્રમ વિગેરે કારણોથી તો દેવવાંદીને પોસહ લઈ શકે છે ॥ ૩-૨-૪-૧૨૪ ॥ ૪૭૩ ॥

પ્ર૦ પરવાળા વિગેરેની નવકારવાળી થાપીને પ્રતિક્રમણ કરવુ કલ્પે? કે નહિ?

ઉ૦ સુતરની નિશ્ચલ મણકાવાળી નવકારવાળી થાપીને પરંપરાથી ક્રિયા કરતી દેખાય છે ॥ ૩-૨-૫-૧૨૫ ॥ ૪૭૪ ॥

પ્ર૦ સાધુને દિવસમા સાત વખત ચૈત્યવંદન કરવા કહ્યા છે, તેમા બે ચૈત્યવંદન પ્રતિક્રમણમા બતાવ્યા, તે કયા કયા સ્થાને કરાય છે?

ઉ૦ પ્રાભાતિક પ્રતિક્રમણમા इच्छामो अणुसट्ठिं કહ્યા બાદ, જે દેવવંદન કરાય છે, તે એક ચૈત્યવંદન અને સાંજના પ્રતિક્રમણમા દેવસી પ્રતિક્રમણ ઠાવ્યા પહેલા જે દેવવંદન કરાય છે, તે બીજુ ચૈત્યવંદન એમ સંઘાચાર વૃત્તિમા બતાવ્યુ છે ॥ ૩-૨-૬-૧૨૬ ॥ ૪૭૫ ॥

પ્ર૦ વીર ભગવાને કરેલા ૨૨૯ છઠ્ઠ કરવાનો કોઇએ નિયમ લીધો હોય પછી શક્તિ ન પહોચતી હોય, તો એકાંતરે ઉપવાસોએ

ફરી તે પૂર્ણ કરી શકાય? કે નહિ?

ઉ૦ જો ત્રણ છઠ્ઠ કરવા ઉચ્ચર્યા હોય, તો છઠ્ઠજ કરી પૂર્ણ કરવા જોઈયે ॥ ૩-૨-૭-૧૨૭ ॥ ૪૭૬ ॥

પ્ર૦ આસો અને ચૈત્ર મહિનાની અનજ્ઝાયમા ઉપવાસ કરાય, તે વીસસ્થાનક તપમા ગણી શકાય? કે નહિ?

ઉ૦ આસો અને ચૈત્ર મહિનાની અનજ્ઝાયમા સાતમ આઠમ અને નોમ ને દીવસે કરેલો ઉપવાસ વીસસ્થાનક તપમા ગણી શકાય નહિ ॥ ૩-૨-૮-૧૨૮ ॥ ૪૭૭ ॥

પ્ર૦ વીર ભગવાનના જન્મમા સુખડી વિગેરે પકવાન લઇ લોકો આવે છે, તેના ઉપર સાધુઓએ વાસક્ષેપ નાખવો કલ્પે? કે નહિ?

ઉ૦ વીરજન્મમા ગોળપાપડી વિગેરે ઉપર વાસક્ષેપ નાખવાની પરંપરા સુવિહિત સાધુઓની નથી ॥૩-૨-૯-૧૨૯॥૪૭૮॥

૩

પણ્ડિત શ્રીવિનયકુશલ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ चरग-परिव्वाय-बंभलोगो जा

"ચરકપરિવ્રાજક બ્રહ્મદેવલોક સુધી જાય છે" તો બારમા દેવલોકમા અને ગ્રૈવેયકમા કયા મિથ્યાત્વીઓ ઉપજે?

ઉ૦ બારમા દેવલોકે ગોશાલામતના આજીવિક મિથ્યાદૃષ્ટિઓ જાય છે અને ગ્રૈવેયકમા સાધુ વેષને ધારણ કરનાર નિન્હવો વિગેરે મિથ્યાદૃષ્ટિઓ ઉપજે છે એમ ઉવવાઈસૂત્ર વિગેરમા કહ્યુ છે ॥ ૩-૩-૧-૧૩૦ ॥ ૪૭૯ ॥

પ્ર૦ **તામલિતાપસે** સાધુઓ દેખ્યા, અને સમકિત પામ્યો અ
પ્રકારનો પ્રઘોષ ચાલે છે, તે કયા શાસ્ત્રમા છે ?

ઉ૦ **શ્રીજિનેશ્વર સૂરિકૃત કથાકોષમા** આ પ્રઘોષ છે ॥ ૩-૩-
૨-૧૩૧ ॥ ૪૮૦ ॥

પ્ર૦ સર્વકાલે દરેકે દરેક ઇંદ્રો સમકિતીજ હોય ? કે કોઇ કાળે
મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ હોય ?

ઉ૦ દરેકે દરેક ઇંદ્રો સર્વદા સમકિતીજ નક્ષને છે, પણ મિથ્યાદૃષ્ટિ
હોતા નથી કારણકે-નિર્વાણ કલ્યાણક વિગેરેમા **निराणदे
अंसुपुण्ण नयणे** ॥

"આનંદરહિત અને આંસુએ કરી પૂર્ણ નેત્રવાળા-"

ઇત્યાદિક ભક્તિસૂચક તેઓના વિશેષણો સૂત્રમા જોવામ
આવે છે ॥ ૩-૩-૩-૧૩૨ ॥ ૪૮૧ ॥

પ્ર૦ પંચમી તપ ઉચ્ચર્યું હોય, તેને છક્રિયા ઉપધાનમા છઠ્ઠે દિવસે
પાચમ આવી હોય, તો તે દિવસે પાચમનો ઉપવાસ કરી
સાતમા દીવસે આંબેલ કરે, તો ચાલે ? કે છઠ્ઠ કરવો જોઇયે

ઉ૦ છક્રિયા ઉપધાનમા સાતમે દિવસે અવશ્ય ઉપવાસ કરવો પડે
છે, તેથી પાચમે પાચમનો ઉપવાસ અને છઠને દીવસે છક્રી
યાનો છેલ્લો ઉપવાસ આ બે મળી છઠ તપ કરવો શક્તિ
ન હોય, તેણે છક્રીયામા પેસતા પહેલા બરાબર દિવસ તપાસી
પેસવુ જોઇયે ॥ ૩-૩-૪-૧૩૩ ॥ ૪૮૨ ॥

પ્ર૦ જે નક્ષત્રોના બે ત્રણ વિગેરે તારાઓ છે તે તારાઓમા દરેક
ના વિમાનવાહક દેવો હોય ? કે એક તારામા હોય ?

ઉ૦ કેટલાક નક્ષત્રોમા જો કે ઘણા તારાઓ કહ્યા છે, તો પણ ન
જે નક્ષત્રના મૂળ વિમાન છે, તેને ઉપાડનાર ચાર હજાર દેવો
છે, અને તારા રૂપ વિમાનમા તો દરેકને બે હજાર દેવો

વિમાન ઉપાડનાર હોય છે એમ સગ્રહણી ટીકા વિગેરે અનુસાર જણાવે છે ॥ ૩-૩-૫-૧૩૪ ॥ ૪૮૩ ॥

પ્ર૦ ધ્યાનો રૂપી હોય ? કે અરૂપી હોય ?

ઉ૦ ધ્યાનો અરૂપી હોય છે, કેમકે-તે આત્મપરિણામ રૂપે છે ॥ ૩-૩-૬-૧૩૫ ॥ ૪૮૪ ॥

પ્ર૦ સમકિતી દેવો એક સમયમા કેટલા ચ્યવે ?

ઉ૦ સમકિતી દેવો આગમ અનુસાર ઉત્કૃષ્ટથી એક સમયમાં સખ્યાતાજ ચ્યવે, એમ જણાવે છે કેમકે-તે દેવો ચ્યવી મનુષ્યમાજ ઉપજે, એમ કહ્યુ છે અને મનુષ્ય સખ્યાતાજ છે ॥ ૩-૩-૭-૧૩૬ ॥ ૪૮૫ ॥

પ્ર૦ પ્રથમ દિવસે એક ઉપવાસ કર્યો, અને બીજે દિવસે બીજો કર્યો, આ પ્રમાણે કરેલો છટ્ઠ આલોયણમા ગણાય ? કે નહિ ? તેમજ પહોર પછી પચ્ચક્ખેલો ઉપવાસ આલોયણમા ગણાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ જોકે એકી સાથે કરેલો છટ્ઠ અને કાલવેલામા કરેલો ઉપવાસ બહુ ફલદાયી થાય છે તો પણ કકડે કકડે કરેલ છટ્ઠ તપ વિગેરે, અને મોડા ઉચ્ચરેલો ઉપવાસ તપ, સર્વથા આલોયણમા ગણી શકાય નહિ, એવો એકાત અમોએ જાણ્યો નથી ॥ ૩-૩-૮-૧૩૭ ॥ ૪૮૬ ॥

પ્ર૦ સૌધર્મ દેવલોકમા કિલ્બિષિયાના વિમાનો ૩૨ લાખમા આવી જાય ? કે નહિ ? અને તે દેવોને સમકિત હોય ? કે નહિ ? અને તેમા જિનપ્રતિમા હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ સૌધર્મ દેવલોકમા ૩૨ લાખ વિમાનો છે, અને કિલ્બિષિયાના વિમાનો તો તેની નીચે છે એમ સગ્રહણી ટીકા વિગેરેમા કહ્યુ છે તેમજ તેઓને સમકિત હોય, કે પ્રતિમાપૂજા હોય,

તેવા અક્ષરો શાસ્ત્રમા જોયાનુ સ્મરણમા નથી ॥ ૩-૩-૯-૧૩૮ ॥ ૪૮૭ ॥

પ્ર૦ લવણસમુદ્રમા મોટા કલશોના અને નાના કલશોના મુખે સર્વથા પાણીની નીચે છે? કે હજાર જોજન ઉપર છે?

ઉ૦ કલશોના મુખો પાણીની નીચે ભૂમિસાથે જોડાયેલા છે એમ **પ્રવચન સારોદ્ધાર ટીકા અને ક્ષેત્રસમાસ ટીકા** અનુસાર જણાય છે ॥ ૩-૩-૧૦-૧૩૯ ॥ ૪૮૮ ॥

પ્ર૦ મેરુની મેખલાનુ સ્વરૂપ કેવા આકારે છે?

ઉ૦ મેખલા અહીં બનાવેલી આકૃતિએ મેરુની અંદર છે પણ બહાર નથી ॥ ૩-૩-૧૧-૧૪૦ ॥ ૪૮૯ ॥

પ્ર૦ પડિમા વહન કરનાર સાધુ ક્ષોભ પામે નહિ, તો અવધિજ્ઞાન વિગેરે પામે છે, જો ક્ષોભ પામે, તો તેને ઉન્માદ, રોગ વિગેરે થઇ જાય છે, પરંતુ, તે ક્ષોભ કેમ પામે? કેમ કે-સ્વયં પોતે પૂર્વધર હોય, તેથી પહેલા ઉપયોગ આપેલો હોય, તથા પૂર્વધરની આજ્ઞાએ પડિમા સ્વીકારી હોય છે

ઉ૦ જેમ પડિમા સ્વીકારનાર પોતે પૂર્વધર હોય, તેમ આપનાર પણ પૂર્વધર હોય છે, છતા બન્નેય છદ્મસ્થ હોય છે, તેથી તે સમયે શ્રુતનો ઉપયોગ ન પણ હોય, માટે કેમ ક્ષોભ પામે? તે શંકા રહેતી નથી ॥ ૩-૩-૧૨-૧૪૧ ॥ ૪૯૦ ॥

પ્ર૦ ૩૬૩ પાખંડીઓ સમવસરણની બહાર બેસે? કે અંદર બેસે?

ઉ૦ પાખંડીઓ પ્રાયઃ કરી બહારજ હોય છે કોઇક સમવસરણની અંદર કદાચિત્ આવે, તેમા પૂછવા જેવુ શુ છે? ॥ ૩-૩-૧૩-૧૪૨ ॥ ૪૯૧ ॥

પ્ર૦ અધો ગામમા જનારી **શીતોદા** નદી સમુદ્રમા શી રીતે પ્રવેશ કરે?

ઉ૦ **શીતોદા** નદી જયન્તદ્વાર નીચે થઇ, હજારો યોજન ભૂમિની અદર જઈ **લવણ સમુદ્રમા** પેસે છે, એમ **લઘુ-બૃહત્ક્ષેત્ર સમાસ** અને **વિચાર સપ્તતિ ટીકા** વિગેરેમા કહ્યુ છે ॥ ૩-૩-૧૪-૧૪૩ ॥ ૪૯૨ ॥

પ્ર૦ **आयरिय उवज्झाए** ઈત્યાદિ ત્રણ ગાથા કેટલાક પ્રતિક્રમણમા કહેતા નથી, અને કહે છે કે "**યોગશાસ્ત્ર ટીકામાં काउण वंदण तो** આ ગાથામા શ્રાવકોનેજ કહેવી કહી છે સાધુઓને નહિ' માટે આ બાબત કેમ છે?

ઉ૦ **યોગશાસ્ત્ર ટીકાના** જુના છ પુસ્તકો જોયા, તેમા દરેક પ્રતમા **काउण वंदण तो** આ ગાથાનો પાઠ **सड्ढो** પદ સાથે સયુક્ત દેખાય છે, તેમા **असढा** એટલે **શઠ નહિ** એ પ્રમાણે વ્યાખ્યા હોવાથી, આ ત્રણ ગાથા ગોનવાનુ સાધુ અને શ્રાવકો માટે નગ્ખી જરૂરીઆતવાળુ કર્તવ્ય જણાય છે, તો પણ **ભાવદેવસૂરિકૃત સામાચારીની અવચૂરિમા** કહ્યુ કે-" આ ત્રણ ગાથાઓ કોઈકના મતથી સાધુઓ કહેતા નથી, તેથી એ મતાતર છે ॥ ૩-૩-૧૫-૧૪૪ ॥ ૪૯૩ ॥

પ્ર૦ સર્વ સક્રાન્તિઓમા મળતી તિથિ કેટલી ઘડીની હોય તો શુદ્ધ?

ઉ૦ જઘન્યથી સર્વ સક્રાન્તિમા બે ઘડીથી વધારે તિથિ મળતી હોય, તો સૂઝે છે, પણ ઓછી સુઝતી નથી એમ પરપરા છે ॥ ૩-૩-૧૬-૧૪૫ ॥ ૪૯૪ ॥

પ્ર૦ ઐરાવણ વિગેરે દેવો સર્વકાલ હાથી ઘોડા કે બળદ ની આકૃતિવાળા હોય? કે દેવ આકૃતિવાળા હોય? અથવા વાહન

બનવાના અવસરે હાથી વિગેરેનુ સ્વરૂપ ધારણ કરે? તેઓની દેવાગનાનુ સ્વરૂપ પણ કેવુ હોય?

ઉ૦ ઐરાવણ વિગેરે દેવો વાહન બનવાના અવસરે હાથી વિગેરે રૂપ ધારણ કરે છે બીજા વખતે તો દેવ રૂપે હોય છે અને તેઓની સ્ત્રીઓ તો સદા દેવી રૂપેજ હોય છે, એમ જાણેલ છે ॥ ૩-૩-૧૭-૧૪૬ ॥ ૪૬૫ ॥

પ્ર૦ **પાર્શ્વનાથ ભગવતની કૃપાથી સર્પનો જીવ નવકારમત્ર સાભળી મૂળ ધરણેન્દ્ર થયો? કે સામાનિક દેવ થયો?** અને ઉપસર્ગ વખતે આવ્યો હતો, તે **મૂળ ધરણેન્દ્ર** આવ્યો હતો? કે કોઇ બીજો આવ્યો હતો?

ઉ૦ આ બધા પ્રશ્નમા ગ્રથના અક્ષરો મુજબ **મૂળ ધરણેન્દ્ર** જાણેલ નથી ॥ ૩-૩-૧૮-૧૪૭ ॥ ૪૬૬ ॥

પ્ર૦ **શ્રી મલ્લિનાથ** જિનેશ્વરની દેશના વિગેરેમા સર્વ જિનેશ્વરની પેઠે બાર પર્ષદાની રચના થાય? કે જુદી રીતે થાય?

ઉ૦ **શ્રી મલ્લિનાથ ભગવાનના** સમવસરણમા બાર પર્ષદાની રચના સર્વ જિનેશ્વરોની પેઠે થાય છે, પરતુ **વૈયાવચ્ચ કાર્ય:** સાધ્વીઓ કરે છે ॥ ૩-૩-૧૯-૧૪૮ ॥ ૪૬૭ ॥

પ્ર૦ **तीअद्धाए चपाए सोमपत्तीइ जस्स कडुतुब ॥**
दाउ नागसिरीए उवज्जिओऽणन्त समारो ॥ १ ॥

"અતીત કાળમા ચપાનગરીમાં સોમની સ્ત્રી નાગશ્રીએ જેને કડવુ તુબડુ વહોરાવીને અનત સસાર ઉપાર્જન કર્યો" આ પ્રમાણે **ઋષિમડલ સૂત્રમા** છે, અને **જ્ઞાતા સૂત્રમાં "કુશિષ્ય શતકની પેઠે** સસાર ઉપાર્જન કર્યો " એમ કહેલ છે, અને **દ્રૌપદી અધ્યયનમાં** તો–"**खर-बायर पुढविकाइ-यत्ताइसु अणेग-सय-सहस्स खुत्तो**–" ખર બાદર પૃથ્વી-

કાય વિગેરેપણામા લાખો વાર ખુચ્યો " આ પ્રમાણે કહ્યુ છે, તેથી દ્રૌપદી અને કુશિષ્યને મર્યાદાતો? અમર્યાદાતો? કે અનન્ત સસાર થયો? જો અનન્ત થયો એમ કહો, તો તે નિગોદ વિના સભવે નહિ, તેથી અક્ષરો મુજબ ઉત્તર આપવા કૃપા કરશો

ઉ૦ દ્રૌપદી અને કુશિષ્યને અનતસસાર થયો, એમ જણાય છે, અને દ્રૌપદી અધિકારમા म्हरनागर पुढवीत्यादि–કહ્યુ છે, તે ઉપલક્ષણ વાકય જાણવુ ॥ ૩–૩–૨૦–૧૪૯ ॥ ४९८ ॥

પ્ર૦ અધિક માસમા કલ્યાણક તપ–પહેલામા કરવુ? કે બીજામા કરવુ? કેટલાક પર પક્ષીઓ કહે છે કે–" પહેલા શ્રાવણ કૃષ્ણ-પક્ષમા અને બીજા શ્રાવણ શુદ્ધ પક્ષમા કરાય, તે સાચુ છે? કે જુઠુ?

ઉ૦ અધિક માસ આવે ત્યારે વહેલા માસને છોડીને કલ્યાણક તપ કરવુ, તે યુક્તિયુક્ત છે॥ ૩–૩–૨૧–૧૫૦ ॥ ४९९ ॥

પ્ર૦ જેમ આહારમા સો હાથ ઉપરથી દાતા લાવે, તો તે આહાર અભ્યાહૃત દોષવાળો બને છે, તેમ વસ્ત્ર વિગેરેમા તે દોષ ગણવો કે નહિ?

ઉ૦ "आइन्न तुक्कोस हत्थसयातो घरे उ निग्गि नहिं"
' ઉત્કૃષ્ટથી સો હાથ છેટેથી–ઘરમા લાવે તે આચીર્ણ છે" આ પ્રમાણેની પીંડવિશુદ્ધિ વિગેરેની ગાથા મુજબ વસ્ત્ર એષણામા પણ જાણવુ જે આહાર સબધી દોષો છે, તેજ દોષો વસ્ત્ર સબધી છે॥ ૩–૩–૨૨–૧૫૧ ॥ ૫૦૦ ॥

પ્ર૦ पव्वाविओ सुहत्थी अज्जाए जक्ख–दिन्न–नामाए।
पव्वावणानिसेहो, तओ पर माउणीवग्गे ॥ १ ॥

आलोयण ववहाराण० इत्यादिक गाथा कया ग्रंथमा छे? छूटक पानामा जोवामा तो छे, ते नवीन छे? के नहि?

उ० स्थूलभद्र स्वामीए बे शिष्यने दीक्षा आपी, एकनु आर्य महागिरि अने बीजानु आर्यसुहस्ति नाम पाड्यु, ते बन्नेने यक्षा आर्याए माताना जेम बाळपणाथी पाळ्या हता, तेथी आर्य शब्द तेमना नामनी पहेला जोडाय छे. आ प्रमाणे परिशिष्ट पर्वमा कहेल छे पत्तारिजो सुत्त मी- इत्यादि गाथा तो कोई ग्रंथमा नथी॥३-३-२३-१५१॥५०१॥

प्र० छूटा पानामा वीर भगवाननी जन्मोतरी छे के-" चैत्र सुद १३ सोमवारे उत्तरा फाल्गुनी नक्षत्रमा सिद्धियोगमां रात्रिनी १५ घडीए मकर लग्नमा सिद्धार्थ राजाने घेर पुत्र जन्म्यो आ जन्मोतरी रूपकल्पसुत्रमाथी उद्धरेली छे," एम वर्ण्यु छे, तो ते जन्मोतरी जाणवी? के बीजी?

उ० रूपकल्पसुत्रना नामे छूटक पानामा आ जन्मोतरी जोवामा आवे छे, पण बीजा कोई ग्रंथमा जोवामा आवी नथी ॥ ३-३-२४-१५३ ॥ ५०२ ॥

प्र० २५६ आवलिका प्रमाण आयुष सूक्ष्म बादर बन्नेय निगोदनु छे, के एकली सूक्ष्म निगोदनुज छे?

उ० सूक्ष्म निगोदनु क्षुल्लकभव प्रमाण रूपज अंतर्मुहूर्तनु आयुष होय छे, अने बादर निगोदनु तो क्षुल्लकभव प्रमाण रूप अने काइंक न्यून अंतर्मुहूर्त रूप होय छे सामान्ये करीने तो बन्नेयनु अंतर्मुहूर्त कहेवाय छे ॥ ३-३-२५-१५४ ॥ ५०३ ॥

प्र० श्रेणिक अने कृष्ण वासुदेवने मान भोजन हतु? के नहि?

उ० शुद्ध समकितवाळाओ मान दि भोजन करनारा होय, ने मान

પ્રાયે કરી અયુક્તજ લાગે છે, તો પણ "સમકિતિઓ માગાદિ અભક્ષ્ય પદાર્થ નજ વાપરે," તેવો નિયમ તો તેવા અક્ષરો જોયા વિના કહી શકાય નહિ ॥ ૩-૩-૨૬-૧૫૫ ॥ ૫૦૪ ॥

પ્ર૦ કોણિક અને રાવણ તીર્થંકર થશે, એવું કયા ગ્રંથમાં કહ્યું છે? અને ક્યા ક્ષેત્રમાં? અને કેટલા ભવોએ થશે?

ઉ૦ રાવણનો જીવ રાવણના ભવથી માંડીને ૧૪ મા ભવમાં તીર્થંકર થશે, એમ ત્રિષષ્ટિ પદ્મચરિત્રમાં કહ્યું છે, કયા ક્ષેત્રમાં થશે? તે ગ્રંથમાં જોવામાં આવતું નથી, અને કોણિક તીર્થંકર થશે, તેના અક્ષરો કોઈ ગ્રંથમાં જોવામાં આવેલા સ્મરણમાં નથી ॥ ૩-૩-૨૭-૧૫૬ ॥ ૫૦૫ ॥

પ્ર૦ ચૈત્ર માસમાં કરવાનો કાઉસ્સગ્ગ કરવાનું ભૂલી જવાયું હોય, તે સાધુ જેમ પોતે યોગવહન કરી શકે નહિ, તેમ બીજાને યોગના પવેણા વિગેરે ક્રિયા કરાવી શકે? કે નહિ? તેમજ કાલ લેવાનું દાંડીધરપણું તથા દિશાવલોક કરી શકે? કે નહિ?

ઉ૦ કાઉસ્સગ ન કર્યો હોય, તેને પોતાને યોગસંબંધી ક્રિયા કરવી કે કરાવવી કલ્પે નહિ ॥ ૩-૩-૨૮-૧૫૭ ॥ ૫૦૬ ॥

પ્ર૦ ચૈત્ર અને આસો માસના, તથા ચૌમાસીની અસજ્ઝાય, પાંચમ અને ચૌદશના બે પહોર પછી લાગે છે, તે બે પહોર તિથિભોગની અપેક્ષાથી લેવા? કે સૂર્યોદયથી લેવા?

ઉ૦ ચૈત્ર અને આસો માસમાં પાંચમ તિથિના અડધા ભાગથી અસ્વાધ્યાય થાય, પણ સૂર્યોદયથી નહિ, તેમજ–ચૌમાસી અસજ્ઝાય પણ ચૌદશ તિથિના અડધા ભાગથી લાગે, એમ વૃદ્ધ સંપ્રદાય છે ॥ ૩-૩-૨૯-૧૫૮ ॥ ૫૦૭ ॥

પ્ર૦ શ્રી ઋષભદેવ સ્વામિનો જીવ પાછલા પાંચમા ભવમાં

લલિતાંગ દેવ હતો, તેને સ્વયંપ્રભા નામની જે દેવી હતી, તે ચ્યવીને નિર્નામિકા થઈ ? કે કોઈ બીજી વર્ટ ?

ઉ૦ પાછલા પાચમા ભવમા ઋષભદેવનો જીવ લલિતાગ દેવ થયો, તેની સ્વયપ્રભા દેવી ચ્યવી ગઈ, તેના સ્થાને અન્ય જીવ નિર્નામિકાદેવી થયો, એમ આવશ્યક મલયગિરિ ટીકા વિગેરે અનુસાર જણાય છે માટે આમા શકાને સ્થાન નથી. ॥ ૩-૩-૩૦-૧૫૯ ॥ ૫૦૮ ॥

પ્ર૦ કલ્પસૂત્રમાં ૪૨ સ્વપ્નો અને ત્રીશ મહા સ્વપ્નો સર્વ મળી ૭૨ સ્વપ્ન ઇત્યાદિ કહેલ છે, તો તે ૭૨ ના નામો કોઇ પણ ગ્રથમા છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ૭૨ સ્વપ્નોના નામો ગ્રથમા જોવામા આવ્યા હોવાનુ સાભરતુ નથી ॥ ૩-૩-૩૧-૧૬૦ ॥ ૫૦૯ ॥

પ્ર૦ મેરુ પર્વત ઉપર વીરજિનના જન્માભિષેક વખતે સૌધર્મ ઇંદ્રને સશય ઉપજ્યો છે તો પહેલા અચ્યુતઇંદ્ર સ્નાત્રાભિષેક કરે, તે કેવી રીતે યુક્ત ગણાય ?

ઉ૦ વીર જન્માભિષેક વખતે ઉપજેલો સશય દૂર થયા પછી સૌધર્મ ઇંદ્રની આજ્ઞાએ અચ્યુત ઇંદ્ર અભિષેક કરે છે, તે અયુક્ત નથી વીરચરિત્ર વિગેરેમા તે પ્રમાણેજ કરેલુ જોવામા આવે છે ॥ ૩-૩-૩૨-૧૬૧ ॥ ૫૧૦ ॥

પ્ર૦ જિનકલ્પી તે ભવમા મોક્ષ કેમ જતા નથી ? કર્મની બહુલતા કારણ છે ? કે કોઈ બીજુ કારણ છે ? અને તેને ક્ષપક કે ઉપશમ શ્રેણીમાથી કોઇ શ્રેણી હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ તેનો તેવો કલ્પ હોવાથી તે ભવમા જિનકલ્પી મોક્ષે જતા નથી અને ઉપશમ શ્રેણી તો કોઇક પામે છે, પણ ક્ષપકશ્રેણી પામતા

નથી, એમ પંચવસ્તુ ગ્રંથમાં કહ્યું છે ॥ ૩-૩-૩૩-૧૬૨ ॥ ૫૧૧ ॥

પ્ર૦ ઉપધાનમાંથી નીકળવું હોય, તો છેલ્લા દિવસે તપ કરવું જોઈએ ? કે એકાસણાથી પણ ઉતરી શકાય ?

ઉ૦ એકાસણા વિગેરેથી પણ ઉતરવું કલ્પે છે, પણ "યોગની પેઠે તપ કરીને દીવસે કરવોજ જોઈએ" તેવો નિયમ નથી ॥ ૩-૩-૩૪-૧૬૩ ॥ ૫૧૨ ॥

પ્ર૦ પડિમાવહન કરનાર શ્રાવિકાઓ ઋતુ સંબંધી અસ્વાધ્યાય થઈ હોય, તો પર્વ દિવસે પૌષધ અને રાત્રિના કાઉસ્સગ્ગો કેવી રીતે કરે ? તે જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ અસ્વાધ્યાયમાં પડિમાવાહક શ્રાવિકાઓ મૌનથી પૌષધ અને કાઉસ્સગ્ગો કરે છે, એમ વૃદ્ધવાદ છે ॥ ૩-૩-૩૫-૧૬૪ ॥ ૫૧૩ ॥

પ્ર૦ જીવાભિગમ સૂત્ર વિગેરેમાં નપુંસકને ચારિત્ર કહેલું છે, તે સમકિત કે દેશવિરતિ કે સર્વ વિરતિ હોય ? તેમજ સિદ્ધના ૧૫ ભેદ કહ્યા, તેમાં મૂળ નપુંસક પણે મોક્ષ પામે ? કે કૃત્રિમ નપુંસકપણે પામે ? તે પાઠ સહિત બતાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ જાતિ નપુંસક સમકિત અને દેશવિરતિ સુધી સ્વીકારી શકે છે, પણ આગળ ચઢી શકતો નથી, તેથી મોક્ષ સુધીની પ્રાપ્તિ પણ કૃત્રિમ નપુંસકને હોય છે ॥ ૩-૩-૩૬-૧૬૫ ॥ ૫૧૪ ॥

પ્ર૦ વિગઈ પકવાન્નોનુંજ કાલમાન હોય ? કે તમામ પકવાન્નોનું હોય ?

ઉ૦ નિવિયાતા અને અનિવિયાતા તમામ પકવાન્નોનું કાલમાન ઋતુઆશ્રયીને જે કહેલ છે, તે હોય છે એમ વૃદ્ધ પુરુષો કહે છે ॥ ૩-૩-૩૭-૧૬૬ ॥ ૫૧૫ ॥

પ્ર૦ યોગમા કલ્પ્ય અને અકલ્પ્ય વિભાગ પચ્ચક્ખાણ ભાષ્યની અવચૂર્ણિમા **लच्छुइयो** માડી છાશ સુધીનો લખ્યો છે, તેમા છાશ લખી, તે હિંગે વઘારેલી લેવી ? કે વઘાર્યા વિનાની લેવી ? જો હિંગે વઘારેલી કહો, તો નહિ વઘારેલી છાશ કલ્પેજ છે, તો આ પ્રકારે હીંગના વઘાર વિનાની પૂરણ પટીરડી વિગેરે કલ્પે ? કે નહિ ? તેમજ લહિગડુ, પલેવ, વગારક વડી વિગેરે ભગવતી યોગમા ચમરા ઉદ્દેશા સુધી, અને આચારાગ યોગમા સાત સાતીયામા અને ઉત્તરાધ્યયનના યોગમાં કલ્પતી નથી, તો તેથી બીજા સ્થાનકોમા યોગમા તે પોલવટા વિગેરે કલ્પે ? કે નહિ ? તેમજ આબેલની કટકાણુક અને કટકાણિકા યોગની અદર કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ગ્રથમા કહેલા અક્ષર મુજબ હીંગે વઘારેલી છાશ અને પટીરડી વિગેરે યોગમા કલ્પે નહિ બીજુ તો કલ્પે છે, પરંતુ હમણા તો વૃદ્ધવાદ મુજબ છાશ કલ્પે છે, અને પૂરણપટી રડી વિગેરે તો આબેલને યોગ્ય હોય તોજ યોગમા કલ્પે છે, તેમજ લહિગડુ પલેવ વિગેરે ભગવતી ચમરઉદ્દેશની અનુજ્ઞા વિગેરે ત્રણ સ્થાન વિના અન્ય સર્વ યોગમા કલ્પે છે, અને વગારક વડી વિગેરે તો હાલના વૃદ્ધવાદ મુજબ આબેલને યોગ્ય હોય તેજ કલ્પે છે, બીજી નહિ તેમજ કટકાણુક વિગેરે પણ આબેલને યોગ્ય હોય તે કલ્પે છે ॥ ૩-૩-૩૮-૧૦૭ ॥ ૫૧૬ ॥

પ્ર૦ કોઈ ગૃહસ્થે દેરાસરમા અરિહત મહારાજના આભૂષણો કરાવ્યા, કાલાન્તરે તે ગૃહસ્થ ધનહાની આવી પડવાથી તે વાપરી નાખે, તો કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો દેવને માટેજ કરાવેલ આભૂષણો હોય, તો વાપરી શકાય

નહિ, પરંતુ સામાન્યથી કરાવ્યા હોય, તો વાપરવા કલ્પે છે, આ બાબતમાં પોતાનો જે અભિપ્રાય કરાવવા વખતે હોય, તેજ પ્રમાણ છે ॥ ૩-૩-૩૯-૧૬૮ ॥ ૫૧૭ ॥

પ્ર૦ પોસાતી શ્રાવકોને કર્પૂર વિગેરેથી કલ્પસૂત્ર વિગેરેની પૂજા તથા પોસાતી શ્રાવિકાઓને ગહુંલી અને લુંછણાદિક કરવું કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પોસાતી શ્રાવકોને કર્પૂર વિગેરેથી પુસ્તકપૂજા દ્રવ્યસ્તવ હોવાથી કલ્પે નહિ ગુરુ પરંપરાએ પણ અમોએ તેવુંજ દેખ્યું છે આવી રીતે પોસાતી શ્રાવિકાઓને ગહુંલી લુંછણાદિક પણ કલ્પે નહિ, એમ જાણવું ॥ ૩-૩-૪૦-૧૬૯ ॥ ૫૧૮ ॥

પ્ર૦ શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં આઠમા અધ્યયનમાં અદીનશત્રુરાજાને મલ્લીકુંવરીના સ્વરૂપના બોધના અધિકારમાં—

तएण से मल्लदिन्ने कुमारे तस्स चित्तगरस्स सण्डासग छिंदावेति—

"તેવાર પછી મલ્લદિન્ન કુમાર તે ચિતારાના સંડાસાને છેદાવે છે"

આ સૂત્રમાં સંદશ શબ્દનો શો અર્થ ? અને તેનું શું છેદન કર્યું ટીકામાં વ્યાખ્યા કરેલી જણાતી નથી, અને આવશ્યક ટીકા ઉપદેશમાલા દોઘટ્ટી ટીકા અને શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરે ગ્રંથોમાં મૃગાવતીના સંબંધમાં સંદંશક શબ્દજ લખેલો છે, પરંતુ તે શબ્દનો શો અર્થ ? તે બતાવેલ નથી, માટે અર્થ જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ સંદંશક શબ્દનો અર્થ અંગુઠો અને પાસેની પ્રદેશિની અંગુલી તે બે એકઠા થાય, તેનો અગ્ર ભાગ કહેવાય છે કેમકે—વિશેષાવશ્યક ટીકામાં ચિતારાના સંબંધમાં નિરપરાધિ

ચિતારાનો અંગુઠો અને પ્રદેશિની અંગુલીનો અગ્ર ભાગ: શતા-
નિક રાજાએ છેદાવ્યો, એમ કહેવ છે ॥ ૩-૩-૪૧-૧૭
॥ ૫૧૯ ॥

પ્ર૦ જ્ઞાતાસૂત્રના મલ્લી અધ્યયનમા

"जाव वीसतिमाओ पुरिसजुगाओ जुगंतकर भूमी
दुवास-परिआए अंतमकासी—

"યાવત્-વીશ પુરુષ જુગ સુધી જુગાંતર ભૂમિ છે, અને બે
વર્ષના પર્યાય થયે છતે કોઈ મોક્ષમા ગયુ તે પર્યાયાંતક ભૂમિ છે

આ સૂત્રમા "**મલ્લિજિનથી** માંડી તેમના તીર્થમા વીશ
પુરુષ સુધી સાધુઓ સિદ્ધ થયા, તે પછી આગળ સિદ્ધિગમનને
વિચ્છેદ થયો." એમ **ટીકામા** કહ્યુ છે

તો પટ્ટધર સાધુઓને કેવલજ્ઞાનનો અભાવ થયો? કે સર્વ
સાધુઓને અભાવ થયો?

જો તમામને કેવલજ્ઞાન પામવાનો વિચ્છેદ થયો, એમ કહો,
તો **પન્નવણા ટીકા** વિગેરેમા **પ્રથમ પદમાં** સિદ્ધના પંદર
ભેદની અંદર **અતીર્થ** સિદ્ધના અધિકારમા સાત આંતરાઓમા
તીર્થનો વિચ્છેદ છતા પણ સિદ્ધિગમન બતાવ્યુ છે, તે કેમ
બતાવ્યુ?

અને જો, તીર્થના વિચ્છેદમા પણ મોક્ષે જવાય, તો તીર્થ
છતા કેમ ન જવાય?

જો આમા પટ્ટધરોજ લેવાય, તો બે વર્ષનો પર્યાય થયો,
ત્યારે સાધુઓ સિદ્ધ થયા, એમ માનવુ પડશે આ પ્રકારે બીજા
તીર્થંકરોનુ શાસન છતા કેવળજ્ઞાનનો વિચ્છેદ થાય? કે નહિ?

ઉ૦ મલ્લિજિન તીર્થમા વિશમા પટ્ટધર પછી સર્વ સાધુ વિશેષે
સિદ્ધિ ગમનનો નિષેધ જાણવો. પણ સુવિધિનાથ વિગેરે તીર્થ-

કરોના આંતરામાં તીર્થનો વિચ્છેદ છતાં, સિદ્ધિગમન કેમ કહ્યું? એવી શંકા કરવી નહિ. તેમાં તીર્થનો વિચ્છેદ છતાં પણ મુક્તિમાર્ગનો વિચ્છેદ નથી કેમકે-જાતિસ્મરણ વિગેરેથી તેની પ્રાપ્તિ થાય છે.

અને નંદિ ટીકા વિગેરેમાં તેમજ બતાવેલ છે.

જેમાં તીર્થ છતાં પણ સિદ્ધિગમનનો વિચ્છેદ છે, તેતો વિશેષે કરી સંહરણ થવાથી જાણવો, તેમજ સર્વ તીર્થંકરનું શાસન છતાં કેવલજ્ઞાનનો વિચ્છેદ થાય? કે નહિ? એમ જે પૂછ્યું, તેમાં જાણવું કે-એકાન્ત નથી ॥ ૩-૩-૪૨-૧૭૧ ॥ ૫૨૦ ॥

પ્ર૦ જે શ્રાવકે સચિત્ત વાપરવાનું પરિમાણ કર્યું હોય, તેણે લીલોતરીમાં વનસ્પતિની સંખ્યામાં ચીભડાની જાતિ રાખી હોય, હવે તેણે એક સચિત્ત ચીભડું ખાધું, અને તે જાતનું બીજું ચીભડું કાઠક ખાય, તો તેને સચિત્ત એક ગણાય? કે બે ગણાય? જેમ પરબમાં પાણી પીતાં છતાં એક સચિત્ત ગણાય છે, તેમ આમાં એક સચિત્ત ગણાય? કે બે સચિત્ત ગણાય?

ઉ૦ આ બાબતમાં પચ્ચક્ખાણ લેતી વખતે જે સંખ્યા ગણી હોય તે પ્રમાણે ગણાય ॥ ૩-૩-૪૩-૧૭૨ ॥ ૫૨૧ ॥

પ્ર૦ જ્યારે **સગરચક્રીના** પુત્રોએ **અષ્ટાપદ** ઉપરના **પ્રાસાદની** રક્ષા માટે ખાઈ ખોદી, અને ગંગા આણી, તે વખતે **નાગકુમારોના** ભવનોમાં માટી અને પાણી પડ્યું, આ હકીકતમાં **નાગકુમારો** ક્યાં જાણવા? કેમકે-**નાગકુમારના** ભવનો **રત્નપ્રભામાં** પ્રમાણ અંગુલથી બનેલ-એક હજાર યોજનની નીચે છે, તેથી આવડી મોટી ભૂમિ કેવી રીતે ખોદી શકાય? જો **દંડરત્નના** પ્રભાવથી કદાચિત્ ખોદી, એમ માનીએ, તોપણ

ઉ૦ પંચમંગલ મહાશ્રુતસ્કંધ[1]-પ્રતિક્રમણ શ્રુતસ્કંધ[2]-શક્રસ્તવાધ્યયન[3]-ચૈત્યસ્તવ અધ્યયન[4]-નામસ્તવ અધ્યયન[5]-શ્રુતસ્તવન અધ્યયન આ ૭ ઉપધાનો છે, તેમા ચોથા અને છઠ્ઠા ઉપધાન વિના બીજા ચાર ઉપધાનો મૂળવિધિએ અને બીજી વિધિએ વહન કરાય છે, તેમા બીજી વિધિમા આઠ પરિમુઢે એક ઉપવાસ વિગેરે ગણના હોય છે. પણ મૂળવિધિમા હોતી નથી. કેમકે-તે કરવામા કાંઈ પ્રયોજન નથી, અને ચોથુ અને છઠ્ઠું તો મૂળવિધિએ વહેવાય છે, તેથી તેમા તે ગણનાનુ પ્રયોજન નથી. ॥ ૩-૪-૨-૧૭૮ ॥ ૫૨૭ ॥

૫

પણ્ડિત શ્રીપદ્માનન્દ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ छट्ठ तिन्नीग मज्झमि का तिन्नी अज्ज वासरे ઇત્યાદિક વાક્ય-કયા આગમમા છે ? તે નામ જણાવવા કૃપા કરશો કેમકે-અહીં અચલીયા ગચ્છ સમક્ષ આ પ્રકારે બોલે છે, કે જૂના જૈનગ્રંથોમા ચાર પર્વો સિવાય-બીજ એકાદશી વિગેરે તિથિઓનુ આરાધન કહ્યુ નથી"

ઉ૦ छट्ठ तिन्नीग मज्झमि० આ ગાથા શ્રાદ્ધ દિનકૃત્ય સૂત્રમા છે અને તેનુ [illegible]-૧૪-૧૫-આ બન્ને પખવાડીયાની ૬ તીર્થ[illegible] છે, અને બીજ એકાદશી વિગેરેનો પાઠ શ્રાદ્ધ[illegible] સિવાય બીજે નથી, અને જ્ઞાનપંચમી [illegible]નિશીથમા કહી છે ॥૩-૫-૧-૧૭૯॥૫૨૮॥

[illegible]૦ [illegible]ાને સમોસરણ ન થયુ હોય, તો ચતુર્મુખપણુ

અભિપ્રાય છે, તેથી તેના ઉપર રહેનાર માલરૂક્ષની પન તેજ પ્રમાણે સભાવના થાય છે, પણ આયે ચાલે ? કે પ્રથમ નમોન રણમાજ કરે ? તેમ કહ્યુ નથી ॥ ૩-૩-૪૬-૧૭૫॥૫૨૪॥

પ્ર૦ નાના પન્યાસોને પર્યાયથી મોટા ગણીઓ ક્ષામણા ન કરે, એ રીત તો દેખાય છે, પણ ભોજનમ ડલીનો આદેશ પ્રતિક્રમણ મ ડલીનો આદેશ અને પ્રતિક્રમણમા ગમનાગમણે આલોવવાનો આદેશ માગવો જોઈએ ? કે નહિ ? અને નાના પન્યાસો પાસે વૃદ્ધ ગણીયોને પ્રતિક્રમણાદિક કરવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ગણીઓએ ન્હાના પન્યાસોને ક્ષામણાદિક સર્વ શાસ્ત્રાનુસાર કરવુ કલ્પનીય છે, એમ જણાય છે પણ હાલમા વ્યવહાર મુજબ તો ખામાણાદિક કરતા નથી મ ડલીના આદેશ કેટલાક માગે છે, અને કેટલાક નથી માગતા, તેથી આ બાબતમા આગ્રહ કરવો નહિ ॥ ૩-૩-૪૭-૧૭૬ ॥ ૫૨૫ ॥

૪

પણ્ડિત શ્રીરત્નહર્ષ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ બીજે ગામ ગયેલો શ્રાવક શ્રુતદેવી અને ભુવનદેવીમાથી કયો કાઉસ્સગ્ગ કરે ?

ઉ૦ પક્ખી ચોમાસી અને સવચ્છરી વિના અન્ય દિવસે અન્ય સ્થાને ગયેના શ્રાવકે સુયદેવયા ભગવઈ આ સ્તુતિજ કહેવાય, પણ બીજી નહિ ॥ ૩-૪-૧-૧૭૭ ॥ ૫૨૬ ॥

પ્ર૦ ૮ પુરિમુડ્ડે એક ઉપવાસ ઇત્યાદિ ગણતરીએ ગણેલુ તપ ત્રીજા અને પાચમા ઉપવાસમા ગણાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ પંચમંગલ [1] મહાશ્રુતસ્કંધ-પ્રતિક્રમણ [2] શ્રુતસ્કંધ-શક્ર-[3] સ્તવાધ્યયન-[4] ચૈત્યસ્તવ અધ્યયન-[5] નામસ્તવ અધ્યયન-શ્રુતસ્તવન અધ્યયન આ ૭ ઉપધાનો છે, તેમા ચોથા અને છઠ્ઠા ઉપધાન વિના બીજા ચાર ઉપધાનો મૂળવિધિએ અને બીજી વિધિએ વહન કરાય છે, તેમા બીજી વિધિમા આઠ પરિમુઢે એક ઉપવાસ વિગેરે ગણના હોય છે. પણ મૂળવિધિમા હોતી નથી. કેમકે-તે કરવામા કાંઈ પ્રયોજન નથી, અને ચોથુ અને છઠ્ઠુ તો મૂળવિધિએ વહેવાય છે, તેથી તેમા તે ગણનાનુ પ્રયોજન નથી ॥ ૩-૪-૨-૧૭૮ ॥ ૫૨૭ ॥

૫

પણ્ડિત શ્રીપદ્માનન્દ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ **छग्ग तिहीग मज्झमि का तिही अज्ज वासरे** ઇત્યાદિક વાક્ય-કયા આગમમા છે ? તે નામ જણાવવા કૃપા કરશો કેમકે-અહીં **અંચલીયા** ગચ્છ સમક્ષ આ પ્રકારે બોલે છે, 'કે જૂના જૈનગ્રંથોમા ચાર પર્વો સિવાય-બીજ એકાદશી વિગેરે તિથિઓનુ આરાધન કહ્યુ નથી "

ઉ૦ **छण्ह तिहीग मज्झमि०** આ ગાથા **શ્રાદ્ધ દિનકૃત્ય** સૂત્રમા છે અને તેનુ વ્યાખ્યાન ૮-૧૪-૧૫-આ બન્ને પખવાડીયાની ૬ તીથીઓ આરાધ્ય છે, અને બીજ એકાદશી વિગેરેનો પાઠ **શ્રાદ્ધ વિધિગ્રંથ** સિવાય બીજે નથી, અને **જ્ઞાનપંચમી** આરાધવી-**મહાનિશીથમા** કહી છે ॥૩-૫-૧-૧૭૯॥૫૨૮॥

પ્ર૦ તીર્થંકર ભગવંતોને સમોસરણ ન થયુ હોય, તો ચતુર્મુખપણુ

પણ ન હોય, ત્યારે દેશના વખતે બાર પર્ષદાની વ્યવસ્થા કેવી રીતે હોય ?

ઉ૦ સમોસરણના અભાવમા પણ બાર પર્ષદાની વ્યવસ્થા સંયોગ અનુસાર હોય, એમ જણાય છે ॥ ૩-૫-૨-૧૮૦ ॥૫૨૯॥

પ્ર૦ તિવિહાર પચ્ચક્ખાણવાળા શ્રાવકો રાત્રિમા સચિત્ત પાણી પીવે છે, તે કાઈ ગ્રન્થમા કહ્યુ છે ? કે પરંપરાથી આવેલ છે ? અને દિવસે સચિત્ત જલ કલ્પે નહિ, અને રાત્રિએ તેઓને કલ્પે, તેમા શુ યુક્તિ છે ?

ઉ૦ નિયમ સંબંધી તિવિહાર પચ્ચક્ખાણમા

जइ तिविहं पच्चक्खाणे भण्णति अ पाणगे छ आगारा–

"તેમ તિવિહાર પચ્ચક્ખાણમા પાણી સંબંધી છ આગારો હોય છે"

આ વચનથી દિવસે પાणस्सના આગારો લેવાય છે, તેથી અચિત્ત જલજ કલ્પે અને રાત્રિના તિવિહાર પચ્ચક્ખાણમા પાણસ્સના આગારા નથી, તેથી–સચિત્ત જલ પણ કલ્પે છે ॥ ૩-૫-૩-૧૮૧ ॥૫૩૦॥

પ્ર૦ પાયમા મનુષ્યની પ્રતિમાનુ પૂજન દેવો કેવી રીતે કરે ? શુ તેવડુ શરીર બનાવીને કરે ? કે ઉંચે ઉછળીને કરે ? રાયપસેણીમા "સૂર્યાભદેવે મોટુ શરીર બનાવ્યુ" એમ કહેલ નથી, અને ઉછળીને પૂજા કરવી, તે શોભતી નથી, માટે જેવુ હોય તેવુ જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦ પ્રતિમા અનુસાર શરીર બનાવીને દેવો પૂજા કરે છે, પરંતુ તેવા અક્ષરો ગ્રન્થમાં જેવામા આવતા નથી, તેનુ કારણ ખાસ અક્ષરો કહેનાર જોઈએ તેવુ જણાતુ નથી એમ સંભવે છે ॥ ૩-૫-૪-૧૮૨ ॥ ૫૩૧ ॥

ઉ० क्षये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धौ कार्या तथोत्तरा-

"ક્ષયમા પૂર્વલી-એટલે પહેલાની પર્વતિથિ કરવી, અને વૃદ્ધિમા ઉત્તરા એટલે બીજી પર્વતિથિ કરવી" આ પ્રમાણે ઉમાસ્વાતિવાચકજીનુ વચન છે તો તે વચન પ્રમાણથી [લૌકિક ટિપ્પણામા] વૃદ્ધિતિથિ આવે, ત્યારે બીજી તિથિ [પર્વતિથિ હોવાથી, લૌકિક ટિપ્પણામા] અલ્પ હોય છતા માન્ય કરવી ॥ ૩-૫-૬-૧૮૪ ॥ ૫૩૩ ॥

પ્ર० ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની ચૌદ હજારી ટીકામા ૧૩૧ મે પાને જોગવ ઉવહાણવ આ બે વિશેષણો શિષ્યના કહ્યા છે, તો એક સાધુને અને બીજુ શ્રાવકને શી રીતે વગાડાય છે?

ઉ० મન વચન કાયાનો વ્યાપાર તે યોગ કહેવાય અને ઉપધાન એટલે તપવિશેષ છે તે બન્નેય વિશેષણો સાધુઓનાજ કહ્યા છે શ્રાવકોને તો જે ઉપધાન વહન કરાવાય છે, તે મહાનિશીથ સૂત્રના અક્ષરોથીજ કરાવાય છે ॥ ૬-૫-૭-૧૮૫ ॥ ॥ ૫૩૪ ॥

પ્ર० સેચનક હસ્તીએ ગુપ્ત ખાઇ કેવી રીતે જાણી?

ઉ० ગુપ્ત ખાઇ સેચનક હાથીએ વિભગજ્ઞાને કરી જાણી એમ હૈમવીર ચરિત્રમા કહ્યુ છે ॥ ૩-૫-૮-૧૮૬ ॥૫૩૫॥

પ્ર० દ્રોણનુ માન કેટલુ?

ઉ० ચાર કુડવોએ એક પ્રસ્થ થાય, ચાર પ્રસ્થોએ એક આઢક થાય, ચાર આઢકોએ એક દ્રોણ થાય આ બાબતમા નામમાલા ટીકામા "કુડવ એટલે બે પસની" એમ વ્યાખ્યા કરી છે માટે તે અનુસારે જે થાય, તે દ્રોણ માન જાણવુ પરતુ "આટલા મણ પ્રમાણ દ્રોણ" એમ કોઈ ઠેકાણે

છે અને **શ્રાદ્ધ દિનકૃત્ય ટીકા** અને **વંદારુવૃત્તિ** વિગેરેમા તા સજ્ઝાય પછી પ્રતિક્રમણ ઠાવવાનુ કહ્યુ છે તેથી સજ્ઝાય પહેલા **ખમાસમણા.** દેવાય એમ જણાય છે આ વિધિ **પરંપરાએ** બહુલતાએ કરાય છે **સામાચારી વિશેષે** કરીને બન્ને પ્રકારે પણ વિરોધ નથીજ ॥ ૩-૫-૧૩-૧૬૧ ॥૫૪૦॥

પ્ર૦ દ્રવ્યલિંગીનુ દ્રવ્ય દેરાસરમા કે પ્રતિમા કે જીવદયા કે જ્ઞાન ભંડારમા ક્યા ક્યા વપરાય?

ઉ૦ દ્રવ્યલિંગીનુ દ્રવ્ય દેરાસરમા અને પ્રતિમામા વાપરવુ યોગ્ય નથી પણ જીવદયામા અને જ્ઞાનકોશમા ઉપયોગી થાય એમ જાણેલ છે ॥ ૩-૫-૧૪-૧૬૨ ॥ ૫૪૧ ॥

પ્ર૦ ચક્રવર્તિ અને પાડવ વિગેરેને દેવોએ આભૂષણાદિક આપ્યુ છે તે શુ પોતાના ભંડારનુ હોય ? કે પાતે ઉત્પન્ન કરેલુ હોય ? જો પોતાના ભંડારનુ હોય તો, ખીલી વિગેરેના ફરકાર દેખાય છે, ને કેવી રીતે થાય ? કેમકે શાશ્વત વસ્તુઓ ફરી જાય નહિ, જો પોતે ઉત્પન્ન કરેલુ હોય, તો આ અમારી આપેલ વસ્તુ છે, એમ વિજ્ઞપ્તિ કરી છે, તે કેવી રીતે કહી હશે?

ઉ૦ ચક્રવર્તિ વિગેરેને દેવો આભૂષણાદિક આપે છે. તે **ઔદારિક પુદ્ગલોથી** બનાવીને અપાય છે અથવા કોઇકનુ પુરાતન કાઢવુ પણ દ્વારિકાનગરી પેઠે સભવે છે ॥ ૩-૫-૧૫-૧૬૩ ॥ ૫૪૨ ॥

પ્ર૦ પોસાતી શ્રાવકો સાજે જલ્લે લીધા પછી ઉપધિ **મુહપત્તિનો** આદેશ માગે છે, અને પ્રભાતે તો પહેલાજ માગે છે તથા **પોસહશાલા પ્રમાર્જન-વસતિપ્રમાર્જનનો** આદેશ પણ સાંજેજ માગે છે, તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ આ બાબતનુ કારણ પ્રાયે કરી તેવી સામાચારી છે તે છે ॥ ૩-૫-૧૦-૧૬૮ ॥ ૫૪૩ ॥

પ્ર૦ વીશ વિહરમાન જિનેશ્વરોના અને તેમના માતા પિતાના નામો કયા ગ્રથમા છે ?

ઉ૦ વીશે વિહરમાન જિનના તથા તેમના માતા પિતાના નામો છુટક પાનામા અને સ્તોત્ર વિગેરેમા છે, તે જાણવુ ॥ ૩-૫-૧૭-૧૬૫ ॥ ૫૪૪ ॥

પ્ર૦ "દેવો ભૂમિથી ચાર અગુલ ઊંચે રહે છે, તેથી સ્પર્શતા નથી" એમ કહેવાય છે, તે કયા લખ્યુ છે ?

ઉ૦ દેવો પ્રતીતવને કોઇ ઠેકાણે પણ કરનતા નથી એમ સગ્રહણી વિગેરે ટીકાનો અભિપ્રાય છે ॥ ૩-૫-૧૮-૧૬૬ ॥ ॥ ૫૪૫ ॥

પ્ર૦ હાલમા ભરતક્ષેત્રમા મનુષ્યો અને તિર્યંચોને જાતિસ્મરણ છે ? કે નહિ ? જો નથી તો, ક્યારે વિચ્છેદ ગયુ ? તેમજ અવધિજ્ઞાન હાલમા હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ વર્તમાન કાલમા જાતિસ્મરણનો અને અવધિજ્ઞાનનો વિચ્છેદ શાસ્ત્રમા કહ્યો નથી ॥ ૩-૫-૧૯-૧૬૭ ॥ ૫૪૬ ॥

પ્ર૦ તેરમા ગુણઠાણે અને ચૌદમા ગુણઠાણે છેલ્લા બે સમય વર્જીને છ અધ્યયણની સત્તા શા કારણથી કહેલી હશે ? કેમકે-મોક્ષગમન તો પ્રથમ અધ્યયણથી થાય છે ?

ઉ૦ જો કે મોક્ષ પ્રાપ્તિ તો પહેલા અધ્યયણથી થાય છે, તો પણ તેની પછીના અધ્યયણોની માત્ર સત્તા રહે, તેમા વાંધો શો ? ॥ ૩-૫-૨૦-૧૬૮ ॥ ૫૪૭ ॥

૬

પણ્ડિતશ્રી વિદ્યાવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ચૈત્ર અને આસો માસની અસજ્ઝાયના જે તપ કર્યું હોય, તે તપ રોહિણી વિગેરે તપોની આલોયણામાં વાળી શકાય? કે નહિ?

ઉ૦ અસજ્ઝાયમાં સાતમ આઠમ અને નોમે કરેલું તપ આલોયણામાં ગણી શકાય નહિ, પણ તે દિવસોમાં રોહિણી વિગેરે આવ્યું હોય, તો તે તપ ચાલતા નાબદ્ધ તપમાં કામ લાગે છે, પણ સર્વ ઠેકાણે કામ લાગે નહિ ॥ ૩-૬-૧-૧૯૯॥૫૪૮॥

પ્ર૦ સૂતકવાળા ઘરે સાધુએ આહાર વ્હોરવા જવાય? કે નહિ?

ઉ૦ જે દેશમાં સૂતકવાળા ઘેર જેટલા દિવસ સુધી બ્રાહ્મણ વિગેરે ભિક્ષા માટે ન જાય, તે દેશમાં સાધુઓએ તેટલા દિવસ સુધી આહાર માટે ન જવું એમ વૃદ્ધ પુરુષોનો વ્યવહાર છે ॥ ૩-૬-૨-૨૦૦ ॥ ૫૪૯ ॥

પ્ર૦ छट्ठभत्तिए अट्ठमभत्त वड्ढित्ता कोडुम्बिअ पुरिसे सद्दावेइ- આ સૂત્રમાં छट्ठभत्तिए આ શબ્દને કઇ વિભક્તિ છે?

ઉ૦ छट्ठभत्तिए-આ પદને પ્રથમા વિભક્તિ છે, એમ જણાય છે ॥ ૩-૬-૩-૨૦૧ ॥ ૫૫૦ ॥

પ્ર૦ વીશસ્થાનક વિગેરે તપોમાં મુહપત્તિ વિના દેવવંદન કરવું કલ્પે? કે નહિ?

ઉ૦ મુખ્ય રીતિએ મુહપત્તિ સિવાય દેવવંદન કરવું કલ્પે નહિ ॥ ૩-૬-૪-૨૦૨ ॥ ૫૫૧ ॥

પ્ર૦ રાય-પસેણીયમાં भिल्लुगा नाम पाणसमणा रविमन्ति- આ સૂત્રમાં समण શબ્દનો શો અર્થ છે?

ઉ૦ ભિલુગા પાપશ્રમણો વસે છે. આમા સમણ શબ્દનો અર્થ પાખંડી વિશેષ જણાય છે ॥ ૩–૬–૫–૨૦૩ ॥ ૫૫૨ ॥

પ્ર૦ કેટલાક શ્રાવકો પહેલા નવકાર સ્તોત્રની અવચૂરિમાં રહેલી પાચ પદોની આનુપૂર્વી ગણતા હતા, તેઓને કોઇક ઉપાધ્યાયે અને પંન્યાસોએ નિષેધ કર્યો, અને કહ્યુ કે–"સર્વ ઠેકાણે આ ગણાય નહિ, પરંતુ કારણ પડે તો મત્રાદિકની પેઠે ગણાય છે કેમકે–ખદિર નમસ્કાર ગણવામા દૂષણ છે" આ બાબતમા અમારે તો પરમગુરુનુ વચન પ્રમાણ છે માટે ઉત્તર આપશો

ઉ૦ નવકારની આનુપૂર્વી–પાચ પદની અથવા નવપદની પણ ગણાય છે એમ–શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરે ગ્રથોમા કહેલ છે, માટે આમા કાઇ વિચાર કરવો નહિ

અને મહાનિશીથના ત્રીજા અધ્યયનમા–

से भयव ! जहुत्तविणओवहाणेण पचमगल महासुयक्खधं ... पुव्वाणुपुव्वीए पच्छाणुपुव्वीए अणाणुपुव्वीए सरवजण जाव परिचिअ काउण–

"હે ભગવન્ ! બતાવ્યા મુજબ વિનય અને ઉપધાને કરી તે પચમગળ મહાશ્રુત સ્કન્ધ–નવકારમત્ર ભણીને પુર્વાનુપૂર્વીએ–પશ્ચાનુપૂર્વીએ અને અનાનુપૂર્વીએ–સ્વર અને વ્યજન–યાવત પરિચિત " કરીને એમ કહ્યુ છે

યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશ વિગેરેમા એજ અક્ષરે કરીને પણ સ્મરણ કરવુ " એમ બતાવ્યુ છે માટે આમા કાઇ પણ વિચાર કરવો નહિ ॥ ૩–૬–૬–૨૦૪ ॥ ૫૫૩ ॥

૭

પણ્ડિતશ્રી કાન્હર્ષિ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ ઉપધાનમા પ્રવેશેલા શ્રાવક શ્રાવિકા ને કલ્પસૂત્ર વાચનના પાચ દિવસમા નીકળવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ મોટા કારણ સિવાય ને પાચ દિવસમા ઉપધાનમાથી નિકળાય નહિ, એ કારણે નિકળી જવુ પડે તો આરભનો ત્યાગ રાખે ॥ ૩-૭-૧-૨૦૫ ॥ ૫૫૪ ॥

પ્ર૦ પારણાના દિવસે ઉપધાન વાચના કરવી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પારણાને દિવસે પણ વાચના કલ્પે છે, એમ જાણેલુ છે ॥ ૩-૭-૨-૨૦૬ ॥ ૫૫૫ ॥

પ્ર૦ પારણાના દિવસ પછી અનન્તર નિકળવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ નિકળવુ કલ્પે નહિ, (આ ઉત્તર સાધુને આશ્રયીને સભવે છે) ॥ ૩-૭-૩-૨૦૭ ॥ ૫૫૬ ॥

પ્ર૦ આપણો સપૂર્ણ પ્રતિક્રમણનો વિધિ કયા મૂલસૂત્રમા છે ?

ઉ૦ **આવશ્યક ટીકા અને આવશ્યક ચૂર્ણિ વિગેરેમા કેટલોક વિધિ છે, અને કેટલોક તો સામાચારી વિગેરેમા છે** ॥ ૩-૭-૪-૨૦૮ ॥ ૫૫૭ ॥

પ્ર૦ સૂર્ય ગ્રહણની અસજ્ઝાય ક્યાથી માડી કયા સુધી હોય ? તેમજ યોગવાળા સાધુઓને કેટલા પવેણા ન સૂઝે ?

ઉ૦ **ક્યાથી સૂર્યગ્રહણ થાય, ત્યાથી માડી એક અહોરાત્રિ સુધી અસજ્ઝાય છે, તે મુજબ એક પવેણુ અશુદ્ધ બને, એમ જણાય છે** ॥ ૩-૭-૫-૨૦૯ ॥ ૫૫૮ ॥

પ્ર૦ સત્તરભેદી પૂજામા દરેક પૂજાએ થાલીમા કલશ ઉપાડાય? કે નહિ?

ઉ૦ "થાલીમા દરેક પૂજાએ કલશ મૂકવો" એવો નિયમ જાણ્યો નથી, પણ જે વસ્તુની પૂજા હોય, તે વસ્તુ થાલીમા મૂકાય છે, તેની પ્રવૃત્તિ દેખાય છે ॥ ૩-૭-૬-૨૧૦ ॥ ૫૫૯ ॥

પ્ર૦ વીશથાનક પૂજામાં ચૌદમી પૂજા ભણાવી રહ્યા પછી, થાળમા દીવો મૂકી બાકીની પૂજા-ઉભા ઉભા ભણાવવી? કે દીવાનો અધિકાર નથી?

ઉ૦ પંદરમી પૂજાથી થાલીમા દીવો મૂકવોજ જોઇએ, તેવો નિયમ જાણ્યો નથી ॥ ૩-૭-૭-૨૧૧ ॥ ૫૬૦ ॥

પ્ર૦ તિર્યંચનુ લીલુ હાડકુ પડેલ હોય, તેની અસજ્ઝાય કેટલા પહોર સુધી હોય?

ઉ૦ તિર્યંચના લીલા હાડકાની ત્રણ પહોરની પણ ઉપર જ્યા સુધી લીલુ હોય, ત્યા સુધી અસજ્ઝાય થાય છે, એમ જણાય છે ॥ ૩-૭-૮-૨૧૨ ॥ ૫૬૧ ॥

૮

પણ્ડિતશ્રી જનાનન્દ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તર.

પ્ર૦ બ્રાહ્મી સુંદરી, બાળ બ્રહ્મચારિણી હતી? કે વિવાહ કર્યો હતો?

ઉ૦ બ્રાહ્મી અને સુંદરીનો વિવાહ થયો હતો ॥ ૩-૮-૧-૨૧૩ ॥ ૫૬૨ ॥

૯

પણ્ડિતશ્રી કુંવરવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તર.

પ્ર૦ મોતી સચિત્ત? કે અચિત્ત? અને પૃથ્વીકાયદલ? કે અપ્કાયદલ?

ઉ૦ મોતી અચિત્ત છે, અને પૃથ્વીકાયદલ રૂપ હોય છે ॥ ૩-૯-૧-૨૧૪ ॥ ૫૬૩ ॥

૧૦

પણ્ડિતશ્રી ચારિત્રોદય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ શામ્બ અને પ્રદ્યુમ્ન સાધુ સાડાઆઠ ક્રોડ સાધુઓ સાથે સિદ્ધાચલ ઉપર સિદ્ધિવર્યા છે, અને તેના નામના બે શિખર ગિરનારજી ઉપર દેખાય છે તો તે બન્નેનું એકપણું થઇ જાય છે, માટે આનો નિર્ણય જણાવવા કૃપા કરશો?

ઉ૦ સાડા આઠ કરોડ સાથે સાંબ અને પ્રદ્યુમ્ન. સિદ્ધાચલ ઉપર મોક્ષ ગયા છે, જે રૈવતાચલ ઉપર તેના નામના બે શિખર દેખાય છે, તે નામો તો ત્યાં તેમણે જઇ કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાન વિગેરે કર્યું હોય, તેથીજ પડેલા હોય ॥ ૩-૧૦-૧-૨૧૫ ॥ ૫૬૪ ॥

પ્ર૦ જિનાલયમાં ક્ષેત્રપાલની પ્રતિમાને માનવામાં પૂજવામાં અને સિંદૂર ચઢાવવામાં સમકિતને દૂષણ લાગે? કે નહિ?

ઉ૦ ક્ષેત્રની રક્ષા કરનાર હોવાથી-ક્ષેત્રપાલની મૂર્તિને સિંદૂર તેલ ચઢાવવામાં દૂષણ લાગતું નથી, પરંતુ માનતા કરવામાં સમકિતને દૂષણ લાગે છે ॥ ૩-૧૦-૨-૨૧૬ ॥ ૫૬૫ ॥

પ્ર૦ કલ્પસૂત્રમાં પચહત્થુત્તરે હોત્થા આ પાઠમા વીર ભગવાનનો જન્મ ઉત્તરા ફાલ્ગુનીમા કહ્યો, તે કેવી રીતે સભવે? જેઓ—જે નક્ષત્રમા [ગર્ભમા] ઉત્પન્ન થાય, તેથી તેજ નક્ષત્રે જન્મ થાય છે

ઉ૦ જે નક્ષત્રમા [ગર્ભમા] ઉત્પન્ન થાય, તેથી તેજ નક્ષત્રમા જન્મ થાય એવો નિયમ જાણ્યો નથી ॥ ૩–૧૦–૩–૨૧૭ ॥ ૫૬૬ ॥

પ્ર૦ પોસહ પાર્યાં પછી સ્ત્રી ભોગવે, તો પોસહને દૂષણ લાગે કે નહિ?

ઉ૦ પોસહને દૂષણ લાગતુ નથી, પરતુ પર્વતિથિની વિરાધના કરે છે ॥ ૩–૧૦–૪–૨૧૮ ॥ ૫૬૭ ॥

પ્ર૦ જાવજ્જીવ સુધી રાત્રિનુ ચોવિહાર પચ્ચક્ખાણ કર્યાં હોય, તેને સ્ત્રી ભોગવવામા તેનો ભગ થાય કે નહિ?

ઉ૦ "સ્ત્રી ભોગવવામા હોઠે ચુબન કરવામા આવે, તો ચોવિહારનો ભગ થાય છે અન્યથા થતો નથી" એમ શ્રાદ્ધવિધિનુ વચન છે ॥ ૩–૧૦–૫–૨૧૯ ॥ ૫૬૮ ॥

પ્ર૦ પોસહને ઠેકાણે દેશાવકાશિક કર્યું હોય, તો તેનો વિધિ શો? તેમજ દેશાવકાશિકમા પૂજા સ્નાત્ર વિગેરે અને સામાયિક કરવા કલ્પે? કે નહિ?

ઉ૦ દેસાવગાસિઅ ઉવભોગ પરિભોગ પચ્ચક્ખામિ ઇત્યાદિક દેશાવકાશિક ઉચ્ચરવાનો વિધિ છે, અને જે ધર્મ અનુષ્ઠાન ચિત્તવેલ હોય, તે મુજબ પૂજા સ્નાત્ર વિગેરે અને સામાયિક કરાય છે, તેમા કાઇ એકાત નથી ॥ ૩–૧૦–૬–૨૨૦ ॥ ૫૬૯ ॥

પ્ર૦ જેમ આ ભરતમાં મેરુની દિશાએ ધ્રુવનો તારો છે, તે મહાવિદેહ અને ઐરાવતક્ષેત્રમા છે? કે નહિ?

ઉ૦ **ભરતની** પેઠે અન્ય ક્ષેત્રમા પ્રુવો ગણવે છે, પરતુ તેને જણાવનારા અક્ષરો જોવાનુ જાણતુ નથી ॥ ૩-૧૦-૭-૨૨૧ ॥ ૫૭૦ ॥

પ્ર૦ ૮૮ ગ્રહોના અને સર્વ તારાઓના મડલો કેટલા છે?

ઉ૦ જેમ-સૂર્ય અને **ચદ્રના** મડલનો વિચાર શાસ્ત્રમા જોવામા આવે છે, તેમ તે સિવાય બીજા ગ્રહોનો જોવામા આવતો નથી તેમજ તારાના મડલો અવસ્થિતજ છે, પણ **સૂર્ય ચદ્રની** પેઠે અનિયમિત નથી ॥ ૩-૧૦-૮-૨૨૨ ॥ ૫૭૧ ॥

પ્ર૦ દીવાળી વિગેરે પર્વોમા સુખડી વિગેરે બનાવવામા મિથ્યાત્વ લાગે? કે આરભ થાય?

ઉ૦ આરભ લાગે છે, એમ જણાય છે, પણ મિથ્યાત્વ લાગે, તેમ જાણ્યુ નથી ॥ ૩-૧૦-૯-૨૨૩ ॥ ૫૭૨ ॥

પ્ર૦ **શ્રાદ્ધ વિધિમા ચાર આહારના અધિકારમા** કહ્યુ કે-"સ્રીના સભોગમા ચોવીહાર ભાગતો નથી, બાલ વિગેરેના હોઠ વિગેરેના ચુબનમા ભાગે છે, તે પણ દુવિહારમા કલ્પે છે" આમા પ્રથમ સ્થાનમા મુખનો સગમ છતા એ પદ કહ્યુ નથી, તો પૂર્વાચાર્યના શ્રાવકોની પાસે મુખના સગમા ચોવિહાર તિવિહારનો ભગ થાય તેમ કહેવુ? કે ભગ ન થાય તેમ કહેવુ?

ઉ૦ **બાલાદીના** આ પદમા **આદિ** શબ્દથી સ્રીના પણ મુખ સબધમા ચોવિહાર તિવિહાર ભાગે છે, એમ જણાય છે ॥ ૩-૧૦-૧૦-૨૨૪ ॥ ૫૭૩ ॥

પ્ર૦ આઠમી પડિમાના તપમા પોતે આરભ કરે નહિ, એમ છે તો સચિત્ત પુષ્પ વિગેરેથી પ્રભુ પૂજા કરે? કે નહિ?

ઉ૦ આઠમી પડિમામા સચિત્ત ફુલો વિગેરેથી પૂજા ન કરે ॥ ૩-૧૦-૧૧-૨૨૫ ॥ ૫૭૪ ॥

પ્ર૦ નહિ શુદ્ધ કરેલી પટ્ટાવલીમા ચિત્રાવાલ ગચ્છીય દેવભદ્ર ઉપાધ્યાય છે, અને શોધેલીમા ચૈત્રગચ્છીય એમ લખેલ છે, તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ મુનિસુદર સૂરીશ્વરજીની ગુર્વાવલીમા ચૈત્રગચ્છીયા એમ કહેલ છે, માટે શોધેલીમા તે શબ્દ જણાવ્યો, પણ કોઈ ઠેકાણે ચિત્રાવાલગચ્છીયા એમ પણ દેખાય છે, પરતુ એ શબ્દ તો ચૈત્રગચ્છનુ બીજુ નામ હોય, એમ સભવે છે ॥ ૩-૧૦-૧૨-૨૨૬ ॥ ૫૭૫ ॥

પ્ર૦ અઢ્ઢાઇજ્જેસુમા अखत्तुयायार પાઠ બોલવો કે अखण्डायार બોલવો ?

ઉ૦ अखत्तुयायार એ પાઠનુ આર્ષપણુ હોવાથી તાતપાદ શ્રી વિજયહીર સૂરીશ્વરજીએ બોલવો કહ્યો છે માટે તેજ બોલવો ॥ ૩-૧૦-૧૩-૨૨૭ ॥ ૫૭૬ ॥

પ્ર૦ સ્થૂલભદ્ર સ્વામિ સાધુપણામા વેશ્યાને ઘેર રહ્યા, તે વાત સિદ્ધાન્તમા છે ? કે નથી ? જો સિદ્ધાતમા કહેલ હોય, તો તે સિદ્ધાતનુ નામ જણાવશો ?

ઉ૦ નદિસૂત્રમા પારિણામિકી બુદ્ધિમા સ્થૂલભદ્ર અને કાર્મિકીબુદ્ધિમા તો વેશ્યા અને સારથિ ઉદાહરણ તરીકે કહ્યા છે આ અર્થના પ્રતિપાદનમા સ્થૂલભદ્રસ્વામિનુ સાધુપણામા પણ વેશ્યાના ઘરમા અવસ્થાન કહેલ છે ॥ ૩-૧૦-૧૪-૨૨૮ ॥ ૫૭૭ ॥

પ્ર૦ હૈમ નેમિચરિત્રમા કૃષ્ણ જરાસધના યુદ્ધના અધિકારમા જગતને દૂર કરનાર શખેશ્વર પાર્શ્વનાથનો અધિકાર કેમ કહ્યો નથી ? અને તે અધિકાર શાસ્ત્રીય છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ તે અધિકાર તીર્થકલ્પ વિગેરેમા છે, માટે શાસ્રીય જ છે
॥ ૩-૧૦-૧૫-૨૨૯ ॥ ૫૭૮ ॥

પ્ર૦ નેમિનાથ ચરિત્રમા કહ્યુ કે "કૃષ્ણવાસુદેવે સર્વ સાધુઓને દ્વાદશાવર્ત વદન કર્યુ, પણ "અઢાર હજાર સાધુને" એમ કહ્યુ નથી માટે તે ઉક્તિ લૌકિક છે ? કે શાસ્રીય છે ? જો શાસ્રની કહો તો કેવી રીતે ઘટે છે ? કેમકે–पयहिपाण च तइय तु, તે વદન પદસ્થોને હોય–સર્વે તો પદસ્થો હોય નહિ, જો સર્વે પદસ્થો હોય, તો તેઓ કયા પદમા ગ્રહેવા સમજવા ?

ઉ૦ જેમ નેમિચરિત્રમા કહ્યુ, તેમ આવશ્યક ટીકા વિગેરેમા "સર્વને" કહેલ છે સર્વ શબ્દે કરી અઢાર હજારની સખ્યા આવીજ જાય છે, માટે આમા શકા કરવી રહેતી નથી વળી सर्वेषा પદ વિવક્ષિત સર્વ વાચી છે, તેથી પદસ્થોનેજ વદન આપ્યાનુ સભવે છે, અને પદસ્થોમા પણ જેઓ ગુરુઓની નજીકમા હોય તેઓ કેવી રીતે વદન કરાવે ? આ પ્રકારના વિચારથી બધુ બધ બેસતુજ થઇ જાય છે ॥ ૩-૧૦-૧૬-૨૩૦ ॥ ૫૮૯ ॥

પ્ર૦ કલ્પસૂત્રમા નેમિનાથ ભગવાનને ૪૦ હજાર સાધ્વીઓનો પરીવાર કહ્યો, નેમિચરિત્રમા તો "કનકવતી રોહિણી–અને દેવકી વિના તમામ સ્રીઓએ પણ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી" વસુદેવ હીંડમા પણ "૭૨ હજાર વસુદેવની સ્રીઓ ભગવાન પાસે દીક્ષા લઇ મોક્ષમા ગઇ કૃષ્ણ વિગેરેની હજારો સ્રીઓએ શ્રીનેમિનાથભગવત પાસે દીક્ષા લીધી છે આ બધી સખ્યા ગણતા ૪૦ હજાર સખ્યા કેવી રીતે ઘટે ? તેમજ સર્વ તીર્થકરોની સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકાની સખ્યા કલ્પસૂત્રમા કહી છે, તેમા સદેહ આવી પડે છે

ઉ૦ તીર્થંકર મહારાજા પાસે જેઓ સમકિત પામી દેશવિરતિ સર્વ વિરતિ વિગેરે પામ્યા હોય, તેઓનેજ તીર્થંકરના પરિવારમા ગણવા બીજા ગણાતા નથી માટે શકાને સ્થાન રહેતુ નથી ॥ ૩-૧૦-૧૭-૨૩૧ ॥ ૫૮૦ ॥

૧૧

પણ્ડિતશ્રી કીર્તિવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ કેટલાક જીવો ઇલિકાગતિએ ભવાન્તરમા જાય છે, અને કેટલાક દડાની ગતિએ જાય છે, તેનુ કારણ શુ ?

ઉ૦ જેઓ દેશથી મારણાતિક સમુદ્ઘાતમા મરે છે, તેઓ ઉપજવાને સ્થાને ઈયળની ગતિએ પહોચે છે [ક્રમેક્રમે-તેમાજ કેટલાક પ્રદેશો ઉત્પત્તિ સ્થાને પ્રથમ પહોચેના હોય છે. માટે તે દેશ સમુદ્ઘાતવાળા કહેવાય છે] અને જ્યારે સર્વથી મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત કરી [પાછો વળીને મરી] ઉપજવાને સ્થાને જાય છે, ત્યારે દડાની ગતિની જેમ [સર્વપ્રદેશોથી] જાય છે માટે સર્વ સમુદ્ઘાતવાળા બને છે એમ ભગવતીસૂત્રમા કહેલુ છે [શ૦ ૧૭-૩૬]॥ ૩-૧૧-૧-૨૩૨ ॥ ૫૮૧ ॥

પ્ર૦ બે સજ્ઝાય પઠાવીને ગુરુ પાસે બન્નેય કાળનુ અનુષ્ઠાન કરી, બે પાટલી કરી લઇ, વૈરાત્રિકકાળ પડિક્કમ્યો હોય, તેને સ્થડિલ વિગેરે માટે બહાર જવુ હોય, અને પહેલો પહોર પૂરો થયો હોય, તો બાકીની ક્રિયા સાંજે કરવી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પ્રભાતમા સર્વ ક્રિયા કરી લેવાની અશક્તિ હોય, તો બે સજ્ઝાય પઠાવીને બે કાળની ક્રિયા કરે, અને તે વાર પછી એક પાટલી કરીને એક સજ્ઝાય પઠવે, તે પછી બીજુ કાલમાડલુ કરીને વૈરાત્રિકકાળ પડિક્કમે, પછીથી બાકી રહેલુ

અનુ'ઠાન માટે ક ન કલ્પે છે, અન્યથા નહિ એમ યોગવિધિમા કહેલ છે ॥ ૮-૧૧-૨-૨૩ ॥ ૫૮૨ ।

પ્ર૦ યોગશાસ્ત્રના ત્રીજા પ્રકાશની ટીકામા શુચિ. પુષ્પામિષસ્તોત્રૈ૦ આ શ્લોકના વ્યાખ્યાનમા પહેલા પાણીના કાગળા વિગેરે કરી પછી પૂજા કરીને પછી પચ્ચકખાણ વિગેરે કહેલ છે તે શી રીતે ?

ઉ૦ યોગશાસ્ત્રમા પવિત્ર થવાનો પ્રસ્--શ્લોકમા પ્રસિદ્ધ છે, તેનો અનુવાદ કર્યો છે પરન્તુ એ વિધિપણે બનાવેલ નથી માટે પચ્ચકખાણ વાળાને પાણીના કાગળા કર્યા સિવાય દેવપૂજા કરવી કલ્પે છે તેથી કાંઇ વિચાર ઉભો થતો નથી ॥ ૩ ૧૧-૩-૨૬ ॥ ૫૮૩ ॥

પ્ર૦ मामाइअपुत्त मिच्छामि ठाविकाउस्सग्गविच्चाइ ।
सुत्त मणिपल्लविजमुअकुप्पर भरिअ परिहरणओ ॥१॥
બૃહત્ પ્રતિક્રમણ હેતુગર્ભની આ ગાથાને આશ્રયીને કેટલાક મતવાદીઓ પુછે છે, કે "નમો કેડે દોરો બાંધો છો તે કયા શાસ્ત્રમા કહેલ છે ?"

ઉ૦ આવશ્યક ટીકા અને ધર્મરત્ન પ્રકરણ ટીકા વિગેરેમા "આર્યરક્ષિત સૂરીશ્વરજીએ પોતાના પિતાને કેડે દોરો બધાવ્યો છે," એમ કહ્યુ છે, માટે તે આચરણાએ હમણાં પણ બધાય છે, એમ વૃદ્ધવાદ છે ॥૩-૧૧-૪-૨૩૫॥૫૮૪॥

પ્ર૦ ઉવવાઇમા કોણિકના વર્ણનમા माउपिउ सुजाए એ સૂત્રની ટીકામા કોણિકને માતા પિતાના વિનીતપણાએ કરી સુપુત્ર કહ્યો છે, તે કેમ ઘટે ?

ઉ૦ કોણિક માતા પિતાના સારા વિનયવાળો હતો, પણ તેણે વચમા શ્રેણિક મહારાજા તરફ વિરૂપ આચરણ કરેલુ, તે નિયાણાના વશથીજ કરેલુ હતુ નહિતર, તો પિતાના મરણના

ગોકવી રાજગૃહી છોડી દઈને ચંપામાં શું કરવા વસે?
માટે સુપત્રપણું ઘટે છે. ॥ ૩-૧૧-૫-૨૩૬ ॥ ૫૮૫ ॥

પ્ર૦ दव्वे खीरदुमाई जिणभवणाइसु होइ खित्तम्मि ।
पुण्णतिहिपभिइ काले होसुवओगा उ भावेण ॥ १ ॥

આ જીત કલ્પની છેલ્લી ગાથાના ચોથા પાદનો અર્થ શો છે?

ઉ૦ આ ગાથાના ત્રણ પાદ બરાબર છે, પણ ચોથું પાદ 'सुहो वओगाइ भावे उ' આવું છે માટે તે ચોથા પાદ અનુસારે અર્થ સુગમજ છે—"દ્રવ્યથી ક્ષીરવૃક્ષો વિગેરે—ક્ષેત્રથી જિન ભુવન વિગેરે—કાલથી પૂર્ણ તિથિ વિગેરે—અને ભાવથી—શુભ ઉપયોગ વિગેરે શુદ્ધિ દીક્ષા વિગેરેમાં જોવી ॥ ૩-૧૧-૬-૨૩૭ ॥ ૫૮૬ ॥

પ્ર૦ આસોમાસના અસજ્ઝાયના દિવસોમાં જે સિદ્ધાન્તની પાંચ ગાથા ભણી શકતો હોય, તેને તે ગાથાઓ ભણવી કલ્પે? કે નહિ?

ઉ૦ અસજ્ઝાયના દિવસોમાં સિદ્ધાંતની એકાદિ ગાથા પણ ગોખવી કલ્પે નહિ ॥ ૩-૧૧-૭-૨૩૮ ॥ ૫૮૭ ॥

પ્ર૦ આવશ્યક બૃહત્ ટીકા અને સૂયડાગસૂત્ર ટીકામાં काले प्रसुप्तस्य जनार्दनस्य मेघान्धकारासु च शर्वरीषु । मिथ्या न भाषामि विशालनेत्रे ते प्रत्यया ये प्रथमाक्षरेषु ॥ १ ॥ આ શ્લોકના ત્રણ પાદના પ્રથમ અક્ષરોએ કરી कामेमि એ ક્રિયાપદ છે, તે કેવી રીતે સિદ્ધ થાય"

ઉ૦ તે કાવ્યમાં कामेमि એ ક્રિયાપદ પ્રાકૃત ભાષાએ સિદ્ધ થાય છે ॥ ૩-૧૧-૮-૨૩૯ ॥ ૫૮૮ ॥

પ્ર૦ શ્રી વિજયદાન સૂરીશ્વરજીએ બનાવેલ સાત બોલમા ઉત્કટ ઉત્સૂત્ર ભાષિતુ ધર્મકૃત્ય અનુમોદવા લાયક નથી. એમ કહ્યુ છે, તેમા ઉત્કટ ઉત્સૂત્ર ભાષિ એ શબ્દેકરી અહીં શુ કહેવાય છે ?

ઉ૦ ઉત્કટ અને અનુત્કટ શબ્દના અર્થ બાબતમા કચપચપણુ દૂર કરવા માટેજ બાર બોલમા બીજો બોલ લખેલો છે, માટે તે મુજબ સર્વ જાણવુ ॥ ૩-૧૧-૯-૨૪૦ ॥ ૫૮૯ ॥

પ્ર૦ પોસહ પાર્યો હોય, અને સામાયિક પારવા માટે મુહપત્તિ પડિલેહવાઈ રહી હોય, તે વખતે પચેન્દ્રિયની આડ પડે, તો પોસહ પારવાની ક્રિયા ફરી કરવી ? કે નહિ

ઉ૦ પોસહ પારવાની ક્રિયા ફરી કરી પોસહ પારવો જોઈયે ॥ ૩-૧૧-૧૦-૨૪૧ ॥ ૫૯૦ ॥

પ્ર૦ जर्नेहिं पीलिओ ઈત્યાદિ ગાથાની ઉપદેશ માલાની ટીકા મા કહ્યુ કે, "સ્કદકુમાર પાચસોના પરિવારવાળો અસારથી નિકલ્યો " અને ऋषिमंडलमातो एगूणे पंचसया એટલે ૪૯૯ કહ્યા છે, તો તે કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ ઉપદેશમાલા ટીકામા દીક્ષાના અધિકારમા પાચસોનો પરિવાર કહેલો છે, અને ऋषिमंडलमा તો મોક્ષના અધિકારમા ૪૯૯ કહ્યા છે માટે કાઈ વિરોધ નથી ॥ ૩-૧૧-૧૧-૨૪૨ ॥ ૫૯૧ ॥

પ્ર૦ જ્ઞાતા ધર્મ કથાના પ્રથમ અધ્યયનમા શ્રેણિક રાજાની ધારણીદેવીને એકજ પુત્ર મેઘકુમાર કહ્યો છે, અને અનુત્તરોવવાઇ સૂત્રમા તો જાલિકુમાર વિગેરે સાત પુત્રો કહ્યા છે, તો તે શી રીતે ઘટે ?

ઉ૦ શ્રેણિક રાજાની સાત પુત્રવાળી તે ધારણી રાણી બીજી

હોવી જોઈએ, અથવા તે એકજ ધારણી દેવીને જાલિકુમાર
વિગેરે સાત પુત્રો મેઘકુમારની દીક્ષા થયા બાદ જન્મ્યા
હોય, એમ સભવે છે ॥ ૩-૧૧-૧૨-૨૪૩ ॥ ૫૯૨ ॥

, उम्मुक्कभूसणगो-

શરીરના ભૂષણો મૂકી દીધેલ-

ઇત્યાદિ પાઠ મુજબ પોસહમા શ્રાવકોને આભૂષણો છો
દેવાનુ બતાવ્યુ છે, હમણા તો આભૂષણો રાખે છે. તે કેવી રી
વટે ?

ઉ૦ ઉત્સર્ગ માર્ગે કરી જો સર્વથી પોષધ અગીકાર કરે, તો
ભૂષણો છોડી દેવા યુક્ત છે, કેમકે શોભા લોભ વિગેરે દો
કારણ બને નહિ, સામાયિકમા તે બન્નેનો નિષેધ છે,
દેશથી પોસહ કરે, તો આભૂષણો પણ હોય છે ॥ ૩-
૧૩-૨૪૪ ॥ ૫૯૩ ॥

પ્ર૦ લબુત્તરદોષ શ્રાવકોને લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ શ્રાવકોને કાઉસ્સગના ૧૯ દોષોમા લબુત્તર દોષનો
કરેલો નથી તો પણ અવિચ્છિન્ન પરપરાથી અને ઉ
ણાથી લબુત્તરદોષનુ નિવારણ દેખાતુ નથી ॥ ૩-૧૧
૨૪૫ ॥ ૫૯૪ ॥

પ્ર૦ પ્રતિષ્ઠાના અધિકારમા સાધુઓએ વાસક્ષેપ નાખવે
પાઠ કયા ગ્રથમા છે ? જો હોય તો પ્રતિષ્ઠાની પેઠે
વાસક્ષેપ પૂજા સાધુઓ કેમ કરતા નથી ?

ઉ૦ પીસ્તાલીસ આગમોમાથી આવશ્યક બૃહ
ગણધર પદની પ્રતિષ્ઠાના અધિકારમા સાધુ
ક્ષેપ નાખવાના અક્ષરો બતાવ્યા છે દરેક દિવસે
પૂજા સાધુઓને કરવાના અક્ષરો કોઈપણ ઠેકાણે

માટે તેનુ વિધાન ક્યાથી હોય ? ॥ ૩-૧૧-૧૫-૨૪૫ ॥ ૫૬૫ ॥

પ્ર૦ ક્રિયાવાદિ અને અક્રિયાવાદી મિથ્યાદૃષ્ટિઓને સકામ નિર્જરા હોય ? કે નહિ ? જો હોય ? તો ગ્રથનો પાઠ બતાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ તેઓને સકામ નિર્જરા પણ હોય છે, એમ લાગે છે કેમકે-અકામ નિર્જરાવાળાનો ઉત્કૃષ્ટથી વ્યતર દેવોમા ઉપપાત કહેલ છે અને ચરકપરિવ્રાજકોનો બ્રહ્મ દેવલોક સુધી જણાવેલ છે એમ ઉવવાઇ સૂત્રમા કહ્યુ છે તે અનુસારે સકામ નિર્જરા હોય એ તત્ત્વ છે ॥ ૩-૧૧-૧૬-૨૪૭ ॥ ૫૬૬ ॥

પ્ર૦ સામાયિકમા રહેલ શ્રાવકને પાર્યા સિવાય લાગલાગટ કેટલા સામાયિક કરવા કલ્પે ?

ઉ૦ આટલા સામાયિક લાગલાગટ કરાય, એવા અક્ષરો શાસ્ત્રમા જોયાનુ સાભરતુ નથી જો મન ઠેકાણે હોય તો, ઇચ્છા મુજબ સામાયિક કરે પણ બીજા આદિ સામાયિકમા સજ્ઝાયના આદેશનુ માગવુ સભવતુ નથી એમ વૃદ્ધોનુ કથન છે પરતુ એક સામાયિક પછી બીજુ કરતા શરીર ચિંતા વિગેરેનો ઉપયોગ કરીનેજ ઉચ્ચરવુ ॥ ૩-૧૧-૧૭-૨૪૮ ॥ ૫૬૭ ॥ (અત્યારે ત્રણ લાગલાગટ કરવાની પ્રથા છે)

પ્ર૦ तस्सण अज्जगस्स नत्तुए होत्था इत्ते कते-રાયપસેણીના આ પાઠમા પ્રદેશી રાજાને આર્યના પુત્રનો પુત્ર કહેલ છે, અને શ્રાદ્ધ વિધિ ટીકામા આર્યકનો પુત્ર કેમ કહેલ છે ?

ઉ૦ પુત્રનો પુત્ર પણ અત્યન્તવાહલો હોવાથી લોકોએ પુત્રપણે કહેવાય તેથી, પ્રદેશી રાજામા પણ નપ્તૃ શબ્દનો પુત્રપણે વ્યવહાર કરેલો સભવે છે ॥ ૩-૧૧-૧૮-૨૪૯ ॥ ૫૬૮ ॥

પ્ર૦ શલાકાપુરુષો ગૃહસ્થપણામા માસ ભોજન કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ તીર્થંકરોને સર્વથા આહાર હોયજ નહિ, બીજાઓને પણ પ્રાયે કરી હોતો નથી. એમ જણાય છે ॥ ૩-૧૧-૧૯-૨૫૦ ॥ ૫૯૯ ॥

પ્ર૦ "વિણ મોટા અવગુણ સાંભલો, જિન નિશિભોજન કરતાં ટલો।
જીવ હણઇ જે મત્ર છન્નવઇ, તેહ પાપ એકસરસો નવિ"
ઈત્યાદિક રાત્રિભોજનની ચોપડીમાં બહુ કહ્યું છે, તે શુ માન્ય છે ? કે અમાન્ય ?

ઉ૦ કેવલિ ભગવંતે નિષેધેલ હોવાથી, અને અનેક જીવના ઘાતનું કારણ હોવાથી, રાત્રિભોજન વર્જિતજ છે પણ ચોપડીમા કહ્યું છે, તે લાક્ષિક છે, તે પણ રાત્રિભોજનના અનર્થને સૂચવનાર હોવાથી, કથચિત્ માન્યજ છે ॥ ૩-૧૧-૨૦-૨૫૧ ॥ ૬૦૦ ॥

પ્ર૦ શ્રીવિમલનાથના પ્રપૌત્ર શ્રીધર્મઘોષ સ્થવિર પાસે દીક્ષા લઈ મહાબલકુમાર પાચમા દેવલોકમા જઈ, દશ સાગરોપમનુ આયુષ પાળીને ચવી, અને મનુષ્ય થઈ, શ્રી વીરભગવંત પાસે દીક્ષા લઈ સિદ્ધ થયેલ છે એમ ભગવતી શતક અગીઆરમા ૧૧ મા ઉદ્દેશામા કહ્યું છે જો તેમ થાય, તો કલ્પસૂત્ર વિગેરેમા શ્રી વિમલનાથ અને વીરભગવંતનુ મોટુ અંતર દેખાય છે, તે કેવી રીતે ઘટે ?

ઉ૦ ભગવતી ટીકામા બીજા વ્યાખ્યાનમા "પ્રપૌત્રના શિષ્ય સંતાનમા દીક્ષા લીધી, એમ કહેલ છે તેથી કલ્પસૂત્રમા કહેલ કાળને આશ્રયી કાંઈ પણ વિરુદ્ધ થતુ નથી ॥ ૩-૧૧-૨૧-૨૫૨ ॥ ૬૦૧ ॥

પ્ર૦ નન્દી ટીકામા ચિત્તોગાહણ૦ આ ગાથાના વિચારમા બુદ્ધદ્વારે–બુદ્ધ દ્વારમા સર્વ થોડા સ્વયબુદ્ધ સિદ્ધો છે, તેઓ-

ના કરતા પણ પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધો સખ્યાતગુણા છે, તેઓથી પણ બુદ્ધિ બોધિત સિદ્ધો સખ્યાતગુણા કહેલા છે તે કેમ ઘટે?
કેમકે- બુદ્ધિ બોધિતોને કેવલ શ્રાવકો પાસે વ્યાખ્યાનનો નિષેધ દશવૈકાલિક ટીકા વિગેરેમા કહેલ છે

ઉ૦ બુદ્ધિ શબ્દે કરી તીર્થંકરીઓ અને સામાન્ય સાધ્વીઓ કહેવાય છે, તેમા તીર્થંકરીના ઉપદેશમા તો વિચાર કરવાનો નથી જ અને સામાન્ય સાધ્વીઓને તો જોકે કેવલ શ્રાવકો પાસે ઉપદેશનો નિષેધ છે, તોપણ શ્રાવિકા મિશ્રિત શ્રાવકોને અને કારણે-એકલા શ્રાવકોને ઉપદેશનો સભવ પણ છે માટે કોઇ અઘટતી વાત નથી ॥ ૩-૧૧-૨૨-૨૫૩ ॥ ૬૦૨ ॥

પ્ર૦ काउग सामइय इरिअ पडिक्कमिय गमणमालोअ ।
वंदित्तु सूरिमाई सज्झायावस्सय कुणई ॥ १ ॥
આ શ્રાદ્ધદિનકૃત્યની ૧૩૧મી ગાથાનો અર્થ શો છે?

ઉ૦ આ ગાથાનો અર્થ ટીકામા સુપ્રસિદ્ધજ છે, પરતુ સૂત્રના પાઠ માત્રથી સામાયિક પછી ઇરિયાપ્રતિક્રમણનો પ્રતિભાસ થાય છે, તેમા સવિસ્તર આવશ્યક ચૂર્ણીના અક્ષરો અનુસરવા જેથી સશય દૂર થઈ જશે કેમકે-આવા પાઠોનુ મૂળ ચૂર્ણિ છે એમ જણાય છે ॥ ૩-૧૧-૨૩-૨૫૪ ॥ ૬૦૩ ॥

પ્ર૦ સુયડાગ સૂત્ર પ્રથમ શ્રુતસ્કધના ચોથા અધ્યયનની ટીકામાં નારકીઓને छिन्नतालुशिरोमेण्ढ्रा આવુ વિશેષણ લગાડેલ છે, તો નારકીઓ તો નપુસક છે, તેઓને પુરુષ ચિન્હ ક્યાથી હોય ? કે જે પરમાધાર્મિકો છેદે ?

ઉ૦ નારકીઓ નપુસક વેદી છે, તો પણ પુરુષ ચિન્હનુ હોવુ વિરુદ્ધ નથી' કેમકે-પુષ્પમાલા ટીકા વિગેરેમા નપુસકના લક્ષણોમા કહ્યુ કે-महिला सहावो सरवण्ण भेओ मिंढ

मह्त मउया य वाणी—મહિલા સ્વભાવ સ્વર અને વર્ણનો ભેદ મોટુ પુરુષ ચિન્હ અને મૃદુવાણી ઈત્યાદિક નપુંસકના લક્ષણો છે ॥ ૩–૧૧–૨૪–૨૫૫ ॥ ૬૦૪ ॥

પ્ર૦ હૈમપદ્મચરિત્રમાં " ગમકેવલિના વચનથી ચોથીનરકમા રહેલા રાવણ અને શબુક સાથે યુદ્ધ કરતો, અને પરમાંધા મિએ પીડેલા એવા લક્ષ્મણને દેખી, સીતાઇન્દ્રઃ ત્યા જઇ, કારુણિક દુખને નિવારવા લાગ્યો " એમ કહેલ છે તેમા ચોથી નરકમા સીતાઇન્દ્રનુ જવુ , અને પરમાધામિની પીડા, કેની રીત ઘટે ? કેમકે–

सहसारंतिय देवा नारयनेहेण जंति तइयभुव ।
नमु परमाहम्मिअ कयावि०

"સહસ્રારદેવલોક સુધીના દેવો સ્નેહે કરી ત્રીજી પૃથ્વી સુધી નારકમા જાય છે ત્રણ નરક પૃથ્વીમા પરમાધામીએ કરેલી પીડા હોય આ પ્રકારે પચમગ્રહ અને સગ્રહણીના વચનો છે

ઉ૦ तिसु परमाहम्मिअ कयावि० સગ્રહણીનુ આ વચન તે પ્રાયિક છે માટે ચોથી નરક પૃથ્વીમા રાવણ વિગેરેને પરમાધામિની કરેલી વેદના સભવે છે, તેથી વિરોધ નથી અને પચસગ્રહનો सहसारंतिय પાઠ બાબત જાણવુ કે–અહીં પચસગ્રહનુ પુસ્તક હાથમા આવ્યુ નથી, માટે ઉત્તર લખાએલ નથી જ્યારે તે હાથ આવશે, ત્યારે જણાવીશુ ॥ ૩–૧૧–૨૫–૨૫૮ ॥ ૬૦૫ ॥

પ્ર૦ દ્રવ્યલિંગિના દ્રવ્યથી બનેલ ચૈત્ય, અવિધિ ચૈત્ય છે એમ આગમ વચન છે પણ પુસ્તકાદિ લેખનમા તે દ્રવ્યનુ વાપરવુ યુક્ત છે ? કે અયુક્ત છે ? જો યુક્ત છે, તો ચૈત્યમા કેમ

અયુક્ત છે ? અને તેણે અર્પણ કરેલુ પુસ્તક સુસાધુઓ કેમ ગ્રહણ કરે છે ? તેમજ કેટલાક ચિરંતન આચાર્યોએ શિથિલ માર્ગ દૂર કરીને પોતાની પાસે રહેલ મોતીઓને પાષાણથી વાટી કેમ નાખ્યા ? જો તે દ્રવ્ય પુસ્તકાદિમા કલ્પતુ હોત, તો શુ ઠરવા મોતીઓને વાટી નાખી ફેકી દે ?

ઉ૦ ચૈત્યને આશ્રયીને વિધિ અવિધિ નો વિચાર શાસ્ત્રોમા બતાવેલ છે, પણ પુસ્તક આશ્રીયને બતાવેલ નથી. માટે તે બન્નેય સ્થાનોનુ સરખાપણુ નથી તેથીજ પરંપરાએ પણ તેનુ પુસ્તક ગ્રહણ કરાતુ આવ્યુ છે આમા કાંઈ પણ અયુક્ત નથી અને જે કેટલાક ચિરંતન આચાર્યોએ સુવિહિત માર્ગ સ્વીકારતી વખતે મોતીનો ચૂર્ણ કરી ફેકી દીધા છે, તે ઉગ્રવૈરાગ્ય પણાવી ફેકી દીધા છે, માટે કાંઈપણ ગેરવ્યાજબીપણુ નથી ॥ ૩-૧૧-૨૬-૨૫૭ ॥ ૬૦૬ ॥

પ્ર૦ ઋષભદેવ સ્વામિ સાથે ચાર હજાર રાજાઓએ દીક્ષા લીધી, તેઓને સામાયિકનો ઉચ્ચાર કોણે કરાવ્યો ?

ઉ૦ તે ચાર હજારે યે પ્રભુ પેઠે દીક્ષા લીધી એમ ઋષભદેવ ચરિત્ર વિગેરેમા છે ॥ ૩-૧૧-૨૭-૨૫૮ ॥ ૬૦૭ ॥

પ્ર૦ વંદારુવૃત્તિમા સિદ્ધેમો ! પયઓ૦ આ છંદના વ્યાખ્યાનમા " ત્રિકોટિ પરિશુદ્ધપણાએ પ્રસિદ્ધ " આમા ત્રિકોટિ શબ્દનો શો અર્થ ?

ઉ૦ સૂત્ર અર્થ અને તદુભય રૂપ ત્રિકોટિ અથવા કષ છેદ અને તાપ લક્ષણ પરિક્ષા તે ત્રિકોટી સમજે છે ॥ ૩-૧૧-૨૮-૨૫૯ ॥ ૬૦૮ ॥

પ્ર૦ વંદનક નિર્યુક્તિમા દેવિંદરાય ઈત્યાદિક ગાથામા गिण्हइ

સાગારિ આ બે શબ્દોનો **નાની ટીકામાં** અર્થ કર્યો નથી, તો બૃહટ્ટીકામા અર્થ કર્યો છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ બૃહદ્વૃત્તિમા અર્થ કરેલ નથી, પણ ભગવતીસૂત્રના સોલમા શતકના બીજા ઉદ્દેસાની ટીકામા ગૃહપતિનો અર્થ માડલિક રાજા અને સાગારિક શબ્દનો સામાન્ય ગ્રહસ્થ અર્થ કરેલો છે ॥ ૩-૧૧-૨૯-૨૬૦ ॥ ૬૦૯ ॥

પ્ર૦ કિરણાવલીમા દશમા સ્વપ્નના અધિકારમા **વિબુહેહિં અલક્કિનો** એવો પાઠ છે આવશ્યક ટીકામા તો જુદો છે કિરણાવલીમા તે પાઠ ક્યાથી લખ્યો હશે ? તે જણાવવા કૃપા કરશોજી

ઉ૦ આવશ્યક બહદ્વૃત્તિમા **પઉમસરો વિઉધપકતો** આ પ્રકારે છે, તેનો અર્થ વિબુધ્રપ કજ એટલે ખીલેલા કમળવાળુ પદ્મ સરોવર છે તેમજ કિરણાવલિમા જે પાઠ છે, તે કલ્પ-ચૂર્ણિથી અથવા કોઈક અતર્વાચ્યથી લખેલો હશે, એમ સભવે છે ॥ ૩-૧૧-૩૦-૨૬૧ ॥ ૬૧૦ ॥

૧૨

પણ્ડિતશ્રી ઘનહર્ષગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ સૌધર્મદેવની પદવીની અપેક્ષાએ ઈશાન દેવની પદવી અધિક છે, તેમ ભવનપતિ જ્યોતિષ અને વ્યતરોમા માહોમાહિ કઈ પદવી ન્યૂન અને કઈ અધિક છે ?

ઉ૦ વ્યન્તર જ્યોતિષ અને ભવનપતિઓને ઉત્તરોત્તર બહુલપણાથી મહર્દ્ધિક પણુ છે માટે પદવીની અધિકતા પણ તેમજ છે ॥ ૩-૧૨-૧-૨૬૨ ॥ ૬૧૧ ॥

પ્ર૦ ગગાનદીનુ પાણી લવણ સમુદ્રમા પડે છે, તેમ

માનુષોત્તર પર્વત સન્મુખ જતી નદીઓનુ જલ કયાં પડે છે ?

ઉ૦ માનુષોત્તર સન્મુખ જતી નદીઓનુ પાણી પુષ્કરવર સમુદ્રમા વિસામો લે છે એમ ઠાણાગ વિગેરેની ટીકામા બતાવ્યુ છે ॥ ૩–૧૨–૨–૨૬૩ ॥ ૬૧૨ ॥

પ્ર૦ અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર ભણાવતી વખતે જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી કેટલા શ્રાવકો પવિત્ર થઇ ઉભા રહી શકે ?

ઉ૦ જઘન્યથી આઠ અને ઉત્કૃષ્ટથી ઇચ્છા મુજબ ॥ ૩–૧૨–૩–૨૬૪ ॥ ૬૧૩ ॥

પ્ર૦ જિનાલય વિગેરેમા અષ્ટોત્તરીસ્નાત્ર ભણાતુ હોય, ત્યારે શ્રાવિકાઓ જોવા ગાવા અને દર્શન માટે આવે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ગાવા વિગેરે માટે શ્રાવિકાઓ આવે છે, કેમકે–અષ્ટોત્તરી વિધિમા તેમ લખેલ છે ॥ ૩–૧૨–૪–૨૬૫ ॥ ૬૧૪ ॥

પ્ર૦ કોઇ શ્રાવકને બાર વ્રત સબધી ચોપડી વિગેરે જોડકળા કરીને આપી હોય, તેની અદર પ્રથમવ્રતવિગેરે અધિકારવિશેષમા ઉપરિ મુહપત્તિ પડિલેહ્યા બાદ સજ્ઝાય કરાની વખતે કોઈને પણ બોલવાને કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પડિલેહણા–સ્વાધ્યાય નમયે પાચ ગાથા વિગેરે બોલવાને કલ્પે છે ॥ ૩–૧૨–૫–૨૬૬ ॥ ૬૧૫ ॥

પ્ર૦ ચપા વિગેરેના ફુલથી વાસિત કરેલુ પાણી સચ્ચિત્ત લીલોતરીના પચ્ચક્ખાણવાળા શ્રાવકને પીવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પચ્ચક્ખાણવાળાને તે પાણી પીવુ કલ્પે છે ॥ ૩–૧૨–૬–૨૬૭ ॥ ૬૧૬ ॥

પ્ર૦ ચૌમાસીની અટ્ઠાઈ ચૌદશ સુધી ગણવી કે પુનમ સુધી ગણવી ?

ઉ૦ ચૌમાસીની અટ્ઠાઈ હમણા ચૌદશ સુધી ગણાય છે અને પુનમ

તો પર્વ તિથિ તરીકે આગધવીજ જોઇએ ॥ ૩-૧૨-૭-૨૬૮ ॥ ૬૧૭ ॥

પ્ર૦ ચૈત્ર આશો માસની અઠ્ઠાઈમા પુનમ ગણાય કે નહિ ?

ઉ૦ તે બન્નેય અઠ્ઠાઈમા પુનમ ગણાય છે ॥ ૩-૧૨-૮-૨૬૯ ॥ ॥ ૬૧૮ ॥

પ્ર૦ कीडी चुडयलाओ कुथु उद्देहि घीमिल्ला,
इल्ली मक्कुण जुआ खुडही जूआ य गद्दहिया॥ १ ॥
આરાધન પતાકાની ગાથામા ચુડેલીને તે ઇદ્રિયમા કહી છે, અને જીવ વિચારમાં माइवाहा પદે કરી ચુડેલ અર્થ બે ઇદ્રિયની ગાથામા કરાય છે માટે આ બન્નેયમા પ્રમાણ શુ ?

ઉ૦ ચુડેલ વિષયમા મતાતર જાણવુ અને મતાંતરમા મુઝાવુ નહિ ॥ ૩-૧૨-૯-૨૭૦ ॥ ૬૧૯ ॥

પ્ર૦ રોગી પુરુષને ત્રણ પ્રકારના આહારના ત્યાગ રૂપ અણસણ કરાવાય છે, તે ઉચ્ચરાવવાનો શો વિધિ છે ?

ઉ૦ પહેલા અમુક વખત સુધી કરેલ તિવિહાર ચોવિહાર પચ્ચક્ખાણવાળા પુરુષને સાગારિક અણસણ जइ मे हुज्ज पमाओ० આ ગાથાના ઉચ્ચારપૂર્વક કરાવાય છે ॥ ૩-૧૨-૧૦-૨૭૧ ॥ ૬૨૦ ॥

પ્ર૦ સૂક્ષ્મ નિગોદથી નીકળેલો જીવ ફરી તેમા જાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ સૂક્ષ્મનિગોદથી નીકળેલ જીવ ફરી પણ સૂક્ષ્મ નિગોદમા જઈ શકે છે ॥ ૩-૧૨-૧૧-૨૭૨ ॥ ૬૨૧ ॥

પ્ર૦ ઉપાશ્રયમા પેસતો છુટા શ્રાવક નિસિહી અને નીકળતો આવસ્સહી• કહે ? કે નહિ ?

ઉ૦ સામાયિક વિગેરે વ્રતવિનાનો શ્રાવક પેસતા નિસિહી કહે,

પણ નીકળતા **આવસ્સહી** કહે નહિ ॥ ૩-૧૨-૧૨-૨૭૩ ॥ ॥ ૬૨૨ ।

પ્ર૦ જિનમંદિરમાથી નીકળતા સાધુઓ અને શ્રાવકોએ **આવસ્સહી** કહેવી ? કે નહિ ?

ઉ૦ સાધુઓએ **આવસ્સહી** કહેવી, પણ શ્રાવકોએ કહેવાય નહિ ॥ ૩-૧૨-૧૩-૨૭૪ ॥ ૬૨૩ ॥

પ્ર૦ **અણિમા** વિગેરે આઠ મહા સિદ્ધિઓ કઈ લબ્ધિમા નમાય છે ? અને મહાનની કે દેશવિરતિ કે મિથ્યાદૃષ્ટિઓને સભવે ? કે નહિ ?

ઉ૦ **અણિમા** વિગેરે સિદ્ધિઓ **વૈક્રિય લબ્ધિમા** અતર્ગત છે, અને તે મિથ્યાત્વીઓ અને સમકિતિઓને સભવે છે ॥ ૩-૧૨-૧૪-૨૭૫ ॥ ૬૨૪ ॥

પ્ર૦ **વીરભગવત** દેશના આપી, **દેવછદામા** પધારે, ત્યારે ૧૧ ગણધરોમા **ગૌતમગણધરજી** મોટા હોવાથી દેશના આપે ? કે પટ્ટધારી હોવાથી **સુધર્મસ્વામી** દેશના આપે ? કે કોઇ બીજા ગણધર દેવ આપે ?

ઉ૦ દીક્ષાએ મોટા હોવાથી **ગૌતમસ્વામી** હાજર હોય, તો તેજ દેશના આપે, અને હાજર ન હોય, તો હાજરમાથી જે મોટા હોય, તે આપે છે ॥ ૩-૧૨-૧૫-૨૭૬ ॥ ૬૨૫ ॥

પ્ર૦ **જબૂસ્વામી** અને **પ્રભવસ્વામિએ** સાથે દીક્ષા લીધી, જબૂસ્વામિનુ ૮૦ વર્ષનુ સર્વ આયુષ્ય છે, અને **પ્રભવસ્વામિનુ** ૮૫ વર્ષનુ છે સાથે દીક્ષા વખતે ૩૦ વર્ષના **પ્રભવ સ્વામિ** હતા તો જબૂસ્વામી વિદ્યમાન છતાજ **પ્રભવસ્વામિનુ** સ્વર્ગવાસીપણુ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે આ બાબત, **પટ્ટાવલીમા** લખેલ હકીકત સાથે કેવી રીતે મળે ?

ઉ૦ જંબૂસ્વામિની દીક્ષા થયા પછી કેટલાક વર્ષોએ પ્રભવ-સ્વામિએ દીક્ષા લીધી હતી, એમ જણાવે છે તેથી કોઇ વિરોધ આવતો નથી તે બાબત **પરિશિષ્ટ પર્વમાં** કહી છે " **પાંચમા** ગણધર ભગવાનને પણ એ પ્રકારે વિનતિ કરી, તેથી પરિવાર સહિત જંબૂસ્વામિને દીક્ષા વિધિ પૂર્વક આપી," હવે કોઇ દિવસે પિતાને પુછીને **પ્રભવ** પણ આવ્યો તેણે પણ **જંબૂ-સ્વામિના** શિષ્ય તરીકે દીક્ષા લીધી ॥ ૩-૧૨-૧૬-૨૭૭ ॥ ॥ ૬૨૬ ॥

પ્ર૦ આકાશનો પ્રદેશ અને પુદ્ગલ પરમાણુ આ બેમાથી સુક્ષ્મ કોણ છે ?

ઉ૦ તે બન્નેયનો વિભાગ થતો નહોવાથી, પ્રદેશની અપેક્ષાએ બન્ને તુલ્ય છે પણ અવગાહનાની અપેક્ષાએ તો એક આકાશ પ્રદેશમા અનન્તા પરમાણુ અવગાહી શકે છે તે વિશેષ જાણવો ॥ ૩-૧૨-૧૭-૨૭૮ ॥ ૬૨૭ ॥

પ્ર૦ **પ્રવચન સારોધ્ધારની** ટીકા વિગેરેમા ઇંદ્રિયોના વિષયનુ પ્રમાણ આત્માગુલે કરી કહ્યુ છે, ચક્ષુના ઉત્કૃષ્ટ વિષયમા જેણે લાખ યોજનનુ શરીર બનાવેલ છે, તે **વિષ્ણુકુમારનુ** દૃષ્ટાંત મૂક્યુ છે તે આવી રીતે – " ચક્ષુ ઇંદ્રિય કાઇક અધિક લાખ યોજન દૂરથી રૂપને દેખી શકે છે **વિષ્ણુકુમાર** વિગેરે પોતાના પગ પાસે રહેલ ખાડાદિકમા રહેલ ઢેફા વિગેરે જોઇ શકે છે, તેથી લાખ યોજનથી કાઇ અધિકપણુ બતાવ્યુ છે એમ **નવતત્ત્વની અવચુર્ણિમા** છે માટે ચક્ષુ ઇંદ્રિયના વિષયમા વિષ્ણુકુમારનુ દૃષ્ટાન્ત બતાવેલ હોવાથી, વિષ્ણુકુમારે વિકુ-ર્વેલુ શરીર આત્માગુલના માપથી બનેલ હોય તેમ જણાવે છે. નહિતર તો, દૃષ્ટાંત બંધબેસતુ બને નહિ આમ છતા હીરપ્ર-

શ્રમા ચોથાપ્રકાશને અતે "વિષ્ણુકુમારે બનાવેલ શરીર ઉત્સેધ અગુલના માપથી છે" એમ કહ્યુ, તે કેવી રીતે ઘટે ?

ઉ૦ વિષ્ણુકુમારે વિકુર્વેલ કાઇક અધિક લાખ યોજનનુ શરીર ચમરેન્દ્ર વિગેરેની પેઠે પ્રમાણ અગુલથી પણ બન્યુ હોય, તેમ સભવે છે માટે આમા કાઈ વાદવિવાદ નથી અને જે હીરપ્રશ્નમા તેને ઉત્સેધ અગુલના માપવાળુ કહ્યુ, તેમા કાઈક વિધેય છે ॥ ૩-૧૨-૧૮-૨૭૯ ॥ ૬૨૮ ॥

પ્ર૦ પ્રતિક્રમણમા ખમાસમણ આપીને ભગવાનહ આચાર્યાહ ઈત્યાદિક ચાર ખમાસમણમા પહેલુ જે ભગવાનહ આપદમા ભગવત્ શબ્દનો અર્થ શો થાય ? કોઇક કહે છે કે–"સુધર્મા સ્વામી થાય" અને કોઈક–"મડલીના સ્વામિ ગીતાર્થ મુનિવર થાય" એમ કહે છે અને કોઈક "તીર્થંકર અર્થ થાય" એમ બોલે છે અને પ્રતિક્રમણ હેતુ ગર્ભ ગ્રથના બાલ બોધમા ચ્યારે ખમાસમણે અરિહન્તાદિક વાદઇ એમ લખ્યુ છે, અને લઘુપ્રતિક્રમણ ગર્ભ હેતુમા ભગવત્ શબ્દના ચાર અર્થ બતાવ્યા છે, માટે શો અર્થ થાય ?

ઉ૦ પરપરાએ ભગવત શબ્દનો અર્થ ધર્માચાર્ય સભળાય છે, અને જે પ્રતિક્રમણ હેતુ ગર્ભના બાલબોધમા "ચાર ખમાસમણે અરિહતાદિક વાદઇ" એમ કહ્યુ છે, તે બાલબોધ કોનો કરેલ છે ? તે જણાવવુ તે જોયા બાદ જણાશે ॥ ૩-૧૨-૧૮-૨૮૦ ॥ ૬૨૯ ॥

પ્ર૦ દેરાસરમા મૂળનાયકની દૃષ્ટિ દ્વારશાખાના કેટલામા ભાગે લાવવી જોઇએ ? અને વિવેક વિલાસ વિગેરેમા શુ બતાવ્યુ છે ?

ઉ૦ વિવેક વિલાસમા—

द्वारशाखाष्टभि र्भागैरधः पक्षात् विधीयते ।
मुक्त्वाऽष्टम विभाग च, यो भाग'सप्तमः पुनः ॥१॥
तस्यापि सप्तमे भागे, गजांशस्तत्र सम्भवेत् ।
प्रासाद-प्रतिमादृष्टि र्नियोज्या तत्र शिल्पिभि ॥२॥

"દ્વાર શાખાના નીચેથી ઉપર સુધી આઠ ભાગ કરવા તેમા સહુથી ઉપરનો આઠમો ભાગ છોડી દેવો, અને વળી સાતમા ભાગના આઠ ભાગ કરવા, તેમા નીચેથી તેનો યે સાતમો ભાગ આવે, તેમા ગજાંશ સભવે, માટે તેમા શિલ્પિઓએ પ્રતિમાની દૃષ્ટિ રાખવી

"દ્વાર શાખાના કરેલા આઠભાગોમાથી જે સાતમો ભાગ છે, તેના આઠ ભાગ કરવા તેમા નીચેના છઃ અને ઉપરનો એક• છોડી દઇ સાતમા ભાગમા પ્રતિમાની દૃષ્ટિ રખાય છે, તે જાણી લેવુ ॥ ૩-૧૨-૨૦-૨૮૧ ॥ ૬૩૦ ॥

પ્ર૦ જિનમદિરમા ભમતીની દેરીઓ ૨૩ કરવી કે ૨૪ ? "મૂળ નાયક સાથે ચોવીશ થાય માટે ૨૩ જ કરવી " એમ કોઈ કહે છે તેથી આમા પ્રમાણ શુ ?

ઉ૦ મૂળનાયકના દેરાથી જુદી ૨૪ દેરીઓ કરાય છે, એમ અહીંના સત્રધારો કહે છે ॥ ૩-૧૨-૨૧-૨૮૨ ॥ ૬૩૧ ॥

પ્ર૦ ચાર નિકાયના દેવોની એક એક કોટિ એટલે ચાર ક્રોડ દેવો જઘન્યથી તીર્થંકર પ્રભુ પાસે હોય ? કે તમામના મળી એક ક્રોડ દેવો હોય ? તે જણાવવા કૃપા કરશો કોઈ કહે છે કે- "ચાર ક્રોડના અક્ષર વીતરાગસ્તવ ટીકામા છે " તે સાચુ છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ચારે નિકાયના મળી એક ક્રોડ દેવો હોય છે, એમ જણાય છે

કેમકે નામમાલા વિગેરેમા તેમ કહેલ છે અને જેમા "દરેક નિકાયના એક એક ક્રોડ દેવો હોય" એમ કહેલ હોય, તે વીતરાગ સ્તવની ટીકા કઈ ? અને કોણે બનાવેલ છે ? તે જણાવવુ તેથી જાણાને ॥ ૩–૧૨–૨૨–૨૮૩ ॥ ૬૩૨ ॥

પ્ર૦ જિનેશ્વરના સમોસરણમા સખ્યાતા દેવો માય ? કે અસખ્યાતા માય ?

ઉ૦ યોગશાસ્ત્ર ટીકામા કહ્યુ કે " સમોસરણમા અસખ્યાતા સુરનર વિગેરે માઈ જાય છે " માટે તેમા કાઈ અયોગ્ય નથી અને જે નામામાલા વિગેરેમા કોઈ ઠેકાણે કોટાકોટિ સખ્યા બતાવી છે, તેમા વિશેષની વિવક્ષા કરી નથી એમ જણાય છે ॥ ૩–૧૨–૨૩–૨૮૪ ॥ ૬૩૩ ॥

પ્ર૦ સવચ્છરી પ્રતિક્રમણમા " ૪૦ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરી ઉપર એક નવકારનોકાઉસ્સગ્ગ કરવો " એમ કોઈ કહે છે. અને કોઈ કહે છે કે " છેલ્લો નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ ન કરવો " આમા પ્રમાણ શુ ?

ઉ૦ સવચ્છરી પ્રતિક્રમણમા નવકાર સહિત ૪૦ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ કરવાનુ પ્રતિક્રમણ હેતુ ગર્ભ ગ્રથમા કહ્યુ છે અને પરપરાએ પણ તેમજ કરાય છે ॥ ૩–૧૨–૨૪–૨૮૫ ॥૬૩૪॥

પ્ર૦ ગૃહસ્થની હાજરીમા વિચરતા સાધુઓએ રજોહરણે કરી પગ પૂજવામા આવે, તો પ્રમાર્જના અસયમ દોષ બતાવેલ છે, તેમા શુ હેતુ છે ?

ઉ૦ અપરિણિત લોકો ઉપહાસ વિગેરે કરે, તે હેતુ જાણવો ॥ ૩–૧૨–૨૫–૨૮૬ ॥ ૬૩૫ ॥

પ્ર૦ જે અરિહત આદિ વિશપદનુ આરાધન કરે છે, તેમા તે પદનુ ગણણુ ઉપવાસના દિવસેજ કરાય ? કે ત્રણ દિવસ સુધીમા કરાય ?

ઉ૦ જે ચોથ ભક્તે વીસસ્થાનક તપ આરંભન કરે છે, તે જો જુદા જુદા ચોથ–ભત્તો કરતો હોય, તો ત્રણેય દિવસમાં પણ પદનું ગણણું કરી શકે. પણ લાગલાગટ કરે, તો સંભવ પ્રમાણે કરે એમ જાણવું ॥ ૩–૧૨–૨૬–૨૮૭ ॥ ૬૩૬ ॥

પ્ર૦ આ જગતમાં કેટલાક જીવો પહેલા અનેક પ્રકારની યોનિવાળા બની પોતે કરેલ કર્મને આધીન બનેલા હોવાથી, ત્રસ અને સ્થાવરના સચિત્ત અને અચિત્ત શરીરોમાં પૃથ્વીકાયપણાએ ઉત્પન્ન થાય છે

જેમ "મસ્તકમાં મણિ પેદા થાય હાથીદાંતમાં મોતીઓ પેદા થાય વિકલેન્દ્રિય સીપો વિગેરેમાં પણ મોતીઓ થાય અને પારકર વિગેરે ભૂમિમાં લવણપણે ઉપજે છે" આ પાઠ **સૂયડાંગ સૂત્રની દીપિકામાં** છે એમ કહીને ખરતરો મોતીને સચિત્ત કહે છે અને **હીરપ્રશ્નમાં** મોતી અચિત્ત કહેલ છે, તો તે કેવી રીતે છે?

ઉ૦ **સૂયડાંગ સૂત્રની દીપિકા વિગેરેમાં** "મોતી જોકે સચિત્તપણે ઉપજે" એમ કહેલ છે, તોપણ **અનુયોગદ્વાર** વિગેરેમાં અચિત્ત મોતી કહ્યા છે, તેથી ઉપજવાના સ્થાને મોતી સચિત્ત હોય, અને ત્યાંથી બહાર નિકળેલા અચિત્ત હોય છે. એમ **બહુશ્રુતો** કહે છે જેઓ સર્વદા મોતીનું સચિત્તપણું કહેનારા હોય તેઓને મોતીના ચુડલાવાળી શ્રાવિકાઓના હાથે આહારાદિકનું વહોરવું વિગેરે વર્જી દેવું પડશે ॥ ૩–૧૨–૨૭ –૨૮૮ ॥ ૬૩૭ ॥

પ્ર૦ **"जाय–मयसूअगाईनिच्छूढा"** ઇત્યાદિ આમાં **સૂતક** શબ્દ દરેક સાથે જોડાય છે, તેથી **જાતસૂતક**–જન્મ પછી દશ દિવસ સુધી, અને **મૃતસૂતક**–મરણ પછી ૧૦ દિવસ સુધી હોય છે

તેમા જે વર્જ્ય છે, તે બે પ્રકારે છે લાકિક અને લોકોત્તર તેમા લૌકિક બે પ્રકારે છે ઇત્વર અને યાવતકથિક તેમા ઇત્વર મરણ વિગેરેનુ તે બતાવે છે–લોકમા સૂતકના દશ દિવસ વર્જ્ય છે, તે ઇત્વર છે અને યાવત્કથિકઃ એટલે વરુડ છીપા ચામડીઆ ડોંબ વિગેરે–અસ્પૃશ્ય જાતિઓના સ્પર્શ વર્જવો, આ પ્રમાણે વ્યવહાર ટીકામા છે " એમ કહીને ખરતરો સૂતકનુ ઘર ૧૦ દિવસ સુધી વર્જે છે અને હીરપ્રશ્નમા તો કહ્યુ છે કે–"દશ દિવસનો પ્રતિબધ જાણ્યો નથી " તો આ બાબત કેમ છે ?

ઉ૦ વ્યવહારસૂત્રની ટીકામા જે દશ દિવસનુ વર્જન છે, તે દેશ-વિશેષને આશ્રયીને છે, તેથી જે દેશમા સૂતકસબધી જે મર્યાદા હોય, તેટલા દિવસ વર્જવા, તેથી પ્રશ્નોત્તર ગ્રથ સાથે કાઇ વિરોધ આવશે નહિ ॥૩–૧૨–૨૮–૨૮૯॥૬૩૮॥

પ્ર૦ પ્રવચન સારોદ્ધારના ત્રીજા શતકની ૩૩ મી ગાથાના सगारिगाइमि अप्पवड्डिजे આ પદના વ્યાખ્યાનમા આણદ-સૂરિજીએ કહેલ છે કે –" સાગરી વિગેરે ન નાખ્યા હોય, તેવો દહીંનો ઘોળ વિગેરે કલ્પે છે, જો સાગરી વિગેરે નાખ્યા હોય, તો વિદલદોષનો સભવ હોવાથી ઘોળ વિગેરે કલ્પે નહિ " આ વચનના બળથી ખરતરો સાગરિફળ અને બાવળના પડાને પણ વિદલપણે માને છે આનદસૂરિ તો વડગચ્છીય સભળાય છે, માટે તેનુ વચન કેવી રીતે આપણને પ્રમાણ ન હોય ?

ઉ૦ આનદસૂરિનો કરેલો ગ્રથ તો હજુ સુધી જોવામા આવ્યો નથી, તે જોવામા આવે, તો તે સબધી વિચાર કરવો વ્યાજબી ગણાય નહિતર તો ન ગણાય ॥૩–૧૨–૨૯–૨૯૦॥૬૩૯॥

પ્ર૦ પન્નવણાના બીજા પદમા બાદર અગ્નિના અધિકારમા **वाघाय पडुच्च पञ्चसु महाविदेहेसु** આ પદના વ્યાખ્યાનમા "વ્યાઘાત–એટલે અતિસ્નિગ્ધકાલ' અથવા અતિ લુખો કાલ તે છતા અગ્નિનો વિચ્છેદ થાય છે, તેથી જ્યારે પાચ **ભરત** અને **ઐરવતમા સુષમ–સુષમા** અને **સુષમ–દુષમા** વર્તે છે, ત્યારે અતિસ્નિગ્ધકાલ છે, અને **દુષમ દુષમામા** અતિ લુખો કાલ છે, તેમા અગ્નિનો વિચ્છેદ છે" એમ કહ્યુ છે આ કથનમા પહેલા આરે અને ત્રીજા આરે બાદર અગ્નિનો નિષેધ કહ્યો, બીજા આરે નહિ તેથી બીજા આરે અગ્નિ હોય? કે નહિ ?

વળી, **સુષમ–દુષમામા** અગ્નિનો નિષેધ કહ્યો અને **अगणिस्स य उट्ठाणे** ઇત્યાદિકે ફરી અગ્નિનો સભવ કહ્યો, તે કેવી રીતે ઘટે ?

વળી, ઉત્સર્પિણીનો બીજો આરો કેટલોક જાય, ત્યારે બાદર અગ્નિ ઉપજશે, અને કેટલોક જશે, ત્યારે નીતિ શરૂ થશે, તે નીતિનો પ્રવર્તક કોણ થશે ?

ઉ૦ **પન્નવણાના** પાઠ અનુસાર પહેલા બીજા અને ત્રીજા આરામા કાળનુ અતિસ્નિગ્ધપણુ કહ્યુ છે, તેથી શકા શી રહે? અર્થાત્ ન જ રહેવી જોઇએ ત્રીજા આરામા અતિસ્નિગ્ધપણુ કહ્યુ છે, છતા "તેને છેડે અગ્નિનુ ઉત્થાન થાય" ઇત્યાદિ કથન તો અલ્પની અવિવક્ષા હોવાથી દૂષણ કરનાર નથી

"ઉત્સર્પિણીના બીજા આરાની શરૂઆતમા પુષ્કરાવર્ત વિગેરે પાચ મેઘો વર્ષવાથી બાદર વનસ્પતિ પ્રગટ થવાથી, બીલથી બહાર નીકળેલ મનુષ્યોએ માસાદિ વર્જનરૂપ નીતિ આદરી, અનેગામડા વિગેરેની રચના આદિ શબ્દથી અગ્નિ વિગેરેનો

સભવ થતા પાકાદિક કરવાનુ બીજા આગને છેડે અનિગ્મગણુ-
વાળા પહેલા **વિમલ વાહન કુલકગ્થી** પ્રવર્ત્યું " એમ હેમ-
વીર ચરિત્રમા કહેલ છે. ॥ ૩-૧૨-૩૦-૨૯૧ ॥ ૬૪૦ ॥

પ્ર૦ **પન્નવણાના બીજા પદમા** બેઇંદ્રીય વિગેરે **પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તાના સ્થાનના પ્રશ્નના અધિકારમા उड्ढलोए तदेक्कदेसभागे** આ પદમા-" ઉર્ધ્વલોકમા તેના એક દેશ ભાગમા " એટલે **મેરુપર્વત** વિગેગ્ની વાવડીઓમા શખ વિગેગ બે ઇંદ્રિયાદિ જીવો કહેલા છે, અને

एगिंदिअ पचेंदिय उड्ढे अ अहे अ तिरिअ लोए अ।

विगलिंदिअ जीवा पुण, तिरिअलोए मुणेअ-वा ॥१॥

આ ગાથામા "તિર્ગ્છાલોકમાં વિકલેદ્રિય જીવો જાણવા" એમ કહ્યુ તે કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ **એગિંદિય પચિંદિય૦** આ ગાથામા જે તીર્ગ્છાલોકમાજ બે ઇંદ્રિયજીવોનુ પ્રતિપાદન કર્યું, તે બહુનતાને આશ્રયીને જાણવુ ॥ ૩-૧૨-૩૧-૨૯૨ ॥ ૬૪૧ ॥

પ્ર૦ **પ્રથમપદમા આસાલિકના અધિકારમા अतोमुहुत्तद्धा-उआ** આ પાઠ દેખાય છે, અને **ટીકામા અદ્ધા** એ પદનુ વ્યાખ્યાન જોવામા આવતુ નથી, તેથી **સૂત્રમા** તે પદ અધિક છે ? કે **ટીકામા** ન્યૂન છે ?

ઉ૦ સૂત્રમા **अद्धा** પ૦ છે, **ટીકામા** તેનુ વ્યાખ્યાન કર્યું નથી, તે તો સુગમ હોવાથી કરેલ નથી એમ જાણવુ ॥ ૩-૧૨-૩૨-૨૯૩ ॥ ૬૪૨ ॥

પ્ર૦ લીના નાળીએરમા અથવા સૂકા નાળીએરમા કેટલા જીવ હોય ? તેમજ તેના બીયામા સખ્યાતા જીવ હોય ? કે અસખ્યાતા

હોય ? કે અનંતા જીવો હોય ? કેમકે-કેટલાક બીયામા અનન્તા જીવો હોય, એમ પ્રતિપાદન કર્યું છે, માટે ખરું શું છે ?

ઉ० બી સહિત નાળીએરમા એકજ જીવ હોય છે ॥ ૩-૧૨-૩૩ ૨૯૪ ॥ ૬૪૩॥

પ્ર० લીલા તથા સુકા નીંગોડામા કેટલા જીવો હોય ?

ઉ० લીલા અથવા સુકા નીંગોડામા બે જીવ કહેલ છે ॥ ૩-૧૨-૩૪-૨૯૫ ॥ ૬૪૪॥

પ્ર० આમળા વનસ્પતિમા સંખ્યાતા જીવો, અસંખ્યાતા જીવો ? કે અનંત જીવો હોય ? અને તેનું સ્વરૂપ કયા ગ્રંથમા કહેલું છે ?

ઉ० આમળાના મૂળ વિગેરેમા અસંખ્યાત જીવો હોય છે અને પાંદડા વિગેરેમા એક એક જીવ હોય છે એમ પન્નવણા સૂત્ર વિગેરેમા કહ્યું છે ॥ ૩-૧૨-૩૫-૨૯૬ ॥ ૬૪૫ ॥

પ્ર० ઉત્સેધ આંગુલથી બનેલ ત્રણ હાથથી માંડી છ હાથવાળા જીવોને તેજ ભવમા મોક્ષ થાય ? કે નહિ ?

ઉ० ઉત્સેધ અંગુલથી બનેલ બે હાથથી માંડી પાંચસો ધનુષ્ય સુધી શરીર ધારણ કરવાવાળા જીવો મુક્તિમા જઇ શકે છે ॥ ૩-૧૨ -૩૬-૨૯૭ ॥ ૬૪૬ ॥

પ્ર० अद्दामलगपमाणे पुढवीकाअे हवंति जे जीवा।
ते पारेवयमित्ता जबूद्दीवे न मायंति ॥ १ ॥
एगमि उदगबिंदुमि, जे जीवा जिणवरेहिं पन्नत्ता।
ते जइ सरसवमित्ता, जंबुद्दीवे न मायंति॥ २ ॥

"લીલા આમળા પ્રમાણ પૃથ્વીકાયના કકડામા જે જીવો હોય છે, તેને પારેવા જેવડા શરીરવાળા કલ્પ્યા હોય, અને તેનાથી જંબૂદ્વીપ ભરવામા આવે, તો તે જીવો જંબૂદ્વીપમા માય નહિ ॥ ૧ ॥

એક પાણીના બિંદુમા જેટલા જીવો જિનેશ્વરોએ કહેલ છે, તે જીવોને સરસવ જેવડા શરીરવાળા કલ્પીને તે જીવોથી જબૂદ્વીપ ભરવામા આવે, તો જબૂદ્વીપમા તે બધા માઈ શકે નહિ."

આ બે ગાથા પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ટીકા અને પ્રવચન સારોદ્ધાર ટીકા વિગેરમા જેમ જોવામા આવે છે, તેમ તેઉ કાય વિગેરે એકેન્દ્રિય જીવોનુ પ્રતિપાદન કરનારી ગાથાઓ પ્રાય કરી ગ્રથમા જોવામા આવતી નથી તેનુ શુ કારણ? તેમજ "બરટીના ચાખા [કુનીયા] પ્રમાણ તેઉકાયમા જે જીવો છે, તેઓને મસ્તકની લિખ પ્રમાણ દેહવાળા કલ્પી, તેનાથી જબૂદ્વીપ ભરવા માડે, તો તેમા નમાઈ શકે નહિ અને માત્ર લીબડાનુ પાન ફરકતાં તેટલામા વાયુકાયમા જેટલા જીવો છે, તેઓનો ખસખસ જેવડો દેહ કલ્પીને ભરવા માડીએ તો જબૂદ્વીપમા માય નહિ" આ અર્થ પ્રમાણ છે? કે નહિ?

વળી, આ અર્થ પ્રતિપાદન કરનાર જેવી તેવી બે ગાથા છૂટા પાનામા છે

घरटीतदुलमित्ता, तेउजीवा जिणेहिं पन्नत्ता ।
मत्थयलिक्खपमाणा जबुद्दीवे न मायन्ति ॥ १ ॥
जे लींबपत्तफरीसा, वाउजीवा जिणेहिं पन्नत्ता ।
ते जइ खसखसमित्ता जबुद्दीवे न मायन्ति ॥ २ ॥

વળી, જે પૃથ્વીકાય વિગેરે જીવનુ પ્રમાણ પ્રતિપાદન કરનારી ગાથામા પારેવા વિગેરે બતાવ્યા છે, તે જુદાજુદા તીર્થંકરના કાળમા જુદા જુદા પ્રમાણવાળો દેહ ધારણ કરવાવાળા હોય છે, તેથી કયા કાળના પારેવા ગ્રહણ કરવા?

ઉ૦ તેઉકાય વિગેરેના શરીરનુ માપ પ્રતિપાદન કરનારી બે ગાથા એક મોટા ગ્રથોમા જોવામા આવતી નથી, તો પણ સૂત્ર સાથે મળતીજ છે કેમકે—તેનો અર્થ સૂત્રને અનુસરતો છે તેમજ જીવમાન પ્રતિપાદન કરનાર પારેવા વિગેરેનુ માન અવસ્થિત-કાળવાળા **મહાવિદેહ**મા જે હોય છે, તે ગ્રહણ કરવુ એમ જણાય છે ભોળાજીવોને બોધ કરવા માટે આ ઉપદેશ છે માટે તેમા કાઈ પણ દોષ નથી ॥ ૩–૧૨–૩૭–૨૯૮॥૬૪૭॥

પ્ર૦ **નામમાલામા છઠ્ઠે આરે** મનુષ્યો ૧૬ વર્ષના આયુષ્ય વાળા અને એક હાથ ઉચા દેહવાળા થશે ' એક કહ્યુ છે અને **લઘુક્ષેત્રસમાસમા** તો " **પાચમા સરીખા છઠ્ઠા આ-**રામા બે હાથ ઉચા અને ૨૦ વરસના આઉખાવાળા મનુષ્યો થશે " એમ કહ્યુ. તે શી રીતે બવ બેમતુ થાય?

ઉ૦ **નામમાલામા** મનુષ્યનુ જે માન બતાવ્યુ, તે છઠ્ઠા આરાના છેલ્લા ભાગનુ જાણવુ અને લઘુક્ષેત્ર **સમાસમાં** જે કહ્યુ, તે **છઠ્ઠા આરાના પહેલા દિવસને** આશ્રયીને જાણવુ ॥ ૩–૧૨–૩૮–૨૯૯ ॥ ૬૪૮ ॥

પ્ર૦ **લઘુક્ષેત્ર સમાસમા** " પ્રથમના ત્રણ આરાઓમા મનુષ્યોને અનુક્રમે ૩–૨ અને ૧ દિવસે તુવરનો કણ–બોર–અને આબળા પ્રમાણ આહાર હોય છે " એમ કહ્યુ છે તો તે તુવરનો દાણો વિગેરે આરે આરે જુદા જુદા માનવાળા હોય છે તેથી કયા આરાના તે ગ્રહણ કરવા ?

ઉ૦ પહેલા બીજા અને ત્રીજા આરામા જેવડા થાય તે લેવા તે પ્રમાણે આહાર હોય એમ જાણવુ ॥ ૩–૧૨–૩૯–૩૦૦ ॥ ॥ ૬૪૯ ॥ [આ કાળના જીવોને સમજાવવાના ઉદ્દેશથી એ માપ આપેલ હોય તો આ કાળના માપના તુવેર વિગેરે લેવા ઠીક

લાગે છે આ બાબત પ્રાચીન ગાથાઓમા વિવેચન જોવામા આવેલુ છે]

પ્ર० **मज्झण्णाओ परओ जाव दिवसस्स अंतो मुहुत्त ताव घिप्पइ०**

"મધ્યાન્હથી લઇ દિવસના છેલ્લા અંતર્મુહૂર્ત સુધી પોસહ લેવાય, એમ **સામાચારીમા** છે તેથી ત્રીજા પહોરની પહેલાં અને મધ્યાન્હથી આગળ રાત્રિપોસહ લેવો કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ० મધ્યાન્હ પછી રાત્રિપોસહ લેવો કલ્પે છે, પણ હાલમા પ્રવૃત્તિ મુજબ પડિલેહણથી પહેલા ઉચ્ચરાવવો નથી પરંતુ પડિલેહણ બાદ કરાવાય છે ॥ ३-१२-४०-३०१ ॥ ६५० ॥

પ્ર० શનિ વિગેરે ગ્રહોની રાશિ પરાવર્તનનો આ દિવસ છે, એમ જાણીને જેઓ જિનેશ્વરની પૂજા આંબિલ વિગેરે કરે, તેઓનુ સમકિત મલીન થાય ? કે નહિ ?

ઉ० શનિ વિગેરે ગ્રહોની રાશિ ફરે તે દિવસે વિશેષ તપ પૂજા વિગેરે કરે, તેઓનુ સમકિત મલિન થાય તેમ જાણેલ નથી ॥ ३-१२-४१-३०२ ॥ ६५१ ॥

પ્ર० જે દિવસથી માંડીને **શિવપથીઓ માઘસ્નાન** કરે, તે દિવસથી માંડી કેટલાક શ્રાવકો પણ પોતાના ઘરે ઉનુ પાણી વિગેરેથી સ્નાન કરીને જિનમંદિરમા જઇ, જિન પૂજા કરે અને તે માસના છેલ્લા દિવસે જિનેશ્વરની ભક્તિને માટે રાતિ જગો અને લાડવા વિગેરે પકવાન કરે છે, તેને **માઘસ્નાન** કહેવાય છે "તે કરવામા મિથ્યાત્વ લાગે," એમ કહીને કેટલાક નિષેધ કરે છે તે પ્રમાણ છે ? કે નહિ ?

ઉ० **માઘ મહિનામા** સ્નાન પૂજા છેડે રાતિ જગો અને લાડવા વિગેરેનુ કરવુ ! એવુ જેઓ કરે છે, તે વ્યાજબી લાગતુ નથી પ્રસંગદોષ વિગેરે થઇ જાય, માટે તે ભયથી તે અનાચીર્ણ છે ॥ ३-१२-४२-३०३ ॥ ६५२ ॥

પ્ર૦ મોહનીયકર્મ તોડવા ૨૮ અઠ્ઠમો નિરંતર કરવા શરૂ કર્યા, તેની વચમાં ઉચ્ચરેલ **પંચમી** રોહિણી વિગેરે દિવસ આવે, તો તેની તપશ્ચર્યા અઠ્ઠમોમાં સમાઈ જાય ? કે જુદો ઉપવાસ કરવો જોઈએ ?

ઉ૦ મોહનીય કર્મના નિરંતર અઠ્ઠમો કરવા શરૂ કર્યા અને વચગાળે **પંચમી રોહિણી** વિગેરેનો તપ જેટલો કરવો બાકી રહ્યો હોય, તે શક્તિ છતાં પાછી કરી આપવો, અને શક્તિ ન હોય, તો તેમાં પણ આવી જાય છે ॥ ૩-૧૨-૪૩-૩૦૪ ॥ ૬૫૩ ॥

પ્ર૦ પદનું ગણણું અથવા એકવારનું દેવવંદન ભૂલી જવાય, તો બીજે દિવસે પારણું કરવા અગાઉ તે કરી લે, તો સુઝે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પ્રથમ દિવસે વિસ્મરણથી રહી ગયેલ **પદગણણું** અથવા એક વખતનું દેવવંદન બીજા દિવસે પારણા પહેલાં તપનો છેલ્લો દિવસ હોય વિગેરે મહાન કારણ સિવાય કરવું કલ્પે નહિ પરંતુ વધુ જોવામાં આવે છે ॥ ૩-૧૨-૪૪-૩૦૫ ॥ ૬૫૪ ॥

પ્ર૦ **પાંચમી શ્રાવક પડિમામાં** કછોટો વાળવાનો નિષેધ છે, તે બાબત કોઈ કહે છે કે-" રાત્રિએ ચારે દિશાના કાઉસ્સગ્ગમાં કછોટો વાળવો નહિ બીજા તમામ અવસરે કછોટો વાળવોજ " તો આમાં શું તત્ત્વ છે ?

ઉ૦ **પાંચમી પડિમાથી** अबद्धकच्छ " અબદ્ધકચ્છવાળો શ્રાવક રહે ' આમ ગ્રંથમાં જોવામાં આવ્યું છે " કાઉસ્સગ્ગ વખતેજ કછોટો વાળવો નહિ " એમ જે બોલે છે, તેને પૂછવું કે-એવા અક્ષરો કયા ગ્રંથમાં છે ? ॥ ૩-૧૨-૪૫-૩૦૬ ॥ ॥ ૬૫૫ ॥

પ્ર૦ સમવસરણ સ્તોત્રમા "યક્ષો ચામરો વીંજે," એમ કહ્યુ છેઃ
कक्कलिअकणयदंडा सोहम्मीसाण सुरवरा ताव ।
दालिंति चामराइं उभओ पासेसु उद्धुट्ठिआ ॥

શીલભાવના સૂત્ર ટીકાની આ બતાવેલ ગાથામા તો "સૌધર્મ ઇન્દ્ર અને ઇશાનઇંદ્ર ચામરો ઢાળે છે, એમ કહ્યુ. તો આ બેમાથી પ્રમાણ શુ ?

ઉ૦ શીલભાવના ગ્રંથ અહી મળી શક્યો નથી ॥ ૩–૧૨–૪૬ –૩૦૭ ॥ ૬૫૬ ॥

પ્ર૦ તીર્થંકરદેવનુ વ્યાખ્યાન શ્રાવિકાઓ ઉભી ઉભી સાભળે, તેવો પાઠ કયા છે ?

ઉ૦ આચારાગ ટીકામા "સ્ત્રીઓ ઉભા ઉભા સાભળે," તેમ કહેલ છે ॥ ૩–૧૨–૪૭–૩૦૮ ॥ ૬૫૭ ॥

પ્ર૦ શ્રાવિકા પેઠે દેવીઓ પણ ઉભા વ્યાખ્યાન સાભળે ? કે બેઠા બેઠા સાભળે ?

ઉ૦ "દેવીઓ ઉભા ઉભા સાભળે" તેમ આવશ્યકસૂત્રની ટીકામા કહેલ છે ॥ ૩–૧૨–૪૮–૩૦૯ ॥ ૬૫૮ ॥

પ્ર૦ પાછલી રાત્રિએ શ્રાવકો સાધુપાસે જઇ પડિક્કમણુ કરતા જોવામા આવે છે, તેનો પાઠ કયા ગ્રંથમા છે?

ઉ૦ સામાચારી ગ્રંથમા જેમ પોસહ કરવા માટે પાછલી રાત્રિએ સાધુ પાસે આવવુ લખેલુ જોવામા આવે છે તે મુજબ પ્રતિક્રમણ માટે આવે, તે યુક્તિવાળુ જણાય છે ॥ ૩–૧૨–૪૯–૩૧૦ ॥ ૬૫૯ ॥

પ્ર૦ કોઇક–બે ઘડી વિગેરે બાકી રાત્રિ રહી હોય, તે વખતે પોસહ ઉચ્ચરે છે અને કોઇક પડિલેહણ કર્યા બાદ કરે છે, તે બેમા શાસ્ત્રોક્ત વિધિ કયો ?

ઉ૦ પાછલી રાત્રે પોસહકાળમાં પોસહ ઉચ્ચરવો, તે મૂળ વિધિ છે. અને તે કાલનું ઉલ્લંઘન કરવું તે અપવાદવિધાન છે ॥ ૩–૧૨–૫૦–૩૧૧ ॥ ૬૬૦ ॥

પ્ર૦ 'આવશ્યક-ઓઘનિર્યુક્તિ ૧ પિંડનિર્યુક્તિ ૨ ઉત્તરાધ્યયન ૩ અને દશ વૈકાલિક ૪: આ ચાર મૂળ ગ્રંથોને સદા સ્મરણ કરૂં છું ' કુલમંડનસૂરિજીએ રચેલ પ્રાકૃતસિદ્ધાંત સ્તવની આ ગાથા છે તેમાં મૂલ ગ્રંથો ઉપર્યુક્ત બતાવ્યા. અને હીરપ્રશ્નમાં કાંઈક ફરકાર દેખાય છે, તો આ બાબત કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ आवस्सय ओहनिज्जुत्ति १ पिंडनिज्जुत्ति २ उत्तरज्झयणे ३। दसकालिअ ४ चउरोवि मूलगंथे सरेमि सया।१। આ ગાથામાં ઓઘનિર્યુક્તિનો નિર્યુક્તિપણાએ આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં સમાવેશ કરેલ હોવાથી, તેની જુદી વિવક્ષા કરી નથી અને પિંડનિર્યુક્તિની પિંડેષણઅધ્યયનથી જુદી ગણતરી કરી છે અને હીર પ્રશ્નમાં તો ઓઘનિર્યુક્તિની છૂટક પાનાના લખાણ મુજબ-તેનો ભિન્ન વિષય હોવાથી જુદી ગણતરી કરી છે અને પીંડનિર્યુક્તિની જુદી ગણતરી કરી નથી માટે બધું યુક્ત છે ॥ ૩–૧૨–૫૧–૩૧૨ ॥૬૬૧॥

પ્ર૦ 'ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરવા પૂર્વક મહાવીરદેવ અને ગણધરોને નમસ્કાર કરીને ઇશાનદીશામાં યોગ્યતા અનુસાર શ્રેણિક-મહારાજ બેસે છે.' આ શીલભાવના સૂત્ર ગાથાના ભાવાર્થ અનુસાર જેમ મહાવીર ભગવંતને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપવી, તેમ ગણધરોને પણ પ્રદક્ષિણા જુદી આપવી ? કે નહિ ?

ઉ૦ તીર્થંકર ભગવાનને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરતાં સાથેજ ગણધરોને

પણ આવી જાય છે એમ જણાય છે ॥ ૩-૧૨-૫૨-૩૧૩ ॥ ૬૬૨ ॥

પ્ર૦ કેટલાક વૃદ્ધપોસાળિઆ એમ કહે છે કે **इरिआकुसुमिणु-सग्गो॰** વિગેરે આ બે ગાથામાં બતાવેલ બે વિધિ માર્ગ વિગેરેના કારણે શ્રદ્ધાળુ કરે નહિ. તે યોગ્ય છે? કે અયોગ્ય છે?

ઉ૦ ગુરુવંદન ભાષ્યની આ ૩૮મી અને ૩૯મી ગાથા પ્રમાણે માર્ગ વિગેરે કારણ છતાં પણ, તે બે વિધિ નાચરવી યુક્ત છે ॥ ૩-૧૨-૫૩-૩૧૪ ॥ ૬૬૩ ॥

પ્ર૦ પ્રતિષ્ઠામાં પ્રતિમાના નેત્ર ખોલવાના અંજનમાં મધ નખાય? કે નહિ?

ઉ૦ કાલમાં પ્રતિમાના અંજનમાં મધુ શબ્દે કરી સાકર કહેવાય છે માટે તેજ નખાય છે ॥ ૩-૧૨-૫૪-૩૧૫ ॥ ૬૬૪ ॥

૧૩

પણ્ડિત શ્રી જયવન્ત ઋષિ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ ચોમાસામાં વિજયાદશમી સુધી ખાંડ વહોરવી કેમ કલ્પે નહિ?

ઉ૦ પરંપરાએ ત્યાં સુધી ખાંડ લેવાનો નિષેધ કરેલો છે ॥ ૩-૧૩-૧-૩૧૬ ॥ ૬૬૫ ॥

પ્ર૦ પ્રતિક્રમણમાં વિજળી અને દીવા વિગેરેનો પ્રકાશ શરીર ઉપર પડે, તો અગ્નિકાયની વિરાધના મનાય છે, તે તપાએ કરેલા ગ્રંથમાં છે? કે કોઇ બીજા ગ્રંથમાં છે?

ઉ૦ આવશ્યકનિર્યુક્તિ કાઉસ્સગ્ગ અધ્યયનમાં—अगणीउ छिंदिज्ज व, बोहिअ खोभाइ दीहडक्को वा। आगारेहिं अभग्गो उस्सग्गो एवमाईहिं ॥ આ ગાથામાં અગ

ભિત્તિ-એટલે જ્યારે દીવા વિગેરેનો પ્રકાશ કરસે, ત્યારે ઓઢવાને માટે કાબળી વિગેરે લેવી પડે, તોપણ કાઉસ્સગનો ભગ થતો નથી એમ બતાવેલ છે ॥ ૩-૧૩-૨-૩૧૭ ॥ ॥ ૬૬૬ ॥

૧૪

પણ્ડિત શ્રી ભક્તિસાગર ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ ખરતર ગચ્છવાળા કહે છે કે-" અમારા પોસાતીઓ રાત્રિના ચોથા પહોરમા ઉઠીને પોસહમા સામાયિક કરે છે, અને તેનો પાઠ **પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ચૂર્ણિમા છે**, તેથી તમારા આચાર્યો પોસાતીને સામાયિક કેમ કરાવતા નથી ? "

ઉ૦ રાત્રિ પોસહમા પાછલી રાત્રિએ સામાયિક કરવા આશ્રયીને જે **ચૂર્ણિના** અક્ષરો છે, તેનુ વિશેષ **સામાચારી** તરીકે સમર્થન કરવુ જોઇયે પણ તેમા દૂષણ આપવુ જોઇએ નહિ કેમકે-તે **ચૂર્ણિ** શિષ્ટપુરુષે બનાવેલી છે તે અક્ષરો જોવાથી સામાયિક કરાવવાની ફરજ અમારા ઉપર આવી પડતી નથી કેમકે-તમામ વિશેષ **સામાચારીઓ** અવશ્યે કરી બધાઓએ કરવી જ જોઇયે તેવા શાસ્ત્રના અક્ષરો જોવામા આવતા નથી. અને વળી **ખરતર પક્ષવાળાઓને ચૂર્ણિનુ** આ એક વાક્ય પકડવુ, તે વ્યાજબી ભાસતુ નથી કેમકે-**ચૂર્ણિમાં** રહેલી તમામ **સમાચારી** તેઓ કરતા નથી અને જો તેઓ **ચૂર્ણિને** પ્રમાણજ માનતા હોય, તો તેમા રહેલી તમામ **સમાચારી** પણ તેઓ કેમ કરતા નથી ? આ વિષયમા બહુ કહેવા યોગ્ય છે ॥ ૩-૧૪-૧-૩૧૮ ॥ ૬૬૭ ॥

પ્રકારે કહ્યુ છે કે-"આ મર્ગે પણ હોય છે" જોકે બીજે ઠેકાણે મિથ્યાદૃષ્ટિઓ કહ્યા છે તો પણ અહીં સમકિતિઓ ગ્રહણ કરવા કેમકે-સાની ગીતે **અસ્તિત્વવાદિઓ** હોય, તેઓને જ અહીં ગ્રહણ કરેલા છે **ભગવતીસૂત્ર** વિશેષ બાબત સૂચવી ગયુ છે, માટે તેમા **ક્રિયાવાદી** પદે કરી સમકિતિઓ ગ્રહણ કરેલા છે અને બીજે તો **મિથ્યાદૃષ્ટિઓ** પણ લીના છે માટે તે બન્ને **ક્રિયાવાદી** છે એ તત્ત્વ છે ॥ ૩-૧૪-૩-૩૨૦ ॥ ૬૬૯ ॥

પ્ર૦ પન્નવણા ત્રીજા પદની ટીકામા "ક્ષેત્ર અનુભાગે ચિંતવતા ત્રણલોકને સ્પર્શ કરનાર પુદ્ગલો સર્વથી થોડા હોય છે" એમ કહ્યુ છે, તે કયા પુદ્ગલો? અને કેવી રીતે ત્રણ લોક વ્યાપી થાય છે?

ઉ૦ સચિત્ત અને અચિત્ત એમ બે પ્રકારે મહાસ્કંધો છે, તેમા **કેવલિસમુદ્ઘાત** વખતે સકલ લોકમા ફેલાઈ ગયેલો અનન્તાનન્ત પુદ્ગલમય મહાસ્કંધ જીવાવિષ્ટિત હોવાથી, સચિત્ત કહેવાય છે અને તેવી બીજો પુદ્ગલમય છે તે તો વિસ્રસાપરિણામથી બનેલો તે સંપૂર્ણ લોકમા ફેલાયેલો અચિત્તમહાસ્કંધ કહેવાય છે આ પ્રકારે અનેક મહાસ્કંધો સંપૂર્ણલોકમા પસરનારા કેવળિઓએ દેખ્યા છે, તે જાણવા જો આ વિષય જાણવાની તીવ્ર આકાંક્ષા હોય, તો **વિશેષાવશ્યક ટીકા**ની પીઠિકામા દ્રવ્યવર્ગણાનો અધિકાર જોજો ॥ ૩-૧૪ ૮-૩૨૧ ॥ ૬૭૦ ॥

૧૫

પણ્ડિતશ્રી શુભકુશલ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તર

પ્ર૦ હાલમા તપાગચ્છના શ્રાવકો ઇરિયાવહિયા કરવા પૂર્વક સામાયિક મુહપત્તિ પડિલેહે છે, તે બાબત ક્યા શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે?

ઉ૦ મહાનિશીથમા અને હારિભદ્રી દશ વૈકાલિક ટીકામા સ્પષ્ટપણે કહ્યુ છે કે–"ચૈત્યવદન વિગેરે તમામ ક્રિયાઓ ઇરિયાવહિયા પડિક્કમીનેજ કરવી તેમા સામાયિક મુહ-પત્તિની ક્રિયા પણ આવીજ જાય છે તેથી તે પણ ઇરિયાવ-હિયા કરવા પૂર્વક કરવી. તે તત્ત્વ છે ॥ ૩-૧૫-૧-૩૨૨ ॥ ૬૭૧ ॥

૧૬

પણ્ડિતશ્રીપ્રેમવિજયગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ જિનેશ્વરો ગૃહસ્થપણામા દેવનીને અથવા સાધુને પ્રણામ કરે? કે નહિ?

ઉ૦ આ બાબતમા નિષેધ જાણેલ નથી ॥ ૩-૧૬-૧-૩૨૩ ॥ ૬૭૨ ॥

પ્ર૦ ૫૬ દિક્કુમારીઓ કુમારી કેમ કહેવાય છે?

ઉ૦ જેમ સર્વે ભવનપતિદેવો ક્રીડાપ્રિય હોય છે, તેથી તેઓ કુમાર કહેવાય છે, તેમ દિક્કુમારીઓ પણ ભવનપતિદેવી હોવાથી કુમારી કહેવાય છે. ॥ ૩-૧૬-૨-૩૨૪ ॥ ૬૭૩ ॥

૧૭

પણ્ડિતશ્રી મુનિવિમલગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ પ્રતિવાસુદેવને કેટલા? અને કયા કયા રત્નો હોય?

ઉ૦ પ્રતિવાસુદેવને રત્નની સખ્યા અને કયાકયા રત્નો હોય,

નિયમ શાસ્ત્રમા જોયો નથી. તેથી ચક્ર વિગેરે રત્નો સભવ મુજબ હશે, એમ જણાય છે ॥ ૩–૧૭–૧–૩૨૫ ॥ ૬૭૪ ॥

પ્ર૦ કિલ્બિષિયા દેવો પહેલા બીજા ત્રીજા અને છઠ્ઠા દેવલોકની નીચે રહે છે, એમ કહ્યુ છે તેમાં અધ શબ્દે કરી નીચેનો પાથડો સમજવો ? કે તેથી પણ નીચેનો ભાગ સમજવો ?

વળી બત્રીશ લાખ વિમાન વિગેરેમા સાધારણ દેવીઓની પેઠે તેઓના પણ કેટલાક વિમાનો છે ? અને વિમાનના એકભાગમા અથવા વિમાનની બહાર રહે છે ? તેઓનો વિમાનના મધ્યમા વસવાટ અનુચિત છે કેમકે તેઓ ચાડાલ જાતિના છે અને વિમાનના અપાતરાલભાગમા ભૂમિ નહિ હોવાથી, બહાર પણ તેઓનો વસવાટ કેમ ઘટી શકે ? માટે તેઓનુ રહેઠાણ, ગ્રથનો પાઠ બતાવવા પૂર્વક જણાવશો

ઉ૦ કિલ્બિષિયાનો વસવાટ બે દેવલોકા વગેરેની નીચે કહ્યો છે, તેમા અધ શબ્દ નીચેના સ્થાનવાચક છે પણ પહેલા પાથડાનો વાચક નથી ઘટતો, કેમકે ત્રીજા અને છઠ્ઠા દેવલોક સબધી કિલ્બિષિયાઓને પહેલા પાથડામા રહેલી ત્રણ અને તેર સાગરોપમની સ્થિતિનો અસભવ છે, તેમજ તેઓના વિમાનની સખ્યા શાસ્ત્રમા જોવામા આવતી નથી

વળી બત્રીશ લાખ વિગેરેમા તેઓના વિમાનની ગણતરી સભવી શકતી નથી કેમકે–તેઓનો વસવાટ દેવલોકની નીચે બતાવ્યો છે, તત્ત્વ તો સર્વજ્ઞ મહારાજ જાણે ॥ ૩–૧૭–૨–૩૨૬ ॥ ૬૭૫ ॥

પ્ર૦ **जमि उ पीलिज्जतें०** આ ગાથાનો શબ્દપ્રમાણે અર્થ કરીએ, તો બાવળ વિગેરેનુ વિદળપણુ દૂર થઇ શકતુ નથી ઉલટુ સ્થાપન થાય છે કેમકે સ્નેહરહિત બાવળ વિગેરે છે

તેથી તેઓનુ વિદળપણુ ન થાય તેમ આ ગાથાનો ભાવાર્થ જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ બેદળનો અભાવ છતા દાળ કરવામા આવતા પીલ્યા છતાં જેમા સ્નેહ-તેલ ન હોય તે ધાન્યાદિક પૂર્વાચાર્યો વિદળ કહે છે દ્વિદલમા ઉત્પન્ન થયુ હોય, છતા પણ જે સ્નેહવાળુ હોય તો તે વિદળ કહેવાતુ નથી આ પ્રસ્તુત ગાથાનો ભાવાર્થ સ્પષ્ટજ છે તેથી બાવળ વિગેરેના બિજમા સ્નેહ-તેલ હોવાથી તેઓને વિદળતાનો અભાવ છે ॥ ૩-૧૭-૩-૩૨૭ ॥ ૬૭૬ ॥

પ્ર૦ ઉપાસકદશાગમાં અને યોગશાસ્ત્રમા શ્રાવકોને પાચ આચારના અતિચારો કેમ કહ્યા નહિ ?

ઉ૦ ઉપાસકદશાગ અને યોગશાસ્ત્રમા સમકિતમૂલબારવ્રતો જ કહેવાની સરબાત કરી છે, તેથી તે વ્રતોના અતિચારો કહ્યા છે ॥ ૩-૧૭-૪-૩૨૮ ॥ ૬૭૭ ॥

પ્ર૦ आमगोरससम्पृक्तद्विदल આ વાકયમા ગોરસ શબ્દે કરી શુ શુ લેવુ ?

ઉ૦ ગોરસ શબ્દે કરી દુધ દહીં અને છાશ એ ત્રણેય વાના પરપરાએ લેવાય છે યોગશાસ્ત્રટીકામા ગોરસ શબ્દની વ્યાખ્યા કરી નથી ॥ ૩-૧૭-૫-૩૨૯ ॥ ૬૭૮ ॥

પ્ર૦ સસાન એટલે અથાણુ, યોગશાસ્ત્રના અભિપ્રાયે "તેમા જીવો પડી જાય ત્યારે તેનો ત્યાગ કરવુ" એમ બતાવ્યુ પ્રવચનસારોદ્ધારમા તો, સસક્ત વિશેષણ તેને લગાડેલ નથી તો તેમા શો અભિપ્રાય છે ? કઈ રીતીએ કર્યું હોય તો સસાન થાય અને કઈ રીતીએ ન થાય ?

ઉ૦ સસાન-અથાણુ નહિ વાપરવાનુ કારણ તો જીવો પડી ગયા હોય તેજ છે પ્રવચન સારોદ્ધાર ગ્રથમાં સસક્ત પદ

અર્થાપત્તિન્યાયે સમજી શકાય છે જ અને પાણી વિગેરેથી થયેલ લીલાપણુ હોય તો મ નાન થાય છે એમ વૃદ્ધવ્યવહાર છે, તે જાણવો ॥ ૩-૧૭-૬-૩૩૦ ॥ ૬૭૯ ॥

પ્ર૦ પકખી પ્રતિક્રમણમા શ્રાવકો તપાચાર વિગેરેના અતિચારો બોલે છે, તે સાધુઓ સાભળે છે, તો કેવળ સાધુઓ પ્રતિક્રમણ કરે, તો તે અતિચારો બોલે ? કે નહિ ? હમણા તો કોઈ કહેતા નથી

ઉ૦ કેવળ સાધુઓ પ્રતિક્રમણ કરતા હોય, ત્યારે તપાચાર વિગેરેના અતિચારોનુ ધ્યાન આવે, તે વખતે પોતે કહેવા અને તેવી પ્રવૃત્તિ પણ જોવામા આવી છે ॥ ૩-૧૭-૭ ॥ ૩૩૧ ॥ ૬૮૦ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોને ચરવળો રાખવાનુ नद्दिवअक्करणे આ પદથી જણાય છે આ સિવાય કોઈ ચૂર્ણિ વિગેરેમા સ્પષ્ટ કહેલ હોય તો તે અક્ષરો જણાવવા કૃપા કરવી

ઉ૦ **साहुण सगासाओ रयहरण निसिज्ज वा मग्गति, अह घरे नो से उवग्गहिअ रयहरण अत्थि**

"સાધુઓ પાસે કરે તો રજોહરણ અથવા દડાસણ માગી લે અને ઘરે સામાયિક કરે તો તેનુ રજોહરણ હોય છે" ઈત્યાદિ **આવશ્યકચૂર્ણિ** વિગેરેમા **રજોહરણના** અક્ષરો છે શ્રાવકોને રજોહરણ, ચરવળોજ હોય છે ૩-૧૭-૮-૩૩૨ ॥ ૬૮૧ ॥

પ્ર૦ **જીવાભિગમ** વિગેરે સૂત્રોમા આરતિ મગળદીવાનો પાઠ હોય તો, જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ **જીવાભિગમાદિક સૂત્રોમા** આરતી મગળ દીવાનો સાક્ષાત્ પાઠ જોવામા આવતો નથી ઘણા પ્રકરણોમા તો છે પણ

તેમા પચાંગી સ્વીકારનારને કાંઈ હરકત નથી એમ તાત્પર્ય છે ॥ ૩-૧૭-૯-૩૩૩ ॥ ૬૮૨ ॥

પ્ર૦ ખાણમાથી નિકળેલો હીંગલોક **જોયણમય તુ ગતુ** આ વાકયથી વહાણ મારફત સો જોજન આવ્યો હોય, તો અચિત્ત થાય છે તો કૃત્રિમ અચિત્તપણામા તો કાંઈપણ શકા રહે નહિ છતા તેનો અચિત્ત વ્યવહાર કરવામા આવે છે તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ ખાણમાથી નિકળેલો હિંગલોક સોયોજન વિગેરે દૂરથી આવેલો હોવાથી, અને કૃત્રિમતો સ્વત બનેલો હોવાથી એ બન્ને અચિત્ત જણાય છે પણ **અનાચીર્ણ** હોવાથી ગ્રહણ કરતો નથી. હાલમા સરઘાગ્નિ કરેલો હોય તો લેવાય એમ સાધુવ્યવહાર છે ॥ ૩-૧૭-૧૦-૩૩૮ ॥ ૬૮૩ ॥

૧૮

પણ્ડિતશ્રી દેવવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ **जत्थ जल तत्थ वण**

"જ્યા જલ છે ત્યા વનસ્પતિ છે"

આ નિયમ અવધારણવાળો છે ? કે બીજા પ્રકારે પણ છે ? તે વનસ્પતિમા પણ પ્રત્યેક હોય ? કે સાધારણ હોય ? કે ઉભય હોય ? તેમજ **जत्थजल** વિગેરે વચનથી શ્રાવકને ઘડા અગર ગોળા વિગેરેમાથી પાણી વાપરતા વનસ્પતિકાયની વિરાધના લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ આ નિયમ ચોક્કસ છે એમ જણાય છે કેમકે **દશવૈકાલિક પિંડેષણાઅધ્યયનમા** **साहट्टु निक्खिवित्ताण** ઇત્યાદિ ગાથાની ટીકામા તે નિયમ અવધારણ સહિત બતાવેલ છે તેમજ તે વનસ્પતિ બાદર અનતકાય અને પ્રત્યેકરૂપ જણાય છે ઘડા વિગેરેનુ પાણી વાપરવાથી વનસ્પતિની વિરાધના

થાય છે પરંતુ તેના પચ્ચક્ખાણનો ભંગ થતો નથી, કેમકે પચ્ચક્ખાણ વ્યવહારિ વનસ્પતિને આશ્રયીને હોય છે. ॥ ૩-૧૮-૧-૩૩૫ ॥ ૬૮૪ ॥

પ્ર૦ મહાનિશીથમાં નમસ્કારશ્રુતસ્કંધના પાઠમાં ઉપધાન ન કરેનારને વિરાધનાનું ફળ અનંત સંસારમાં ભ્રમણરૂપી બતાવેલ છે, તેને આશ્રયીને કોઈ પૂછે તો શું પ્રરૂપણા કરવી ?

ઉ૦ ઉપધાન નહિ કરવામાં જે અનન્તસંસારિપણું મહાનિશીથમાં બતાવ્યું, તે ઉત્સર્ગનયને આશ્રયીને છે તેથી જે જીવ નાસ્તિક થઈને ઉપધાન કરવામાં નિરપેક્ષ થાય, તેને તે ફળ આપતું, બીજાને નહિ ॥ ૩-૧૮-૨-૩૩૬ ॥ ૬૮૫ ॥

પ્ર૦ પોસાતી એકાસણું કરે તેમાં ભોજન કરે છે, તો તે ભોજન કરવાનો પાઠ કયા ગ્રંથમાં છે ?

ઉ૦ પોસાતીને ભોજન કરવાનો પાઠ પંચાસકચૂર્ણિમાં અને શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણચૂર્ણિ વિગેરેમાં સ્પષ્ટ છે ॥ ૩-૧૮-૩-૩૩૭ ॥ ૬૮૬ ॥

પ્ર૦ चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठपुण्णिमासिणीसु ण पडिपुण्ण पोसह આ સૂયડાગસૂત્રના વાક્યની ટીકામાં ઉદ્દિષ્ટ શબ્દે કરી કલ્યાણક તિથિઓ કહી છે, અને પૌર્ણમાસી શબ્દે કરી ત્રણ ચૌમાસીની પુનમો કહી છે અને રાયપસેણીયટીકામાં તો ઉદ્દિષ્ટ શબ્દે કરી અમાવાસ્યા અને પૌર્ણમાસી શબ્દે કરી તમામ પુનમો કહી છે તો આનો અર્થભેદ કેમ છે ?

ઉ૦ સૂયડાગટીકા અને રાયપસેણીટીકાનું વ્યાખ્યાન ચરિતાનુવાદ બતાવવા પુરતું છે માટે તે વસ્તુનું સાધક અગર બાધક થતું નથી પણ ભગવતીટીકા અને યોગશાસ્ત્રટીકા વિગેરેમાં તો ચારપર્વીના અધિકારમાં ઉદ્દિષ્ટ શબ્દે કરી

સામાન્યથી પૂર્ણિમાઃ અને અમાવાસ્યા કહેલી છે તેથી આમા શ્રાવકોને તે બન્નેય જાણવી ॥ ૩-૧૮-૪-૩૩૮ ॥ ૬૮૭ ॥

પ્ર૦ સિદ્ધાતમા पडिपुण्ण पोसहं पालेमाणे આ પાઠની ટીકામાં "સપૂર્ણ અહોરાત્રિ" એવી વ્યાખ્યા કરેલી છે તેથી ફક્ત દિવસનો જ પોસહ કરવાનો પાઠ કયા છે ?

ઉ૦ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પાચમા અધ્યયનમાં अगारि सामाइ अगाइ આ ગાથાની ટીકા અનુસાર સપૂર્ણ પોસહનુ કરવુ પ્રાયિક જાણવુ ॥ ૩-૧૮-૫-૩૩૯ ॥ ૬૮૮ ॥

પ્ર૦ પોસાતીશ્રાવક પટ્ટમા તથા પાટીઆમા ચિતરેલી પ્રતિમાની વાસક્ષેપે પૂજા કરી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પોસાતી કારણ સિવાય પટ્ટાદિકની પૂજા ન કરી શકે એમ જાણવુ ॥ ૩-૧૮-૬-૩૪૦ ॥ ૬૮૯ ॥

પ્ર૦ કર્મગ્રથનીટીકામા "જાતિસ્મરણ પણ અતીત સખ્યાતા ભવ જાણવારૂપ મતિ જ્ઞાનનોજ ભેદ છે" એમ કહ્યુ અને

पुव्वभवा सो विन्दइ, इक्क दो तिन्नि जाव नवगं वा ।
उवरि तस्स अविसओ सहावओ जाइसरणस्स ॥

તે જાતિ સ્મરણવાળો પૂર્વભવો એક બે ત્રણ યાવત્ નવ ભવોને જાણે છે તેના ઉપર જોવાનો સ્વભાવથી વિષય નથી" આ પ્રકારની આ ગાથામા નવજ ભવો કહ્યા છે, માટે તે કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ આચારાગટીકા અનુસાર જાતિસ્મરણવાળો અતીત-સખ્યાતા ભવોને જાણે એમ જણાય છે કર્મગ્રથની ટીકામા પણ તેજ અભિપ્રાય છે पुव्वभवा सो विन्दइ० આ ગાથા તો છૂટાપાનામા છે પણ તેવા કોઈ ગ્રથની નથી

તેથી તે ગાથા નિર્યુક્તિની હોય નહિ ॥ ૩-૧૮-૭ ॥ ૩૬૧
૧૯૦ ॥

પ્ર૦ छम्मासाउसेसे उप्पन्नं जेसिं केवलं नाणं ।
ते नियमसमुग्घाया सेसा समुग्घाय भयणिज्जा ॥१॥
"છ માસનું આયુષ્ય બાકી છે ત્યારે જેઓને કેવળજ્ઞાન થાય, તેઓ સમુદ્ઘાત કરે જ, અને બીજાઓને ભજના હોય છે "

આમ ગુણસ્થાનકમારોહમાં,

અને

यः षण्मासाधिकायुष्को लभते केवलोद्गमम् ।
करोत्यसौ समुद्घातमन्ये कुर्वन्ति वा न वा ॥१॥
" છમાસથી અધિક આયુષ્યવાળા કેવળજ્ઞાન પામે, તે સમુદ્ઘાત કરે અને બીજાઓ કરે, કે ન કરે "
આ પ્રમાણે ગુણસ્થાનકમારોહમાં છે

અને

यस्य पुनः केवलिनः कर्म भवत्यायुषोऽतिरिक्ततरम् ॥
स समुद्घातं भगवानथ गच्छति तत्समीकर्तुम् ॥ १ ॥
વળી જે કેવળીને આયુષ્યથી અધિક કર્મ હોય તેને સરખુ કરવા માટે તે ભગવાન્ સમુદ્ઘાતને પામે છે "

આ પ્રમાણે પ્રશમરતિમાં છે આ ત્રણમાં કયા કેવલી સમુદ્ઘાત કરે ? અને કયા ન કરે ?

ઉ૦ પન્નવણાટીકા પ્રવચનસારોદ્ધારટીકા અને પ્રશમરતિ વિગેરેમાં સામાન્યથી સમુદ્ઘાતનું સ્વરૂપ કહ્યું છે તેમાં કાંઈ પણ તફાવત નથી અને ગુણસ્થાનકમારોહમાં તો षण्मासाधिकायुष्क ઇત્યાદિ તફાવત પણ દેખાય છે

આમા મતભેદ જણાવે છે. તત્ત્વતો કેવળી મહારાજ જાણે. દીવાળીકલ્પકારનો મતતો ગુણસ્થાનક્રમારોહટીકાકારે પોતે પ્રતિપાદન કરેલના સમર્થન માટે દીવાળિ કલ્પની ગાથા સામાન્યે કરી બનાવી છે તેથી ગુણસ્થાનક્રમારોહટીકાકારને અનુસરતો જ છે માટેમાટે તે બેન્નેનુ મળતાપણુ તો छम्मा-माऊसेसे આ પદમા પ્રાકૃતશૈલીએ પણસાર આયુપશબ્દથી સપ્તમીવિભક્તિના એકવચનનો લોપ કરવાથી शिष्यते-विशिष्यतेऽधिकिष्यते इति शेष ' આ વ્યુત્પત્તિ કરી તેથી શેષ શબ્દ, અધિકવાચી બનાવ્યો, તેથી " નાઠક અધિક છમાસ આયુષ " એવો અર્થ કરવાથી જાણવુ અથવા છમાસ શબ્દથી અધિકશબ્દનો લોપ થયેલો માન્યો, તેથી જાણવુ ॥ ॥ ૩-૧૮-૮-૩૪૨ ॥ ૬૬૧ ॥

પ્ર૦ નારકી કરતા નિગોદના જીવને અધિક દુખ હોય ? કે નિગોદ કરતા નારકીને અધિક દુઃખ હોય ?

ઉ૦ નિશ્ચયથી નારકી કરતા નિગોદના જીવને જન્મમરણ વિગેરે અનેએક શરીરમા અનતા જીવોનુ રહેવુ વિગેરે રૂપ અધિક દુખ છે, પરતુ તેઓ મૂર્છિત અવસ્થાદિકવાળા છે, તેથી અતિદુઃસહ નથી વ્યવહારથી તો નિગોદ કરતા નારકીઓને પરમાધાર્મિકોએ કરેલ વેદના વિગેરે સ્વરૂપ મોટુ દુઃખ છે એમ વૃદ્ધોનુ કથન છે ॥ ૩-૧૮-૯-૩૪૩ ॥ ૬૬૨ ॥

પ્ર૦ લાબા કાળના અને અલ્પકાળના નિગોદજીવોને સરખુ દુઃખ હોય ? કે ન્યૂનાધિક હોય ?

ઉ૦ તેઓને વ્યવહારથી તો સરખુ દુખ મનાય છે નિશ્ચયથી તો કેવળિગમ્ય છે. ॥ ૩-૧૮-૧૦-૩૪૪॥ ૬૬૩

પ્ર૦ અનાદિ નિગોદના જીવો ક્યા કારણોથી બહુ કર્મ બાધીને નિગોદમા પડ્યા રહે છે?

ઉ૦ પ્રવાહની અપેક્ષાએ અનાદિકર્મના સબધે ત્યા રહે છે ॥ ૩-૧૮-૧૧-૩૪૫ ॥ ૬૯૪ ॥

પ્ર૦ ૧૨-કેટલાક નિગોદજીવો લઘુકર્મી થઈને વ્યવહાર રાશિમા આવે છે તેઓને લઘુકર્મીપણુ થવામા શુ કારણ હોય?

ઉ૦ તેઓને લઘુકર્મીપણામા તથા ભવ્યત્વનો પરિપાક વિગેરે કારણ છે. ૩-૧૮-૧૨-૩૪૬-૬૯૫

પ્ર૦ શ્રીરાયપસેણીયમા સૂર્યાભદેવના શીઘ્રગમન નામના વૈક્રિયવિમાનનુ અદરની ભૂમિકાનુ જે વર્ણન તેમા પાચવર્ણના રત્નોનુ જે વર્ણન તેમા પાચવર્ણવાળા અશોક – કણવીર-બધુજીવ વૃક્ષો લીધેલા છે, અને ટીકામા પ્રસિદ્ધ છે, એમ વ્યાખ્યા કરી છે, તે વૃક્ષો કયા? અને તેઓને શુ પાચવર્ણોવાળા પુષ્પો હોય?

ઉ૦ અશોક વિગેરે વૃક્ષો જીવાભિગમટીકા વિગેરેમા પાચ વર્ણોવાળા બતાવ્યા છે, પણ ફુલોને પાચવર્ણવાળા બતાવ્યા નથી, તેથી તેઓ અનુસાર ફુલો વિગેરે જાણવા ॥ ૩-૧૮-૧૩-૩૪૭ ॥ ૬૯૬ ॥

પ્ર૦ સજ્ઝાયસદિસાવુ, ઉપધિ સદિસાવુ, ઇત્યાદિક આ દેશમા સદિસાવુ શબ્દનો શો અર્થ?

ઉ૦ सन्देशयामि-मार्गयामि-સદિસાવુ એટલે-" સજ્ઝાય કરવાનો અને ઉપધિ પડિલેહણ કરવાનો આદેશ માગુ છુ ॥ ॥ ૩-૧૮-૧૪-૩૪૮ ॥ ૬૯૭ ॥

પ્ર૦ વર્તમાન ચોવીશ તીર્થંકરોના पउमाभ वासुपुज्जा रत्तो० રાતા વગેરે રગો શુ શરીરોમા દેખાય છે? કે ધ્યાન વિગેરે દિ તેવી કલ્પના કરેલ છે?

ઉ૦ આ ગાથામા બતાવેલ રંગો તીર્થંકરોના શરીરોમા હોય છે, એમ જાણવુ ॥ ૩-૧૮-૧૫-૩૪૯ ॥ ૬૯૮ ॥

પ્ર૦ ભરતઐરવતસિવાયના તીર્થંકરોને કેવા રંગો હોય ?

ઉ૦ પાચરંગોમાથી કોઈપણ રંગ હોય એમ જાણવુ આમાં પણ શરીરમા તેવો વર્ણ હોય, તેજ હેતુ છે ॥ ૩-૧૮-૧૬-૩૫૦ ॥ ૬૯૯ ॥

પ્ર૦ **શ્રીવજ્રસ્વામી પટવિદ્યાએ** કરી સંઘને સુકાળવાળા દેશમા લઇ ગયા તે ચતુર્વિધ સંઘ જાણવો કે સાધુ-સાધ્વી સમુદાય જાણવો ? અને **પટ્ટ વિદ્યાનુ** સ્વરૂપ શુ ?

ઉ૦ **પરિશિષ્ટપર્વ** વિગેરેમા કહેલ **વજ્રસ્વામીના** સબંધ અનુસારે **ચતુર્વિધસંઘ** મનાય છે પણ સાધુ સાધ્વી રૂપ મનાતો નથી અને **ચક્રવર્તિના** રત્ન પેઠે વિદ્યાએ કરી જે વિસ્તારવાળો પટ્ટ થઈ જાય, તે પટ્ટવિદ્યા જાણવી ॥ ૩-૧૮-૧૭ ૩૫૧ ॥ ૭૦૦ ॥

પ્ર૦ દેવો પોતાના મૂળ શરીરે કોઈ વખત અહી આવે ? કે નહિ ?

ઉ૦ **સંગમ** દેવની હકીકત વિગેરે અનુસારે કોઈ વખત દેવો મૂળ શરીરે અહી આવે છે. એમ જણાય છે ॥ ૩-૧૮-૧૮ ૩૫૨ ॥ ૭૦૧ ॥

પ્ર૦ **વંદિત્તાની સન્ના-કરણ** આ ગાથાની ટીકામા ૭૯ મિથ્યાત્વના સ્થાનકોમા ૬૬ મા સ્થાને **સર્વમાસેષુ વા તાસ્તપવા સાદિની** ' સર્વ અગીયારસોમા ઉપવાસ કરવામા " એમ કહ્યુ, તો ઉપવાસ કરવામા મિથ્યાત્વસ્થાન કેમ હોય ?

ઉ૦ નિયમિત તપના દિવસ ચૌદશ આઠમ જ્ઞાનપંચમીમા ઉપવાસ ન કરે, અને સર્વ અગીઆરસે ઉપવાસ કરે તો મિથ્યાત્વ સ્થાન થાય છે. એમ જણાય છે ॥ ૩-૧૮-૧૯-૩૫૩-૭૦૨ ॥

પ્ર૦ અન્યગચ્છોના સમકિત દેશવિરતિ ઉચ્ચરાવવાના વિધિ **પત્રોમા** સમકિતના આળાવાના છેલ્લા ભાગે **રાજાભિયોગ** વિગેરે છ આગારોની પેઠે બારવ્રતોના આળાવામા પણ તે છ આગારો લખેલ છે, તેઓનો બારવ્રત વિગેરેમા ઉચ્ચાર કરવો વ્યાજબી છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ **આવશ્યકનિર્યુક્તિ** અને **ઉપાસકદશાંગ** વિગેરેમા શ્રાવકોને સમકિત ઉચ્ચરાવવામા ૭ આગારો બોલવા કહ્યા છે, પણ બાર વ્રતના ઉચ્ચારમા નથી, તેથી સમકિત ઉચ્ચરાવવામાજ રાજાભિયોગ વિગેરે ૭ આગારોનુ બોલવુ યુક્તિયુક્ત ભાસે છે ૩-૧૮-૨૦ ૩૫૮॥ ૭૦૩ ॥

પ્ર૦ **શ્રીવીરજિનનાશાસનમા** કેટલા આચાર્યો નરકગામી કહ્યા છે ? અને તેવા અક્ષરો કયા ગ્રંથમા છે ? તે સવિસ્તર જણાવવા કૃપા કરશોજી

ઉ૦ **શ્રીવીરનાતીર્થમા** આટલી સખ્યાવાળા આચાર્યો નરકગામી છે, એવુ ગ્રથમા જોયાનુ સાભરતુ નથી પણ–

तीआणागय काले केई होहिंति गोअमा सूरी
जेसिं नामग्गहणे नियमेण होइ पच्छित्तं ॥१॥

" અતીત અનાગત કાલમા હે **ગોતમ**, કેટલાક સૂરિઓ થશે કે, જેઓનુ નામ લેતા પણ પ્રાયશ્ચિત્ત લેવુ પડે, આમ **ગચ્છાચારપયન્નામા** કહેલ છે ॥૩-૧૮-૨૧-૩૫૫-૭૦૪॥

પ્ર૦ આત્માના દ્રવ્ય આત્મા કષાય આત્મા વિગેરે આઠભેદો છે, તેમા જીવ અજીવનો આત્મા તે દ્રવ્યાત્મા કહેવાય, આ વિવરણમા અજીવોમા આત્માનો અશ કઈ યુક્તિએ માન્યો છે ?

अतति सातत्येन गच्छति तान् तान् पर्यायान् इति आत्मा–

"અતતિ એટલે મનતપણે તે તે પર્યાયોને પામે, તે આત્મા કહેવાય" આવી વ્યુત્પત્તિથી અજીવ પુદ્ગલાદિકમાં પણ દ્રવ્ય આત્માનો વ્યપદેશ કર્યો છે ॥ ૩-૧૮-૨૨-૩૫૬ ॥ ૭૦૫ ॥

૧૯

પણ્ડિતશ્રી વટપલ્લીય પદ્મવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ સામાચારીમા "ચાર પાચ યોજન જવાને અને આવવાને કલ્પે છે," એમ કહ્યુ છે, તે જવુ આવવુ બે વર્ડીને જાણવા ? કે જવાને આશ્રયીને જાણવા ?

ઉ૦ ચોમાસામા ગ્લાનને માટે ઓષધ લાવવુ વિગેરે કારણોએ સાધુ ચાર પાચ યોજન જાય છે, અને તે જ ભમકરી ચારપાચ યોજન પાછા આવે છે, પરતુ ગ્લાનના ઓષધ વગેરે કાર્યો પૂર્ણ થયા પછી ક્ષણ માત્ર પણ ત્યા રહે નહિ તેમજ ભિક્ષાચર્યામા પાચ ગાઉ કહ્યા છે, તે તો જવુ-આવવુ એમ બન્નેયથી જાણવા ॥ ૩-૧૯-૧-૩૫૭ ॥ ૭૦૬ ॥

પ્ર૦ નિદ્રા સમયે મુખમાથી પાનનુ[1] બીડુ કાઢી નાખવુ અને કપાળેથી તિલક[2] ભુસી નાખવુ અને ડોકમાથી ફુલમાળા[3] કાઢી નાખવી, અને પલ્યકથી સ્ત્રીનો[4] ત્યાગ કરવો, તેમ કરવાના કારણો શા છે ?

ઉ૦ તામ્બુલનો ત્યાગ ન કરે, તો મુખ દુર્ગંધી થઇ જાય ૧ તિલકનો ત્યાગ ન કરે તો આયુષની હાનિ થાય ૨ ફુલમાળાનો ત્યાગ ન કરે તો સર્પનો ભય થાય ૩ અને સ્ત્રીનો ત્યાગ ન કરે તો બળની હાનિ થાય ૪ આ ચાર કારણો છે ॥ ૩-૧૯-૨-૩૫૮ ॥ ૭૦૭ ॥

પ્ર૦ દેવ મૂળ શરીરે દેવીને ભોગવે ? કે ઉત્તર વૈક્રિય શરીરે ભોગવે ?

ઉ૦ બન્ને પ્રકારે ભોગ કરે છે એવા અક્ષરો ભગવતી પન્નવણા જીવાભિગમ રાયપસેણીય વિગેરે ગ્રંથોમાં છે ॥ ૩-૧૬-૩-૩૫૯ ॥ ૭૦૮ ॥

પ્ર૦ આજની બનેલી કડા વિગય વાપરે, તો તેમા કેટલી વિગય ગણાય ?

ઉ૦ એક કડા વિગય લાગે છે ॥ ૩-૧૬-૪-૩૬૦ ॥ ૭૦૯ ॥

પ્ર૦ દેવો મૂળ શરીરે નગ્ન રહે ? કે વસ્ત્ર ધારણ કરે ?

ઉ૦ મૂળશરીરમા વસ્ત્ર ધારણ કરવાનો નિષેધ જાણ્યો નથી ॥ ૩-૧૬-૫-૩૬૧ ॥ ૭૧૦ ॥

પ્ર૦ દાતણ અને પ્રભાતભોજન કરીને ક્ષામણાપ્રતિક્રમણ વિગેરે કરવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ દાતણ ભોજન કર્યા સિવાય બારણે વેળાએ ખામણાપ્રતિક્રમણ વિગેરે કરવુ સૂઝે છે ॥ ૩-૧૬-૬-૩૬૨ ॥ ૭૧૧ ॥

૨૦

પણ્ડિતશ્રી મેઘવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ લૌકિકટીપણામા અગીઆરસ બે આવી હોય, તો શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરજીનો નિર્વાણમહિમા પોસહ અને ઉપવાસ વિગેરે કૃત્યો પહેલીમા કરવા ? કે બીજીમા કરવા ?

ઉ૦ પૂજ્યપાદશ્રી હીરવિજયસુરિશ્વરજી મહારાજાનો નિર્વાણ મહિમા-પોસહ-ઉપવાસ વિગેરે કાર્યો આ-યિકી એટલે ઉદયવાળી અગીઆરસમા કરવા [આ ઉત્તરમા પૂજ્યપાદ સેનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ લૌકિકટીપણાની બીજી અગીઆરસને પરપગ પ્રમાણે ઔદયિકી ઠરાવી પહેલીનો ઉદય છતા પણ ઉદય વિનાની જણાવી એટલે પર્વ તિથિ નહિ જણાવી એટલે પરપરાથી લૌકિક ટીપણાની બે અગીઆરસમા જે

બીજી અગીઆરસ તે પર્વતિથી છે અને પહેલી અગીઆરસ તે અપર્વ તિથિરૂપ બીજી દશમ પરંપરાથી ગણાય છે]॥ ૩–૨૦–૧–૩૬૩ ॥ ૭૧૨ ॥

પ્ર૦ સત્તરભેદી પૂજા વિગેરેમાં દેરાસરમાં જઈ નમસ્કારરૂપ ચૈત્યવંદન કરીને બેસાય છે, ત્યારે ઇરિયાવહિયાપડિક્કમિને બેસાય ? કે એમને એમ બેસાય ?

ઉ૦ બે ઘડી વિગેરેની સ્થિરતા કરવાની સંભાવના હોય તો, ઇરિયાવહિયા પડિક્કમાય છે, અન્યથા તો જેવો અવસર હોય, તેમ કરાય ॥ ૩–૨૦–૨–૩૬૪–૭૧૩ ॥

પ્ર૦ કેવળ સ્થાપનાચાર્ય પાસે પ્રતિક્રમણ કરનાર શ્રાવકો ક્ષામણાના અવસરે કેટલીવાર ક્ષામણા કરે ?

ઉ૦ સ્થાપનાચાર્ય પાસે પ્રતિક્રમણ કરનાર શ્રાવકો એકવાર અભુટ્ઠિઓ ખામે છે ॥ ૩–૨૦–૩–૩૬૫–૭૧૪ ॥

પ્ર૦ દરેક શ્રાવકોએ મુહપત્તિ રાખવાના અક્ષરો કયા ગ્રંથમાં છે ?

ઉ૦ अह सम्ममवणयंगो करजुअविहिधरियपुत्तिरयहरणो । परिचिंतिअ अइयारे, जहक्कम गुरुपुरो वियडे ॥१॥

" હવે સમ્યક્ પ્રકારે અંગ જેણે નમાવેલું છે, એવો અને હાથમાં જેણે વિધિપૂર્વક મુહપત્તિ અને રજોહરણ ધારણ કરેલા છે, એવો શ્રાવક ચિંતવીને અતિચાર અનુક્રમે ગુરુપાસે પ્રકટ કરે"

આ ગાથા યોગશાસ્ત્રના ત્રીજાપ્રકાશની ટીકામાં શ્રાવકપ્રતિક્રમણના અધિકારમાં છે, આ પ્રમાણથી દરેક શ્રાવકને પણ મુહુપત્તિ વિગેરે ગ્રહણ કરવું જોઇયે. અને અનુયોગદ્વાર વિગેરેમાં પણ સ્પષ્ટ અક્ષરો છે ॥ ૩–૨૦–૪–૩૬૬ ૭૧૫ ॥

પ્ર૦ મતાન્તરીય સાધુ મળે અથવા તે પ્રથમ નમસ્કાર કરે તો કેટલાક આપણા સાધુઓ મત્થએણુવંદામિ બોલે છે, અને કેટલાક

બોલતા નથી, તેમા જે રીતિ હોય તે જણાવવા પ્રસાદી કરવી.

ઉ૦ આગળથીજ મતાતરીય સાધુઓએ આપણને નમસ્કાર કર્યો હોય, તો અવસર મુજબ કરવુ ॥ ૩-૨૦-૫-૩૬૭-૭૧૬

પ્ર૦ શ્રાવકો બારવ્રતના પોસહ શરૂ કરે, ત્યારે પ્રારભના દિવસે આબેલ કરાવાય ? કે એકાશન કરાવાય ? અને ભોજનમા લીલુ શાક વિગેરે કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ શ્રાવકોને બાર વ્રતોના પોસહમા યથાશક્તિ તપ કરવુ. અને લીલુ શાક વિગેરે તો કારણ વિના કલ્પે નહિ ॥ ૩-૨૦-૬-૩૬૮-૭૧૭ ॥

૨૧

પણ્ડિત શ્રી શ્રુતસાગરગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ મૂળાના પાદડામા અનન્તકાયપણુ છે ? કે પ્રત્યેકપણુ છે

ઉ૦ મૂળાનો કદિજ અનન્તકાય છે, તેના પાદડા વિગેરે અનન્તકાય નથી ॥ ૩-૨૧-૧-૩૬૯-૭૧૮ ॥

પ્ર૦ ઉત્સૂત્રભાષિઓ સમકિતી હોય કે ? મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય ?

ઉ૦ ઉત્સૂત્રભાષિઓ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય, તેમા કોઇ પણ વાદવિવાદ નથી

> सूत्रोक्तस्यैकस्याप्यरोचनादक्षरस्य भवति नर मिथ्यादृष्टि

"સૂત્રના એક અક્ષરની પણ અરુચિ કરે, તો માણસ મિથ્યાદૃષ્ટિ બને છે.

આ પાઠ છે ॥ ૩-૨૧-૨-૩૭૦-૭૧૯ ॥

પ્ર૦ દેવગત થયેલાના વાર્ષિક દિવસે માનેલા દ્રવ્યે કરી કોઈ સવત્સરી વિગેરે પર્વોના પોમાતીઓને જમાડે, તેમા સમકિતિઓ જવુ ઉચિત છે ? કે નહિ ?

ઉ० મરણ પામેલાનુ વાર્ષિક કૃત્ય કાઈ જુદુ કરીને જો પોસાતી-
ઓને જમાડે તો તેમા જવુ સમકિતિઓને ઉચિતજ છે અન્યથા
તો ઉચિત લાગતુ નથી હાલમા મ્હોટા શહેરોમા પ્રવૃત્તિપણ
તેવીજ છે ॥ ૩–૨૧–૩–૩૭૧–૭૨૦ ॥

પ્ર० સાત ક્ષેત્રમા મૂકેલ સાધુ સાધ્વી ક્ષેત્ર દ્રવ્યનો વ્યયઃ શ્રાવકોએ
સાધુ સાધ્વી બાબતના કયા ઠેકાણે કરવો જોઈએ ?

ઉ० સાત ક્ષેત્રમા મૂકેલ સાધુ સાધ્વી ક્ષેત્રદ્રવ્યનો ખર્ચ સાધુ સાધ્વી
ને આપદામાથી બચાવવામા, તથા ઔષધ કરાવવામા, તથા
માર્ગમા સહાય કરવી વિગેરે બાબતોમા શ્રાવકોએ કરવો જોઇએ
૩–૨૧–૪–૩૭૨–૭૨૧ ॥

પ્ર० જેમ "કાણાને કાણો કહેવો" એ કઠિન વચન છે, તેમ મિથ્યા-
દૃષ્ટિને તુ " મિથ્યાદૃષ્ટિ છે " એમ કઠિન વચન ન કહેવુ
જોઈએ " એમ કેટલાક કહે છે તેનુ શુ ?

ઉ० મિથ્યાદૃષ્ટિને મિથ્યાદૃષ્ટિ કહેવો કે ન કહેવો તે વાત સમય
આશ્રયી જાણવી ॥ ૩–૨૧–૫–૩૭૩–૭૨૨ ॥

પ્ર० દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ માટે શ્રાવકોએ તે દ્રવ્ય વ્યાજે રખાય કે ?
નહિ ?અને રાખનારાઓને તે દૂષણરૂપ થાય ? કે ભૂષણરૂપ થાય ?

ઉ० શ્રાવકોએ દેવદ્રવ્ય વ્યાજે રાખવુ યોગ્ય નથી કેમકે–નિ
શૂકપણુ થઇ જાય, માટે વ્યાપાર વગેરેમા વ્યાજે રાખી વાપરવુ
નહિ " જો અલ્પપણ દેવદ્રવ્યનો ભોગ થઇ જાય તો સકાશ-
શ્રાવકની પેઠે ભવિષ્યકાલમા અત્યત દુષ્ટવિપાક આપે છે"
એમ ગ્રથમા જોવામા આવે છે ॥ ૩–૨૧–૬–૩૭૪ ॥૭૨૩॥

પ્ર० ઉત્સૂત્રભાપીએ ભણાવાતા **અષ્ટોત્તરીસ્નાત્રમા** સગા-

વહાલાના કારણ શિવાય જવામા સમકિતિઓને દૂષણ લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ અષ્ટોત્તરીસ્નાત્ર વિગેરેમા જવામા સમકિતિને દૂષણ લાગવાનુ જાણ્યુ નથી ॥ ૩-૨૧-૭-૩૭૫ ॥ ૭૨૪ ॥

૨૨

પણ્ડિત શ્રી કનકવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તર

પ્ર૦ મોટી વિધિએ ઉપધાન વહેનારાએ ચોવહાર ઉપવાસ કર્યો હોય, તો સાજે પચ્ચક્ખાણ વખતે ગુરુ સમક્ષ પચ્ચક્ખાણ કરવુ જોઇએ ? કે નહિ ?

ઉ૦ પ્રભાતે ચોવિહાર ઉપવાસ કર્યો હોય તેને સાજે સાંજની ઉપધાનની ક્રિયા વખતે ફરી પચ્ચક્ખાણ કરવુ જોઈએ. ઉપધાન ન હોય, તો સાજે તેનુ સ્મરણ કરવુ પડે છે પણ ફરી પચ્ચક્ખાણ લેવુ પડે, તે જાણવામા નથી ॥ ૩-૨૨-૧-૩૭૬ ॥૭૨૫॥

૨૩

શ્રી વિજયસેનસુરિના પણ્ડિતકનકવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ છઠ્ઠ વિગેરે પચ્ચક્ખાણમા બે ભક્ત અધિક કહેવાય છે, તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ સામાન્યથી લોકમા સત્પુરુષને બે વખત જમવાનુ પ્રસિદ્ધ છે, માટે બે ઉપવાસ કરનારને ચાર ભોજનો બધ થયા અને પારણે અને ઉત્તરવારણે એકાશન કર્યું હોય, તેના બે ભોજન બધ થાય એટલે ૬ ભોજનો છાડયા ગણાય છે ॥૩-૨૩-૧ ૩૭૭॥૭૨૬॥

શ્રીવીરભગવન પછી કેટલા દુષ્કાળો પડયા ? કેમકે કેટલાક

કહે છે કે "બે દુષ્કાળ પડેલ છે, અને **પરિશિષ્ટપર્વમાં** તો ઘણા દુષ્કાળો પડયાનુ બતાવેન છે માટે સત્ય શુ છે?

ઉ૦ **શ્રીવીરભગવત** પછીના કાળે ઘણા દુષ્કાળો પડેલ છે, પણ **બારવરસના દુષ્કાળ** સાક્ષાત્ **શાસ્ત્રમા** ત્રણ બતાવ્યા છે. તેમા **પરિશિષ્ટપર્વમા** બે બતાવ્યા અને એક **નદી ટીકામા** બતાવેલ છે જેઓ "બે દુષ્કાળ કહે છે," તે કયા **શાસ્ત્રમાં** બતાવેલ છે? તેનુ નામ જણાવવુ પછી તે સબધી ઉત્તર અપાશે ॥ ૩-૨૩-૨-૩૭૮ ॥ ૭૨૭ ॥

પ્ર૦ સાડાત્રણ ક્રોડ **કૃષ્ણવાસુદેવને** પુત્રપૌત્ર બતાવેલ છે, અને **ભરતચક્રિને** સવા ક્રોડ બતાવેલ છે તેમા કાળ તો પતનશીલ છે, તો **કૃષ્ણને** અનિકપણુ કેમ ઘટે?

ઉ૦ **દ્વારકાનગરીમા** સાડાત્રણક્રોડ કુમારો કહ્યા છે, અને તેઓ અનેક **યાદવોના** પુત્રો છે પણ એકલા **કૃષ્ણના** પુત્રો નથી અને **ભરતને** તો પોતાના **સવાક્રોડપુત્રો** કહ્યા છે, માટે કાઈ પણ નહિ ઘટતી વાત નથી ॥ ૩-૨૩-૩-૩૭૯-૭૨૮ ॥

૨૪

પણ્ડિતશ્રી દયા વિજયગણિ અને ગુણવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ દર્શન અને સમકિતમા શો તફાવત છે? જેથી બન્નેયના અતિચારો બતાવ્યા? પરમાર્થથી તો કેટલાક માહોમાહિ સરખા જણાય છે, તેથી તે બન્નેયનો સ્પષ્ટ ભેદ જે હોય, તે બતાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦-"દર્શન અને સમકિતનો વસ્તુગતિએ અભેદ છતા પણ

કથચિત્ નિઃશકિતપણાના અભાવે જ સમક્તિનો અતિચાર કહેવાય છે અને શકા વિગેરેનો સદ્ભાવ દર્શન અતિચાર કહેવાય " આ પ્રમાણે **પ્રવચનસારોદ્ધારના છઠ્ઠાદ્વારમા** સ્પષ્ટ હકીકત છે ॥ ૩-૨૪-૧-૩૮૦॥ ૭૨૯ ॥

પ્ર૦ **देसिअ राइअ पक्खि०** આ કાઉસ્સગ **નિર્યુક્તિની ૯૪** મી ગાથાનો અર્થ **હારિભદ્રીયટીકામા** બનાવેલો છે તેમા એક એક પ્રતિક્રમણમા ત્રણ **ગમા** પ્રતિપાદન કરેલા છે, તો તે ગમા પાચેય પ્રતિક્રમણોમા જ્યા જ્યા સમાપ્ત થતા હોય, તે સ્પષ્ટ જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ દેવસિય વિગેરે પાચેય પ્રતિક્રમણોમા શરૂઆત પછી જે પ્રથમ **કરેમિભતે** ઇત્યાદિકનુ ઉચ્ચારણ થાય, તે પહેલા **ગમાનો** પ્રારભ થયો તે વાર પછી પ્રતિક્રમણ સૂત્રના કહેવા વખતે જે **કરેમિભતે** ઉચ્ચારવામા આવે, તે બીજા **ગમાનો** પ્રારભ થયો તેના ઉચ્ચાર પહેલા પહેલા ગમાની સમાપ્તિ થઈ તેમજ ત્રીજી વખત જે કરેમિભતે કહેવામા આવે, તે ત્રીજા **ગમાનો** પ્રારભ થયો તેની પહેલા તો બીજા ગમાની સમાપ્તિ થઈ હવે ત્રીજા **ગમાની** સમાપ્તિ પ્રતિક્રમણ પૂરૂ થાય, ત્યારે થાય છે એમ **આવશ્યક બૃહટ્ટીકા અનુસાર** જણાય છે [પક્ખીમા-૧ **પક્ખીસૂત્ર** પહેલા પછી-૨જો **પક્ખી વદિત્તુ** કે પક્ખીશ્રમણસૂત્ર બોલતા પહેલા અને ૩જો પછી બાર લોગસ્સના કાઉસ્સગ્ગ પહેલા **કરેમિભતે** થી-ત્રણેયગમોની શરૂઆત થાય છે]॥ ૩-૨૪-૨-૩૮૧ ॥ ૭૩૦ ॥

પ્ર૦ અનોચ્ચાકેવલીઓ તીર્થમા હોય ? કે તીર્થના વિચ્છેદમા હોય? જો તીર્થના વિચ્છેદમા હોય, તો **પાક્ષિકસૂત્રની ટીકામાં** તીર્થ ન પ્રવર્તતુ હોય, તે વખતે અતગડકેવળીઓ થઇને મહા-

નુભાવો મોક્ષ પામે છે, અને ભગવતીજીમાં નવમા શતકમાં અશોચ્ચાકેવલિને આશ્રયીને કહ્યું કે "तप्पक्खियमावगस्स तप्पक्खियसाविआए वा- આ સૂત્રમાં એક પ્રશ્ન અને એક ઉદાહરણ ટાંકી તેમના ગણવી શ્રાવક અથવા શ્રાવિકાને વગેરે ધર્મોપદેશ આપતા નથી આ અભિપ્રાયથી તીર્થમાજ હોય, અને બીજુ અશોચ્ચાકેવલિઓ સિદ્ધના પંદરભેદોમાથી કયા ભેદમા સમાય છે ? આ સવિસ્તર હકીકત જણાવવા કૃપા કરશોજી

ઉ૦ અશોચ્ચાકેવળિઓ ભગવતીટીકા અનુસાર તીર્થમાજ હોય છે, અતીર્થમા હોતા નથી પક્ખીસૂત્રનીટીકામાતો અતીર્થસિદ્ધના અધિકારમા કહ્યા નથી તેમજ તીર્થસિદ્ધ વિગેરે ભેદોમા અશોચ્ચા કેવળી સંભવપ્રમાણે સમાય છે ॥ ૩-૨૪-૩-૩૮૨ ॥ ૭૩૧ ॥

પ્ર૦ આચારાગસૂત્રના લોકસાર અધ્યયનના પાચમા ઉદ્દેસા નાપહેલાસૂત્રમા दृष्टोधर्मेनार्थेण भान्य. આ સૂત્રની ટીકામા ધર્મને આશ્રયીને ચોભગી કહેલી છે તેમા પ્રત્યેક બુદ્ધનો તો ઉભયનો અભાવ હોવાથી ચોથા ભગમા કહ્યા, તો આ પ્રકારે તમામ પ્રત્યેકબુદ્ધનો ધર્મોપદેશ આપે નહિ, એમ ઠરે છે તે કેવી રીતે ઘટે કેમકે ઋષિમંડલસૂત્રમા

> पत्तेअबुद्धसाहू, नमिमो जे भासिउ सिवपत्ता
> पणयालीस इसिभासियाइ अज्झयणपवराइ

"અમે પ્રત્યેક બુદ્ધસાધુઓને નમસ્કાર કરીએ છીએ કે જેઓ ૪૫ ઋષિભાષિત અધ્યયનોનુ પ્રવચન કરીને મોક્ષમા પહોચેલા છે "

આ ગાથામા પ્રત્યેક બુધ્ધોને અધ્યયનોનુ પ્રવચન કરવાનુ જણાવ્યુ છે માટે આમા તત્ત્વ શુ છે ?

ઉ૦ આચારાગટીકાઅનુસાર પ્રત્યેકબુદ્ધો ઉપદેશ આપતા નથી એમ નિર્ણય છે અને ઋષિમડલમા તો તેઓને અધ્યયનરચવારૂપ ધર્મોપદેશ બતાવેલ છે. માટે કાઇપણ અઘટિત નથી ॥૩–૨૪–૪–૩૮૩ ॥ ૭૩૨ ॥

પ્ર૦ ક્રિયાની અદર મડલીમા સ્વપક્ષી અથવા પરપક્ષી શ્રાવકોએ કરેલી સજ્ઝાય આપણા શ્રાવકોને કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ગ્રહસ્થે રચેલી સજ્ઝાય સાધુઓને અને શ્રાવકોને ક્રિયાની અદર કામ લાગી શકે નહિ ॥ ૩–૨૪–૫–૩૮૪ ॥ ૭૩૩ ॥

પ્ર૦ પરપક્ષી વેષધારીએ કરેલા આધુનિક સ્તુતિ સ્તોત્રો સજ્ઝાય વિગેરે સ્વપક્ષી સાધુઓને ક્રિયાની અદર મડલીમા કહેવાય, તો કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ આધુનિક પરપક્ષીએ કરેલા સ્તુતિ સ્તોત્ર સજ્ઝાય વિગેરે ક્રિયામા કહેવા કલ્પે નહિ. ॥ ૩–૨૪–૬–૩૮૫ ॥ ૭૩૪ ॥

પ્ર૦ સાધુઓને અને શ્રાવકોને કાલવેળાએ અને અસજ્ઝાયના દિવસોમા ચઉસરણ પયન્નો ગણવો કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ કાલવેળાએ અને અસજ્ઝાયના દિવસોમા પણ ચઉસરણ પયન્નો ગણવો કલ્પે છે ॥ ૩–૨૪–૭–૩૮૬ ॥ ૭૩૫ ॥

પ્ર૦ અવધિજ્ઞાનીઓ અને મનઃપર્યવજ્ઞાનીઓ કેટલા ભવો કરે ?

ઉ૦ ભગવતીસૂત્ર આઠમા શતકના બીજા ઉદ્દેસામા કહ્યુ છે, કે–

आभिणिबोहियनाणिस्सण भते ! अतर कालओ केवच्चिर होइ ?

गोयमा जहन्नेण अतोमुहूत्त, उक्कोसेण अणत काल जाव–अवड्ढपोग्गलपरिअट्ट च देसूण ।

सुअनाणी ओहिनाणी मणपज्जवनाणीण अेव चेव,
केवलनाणिस्स नत्थि अंतर–

"હે ભગવાન્ આભિનિબોધિક જ્ઞાનીને કાલથી કેટલુ અતર હોય ?

હે ગૌતમ ! જઘન્યથી અતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટથી અનતો કાલ યાવત–દેશે ઉણ અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તનકાલ અવધિજ્ઞાનીને હોય છે. આ પ્રમાણે શ્રુતજ્ઞાની અને મન પર્યવજ્ઞાનીનુ જાણવુ અને કેવલજ્ઞાનીને આતરુ નથી "

આ પાઠથી અવધિજ્ઞાનીઓ અને મન પર્યવજ્ઞાનીઓ અનન્તા ભવ કરે, તેમ જણાય છે ॥ ૩–૨૪–૮–૩૮૭ ॥ ૭૩૬ ॥

૨૫

પણ્ડિતશ્રી ગુણવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ અભવ્ય–**પાદપોપગમન** નામનુ અણસણ કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જેમ અભવ્ય દ્રવ્યક્રિયાથી **નવમાગ્રૈવેયકના** આયુષ્ય બને યોગ્ય ઉત્તમ સામાચારીવાળુ ચારિત્ર પાળે છે તેમ **પાદપોપગમ** અણસણને પણ કરે છે, માટે તેનો તેને અસભવ નથી ॥ ૩–૨૫–૧–૩૮૮ ॥ ૭૩૭ ॥

પ્ર૦ તીર્થંકર મહારાજાઓ વાર્ષિક દાનવખતે ઉત્તમ પ્રકારની દાન લેવા આવવાની ઉદ્ઘોષણા કરાવે ત્યારે તે દાન શ્રાવક અને સ્રી ગ્રહણ કરે છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ તીર્થંકરના દાન અવસરે **જ્ઞાતાધર્મ કથા** વિગેરેમા સનાથ અનાથ મુસાફર કારપટિક વિગેરે યાચકોનો દાનગ્રહણનો

અધિકાર જોવામાં આવેલ છે પણ વ્યવહારીઆઓનો દેખાતો નથી તેથી કોઈ શ્રાવકપણ યાચક થઈને ગ્રહણ કરતો હોય, તો ભલે ગ્રહણ કરે પણ સ્ત્રીનો તો પ્રાય ત્યાં અધિકાર દેખાતો નથી ॥ ૩-૨૫-૨-૩૮૯ ॥ ૭૩૮ ॥

પ્ર૦ ૧ બલદેવ ૨ કર્ણ ૩ દ્વૈપાયન અને ૪ શંખ આવતી ચોવીશીમાં તીર્થંકર થશે, તેઓ ૧ નવમાબલદેવ, ૨ કુન્તિનોપુત્ર ૩ દ્વારકાને બાળનાર અને ૪ વીરભગવાનનો પ્રથમશ્રાવક આ ચાર થશે ? કે કોઈ બીજા થશે ?

ઉ૦ " વીરભગવાનના પ્રથમ શંખ શ્રાવક સિવાય બીજા શંખનો જીવ તીર્થંકર થશે" એમ ઠાણાંગ ટીકામાં બતાવેલ છે, અને દ્વૈપાયન દ્વારકા બાળનાર કે કોઈ બીજો છે ? તે નિર્ણય કેવલિગમ્ય છે, અને કૃષ્ણનો બંધુ બલદેવ આવશ્યક નિર્યુક્તિ વિગેરેમાં " આવતી ચોવીશીમાં કૃષ્ણના તીર્થમાં સિદ્ધિપદ પામશે " એમ બતાવેલ છે, તેથી બલદેવઃ કોઈ બીજો જાણવો અને કર્ણને ઠેકાણે શાસ્ત્રમાં કૃષ્ણનામ લખેલ છે તે પણ કોઈ બીજો જાણવો આ કારણથી અન્યશાસ્ત્રો સાથે વિસંવાદ આવવાનો વિચાર કરી પ્રવચન સારોદ્ધાર ટીકાકારે બે ત્રણ જ ભાવી તીર્થંકર જીવોનું સ્પષ્ટપણે વિવરણ કર્યું છે, બીજાઓનું કર્યું નથી ॥ ૩-૨૫-૩-૩૯૦ ॥ ૭૩૯ ॥

૨૬

પણ્ડિત શ્રીચંદ્રવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ તીર્થંકર કેવળિનો અને સામાન્ય કેવળિનો વીર્યાન્તરાય કર્મનો ક્ષય સરખોજ થયો હોય છે તો સામર્થ્યમાં ન્યૂન-અધિકપણું કેમ દેખાય છે ?

ઉ૦ તીર્થંકર કેવળિને અને સામાન્ય કેવળિઓને વીર્યાન્તરાય કર્મના ક્ષયથી આત્મ વીર્ય સરખુ છતા પણ નામકર્મના ભેદથી રૂપ શરીર લક્ષણ અને બાહ્ય સામગ્રી નો ભેદ હોય છે, તેથી બળમા ભેદ છે. આ જ કારણથી સામાન્ય કેવળિઓના શરીરથી તીર્થંકરદેવનુ શરીર અનન્તબળવાળુ હોય છે આમા જુના તોલાનો દષ્ટાંત વિચારવો ॥ ૩-૨૬-૧-૩૯૧ ॥૭૪૦॥

પ્ર૦ જ્ઞાતાસૂત્રપ્રથમઅધ્યયનમા "મેઘકુમારની માતાને અકાળે મેઘનો ડોળો ઉત્પન્ન થયો" એમ કહ્યુ છે, તે કેવી રીતે ઘટે? કેમકે-તે વખતે વર્ષાકાળ છે, માટે અકાળ કેમ કહ્યો?

ઉ૦ મેઘકુમારની માતાને જ્ઞાતાસૂત્રમા બતાવેલ પાચવર્ણ વિગેરે વાળા મેઘનો ડોળો ઉત્પન્ન થયેલો છે, જે દેવોથી સાધ્ય છે, માટે વર્ષાકાળ છતા પણ આવા સ્વરૂપવાળા વરસાદનો તો અકાળ છે ॥ ૩-૨૬-૨-૩૯૨ ॥ ૭૪૧ ॥

પ્ર૦ કોઈક શ્રાવકે "સોયોજન ઉપર જવુ નહી" એવુ પચ્ચક્ખાણ કર્યું હોય, અને તેને ધર્મને માટે અધિક જવુ હોય, તો કલ્પે? કે નહિ? જો જાય તો કઇ વિધિએ જાય?

ઉ૦ પચ્ચક્ખાણ કરતી વખતે વિવેક કરવો જોઈયે પરતુ મુખ્ય વૃત્તિએ તેમા સસારના આરભનુ પચ્ચક્ખાણ હોય છે, ધર્મકૃત્યનુ હોતુ નથી પણ જો સામાન્યથી પચ્ચક્ખાણ લીધુ હોય તો, ધર્મને માટે જવુ પડે, તો નિયમિતક્ષેત્ર ઉપર જયણાએ જાય અને ત્યા ગયા પછી કોઇપણ સાસારિક કાર્ય કરવુ નહિ ॥ ૩-૨૬-૩-૩૯૩ ॥ ૭૪૨॥

પ્ર૦ પોસાતી શ્રાવકો કેટલી ભૂમિ સુધી જઈ શકે?

ઉ૦ પોસાતી શ્રાવકો. ઇર્યાસમિતિ વિગેરેએ કરી ધર્મને માટે

ઇચ્છામુજબ સુધી જઈ શકે છે, આમાં ભૂમિના પ્રમાણનો નિયમ નથી ॥ ૩-૨૬-૪-૩૬૪ ॥ ૭૪૩ ॥

૨૭

પણ્ડિતશ્રી અમરચન્દ્ર ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ જિનપ્રતિમાજીને ચંદનની પેઠે કસ્તુરીનો લેપ કરાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ પ્રતિમાજીને કસ્તુરીનો લેપન કરવાના અક્ષરો ગ્રંથમાં નથી. પણ ઉવટા સામાન્યથી કસ્તુરીનો લેપ કરવાના અક્ષરો શ્રાદ્ધ વિધિ વિગેરેમાં છે અને પૂજામાં ચંદન વિગેરેના ઘોળમાં હાલમાં પણ કસ્તુરી વપરાતી જોવામાં આવે છે ॥ ૩-૨૭-૧-૩૬૫ ॥ ૭૪૪ ॥

પ્ર૦ સાંજના પ્રતિક્રમણની પેઠે સવારના પ્રતિક્રમણમાં શ્રાવકોને સાધુએ આદેશ અપાતો નથી, તેનું શું કારણ ?

ઉ૦ "પ્રભાતનું પ્રતિક્રમણ ઉંચા સાદે ન કરવું" એવી **આગમની** મર્યાદા છે, જો આદેશ આપવામાં આવે, તો સૂત્ર સંભળાવવા માટે શ્રાવક ઉંચા સાદે ભણાવે, તો સૂત્ર મર્યાદાનો ભંગ થઇ જાય, માટે પ્રભાતે આદેશ અપાતો નથી ॥ ૩-૨૭-૨-૩૬૬ ॥ ૭૪૫ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોને ગોત્રદેવીની પૂજામાં મિથ્યાત્વ લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જેનું તેવા પ્રકારનું ધૈર્ય હોય, તેણે ગોત્રદેવીની પૂજા મહારાજા કુમારપાલની પેઠે કરવીજ નહિ અને ધૈર્ય ન હોય તો કદાચિત્ તેની પૂજામાં પણ ઉચ્ચરેલ સમકિતનો ભંગ થતો નથી કેમકે-દેવાભિયોગરૂપ-છીંડી ઉચ્ચરતી વખતે મોકળી રાખવામાં આવી હોય છે ॥ ૩-૨૭-૩-૩૬૭ ॥ ૭૪૬ ॥

પ્ર૦ આચલીકોએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલા પ્રતિમાજી પૂજાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ આચલિકાએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી પ્રતિમાજી પણ બારબોલના પટ્ટને અનુસાર ગુરુવચનથી પૂજ્યજ છે. અને 'સર્વની અનુજ્ઞા અને સર્વનો નિષેધ પ્રવચનમા નથી ' આ વચન આ બાબતમા લક્ષ્યમા રાખવુ. ॥ ૩-૨૭-૪-૩૯૮ ॥ ૭૪૭ ॥

પ્ર૦ ચારેય લોકપાળ દેવો કેટલી નિકાયમા છે ?

ઉ૦ વૈમાનિક અને ભવનપતિ એ બે નિકાયમા ચારેય લોકપાળ દેવોનો સદ્ભાવ સંગ્રહણીટીકા વિગેરેમાં કહેલ છે ॥ ૩-૨૭ -૫-૩૯૯ ॥ ૭૪૮ ॥

પ્ર૦ શ્રુતદેવી અને ક્ષેત્રદેવીના કાઉસ્સગ્ગો કરવાનુ કયા ગ્રથમા બતાવેલ છે ?

ઉ૦ આવશ્યકચૂર્ણિ અને પચવસ્તુટીકાઃ વિગેરે આગમ અને પ્રકરણોમા કહેલા છે ॥ ૩-૨૭-૬-૪૦૦ ॥ ૭૪૯ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોને પૂજા વખતે આઠપડો મુખકોશ બાધવો કહ્યો છે, તે કઈ રીતિએ બધાય ? જો પૂજા કરનારને ધોતીયુ અને ખેસ હોય, તો ખેસનો મુખકોશ બાધી શકાતો નથી, જો ત્રીજુ વસ્ત્ર હોય, તો તેનાથી મુખ કોશ કરવો બની શકે માટે ત્રીજા વસ્ત્રનો બધાય ? કે ઉત્તરાસણનોજ બધાય ?

ઉ૦ પૂજા વખતે મુખકોશનો બધ ઉત્તરાસણે કરી શ્રાવકોએ કરવો, પણ ત્રીજા વસ્ત્રે કરીને નહિ. કેમકે-શ્રાદ્ધવિધિમા પૂજાવખતે શ્રાવકોને બેજ વસ્ત્ર-ધોતીયુઃ ઉત્તરાસણ રાખવાના કહ્યા છે, અને શ્રાવિકાને કચુકા સહિત ત્રણ કહ્યા છે. અધિક કહ્યા નથી, માટે ઉત્તરાસણ પણ પૂજાને યોગ્ય થાય તેવુ રાખવુ, તેથી કાઇ, અશક્યતા રહેશે નહિ. ॥ ૩-૨૭-૭-૪૦૧ ॥ ૭૫૦ ॥

૨૮

પણ્ડિતશ્રી સત્ય સૌભાગ્યગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદનમા સ્તુતિઓ અક્ષરોએ કરી મોટી કહેવાય, પણ ન્હાની ન કહેવાય. આરૂઢિ સત્ય છે ? કે અસત્ય છે ?

ઉ૦ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદનમા અક્ષરોએ મોટીજ સ્તુતિઓ કહેવી, એ પરંપરા છે તેથી રૂઢિ સત્યજ જણાય છે અને પરંપરાનુ મૂળ તો नमोऽस्तु वर्धमानाय ना અધિકારમા

ताओ अ थुईओ एगसिलोगादिवड्ढितिआओ पयअ क्खरादीहिं वा सरेण वा वड्ढंतेया तिन्नि भणिऊण

"અને તે સ્તુતિઓ એક શ્લોક વિગેરેથી વધતી, અથવા પદ અક્ષરોએ કરી વધતી, અથવા વધતા એવા સ્વરે કરી ત્રણ સ્તુતિઓ કહીને" આવો **આવશ્યકચૂર્ણિનો** પાઠ જોવાથી સંભવે છે ॥ ૩-૨૮-૧-૪૦૨ ॥ ૭૫૧ ॥

પ્ર૦ પક્ખીમા ભુવનદેવીના સ્મરણના કાઉસ્સગ પછી **ज्ञानादि गुणयुताना** સ્તુતિ શ્રાવિકાઓ પણ બોલે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પક્ખી પ્રતિક્રમણમા જ્ઞાનાદિ૦ સ્તુતિ શ્રાવિકાઓએ અને સાધ્વીઓએ પણ કહેવાય છે ॥ ૩-૨૮-૨-૪૦૩ ॥૭૫૨॥

૨૯

પણ્ડિત શ્રી જીવવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ પાલણપુરના મંદિરમા દરરોજ ૫૦૦ વીસલપ્રિયનાણાનો ભોગ કહેવો છે, તો તે નાણુ કયા નામનાણુ કહેવાય છે ?

ઉ૦ વીસલદેવ રાજાએ પાડેલુ નાણુ, તે **વીસલપ્રીય** નામનુ

તે કાવનુ કોઇ નાણુ વિશેષ સભવે છે. તે હાલમા પ્રસિદ્ધ નથી. પરતુ "છત્રીશમુડા દ્રમોએ કરી વીમલપ્રીય નાણુ ૬૨ લાખ વીસ હજાર અને આઠસો થાય" એ પ્રમાણ કહેલ છે ॥ ૩–૨૯–૧–૪૦૪ ॥ ૭૫૩ ॥

પ્ર૦ શ્રાવિકા દેરાસરજીમા અને ઘર દેરાસરમા પ્રતિમાની પખાળ કરે? કે નહિ? તથા યૌવન અવસ્થામા દેવપૂજા કરે? કે નહિ?

ઉ૦ શ્રાવિકા નગરદેરાસર અગર ઘરદેરાસરમા પખાળ કરી શકે છે, તેમજ યુવાન અવસ્થામા પૂજા પણ કરી શકે છે, જેમ જ્ઞાતા ધર્મકથામા દ્રૌપદીએ પખાળપૂર્વક પૂજા કરી હતી તે જાણવુ ॥ ૩–૨૯–૨–૪૦૫ ॥ ૭૫૪ ॥

૩૦

પણ્ડિતશ્રી જસસાગર કૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ શ્રી તીર્થકરના સમવસરણમા બળી લાવે છે, તે રાધેલો હોય, કે રાધ્યા વિનાનો હોય? ગચ્છમા તો રાધ્યા વિનાનો બલિ" એમ કહેવાય છે, અને મલયગિરિ આવશ્યક ટીકામાં તો રાધેલો બલિ બતાવે છે?

ઉ૦ શ્રી તીર્થકરદેવના સમવસરણમા બલિ રાધેલો હોય, એમ જણાય છે ॥ ૩–૩૦–૧–૪૦૬ ॥ ૭૫૫ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોને ચઉસરણપયન્નો કેમ ભણાવાય છે? કેમકે સાધુઓને તો યોગ સિવાય ભણાવવો નથી, અને શ્રાવકોને તો યોગ વિના પણ ભણાવાય છે, તેમા શુ–શાસ્ત્ર બલવાન છે? કે ગચ્છસામાચારી બલવાન છે?

ઉ૦ ચઉસરણ વિગેરે ચારપયન્ના આવશ્યકસૂત્ર પેઠે બહુ ઉપયોગી હોવાથી, ઉપધાન યોગવહન કર્યા સિવાય પણ પર-

પરાએ ભણાવાતા હોય, એમ જણાય છે, માટે આમાં પરંપરા જ પ્રમાણ છે ॥ ૩-૩૦-૨-૪૦૭ ॥ ૭૫૬ ॥

પ્ર૦ મૂર્તકર્મોનો અમૂર્ત જીવ સાથે વન્હિઅયઃ પીંડન્યાયે કરી સબંધ કેવી રીતે ઘટે?

ઉ૦ અરૂપીઓ સાથે રૂપી પદાર્થનો સબંધ સભવે છે જ જેમ-આકાશ સાથે પરમાણુઓનો, અથવા પક્ષીઓનો સબંધ છે અને અગ્નિ લોઢાના ન્યાયે તો જુદીજ જાતની વ્યવસ્થા સૂચવવામા આવી છે પણ બે રૂપી પદાર્થોમા જે એક પ્રકારનો સબધ થાય છે, તેવા સબધની સૂચના નથી માટે કાંઈપણ અણઘટતુ નથી ॥ ૩ ૩૦-૩-૪૦૮ ॥ ૭૫૭ ॥

પ્ર૦ માછના અને કાચબા, વિગેરે જલચર જીવોનુ, અને બળદ પાડા વિગેરે થલચર જીવોનુ, પોપટ મેના વિગેરે ખેચર તિર્યંચ જીવોનુ, આયુષ્ય તથા ગર્ભસ્થિતિ કેટલી હોય?

ઉ૦ જલચર થલચર અને ખેચરોનુ આયુષ્ય પ્રમાણ **गब्भभुअ-जलचरोभय** ઈત્યાદિક **સગ્રહણી** ગાથામાથી જાણવુ અને **मणुआ समगयाई** ઇત્યાદિક **વીર જયક્ષેત્રસમાસની** ગાથામાથી જાણવુ

તેઓની ગર્ભસ્થિતિ જધન્યથી અતર્મુહૂર્ત, અને ઉત્કૃષ્ટથી: આઠ વર્ષો, **ભગવતી** વિગેરે સૂત્રોમા બતાવી છે. ॥ ૩-૩૦-૪-૪૦૯ ॥ ૭૫૮ ॥

પ્ર૦ ચૌદ નિયમોમા પ્રભાતે પચ્ચક્ખાણ સમયે બે ત્રણ સચિત્તો છૂટા રાખ્યા હોય, તે દિવસે પૂરા થઇ ગયા, હવે રાત્રિમા સચિત્તનુ કાર્ય પડયુ હોય તો, બીજા સચિત્તો વાપરવા કલ્પે? કે નહિ?

ઉ૦ રાત્રિ દિવસના પચ્ચક્ખાણ વખતે જેટલા સચિત્તો છૂટા

રાખ્યા હોય, તેટલા જો દિવસમાં પૂરા થઈ ગયા હોય તો રાત્રિએ અધિક કલ્પે નહિ, અને જો સાંજ સુધીજ તેટલા છૂટા રાખ્યા હોય, તો રાત્રિએ અધિકપણ કલ્પે છે ॥ ૩-૩૦-૫-૪૧૦ ॥ ૭૫૯ ॥

પ્ર૦ બંધુજીવક શબ્દનો શો શો અર્થ સમજવો ? **चिट्टरिओ०** એ વૃક્ષનું ફુલ છે, કે કાંઇ બીજું છે ?

ઉ૦ બંધુજીવક શબ્દે કરી શાસ્ત્રમાં બંધુજીવક પુષ્પ કહેલ છે અને લોકમાં તો બપોરિઓ વૃક્ષ કહેવાય છે ॥ ૩-૩૦-૬-૪૧૧ ॥ ૭૬૦ ॥

પ્ર૦ ચંદ્રરુદ્રાચાર્યઃ શિષ્યને ખભે બેસી ચાલેલ હતા, આ સત્ય છે ? કે અસત્ય છે ?

ઉ૦ ઉત્તરાધ્યયનટીકા વિગેરે બહુ ગ્રંથો અનુસાર "ચંદ્રરુદ્રાચાર્યે શિષ્યને કહ્યું " તું આગળ ચાલ " તેથી શિષ્ય ચાલ્યો, અને પોતે પાછળ ચાલ્યા " અને કોઇ ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે- " શિષ્યના ખભે હાથ રાખીને ચાલ્યા " ॥ ૩-૩૦-૭-૪૧૨ ॥ ૭૬૧ ॥

પ્ર૦ બોરડી અને બાવળમાં અસંખ્યાતા જીવો હોય ? કે એક જીવ હોય ?

ઉ૦ પન્નવણાના પહેલા પદના ગુચ્છાધિકારમાં "આવલ અને બોરડીના. મૂળ-કંદ-થડ-છાલ-શાખા અને પ્રવાલમાં દરેકમાં અસંખ્ય જીવો કહ્યા છે, તે અનુસાર બોરડી અને બાવલમાં પણ છ એય સ્થાનકમાં અસંખ્ય જીવો સંભવે છે, પણ ન્યૂન-અધિક જીવો સંભવતા નથી ॥ ૩-૩૦-૮-૪૧૩ ॥ ૭૬૨ ॥

પ્ર૦ **गगमचग्गहणेण सयसहस्सपुहुत्ताइ** એ વાક્યમા પૃથક્ત્વ શબ્દે કરી કેટલી સખ્યા લેવી ?

ઉ૦ અહીં પૃથક્ત્વ શબ્દ બહુત્વનો વાચક છે જો એમ ન માનીએ, તો **ટીકામા** એક સચોગમાં પણ લાખ પૃથક્ત્વની ઉત્પત્તિ અને નિષ્પત્તિ માછલાઓનુ કહ્યુ છે, અને મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કહી છે, તો આખા ભવની તો શી વાત કરવી ? તેથી **दिवसमुहुत्तपुहुत्ता,**

આપદમા બહુત્વવાચી છે, તેમ અહી પણ બહુત્વ અર્થ વાળોજ લેવો એમ જાણવુ ॥ ૩–૩૦–૯–૪૧૪ ॥ ૭૬૩ ॥

૩૧

પણ્ડિત હર્ષચન્દ્ર ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ જિનેશ્વરની માતા જિનેન્દ્રને જન્મ આપ્યા બાદ બીજા છોરૂને પ્રસવે કે નહિ ?

ઉ૦ આમા એકાત જણ્યો નથી કેમકે **નેમનાથ** વિગેરેના નાના ભાઇઓ **રથનેમિ** વિગેરે પ્રસિદ્ધ છે ॥ ૩૧–૧–૪૧૫॥૭૬૪॥

પ્ર૦ કોઈ માણસે પોતાનુ ઘર પણ જિનાલયને અર્પણ કરેલ હોય તેમા કોઇ પણ શ્રાવક ભાડુ આપીને રહી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જોકે ભાડુ આપીને તે ઘરમા રહેવામા દોષ લાગતો નથી, તો પણ તેના પ્રકારના કારણ વિના ભાડુ આપીને પણ તેમા રહેવુ વ્યાજબી ભાસતુ નથી કેમકે–દેવદ્રવ્યના ભોગ વિગેરેમા નિ:શૂકતાનો પ્રસગ થઈ જાય ॥ ૩–૩૧–૨–૪૧૬ ॥ ૭૬૫॥

પ્ર૦ કોઈ શ્રાવક ચાર ઉપધાન કરીને માળાપહેર, તે વખતે સમુદ્દેશ અનુજ્ઞા કરાય છે તેમા બાકીના બે ઉપધાનના નામ લેવાય ? કે નહિ?

ઉ૦ "છયેય ઉપધાનના નામો માળા વખતે થતી સમુદ્દેશ અનુજ્ઞા ની ક્રિયામા લેવાય છે બાકી રહેલ બે ઉપધાનનો ઉદ્દેશ. આગળ કાળમા કરવામા આવે, તેમા દોષ નથી" એમ **વૃદ્ધસપ્રદાય** છે ॥ ૩-૩૧-૩-૪૧૭ ॥ ૭૬૬ ॥

પ્ર૦ ચક્રીનો **સુષેણસેનાપતિ તિમિસ્રા** ગુફાના બારણા ઉઘાડતી વખતે કેટલી ભૂમિ પાછો હઠીને ખોલે ?

ઉ૦ સેનાની બારણાની પૂજા કરીને પ્રહાર દેવા માટે સાત આઠ પગલા પાછો હઠે છે, પણ "કપાટ ખોલવાના સમયે સેનાની રત્નઅશ્વ બાર યોજન પાછો હઠે છે" આવો જે **પ્રઘોષ** ચાલે છે, તે **અનાગમિક** છે કેમકે **આવશ્યક ટીપ્પનમા** સેનાની સાત આઠ પગના પાછો હઠે એમ કહેલ છે ॥ ૩-૩૧ -૪-૪૧૮ ॥ ૭૬૭ ॥

પ્ર૦ તમામ ચક્રવર્તિઓને પોતાના રત્નો તુલ્ય પ્રમાણવાળા હોય કે નહિ ?

ઉ૦ કેટલાકના મતે સર્વચક્રવર્તિઓને કેટલાક **કાકિણી** વિગેરે રત્નો પ્રમાણઅંગુલથી બનેલ માપવાળા હોય-અને કેટલાક રત્નો તો તત્કાલીન પુરુષ વિગેરેના પ્રમાણને ઉચિત માનવાળા હોય છે, અને બીજા કેટલાકના મતે તો તમામ રત્નો પણ તે તે કાલને ઉચિત પ્રમાણવાળા હોય છે એમ બે બાબતો છે ॥ ॥ ૩-૩૧-૫-૪૧૯ ॥ ૭૬૮ ॥

પ્ર૦ ખરતર અચળ વિગેરેને પ્રતિક્રમણ કરવાની પ્રેરણા કરાય છે, અને ત્રણ વખત સામાયિક દડક ઉચ્ચરાવાય છે, તે વ્યાજબી છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ તેઓને ઉદીરણા કરવી વ્યાજબી નથી. પણ જો પોતાની મેળે પ્રતિક્રમણ કરે, અને પોસહ વિગેરે દડક ત્રણવાર ઉચ્ચરે, તો

દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ અનુસાર અનુકુલ વિગેરે ગુણોનાસ . દેખાતો હોય તો ઉચ્ચગવાય છે, કેમકે શાસ્ત્રમા "સર્વ અનુજ્ઞા અને સર્વનો નિષેધ પ્રવચનમા નથી" એમ કહેલ છે।
॥ ૩–૩૧–૬–૪૨૦ ॥ ૭૬૯ ॥

પ્ર૦ ખરતરો મંડલીમા બેસી પ્રતિક્રમણ કરે છે, તેણે કહેલુ વંદિત્તુ મૂત્ર આપણા શ્રાવકોને અને તેણે કહેલ સ્તવન વિગેરે સાધુઓને કલ્પે? કે નહિ? તેમજ ઉપધાન વિગેરેમા જેઓ કસેલિયાનુ પાણી વાવરે છે, તેઓને ઉપધાન વિગેરેનુ પચ્ચક્ખાણ અપાય? કે નહિ?

ઉ૦ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળઃ અને ભાવઃ અનુસાર ઉચિત હોય, તે કરવુ ॥
॥ ૩–૩૧–૭–૪૨૧ ॥ ૭૭૦ ॥

પ્ર૦ ફાસુ એટલે નિર્જીવ પાણીનો સંખારો કાચા પાણીમા નખાય? કે જુદો રખાય?

ઉ૦ ફાસુ પાણીનો સંખારો એકાતે કરી સચિત્ત પાણીમા ન નખાય, તેવા અક્ષરો શાસ્ત્રમા જોવામા આવ્યા નથી તેથી જેમ જયણા થાય, તેમ કરવુ જોઈયે પણ જેમ તેમ સંખારો નાખી દેવાય નહિ ॥ ૩–૩૧–૮–૪૨૨ ॥ ૭૭૧ ॥

પ્ર૦ સાધુ નદી ઉતરીને સંવચ્છરી ક્ષામણા કરવા જાય? કે નહિ?

ઉ૦ નદી ઉતરીને સાધુઓને ક્ષામણા કરવા જવાની પ્રવૃત્તિ જાણી નથી ॥ ૩–૩૧–૯–૪૨૩ ॥ ૭૭૨ ॥

પ્ર૦ રાયપસેણીયમા દેવલોકના સ્વરૂપમા વનખંડ–વૃક્ષ–ફુલ–અને ફુનો વિગેરે કહ્યા છે, તે બના પૃથ્વીપરિણામરૂપ છે? કે ખુદ વનસ્પતિ સ્વરૂપ છે? તેમજ પુષ્કરણી વિગેરે વાવડીમા માછલ કહ્યા છે, તે જીવપરિણામરૂપ છે? કે આકારમાત્ર છે?

ઉ૦ "દેવલોકોમા વનખંડ વૃક્ષ વિગેરે છે" એમ કહ્યુ છે, તે વનસ્પતિરૂપ છે અથવા પૃથ્વીપરિણામરૂપ છે. જો કે ત્યા રત્નરૂપ પૃથ્વી છે તોપણ એવી કોમળ છે કે વનસ્પતિને ઉગવામા કોઈ બાધા આવતી નથી તેમજ વાવડીઓમા જે માછલા વિગેરે બતાવ્યા છે, તે આકારમાત્ર સભવે છે, કેમકે દેવલોકોની વાવડીમા માછલા વિગેરે જલચર જીવોના નિષેધ સૂચવનારી ગાથાઓ જોવામા આવે છે ॥ ૩-૩૧-૧૦-૪૭૪ ॥ ૭૭૩ ॥

પ્ર૦ ઉપધાન તપ પૂરૂ થઈ ગયુ હોય તો, નેપ રહેલા પર્વોણામા દિનવૃદ્ધિ થાય કે નહિ ?

ઉ૦ ઉપધાનના બાકી રહેલ પર્વોણાઓમા દિવસ વધવાના પ્રસગો આવે, તો દિવસવૃદ્ધિ થાય છે ॥ ૩-૩૧-૧૧-૪૨૫ ॥ ૭૭૪ ॥

પ્ર૦ આખો દિવસ દેશાવકાશિક કરાય, છે તેને ઉચ્ચરવાનોઃ અને પારવાનો વિધિ જણાવશો, તેમજ તેમા સામાયિક લેવુઃ અને પારવુ સૂઝે ? કે નહિ ? તથા દેશાવકાશિક સાથે સામાયિક ઉચ્ચરાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ દેશાવકાશિકનો વિધિ

देसावग मिअ उवभोगपरिभोग पच्चक्खामि ઇત્યાદિક જોવામા આવે છે, પરતુ પારવાનો વિધિ જાણ્યો નથી તેમજ તેમા સામાયિક લેવુ પારવુ સૂઝે છે, અને તેની સાથે સામાયિક લેવુ પણ સૂઝે છે ॥ ૩-૩૧-૧૨-૪૨૬ ॥ ૭૭૫ ॥

પ્ર૦ ઉપધાનમા પાળી પલટાય કે નહિ ?

ઉ૦ ઉપધાનમા ઉપવાસ વિગેરે તપ કરાવવાનો વારો હોય, છતા તેવા પ્રકારના કારણથી નિવિ કરાવી શકાય છે, એટલે પાળી પલટી શકાય છે ॥ ૩-૩૧-૧૩-૪૨૭ ॥ ૭૭૬ ॥

૩૨

પણ્ડિત શ્રી ધર્મવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ આરાધના પ્રકરણ રાણકપુરની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર શ્રી સોમસુંદર સૂરીશ્વરે રચેલ છે? કે શ્રી સોમપ્રભ સૂરીશ્વરે બનાવેલ છે?

ઉ૦ આરાધનાસૂત્ર ૪૭મી પાટે થએલ **શ્રીસોમપ્રભસૂરીશ્વરે** બનાવેલ છે ॥ ૩-૩૨-૧-૪૨૮ ॥ ૭૭૭ ॥

પ્ર૦ જિનેશ્વરદેવને નમસ્કાર કર્યા પહેલા ઘટ વગાડાય? કે પછી?

ઉ૦ "અન્યૈદ્રેવ્યોથી પૂજા કર્યા પછી તુરત નાદપૂજારૂપ ઘટ વગાડાય" એ એમ પૂજા કરનાર વૃદ્ધ શ્રાવકોની પરંપરા ચાલી આવી છે તેથી પુષ્પમાળા ફુલ વિગેરે દ્રવ્ય પૂજા કરી રહ્યા પછી તુરત ઘટ વગાડાય છે અને પ્રાતઃ ચૈત્યવંદન કરવા શ્રાવક આવ્યા હોય તો સાથીઆ વિગેરે દ્રવ્ય પૂજા કરી તુરત ઘટ વગાડાય છે એમ જણાય છે બીજી રીતે ઘટ વગાડવાનુ થાય છે, તે તો હર્ષવિશેને સૂચવનાર લોકપ્રવાહમા પડી જાય છે, પણ પરંપરાને અનુસરતુ નથી ॥ ૩-૩૨-૨-૪૨૯ ॥ ૭૭૮ ॥

૩૩

પણ્ડિત શ્રી વિદ્યાવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ઉઘાડે મુખે બોલવામા ઇરિયાવહિયા કરવા પડે છે, તો વાદણા દેતા જે બોલાય છે, તેમા કેમ ઇરિયાવહિયા કરતા નથી?

ઉ૦ વાદણા આપતી વખતે વિધિ સાચવવા માટે ઉઘાડે મુખે બોલ્યા છતા પણ પ્રમાદનો અભાવ હોવાથી ઇરિયાવહિયા

કરતા નથી, તે સમજી લેવુ ॥ ૩–૩૩–૧–૬૩૦ ॥ ૭૭૯ ॥

પ્ર૦ ઉપાશ્રયમા મવચ્છરી વિગેરે પ્રતિક્રમણ વખતે જે કેશર તેલ વિગેરે આપવાનુ જ્યૂન કરવામા આવે છે, તે દેવદ્રવ્યમા લઇ જવાય ? કે સાધારણ દ્રવ્યમા લઇ જવાય ?

ઉ૦ પ્રતિજ્ઞા મુજબ દેવદ્રવ્યમા અથવા સાધારણ દ્રવ્યમા લઇ જવાય છે તે જાણવુ ॥ ૩–૩૩–૨–૪૩૧ ॥ ૭૮૦ ॥

પ્ર૦ પોસહમા શ્રાવકને યાચક વિગેરેને દાન આપવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ મુખ્ય રીતિએ પોસહમા યાચક વિગેરેને દાન આપવુ કલ્પે નહિ પણ કોઇ કારણ વિશેષ હોય, તે વખતે 'તેવા પ્રકારની જિનશાસનની ઉન્નતિ થશે, તેમ જાણીને કદાચિત આપે તો, નિષેધ જાણ્યો નથી ॥ ૩–૩૩–૩–૬૩૨ ॥ ૭૮૧ ॥

પ્ર૦ ચોમાસુ પૂર્ણ થાય પછી તુરત બે માસ સુધી કપડા વિગેરે વહોરવા કલ્પે નહિ, તેના અક્ષરો કયા ગ્રથમા છે ?

ઉ૦ "વર્ષાકાલમા જે ક્ષેત્રમા ચોમાસુ રહ્યા, તે પૂર્ણ થતા છતા પણ, તે ક્ષેત્રમા અને બીજા પણ સવિઘ્ન ક્ષેત્રમા પાચ ગાઉ સુધીની ભૂમિમા કારણ સિવાય બે માસ સુધી વસ્ત્ર વિગેરે વહોરવુ કલ્પે નહિ" આ હકીકત વિસ્તારથી **નિશીથ સૂત્રના દશમા ઉદ્દેશાની ચૂર્ણિમા** છે તેમાથી નિર્ણય કરો અને આ પાઠ મુજબ સાધુઓને ચોમાસા પછી પણ બે માસ સુધી વસ્ત્ર વિગેરે વહોરવા કલ્પે નહિ ॥ ૩–૩૩–૪–૬૩૩ ॥ ૭૮૨ ॥

પ્ર૦ સાધુ વસ્ત્રને થીગડુ દીએ ? કે નહિ ?

ઉ૦ 'જે સાધુ વસ્ત્રને એક થીગડુ દે અને દેતાની અનુમોદના કરે તેને દોષો થાય' અને 'જે સાધુ કારણે ત્રણ થીગડા ઉપર ચોથુ થીગડુ દે તેને પ્રાયશ્ચિત્ત આવે' આ પ્રમાણે વખાણ્

નિશીથ સૂત્રના પહેલા ઉદ્દેશામા છે તો આષાઢ મુજબ સાધુને વસ્ત્રે થીગડુ દેવુ કલ્પે નહિ ॥ ૩-૩૩-૪-૪૩૪ ॥ ૭૮૩ ॥

પ્ર૦ પનિકનપ્ મુહપત્તિ પડિલેહતા હાય તે વખતે પચેન્દ્રિય જીવની છીક વર્ડે હાય તો, મુહપત્તિ ફરી પડિલેહવી ? કે નહિ ?

ઉ૦ પચેન્દ્રિયની છી ક થાય તો પણ મુહપત્તિ ફરી પડિલેહવી પડતી નથી, આ બાબત વિશેષ અક્ષરો જોવામા આવ્યા નથી તેથી એમ જણાય છે ॥ ૩-૩૩-૫-૪૩૫ ॥ ૭૮૪ ॥

૩૪

પણ્ડિત શ્રી ધીરકુશલ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ બારમે દેવલોકે સીતાનો જીવ સીતેન્દ્ર થયો, તે નામ સત્ય છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ અચ્યુતેન્દ્ર નામજ સત્ય છે ॥ ૩-૩૪-૧-૪૩૬ ॥ ૭૮૫ ॥

પ્ર૦ આરતી ઉતારવી નૈવેદ્ય વિગેરેનુ મૂકવુ આ વિધિ કયા પુરાતન ગ્રથમા છે ?

ઉ૦ **પ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકા** અને **શ્રાદ્ધવિધિ** વિગેરે ગ્રથોમા પૂજા અવસરે આરતી ઉતારવી અને નૈવેદ્ય વિગેરે મૂકવુ વિગેરે વિધિ બતાવેલ છે ॥ ૩-૩૪-૨-૪૩૭ ॥ ૭૮૬ ॥

પ્ર૦ સમવસરણમા રહેલ તીર્થંકર મહારાજને સાધુઓ અને શ્રાવકો કઈ રીતે વાંદે છે ?

ઉ૦ "સમવસરણમા રહેલ તીર્થંકર દેવને વાદી સાધુઓ અને શ્રાવકો યોગ્ય સ્થાને બેસે છે" એમ **આવશ્યકહારિભદ્રી ટીકામા** લખેલ છે, પરતુ વદનની રીતિ કોઈ ઠેકાણે પણ લખેલ નથી. સભવે છે કે-હાલ વદનની રીતિ છે, તેજ હોવી જોઈએ ॥ ૩-૩૪-૩-૪૩૮ ॥ ૭૮૭ ॥

પ્ર૦ દીગંબર વિગેરેના મંદિરમાં આપણા આચાર્યોએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી પ્રતિમા છે, તે વંદાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ તે પ્રતિમા એકાંતમાં કોઈ ન હોય, તે વખતે વંદાય છે પણ સમુદાયમાં વંદન કરનારે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલાદિ નો વિચાર કરીને દિગંબર વિગેરેના મતને પુષ્ટિ ન થાય, તેમ કરવું ॥ ૩–૩૪–૪–૪૩૬ ॥ ૭૮૮ ॥

પ્ર૦ અઠ્ઠાવીસું અને પાંત્રીસું મૂલવિધિએ વહન કરતાં કેટલા દિવસ લાગે ? તેમજ તે બે ઉપધાનથી કેટલા દિવસ ઓછા હોય, ને નીકળી શકાય ?

ઉ૦ મૂળવિધિએ–તે બે ઉપધાન કરવામાં દિવસોનું ન્યૂનપણું કે અધિકપણું જાણ્યું નથી તેમજ તે બે ઉપધાનમાંથી મહાન્ કારણ આવી પડ્યું હોય, તો તપ પુરો થઈ ગયા પછી નીકળી જતા જોવામાં આવે છે, પરંતુ દિવસની સંખ્યા જાણવામાં નથી ॥ ૩–૩૮–૫–૪૪૦ ॥ ૭૮૯ ॥

પ્ર૦ તીર્થમાં જે નાળિયેર વિગેરે દ્રવ્ય માન્યું હોય, તેજ મૂકાય કે ? બીજું પણ મૂકાય ?

ઉ૦ શંખેશ્વર વિગેરે તીર્થમાં મૂળ વિધિએ જે દ્રવ્યજ માન્યું હોય, તેજ મૂકાય છે, કારણે તો જેમ દેવું ન રહે, તેમ કરવું ॥ ૩–૩૪–૬–૪૪૧ ॥૭૯૦॥

પ્ર૦ " जीवंत–सामिपडिमाइ सासण विअरिऊण भत्तीए "
આ આર્યાગાથામાં શાસન શબ્દે કરી ગામ જાણવું ? કે કોઈ બીજો પદાર્થ જાણવો ? તેમજ આ બાબત કયા મૂળ ગ્રંથમાં છે ? તે કૃપા કરીને પ્રસાદી કરશો ?

ઉ૦ અનેકાર્થસૂત્ર ટીકામાં શાસન શબ્દના પાંચ અર્થો બતાવ્યા છે, તેમાં એક અર્થઃ રાજાએ આપવા યોગ્ય ભૂમિ એવો કર્યો છે ગામ છે તે રાજાએ આપવા લાયક ભૂમિનો એક ભાગ છે

નવી શાસન નાશે કરી આણી નાશ અર્થ કરેલાય છે. તેને નાશનો અર્થ દાનકુલ શબ્દમાં બતાવેલ છે, તેમજ આ નાશિનઃ અર્થ હારિભદ્રી આવશ્યક ટીકા વિષે પણ કર્યો છે ॥ ૩-૩૪-૬-૬૪૨ ॥ ૭૬૧ ॥

૩૫

પણ્ડિત શ્રી સોમવિમલગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ તીર્થંકરના જન્મ પછી દેવો ઇંદ્રના પ્રમાણવાળી રત્નાદિકની વૃષ્ટિ કરે છે?

ઉ૦ उसमेण अरहा कोसलिए जाए जाव निद्दिट्ठे, तओ वेसमणो सक्कवयणेण बत्तीसं हिरण्णकोडीओ बत्तीसं सुवण्णकोडीओ बत्तीसं नंदासणाइं बत्तीसं भद्दासणाइं भगवओ तित्थयरस्स जम्मण-भवणंसि साहरइ

"ઋષભદેવ અરિહંત કૌશલિક જન્મ્યા યાવત્ કહે છે. તે વાર પછી વૈશ્રમણ દેવ શક્રનાહુકમથી બત્રીશ ક્રોડ હિરણ્ય બત્રીશ ક્રોડ સુવર્ણ બત્રીશ નંદાસન અને બત્રીશ ભદ્રાસનો તીર્થંકર ભગવાનના જન્મભવનમાં મુકે છે"

આ પાઠ આવશ્યક બૃહદ્વૃત્તિમાં છે

"કુંડલ અને વસ્ત્રયુગલ ઓશીકે મૂકીને ઇંદ્રએ શ્રીદામ અને રત્નદામે કરી વ્યાપ્ત એવો સોનાનો દડો ચંદરવામાં બનાવ્યો, અને બત્રીશક્રોડ રત્ન સુવર્ણ અને રૂપાની વૃષ્ટિ કરીને આભિયોગ દેવો પાસે બાહ્ય ઉદ્‌ઘોષણા કરાવી," આ પ્રમાણે કલ્પકિરણાવલીમાં છે તેથી સમજાય છે કે "દેવે બત્રીશક્રોડ પ્રમાણ વૃષ્ટિ કરી હતી" ॥ ૩-૩૫-૧-૬૪૩ ॥ ॥ ૭૬૨ ॥

૩૬

ગણિ શ્રી હેમસાગરકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ સંગમ ગોવાળીઆએ જ્યારે સાધુને ખીર વહોરાવી ત્યારે તેને સમકિત હતું કે નહિ? અને સમકિત વિના તેવા પ્રકારના બહોળા સુખની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે થઈ?

ઉ૦ તેને તેવા પ્રકારની સુખની પ્રાપ્તિ તો ભદ્રિકપરિણામ વિશેષના માહાત્મ્યથી થઈ છે, એમ જણાવું ॥ ૩–૩૦–૧–૯/૪॥૯૯૩॥

પ્ર૦ दक्खिन्न दयालुत्त पियभासित्ताइ विविहगुणनिवह ।
सिवमग्गकारण ज, तमह अणुमोअए सव्व ॥१॥
सेसाणं जीवाण० ॥२॥ एमाइ अण्णपि० ॥३॥
આ આરાધનપતાકાની ત્રણ ગાથા અનુસાર મિથ્યાદૃષ્ટિઓનું દાક્ષિણ્ય અને દયાળુપણું વગેરે પ્રશંસવા લાયક છે? કે નહિ?

ઉ૦ આ આરાધનાપતાકાના ત્રણ ગાથામાં સાધુ દેશવિરતિ અને સમકિતીઃ જે જિનશાસન સંબન્ધિઓ છે તેના સિવાય બીજાઓના દાક્ષિણ્ય દયાળુપણું વિગેરે ગુણોની પ્રશંસા કરવી છે તેમાં કાંઈ અયુક્ત જણાતું નથી કેમકે આ ગુણો જિનેશ્વરોએ કરેલને મેળવવાનાર કહેના છે ॥ ૩–૩૯–૨ ૪૪૫ ॥ ૭૬૯ ॥

પ્ર૦ સાધુઓને ભાવપૂજા કરવી કહી છે, પણ પ્રતિષ્ઠામાં અંજનશલાકા કરવામાં દ્રવ્યપૂજા થાય છે, તેનું કેમ?

ઉ૦ સાધુઓને બાહુલ્યતાથી ભાવપૂજા બતાવી છે અને શ્રાવકોને દ્રવ્યપૂજા કહી છે પરંતુ આમાં એકાન્તપણું જણાયું નથી કેમકે–ઠાણાંગસૂત્રમાં पुप्फ नामेगे पूजावेइ આમાં ચોભંગી

છે આનો અર્થ કરતા સાધુઓને એકાંત દ્રવ્યપૂજાનો નિષેધ જાણ્યો નથી કેમકે–અંગરાગે કરી યતિપતિઓની પૂજા કરાય છે, તે પણ દ્રવ્ય પૂજા કહેવાય છે [ત્યાગી સાધુપણાને લીધે દ્રવ્યપૂજાના ઉપકરણો તેમની પાસે ન હોય, અને મહાવ્રતનો આચાર પાળવાનો હોવાથી, દ્રવ્યપૂજા ન કરી શકે, પરંતુ તેટલાથી કારણ વિશેષે દ્રવ્યપૂજાનો નિષેધ થતો નથી આ તાત્પર્ય હશે ?] ॥ ૩–૩૬–૩ ૪૮૬ ॥ ૭૯૫ ॥

પ્ર૦ એકવિંશતિસ્થાનકમાં નેમિનાથ ભગવાનને અગીઆર ગણધરો કહ્યા છે, અને કલ્પસૂત્રમાં ૧૮ કહ્યા, તે કેવી રીતે ?

ઉ૦ ૧૧ ગણધરો એકવિંશઠાણું તેમજ સપ્તતિશતઠાણુઃ પ્રવચનસારોદ્ધારઃ આવશ્યક વિગેરે ગ્રંથોમાં કહેલા છે કલ્પસૂત્રમાં ૧૮ કહ્યા છે આ પ્રમાણે ભેદ પડે છે, તે મતાંતર જાણવું ॥ ૩–૩૬–૪–૪૮૭ ॥ ૭૯૬ ॥

પ્ર૦ નવેય વાસુદેવોનું શરીરબળ સરખું હોય ? કે ન્યૂન અધિક હોય ?

ઉ૦ અવસર્પિણી કાળના પ્રભાવે તેઓનું શરીરબળ ન્યૂનાધિક પણ હોય છે, કેમકે પહેલા વાસુદેવે કોટીશીલા છત્ર સુધી ઉંચી ઉપાડી અને નવમા વાસુદેવે ભૂમિથી ફક્ત ચાર આંગુલ સુધી ઉપાડી છે ॥ ૩–૩૬–૫ ૪૮૮ ॥ ૭૯૭ ॥

પ્ર૦ કાર્તિક અમાવાસ્યાની રાત્રિમાં **શ્રીમહાવીર–સર્વજ્ઞાય નમઃ** આ પદ ગણાય છે તે શા માટે છે ? અને કયા દિવસે જ્ઞાન થયું ?

ઉ૦ મહાવીરભગવંતે સર્વજ્ઞપણાએ દેશના આપી છે, માટે **શ્રી મહાવીર–સર્વજ્ઞાય નમઃ** ગણાય છે અને મધ્ય રાત્રે (રાત્રિ પછી) મુક્તિ ગયા છે, તેથી **શ્રી મહાવીરપારગતાય નમઃ**

આ ગણાય છે. ॥ ૩-૩૬-૬ ૪૪૯ ॥ ૭૯૮ ॥

પ્ર૦ નિર્વાણ વખતે ભગવાને ૧૬ પહોર દેશના આપી, તે ક્યા દિવસથી માંડી કયા દિવસમા પુરી થઇ ?

ઉ૦ ચૌદશના દિવસથી માંડી અમાવાસ્યાની પાછલી રાત્રિની બે ઘડી બાકી રહી ત્યારે પૂર્ણ થઇ સંભવે છે કેમકે-"અમાવાસ્યામા ૨૯ મુહુર્તોએ નિર્વાણ થયુ" એમ કહેલ છે, તેથી ૧૬ પહોર તો તેના પહેલા થઇ જવા જોઈએ ॥ ૩-૩૬-૭ ૪૫૦ ॥ ૭૯૯ ॥

૩૭

શ્રી રત્નવર્ધન ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ શ્રાવકને નીવીના પચ્ચક્ખાણમા સાધુની પેઠે નિવિયાતું કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ સાધુઓને અને શ્રાવકોને મુખ્ય રીતીએ નિવિયાતુ કલ્પે નહિ. કારણ હોય તો કલ્પે છે આવા અક્ષરો શાસ્ત્રમા છે, અને શ્રાવક કોઈક વખત નીવીનુ પચ્ચક્ખાણ કરે છે, તેથી તેને કલ્પે નહિ સતત તપમા તો કારણપણુ હોવાથી કલ્પે છે, એકાત નિષેધ જાણેલ નથી સાધુઓને તો પર્વતિથિ વિગેરેમા વારવાર પચ્ચક્ખાણ કરતુ હોવાથી કલ્પે છે ॥ ૩-૩૭-૧ ૪૫૧ ॥ ૮૦૦ ॥

પ્ર૦ "રાત્રિપોસહ કરીશુ" એવી ઇચ્છાવાળાને અને "ઉપવાસ કરીશુ" એવી ઇચ્છાવાળાને રાત્રિએ સુખડી ખાવી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પોસહ અને ઉપવાસની ઇચ્છાવાળાને રાત્રિએ સુખડી ખાવી કલ્પે નહિ, જેને સર્વથા તેના વિના ચાલતુ ન હોય, તે રાત્રિના પહેલા બે પહોર સુધી કદાચિત્ સુખડી ખાઇ જાય, તો આગળ કરવાના પોસહનો અને ઉપવાસનો ભગ થતો નથી એ પાછલા

બે પહોરમા ખાય તો પોસહ ઉપવાસનો ભંગ થાય છે ॥ ૩–૩૭–૨ ૪૫૨ ॥ ૮૦૧ ॥

પ્ર૦ પુસ્તક ઉપકરણ વિગેરે પરિગ્રહમા ગણાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ જે મુર્ચ્છા ગણે તો પરિગ્રહ જ ગણાય ન ગણે તો ન ગણાય એ તત્ત્વ છે ॥ ૩–૩૭–૩ ૪૫૩ ॥ ૮૦૨ ॥

પ્ર૦ સ્થાપના કેટલો કાળ રહે ?

ઉ૦ શાસ્ત્રમા સ્થાપના બે પ્રકારે કહી છે ૧ ઇત્વર ૨ યાવત્કથિક તેમા જ્યા સુધી ઉપયોગ હોય ત્યા સુધી રખાય, તે ઇત્વર ગણાય અને જ્યા સુધી તેનો નાશ ન થાય ત્યા સુધી રહે, તે યાવત્કથિક કહેવાય છે ॥ ૩–૩૭–૪ ૪૫૪ ॥ ૮૦૩ ॥

પ્ર૦ જેણે દીક્ષા લેવા માટે લીલોતરીનો ત્યાગ કર્યો હોય, તેને દીક્ષા લીધા પછી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો પચ્ચક્ખાણ લેતી વખતે "દીક્ષા લીધા બાદ કલ્પે" એમ રાખ્યુ હોય, તો લીલોતરી કલ્પે છે નહિતર તો કલ્પે નહિ ॥ ૩–૩૭ ૫–॥ ૪૫૫ ॥ ૮૦૪ ॥

પ્ર૦ બહુ દુધમા અથવા દહીમા થોડા ચોખા નાખે તે દુધ અથવા દહીં નિવિયાતુ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ **दक्खबहुले अप्पतंदुले द्राक्षपणी અને અલ્પચોખા** આ **ભાષ્યની** ગાથા મુજબ અલ્પ ચોખા નાખ્યા હોય તો પણ તે દુધ અથવા દહીં નિવિયાતુ થાય છે એમ જણાય છે ॥ ૩–૩૭–૬ ૪૫૬ ॥ ૮૦૫ ॥

૩૮

શ્રી પ્રેમવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

૦ નિરંતર ઘણા જીવો મુક્તિમા જાય છે, પરંતુ મુક્તિમા ભક-

ડાશ થતી નથી, અને સસારે ખાલી થતો નથી તેનો દૃષ્ટાંત ગો છે?

ઉ૦ જેમ ભૂમિની માટી વરસાદના પાણીથી ઘસડાતી સમુદ્રમા નિરંતર જાય છે, તો પણ, સમુદ્ર પૂરાઈ જતો નથી અને ભૂમિમા ખાડો પડતો નથી તેવી રીતે મુક્તિમા આ દૃષ્ટાંત જાણવો ॥ ૩-૩૮-૧ ૪૫૭ ॥ ૮૦૬ ॥

પ્ર૦ ૮ડરીક એકહજાર વર્ષ સુધી ચારિત્રપાળીને ભગ્ન પરિણામથી ચારિત્ર છોડી એક દિવસ વિષયસુખ ભોગની નરકે ગયો, તેને ચારિત્ર પાળ્યાનુ ફળ આગળ ઉદય આવશે? કે નહિ?

ઉ૦ તેના ફળ વિપાકમા નિયમ નથી અને આની વિશેષ હકીકત જોવામા આવી નથી ॥ ૩-૩૮-૨ ૪૫૮ ॥ ૮૦૭ ॥

પ્ર૦ ચક્ષુ વિનાનો બ્રહ્મદત્તચક્રી રાત્રિએ એક લાખ બાણુ હજાર રૂપો વિકુર્વે છે તે રૂપો ચક્ષુ વિનાના હોય? કે સ્વાભાવિક હોય?

ઉ૦ જેરૂપો વિકુર્વે છે, તે પ્રાયેન્દ્રી ચક્ષુ વિનાના હોય છે ॥ ૩-૩૮ ૩ ૪૫૯ ॥ ૮૦૮ ॥

પ્ર૦ નવમા વાસુદેવ દ્વારકામા થાય? કે અન્ય કોઇ નગરમા થાય?

ઉ૦ અવસર્પિણીમા નવમો વાસુદેવ **દ્વારકાનગરીમા** થાય છે, એમ શાસ્ત્ર અનુસાર જણાય છે અને **વૃદ્ધપુરુષોનુ** કથન પણ તેમજ ચાલ્યુ આવે છે ॥ ૩-૩૮-૪ ૪૬૦ ॥ ૮૦૯ ॥

પ્ર૦ શ્રાવક અભિમાનથી કે બીજાએ ભણાવેલ પૂજાની સ્પર્ધા થકી **સત્તરભેદી પૂજા** ભણાવે, તેને શુ ફળ થાય?

ઉ૦ મુખ્યવૃત્તિએ તો અભિમાન વિગેરે દોષો દૂર કરીને કેવળ "વીતરાગની ભક્તિ થાય" તે બુદ્ધિથી પૂજા ભણાવવી જોઇએ છતા કોઇ અભિમાન વિગેરેથી પૂજા ભણાવે તો તેને તેવુ ફળ થાય છે ॥ ૩-૩૮-૫ ૪૬૧ ॥ ૮૧૦ ॥

પ્ર૦ કોઇ સતીને ગભડામણમા આવી જવાથી શીલનુ ખડન થઈ જાય, તો તેનુ સતીપણુ જાય કે ? રહે ?

ઉ૦ બલાત્કારે શીલખડન કરવામા સતીને દ્રવ્યથી સતીપણુ જાય છે, પણ ભાવથી સતીપણુ જતુ નથી. એમ કેટલાક માને છે. ત્યારે બીજામહાપુરુષો તો કહે છે કે–દ્રવ્યથી સતીપણાનુ ઉલ્લઘન થયુ છે, છતાપણ દ્રવ્યથી પણ સતીપણુ જતુ નથી એમ દશવૈકાલિકટીકા તથા ચૂર્ણિમા બતાવેલ મૈથુનની ચૌભગી અનુસાર જણાય છે ॥ ૩-૩૮-૬ ૪૬૨ ॥ ૮૧૧ ॥

પ્ર૦ કમલપ્રભ આચાર્યે તીર્થંકર નામ કર્મ બાધ્યુ હતુ, છતા કયા દોષથી વિફળ બનાવ્યુ ?

ઉ૦ અકસ્માત્ સ્રીનો ગર્ભ્રપાત થઈ ગયો, તે વખતે નિર્ગ્રથીઓએ પ્રશ્ન કર્યો, તેના ઉત્તરમા શોથા અનતના પ્રશસ્તપણાનુ નિરૂપણ થઈ ગયુ, તેથી તે પ્રમાદે કરી તીર્થંકર નામ કર્મ વિફળ કરી નાખ્યુ, એમ પ્રસિદ્ધિ છે ॥ ૩-૩૮-૭ ૪૬૩ ॥ ૮૧૨ ॥

પ્ર૦ નવકારમત્ર અને શત્રુજયનુ નામ આપે ગણવામા આવે તો તે બન્નેયમા અધિક લાભ શેમા છે ?

ઉ૦ જે ગણવામા ચિત્તનો ઉલ્લાસ અધિક થાય, તેને તે ગણવામા અધિક લાભ થાય છે પરતુ તે બન્નેયના મહિમાનો પાર નથી ॥ ૩-૩૮-૮ ૪૬૪ ॥ ૮૧૩ ॥

પ્ર૦ ભગવાન મહાવીર પ્રભુએ કાનમાથી ખીલા ખેચી કાઢયા, તે વખતે મોટી ચીસ કેમ પાડી ? કેમકે–પ્રભુ તો અનન્તબળી છે ?

ઉ૦ અનન્તબળવાળાપણુ ભગવાનને ક્ષાયિક વીર્યને આશ્રયીનેજ હોય છે, એમ अवरिमियबला जिणवरिंदा, આ પાઠના વ્યાખ્યાનમા બતાવેલ છે તેથી પ્રબળ પીડાએ કરી ભગવાને છદ્મસ્થપણામા

ચીસ પાડી દીધી તેમા કાઈપણ અયુક્તપણુ નથી ॥ ૩-૩૮-૯-૪૬૫ ॥ ૮૧૪ ॥

૩૯

પણ્ડિતશ્રી નાકર્ષિગણિ શિષ્ય હર્ષવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ છ માસ ઉપર દેવશય્યા ખાલી રહેતી નથી, તો અવન્તી-સુકુમાર નલિનીગુલ્મ વિમાનમા બત્રીશ વર્ષોએ કેવી રીતે ઉપજી શકયા ?

ઉ૦ અવન્તીસુકુમારને ઉપજવામા વિમાન તો તેજ કહ્યુ છે, પણ શય્યા પ્રથમ હતી તેજ કહી નથી, તેથી કાઇપણ વિરોધ આવતો નથી ॥ ૩-૩૯-૧-૪૬૬ ॥ ૮૧૫ ॥

પ્ર૦ એક કુલના વિદ્યમાન કેટલા પુરુષોએ કરી કુલકોટી કહેવાય ? અને તેમા ઉત્તમ મધ્યમ અને જઘન્ય ભેદવાળા કેટલા પુરુષ હોય ?

ઉ૦ એક કુલના ૧૦૮ પુરુષો વિદ્યમાન હોય, તે કુલકોટી કહેવાય એમ પ્રસિદ્ધિ છે તેમા ઉત્તમ મધ્યમ અને જઘન્ય ભેદો જાણ્યા નથી તેમજ તેના વ્યક્ત અક્ષરો શાસ્ત્રમા જોયા નથી ॥ ૩-૩૯-૨-૪૬૭ ॥ ૮૧૬ ॥

પ્ર૦ ગાય વિગેરે જીવને છોડાવવાને માટે દ્રવ્યલિગિનુ દ્રવ્ય કામ આવી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જ્ઞાન વિગેરે સબધી તે દ્રવ્ય ન હોય, તો કામ આવી શકે છે નિષેધ જાણવામા નથી ॥ ૩-૩૯-૩-૪૬૮ ॥ ૮૧૭ ॥

પ્ર૦ વિશાલા નગરીમા શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના સ્તૂપને પડાવનાર જે કુલવાલક મુનિ તે ભવ્ય છે ? કે અભવ્ય ?

ઉ૦ આ ચોવાશીમા ૭ અભવ્યો કહ્યા છે, તેથી કુલવાલક ભવ્ય સભવે છે પરતુ વ્યવહારથી ભારે કર્મી લાગે છે નિશ્ચયથી તો કેવળી ભગવત જાણે ॥ ૩-૩૯-૪-૪૬૯ ॥ ૮૧૮ ॥

પ્ર૦ યવન માછીમાર વિગેર શ્રાવકો બન્યા હોય, તેઓને તીર્થંકરની પ્રતિમા પૂજવામા લાભ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો શરીર અને વસ્ત્ર વિગેરેનુ પવિત્રપણુ હોય તો, પ્રતિમા પૂજનમા નિષેધ જાણેલો નથી પરતુ તેઓને પૂજન કરવામા લાભજ થાય એમ જાણેલ છે ॥ ૩-૩૯-૫-૪૭૦ ॥ ૮૧૯ ॥

પ્ર૦ શિષ્ય બરાબર ચારિત્ર પાળે નહિ, તો તેનુ દૂષણ ગુરુને લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો ગુરુ મોહથી શિષ્યને નિવારે નહિ, તો ગુરુને તે પાપ લાગે છે, અને જો પાપથી નિવારવા મહેનત કરતા હોય તો ગુરુને પાપ લાગતુ નથી ॥ ૩-૩૯-૬-૪૭૧ ॥ ૮૨૦ ॥

પ્ર૦ સર્વગમારીજીવો મરણ પામી પરલોકમા જતા સિદ્ધશિલાને ફરસે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પરલોકજતા સર્વજીવો સિદ્ધશિલા ફરસે, તેવુ જાણ્યુ નથી. કેમકે-શાસ્ત્રમા બે પ્રકારની પરલોક સબધી ગતિ કહી છે એક ઋજુ, અને બીજી વક્ર તેમા ઋજુ એટલે સરલગતિ અને વક્ર એટલે વાકીગતિ કહી છે. ॥ ૩-૩૯-૭-૪૭૨ ॥ ૮૨૧ ॥

પ્ર૦ ચક્રીને તિમિસ્રા ગુફાનુ બારણુ ઉઘાડતા અગ્નિ જ્વાળા નીકળે કે નહિ ? જો ન નીકળે તો કોણિકને કેમ નીકળી હતી ?

ઉ૦ જબૂદ્વીપપન્નત્તિ વિગેરે શાસ્ત્રમા લખ્યુ છે કે-ચક્રવર્તિના

સેનાપતિ પુરુષ બારણા ઉઘાડે છે, જ્વાલા નીકળતી નથી" અને "કોણિક તો બારણુ ઉઘાડી શકયો નથી, તો અગ્નિ-જ્વાલા કયાથી નીકળે ? તે કોણિકને તો તિમિસ્રાગુહાના અધિષ્ઠાયક દેવે દડરત્નેકરી હણી નાખ્યો સૈન્ય પાછુ વળી ગયુ. એવા અક્ષરો આવશ્યક બાવીસ હજારીમા છે અને બારહજારી ટીકામા તો જ્વાલા નિકળવાનુ પણ કહેલ છે. પરતુ તે બાર હજારી કુમતિની બનાવેલી છેતેથી, પ્રમાણ ગણી શકાય નહિ આવશ્યકટીપ્પનમાતો બતાવ્યુ કે "અગ્નિ-જ્વાલાનુ નીકળવુ, ઘોડાનુ પાછા પગલે વળવુ. એમ વાત કોણિકની ચાલી રહી છે, તે સિદ્ધાત વિરૂદ્ધ જાણવી ॥ ૩-૩૯-૮-૪૭૩ ॥ ૮૨૨ ॥

૪૦

શ્રી માણિકચવિજય ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ શ્રાવક પોતાના હાથે ફુલ ચુટીને પૂજા કરે, એમ કયા ગ્રથમા લખ્યુ છે ?

ઉ૦ શાતિનાથ ચરિત્રમા મગળકલશ વાડીથી પોતે ફુલો ગ્રહણ કરીને પૂજા કરે છે એવા અક્ષરો જોવામા આવે છે ॥ ૩-૪૦ ૧-૪૭૪ ॥ ૮૨૩ ॥

પ્ર૦ અબડ શ્રાવકને કોઇએ આપ્યુ ન હોય, તેવા પાણીનુ પચ્ચ-ક્ખાણ છે, પણ કોઇએ આપેલ પાણી પીવે, તે ગળીને પીવે ? કે એમનેએમ પીવે ?

ઉ૦ ઉવવાઇ ઉપાગ અનુસાર અબડ પાણી ગળીને પીતો હતો ॥ ૩-૪૦-૨-૪૭૫ ॥ ૮૨૪ ॥

૪૧

શ્રી સૌભાગ્યહર્ષ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ શ્રાવકોને આબિનમા અને નિવિમા ઉન્હુપાણી અને પ્રાસુપાણી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ શ્રાવકોને તે બન્નેય પાણી પણ કલ્પે છે ॥ ૩–૪૧–૧–૪૭૬ ॥ ૮૨૫ ॥

પ્ર૦ રોહિણીતપનો ઉપવાસ અને પચમી વિગેરેનો ઉપવાસ મળતી તિથિમા કરાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ કારણ છતા મળતી તિથિમા કરાય છે, અને કરાવાય છે કારણ વિના તો ઉદય પ્રાપ્ત તિથિમાજ થાય એમ જાણવુ ॥ ૩–૪૧ ૨–૪૭૭ ॥ ૮૨૬ ॥

૪૨

શ્રીદામર્ષિ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ પદ્મચરિત્રમા "રામ એકાકીજ સિદ્ધ થયા" એમ કહ્યું. અને શત્રુજય માહાત્મ્ય વિગેરેમા તો "ત્રણ ક્રોડ સાધુઓ સાથે મુક્તિ ગયા" એમ કહ્યુ છે તો તે બન્નેય ભિન્ન જાણવા ? કે એક જાણવા ?

ઉ૦ બન્નેય ઠેકાણે કહેલ રામ તો એકજ છે, પરતુ પદ્મચરિત્રમા પ્રધાનપણાથી રામનુજ કથન છે અને શત્રુજય માહાત્મ્યમાતો પરિવાર સહિત રામનુ કથન છે માટે આમા ગ્રથકારનો અભિપ્રાય તેજ પ્રમાણ છે ॥ ૩–૪૨–૧–૪૭૮ ॥ ૮૨૭ ॥

પ્ર૦ શાલિભદ્રને માટે ગોભદ્રદેવ અલંકાર વિગેરે વસ્તુ લાવતા. તે વસ્તુ વૈક્રિય હતી ? કે ઔદારિક હતી ?

ઉ૦ અલંકાર વિગેરે વસ્તુઓ ઔદારિક હતી એમ જણાય છે. ॥ ૩-૪૨-૨-૪૭૬ ॥ ૮૨૮ ॥

પ્ર૦ વૈક્રિય કલ્પવૃક્ષના ફુલ માળા વિગેરે નિર્માલ્યઃ અને ગંધ વિનાના થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ વૈક્રિય કલ્પવૃક્ષના પુષ્પ વિગેરે વિરાગરૂતા પામે એટલે વીંખાઇ જાય પણ ગંધ વિનાના થાય નહિ ॥૩-૪૨-૩-૪૮૦॥૮૨૯॥

પ્ર૦ સાધુને વાંદવામાં શ્રાવકો 'अणुजाणह भगवंति पसाओगरी' આવા શબ્દો બોલે ? કે બીજા બોલે ?

ઉ૦ શ્રાવકો સાધુને નમસ્કાર કરવામાં તેવા શબ્દો બોલે છે ॥ ૩-૪૨-૪-૪૮૧ ॥ ૮૩૦ ॥

પ્ર૦ કેટલા પરમાણુઓએ ત્રસરેણુ થાય ?

ઉ૦ અનંતસુક્ષ્મ પરમાણુઓએ એક વ્યવહાર પરમાણુ થાય છે, અને આઠ વ્યવહાર પરમાણુઓએ એક ઉત્શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકા થાય છે, અને તે આઠે ફરી એક શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકા થાય છે, તે આઠે ફરી એક ઉર્ધ્વરેણુ થાય છે, અને તે આઠે ફરી એક ત્રસરેણુ થાય છે આ બધાનો ભાવાર્થ એ આવ્યો કે ૪૦૯૬ વ્યવહાર પરમાણુઓએ એક ત્રસરેણુ થાય. ॥ ૩-૪૨-૫-૪૮૨ ॥ ૮૩૧ ॥

પ્ર૦ સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાય વિગેરે પાંચ સ્થાવર જીવો છે, તેમાં કયો જીવ અગ્નિ થાંભલો વિગેરે ભેદીને ગમન કરી શકે છે ?

ઉ૦ અગ્નિ અને થાંભલા વિગેરે વસ્તુને કોઇ માણસ ચલાવે એટલે હેરફેર કરે, તે વખતે તે પાંચે ય સુક્ષ્મ જીવો અગ્નિઃ થાંભલા

વિગેરેના જે સૂક્ષ્મ છિદ્રો છે, તેનાથી હતા ત્યાના ત્યાંજ રહે છે પણ અગ્નિ અને થાભલા વિગેરેથી તેઓને ચળાવાતા નથી, કેમકે થાવર જીવો છે, અને અગ્નિ અને થાંભલા વિગેરેમાં પોતાનો પ્રવેશ સભવતો નથી ॥ ૩-૪૨-૬-૪૮૩ ॥ ૮૩૨ ॥

પ્ર૦ **તામલિતાપસ** સમકિત કયા પામ્યો ?

ઉ૦ ભગવતીસૂત્ર મુજબ તો "ઇશાનઇન્દ્રથઈનેપછી સમકિત પામ્યો" અને પ્રઘોષ તો સભવાય છે કે "**તામલિભવના** છેડે સમકિત પામ્યો" ॥ ૩-૪૨-૭-૪૮૪ ॥ ૮૩૩ ॥

પ્ર૦ શ્રેણિક મહારાજાના પુત્ર નદિષેણ દેવલોકમા ગયા ? કે મોક્ષે ગયા ?

ઉ૦ **વીરચરિત્ર** વિગેરે આશ્રયીને "દેવલોક ગયા" એમ જણાય છે, અને **મહાનિશીથમાતો** તે "ચરમ શરીરી" કહ્યા છે. ॥ ૩-૪૨-૮-૪૮૫ ॥ ૮૩૪ ॥

૪૩

પણ્ડિત શ્રી જ્ઞાનસાગરગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ શ્રાવકે એક ગામથી બીજા ગામમા આવી પોસહ લઇને ફરીતે ગામમા જવાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો પોસહવિધિ સાચવીને જાય તો નિષેધ કરેલો જાણ્યો નથી. ॥ ૩-૪૩-૧ ૪૮૬ ॥ ૮૩૫ ॥

પ્ર૦ **सथारा उद्दणकिय** નો શો અર્થ થાય ? તથા **पमारणकिय** આપનો પણ શો અર્થ થાય ? તે સ્પષ્ટ સમજાવશો

ઉ૦ **सथारा उद्दणकिय** એટલે સથારામા અવિધિએ કરી **उद्दण** એટલે ઉદ્વર્તન-પડખુ બદલવુ **किय** એટલે કર્યું, અને

પસારણકિય એટલે અવિધિએ ફરી હાથ વિગેરે પસાર્યા હોય, આ અર્થ જાણવો ॥ ૩-૪૩-૨-૪૮૭ ॥ ૮૩૬ ॥

પ્ર૦ કટાસણા ઉપર બેઠા બેઠા પ્રતિક્રમણ કરવું સુઝે ? કે નહિ ?

ઉ૦ આસન ઉપર બેઠા બેઠા પ્રતિક્રમણ કરવું સુઝે નહિ, પણ વંદિત્તુસૂત્ર વિગેરે કહેવાના અવસરે બેસી શકાય છે ॥ ૩-૪૩-૩-૪૮૮ ॥ ૮૩૭ ॥

૪૪

શ્રી ભાણુવિજય ગણિ તથા સૂરિશિષ્ય શ્રી જીવવિજયગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ સાધુઓને રોગ થયો હોય, તે વખતે કોઇ આહારપાણી લાવીદેનાર ન હોય, તો સા વી આહાર લાવી આપે ? કે શ્રાવક વિગેરે લાવી આપે ?

ઉ૦ તેવા કારણમા સાધ્વીએ લાવેલો આહાર સાધુઓ **અર્ણિકાપુત્ર આચાર્યની** પેઠે ગ્રહણ કરે છે, પણ શ્રાવક આદિએ લાવી આપેલ આહાર તો ગ્રહણ કરતાજ નથી ॥ ૩-૪૪-૧-૪૮૯ ॥ ૮૩૮ ॥

પ્ર૦ કોઇને જ્ઞાતિએ બહાર કરેલ હોય, તેના ઘરે આહાર વિગેરે કારણ સિવાય લેવા કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ લોકવિરુદ્ધ મહા અપવાદથી જો જ્ઞાતિએ બહાર મૂક્યો હોય, તો તેને ઘેર કારણ સિવાય આહાર વિગેરે વહોરવુ કલ્પે નહિ ॥ ૩-૪૪-૨-૪૯૦ ॥ ૮૩૯ ॥

પ્ર૦ શ્રી ચન્દ્રપ્રભ ચરિત્રમા " અજાપુત્રે અગ્નિની ખાઇમા ઝંપાપાત કર્યો," એમ કહ્યું, તે શું ? તેમજ દુર્જયરાજા ત્યા

ગયો, તે ભવન કહેવાય ? કે પાતાલ ગૃહ કહેવાય ? ત્યાથી હાથી અપહરણ કરીને ગયો, ત્યા નારકીઓ દેખાડી, પછી દેવોએ બહાર મૂક્યો, અને **સર્વાંગસુંદરી** પાસે ગયો, તે સ્થાન ભવનપતિનિકાયમા છે ? કે વ્યન્તરનિકાયમા છે ? તેમજ દુર્જય રાજા કયા ભવનમા છે ? અને સર્વાંગસુન્દરી તેનાથી નીચે કયા છે ? તેમજ **અષ્ટાપદ ગયો**, ત્યા ઇંદ્રે વસ્ત્રો અર્પણ કર્યાં, તે વૈક્રિય છે ? કે ઔદારિક છે ?

ઉ૦ **અંજાપુત્ર** અગ્નિની ખાઈમા પડતુ મેલ્યુ અને ફળ દેવતાઈ પ્રભાવે કરી પ્રાપ્ત કર્યું, તેમજ **દુર્જય રાજાનુ** વસવાટનુ સ્થાન ભૂમિના વિવરમા મનુષ્યની રાજધાનીમા છે, તેમજ **સર્વાંગસુંદરી** વ્યન્તરી છે, તેનુ રહેઠાણ વ્યન્તરનિકાયમા છે હાથી અપહરણ કરીને લઇ ગયો, વિગેરે તે વ્યન્તરીનુ કરેલુ જાણવુ તેમજ **અષ્ટાપદ** ઉપર વસ્ત્રો અર્પણ કર્યાં, તે ઔદારિક જાણવા ॥ ૩-૪૪-૩-૪૯૧ ॥ ૮૪૦ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકો દેવદ્રવ્ય વ્યાજે ગ્રહણ કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ મહાન કારણ સિવાય દેવદ્રવ્ય-વ્યાજે લે નહિ ॥ ૩-૪૪-૪-૪૯૨ ॥ ૮૪૧ ॥

પ્ર૦ દેરાસરના નોકર પાસે પોતાનુ કાર્ય કરાવાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ દેરાસર સાચવનારે દેરાસરના નોકર પાસે પોતાનુ કાર્ય કરાવાય નહિ ॥ ૩-૪૪-૫-૪૯૩ ॥ ૮૪૨ ॥

પ્ર૦ જ્ઞાનદ્રવ્ય અને જીવદયા દ્રવ્ય-દેરાસરના કાર્યમા વપરાય? કે નહિ?

ઉ૦ જ્ઞાનદ્રવ્ય-દેરાસરના કાર્યમા કામ લાગે, તેવા અક્ષરો **ઉપદેશ-ચિંતામણિમા** છે, અને જીવદયા દ્રવ્ય તો મહાન્ કારણ સિવાય દેરાસરમા વાપરી શકાય નહિ ॥ ૩-૪૪-૬-૪૯૪ ॥ ૮૪૩ ॥

પ્ર૦ એક પહોર દિવસ ચઢયા પછી પોસહ લઈ શકાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ "પહોર દિવસ ચઢી ગયા પછી પોસહ લેવો સુઝે નહિ," એમ પરપરા છે ॥ ૩–૪૪–૭–૪૬૫ ॥ ૮૪૪ ॥

૪૫

શ્રી સૂરવિમલ ગણિકૃત પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ જિનકલ્પીઓને શુ પ્રાયશ્ચિત્ત આવે ?

ઉ૦ पचेव सजया खलु नायसुअेण कहिया जिनवरेण ।
तेसिं पायच्छित्त, अहक्कम कित्तइस्सामि ॥ १ ॥

જ્ઞાતપુત્ર વર્ધમાન સ્વામિએ પાચજ સયતો કહેલા છે, તેઓનુ પ્રાયશ્ચિત્ત અનુક્રમે દેખાડીશુ

सामाइयसजयाण पच्छित्ता छेदमूलरहिअट्ठ ।
थेराण जिणाण पुण तवमत छव्विह होइ ॥ २ ॥

સ્થવિરકલ્પમા સામાયિક સયતોને છેદ અને મૂલ રહિત આઠ પ્રાયશ્ચિત્ત હોય છે, અને જિનકલ્પમા સામાયિક સયતોને તપ સુધીનુ છ પ્રકારનુ પ્રાયશ્ચિત્ત હોય છે ।

छेओवट्ठावणिअे पायच्छित्ता हवति सव्वेवि ।
थेराण जिणाण पुण मूलत अट्ठहा होइ ॥ ३ ॥

સ્થવિરકલ્પમા છેદોપસ્થાપન ચારિત્રને દશે પ્રાયશ્ચિત્તો હોય છે, અને જિનકલ્પમા છેદોપસ્થાપનીયને મૂલ પ્રાયશ્ચિત્ત સુધીના આઠ પ્રાયશ્ચિત્ત હોય છે

परिहारविशुद्धिअे मूलना अट्ठ होंति पच्छित्ता ।
थेराण जिणाण पुण छव्विह छेयादिवज्जवा ॥ ४ ॥

પરિહાર વિશુદ્ધિમાં વર્તનાર સ્થવિરોને મૂલ સુધી આઠ પ્રાયશ્ચિત્તો હોય છે, અને જિનકલ્પીઓને છેદાદિ વર્જીને ૭ પ્રાયશ્ચિત્ત હોય છે

आलोयणा विवेगो य तइय तु न विज्जइ ।
सुहुमे अ सपराये अहक्खाए तहेव अ ॥ ५ ॥

સૂક્ષ્મસંપરાય અને યથાખ્યાત સંયમીઓને આલોયણ અને વિવેક એ બે પ્રાયશ્ચિત્ત હોય છે ત્રીજુ હોતુ નથી તેથી પ્રસ્તુત બાબતમા શું કહ્યું ? તે કહે છે ?

बउस-पडिसेवगाणं इत्ताहि उभयाणं मजणा होगि ।
जा तित्थणुसज्जन्ती अत्थि हू तेणन पच्छित्ता ॥६॥

નિર્ગ્રન્થની વિચારણામા બકુશ અને પ્રતિસેવના કુશીલ એ બે નિર્ગ્રંથો, અને સંયમની વિચારણામા ઇત્વરસામાયિક વાળા અને છેદોપસ્થાપન એટલે વડી દીક્ષાવાળા એ બે સંયમો જ્યા સુધી તીર્થ છે, ત્યા સુધી પ્રવર્તે છે, તેથી જણાય છે કે દશમણ પણ પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્ત થાય છે, આ પાઠ વ્યવહાર ટીકામાં છે, તેથી તે મુજબ જણાય છે કે-જિનકલ્પીઓને મૂલ સુધીના આઠ પ્રાયશ્ચિત્તો હોય છે ॥ ૩-૪૫-૧-૯૬૬ ॥ ૮૪૫ ॥

પ્ર૦ યુગલીયાના ક્ષેત્રમા કલ્પવૃક્ષો છે, તે વનસ્પતિ છે ? કે પૃથ્વી પરિણામ રૂપ છે ?

ઉ૦ તે વનસ્પતિ રૂપ છે ॥ ૩-૪૫-૨-૪૯૭ ॥ ૮૪૬ ॥

सकलसूरि पुरन्दर-परमगुरु गच्छाधिराज भट्टारक श्री विजयसेन सूरिश्वरजीना प्रसादे करेल अने श्री विजयहीरसूरिश्वर शि य प० शुभविजयगणिवरे संग्रह करेल सेनप्रश्नमा त्रीजो उल्लास पूर्ण थयो.

चतुर्थोल्लासः

नत्वा श्री वर्द्धमानाय वर्द्धमान शुभ श्रिये ।
प्रारभ्यते मया तुर्योल्लासः श्रावकपृच्छकः ॥१॥

શુભ લક્ષ્મીને વધારનાર શ્રી વર્ધમાન સ્વામિને નમસ્કાર કરી, શ્રાવકના પ્રશ્નોવાળો ચોથો ઉલ્લાસ હુ શરૂ કરૂ છુ

૧

શ્રી જેસલમેર સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ जा दुप्पसहो सूरी होहिंति जुगप्पहाण आयरिया ।
अज्ज सुहम्मप्पभिई चउरहिया दुन्नि अ सहस्सा ॥

"આર્ય સુધર્મા સ્વામિથી માડી દુપ્પસહસૂરિ સુધી ૨૦૦૪ યુગપ્રધાન આચાર્યો થશે" ઈત્યાદિક ગાથાઓથી યુગપ્રધાન આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુ વિગેરેની સખ્યા દીવાળી કલ્પમા બતાવી છે, તે તેજ પ્રમાણે ચોક્કસ કરેલી છે? કે બીજા પ્રકારે છે? તેમજ દીવાળી કલ્પના કર્તા સુવિહિત? કે નહિ?

ઉ૦ યુગપ્રધાન વિગેરેની જે સખ્યા કહી છે, તે પણ આપણે માન્ય છે, કેમકે–બીજા ઘણા દીવાળી કલ્પોમા, અને ભટ્ટારક શ્રી ધર્મઘોષ સૂરીશ્વરે રચેલ દુસમગડિકા વિગેરે ગ્રથોમાં ઉપર્યુક્ત સખ્યાજ જોવામા આવે છે તેમજ દીવાળી કલ્પના કર્તા આપણે માન્ય છે ॥ ૪–૧–૧ ॥ ૮૪૭ ॥

પ્ર૦ **गीयत्थो य विहारो बीओ गीअत्थमीसिओ भणिओ।**
एत्तो तइअविहारो नाणुन्नाओ जिण वरेहिं ॥ १ ॥

આ ગાથાથી જે અગીતાર્થ ગીતાર્થ સાથે વિહાર કરે, તે ગીતાર્થ નિશ્રિત કહેવાય ? કે ગીતાર્થની નિશ્રાએ અગીતાર્થ એકલો વિહાર કરે, તે ગીતાર્થ નિશ્રિત કહેવાય ? તે સ્પષ્ટ જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦ ગીતાર્થની સાથે અગીતાર્થ સાધુ વિહાર કરે, તે ગીતાર્થ નિશ્રિત વિહાર કહેત છે, અને જે ગીતાર્થની નિશ્રાએ અગીતાર્થ પણ છતા આજ્ઞાથી જુદો વિહાર કરે, તે પણ ગીતાર્થ નિશ્રિત વિહાર કહેવાય છે કેમકે–આ ગાથાના બે પાઠ છે. એક **बीओ गीअत्थमीसिओ भणिओ** અને બીજો **बीओ गीअत्थनीसिओ भणिओ**–જે તે બન્નેય પાઠોનુ વ્યાખ્યાન **પ્રવચન સારોદ્ધાર**મા કરેલ છે, તે જાણવુ ॥૪–૧–૨॥૮૪૮॥

પ્ર૦ **સત્યકી વિદ્યાધરે** ભગવાન **શ્રી વર્ધમાન સ્વામિજી** પાસે કહ્યુ કે–" જેટલુ મિથ્યાત્વ વર્તી રહ્યુ છે, તે બધુ સમુદ્રમા ડુબાવી દઉ ' આ વાર્તા **પ્રઘોષે** ચાલી રહેલ છે ? કે કોઇ **ગ્રથમા** તેવા અક્ષરો છે ?

ઉ૦ **પ્રઘોષથી** આ વાર્તા સભળાય છે, પણ ગ્રથમા અક્ષરો જોયા નથી ॥ ૪–૧–૩ ॥ ૮૪૯ ॥

પ્ર૦ કોઈ શ્રાવક એકાસણા બેસણા વિના ફાસુપાણી પીવે છે, અને **પાણસ્સના** આગાર ઉચ્ચરે છે, તેને રાત્રિમા દુવિહાર તેવિહાર' કરવો કલ્પે ? કે ચોવિહાર કરવો જોઇએ ?

ઉ૦ રાત્રિએ ચોવીહાર પચ્ચક્ખાણ તેને કરવુ જોઇએ તેવી પરપરા છે ॥ ૪–૧–૪ ॥ ૮૫૦ ॥

પ્ર૦ સમુદ્રમા રહેલ મચ્છ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામીને સમકિતઃ અને દેશવિરતિ પામે છે, તે પામીને તુરત અણસણ કરે ? કે સમકિત દેશવિરતિ ને આરાધે ?

ઉ૦ કોઇક મચ્છ તે કાલમા અણસણ કરે છે, અને કોઇક કાલાન્તરે અણસણ કરે છે, એમ જણાય છે. નિશ્ચયથી તો અક્ષરો જોયા નથી ॥ ૪–૧–૫ ॥ ૮૫૧ ॥

પ્ર૦ કોઈક મહાનુભાવ ઉપશમ શ્રેણિ એક વખત કરે, તે નિશ્ચયે ફરી તેજ ભવમા ઉપશમ શ્રેણી બીજી વખત કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ તેજ ભવમા બીજી વખત કરેજ, એવો નિયમ જાણ્યો નથી, પણ એક ભવમા ઉપશમ શ્રેણી ઉત્કૃષ્ટથી કરે, તો બે વખત કરે છે, એમ જાણેલ છે ॥ ૪–૧–૬ ॥ ૮૫૨ ॥

પ્ર૦ સમકિત પામીને જે અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત સ્થિતિવાળો જીવ સસારમા રહે, તે અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત કાળ અડધા લોકના આકાશ પ્રદેશને અનુક્રમે જન્મ મરણ કરી ફરસે ત્યારે થાય ? કે બીજી રીતે થાય ?

ઉ૦ સૂક્ષ્મક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્ત કરનારને જેટલો કાલ થાય, તે પુદ્ગલ પરાવર્ત લેવો, તેના અડધા ભાગે જેટલો કાલ થાય તેટલા કાલ સુધી વધારેમા વધારે જીવ સમકિત પામ્યા પછી સસારમા રહે છે, આવો ભાવ જાણવામા છે, પરતુ અડધા લોકાકાશના પ્રદેશોને અનુક્રમે મરણ કરીને ફરસે, ત્યારે થાય એવો ભાવ જાણેલ નથી ॥ ૪–૧–૭ ॥ ૮૫૩ ॥

પ્ર૦ શ્રી ધર્મઘોષસૂરિકૃત દુઃખમા સધસ્તોત્ર દીવાળીકલ્પ ગુર્વાવલીપર્યાય અને કાલ સપ્તતિ વિગેરે ગ્રથોમા યુગપ્રધાનોની સખ્યા ૨૦૦૪ કહી છે, તેમજ યુગપ્રધાન સમાન

આચાર્ય ઉત્તમ ગુણધારક આચાર્ય અને મધ્યમ ગુણધારક આચાર્ય; ઉપાધ્યાય સાધુ સાધવી; શ્રાવક અને શ્રાવિકા ઓની પણ સખ્યા કહી છે, તે સખ્યા આપણે જાણીએ છીએ, તે ભૂમિ માત્રમા સભવે ? કે સપૂર્ણ ભરતક્ષેત્રમા સભવે ? તેમજ સુધર્મા સ્વામિથી માડી છેલ્લા દુ.પસહસૂરિ સુધી યુગપ્રધાનોની સખ્યા તે પટ્ટપરપરાએ થશે ? કે બીજા પ્રકારે થશે ?

ઉ૦ યુગપ્રધાન વિગેરેની સખ્યા કહી છે, તે સકલ ભરતક્ષેત્રમાં થશે, એમ શાસ્ત્ર અનુસાર જણાય છે, તેમજ પટ્ટ પર પરાએ યુગપ્રધાનોની સખ્યા થાય, તેવા અક્ષરો જોવામા આવેલ નથી ॥ ૪-૧-૮ ॥ ૮૫૪ ॥

પ્ર૦ પડિતવાનર્ષિ ગણિકૃત પ્રકરણમા खीणे खाइगसम्म खाइगचरण च वा कहिय । આ ગાથામા "ક્ષાયિક સમકિત અને ક્ષાયિક ચારિત્ર બારમા ગુણઠાણાથી લઈ ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી હોય છે," એમ કહ્યુ, અને પચનિર્ગ્રથી અને કર્મગ્રથમા "ક્ષાયિક સમકિત અને ક્ષાયિક ચારિત્ર ૧૧ મા ગુણઠાણાથી ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી હોય" એમ બતાવેલ છે, તે કેવી રીતે વટે ? કેમકે-ક્ષપક શ્રેણિવાળો જીવ દશમાથી બારમે ગુણઠાણે જાય છે, ત્યારે ૧૧ મા ગુણઠાણામા ક્ષાયિક સમકિત અને ક્ષાયિક ચારિત્રનો અસભવ છે

ઉ૦ પચનિર્ગ્રથી અને કર્મગ્રથમા અગીઆરમે ગુણઠાણે ક્ષાયિક સમકિત કહેલ છે, પરતુ ક્ષાયિક ચારિત્ર કહ્યુ નથી, તેમજ ક્ષાયિક સમકિતનો ધણી ઉપશમ શ્રેણી ઉપર ચઢે, ત્યારે ૧૧ મા ગુણઠાણે ક્ષાયિક સમકિત છે, અને ક્ષાયિક ચારિત્ર તો અગીઆરમા ગુણઠાણે છેજ નહિ ને જાણવુ ॥ ૪-૧-૯ ॥ ૮૫૫ ॥

પ્ર૦ તેરમા ગુણઠાણે સાતાવેદનીય કર્મની સ્થિતિ કોઇ ઠેકાણે બે સમયની કહી છે, તે કેમ ઘટે? કેમકે-ભગવતી વિગેરે ગ્રંથોમાં ત્રણ સમયની સ્થિતિ કહી છે

ઉ૦ "સાતા વેદનીયકર્મ તેરમા ગુણઠાણે પહેલા સમયે બંધાય અને બીજા સમયે વેદાય અને ત્રીજા સમયે ખરી જાય, એમ ભગવતી ઠાણાંગ સૂત્ર વિગેરેમાં કહ્યું છે, પણ નિર્જીર્ણ સમયે અવસ્થાનનો અભાવ હોવાથી બે સમયની સ્થિતિ ઘટે છે એમ જાણવું ॥ ૪-૧-૧૦ ॥ ૮૫૬ ॥

પ્ર૦ શક્રઇંદ્રનો પૂર્વ સંગતિક કોણિક રાજા છે, અને ચમરેન્દ્રને પ્રવ્રજ્યા સંગતિક છે, એમ કહેલ છે, તે કેવીરીતે મળતું આવે?

ઉ૦ "કોણિક રાજાનો જીવ સૌધર્મ ઇંદ્રનો કાર્તિકશેઠના ભવમાં ગૃહસ્થપણામાં મિત્ર હતો, તેથી પૂર્વ સંગતિક એટલે પૂર્વનો મિત્ર કહેલ છે, અને ચમરેન્દ્રનો પૂરણતાપસના ભવમાં કોણિકનો જીવ તાપસપણે મિત્ર હતો, તેથી પ્રવ્રજ્યાસંગતિક એટલે તાપસદીક્ષામાં મિત્ર કહેલ છે," એમ ભગવતીસૂત્રના ત્રીજા શતકના નવમા ઉદ્દેશાની ટીકામાં છે તે જાણવું. ॥ ૮-૧-૧૧ ॥ ૮૫૭ ॥

પ્ર૦ આસાલિઓ જીવ ચક્રવર્તિ સૈન્યના પડાવની ભૂમિ નીચે ઉપજે છે, તે બેઇંદ્રિય હોય? કે પંચેન્દ્રિય હોય? જો સંમૂર્છિમ પંચેન્દ્રિય માનીએ, તો તેનું દેહમાન વિચારતા ઘટતું નથી કેમકે-ઉત્પત્તિપર્યંતનું દેહમાન ઉત્કૃષ્ટ આયુવથી બનેલ ૨ યોજનથી ૯ યોજનનું કહેલ છે માટે મળતું આવતું નથી.

ઉ૦ જીવસમાસ પ્રકરણ ટીકામાં આસાલિયો બેઇંદ્રિય કહેલ છે, અને જીવાભિગમ અને પન્નવણા સૂત્રની ટીકામાં તો

સમૂર્છિમ પચેન્દ્રિય કહેલ છે આ બાબતનો નિર્ણય કેવળી મહારાજ જાણે, પણ શરીર માનની બાબતમા તો **सरीर-मुस्सेहमगुलेण तहा**–"ઉત્સેર"અંગુલથી શરીરમાપ જાણવુ આ નિયમ પ્રાયિક હોવાથી **આસાલીઆનુ** શરીરમાન–પ્રમાણ અંગુલથી સભવે છે, કેમકે–મહા વિદેહમા ચક્રીના સૈન્યનો પડાવ બાર યોજનનો પ્રમાણ અંગુલથી કહેલ છે ॥ ૪–૧–૧૨ ॥ ૮૫૮ ॥

પ્ર૦ સ્વયભૂરમણ સમુદ્રની ઉપર જે જ્યોતિષ્ક દેવો છે, તેઓની રાજધાની અને ઉત્પાત સ્થાન કયે ઠેકાણે છે ?

ઉ૦ " સ્વયભૂરમણ સમુદ્ર ઉપર રહેલ જ્યોતિષીદેવોની રાજધાની **સ્વયભૂરમણ સમુદ્રમાં છે** " એમ **જીવાભિગમસૂત્રમા** કહેલ છે, અને " ઉત્પાતસ્થાન પોતાના વિમાનમા છે " એમ પન્નવણા **વિગેરેમાં છે** ॥ ૪–૧–૧૩ ॥ ૮૫૯ ॥

પ્ર૦ મહાવિદેહમાં જે દેશવિરતિ શ્રાવકો છે, તે ઉભયકાલ પ્રતિક્રમણ કરે ? કે સાધુ પેઠે કારણ ઉપજે તો કરે ?

ઉ૦ देसिअ राइअ पक्खिअ–આ ગાથા અને **त दुण्हमुभय-काल०** આ **સપ્તતિ સ્થાનકના** પાઠ થી જે સાધુઓને **મહા-વિદેહમા** પડિક્રમણ બતાવ્યા છે, તો શ્રાવકને તો જરૂરજ કરવા જોઈયે કેમકે–શ્રાવકોને તો ગૃહસ્થાવાસમા કારણો સદા ચાલુ હોય છે, તેથી તે પાપ આલોચવા જરૂર કરવા પડે. ॥ ૪–૧–૧૪ ॥ ૮૬૦ ॥

પ્ર૦ ગાયના આચલ આકારે આઠ જીવપ્રદેશો બતાવ્યા છે, તેઓને કર્મવર્ગણા લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જીવોના મધ્ય આઠ પ્રદેશોને કર્મવર્ગણા ચોટતી નથી, એમ **જ્ઞાનદીપિકામા**—

स्पृश्यन्ते कर्मणा तेऽपि, प्रदेशा आत्मनो यदि ।
तदा जीवो जगत्यस्मिन्नजीवत्वमवाप्नुयात् ॥

" જો આત્માના તે પ્રદેશોને પણ કર્મ ફરસે તો જીવ આ જગતમા અજીવપણાને પામી જાત "–એમ કહેલ છે ॥ ૪–૧–૧૫ ॥ ૮૬૧ ॥

પ્ર૦ સમયે સમયે અનન્તી હાનિ કહેવાય છે, તે શુ વસ્તુને આશ્રયી છે ?

ઉ૦ અવસર્પિણી કાલમા વર્ણ રસ ગધ ફરસ વિગેરે પર્યાયોની અનન્તી હાનિ થાય છે, એમ જબુદ્વીપ પન્નત્તિની **ટીકામા** છે ॥ ૪–૧–૧૬ ॥ ૮૬૨ ॥

પ્ર૦ **આદિનાથ ભગવાનના** વારામા જે લોગસ્સ કહેવાતો હતો, તે **લોગસ્સજ મહાવીર ભગવાનના** વારામા કહેવાય છે ? કે બીજો કહેવાય છે ?

ઉ૦ પ્રથમ તીર્થંકરના વારામા જે **લોગસ્સ** કહેવાતો હતો તેજ અર્થથી **મહાવીર તીર્થ**મા પણ કહેવાય છે, પરતુ સૂત્રપાઠ સરખો હોય, તે નિયમ નથી, એમ **પરપરાની** સમજણ છે, અને યુક્તિ પણ તેમજ દેખાય છે ॥ ૪–૧–૧૭ ॥ ૮૬૩ ॥

પ્ર૦ જે કોઈ રાત્રિભોજનના પચ્ચક્ખાણવાળા દિવસની બે ઘડી બાકી રહી હોય, તે પછીથી ભોજન કરે, તો રાત્રિભોજન પચ્ચક્ખાણનો તેને ભગ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ શેષ બે ઘડી પછી ભોજન કરનારાઓને રાત્રિભોજનનો અતિચાર લાગે છે, પણ ભગ તો થતો નથી ॥ ૪–૧–૧૮ ॥ ૮૬૪ ॥

પ્ર૦ કમેલિયાનુ પાણી તિવિહાર પચ્ચક્ખાણવાળાને પીવુ કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦ તિવિહાર પચ્ચક્ખાણવાળાઓને તે પાણી કલ્પે છે, પણ આપણી આચરણા નથી ॥ ૪-૧-૧૯ ॥ ૮૬૫ ॥

પ્ર૦ પક્વાન્ન લેવાનો કાળ કયા ગ્રથમા કહ્યો છે ?

ઉ૦ પક્વાન્ન લેવાનો કાળ—શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રથમા કહેલ છે ॥ ૪-૧-૨૦ ॥ ૮૬૬ ॥

પ્ર૦ "સ્થૂલભદ્રમુનિવરનુ નામ ચોરાશી ચોવીશી સુધી રહેશે" તે કયા ગ્રથમા કહ્યુ છે ?

ઉ૦ "ચોરાશી ચોવીશીઓ સુધી નામ રહેશે" તે વાત તેમના ચરિત્ર વિગેરે ગ્રથોમા છે ॥ ૪-૧-૨૧ ॥ ૮૬૭ ॥

પ્ર૦ नवरम विगइओ अभिक्खण २ न आहारेह—આ કલ્પ-સૂત્રના અક્ષરો મુજબ નવગ્ગ વિગઇઓ બલ વધારવા માટે દરરોજ નિષેધ કરેલી છે, પરતુ તે લેવાની આચરણા છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જે અભક્ષ્ય વિગયો છે, તેના નામો આ સૂત્રમા પાઠના સબધથી બતાવ્યા છે, તેઓની આચરણા છેજ નહિ, એમ જાણી લેવુ ॥ ૪-૧-૨૨ ॥ ૮૬૮ ॥

પ્ર૦ શ્રી કલ્પસૂત્રને શ્રી મહાવીર ભગવત પછી ૯૮૦ વરસે દેવર્દ્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણે લીપિ પણે પુસ્તકારૂઢ કર્યું, તેથી પહેલા બીજુ કાઈ પણ પુસ્તક હતુ ? કે નહિ ?

ઉ૦ સર્વ પણ સિદ્ધાન્ત દેવર્દ્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણ મહારાજાએ ૯૮૦ વર્ષે પુસ્તકારૂઢ કર્યા, તે પહેલા ઘણા અન્ય પુસ્તકો હતા ॥ ૪-૧-૨૩ ॥ ૮૬૯॥

પ્ર૦ સુલસાએ બત્રીશ પુત્રોને એક સાથે જન્મ આપ્યો, તે સાચુ છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ "બત્રીશ પુત્રોને એકી સાથે જન્મ આપ્યો" તે વાત સાચી છે, તેવા અક્ષરો પણ **વીરચરિત્ર** વિગેરેમા છે ॥ ૪-૧-૨૪ ॥ ૮૭૦ ॥

પ્ર૦ જેને કડાવિગઈનુ પચ્ચક્ખાણ હોય, તેઓને ડોળીઆ તેલમા તળેલ પકવાન્ન વિગેરે કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ડોળીઉ તેલ વિગય નથી, તેથી તેમા તળાએલી વસ્તુ પણ વિગઈ થતી નથી ॥ ૪-૧-૨૫ ॥ ૮૭૧ ॥

પ્ર૦ શ્રાવિકા દેરાસરમા ચૈત્યવદન કરીને ઉભા ઉભાજ **એક નવકારનો** કાઉસ્સગ કરીને એક સ્તુતિ બોલે છે, તે વિધિ કયા છે ?

ઉ૦ આ વિધિ **ભાષ્યની અવચૂરિમા ચૈત્યવદનના અધિકારમા** કહેલ છે, પરતુ આ વિધિ કરવાની પ્રવૃત્તિ હમણા શ્રાવિકાઓમા દેખાય છે ॥ ૪-૧-૨૬ ॥ ૮૭૨ ॥

પ્ર૦ **ज छम्मासिअ-वरसिअ-तवेण ति वेण झिज्झए पाव । नवकार अणणुपुन्वीगुणणे य तय खणद्धेण ॥१॥**

"તીવ્ર છમાસિ તપ તથા વાર્ષિક તપે કરી જે પાપ ક્ષય પામે, તે પાપ-**નવકાર અનાનુપૂર્વીએ** ગણવાથી અરધા ક્ષણમા ચાલ્યુ જાય છે" આ ગાથા કયા ગ્રથમા છે ?

ઉ૦ આ ગાથા **શ્રી જિનકીર્તિસૂરિએ રચેલ અનાનુપૂર્વી** ગણવાનુ સ્વરૂપ જણાવનાર **નમસ્કાર સ્તવમા છે.** ॥ ૪-૧-૨૭ ॥ ૮૭૩ ॥

પ્ર૦ તીર્થંકરો કેવલિ સમુદ્ઘાત કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ **ગુણસ્થાન ક્રમારોહ** ગ્રથ અનુસાર તીર્થંકર ભગવતો કેવલિસમુદ્ઘાત કરે છે, તેઓને અવશ્ય છ માસથી અધિક આયુષ્ય હોય ત્યારે કેવલજ્ઞાન ઉપજે છે અને **પન્નવણા** વિગેરે ગ્રથો મુજબ-" જે કેવલિને આયુષ્ય કરતા વેદનીયાદિ કર્મો અધિક હોય, તે કરે છે, બીજા કરતા નથી" ॥ ૪-૧-૨૮ ॥ ૮૭૪ ॥

પ્ર૦ જેમ ચૌદ પૂર્વધરો અથવા દશ અને નવ પૂર્વધરોના લખાણ ગ્રંથોમા જોવામા આવે છે, તેમ બે પૂર્વધર અથવા ત્રણ ચાર પાચ પૂર્વધરો હોય ? કે નહિ ?

ઉ૦ જીતકલ્પસૂત્ર ટીકા વિગેરેમા "**આચારપ્રકલ્પથી માંડી આઠ પૂર્વધરો શ્રુતવ્યવહારી** કહેવાય છે," તેથી એક બે વિગેરે પૂર્વોને ધારણ કરનારા પણ હોય છે, એમ જણાય છે ॥ ૪-૧-૨૯ ॥ ૮૭૫ ॥

પ્ર૦ કોઇક કહે છે, કે "શ્રાવકને ગ્રહણશિક્ષા કહી છે, તેમા ઉત્કૃષ્ટથી **છ જીવનિકાયસૂત્ર** અને અર્થ તથા **પીંડેષણા અધ્યયન**નો અર્થ સાભળી શકે હમણા તો **અગ ઉપાગ** વિગેરે ગ્રંથોના અર્થો સભળાવાય છે, તે કયે ઠેકાણે કહ્યુ છે ?

ઉ૦ વ્યાખ્યાન વિગેરેમા મુખ્ય વૃત્તિએ સાધુઓને ઉદ્દેશીને સભળાવાતા અગ ઉપાગ સત્રાર્થો સાધુઓની પાછળ બેઠેલા શ્રાવકો વિગેરે પણ સાભળે છે, તેથી કાઈ શકા કરવી નહિ અને જે કેવળ શ્રાવકોને સિદ્ધાતોનુ શ્રવણ કરાવાય છે, તેતો કારણિક જાણવુ ॥ ૪-૧-૩૦ ॥ ૮૭૬ ॥

પ્ર૦ **ઋષભદેવ ભગવાન** સાથે દશ હજાર મુનિવરોએ અણસણ કર્યું હતુ, તે કેટલા કાળે સિદ્ધ થયા ?

ઉ૦ ભગવાન સાથે અણસણ કરનારા દશહજાર મુનિવરો "**અભિજીત નક્ષત્રમા સિદ્ધિપદ વર્યા હતા**" એવા અક્ષરો **વસુદેવહીંડી** વિગેરેમા છે ॥ ૪-૧-૩૧ ॥ ૮૭૭ ॥

પ્ર૦ **जो देइ कणय-कोडी अहवा कारेइ कणय जिण-भवन ।**
तस्स न तत्तिअ पुण्ण जत्तिअ बभवए धरिए ॥१॥

"બ્રહ્મચર્ય વ્રત ધારણ કરવાથી જેટલુ પુણ્ય થાય, તેટલુ પુણ્ય કોઈ ક્રોડ સોનૈયાનુ દાન કરે અથવા સોનાનુ જિનમદિર

કરાવે તો પણ તેને થાય નહિ," આમાં બતાવેલ બ્રહ્મચર્ય દિવસ સબંધી જાણવું ? કે જાવજીવ સુધીનું જાણવું ?

ઉ૦ મુખ્ય વૃત્તિએ જાવજ્જીવ સુધીનું જાણવું ? અને અધ્યવસાય વિશેષે કરી દિવસ વિગેરે સબંધી પણ જાણવું ॥ ૪-૧-૩૨ ॥ ૮૭૮ ॥

પ્ર૦ જેણે નવકારશીનું પ્રત્યાખ્યાન કાલવેલાએ કર્યું નહોય, તેને પછી પોરસી વિગેરે પચ્ચક્ખાણ કરવા હોય તો સૂઝે ? કે નહિ ?

ઉ૦ "નવકારશીના પચ્ચક્ખાણ સિવાય પોરસી વિગેરે પચ્ચક્ખાણો કરવા કલ્પે નહિ," એમ શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરે ગ્રંથોમા કહેલ છે, તે જાણવું ॥ ૪-૧-૩૩ ॥ ૮૭૯ ॥

પ્ર પક્ખી ચોમાસી વિગેરેના તપો કેટલા કાળ સુધીમા કરી શકાય?

ઉ૦ શક્તિ મુજબ તે તપો જલદીજ પૂરા થાય તેમ કરવું જોઈએ નાવ નિયમ ગ્રંથમા જાણ્યો નથી. (પર્વતપએ કયા સુધીમા કરી લેવાય? તે વાત પ્રશ્ન ૩૭૪ મા બતાવી છે) ॥ ૪-૧-૩૪ ॥ ૮૮૦ ॥

પ્ર૦ જેસલમેરમાં અને મેદિનીપુરમા ઉપાશ્રયની અંદર શ્રી હીરવિજયસૂરિજીની પ્રતિમાના મસ્તક ઉપર વીરભગવાનની મૂર્તિ છે, તેથી કેટલાક તે ઉપાશ્રયને ચૈત્ય કહે છે, તેનો ઉત્તર શો અપાય ?

ઉ૦ જેમ શ્રાવકોને ઘરે જિનપ્રતિમા હોય છે, છતા તે ચૈત્ય કહેવાતા નથી, તેમ આ ઉપાશ્રયનુ પણ સમજવું ॥ ૪-૧-૩૫ ॥ ૮૮૧ ॥

પ્ર૦ પક્ખી વખતે છઠ્ઠ કરીને વીરભગવાનના છઠ્ઠના તપમા ગણી લેવામા આવે, અને પક્ખીનો તપ સ્વાધ્યાય વિગેરે કરવાથી પૂરો કરે, તો તે છઠ્ઠ વીરછઠ્ઠ તપમા ગણાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ અલ્પ શક્તિવાળા જો તેવી રીતે છટ્ઠ કરી વીરછટ્ઠ તપમાં ગણી લે, તો ગણી શકે છે, પણ પક્ખીનુ તપ ઉપવાસ વિગેરેથી જુદી પૂરુ કરવુ જોઇએ ॥ ૪-૧-૩૬ ॥ ૮૮૨ ॥

પ્ર૦ વીરછટ્ઠ તપને પારણે બેસણુ કરવુ જોઇયે ? કે યથાશક્તિ પચ્ચક્ખાણ કરવુ ?

ઉ૦ જેવી શક્તિ હોય, તેવુ પચ્ચક્ખાણ કરાય છે ॥૪-૧-૩૭॥૮૮૩॥

પ્ર૦ અંતરદ્વીપોની વેદિકામા બારણા છે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જગતીને બારણા છે, એમ કહ્યુ છે. અંતરદ્વીપમા તો જગતીને સ્થાને વેદિકા છે, માટે વેદિકામા પણ બારણા સભવે છે ॥ ૪-૧-૩૮ ॥ ૮૮૪ ॥

પ્ર૦ ચાર પ્રકારના મિથ્યાત્વમા લોકોત્તર મિથ્યાત્વ ભારે છે ? કે લૌકિક મિથ્યાત્વ ભારે છે ?

પહેલા તો " લોકોત્તર કરતા લૌકિક મિથ્યાત્વ મહાન્ છે," એમ સાભળ્યુ હતુ, હાલમા "લૌકિક કરતા લોકોત્તર મિથ્યાત્વ મહાન્ છે," એમ સભળાય છે, તેવી સ્પષ્ટ જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ પ્રતિક્રમણસૂત્ર ટીકા વિગેરે ગ્રથોમા–" લૌકિક મિથ્યાત્વ બે પ્રકારે હોય એક લૌકિક દેવ સબધી

અને બીજુ લૌકિક ગુરુ સબધી

તેમજ લોકોત્તર પણ બે પ્રકારે હોય છે–એક લોકોત્તર દેવ સબધી

અને બીજુ લોકોત્તર ગુરુ સબધી " આ ચાર મિથ્યાત્વમા આ મ્હોટુ અને આ ન્હાનુ એવા અક્ષરો ગ્રથમા જોયા નથી, તેથી દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવ મુજબ ન્હાનુ મોટુ કહી શકાય ॥ ૪-૧-૩૯ ॥ ૮૮૫ ॥

પ્ર૦ સાધ્વી કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યા પછી છદ્મસ્થ સાધુઓને વાંદે ? કે નહિ ?

ઉ૦ કેવળ જ્ઞાનવાળા સાધ્વીજી છદ્મસ્થ સાધુઓને વદન કરે નહિ કેમકે "કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ છે," તેનુ પ્રસિદ્ધ થયુ હોય, તો પણ કેવળજ્ઞાની છદ્મસ્થોને વાંદે, તેનુ શાસ્ત્રમા જોવામા આવ્યુ નથી

તેમજ કેવળજ્ઞાની સાધ્વીઓને છદ્મસ્થ સાધુ વાદે, તે પણ સભવતુ નથી, કેમકે–પુરુષ સ્ત્રીને વદન કરે, તો નાસ્તિક માર્ગમા અનુચિત દેખાય, પણ પરમાર્થથી તો કેવળજ્ઞાની–સર્વને વાદવા યોગ્યજ છે ॥ ૮–૧–૪૦ ॥ ૮૮૬ ॥

પ્ર૦ પ્રતિષ્ઠિત જિન પ્રતિમાના નામ અને લછનો વેચવાવાળાએ ભુસી નાખ્યા હોય, તેની પ્રતિમાઓ શ્રાવકોએ દ્રવ્ય વ્યય કરી વેચાતી લીધી હોય, પાછીથી નામના અભાવે "આ પ્રતિમા અમુક જિનેશ્વરની છે, એમ કેમ કહી શકાય? માટે લછન વિગેરે ફેર કરાવવાનો વિધિ હોય, તો જણાવવા કૃપા કરશો?

ઉ૦ પ્રતિષ્ઠિત જિન પ્રતિમાનુ નામ, લછન વિગેરે પ્રાય ફરી કરી શકાય નહિ, પણ–ફેર પ્રતિષ્ઠા કરાવનારને અજ્ઞાત વિગેરે કારણો હોવાથી નામ લછન વિગેરે ખાસ જરૂરી કાર્ય હોય તો, તે ફેર કરી પ્રતિષ્ઠિત વાસક્ષેપ વિગેરેથી શુદ્ધિ કરાવી લેવી જોઇએ, એમ જણાય છે. ॥ ૪–૧–૪૧ ॥ ૮૮૭ ॥

પ્ર૦ પડિમાતપ કરનાર શ્રાવક અથવા શ્રાવિકા ચોથી પડિમાથી ચાર પર્વી પોસહ કરે છે, તે વખતે પક્ખી અને પુનમનો છઠ્ઠ કરવો પડે છે, તેમા પક્ખીને દિવસે પોસહ અને ઉપવાસ કરીને પૂર્ણિમામા પોસહ કરી એકાસણુ કરે, તો સુઝે? કે નહિ?

ઉ૦ પ્રતિમાધર શ્રાવક અથવા શ્રાવિકા ચોથી પડિમાથી માડી ચાર પર્વી પોસહ કરે, તેમા મુખ્ય રીતિએ ચઉદશ પુનમના

પોરસી સહિત ચોવીહાર છઠ્ઠ કરવો જોઈએ, પણ કદાચ સર્વથા શક્તિ ન હોય, તો "પુનમને દિવસે આયંબિલ અથવા નિવિ કરાય." એવા અક્ષરો સામાચારી ગ્રંથમાં છે, પરંતુ એકાસણું કરવાનું શાસ્ત્રમાં દેખ્યું નથી ॥ ૪-૧-૪૨ ॥ ૮૮૮ ॥

પ્ર૦ કાળવડા વિગેરે શાક તથા દહીં વિગેરે ગોરસ એક રાત્રિ ઓળંગી બીજી રાત્રિમાં અભક્ષ્ય થાય ? કે સોળ પહોર પછી અભક્ષ્ય થાય ?

ઉ૦ યોગશાસ્ત્ર ટીકા વિગેરે ગ્રંથોમાં **दध्यहर्द्वितयातीत**—આ વચનથી "બે દિવસ પછી દહીં" વિગેરે ગોરસ કલ્પે નહિ' એવા અર્થો છે, તેનો અર્થ તો **પરંપરાએ** આ પ્રકારે કહેવાય છે—"બે રાત્રિ ઓળંગી ગયા પછી તો કલ્પે નહિ" પણ "સોળ પહોર પછી ન કલ્પે," એવા અક્ષરો શાસ્ત્રમાં જોયા નથી કાળવડા વિગેરે શાકોનું પણ રાઈ વિગેરે ઉત્કટ દ્રવ્યથી મિશ્રિતપણું હોવાથી **વૃદ્ધપરંપરાએ** એટલું જ કાળમાન કહેવાય છે, પણ અતિ પ્રસંગ થઈ જાય, તેથી અધિક કાળમાન કહેવાતું નથી આ બાબતમાં બીજા પ્રકારના અક્ષરો જાણ્યા નથી ॥ ૪-૧-૪૩ ॥ ૮૮૯॥

પ્ર૦ માંસના નિગોદજીવો ઉપજવાનું કહેલું છે તથા—

आमासु अ पक्कासु अ विपच्चमाणासु मंसपेसीसु ।
उप्पज्जंति अणंता तव्वण्णा तत्थ जंतुणो ॥ १ ॥

—આ ગાથાના વ્યાખ્યાનમાં—**યોગશાસ્ત્રના ત્રીજા પ્રકાશમાં** કહ્યું છે કે—'નિગો૦ શબ્દે કરી શરીર કહેવાય છે, તેથી માંસમાં શરીરવાળા અનન્તા જીવો ઉપજે છે" તો તે શરીર કયા ? માંસરૂપ શરીરપણાએ પરિણમે તે કહેવાય ? કે તદ્રૂપ અસ-

ખ્યાતા શરીર ઉપજે, તે કહેવાય ? અને તે અનન્તા જીવોને આબાધા થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ માંસમાં રસવી અનેક બે ઇંદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ સંભવે છે, તેમજ **आमासु अ पक्कासु** અ૦ આ ગાથામાં નિગોદ જીવોની ઉત્પત્તિ બતાવી છે તેમા **નિગોદ** શબ્દનો અર્થ **સૂક્ષ્મ જીવો એ પર પરા** પ્રમાણે પ્રચલિત છે, પરંતુ 'સાધારણ વનસ્પતિ પેઠે અનન્ત જીવોના આશ્રયભૂત એક શરીર તે નિગોદ" એવો અર્થ પ્રચલિત નથી કેમકે-**પ્રતિક્રમણસૂત્ર ટીકામાં** માંસની અંદર તેવાજ વર્ણવાળા અનેક જીવો ઉપજવાનું કહ્યું છે, પરંતુ અનંતા કે અસંખ્યાતા કહ્યા નથી, તેથી જ્યાં અનન્તા કે અસંખ્યાતા કહ્યા હોય, ત્યાં અનન્ત અને અસંખ્યાત શબ્દનો અર્થ બહુ અર્થ જાણવો, એવી પરંપરા છે અને તે શરીર માંસપુદ્ગલપણે અને અન્ય પુદ્ગલપણે મિશ્રિત ઉત્પન્ન થતા સંભવે છે જેમ છાશ ચોખાનું ઓસામણ વિગેરેમા બે ઇંદ્રિય જીવો ઉપજવાનું કહ્યું છે, તેની પેઠે માંસના જીવોને પણ પીડા ઉપજે છે, એમ સંભવે છે, પરંતુ એકશરીરમા રહેલા અનન્ત જીવોની પેઠે ન ઉપજે, તેવું જાણ્યું નથી ॥ ૪-૧-૮૪ ॥ ૮૯૦ ॥

પ્ર૦ શુદ્ધ સમકિતવાળો શ્રાવક મરણ પામી તુરત **મહાવિદેહક્ષેત્રમા** મનુષ્યપણે ઉપજે ? કે નહિ ?

ઉ૦ મરણ સુધી અતિચાર વિનાની સમકિતની આરાધના હોય, તો **વૈમાનિકદેવોમાજ** શ્રાવક જાય છે એમ જાણવું, નિરતિચાર આરાધના નહોય, તો યથા સંભવ બીજેપણ ઉપજે છે, તેથી શ્રાવક **મહાવિદેહોમા** પણ મનુષ્યપણે ઉપજે છે ॥ ૪-૧-૮૫ ॥ ૮૯૧ ॥

પ્ર૦ તપસ્યાથી નિકાચિતકર્મનો ક્ષય થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ નિકાચિતકર્મોનો પણ તપસ્યાથી ક્ષય થાય છે, એમ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રટીકા વિગેરેમા કહ્યુ છે ॥ ૪ ૧–૪૬ ॥૮૯૨॥

પ્ર૦ વીરભગવતે કયા ભવમા તીર્થંકર નામકર્મ બાધ્યુ ?

ઉ૦ પચીસમા નન્દનઋષિના ભવમા લાખવર્ષનુ ચારિત્ર પાળી અને વીસસ્થાનક તપની આરાધના કરી, તીર્થંકર નામગોત્રકર્મ નિકાચિત કર્યું ॥ ૪–૧–૪૭ ॥ ૮૯૩ ॥

પ્ર૦ શ્રાવક અથવા શ્રાવિકા ચોથી પોસહ પડિમા વહે, તેને સામાચારીગ્રથ મુજબ ચોવિહાર પોસહ કરવો કહેલો છે, તથા સમવાયાંગટીકા અનુસાર, તિવિહાર સભળે છે. તેથી તિવિહાર પોસહ કરીને ચોથી પડિમા વહન કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પ્રવચનસારોદ્ધાર વિગેરે ગ્રથોમા શ્રાવકને ચોથી પડિમામા ચારપર્વીના દિવસે સપૂર્ણ ચાર પ્રકારનો પોસહ કરવો કહેલ છે, આ પાઠ મુજબ આઠ પહોરનો પોસહ અને ચોવીહાર ઉપવાસ કરવો જોઈએ પરતુ સમાચારી અનુસાર આટલુ વિશેષ જણાય છે કે, પક્ખી વખતે છટ્ઠ કરવાની જેની શક્તિ ન હોય, તેણે પૂનમમા અને અમાસમા તિવિહાર ઉપવાસ કરવો, તેવી શક્તિ પણ ન હોય તેણે જો આયબિલ કરવાની પણ શક્તિ ન હોય, તો નીવીપણ કરવી તેમા પહેલો ઉપવાસ, તો શાસ્ત્રમુજબ ચોવિહારો જ કરવો એમ જણાય છે અને સમવાયાંગવૃત્તિ અનુસાર તિવિહાર ઉપવાસ કરવો, તે સ્પષ્ટપણે જણાતુ નથી. ॥ ૪–૧–૪૮ ॥ ૮૯૪ ॥

પ્ર૦ કયા શાસ્ત્રમા "શ્રાવકને સામાયિક કરતા ઇરિયાવહિયા પડિક્કમીને મુહપત્તિનુ પડિલેહણ કરવુ" એમ કહ્યુ છે ? તે જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ० इरियावहिआए अपडिक्कमए न किंचि कप्पइ, चेइ अवरणसज्झायावस्सयाई काउ—

ઇરિયાવહિયા પડિક્કમ્યા સિવાય ચૈત્યવદન સ્વાધ્યાય અને આવશ્યક વિગેરે કાંઈ પણ કરવુ કલ્પે નહિ " આનો મહાનિશીથસૂત્રનો પાઠ છે તેથી ઇરિયાવહિયા પડિક્કમીને મુહપત્તિ પડિલેહી સામાયિક ઉચ્ચરાય છે તેમજ આવશ્યકચૂર્ણિમા ઢઢૂર શ્રાવક પ્રભાતકાલમા ઘરથી નીકળી શરીર ચિંતા કરીને ઉપાશ્રયમા ગયો, કે ઇરિયાવહિયા પડિક્કમે છે ' એમ બતાવ્યુ છે તે સામાયિક પ્રતિક્રમણ કરવાની વેળા છે માટે ઈરિયાવહીયા કરી સામાયિક લેવા મુહપત્તિ પડિલેહવાય છે તે જાણવુ ॥ ૪-૧-૪૯ ॥ ૮૯૫ ॥

પ્ર० નવકારનાપદોની ઓળીમા કેટલા ઉપવાસ કરાય? અને તેમા નવકારનાપદોનુ ગુણણુ કેવી રીતે ગણાય?

ઉ० નવકારના નવપદો છે, તેમા પ્રથમથી સાતપદોમા દરેક પદના જેટલા અક્ષરો છે, તેટલા ઉપવાસ લાગલાગટ કરાય છે, અને આઠમા નવમા પદના ૧૭ અક્ષરો છે, તેમા જો શકિત હોય તો, ૧૭ ઉપવાસ લાગલાગટ કરવા. શકિત ન હોય તો પહેલા આઠ અને પછી નવ ઉપવાસ કરવા તથા ગુણણામા હાલની પ્રવૃત્તિ પ્રમાણે જોતા-એક સરખાપણુ જોવામા આવતુ નથી કેમકે-કોઇ ગુણણુ ગણે છે, અને કોઈક ગણતુ યે નથી જે ગણે છે, તે પહેલા સાતપદની ઓળીમા જે પદનો તપ કરે છે, તે પદનુ ગુણણુ ગણે છે. અને આઠમા અને નવમાપદનુ તપ એકી સાથે કરે, તો તે બન્નેય પદોનુ પણ ગુણણુ સાથે ગણે છે જો જુદો તપ કરે, તો બન્નેય પદોનુ ગુણણુ જુદુ જુદુ ગણે છે દરેક પદે એક લાખ ગુણણુ ગણવુ જોઇએ અને

આઠમા અને નવમા પદમા આવે તપ કરેલ હોય તો ગુણણું બે લાખ ગણવુ અને જુદો તપ કર્યો હોય, તો દરેક પદે લાખ લાખ ગણવું તેમજ કોઈક-જ્યારે આ તપ કરે છે, તે વખતે તે પદનુ ગુણણું બે હજાર ગણે છે, તેથી જેવી જેની શક્તિ હોય, તે તેટલુ ગુણણુ ગણે છે ॥ ૪-૧-૫૦ ॥ ૮૯૬ ॥

પ્ર૦ નાનુ મ યાન્ટ કાલનો કાન્ને ઉદ્ધરીને પરઠવે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ચોમાસામા મ ચાન્હનો કાજો લઈ પરઠવે છે, એવી પરપરા પૂજ્યપાદ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વર મહારાજા પાસે ચાલતી જોઈ છે ૪-૧-૫૧ ॥ ૮૯૭ ॥

પ્ર૦ લવણસમુદ્રમા જગતી પાસે ચાખીની પાખ પ્રમાણે જલ કહેલ છે, ત્યા સર્વકાલમા તેટલુજ પાણી રહે ? કે ભરતીના ન્યૂનાધિક થાય ?

ઉ૦ ચાખીની પાખ પ્રમાણુ જલ જ્યા બતાવ્યુ છે, ત્યા તેટલુ રહે છે પણ ભરતીના સમયમા ન્યૂનાધિક થાય, તેમ જાણ્યુ નથી- ॥ ૪-૧-૫૨ ॥ ૮૯૮ ॥

પ્ર૦ ચોમાસામા પ્રતિક્રમણ વિગેરેમા વિજળીની ઉજેડ પડે, તો અતિચાર લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પૂજ્યપાદશ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરજી તથા પૂ૦ શ્રી વિજય-હીરસૂરીશ્વરજી પાસે શેષકાલમા અને ચોમાસામા પ્રતિક્રમણ યોગનુ અનુષ્ઠાન વિગેરે ક્રિયામા વિજળીની ઉજેડ પડે, તો અતિચાર લાગે છે, ક્રિયા અતિચારવાળી બને છે, કાલગ્રહણ ભાગે છે એમ સાભળેલ છે ॥ ૪-૧-૫૩ ॥ ૮૯૯ ॥

પ્ર૦ આગો મા ના અસજ્ઝાયમા ત્રણ દિવસ ઉપદેશમાલા વિગેરે ગ્રંથો ગણી શકાતા નથી, તેમ ત્રણ ચોમાસીના અસ-ઝાયમા તે ન ગણી શકાય ? કે ગણી શકાય ?

ઉ૦ જેમ આસો માસના અસજ્ઝાયમાં ત્રણ દિવસ ઉપધાનમાં કામ આવતા નથી, તેમ ત્રણ ચોમાસીમાં તેમ નથી ચોમાસીની અસજ્ઝાયમાં ઉપદેશમાલા વિગેરે ગ્રંથો ગણી શકાય છે ॥ ૪-૧-૫૮ ॥ ૬૦૦ ॥

પ્ર૦ પદસ્થ મુનિરાજ ન હોય, તો સ્થાપનાચાર્ય પાસે પ્રતિક્રમણ કરાય છે, તેમાં ક્ષામણા કેવી રીતે કરવા ?

ઉ૦ સ્થાપનાચાર્ય પાસે કરવામાં આવતા પ્રતિક્રમણમાં પ્રથમ સ્થાપનાચાર્યને અબ્ભુટ્ઠિઓ ખામવો પછી મહોટા સાધુ હોય તેઓને અનુક્રમે-બે ચાર અને છ ને અબ્ભુટ્ઠિઓ ખામવો અને જો સાધુ ન હોય, તો શ્રાવકે ફક્ત સ્થાપનાચાર્યને જ અબ્ભુટ્ઠિઓ ખામવો ॥ ૪-૧-૫૫ ॥ ૬૦૧ ॥

પ્ર૦ યુગલિયાક્ષેત્રના તિર્યંચો કલ્પવૃક્ષનો આહાર કરે ? કે બીજો કરે ?

ઉ૦ ગાય વિગેરે કલ્પવૃક્ષનો આહાર કરે છે, તેમ બીજો ધાન્ય ઘાસ વિગેરેનો પણ આહાર કરે છે એમ સંભવે છે. ૪-૧-૫૬ ॥ ૬૦૨ ॥

૨

સુલતાનના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ પક્ખી પ્રતિક્રમણમાં-પરપગાએ ઘણા અવસરે ફરી શાંતિ કહે છે વળી કેટલાક તો અન્ય દિવસમાં પણ કહે છે, તો તે કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ પક્ખી પ્રતિક્રમણમા પરંપરાએ અવશ્ય શાન્તિ કહેવાય છે બીજા દિવસમા કરેવા આશ્રયીને નિયમ જાણ્યો નથી ॥૪-૨-૧-૫૭ ॥ ૬૦૩ ॥

પ્ર૦ ત્રિકપાણી અતગ્વાનો એકાસણુ કર્યા સિવાય સૂરે ઉગ્ગએ અભત્તટ્ઠ સંયોગે અભત્તટ્ઠનુ પચ્ચખાણ કરે છે, ત્યારે રીતિતો "પાણી અતગ્વાણામા એકાસણુ કરી ચોથભક્ત પચ્ચક્ખાણ કરવુ જોઇએ" તેવી દેખાય છે, પણ છઠ ભક્તમા તેવી રીત દેખાતી નથી તેથી પાણીના અત્તગ્વાણામા એકાસણુ કર્યા શિવાય પણ છઠભત્ત કરે છે, તેમા શુ કારણ છે ?

ઉ૦ જ્યારે એકાસણુ કરી ઉપવાસ કરે, ત્યારે ચોથભક્તનુ પચ્ચક્ખાણ લે છે, તેની અવિચ્છિન્નપરંપરા દેખાય છે છઠવિગેરે પચ્ચક્ખાણમા તો પારણે અત્તગ્વાણું એકાશન કરે કે ન કરે તોપણ છઠ ભક્ત-અઠમભક્ત-પચ્ચખાણ કરે છે, તેવી પણ અવિચ્છિન્ન પરંપરા દેખાય છે, તેમજ પારણે અતગ્વાનો એકાસણુ કર્યા સિવાય પણ ચઉત્થભત્ત छट्ठभत्त अट्ठमभत्त કહેવાય છે, તેવા અક્ષરો કલ્પસૂત્રસામાચારીમાં છે તે જાણવુ ॥ ૪-૨-૨-૫૮ ॥ ૬૦૪ ॥

પ્ર૦ ખરતરો પૂછે કે "તમો ઢાંકેના સ્થાપનાચાર્ય પાસે ક્રિયા કરો છો તે કેવી રીતે સુઝે ?"

ઉ૦ નવકારવાળી વિગેરે ઇત્વર સ્થાપનામા દૃષ્ટિ રાખવી જોઇએ, તેથી તેને નહિ ઢાંકવી, તે વ્યાજબી છે પણ અક્ષપ્રમુખ યાવત્કથિક સ્થાપનામા દૃષ્ટિ પણ રાખવાનો નિયમ જાણ્યો નથી તેથી આચ્છાદિત કર્યા હોય, તોપણ ક્રિયા કરવી સુઝે છે ॥ ૪-૨-૩-૫૯ ॥ ૬૦૫ ॥

૩

શ્રી દેવગિરિ સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ જે શ્રાવકો દિવસનો પોસહ કરીને પછી સાંજે ભાવવૃદ્ધિ થવાથી રાત્રિપોસહ લે, તો-પોસહ' સામાયિક ઉચ્ચર્યાબાદ સજ્ઝાય કરું ? બહુવેલ કરસ્યુ, ઉપધિ પડિલેહુ ? આ પ્રકારે આદેશો માગે ? કે સજ્ઝાય કરું ? આ એક આદેશે ચાલી શકે ?

ઉ૦ સજ્ઝાય કરું ? આ આદેશ માગવાથી ચાલી શકે છે, બહુવેલનો આદેશ માગવાનો નિયમ તો જાણ્યો નથી, કેમકે તે પ્રભાતે માગી લીધેલ છે એમ જાણવું ॥ ૮-૩-૧-૬૦ ॥ ૬૦૬ ॥

પ્ર૦ ગેપકાલમા સાધુઓ, શ્રાવક શ્રાવિકાઓના સાભળતા કલ્પસૂત્ર ભણે-ભણાવે ? કે એકાતમા ભણે ભણાવે ?

ઉ૦ સાધુઓ પોતાની ઇચ્છાએ કલ્પસૂત્રને ભણે ભણાવે છે, આ અવસરે કોઇક શ્રાવક વિગેરે વદન કરવા આવે, " તે વખતે ધીમે ધીમે ભણે ભણાવે, " તેવા અક્ષરો જોવામા આવ્યા નથી, પરતુ શ્રાવક વિગેરેને ઉદ્દેશી પઠન પાઠન પજ્જુસણ સિવાય કલ્પે નહિ, તેમ જાણવામા છે ॥ ૮-૩-૨-૬૧॥૬૦૭॥

પ્ર૦ કેટલાક કહે છે કે "શ્રી મહાવીરપ્રભુના શિષ્ય સુધર્માગણધર મહારાજાથી માડી પર પરામા કલિકાલમા યુગપ્રધાન સમાન શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજા ૬૩ મી પાટે છે " અને કેટલાક કહે છે, "કે ૬૧ મી પાટે છે" અને ઉપાધ્યાય ધર્મ-સાગરગણિકૃત પટ્ટાવલીમા તો "૫૮ મી પાટે" લખેલ છે. આ ત્રણ કથનમા કયુ કથન પ્રમાણ છે ?

ઉ૦ શ્રી સુધર્માસ્વામીથી માંડી પર પરાએ શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજા અઠ્ઠાવનમી પાટે છે, એમ જાણવું ॥ ૪-૩-૩-૬૨ ॥ ૬૦૮ ॥

પ્ર૦ બત્રીશ તીર્થંકરોના વારામાં **कारणजाए पडिक्कमण** જાણવું છતાં પાંચ પ્રતિક્રમણમાંથી કયું પ્રતિક્રમણ હોય ?

ઉ૦ **कारणजाए** આ વચન પક્ખી વિગેરેને આશ્રયીને જાણવું પણ ઉભયકાલ પ્રતિક્રમણ તો સર્વને હોય છે, એમ જાણવું (આ પ્રશ્ન શ્રાવક માટેનો લાગે છે, તેથી " શ્રાવકને ઉભયકાલ પ્રતિક્રમણ છે " એમ આગળ પ્રશ્ન ૮૬૦ માં કહી ગયા છે.) ॥ ૪-૩-૪-૬૩ ॥ ૬૦૯ ॥

પ્ર૦ ઉપધાનના એકાસણામાં અને છુટા પોસહના એકાસણામાં લીલું શાક વાપરવું કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ બન્ને પ્રકારના એકાસણામાં લીલા શાક વાપરવાની પ્રવૃત્તિ હાલ નથી ॥ ૪-૩-૫-૬૪ ॥ ૬૧૦ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોએ પોસહ પારવામાં અને સામાયિક પારવામાં કઈ અને કેટલી ગાથા કહેવાય છે ?

ઉ૦ પોસહ પારવામાં **सागरचंदोकामो**૦ ૧ અને **धन्नामला-इगिज्जा**૦ ૨ આ બે ગાથા કહેવી, અને સામાયિક પારતા તો **सामाइयवयजुत्तो**૦ ૧ **छउमत्थो मूढमणो**૦ ૨ **सामाइयपोसहसंठिअस्स**૦ ૩ આ ત્રણ ગાથા કહેવી એમ શાસ્ત્રમાં સામાયિક પારવાના અધિકારમાં કહેલ છે પરંતુ હમણા **सामाइयवयजुत्तो**૦ ૧ **सामाइअम्मि उ कए**૦ ૨ આ બે ગાથા કહેવાતી જોવામાં આવે છે ॥ ૪-૩-૬-૬૫ ॥ ૬૧૧ ॥

પ્ર૦ દાન શીલ તપ અને ભાવ માં બારવ્રતો આવે ? કે નહિ ?

ઉ૦ સર્વવ્રતો જીવદયા માટે છે, પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત તો અભયદાનરૂપ છે તેથી બાગે વ્રતો દાનધર્મમા આવી જાય છે તેમજ સર્વવ્રતો પચ્ચક્ખાણરૂપ છે અને પચ્ચક્ખાણ તે તપ છે, તેથી તપ ધર્મમા પણ આવે છે પહેલુ વ્રત દાનમા ચોથુ વ્રત શીલમા આ પ્રકારે બાગવ્રતો દાનાદિક ચારેય પ્રકારમા સમાઈ જાય છે ॥૮-૩-૭-૬૬॥ ૬૧૨॥

પ્ર૦ અનાદિકાલથી જીવ સમાગમા રહેલ છે, તેથી તેને અન્યજીવો સાથે લેણુ અને દેણુ થાય છે, તે આપ્યા સિવાય છૂટાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ આમા એકાન્તપણુ નથી જો તપ અને સ્વાધ્યાય વિગેરેથી કર્મની નિર્જરા થઈ ગઈ હોય, તો તે ચૂકાવ્યા વિના છૂટી શકે છે, એટલે મોક્ષમા પહોચી શકે છે અને કર્મનિર્જરા ન થઈ હોય, તો તે લેણુ દેણુ આપવુ પડે છે, પછી છૂટી શકે છે ॥ ૪-૩-૮-૬૭॥ ૬૧૩॥

પ્ર૦ ચક્રવર્તી કેટલા કાળે મોક્ષમા જાય ?

ઉ૦ જઘન્યથી તે ભવમા જ મુક્ત થાય અને ઉત્કૃષ્ટથી તો કિંચિત ન્યૂન અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત કાળે પણ મોક્ષમા જાય છે ॥ ૪-૩-૯-૬૮॥ ૬૧૪॥

પ્ર૦ મેથી આયબિલમા કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ નિષેધ નથી, એટલે ન કલ્પે, તેમ જાણ્યુ નથી કેમકે-મેથી વિદલ છે, વિદલતો કલ્પે છે ॥ ૮-૩-૧૦-૬૯॥ ૬૧૫॥

પ્ર૦ વાર્ષિક તપ કેટલા કાળે પૂર્ણ થાય ?

ઉ૦ આ આલોયણા તપ ૧૮૦ ઉપવાસનો, એક વરસમા પૂર્ણ થાય છે, અને તે તપ ઉપવાસ આયબિલ અને એકાસણાની

રીતે કરાય છે પણ એકાન્તર ઉપવાસ કરવા ન જોઈયે વળી તિથિની હાનિ-વૃદ્ધિમા ઉપવાસ તથા એકાસણુ કરવુ, પણ આયબિલ આવે નહિ, તેથી પર્વ દિવસમા ઉપવાસ જ આવે. તેથી ૧૨૦ ઉપવાસ થાય છે તેમજ ૧૨૦ આયબિલ થાય, તેના ૬૦ ઉપવાસ થાય છે આ રીતે ૧૮૦ ઉપવાસોએ વાર્ષિક તપ પૂરણ થાય છે એકાસણા નો અધિક છે તેથી બેસણા કરે, તોપણ તપ પૂર્ણ થાય છે ॥ ૪-૩-૧૧-૭૦ ॥ ૬૧૬ ॥

પ્ર૦ પડિમા તપ વહન કરનાર શ્રાવક યાત્રાદિ કરવા વહાણમા બેસીને જઈ શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ વાહણમા બેસીને પડિમા વારીને યાત્રાદિક માટે જવાય નહિ, પણ ઘોડા વિગેરે ઉપર બેસીને તો જઈ શકાય છે. ॥ ૪-૩-૧૨-૭૧ ॥ ૬૧૭ ॥

પ્ર૦ આઠમી વિગેરે પડિમા વહન કરતા હોય, તેમા આરભ કરાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ આઠમી પડિમામા આઠ માસ સુધી કાયાએ આરભ કરાય નહિ, આ પ્રમાણે નવમી પડિમામા નવ માસ સુધી ન કરાય, અને દશમી પડિમામા દશ માસ સુધી પોતાના માટે બનાવેલ આહારપાણી વિગેરે વસ્તુ કલ્પે નહિ પરને માટે બનાવેલ હોય, તે કલ્પે છે ॥ ૪-૩-૧૩-૭૨ ॥ ૬૧૮ ॥

૪

શ્રી વસોસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ શ્રાવકો પક્ખીના દિવસમા અતિચાર કહે છે તેમા છઠ્ઠુ દિગ્વ્રત અને દશમુ દેશાવકાસિકવ્રત કહ્યુ, તે બીજાઓ

સ્વીકારતા નથી "બે વ્રતો કેમ કહ્યા? એક કહેવું જોઈએ" ત્યારે આપણા શ્રાવકોએ ઉત્તર આપ્યો કે—"સ્વામિન્! છઠ્ઠું વ્રત જાવજ્જીવનું હોય છે, અને દશમું વ્રત દિવસ પ્રમુખની હોય છે" આ પ્રમાણેનો ઉત્તર પણ માનતા નથી માટે તેમાં શી યુક્તિ છે?

૬૦ આવશ્યકસૂત્રમાં શ્રાવકવ્રતના અધિકારમાં દેશાવગાશિક નો આલાવો છે, તે આ પ્રમાણે—

दिसिव्वयगहिअस्स दिसापरिमाणस्स पइदिण परिमाणकरण देसावगासिअं, देसावगासिअस्स समणोवासएणं इमे पंच अइआरा जाणियव्वा, न समायरियव्वा तं जहा—आणवणप्पओगे १ पेसवण-प्पओगे २ सद्दाणुवाए ३ रूवाणुवाए ४ बहिआ पुग्गलपक्खेवे

દિગ્વ્રતમાં ગ્રહણ કરેલા દિશાપરિમાણનું દરરોજ [illegible] પરિમાણ કરવું, તે દેશાવગાશિક વ્રત છે દેશાવગાશિક વ્રતના શ્રાવકે આ પાંચ અતિચાર જાણવા પણ [illegible] તે આ પ્રમાણે—૧ આનયનપ્રયોગ ૨ પ્રેષ્યપ્રયોગ [illegible] નુપાત. ૪ રૂપાનુપાત. ૫ બાહ્યપુદ્ગલ પ્રક્ષેપ [illegible]

આ આલાવા મુજબ છઠ્ઠા દિગ્વ્રતનું [illegible] દેશાવગાશિક પણું જણાય છે

તેમજ યોગશાસ્ત્ર વિગેરે અનેક ગ્રંથોમાં [illegible] રૂપ દેશાવગાશિક કહેલ છે તેમજ ઉપાસક[illegible] [illegible]માં પણ દશ શ્રાવકના વ્રતોચ્ચારના અધિકારમાં [illegible] વિગેરે [illegible] ના આલાવાનો વિસ્તાર કહેલ [illegible] અંગીકાર કરતા નથી તે તેઓનું અજ્ઞાન [illegible] ત્યાં આ પ્રકારે પાઠ છે—

अहण्णं भंते ! देवाणुप्पिआणं अंतिए पचाणुव्वइअं सत्त सिक्खावइअं दुवालसविहं सावय धम्मं पडिवज्जिस्सामि ?

अहा सुहं देवाणुप्पिआ ! मा पडिबंधं करेहि.

" હે ભગવાન્ ! હુ આપની પાસે પાચ અણુવ્રતો અને સાત શિક્ષાવ્રતો રૂપ બાર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કરૂ ?"

" ઉત્તર આપ્યો કે–" યથાસુખે દેવાણુપ્રિય ! તુ પ્રતિબંધ ન કર, "

હવે વ્રત ઉચ્ચર્યા પછી આ પ્રકારે પાઠ છે–

तएणं आणंदे गाहा। वई समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए पचाणुव्वइअं सत्त सिक्खावइअं दुवालसविहं सावयं धम्मं पडिवज्जइ, पडिवज्जित्ता समणं भगवं महावीरं वंदइ नमसइ।

"તે વાર પછી આણદ ગાથાપતિ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુ પાસે પાચ અણુવ્રત સાતશિક્ષાવ્રત રૂપ બાર પ્રકારે શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કરે છે અંગીકાર કરીને શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને વાંદે છે, નમસ્કાર કરે છે "

આ બે આલાવામા બારવ્રત ઉચ્ચર્યા તેનો સ્વીકાર, જો દેશાવકાશિક વ્રત ન હોય, તો કેવી રીતે ઘટે ? અને જો તે વ્રત ન હોય, તો તેના પાચ અતિચાર કેમ બતાવ્યા ?

તેથી આણદ શ્રાવકે પાછળના ચારવ્રતો વિસ્તારથી ઉચ્ચર્યા નથી, જે દરેક દિવસે વાર વાર ઉચ્ચરાય છે, પણ સક્ષેપથી તે ઉચ્ચરેલા જ છે એમ જાણવુ ॥ ૪-૪-૧-૭૩ ॥ ૬૧૯ ॥

પ્ર૦ जइ मे हुज्ज पमाओ० આ ગાથા શ્રીવકે સુતી વખતે ઉચ્ચરી હોય, પછી નિદ્રા ઉડી જતા સાંસારિક કાર્ય કર્યું, અને સુઈ જાય, તે વખતે ફરીથી ગાથા ઉચ્ચરવી જોઇએ ? કે નહિ ?

ઉ૦ શ્રાવક સુતી વખતે એવુ પચ્ચક્ખાણ કરીને સુવે, કે "જો રાત્રિમા મરણ થાય, તો આહાર વિગેરે તમામ વસ્તુ વોસિરાવુ છુ" પછી કોઇ કદાચિત્ નિદ્રા ઉડી જવાથી સાંસારિક કાર્ય કરી લે, તો પચ્ચક્ખાણનો ભગ થતો નથી ॥ ૪-૪-૨-૭૪ ॥ ૬૨૦ ॥

પ્ર૦ કાચા-કાકડી કેરી વિગેરે લીલા ફળોમાથી બીજ કાઢી નાખવામા આવ્યા હોય, તો તે બે ઘડી પછી અચિત્ત થાય ? કે નહિ ? તેમજ તિવિહાર અને દુવિહાર એકાસણામા તે ફળો કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ કાચા લીલા ફળોમાથી બીજ કાઢી નાખ્યા છતા પણ બે ઘડી પછી અચિત્ત થતા નથી, કેમકે-તેમા કટાહનો જીવ પ્રથમ માફક રહે છે, તેમજ તે ફળો તિવિહાર એકાસણામા કલ્પે નહિ, અને દુવિહાર એકાસણામા પણ સચિત્તના ત્યાગીને કલ્પે નહિ પાકા ફળો બીજરહિત કર્યા હોય, તો બે ઘડી પછી અચિત્ત થાય છે, તે તિવિહાર એકાસણામા કલ્પે છે ॥ ૪-૪-૩-૭૫ ॥ ૬૨૧ ॥

પ્ર૦ ત્રણકાળવેળાએ પૂજા કરવામા આવે, તે ત્રિકાળ પૂજા કહેવાય ? કે આગળપાછળના વખતમા ત્રણ વખત કરી હોય, તોપણ તે ત્રિકાળ પૂજા કહેવાય ?

ઉ૦ ત્રણ કાળ વેળાએ પૂજા કરાય, તે ત્રિકાળપૂજા કહેવાય છે, અને કારણ હોય તો આગળપાછળના વખતમા પણ ત્રણ વખત કરી હોય, તેપણ ત્રિકાળપૂજા કહેવાય છે ॥૪-૪-૪-૭૬ ॥૬૨૨॥

પ્ર૦ દેરાસરમા રાત્રિએ ગીત ગાનાદિ કરવામા આવે તો-દેવદ્રવ્યની ઉપજ થાય છે; નહિ ત[illegible] ી નથી તો તે કરવુ ? કે નહિ ?

ઉ૦ શાસ્ત્ર વિધિ મુજબ તો મૂળવિધિએ ગીત ગાન' વિગેરે ગત્રિએ કરવુ સુઝતુ નથી, પરંતુ દેવદ્રવ્યની ઉપજના કારણે ગત્રિમાં પણ ગીત ગાનાદિ ભાવના કરવામા લાભ જણાય છે ॥ ૪–૪–૫–૭૭ ॥ ૯૨૩ ॥

૫

ફતેહપુરના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ જન્મ મતકમા અને મરણ સતકમા પ્રભુપ્રતિમાની પૂજા થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ જન્મ મરણ સતકમા પણ સ્નાન કર્યા પછી પ્રતિમાની પૂજાનો નિષેધ જાણ્યો નથી, એટલે પૂજા ન થાય, તેમ જાણ્યુ નથી. ॥ ૪–૫–૧–૭૮ ॥ ૯૨૪ ॥

પ્ર૦ દેવપૂજા અવસરે તિલક એટલે ચાદલો કરાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ આપણા ગચ્છમા દેવપૂજા વખતે ચાદલો કરવાનો નિષેધ જાણ્યો નથી ॥ ૪–૫–૨–૭૯ ॥ ૯૨૫ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકે કરેલા સ્તુતિસ્તોત્રો મંડલીમા કહેવા કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ કલ્પે છે. (આ પ્રશ્ન આચાર્ય ભગવતોએ જે શ્રાવકોની સ્તુતિ સ્તોત્રની રચના પ્રમાણકરી ક્રિયામા બોલવાની છુટ આપી હોય, તેના સ્તુતિસ્તોત્રો મંડલીમા કહી શકાય છે એ બાબત સૂચવતો લાગે છે) ॥ ૪–૫–૩–૮૦ ॥ ૯૨૬ ॥

પ્ર૦ દુવિહારમા ત્રિણુના પટવિનાનો ખારો અજમો અને મધુર અજમો વાપરવો કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ દુવિહારમા ત્રિણુના પટવિનાનો ખારા અથવા મધુર અજમો વાપરવો કલ્પે છે ॥ ૪–૫–૪–૮૧ ॥ ૯૨૭ ॥

૬

રાજપુરના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તર

પ્ર૦ ચૈત્રમાસ વિગેરેની છ અટ્ઠાઇઓ દરેક ક્ષેત્રોમાં શાશ્વત હોય ? કે નહિ ? અને તેમાં દેવો મહોત્સવ કરે ? કે નહિ ?

ઉ૦ ચૈત્રમાસ વિગેરેની છ અટ્ઠાઇઓ શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરે ગ્રંથો અનુસારે દરેક ક્ષેત્રોમાં શાશ્વતી જણાય છે તેમાં નંદીશ્વરદ્વીપ વિગેરેમાં જઈ વૈમાનિક વિગેરે દેવો તીર્થયાત્રાદિક મહોત્સવ કરતા સંભવે છે ॥ ૪-૬-૧-૮૨ ॥ ૬૨૮ ॥

૭

આગરાના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ખસખસના ડોડામાં ઘણા દાણાઓ છે, તેથી તે બહુબીજમાં ગણાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ ખસખસનો ડોડો બહુ બીજ કહેવાય છે, કેમકે-એક ડોડામાં બહુકણો હોય છે ॥ ૮-૭-૧-૮૩ ॥ ૬૨૯ ॥

પ્ર૦ નવકારશીનું પચ્ચક્ખાણ કર્યું, કોઈ કામ આવી પડવાથી અવસરે પાળી શકાયું નહિ, પછી ઠેઠ સાંજે પાર્યું, પરંતુ તેટલા કાળ સુધી ઉપયોગવાળો તે શ્રાવક રહ્યો છે, તેને નવકારશી પચ્ચક્ખાણના ફળ કરતાં અધિક ફળ મળે ? કે નહિ ?

ઉ૦ નવકારશી પચ્ચક્ખાણનું જઘન્યકાળમાન બે ઘડીનું કહેલ છે, તે પચ્ચક્ખાણ લેતા વખતે મુઠ્ઠસી પચ્ચક્ખાણ પણ સાથે લીધેલું હોય છે, કે "જ્યારે મુઠ્ઠિવાળી નવકાર ગણું

ત્યારે પચ્ચક્ખાણ પૂર્ણ થાય " તેથી બે ઘડી પછી જેટલા કાળ સુધી ઉપયોગવાળો રહે છે, અને નવકારગણી પારે નહિ, ત્યાસુધીની વેળા પચ્ચક્ખાણમા ગણાય છે તેથી જઘન્ય બે ઘડીએ **નવકારશીમુટ્ઠસી** પચ્ચક્ખાણ પારવાવાળા કરતા, આ શ્રાવકને અધિકપુણ્ય થાય, એમ **શાસ્ત્ર** મુજબ જણાય છે. ॥ ૪-૭-૨-૮૪ ॥ ૬૩૦ ॥

૮

ઉજ્જયિનીના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ કોઈ પોસાની શ્રાવક ગુરુ પાસે **અર્થપોરસીના** ચૈત્યવંદનમાં ઉવસ્સગ્ગહર સ્તોત્ર કહી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પોસાતી શ્રાવક અર્થપોરસીના ચૈત્યવંદનમા **ઉવસ્સગ્ગહર સ્તોત્રને** કહી શકે છે, નિષેધ જાણ્યો નથી અને વૃદ્ધ પરંપરાએ પ્રવૃત્તિપણ દેખાય છે ॥ ૮-૮-૧-૮૫ ॥ ૬૩૧ ॥

પ્ર૦ શુદ્ધ કાળવેળામા **નવકારશી** પચ્ચક્ખાણ કર્યું હોય, ત્યાથી બે ઘડી ગણાય ? કે સૂર્યોદયથી બે ઘડી ગણાય ? તે સ્પષ્ટ પ્રતિપાદન કરશો

ઉ૦ શુદ્ધ કાળવેળામા નવકારશીનુ પચ્ચક્ખાણ કર્યું હોય, ત્યાથી માંડી બે ઘડી ગણાય છે [સવારે દશ પડિલેહણા પૂર્ણ કરતાં સૂર્યોદય થવો જોઇએ, તેવી રીતે પહેલા પ્રતિક્રમણની શરૂઆત કરી હોય, તેમા છઠ્ઠું આવશ્યક પચ્ચક્ખાણ છે, તે વખતે પચ્ચકખાણ લેવાય, તે શુદ્ધકાળ વેળા કહેવાય, એમ જણાય છે, પણ **પંચાશક** વિગેર ગ્રંથોમાં **उग्गे सुरे नमुक्कारसि-**

આ પાઠના વ્યાખ્યાન અનુસારે સૂર્યોદયથી બે ઘડીએ નવકારશી પચ્ચક્ખાણ થાય છે] ॥ ૪-૮-૨-૮૬ ॥ ૬૩૨ ॥

પ્ર૦ વૈતાઢ્ય પર્વત સમીપે ૭૨ બીલો કહ્યા છે, તે કયા છે?

ઉ૦ વૈતાઢ્યની નિશ્રાએ ગંગા સિંધુના ૭૨ બીલો છે, તે દક્ષિણ અર્ધ ભરતમાં અને ઉત્તર અર્ધભરતમા તેઓના બન્નેય કિનારે નવ નવ બીલો છે ॥ ૪-૮-૩-૮૭ ॥ ૬૩૩ ॥

૯

કાકનગરના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ મિંધવ હરડે દ્રાક્ષ અનેપીપર વિગેરેલાભપુર[લાહોર]થી આવેલ હોય, તે સચિત્ત છે? કે અચિત્ત છે?

ઉ૦ સો યોજન ઉપરથી આવેલા મિંધવ વિગેરે ફાસુ થઇ જાય છે, બીજા ફાસુ થતા નથી ॥ ૪-૯-૧-૮૮ ॥ ૬૩૪ ॥

પ્ર૦ પારણે અને અતરવારણે એકાસણુ કરીને છટ્ઠ કરે, તો તેને બે ચોથભક્ત કર્યા ગણાય? કે નહિ?

ઉ૦ તેને બે ચોથભક્ત ગણાતા નથી ॥ ૪-૯-૨-૮૯ ॥ ૬૩૫ ॥

પ્ર૦ આઠમી પડિમાનુ વહન કરી રહેલ હોય, તે શ્રાવક બીજાને ભોજન પીરસી શકે? કે નહિ?

ઉ૦ છ કાય જીવની વિરાધના ન થાય, તેમ જેઆઠમી પ્રતિમાવાળો બીજાને ભોજન પીરસે, તો નિષેધ જાણ્યો નથી ॥ ૪-૯-૩-૯૦ ॥ ૬૩૬ ॥

૧૦

વડ્ડપલ્લીના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ૧૦૦ ટકાના માળી પાસેથી પુંપો લઈ પ્રભુપ્રતિમાને ચઢાવ્યા, [illegible] ને એ ટકાના મુલ્યમાં અનાજ વગેરે વિગેરે આપ્યું, તે [illegible] દશ ટકાનો [illegible] કર્યો, ને દશ ટકા દેવદ્રવ્ય [illegible] માળીનું દ્રવ્ય ગ [illegible] ?

ઉ૦ [illegible] ના પુષ્પો લઈ ચઢાવ્યા, તેના બદલે ધાન્ય, વસ્ત્ર વિગેરે માળીને આપ્યું, તેમાં કરકસર કરી જેટલા ટકા નફો [illegible] તે દેવદ્રવ્ય ગ [illegible] થાય છે, પણ માળીનું દ્રવ્ય ગ [illegible] નથી. કેમકે [illegible] એ [illegible] ના ફુલો ચઢાવ્યાનો [illegible] શાવાદ [illegible] , [illegible] ન્યૂન [illegible] દોષ લાગે છે, તેથી જે નફો [illegible] રે [illegible], તે [illegible] માં નાખી દે, તો દોષ લાગતો નથી. ૪-૧૦-૧-૯૧ ॥ ૯૨૧ ॥

પ્ર૦ [illegible] જિનચૈત્ય કદાચિત્ કાંઈક પડી ગયું હોય, તેટલું દ્રવ્ય [illegible] ના દ્રવ્યથી નવું બનાવ્યું હોય, તો તે મંદિરમાં [illegible] જિનપ્રતિમાને વંદન [illegible] ? કે નહિ ?

ઉ૦ તેમ કરેલી જિનપ્રતિમાને વંદન કરાય છે, એમ જણાય છે. ॥ ૪-૧૦-૨-૯૨ ॥ ૯૩૮ ॥

પ્ર૦ [illegible] જિન [illegible] ને દિવસનો [illegible] કેળાપાક વિગેરે [illegible] ? કે નહિ ?

ઉ૦ [illegible] દિવસનો બનેલ કેળાપાક વિગેરે કલ્પે [illegible] ॥ ૪-૧૦-૨-૯૩ ॥ ૯૩૯ ॥

પ્ર૦ આજનુ દુધ, છાશ સાથે મેળવી દીધુ હોય, તે બીજે દિવસે દહીં વિગઇમા ગણાય ?

ઉ૦ આજનુ છાશ સાથે મેળવેલ દુધ દહીં વિગઇમા ગણાય છે ॥ ૪–૧૦–૪–૯૪ ॥ ૯૪૦ ॥

૧૧

પાટણના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ચક્રવર્તિના નવ નિધાનો તેની પાછળ પાછળ ફર્યા કરે છે, તે ભૂમિની ઉપર ચાલે છે ? કે ભૂમિની અંદર ફર્યા કરે છે ?

ઉ૦ જંબૂદ્વીપ પન્નતિ અને આવશ્યક ચૂર્ણિ વિગેરેમા—

नव महानिहिओ चत्तारि सेणाओ न प विसंति—

"નવ મહાનિધિઓ અને ચાર સેનાઓ પેસતા નથી" આવા પ્રકારના અક્ષરો છે, તે મુજબ નવ નિધાનો ભૂમિ ઉપર ચાલે છે, અને **પ્રવચન સારોદ્ધારની** ટીકા વિગેરે મુજબ તો "ચક્રવર્તિની સાથે ભૂમિની અંદર થઇ તેને નગરે પહોચે છે." એમ બે મત છે તત્ત્વ તો **કેવળી મહારાજ** જાણે ॥ ૮–૧૧–૧–૯૫ ॥ ૯૪૧ ॥

પ્ર૦ ચક્રવર્તિના સૈન્યનો પડાવ બાર યોજનનો હોય છે, ચક્રવર્તિ તો દરેક દિવસે એક યોજન ભૂમિ ચાલે છે, તો બાર યોજનના છેલ્લે ભાગે જે સૈનિક ઉતર્યો હોય, તે પણ બીજે દિવસે એક યોજન ચાલે, તો બાર યોજનમા તેને કેટલા દિવસ થાય ?

ઉ૦ **જંબૂદ્વીપ પન્નત્તિમા** "યોજન યોજન વિસામો કરીને

ચક્રવર્તિ ભૂમિ કાપે છે, તેમજ તેનુ સૈન્ય બાર યોજનમાં ઉતરે છે," એમ અનેક ગ્રંથોમાંયે કહ્યુ છે, તેથી પૂર્વાપર વિચાર કરીને જે યોજનનુ આતરુ ચાલવામા બતાવ્યુ છે, તે સૈન્યના અગ્ર ભાગની અપેક્ષાએ સભવે છે તેમજ ચક્રવર્તિ સૈન્યની આદિમા કે મધ્યમા કે અન્તમા ઉતરે, તેવા અક્ષરો શાસ્ત્રમા જોવામા આવ્યા નથી, પણ હાલના રાજાઓ મધ્યમા ઉતરતા દેખાય છે, તેથી તે કાળે જે ઉચિત હશે, તે મુજબ ઉતરતા હશે, તો પણ ચક્રવર્તિના સૈન્યને છેડે ઉતરેલા પણ સૈનિકો દેવતાઈ પ્રભાવે કરી સુખેથી માર્ગ ઓળગતા હશે, તેમા કાઈ પણ શકા કરવા જેવી નથી કેમકે દેવતાઈ શક્તિ અચિન્ત્ય છે ॥ ૪-૧૧-૨-૯૬ ॥ ૬૪૨ ॥

પ્ર૦ શરીરથી ઉખેડેલા મેલમા અને જે પાણીએ ન્હાયા હોઇએ, તેમા અને પગ્ગેવાથી ભીંજાયેલ વસ્ત્રો સકોચી એક પીંડ બનાવી દીધા હોય, તેમા સમૂર્છિમ પચેન્દ્રિય જીવો ઉપજે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પન્નવણા સૂત્રમા સવ્વેસુ ચેવ અસુઇટ્ઠાણેસુ યા સમુચ્છિમ મણુસ્સા સમુચ્છન્તિ–

અથવા "સર્વ અશુચિ સ્થાનમા સમુર્છિમ મનુષ્યો ઉપજે છે"

આ ચાદ સ્થાનકના આલાવાની ટીકામા કહ્યુ કે– "આ ચોદ સિવાય મનુષ્યના સગથી બીજા અશુચિસ્થાન બન્યા હોય, તેમાંયે સમૂર્છિમ મનુષ્યો ઉપજતા બતાવ્યા છે" આદિ–આ પ્રમાણે તમારા લખેલા સ્થાને પણ સમૂર્છિમ મનુષ્યો ઉપજે, એમ સભવે છે ॥ ૪-૧૧-૩-૯૭ ॥ ૬૪૩ ॥

૧૨

અમદાવાદના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ पण-सय मत्त तीसा चउतीस सहस्स लक्ख इग-वीसा ।
पुक्खर-दीवड्ढनरा, पुव्वेणऽवरेण पिच्छंति ॥ १ ॥

પુષ્કરાર્ધદ્વીપમાં રહેલા મનુષ્યો પૂર્વ અને પશ્ચિમ તરફ ૨૧ લાખ ૩૪ હજાર પાચસો સાડત્રીશ યોજન છેટેથી સૂર્યને દેખે છે ”–આ ગાથાનો ભાવાર્થ કેમ સંગત થઇ શકે ? કેમકે–ચક્ષુ ઇન્દ્રિયનો તેટલો વિષય નથી

ઉ૦ એકલાખ યોજન અધિક સુધી ચક્ષુ ઇન્દ્રિયનો વિષય કહેલ છે તે અપ્રકાશ્ય વસ્તુને આશ્રયીને છે, એટલે જે વસ્તુ પોતે પ્રકાશ કરી શકતી નથી, તેને આશ્રયીને છે, પણ જે વસ્તુ પોતે પ્રકાશક છે, તેને આશ્રયીને તો ચક્ષુ ઇંદ્રિયનો વિષય અધિક પણ સંભવે છે,” એ પ્રમાણે **પન્નવણા ટીકા** વિગેરેમા સ્પષ્ટ કરેલ છે, તેથી આમા કાંઈ પણ અસંગતિ નથી. ॥ ૮-૧૭-૧-૯૮ ॥ ૬૪૪ ॥

પ્ર૦ પહેલે દિવસે ચોવીહાર ઉપવાસ કર્યો હોય, અને બીજે દિવસે તેવિહાર ઉપવાસ કર્યો હોય, આ પ્રકારે બનેલ છઠ્ઠ વીર ભગવાનના છઠ્ઠ તપમા ગણી શકાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ જુદા જુદા બે ઉપવાસે કરી બનેલ છઠ્ઠ વીર છઠ્ઠ તપમા ગણી શકાય નહિ કેમકે ૨૨૯ છઠ્ઠોમા પચ્ચક્ખાણ લેતી વખતે છઠ્ઠનુ પચ્ચક્ખાણ એકી સાથે લે તો ગણાય છે પણ **આલોયણમા** તે છઠ્ઠ વાળવો હોય, તો કામ લાગે છે. ॥ ૪-૧૨-૨-૯૯ ॥ ૬૪૫ ॥

પ્ર૦ ભગવતી સૂત્રના અગીઆરમા ઉદ્દેશામા કમલનો વિચાર છે, તેમાથી સમયે સમયે એક જીવ નીકળે, તો જીવોને નીક-

ળવામાં અનન્તોકાલ થઇ જાય, તો તે નીકળનારા જીવો કમલના ગણવા ? કે કમલની નિશ્રાએ રહેલ જીવો નીકળનારા ગણવા ?

ઉ૦ **उग्गममाणो अणतओ भणिओ**–" ઉગતી વનસ્પતિ અનન્તકાય કહેલ છે"–આ વચનથી તે કમલના જીવો સંભવે છે. ॥ ૪–૧૨–૩–૧૦૦ ॥ ૯૪૬ ॥

પ્ર૦ પોસહ સામાયિક મા ચર્ચાવાદની હુંડીઓ [એટલે સવાસો–દોઢસો વિગેરે જેવી **સ્તવનઢાળો**] વંચાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ તે મનમા વંચાય, પણ બાહ્ય સ્વરે કરી ન વંચાય કેમકે–તેમા **સિદ્ધાતના આલાવા આવે છે** ॥ ૪–૧૨–૪–૧૦૧ ॥ ૯૪૭ ॥

પ્ર૦ યોગવહન કર્યા સિવાય સાધુ **સિદ્ધાત** ભણે, અને ઉપધાન વહન કર્યા સિવાય શ્રાવક નવકાર ગણે, તો અનન્ત સંસારી કહેવાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ અશ્રદ્ધાએ જે યોગ અને ઉપધાન કરે નહિ, તે સાધુ અને શ્રાવક–સૂત્ર ભણે અને નવકાર વિગેરે સૂત્રો ગણે, તો અનન્ત સંસારીપણું થાય, એમ કહેવાય છે ॥ ૪–૧૨–૫–૧૦૨ ॥ ૯૪૮ ॥

૧૩

શ્રીસ્તંભતીર્થના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો.

૧૦ શ્રીહીરવિજય સૂરીશ્વરે પ્રસાદી કરેલ બાર બોલપટમા અનુમોદના બોલ છે, તેમા 'દાનરુચિપણું, સ્વભાવિ વિનીતપણું, અલ્પકપાયિપણું, પરોપકારીપણું, ભવ્ય પણું' ઈત્યાદિક જે જે માર્ગાનુસારિસાધારણ ગુણો મિથ્યાત્વીના હોય, કે પરપક્ષીઓના હોય, તે અનુમોદન કરવા યોગ્ય લખ્યા છે, તેને આશ્રયીને કેટલાક નવીન પુરુષો વિપરીત અર્થ કરતા

સમજાય છે તેઓ કહે છે કે-" જેઓને અસદ્ આગ્રહ નથી, તેઓનાજ આ ગુણો અનુમોદવા લાયક છે, પરંતુ જેને કોઈ પણ વચનનો અસદ્ આગ્રહ છે, તેના આ ગુણો અનુમોદવા લાયક નથી" માટે આ બાબતનો રૂડો નિર્ણય આપવા કૃપા કરશો.

ઉ૦ " બીજાઓને અસદ્ આગ્રહ ન હોય તો તેના માર્ગાનુસારિ સાધારણ ગુણો અનુમોદવા લાયક છે, બીજાના નહિ " એમ જેઓ બોલે છે, તે અસત્યજ છે કેમકે-જેઓને મિથ્યાત્વ હોય, તેઓને કોઈક અસદ્ આગ્રહ અવશ્ય હોય જ, નહિતરતો સમકિત કહેવાય, શાસ્ત્રમા મિથ્યાત્વરૂપ અસદ્ગ્રહ છતા પણ માર્ગાનુસારી ગુણો અનુમોદવાલાયક કહ્યા છે જેથી આરાધના પતાકામા કહેલ છે, કે—

जिणजम्माइऊसवकरण तह महरिसीण पारणअे ।
जिणसासणमि भत्ती पमुह देवाण अणुमन्ने ॥३०८॥
तिरिआण देसविरइ पज्जताराहण च अनुमोअे
सम्मद्दसण लभ अणुमन्ने नारयाणपि ॥३०९॥
सेसाण जीवाण, दाणरुइत्त सहावविणियत्त ।
तह पयणुकसायत्त परोवगारित्त-भव्वत्त ॥ ३१० ॥
दक्खिन्न दयालुत्त पिअभासित्ताइ-विविहगुणनिवह
सिवमग्ग-कारण ज त सव्व अणुमय मज्झ ॥३११॥
इअ परकय-सुकयाण बहुणमणुमोअणा कया एव ।
अह नियसुचरिय नियर सरेमि सवेग रगेण॥३१२॥
अहवा सव्वचिअ वीअराय-वयणाणुसारि ज सुकट।
कालत्तअेवि तिविह अणुमोएमो तय सव्व ॥१॥

અર્થ—જીનેશ્વરોના જન્માદિ ઉત્સવો કરવા, તથા મહાઋષિ ઓના પારણામા દિવ્ય પ્રકટાવવા, અને જિનશાસનની ભકિત કરવી વિગેરે દેવાના જે કાર્યો છે, તેની હુ અનુમોદના કરુ છુ. ॥૩૦૮॥

તિર્યંચોની દેશવિરતિ તથા છેલ્લી આરાધનાને અનુમોદુ છુ નારકીઓને પણ સમકિતનો લાભ થાય, તેની અનુમોદના કરુ છુ. ॥ ૩૦૯ ॥

અને બાકીના જીવોનુ દાનરૂચિપણુ. સ્વાભાવિક વિનીત-પણુ કષાયનુ પાતળાપણુ પરોપકારીપણુ ભવ્યપણુ દાક્ષિ-ણ્યપણુ દયાલુપણુ પ્રીયભાષિપણુ વિગેરે વિવિધ ગુણોનો સમૂહ-કે જે મોક્ષમાર્ગનુ કારણ છે—તે સર્વને મારી અનુમો-દના છે ॥ ૩૧૦—૩૧૧ ॥

આ પ્રકારે પરજીવોએ કરેલ ઘણા સુકૃતોની અનુમોદના કરી, હવે મારા સુકૃતના સમુહનુ સવેગરગમા આવીને સ્મરણ કરુ છુ ॥ ૩૧૨ ॥

અને ચઉસરણમા પણ કહેલ છે કે—"અથવા વીતરાગવચ નને અનુસરતુ જે સર્વ સુકૃત છે, તે ત્રિકાલના ભેદે ત્રણ પ્રકારે છે, તે સર્વની અનુમોદના કરીએ છીએ ॥૧॥

આ પાઠોથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પરના માર્ગાનુસારિ ગુણો પણ અનુમોદનીય છે, છતા જેઓ કહે છે કે—" મિથ્યાત્વીનો અને પર પક્ષીઓનો દયાપ્રમુખ ગુણ અનુમોદનીય નથી" તેઓની મતિ સિરી કેમ કહેવાય ? ॥ ૮—૧૩—૧—૧૦૩ ॥ ૯૪૯ ॥

પ્ર૦ શ્રી હીરવિજય સૂરીશ્વરે પ્રકટ કરેલ બાર બોલના પટ્ટમા' અન્યદર્શનીક ત્રણ ચૈત્ય સિવાય બીજા ચૈત્યો વાદવા પૂજવા

યોગ્ય કહેવા છે, કેટલાક આ બાબતમા નિષેધ કરતા હોય, તેવુ સભળાય છે, તો તે કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ કેવળ શ્રાવક પ્રતિષ્ઠિત ચૈત્ય ૧ દ્રવ્યલિંગના દ્રવ્યથી બનેલ ચૈત્ય ૨ **દિગબર મદિર** ૩ઃ આ ત્રણ સિવાય બીજા સર્વ દેરાસરો વાદવા પુજવા લાયક જાણવા હવે ઉપર ત્રણ ચૈત્યનો નિષેધ કર્યો છે, " તે ચૈત્યો પણ આચાર્ય ભગવતના વાસક્ષેપથી વદન પૂજન કરવા લાયક બને છે ' એમ નહિ માનીએ, તો **પરપક્ષીએ** કરેલા ગ્રથો પણ અમાન્ય ઠરશે, તેમજ **ભવ્ય પાસત્થાદિકે** દીક્ષિત કરેલા સાધુઓ અને દેવવિઓ અવદનીક ઠરી જશે તેમ થવાથી બધ બેસતાપણુ રહેશે નહિ, કેમકે-પરપક્ષીઓએ કરેલા **સ્તોત્ર** વિગેરે ગ્રથો આપણા **પૂજ્ય પૂર્વાચાર્યોએ** અગીકાર કર્યા છે અને **પાસત્થાદિકે** દીક્ષિત સાધુઓ **શાસ્ત્રમા** વદનીકપણે કહેલા છે માટે આ બાબત પોતાની મેળે વિચારી લેવી ॥૪-૧૩-૨-૧૦૪॥૬૫૦॥

પ્ર૦ **ચરક પરિવ્રાજક તામલી તાપસ** વિગેરે મિથ્યાદૃષ્ટિઓ તપશ્ચર્યા વિગેરે અજ્ઞાન કષ્ટ કરી રહ્યા હોય, તેઓને સકામ-નિર્જરા હોય ? કે અકામનિર્જરા હોય ? કેટલાક કહે છે કે-" તેઓને અકામ નિર્જરા જ હોય ' માટે આ બાબત પાઠ પૂર્વક ખુલાસો કરવા કૃપા કરશો

ઉ૦ જે-**ચરક પરિવ્રાજક મિથ્યાદૃષ્ટિઓ** -" અમારે કર્મનો ક્ષય થાઓ " એ બુદ્ધિથી તપશ્ચર્યા વિગેરે અજ્ઞાન કષ્ટ કરે છે, તેઓને **તત્ત્વાર્થ ભાષ્યટીકા સમયસાર ટીકા અને યોગ-શાસ્ત્ર ટીકાઃ** વિગેરે ગ્રથો અનુસાર સકામ નિર્જરા ગણાવે છે, કેમકે-**યોગશાસ્ત્ર ચોથા પ્રકાશની ટીકામાં**

"હે ભગવન્!–અસયત અવિરતિ પાપકર્મ હણ્યુ નથી જેણે તેવો જીવ-અહીથી ચ્યવીને પરલોકમા દેવ થાય? કે નહિ?" ભગવાન ઉત્તર આપે છે કે–"હે ગૌતમ! કોઈક દેવ થાય, અને કોઈક ન થાય"

ફરીથી ગૌતમ સ્વામિ પૂછે છે, કે–"હે ભગવાન! તેનુ શુ કારણ? કોઈક દેવ થાય, અને કોઈક નહિ"
ભગવાને કહ્યુ કે–

"હે ગૌતમ! જે આ જીવો ઈચ્છા વિનાની-તૃષાએ કરી, ભુખે કરી, બ્રહ્મચર્ય સેવવાએ કરી, અને ઈચ્છા વિના–ટાઢ, તડકો, દાશ, મચ્છર, અસ્નાન, પરસેવો, મેલ, કાદવ, દાહ વિગેરેએ કરી અલ્પકાળ અથવા બહુકાળ પોતાના આત્માને કષ્ટ સહન કરાવે છે, અને સહન કરાવીને મરણ સમયે મરણ પામીને કોઈ પણ વાણવ્યતરમા દેવ પણે ઉપજે છે, અને જે તેવો નથી, તે ઉપજતો નથી" એમ જે બતાવ્યુ છે, તે કેવી રીતે ઘટે? કેમકે–સંગ્રહણી વિગેરેમા चरग-परिव्वाय बभलोगो जा. "ચરક પરિવ્રાજક બ્રહ્મ દેવલોક સુધી ઉપજે છે" આ વચનથી પાચમા દેવલોક સુધી તેઓનુ ઉપજવુ કહેલ છે, માટે વિરોધ આવી પડે છે, તેમજ–હારિભદ્રી ટીકામા પણ अणुकपऽकामनिज्जर बालतवे० આ ગાથામા–અકામ નિર્જરા અને બાલતપ બે ભેદો જુદા ગણાવ્યા, તે કોટલોજ થઇ જાય કેમકે–એક ભેદ અકામ નિર્જરાનો કહે એટલે બાલ તપ તેમા આવી જાત, તેમા સમાઈ જાત, પણ બે ભેદ જુદા ગણાવ્યા છે તેમજ

चउहिं ठाणेहिं जीवा देवाउत्ताए कम्म पकरेंति, तजहा-

તેથી શ્રાવક વિગેરે પણ તેમા આવી જાય છે તેઓને પણ તરતમપણાએ બાર દેવલોક વિગેરે આપનારી સકામનિર્જરા હોય છે, એમ જણાય છે.

શ્રાવકાદિ આ પદમા આદિ શબ્દ હોવાથી બાલ તપસ્વીઓને પણ કેવી રીતે હોય ? સાભળો—સન્માર્ગ આપવામા અથવા સકલ કર્મનો ક્ષય કરવામા જે અસમર્થ છે, તે બાલ કહેવાય, તે પ્રકારનુ જે તપ, તે બાલતપ કહેવાય,તે અગ્નિમા પ્રવેશ કરવો ખાડામા પડતુ મેલવુ કે પર્વત ઉપરથી પડવુ વિગેરે કાયક્લેશ રૂપ છે, અને કાયક્લેશ તે **कायकिलेसो सलीणया य** આ આગમ વચનથી બાહ્ય તપ છે, અને તે સકામ નિર્જરાનો હેતુ છે ॥ ૪–૧૩–૩–૧૦૫ ॥ ૬૫૧ ॥

પ્ર૦ સમકિતદૃષ્ટિઓ મિથ્યાદૃષ્ટિઓ અને પરપક્ષીઓને તપાગચ્છના આચાર્ય મહારાજાઓ વિગેરે પચ્ચખાણ કરાવે છે, તે માર્ગાનુસારિ ગણાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ તે તમામ પચ્ચક્ખાણ માર્ગાનુસારિ છે, એમ જાણવામા છે પરતુ પચ્ચક્ખાણ કરનાર જો પચ્ચક્ખાણની વિધિ જાણતો ન હોય, તો તેને વિધિ બતાવીને કરાવવુ જોઇએ આટલુ વિશેષ જાણવુ ॥ ૪–૧૦–૪–૧૦૬ ॥ ૬૫૨ ॥

૬૪

સુરતબંદરના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ચૌદ નિયમનુ સ્મરણ કરતી વખતે સચિત્ત અને વિગય દ્રવ્ય સખ્યામા ગણી શકાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ ચૌદ નિયમનુ સ્મરણ કરતી વખતે વિચારણામા જો કે–શાસ્ત્ર-

મુજબ સચિત્તઃ અને વિકૃતિઃ દ્રવ્યમા ગણાય નહિ
જણાય છે તોપણ આધુનિક પ્રવૃત્તિથી દ્રવ્યમા ગ
એમ જોવામા આવે છે અને આમ કરવામા વિશેષે
થાય છે. ॥ ૪-૨૪-૧-૧૦૭ ॥ ૬૫૩ ॥

પ્ર૦ ગુરુઓનો મૂલસ્તૂપ એટલે જ્યા અગ્નિદાહ કર્યો હોય
બનાવેલી દેરી જેમ માન્ય છે, તે પ્રમાણે બીજે ઠેકાણે
હોય, તો તે પણ માનવા લાયક ખરી ? કે નહિ ?

ઉ૦ જેમ મૂલદેરી માન્ય છે, તેમ બીજે ઠેકાણે રહેલી પ
છે તેમા કાઈ પણ શકા કરવી નહિ ॥ ૪-૧૪
॥ ૬૫૪ ॥

પ્ર૦ દેવઃ ગુરુ અને ધર્મ ને માનવા રૂપ સમકિત વ્યાવહ
કિત કહેવાય ? કે નિશ્ચય સમકિત કહેવાય ?

ઉ૦ **जीवाइ नव-पयत्थे जो जाणइ तस्स होइ**
भावेण सद्दहंतो अयाणमाणेऽवि सम्मत्त ॥१॥

" જે જીવાદિક નવ પદાર્થોને જાણે છે, તેને સમ
થાય છે અને નહિ જાણનારો ભાવે કરી સદ્દહતો
તેને પણ સમકિત પ્રાપ્ત થાય છે " આ પ્રમાણે
ગ્રથમા છે

शम संवेग निर्वेदा-ऽनुकम्पा ऽऽस्तिक्य-लक्ष
लक्षणैः पचभिः सम्यक् सम्यक्त्वमिदमुच्य

" શમ સવેગ નિર્વેદ અનુકપા અને આસ્તિ
પાચ લક્ષણોએ કરી જે ઓળખાય છે, તે સમ્યક્-ઉત્ત
કહેવાય છે " આ પ્રકારે યોગશાસ્ત્રના બીજા પ્રક

दर्शन मोहनीय-कर्मोपशमादि-समुत्थोऽर्हदुक्त तत्त्व श्रद्धान-रूपः शुभ आत्म परिणामः सम्यक्त्वम्–

"દર્શનમોહનીય કર્મના ઉપશમ વિગેરેથી ઉપજેલ જે અરિહંત મહારાજાએ કહેલ નવતત્ત્વના શ્રદ્ધાન સ્વરૂપ આત્મ-પરિણામ' તે સમકિત કહેવાય છે" એમ વંદારુવૃત્તિ ગ્રંથમાં કહ્યું છે.

આ ગ્રંથો પ્રમાણે જીવાદિકનું શ્રદ્ધાન–ઉપશમાદિકથી ઉત્પન્ન થયેલ શ્રદ્ધાસ્વરૂપ આત્મપરિણામ તે નિશ્ચય સમકિત છે. અને

या देवे देवता बुद्धिर्गुरौ च गुरुता-मतिः ।
धर्मे च धर्मधीः शुद्धा, सम्यक्त्वमिदमुच्यते ॥१॥
जिनो देवः कृपा धर्मो गुरवो यत्र साधवः–

"દેવમાં દેવપણાની બુદ્ધિ, અને ગુરુમાં ગુરુબુદ્ધિ' અને ધર્મમાં ધર્મબુદ્ધિ શુદ્ધ હોય, એ સમ્યકત્વ કહેવાય છે જેમાં જિનેશ્વર દેવ છે, જીવ ઉપર દયાઃ ધર્મ છે, અને ગુરુ નિર્ગ્રન્થ સાધુઓ છે"

આ પ્રમાણે દેવઃ ગુરુ ધર્મનું માનવું થાય, તે વ્યવહાર સમકિત છે કેમકે–કહેલ છે કે–

निच्छयओ सम्मत्त, नाणाइमय सुह च परिणाम ।
इयर पुण तुह समए भणिअ सम्मत्तहेउत्ति ॥१॥

"જ્ઞાનાદિમય શુભ પરિણામ' નિશ્ચયથી સમકિત છે, અને બીજા વિવાનો આપના શાસનમાં સમકિતના કારણ કહેલ છે"
॥ ૪-૧૪-૩-૧૦૯ ॥ ૬૫૫ ॥

૧૫

દીવબંદરના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ગૌતમપડવાતપમા પાત્રામા પહેલુ નાણુ મૂકાય છે, તે નાણુ જ્ઞાનના કામમા આવે ? કે બીજા કામમા પણ વપરાય ? અને તે તપ કયા ગ્રથમાં કહેલ છે ?

ઉ૦ ગાતમપડઘો તપઃ આચારદીનકર ગ્રથમા કહેલ છે પરતુ તેમા નાણુ મુકવાનું કહેલ નથી જો કોઈ ઠેકાણે પણ પ્રસિદ્ધિથી નાણુ મૂકાય, તો તે જ્ઞાનદ્રવ્ય થતુ નથી. પરતુ તે દ્રવ્ય સાધુઓને ભણાવવામા અથવા વૈદ્યવિગેરેના કામમાં વપરાય છે ૪-૧૫-૧-૧૧૦ ॥ ૯૫૬ ॥

પ્ર૦ કાલિકાચાર્ય મહારાજાએ પક્ખીના દિવસમા ચૌમાસી પ્રતિક્રમણ આચર્યું, તેમા પ્રતિક્રમણો ઘટે છે, તેનુ કેમ ?

ઉ૦ પ્રતિક્રમણો ઓછા થાય, કે વધતા થાય, તેમા કાઇ વિશેષતા નથી. કેમકે–પૂર્વાચાર્યોની આચારણા જ અહિં પ્રમાણભૂત છે કલ્પસૂત્રનુ શ્રાવકોને મ ભળાવવાનુ જેમ પૂર્વાચાર્યોની આચરણાથીજ થાય છે, તેમ અહિં પણ સમજવુ ॥૪-૧૫-૨-૧૧૧ ॥ ૯૫૭॥

પ્ર૦ जइआ होहि पुच्छा जिणाण मग्गमि उत्तर तइया ।
इक्कस्स निगोयस्स अ अणत,भागो अ सिद्धि गओ॥१॥
उत्तम-नर-पत्तुत्तर-तायतीसा य पुव्व धर इदा ।
केवलि-गण-हर-दिक्खिय सासण-सुर देवया भव्वा॥२॥

આ બે ગાથાઓ કયા મૂલ ગ્રથમા છે ?

ઉ૦ તે બે ગાથા છુટા પાનાઓમા જોવામા આવે છે ॥ ૪-૧૫-૩-૧૧૨ ॥ ૯૫૮ ॥

પ્ર૦ પોસહમા અને સામાયિકમા સો હાથથી બહાર જવાનુ થાય, તો ઇરિયાવહિયા પડિક્કમી ને ગમણાગમણે આલોવાય? કે નહિ?

ઉ૦ "પોસહમા સો હાથથી બહાર જવાયુ હોય તો ઇરિયાવહિયા પડિક્કમી ગમણાગમણે આલોવવા પડે છે " એમ સામાચારીમા કહેલ છે પણ સામાયિકમા તો સો હાથથી બહાર જવાનુ કહેલ નથી ॥ ૪-૧૫-૪-૧૧૩ ॥ ૯૫૯ ॥

પ્ર૦ जं जं चयइ सचित्त, सम्म भावेण सुद्धहियएण ।
नहु तेसु तेसु जोणिसु पावइ दुक्खाइ तिक्खाइ ॥१॥

"શુદ્ધ હૃદયથી સારા ભાવે કરી જે જે અચિત્તવસ્તુ ખાવાનો ત્યાગ કરે છે, તે જીવોને તે તે યોનિઓમા જઇ તીવ્ર દુઃખો વેઠવા પડતા નથી." આ ગાથા કયા ગ્રંથમા છે ?

ઉ૦ આ ગાથા છુટા પાનામા જોવામા આવે છે ॥ ૪-૧૫-૫-૧૧૪ ॥ ૯૬૦ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકોને પોસહમાં ત્રિકાલદેવવંદન કરવુ પડે છે, તે કયા ગ્રંથમા કહ્યુ છે ?

ઉ૦ ભવ્યપુરુષ જિનેશ્વરોનુ ચૈત્યવંદન ત્રણ સંધ્યાએ કરે છે એમ પ્રવચન-સારોદ્ધારની ટીકામા કહેલ છે તેમજ–

अज्ज प्पभिई जावज्जीव ति-कालिअं अणुदिणं अणुत्तावलेगग्ग-चित्तेण चिइए वंदेयव्वा—

" આજથી માડી દરેક દિવસે ત્રણેય કાલમા જાવજીવ સુધી ઉતાવળ વિના એકાગ્ર મનવાળા થઈને ચૈત્યો વાદવા "– આમ મહાનિશીથના ત્રીજા અધ્યયનમા ત્રિકાળ ચૈત્યવંદન કરવાનો તે જઘન્યથી શ્રાવકનો આચાર કહેલ છે અને તે

नवकारेण जहन्ना चिइवंदण मज्झ दंड-थुईजुअला ।
पणदंडथुइचउक्कग थयपणिहाणेहिं उक्कोसा ॥ १ ॥

"નમસ્કારે કરી જઘન્ય ચૈત્યવંદન થાય અને દંડક અને સ્તુતિયુગલે મધ્યમ થાય અને પાચ નમુત્થુણ સ્તુતિચાર સ્તવઃ અને પ્રણિધાનેઃ કરી ઉત્કૃષ્ટ થાય છે –" ભાષ્યની આ ગાથામા છેલ્લે વર્ણવેલુ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદન છે, તે ગ્રહણ કરવુ તે ઇરિયાવહિયા કરવા પૂર્વક કરાય છે પણ જઘન્યઃ મધ્યમઃ માટે તે પ્રમાણે નથી

આ પ્રકારે દરરોજ ત્રિકાલ ચૈત્યવંદન કરવાનો શ્રાવકનો જઘન્ય આચાર છે અને તે આચાર પૌસાતી-ઓએ અવશ્ય કરવોજ જોઈયે નહિતર, શ્રાવકોને પૌસહ વિગેરે કરવાથી ઉત્કૃષ્ટ આચારનુ આરાધન કયાથી થાય ? કેમકે-કોઈપણ ઠેકાણે રોજ કરવામા આવતો અવિરોધિ જઘન્ય આચાર છોડીને ઉત્કૃષ્ટ આચારની આરાધના થાય, તેવુ જોયુ પણ નથી, અને સાભળ્યુ પણ નથી જે જઘન્ય આચાર પાળ વામા ન આવે, તો ઉત્કૃષ્ટ આચારની પ્રાપ્તિ થવી દુર્લભ થાયછે.

આ કારણથી જ શ્રાવકના અણુવ્રતાદિક વિશિષ્ટ આચારોની આરાધના કરવાની ઈચ્છાવાળો શ્રાવક, ભગવતે કહેલ તત્ત્વાદિકની શ્રદ્ધા વિગેરે જઘન્ય આચારોનુ ઉલ્લંઘન કર્યા સિવાય જ અણુવ્રત વિગેરે વિશિષ્ટ આચારનો આરાધક થઈ શકે છે નહિતર તો, આરાધક થઈ શકતો નથી.

તેથી પ્રવચન સારોદ્ધારની ટીકા અને મહાનિશીથ વિગેરે ગ્રથો અને પરપરા મુજબ પૌસાતીઓને ત્રિકાલ ચૈત્યવંદન કરવાનુ યુક્તિયુક્ત છે નહિતર તો ઉત્કૃષ્ટ આચારની આરાધના ઘટી શકે નહિ એ જાણવુ. ॥૪-૧૫-૬-૧૧૫॥ ૯૬૧॥

પ્ર૦ પહેલા સાધુઓ યોગકરીને બારે અગો ભણતા હતા ? કે એમને એમ ભણતા હતા ?

ઉ૦ પહેલા યોગો વહન કરીને બાર અંગો સાધુઓ ભણતા હતા. કદાચિત્ "કોઈ યોગવહન કર્યા સિવાય પણ દ્વાદશાંગી ભણ્યા" એવુ શાસ્ત્રમા જોવામા આવે છે, પરંતુ તે ચર્ચાનો વિષય નથી કેમકે–તે આગમ વ્યવહારી હતા–આગમ વ્યવહારી જે પ્રકારે લાભ જાણે, તે પ્રમાણે કરે છે ॥ ૪–૧૫–૭–૧૧૬ ॥ ૬૬૨ ॥

પ્ર૦ ગણિવિજ્જા પયન્નામાં નવ ક્ષેત્રો કહેલ છે, તે શી રીતે છે?

ઉ૦ સાતક્ષેત્રો તો–પ્રતિમા ચૈત્યઃ જ્ઞાનઃ અને સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકાઃ આ પ્રસિદ્ધ છે અને પ્રતિષ્ઠા અને તીર્થયાત્રાઃ આ બે ક્ષેત્રો તેમા ઉમેરવાથી નવ ક્ષેત્રો થાય છે ॥ ૪–૧૫–૮–૧૧૭ ॥ ૬૬૩ ॥

પ્ર૦ વ્યવહાર રાશિમા આવેલો જીવ ફરીથી સૂક્ષ્મનિગોદમા જાય? કે નહિ?

ઉ૦ સૂક્ષ્મનિગોદમા તે ફરીથી જઇ શકે છે, પરંતુ તે જીવ વ્યવહારી જ ગણાય છે ॥ ૪–૧૫–૯–૧૧૮ ॥ ૬૬૪ ॥

પ્ર૦ પોસાતી શ્રાવક સાધુઓને આહાર પાણી વિગેરે આપી શકે? કે નહિ?

ઉ૦ ઘરના મનુષ્યોને પૂછીને પોસહમા રહેલ શ્રાવક સાધુઓને આહારાદિ આપી શકે છે, એવા અક્ષરો છે ॥ ૪–૧૫–૧૦–૧૧૯ ॥ ૬૬૫ ॥

૧૬

નવીનનગરના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ જે જીવ અંતર્મુહૂર્ત કાલપણ સમ્યક્ત્વને સ્પર્શે છે, તે અર્ધ-પુદ્ગલ પરાવર્તનની સ્થિતિવાળો કહેવાય છે, અને ક્રિયાવાદી

એક પુદ્‌ગલ પરાવર્ત સ્થિતિવાળો નિશ્ચયે શુક્લ પાક્ષિક સંભળાય છે, તે કેવી રીતે છે?

ઉ૦ "સમકિતીઃ અને મિથ્યાદૃષ્ટિ એ બન્નેય ક્રિયાવાદી ભવ્ય અને શુક્લ પાક્ષિક જાણવા, તે નક્કી એક પુદ્‌ગલ પરાવર્તમાં સિદ્ધિપદને પામે છે" આ પ્રકારના અક્ષરો **દશાશ્રુત સ્કંધની ચૂર્ણિમાં છે**

પણ સમકિતિ અને મિથ્યાદૃષ્ટિનું [મા અનુગત થઈ શકે તેવું ક્રિયાવાદિત્વ રૂપ] એક સામાન્ય લક્ષણ જાણવું કેમકે-**મલધારી હેમચંદ્રસૂરિકૃત પુષ્પમાલાની ટીકામાં अन्तो मुहुत्तमित्तवि०** આ ગાથાના વ્યાખ્યાન મુજબ "પુદ્‌ગલ પરાવર્ત સંસાર બાકી રહે, ત્યારે શુક્લ પાક્ષિક કહેવાય" એમ જણાય છે. વિશેષ સ્વરૂપ તેમના ગ્રંથોથી જાણી લેવું

શ્રાવક પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર ટીકામાં "સમકિતિ અને મિથ્યાદૃષ્ટિને દેશેઉણ અર્ધપુદ્‌ગલ પરાવર્ત સંસાર બાકી રહે, ત્યારે શુક્લ પાક્ષિક કહેવાય છે, અને જેને તેના કરતા અધિક સંસાર હોય, તે કૃષ્ણ પાક્ષિક કહેવાય છે" એમ કહેલ છે પરંતુ તે **મતાન્તર** સંભવે છે ॥ ૪-૧૬-૧-૧૨૦ ॥૯૬૬॥

પ્ર૦ ૩૬૩ પાખંડીઓમાં ૧૮૦ ભેદો ક્રિયાવાદીના છે, તે સમકિતિઓ હોય ? કે મિથ્યાદૃષ્ટિઓ હોય ?

ઉ૦ ૧૮૦ ભેદવાળા ક્રિયાવાદિઓ મિથ્યાદૃષ્ટિઓ હોય, એમ જાણવું ॥ ૪-૧૬-૨-૧૨૧ ॥ ૯૬૭ ॥

પ્ર૦ કેવળ દૂધની રાંધેલી ક્ષીર બીજે દિવસે સાધુઓને વહોરવી કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ કેવળ દુધથી બનાવેલી ક્ષીર અને બીજી પણ ક્ષીર વાસી થયેલ

હોય, તે સાધુઓને પરંપરા પ્રમાણથી લેવી કલ્પે નહિ, અને કરબો તો નવી છાશ વિગેરેના સસ્કારને લાયક હોવાથી કલ્પે છે ॥ ૪-૧૬-૩-૧૨૨ ॥ ૯૬૮ ॥

૧૭

સીસાંગના શ્રી સઘનો પ્રશ્નોત્તર.

પ્ર૦ મીઠુ ભક્ષ્ય ? કે અભક્ષ્ય છે ?

ઉ૦ ૨૨ અભક્ષ્યના નામોમા સાક્ષાત્ મીઠાનુ નામ દેખાતુ નથી, તેથી સર્વથા "અભક્ષ્ય છે" એમ કહી શકાય નહિ પરતુ "જેઓ વિવેકી છે, તેઓ ભોજન અવસરે ફાસુ મીઠુ એટલે બલમન વાપરે છે, પણ સચિત્ત મીઠુ વાપરતા નથી" આવા અક્ષરો શાસ્ત્રમા છે. ॥ ૪-૧૭-૧-૧૨૩ ॥ ૯૬૯ ॥

૧૮

અહેમદાવાદના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ કેરીના ગોઠલાના રસ મિશ્રિત છાશ અને સાકર ખાડ વિગેરે મીઠા રસ મિશ્રિત છાશ અથવા ઉન્હુ અને થડુ પાણી અથવા વરસાદનુ અને કુવાનુ પાણી એક દ્રવ્ય ગણાય ? કે જુદા જુદા દ્રવ્ય ગણાય ?

ઉ૦ ખાટી, મધુની છાશ વિગેરે એક દ્રવ્ય ગણાય છે ॥ ૪-૧૮-૧-૧૨૪ ॥ ૯૭૦ ॥

પ્ર૦ પ્રભાતે ઉપવાસ કરી સાજે ગત્રિપોસહ કરે, તથા આયબિલ કરી રાત્રિ દિવસનો પોસહ કરે, તે ઉપધાનની આલોયણમા ગણી શકાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ ઉપવાસ કરીને પ્રભાતે જ જેણે દિવસ રાત્રિનો સંપૂર્ણ પોસહ કર્યો હોય, તે ઉપધાનની આલોયણમાં ગણી શકાય છે બીજો પોસહ ગણી શકાતો નથી ॥ ૪-૧૮-૨-૧૨૫ ॥ ૯૭૧ ॥

પ્ર૦ ઉપધાનની વાચના સવારે લેવાની ભૂલી ગયા હોય, તો સાંજે ક્રિયા કર્યા પછી લેવાય ? કે બીજે દિવસે લેવાય ? જો બીજે દિવસે લેવાય, તો તે દિવસ કઈ વાચનામાં ગણાય ?

ઉ૦ પ્રભાતે વાચના લેવાનું ભૂલી ગયા હોય, તો સાંજે ક્રિયા કરી રહ્યા પછી લેવાય, અને સાંજે પણ ભૂલી ગયા હોય તો બીજે દિવસે પવેણાની ક્રિયા કર્યા પહેલાં લઈ શકાય છે, અને તે દિવસ આવતી-આગલી વાચનામાં ગણાય છે. ॥ ૪-૧૮-૩ -૧૨૬ ॥ ૯૭૨ ॥

પ્ર૦ સર્વ તીર્થંકરોની માતાઓ કલ્પસૂત્રમાં કહેવા ક્રમ પ્રમાણે ચૌદ સ્વપ્નો જુવે ? કે અનાનુપૂર્વીએ એટલે બીજક્રમે પણ દેખે ?

ઉ૦ પ્રાયે કરી જિનેશ્વરની માતાઓ કલ્પસૂત્ર કથિત ક્રમ પ્રમાણે દેખે છે, અને કેટલાક તીર્થંકરની માતાઓ એક સ્વપ્નને બીજ ક્રમે પણ દેખે છે જેમ ઋષભદેવની માતાએ પહેલો બળદ દેખ્યો, અને વીર ભગવાનની માતાએ પ્રથમ સીંહ દેખ્યો હતો, એમ જાણવું ॥ ૪-૧૮-૪-૧૨૭ ॥ ૯૭૩ ॥

૧૯

સાચોરના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ આલોયણામાં આવેલ સ્વાધ્યાય, ઇરિયાવહિયા પડિક્કમીને કરવો સૂઝે ? કે નહિ ?

ઉ૦ "આલોયણનો સ્વાધ્યાય ઇરિયાવહિયા કરીને કરવો સૂઝે છે" એમ શાસ્ત્રમાં અક્ષરો છે કદાચિત્ ઇરિયાવહિયા ભૂલી

જવાય તો પણ વિધિ પૂર્વક કરવાનો ઉદ્યમ કરવો ॥ ૪–૧૯–૧–૧૨૮ ॥ ૬૭૪ ॥

પ્ર૦ બાર વ્રતધારી શ્રાવક ચૌદ નિયમો દરરોજ યાદ કરીને લે ? કે નહી ? અને સક્ષેપે ? કે નહિ ?

ઉ૦ બાર વ્રતધારી ચૌદ નિયમો દરરોજ સભારે, અને સક્ષેપે. જો સ્મરણ ન રહેતુ હોય, તો પણ સ્મરણ રહે, તેમ ઉદ્યમ કરવો જોઇયે ॥ ૪–૧૯–૨–૧૨૯ ૬૭૫ ॥

પ્ર૦ આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને પન્યાસોના પગલા દેરાસરમા પધરાવેલા હોય છે, તેની જિનપૂજા માટેના ચદન, કેસર અને ફુલો વિગેરેથી પૂજા કરી શકાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ મુખ્ય વિધિએ ઉપાધ્યાય અને પન્યાસોના પગલા કરવાની રીત પરપરાએ જાણેલ નથી, પણ સ્વર્ગવાસી થયેલ આચાર્યના પગલા કરવાની રીત છે તેથી જિનપૂજા માટે લાવેલ ચદન વિગેરેથી તેમના પગલાની પૂજા થાય નહિ કેમકે–તે દેવદ્રવ્ય છે અને જો ચદન વિગેરે સાધારણ દ્રવ્યનુ હોય, તો તેનાથી પ્રભુ પ્રતિમાની પૂજા કર્યા પછી પગલાની પૂજા કરવી જોઇએ પરતુ પહેલા પગલાની અને પછી પ્રભુ પ્રતિમાની, તે દ્રવ્યથી પૂજા કરવામા આવે, તો પ્રભુની આશાતના થાય છે માટે તેમ ન કરવુ ॥ ૪–૧૯–૩–૧૩૦ ॥ ૬૭૬ ॥

પ્ર૦ વસ્તુપાલ: તેજપાલ પહેલા દશા સાભળ્યા હતા, પણ જુના પ્રબધને આશ્રયીને પ. પદ્મસાગર ગણિએ વીસા કહેલા છે, તે કેવી રીતે છે ?

ઉ૦ તેના પિતા આસરાજે સધવી આભુની વિધવા પુત્રી કુમારદેવી સાથે "તેણીની કુક્ષિમા પુત્રરત્નની ઉત્પત્તિ થશે" એમ હેમપ્રભસૂરીશ્વરના વચનથી–જાણી, સબધ કર્યો, પછીથી

ચાર પુત્રો અને સાત પુત્રીઓ થઈ, એમ વસ્તુપાલઃ તેજપાલઃ પ્રબંધ ગ્રંથમા લખ્યુ છે, તેમજ પર પરાએ પણ આ પ્રમાણેજ કહેવાય છે.

તેમજ પં પદ્મસાગર ગણિએ બનાવેલ પ્રબંધમા પણ આમનાજને વીસો પોરવાડ કહેલ નથી, પરંતુ સામાન્યથી પોરવાડ કહેલ છે, વળી પહેના તે વાસો પોરવાડ હતો, તેથી વીસો પોરવાડ કહેવાય તે પણ યુક્ત છે ॥ ૪-૧૯-૪-૧૩૧ ॥ ૬૭૭ ॥

પ્ર૦ આઠમી અને નવમી શ્રાવક પડિમામા આરંભનો ત્યાગ અને દશમી પડિમામા સાવદ્ય આહારનુ વર્જન કરાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ આઠમી પડિમામા આઠ માસ સુધી પોતાના શરીરથી આરંભનો ત્યાગ કરવામા આવે છે, અને નવમી પડિમામા નવ માસ સુધી પરની પાસે પણ આરંભ કરાવાતો નથી, અને દશમી પડિમામા તો પોતાના માટે બનેલ આહાર પાણી વિગેરેનો પણ ત્યાગ કરવામા આવે છે, પરને માટે બનેલ આહારપાણી વિગેરે ગ્રહણ કરાય છે ॥ ૪-૧૯-૫-૧૩૨ ॥ ૬૭૮ ।

પ્ર૦ પ્રમત્ત ગુણઠાણે રહેલ સાધુઓને **मज्ज विसयकसाया०** આ ગાથામા બતાવેલ પાચ પ્રકારનો પ્રમાદ કેવી રીતે સંભવે ?

ઉ૦ પ્રમત્ત ગુણઠાણે રહેલ સાધુઓને પાચ પ્રકારનો પ્રમા૦ મદિરા સદા અભક્ષ્ય હોવાથી કલ્પે નહિ, તેથી સંભવ સુગમ હોય છે ॥ ૪-૧૯-૬-૧૩૩ ॥ ૬૭૯ ॥

પ્ર૦ **अवगुअ दुवारे**—આ પદનો અર્થ જણાવવા કૃપા કરશોજી

ઉ૦ **अवगुअ दुवारे** " કમાડો વિગેરેથી બારણા બંધ કર્યા વિનાના શ્રાવકો હોય છે "

કેમકે–સમકિતની પ્રાપ્તિ થઈ હોવાથી કોઈપણ પાખંડીથી બીતા નથી. અને સારો માર્ગ પકડેલ હોવાથી સદા ઉઘાડે માથે રહે છે, એ ભાવ છે એમ વૃદ્ધ પુરુષોએ આ પદની વ્યાખ્યા કરી છે અને બીજાઓ તો કહે છે કે " જેઓએ ઉદારતાથી ભિક્ષુકને પેસવાને માટે બારણા બંધ કર્યા નથી " આવો અર્થ ભગવતી સૂત્ર પાંચમા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહેલ છે ॥ ૪ ૧૯–૭–૧૩૪ ॥ ૯૮૦ ॥

પ્ર૦ કોઈક પરપક્ષી પ્રાર્થના કરે, કે " ઉપદેશમાલા ગ્રંથની ગાથામાં જોઇ આપો તો" તો તેને માટે ઉપદેશમાલાની ગાથા જોવામાં દૂષણ લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો તે પરપક્ષી સરલ સ્વભાવે પ્રાર્થના કરે, તો તેને માટે ઉપદેશ માલાની ગાથા જોવામાં સર્વથા દૂષણ લાગે, તેમ જાણવામાં નથી ॥ ૪–૧૯–૮–૧૩૫ ॥ ૯૮૧ ॥

પ્ર૦ પરપક્ષીઓને પ્રતિમા સ્થાપનાચાર્ય વિગેરે પ્રતિષ્ઠા કરીને આપી શકાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો તેનાથી તેની આશાતના ન થાય, તો પ્રતિષ્ઠા કરીને અર્પણ કરવામાં કોઈપણ હરકત નથી. ॥ ૪–૧૯–૯–૧૩૬ ॥ ૯૮૨ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકે અણસણ કર્યું હોય, તેને તિવિહારનું પચ્ચક્ખાણ કરાવીને રાત્રિમાં ઉનું પાણી પાવાથી અણસણને દૂષણ લાગે ? કે નહિ ?

ઉ૦ તેના કારણે અણસણ દૂષિત થાય નહી ॥ ૪–૧૯–૧૦–૧૩૭ ॥ ૯૮૩ ॥

૨૦

ભિન્નમાલના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ખીલેલુ પુષ્પ અને તેના નાળમા તથા દાડામા' જીવો સખ્યાત હોય ? કે અસખ્ય હોય ?

ઉ૦ "કેટલાક ફુલોમા સખ્યાત જીવો હોય, અને કેટલાકમા અસખ્ય હોય, અને કેટલાકમા અનન્ત પણ જીવો હોય" એમ **પન્નવણા સૂત્ર વિગેરેમા** કહેલ છે પણ જાઇના પુષ્પોમા તો સખ્યાત જ કહ્યા છે ॥ ૪-૨૦-૧-૧૩૮ ॥ ૯૮૪ ॥

પ્ર૦ સામાયિક પોસહ વિગેરેમા ઉપવાસ કર્યો હોય, તો સાજની પડિલેહણમા મુહપત્તિ પડિલેહી પચ્ચક્ખાણ કરાવાય છે, અને એકાસણુ વિગેરે કર્યું હોય, તો વાદણા દેવડાવીને પચ્ચક્ખાણ કરાવાય છે તેનુ શુ કારણુ ?

ઉ૦ **સામાચારી** વિગેરે ગ્રથોમા "ભોજન કર્યું હોય, તો વાદણા દેવડાવી પચ્ચક્ખાણુ કરાવવુ" એવા અક્ષરો છે અને ઉપવાસમાં વાદણાનો અધિકાર નથી. પણ મુહપત્તિ તો પડિલેહવી જોઇએ કેમકે "તે વિના પચ્ચક્ખાણ શુદ્ધ થતુ નથી" એમ **સામાચારી** છે તેમજ ઉપધાનમા પણ તે પ્રમાણે જ કરાવાય છે. ॥ ૪-૨૦-૨-૧૩૯ ॥ ૯૮૫ ॥

પ્ર૦ પ્રતિક્રમણમા દેવવાદીને ભગવાનહ વિગેરે ચાર ખમાસણા દેવાય છે, તે **ક્રિયા સબદ્ધ** છે ? કે નહિ ? તેમજ પાટના આચાર્યનુ જુદુ ખમાસણુ દેવુ ? કે નહિ ?

ઉ૦ તે ચારે ખમાસમણા **ક્રિયા સબદ્ધ** છે તેમા સર્વે તીર્થંકરો પણ વદાઈ જાય છે, પણ જેઓ વિશેષથી ગુરુને તથા **પટ્ટાચાર્યને** વાંદે છે, તે ઉચિત સાચવવા માટે છે ॥૪-૨૦-૩-૧૪૦॥૯૮૬॥

પ્ર૦ પહેલે દિવસે ચોવિહાર ઉપવાસ કરી બીજા દિવસે ભાવના થતા પહેલા દિવસનો ઉપવાસ ભેળવી, છઠ અઠમ વિગેરે પચ્ચક્ખાણ કરી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પહેલે દિવસે એક ઉપવાસ કર્યો હોય તેમ બીજે દિવસે એક ઉપવાસનુ પચ્ચક્ખાણ લઈ શકે, પણ છઠ્ઠનુ પચ્ચક્ખાણ લઈ શકે નહિ, જો બીજે દિવસે છઠ્ઠ વિગેરે પચ્ચક્ખાણ લે, તો આગળ તરત ત્રીજે ઉપવાસ વિગેરે કરવા પડે, આવી સામાચારી છે. ॥ ૪--૨૦- ૪ -૧૪૧ ॥ ૯૮૭ ॥

૨૧

બિભીતકના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ કેવળી સમુદ્ઘાત કર્યા પછી કેટલા વખત સુધી સસારમા રહે ?

ઉ૦ " સમુદ્ઘાત કર્યા પછી કેવલી અતર્મુહૂર્ત સસારમા રહે છે, અને પીઠ ફ્લક વિગેરેને પાછા આપી શૈલેશીકરણની શરૂઆત કરે છે " આવા અક્ષરો વિશેષાવશ્યક સૂત્રમા છે વળી તેમા " છ માસ રહે," તેમ કોઇક કહેતા હોય, તેને દૂષિત ઠરાવ્યુ છે. તેથી અતર્મુહૂર્ત આયુષ્ય બાકી રહે, તે વખતેજ કેવળી સમુદ્ઘાત કરવાની શરૂઆત કરે છે બીજા નહિ, એમ જાણવુ ॥ ૪--૨૧--૧- ૧૪૨ ॥ ૯૮૮ ॥

પ્ર૦ ભવનપતિ દેવોના ભવનો ક્યા છે ?

ઉ૦ રત્નપ્રભાના ઉપર નીચેના એક એક હજાર યોજન છોડીને વચગાળામા સર્વ ઠેકાણે ભવનો છે, એમ જણાય છે કેમકે—અનુયોગ દ્વાર સૂત્રની ટીકામા " નરકાવાસની બાજુમા ભવનપતિના ભવનો " કહેવા છે, તે જાણવુ. ॥ ૪ -૨૧--૨--૧૪૩ ॥ ૯૮૯ ॥

૨૨

જાલોરના શ્રીસંઘના પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ તિવિહાર ઉપવાસનુ પચ્ચક્ખાણ અને બીજા પચ્ચક્ખાણ કેવી રીતે પારી શકાય ? તે જણાવવા મહેર કરશો ?

ઉ૦ उपवास कीधु तिविहार,
नमुक्कारसी पोरसी. पारमड्ढ दिक कीधु पाणहार
पच्चखाण फासिअ, पालिअ, सोहिअ, तिरिअ,
किट्टिअ आराहिअ
ज च नाराहिअ.
तस्स मिच्छा मि दुक्कड
આ પ્રકારે ઉપવાસ પારવાની રીત વૃદ્ધ પરપરાએ
જાણવી હમણા કેટલાક શ્રાવકો—
उपवास कीधु तेविहार !—
नमुक्कारसिं परिमुड्ढादिकं कीधो चउविहार.
पच्चक्खाण फासिअ १ पालिअ २ सोहिअ ३
तीरिअ ४ किट्टिअ ५ आराहिअ ६
ज च नाराहिअ
तस्स मिच्छामि दुक्कडं
આ પ્રકારે પણ પાળે છે તેમજ
नमुक्कारसिं पोरसिः पुरिमड्ढादिकः कीधु चउविहार
एकासणः बिआसणः कीधु तिविहार,
चउव्विहार पच्चक्खाण फासिअ १ पालिअ २
વિગેરે પાઠે કરી બીજા પચ્ચક્ખાણ પારવાની રીત પરપરાએ ચાલી આવે છે, તે જાણવી ॥૪-૨૨-૧-૧૪૪॥૬૯૦॥

પ્ર૦ શ્રાવકો પોસહમા સાંજના પડિલેહણનો કાજો ક્યારે લે ?

ઉ૦ શ્રાવકો પોસહમા સાંજની પડિલેહણાના બે આદેશો માગીને આસનઅને ચરવળો, પડિલેહીને, અને જો એકાસણુ હોય, તો ધોતીયુ પણ બદલીને પડિલેહણા પડિલેહાવો આ આદેશ માગે છે, તે પછી કાજો લે છે એમ શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરે ગ્રથોમા કહેલ છે પછી ઉપધિ પડિલેહીને કાજો કાઢીને પરઠવે છે, એવી પરપરા છે ॥ ૪-૨૨-૨-૧૪૫॥૯૯૧ ॥

પ્ર૦ શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રથ મુજબ જલમાર્ગથી સોયોજનથી અને થલમાર્ગથી સાઠ યોજનથી આનેલ હરડે વિગેરે વસ્તુઓ ફાસુ થાય છે, તેવી રીતે અમદાવાદમા થયેલ સચિત્તવસ્તુઓ નાલીયેર વિગેરે ઉગ્રસેન (મથુરા) નગર વિગેરે ઠેકાણે ગઈ હોય, તે પ્રાસુ થાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રથ મુજબ જલમાર્ગથી ૧૦૦ યોજન અને થલમાર્ગે ૬૦ યોજનથી આવેલી સર્વ વસ્તુઓ ફાસુ થઈ જાય છે, પરતુ જે આચીર્ણ હોય, તે ગ્રહણ કરાય છે, પણ બીજી નહિ, તેમજ મીઠુ અગ્નિએ પકવેલુ હોય, તેજ આચીર્ણ છે તેમજ અમદાવાદથી ઉગ્રસેન નગર વિગેરેમા ગયેલી વસ્તુઓ ફાસુ થઈ શકે છે, પરતુ અનાચીર્ણ છે. ॥ ૪-૨૨-૩-૧૪૬ ॥ ૯૯૨ ॥

૨૩
પાલીના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ પડિમાધર શ્રાવકે આણેલો આહાર સાધુઓ ગ્રહણ કરી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ પડિમાધર શ્રાવક પોતાને માટે લાવેલો આહાર જો સાધુઓને વહોરાવે, તો લેવો કલ્પે છે ॥ ૪-૨૩-૧-૧૪૭ ॥ ૯૯૩ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકો નવકારમંત્ર અનાનુપૂર્વિએ ગણી શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ શ્રાવકોને આનુપૂર્વી અને અનાનુપૂર્વીએ નવકાર ગણુ વાનો અધિકાર શાસ્ત્ર અનુસાર જણાય છે ॥ ૪-૨૩-૨-૧૪૮ ॥ ૬૯૪ ॥

૨૪

માલપુરના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ પુંજણીએ કરી વાયરો નાખવામા લાભ છે ? કે અલાભ ?

ઉ૦ મુખ્ય વૃત્તિએ પુંજણીએ કરી વાયરો નાખવો જણ્યો નથી, પરંતુ ગુર્વાદિકને, માખીયો ઉડાડવા વાયરો નાખવામા લાભ છે, પણ ટોટો નથી કેમકે ગુરુ ઉપર બેસતી માખીઓ ઉડાડવામા ગુરુભક્તિજ છે ॥ ૪-૨૪-૧-૧૪૯ ॥ ૬૯૫ ॥

પ્ર૦ "રાત્રિમાં તમામ અન્ન, પાણીમા તદ્રૂપ સૂક્ષ્મ જીવો ઉપજે છે, અને પ્રભાતે નાશ પામે છે," તે વાત સત્ય છે ? કે અસત્ય ?

ઉ૦ "સમગ્ર અન્નપાણીમા રાત્રિએ સૂક્ષ્મ જીવો ઉપજે, અને સવારે નાશ પામી જાય" આ વાત શાસ્ત્રમા કોઈ પણ ઠેકાણે લખેલી જાણવા નથી ॥ ૪-૨૪-૨-૧૫૦ ॥ ૬૯૬ ॥

૨૫

ઉણીયારના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ વડાકલ્પને દિવસે પોસહ કરવામા લાભ છે ? કે પૂજા કરવામા ?

ઉ૦ મુખ્ય વૃત્તિએ પોસહ કરવામા મહાન્ લાભ છે પરંતુ કારણ-વિશેષ હોય, તો જેવો અવસર હોય તે પ્રમાણે કરવામા લાભજ છે કેમકે જૈનશાસનમા એકાન્તવાદ નથી ॥ ૪-૨૫-૧-૧૫૧ ॥ ૬૯૭ ॥

પ્ર૦ સવચ્છરીના દિવસે સોપારી સહિત નાણાની પ્રભાવના અપાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ સવચ્છરી દીને સોપારી સહિત કે રહિત પ્રભાવના આપી શકાય છે, પછી તો જે ગામમા જે રીત હોય, તે મુજબ વર્તવુ ॥ ૪-૨૫-૨-૧૫૨ ॥ ૯૯૮ ॥

૨૬

મેદિનીદ્રંગના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો.

પ્ર૦ પક્ખીમા ૧૨ લોગસ્સ ચોમાસીમાં ૨૦ અને સવચ્છરી પ્રતિક્રમણમા ૪૦ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરાય છે, તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ પક્ખી વિગેરેમા જે કાઉસ્સગ્ગ કરાય છે, તે પ્રતિક્રમણ કરનારાઓને જે અતિચારની શુદ્ધિ થઇ ન હોય, તે અતિચારની શુદ્ધિ માટે કરાય છે, અને દરરોજના પ્રતિક્રમણમા કાઉસ્સગ્ગની સખ્યાના નિયમમા તો આજ્ઞા પ્રમાણ છે ॥ ૪-૨૬-૧-૧૫૩ ॥ ૯૯૯ ॥

પ્ર૦ વીરભગવાન સહિત જે હીરસૂરીશ્વર મહારાજની પ્રતિમા પાસે દેવવદન કરાય, તે વાસક્ષેપ કરીને કરાય ? કે એમને એમ કરાય ?

ઉ૦ ગુરુપ્રતિમા પાસે દેવવાદવા કલ્પે નહિ, અને જો તીર્થંકરની પ્રતિમા પટ્ટ વિગેરેમા આલેખેલી હોય, તો વાસક્ષેપ નાખીનેજ તેની પાસે દેવવાદવા સૂઝે છે ॥૪-૨૬-૨-૧૫૪॥૧૦૦૦॥

પ્ર૦ ત્રણે ચોમાસીની અઠ્ઠાઇઓ કયાથી બેસે છે ?

ઉ૦ સાતમથી બેસે છે, પરતુ પુનમનો દિવસ તો પર્વતિથિ હોવાથી પળાય છે ॥ ૪-૨૬-૩-૧૫૫ ॥ ૧૦૦૧ ॥

પ્ર૦૦ વીસ સ્થાનક તપ, અષ્ટકર્મ સૂડણતપ, અને આયબિલ વર્ધમાન તપમા અસજ્ઝાયના ત્રણ દિવસ ગણાય ? કે નહિ ?

ઉ૦ **વીસસ્થાનક તપ અને કર્મસૂડણ તપમા અસજ્ઝાયના** ત્રણ દિવસ એટલે ચૈત્ર આસો માસ સબધી ૭-૮-૯ ગણતરીમા આવે નહિ **આયબિલ વર્ધમાન તપમા** તે ત્રણ દિવસ ગણતરીમા આવે છે, એમ પરપરા છે ॥ ૪-૨૬-૪-૧૫૬ ॥ ૧૦૦૨ ॥

પ્ર૦ **આણદવિમલ સૂરીશ્વર મહારાજાએ** કરેલ આઠ કર્મનો તપ જો ઉપવાસથી કરવાની શક્તિ ન હોય, તો આયબિલે થઈ શકે ? કે નહિ ?

ઉ૦ જો સર્વથા ઉપવાસની શક્તિ ન હોય, તો આયબિલે પણ થઈ શકે છે ॥ ૪-૨૬-૫-૧૫૭ ॥ ૧૦૦૩ ॥

પ્ર૦ બેઆસણુ કરનારને ઉલટી થઈ હોય, તો બીજી વખત જમવુ કલ્પે ? કે નહિ ?

ઉ૦ બેસણુ કરવા બેસવાનાજ આસને ઉલટી થઈ હોય, અને મુખશુદ્ધિ કરી હોય, તો બીજી વખત જમવુ કલ્પે છે, અન્યથા કલ્પતુ નથી ॥ ૪-૨૬-૬-૧૫૮ ॥ ૧૦૦૪ ॥

પ્ર૦ **શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વર મહારાજાએ** પ્રસાદિત કરેલ બાર **બોલના પટ્ટમાં** કયા બાર બોલો છે તે સ્પષ્ટ જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦ સવત ૧૬૪૬ વરસે પોશ વદી ૧૩ શુક્રવારે **શ્રી પાટણનગરમાં** સમસ્ત સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા યોગ્ય **શ્રી વિજયહીરસૂરિજીએ લખાય છે—**

" શ્રી વિજયદાનસૂરિ પ્રસાદીકૃત સાત બોલના અર્થ આશ્રી વિસવાદ ટાલવાનિ કાજિ તે સાત બોલનુ અર્થ વિવ-

રીતિ લિખીઈ છીઈ, તથા બીજાપણિ કેટલાએક બોલ લિખિઈ છઈ, યથા—

પરપક્ષીનિ કુણિ કિસ્યુ કઠિન વચન ન કહિવુ ॥ ૧ ॥

તથા "પરપક્ષીકૃત ધર્મકાર્ય સર્વ્વથા અનુમોદ યોગ્ય નહી" ઈમ કુણિ ન કહવુ, જે માટિ દાનરુચિપણુ દાક્ષિણ્યાલુપણુ દયાલુપણુ પ્રિયભાષીપણુ ઈત્યાદિક જે જે માર્ગાનુસારી ધર્મ-કાર્ય તે જિનશાસન થકી અનેરા સમસ્ત જીવ સમ્બન્ધિઆ શાસ્ત્રનિ અનુસારિ અનુમોદવા યોગ્ય જણાઈ છઇ, તો જૈન પરપક્ષી સમ્બન્ધી માર્ગાનુસારી ધર્મકર્ત્તવ્ય અનુમોદવા યોગ્ય હુઇ, એ વાતનુ સ્યુ કહિવુ ? ૨

તથા, ગચ્છનાયકનિ પૂછયા વિના કિસી શાસ્ત્ર સમ્બન્ધિની નવી પ્રરૂપણા કુણિ ન કરવી ॥ ૩ ॥

તથા દિગમ્બર સમ્બન્ધિઆ ચૈત્ય ૧ દેવલ શ્રાદ્ધ પ્રતિષ્ઠિત ચૈત્ય ૨ દ્રવ્ય લિઙ્ગીનિ દ્રવ્યઈ નિષ્પન્ન ચૈત્ય ૩ એત્રિણ્યિ ચૈત્ય વિના બીજા સઘલાઈ ચૈત્ય વાદવા પૂજવા યોગ્ય જાણવા એ વાતની શકા ન કરવી ॥ ૪ ॥

તથા સ્વપક્ષીના ઘરની વિષઇ પૂર્વોક્ત ત્રિણુની અવન્દનીક પ્રતિમા હુઈ તે સાધુનિ વાસક્ષેપિ વાદવા પૂજવા યોગ્ય થાઈ ॥૫॥

તથા સાધુની પ્રતિષ્ઠા શાસ્ત્રિ છઇ ॥ ૬ ॥

તથા સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરતા સ્વજનાદિક સમ્બન્ધ ભણી કદાચિત્ પરપક્ષીનિ જિમવા તેડઈ તુ તે માટિ સાહમિવત્સલ ફોક ન થાઇ ॥ ૭ ॥

તથા શાસ્ત્રોક્ત દેશવિસ વાદીનિન્હવ સાતઃ સર્વ વિસ-વાદીનિન્હવ એકઃ એ ટાલી બીજા કુણનિ નિન્હવ ન કહિવુ ૮

તથા પરપક્ષી સઘાતિ ચર્ચાનિ ઉદીરણા કુણિ ન કરવી, પરપક્ષી કોઈ ઉદીરણા કરઈ તુ શાસ્ત્રનઇ અનુસારિ ઉત્તર દેવો, પણિ ક્લેશ વાધઇ તિમ ન કરવુ ॥૯॥

તથા–શ્રી વિજયદાનસૂરિ બહુ જન સમક્ષિ જલશરણ કીધુ જે ઉત્સૂત્રકન્દકુદ્દાલ ગ્રન્થ તે તથા તેમાહિલુ અસમત અર્થ બીજા કોઈ શાસ્ત્રમાહિ આણ્યુ હુઈ તુ, તે અર્થઃ તિહાં અપ્રમાણ જાણવુ ॥ ૧૦ ॥

તથા સ્વપક્ષીય સાર્થનિ અયોગિ પરપક્ષીય સાથિ યાત્રા કર્યા, આદિ યાત્રા ફોક ન થાઇ ॥ ૧૧ ॥

તથા–પૂર્વાચાર્યનિ વારઈ જે પરપક્ષી કૃત સ્તુતિસ્તોત્રાદિક કહવાતાં, તે કહતા કુણિ ના ન કહિવી ॥ ૧૨ ॥

એ બોલથી કોઈ અન્યથા પ્રરુપઈ તેહનઈ ગુરુનો તથા સઘનો ઠબકો સહી ॥

अत्र मतानि—

શ્રી વિજયસેનસૂરિમત —
ઉપાધ્યાય વિમલહર્ષગણિમત –૧
ઉપાધ્યાય ધર્મસાગરગણિમત —
ઉપાધ્યાય શ્રી શાન્તિચન્દ્રગણિમત —
ઉપાધ્યાય શ્રી કલ્યાણવિજય ગણિમત —
ઉપાધ્યાય શ્રી સોમવિજયગણિમત —
પન્યાસ સહજસાગર ગણિમત —
પંડિત કાન્હર્ષિગણિમત —૭"

આ દ્વાદશજલ્પ પટ્ટકમા આવા પ્રકારે બાર બોલો છે ॥ ૪–૨૬–૭–૧૫૯ ॥ ૧૦૦૫ ॥

પ્ર૦ રાક્ષસદ્વીપ–જંબુદ્વીપમાં છે ? કે લવણ સમુદ્રમાં છે ? અને તે પ્રમાણ અંગુલના માપવાળો છે ? કે ઉત્સેધ અંગુલના માપવાળો છે ?

ઉ૦ "દેવો દુઃખે કરી જીતી શકે એવો રાક્ષસદ્વીપ તમામ દીશામાં સાતસો યોજન વિસ્તારવાળો અને સર્વ દ્વીપોમા શીરોમણિ છે, તે લવણ સમુદ્રમા છે પૃથ્વીના નાભિના ભાગમા જેમ સુમેરુ પર્વત છે, તેમ તે દ્વીપની વચ્ચોવચ્ચ ત્રિકૂટ નામનો પર્વત છે જેમા ઘણીઋદ્ધિ છે, તે નવ યોજન ઉચો, પચાસ યોજન વિસ્તારવાળો છે, તે પર્વતની ઉપર હમણાંજ મે સોનાનો ગઢ–ઘરો અને તોરણોવાળી લંકા નામની નગરી કરાવી છે, તે નગરીથી છ યોજન ભૂમિ ઓલંઘીને પ્રાચીનકાલની અને શુદ્ધ સ્ફટિકના કિલ્લાવાળી અને અનેક પ્રકારના રત્નમય ઘરોવાળી સવાસો યોજન પ્રમાણની મોટી પાતાલલંકા નામની શ્રેષ્ઠ નગરી છે જે અતિ દુર્ગમ છે આ બે નગરીઓ ગ્રહણ કરીને હે! પુત્ર! તુ તેનો રાજા થા તીર્થંકર દેવનુ તુ દર્શન કરી આવ્યો, તેનુ ફલ આજ જ તને પ્રાપ્ત થાઓ" આ પ્રકારે રાક્ષસપતિએ કહીને નવ માણેકોએ બનાવેલો મ્હોટો હાર તેને આપ્યો, અને રાક્ષસ વિદ્યા આપી, ભગવાનને નમસ્કાર કરી તે વખતેજ ઘનવાહન રાક્ષસદ્વીપમા આવીને લંકા અને પાતાલલંકાનો રાજા થયો રાક્ષસદ્વીપના રાજ્યથી અને રાક્ષસી વિદ્યાથી ત્યારથી તેનો વંશ પણ રાક્ષસવંશ કહેવાયો" આમ અજીતનાથ ચરિત્રમાં છે, તે મુજબ રાક્ષસદ્વીપ લવણ સમુદ્રમાં છે, અને તે પ્રમાણ અંગુલના માપવાળો છે, એમ જાણવું ॥ ૪–૨૬–૮–૧૬૦ ॥ ૧૦૦૬ ॥

૨૭

ડુંગરપુરના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ સાંજે પ્રતિક્રમણમા સામાયિક ઉચ્ચરીને તુરત ત્રણ **નવકાર** ગણી વંદન પચ્ચક્ખાણની મુહપત્તિ પડિલેહવામા આવે છે, તે ખમાસમણુ દઇને પડિલેહાય ? કે ખમાસમણ વિના પડિલેહાય? તેમજ શો આદેશ માગીને પડિલેહવી ?

ઉ૦ સામાયિક ઉચ્ચરીને બેસણે મ દિસાવુ વિગેરે ચાર ખમાસમણાઆપીને ત્રણ નવકાર ગણીને ખમાસમણ આપવુ, અને ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ મુહપત્તિ પડિલેહુ ? આવો આદેશ માગી મુહપત્તિ પડિલેહવી, પછી બે વાદણા દેવા, અને પચ્ચક્ખાણ કરવુ ॥ ૪-૨૭-૧-૧૬૧ ॥ ૧૦૦૭॥

પ્ર૦ શાબ અને પ્રદ્યુમ્નની સાથે આઠ ક્રોડ મુનિઓ સિદ્ધિપદને પામ્યા એમ **શત્રુંજય સ્તોત્રમાં** કહ્યુ છે, અને કેટલાક તો "સાડાત્રણ ક્રોડ સિદ્ધિવર્યા" એમ કહે છે, માટે આ બાબત નિર્ણય કરવા પ્રસાદ કરશો ?

ઉ૦ શત્રુંજય મહાત્મ્ય અનુસારે "શાબ પ્રદ્યુમ્ન સાથે સાડાત્રણ ક્રોડ સિદ્ધિપદ પામ્યા" એમ જણાય છે ॥ ૪-૨૭-૨-૧૬૨ ॥ ૧૦૦૮ ॥

પ્ર૦ સ્નાત્રની વિધિમા "પચવર્ણના ૮૦૬૪ કલશોએ પ્રભુનો અભિષેક કરે" એમ કહેલ છે, અને અંતર્વાચ્યમાં ૧ ક્રોડ અને ૬૦ લાખ કલશો કહેલ છે, તે શી રીતે મળતુ આવે ?

ઉ૦ અંતર્વાચ્યમા એક ક્રોડ સાઠ લાખ કલશા કહ્યા છે, તે સંખ્યા સ્થાયી રાખવાની સંભવે છે, તેઓમાથી પાણી ભરીને

સ્નાત્ર કરવાને માટે તો, કહેલા આઠ હજાર ચોસઠ કલશો છે, એમ સભવે છે, તેથી બન્ને લખાણ પણ બધ બેસતા છે. ॥ ૪–૨૭–૩–૧૬૩ ॥ ૧૦૦૯ ॥

પ્ર૦ **વાસુદેવની** માતા સાત અને **બલદેવની** માતા ચાર સ્વપ્ના જુએ છે, તેઓના નામ કયા કયા છે ?

ઉ૦ સિહ–૧ સૂર્ય–૨ કુભ–૩ સમુદ્ર–૪ લક્ષ્મી–૫ રત્નરાશિ–૬ અગ્નિ–૭ આ સાત–**વાસુદેવની** માતા દેખે છે, અને હાથી–૧ પદ્મ સરોવર–૨ ચન્દ્ર–૩ વૃષભ–૪ આ ચાર સ્વપ્નો **બલદેવની** માતા દેખે છે, તે પરપરાએ જાણવા ॥ ૪–૨૭–૪–૧૬૪ ॥ ૧૦૧૦ ॥

૨૮

ઉદેપુરના શ્રી સંઘના પ્રશ્નોત્તરો

પ્ર૦ ચૌદ પૂર્વધરો જઘન્યથી લાતક દેવલોક સુધી જાય છે, કાર્તિક શેઠનો જીવ તો ચૌદપૂર્વી હતો, છતા સૌધર્મ દેવલોકમાં ગયો તેનુ શુ કારણ ?

ઉ૦ કાર્તિક શેઠના જીવને પહેલા દેવલોક જવામા પૂર્વોનુ વિસ્મરણ થયુ હતુ, તે હેતુ સભવે છે. ॥ ૪–૨૮–૧–૧૬૫ ॥ ૧૦૧૧ ॥

પ્ર૦ કોઇક પ્રભાતે **નવકારશી** પચ્ચક્ખાણ લીધુ હોય, અને બપોરની પડિલેહણ વખતે તિવિહાર પચ્ચક્ખાણ લે, તો તે સાજે કયુ પચ્ચક્ખાણ લે ?

ઉ૦ **એકાશન** વિગેરે પચ્ચક્ખાણવાળો અને પડિલેહણ વખતે તિવિહાર પચ્ચક્ખાણ કરવાવાળો સાજે **પાણહાર** પચ્ચક્ખાણ

કરે, પણ જેણે પડિલેહણ વખતે તિવિહાર કર્યો નથી, તે તો સાંજે ચોવિહાર પચ્ચક્ખાણ કરે, એમ પરંપરા છે. ॥ ૪-૨૮-૨-૧૬૬ ॥ ૧૦૧૨ ॥

પ્ર૦ ત્રિકાલપૂજા કરવામાં પ્રભાતે સર્વ સ્નાન કરીને માળા વિગેરે નિર્માલ્ય વસ્તુ દૂર કરી વાસપૂજા થાય? કે બીજી રીતે થાય?

ઉ૦ પ્રભાતે પુષ્પમાળા વિગેરે નિર્માલ્ય વસ્તુ દૂર કર્યા વિના શ્રાવકો વાસપૂજા કરતા દેખાય છે, અને સર્વ શરીરે ન્હાવામાં એકાન્તપણું નથી. હાથ, પગ ધોઇને શુદ્ધિપૂર્વક વાસપૂજા કરવી સુઝે છે ॥ ૪-૨૮-૩-૧૬૭ ॥ ૧૦૧૩ ॥

પ્ર૦ શ્રાવકો દાતણ કરીને દેવપૂજા કરે? કે એમને એમ કરે?

ઉ૦ શુચિ પુષ્પામિષસ્તોત્રૈ'-આ યોગશાસ્ત્ર વિગેરેના વચનથી મુખ્ય વૃત્તિએ દાતણ કરીને દેવપૂજા કરે, પણ પોસહ, ઉપવાસ વિગેરે તપ કરવાની ઇચ્છાવાળા તો દાતણ કર્યા સિવાય પણ દેવપૂજા કરે કેમકે-પચ્ચક્ખાણનું બહુ ફલ છે, એમ જણાય છે ॥ ૪-૨૮-૪-૧૬૮ ॥ ૧૦૧૪ ॥

પ્ર૦ विहारो जिनसद्मनि-વિહાર શબ્દ જિનમંદીર વાચી છે, આ વચનથી શ્રી હીરગુરુ મહારાજાનું પ્રતિમામંદિરનું નામ હીરવિહાર કેમ આપ્યું?

ઉ૦ વિહાર એટલે બૌદ્ધ વિગેરેનો આશ્રય, એમ પ્રશ્નવ્યાકરણના પહેલા આશ્રવદ્વારની ટીકામાં કહ્યું છે, અને विहारा विचित्र क्रीडा-વિહાર એટલે વિચિત્રક્રીડા આ પ્રકારે પ્રશ્નવ્યાકરણના ચોથા આશ્રવદ્વારની ટીકામાં કહેલ છે, તેથી આ મુજબ શ્રી હીરગુરુ પ્રતિમાપ્રાસાદનું નામ શ્રી હીરવિહાર આપેલ છે ॥ ૪-૨૮-૫-૧૬૯ ॥ ૧૦૧૫ ॥

પ્ર૦ सुहिएसु अ दुहिएसु अ, जा मे अस्सजएसु अणुकपा।
रागेण व दोसेण व त निंदे त च गरिहामि ॥ १ ॥
આ ગાથાની વ્યાખ્યા બતાવવા કૃપા કરશે।

ઉ૦ આ ગાથામા સાધુ એ વિશેષ્ય પદ કહેલ નથી, છતા અતિથિ સવિભાગનો અધિકાર હોવાથી અધ્યાહાર કરી લેવુ, તેથી "સાધુઓ વિષે" એવો અર્થ થશે

કેવા સાધુઓ વિષે ? તો કહે છે, કે-सुहितेषु-એટલે સારી પ્રકારે હીતકારી એવા જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રવાળાઓમા—

તેમજ दुखितेषु-એટલે રોગે કરી અથવા તપસ્યાએ કરી ગ્લાન થએલા અથવા ઉપધિરહિત થયેલા, તેવા વિષે—

તેમજ अस्वयतेषु-એટલે સ્વચ્છદે કરી ઉદ્યમી નહિ, પણ ગુરુઆજ્ઞાએ કરી વિચરનારા છે, તેઓમા-જેમે અનુકપા કરી હોય, એટલે અન્ન, પાન, વસ્ત્ર વિગેરેનુ દાન આપવાથી ભક્તિ કરી હોય,-અહીં અનુકપા શબ્દે કરી ભક્તિ લેવી: કેમકે—

आयरि-अणुकपाए गच्छो अणुकंपिओ महाभागो०
આ વચનથી અનુકપાનો અર્થ ભક્તિ થાય છે—

કેવી રીતે ભક્તિ કરી હોય ? કે रागेण-એટલે "આ મારા સગાવહાલા છે, કે મિત્ર છે," વિગેરે પ્રકારના પ્રેમથી કરી હોય, પણ "મહા ગુણવાળા છે," તે બુદ્ધિથી નહિ

તેમજ दोषेण-એટલે સાધુનિન્દાએ જેમ-"આ સાધુઓ ધનધાન્ય વિનાના છે, જ્ઞાતિજનના ત્યાગવાળા છે ક્ષુધાપીડિત છે, સર્વથા બીજી કોઈ ગતિ વિનાના છે " માટે પોષવા જોઈએ " આ પ્રકારે નિન્દા પૂર્વક અનુકપા, તે પણ નિન્દાજ છે કેમકે-અશુભદીર્ઘ આયુષ્યનુ કારણ બને છે, એમ આગમમાં છે-

तहारूव समण वा माहण वा सजयविरय-पडिहय पच्चक्खाय पावकम्म हीलित्ता निंदित्ता खिसित्ता गरिहित्ता अवमन्नित्ता अमणुन्नेण अपीइकारगेण असण पाण-खाइम-साइमेण पडिलाभित्ता असुहदीहाउअत्ताए कम्म पगरेइ-" તેવા પ્રકારના શ્રમણ અથવા માહણ જેણે પાપકર્મનુ પચ્ચક્ખાણ કરેલ છે, તેથી સયત, વિરત એના સાધુને હીલના કરીને, નિદા કરીને, ખીસા કરીને, ગર્હા કરીને અને અપમાન કરીને, અમનોજ્ઞ, અપ્રીતિકારી, અશન, પાન, ખાદિમ, અને સ્વાદિમે કરી પડિલાભીને જીવ અશુભ દીર્ઘાયુષ્યનુ કર્મ બાધે છે"

તેથી નિન્દા પૂર્વક અનુકપા તે નિન્દા છે,–તેણે કરી ભક્તિ કરી હોય

અથવા–સુખી અથવા દુ:ખી પાસસ્થાદિકની ભક્તિ કરી હોય, કેવી રીતે કે–" આ પાસત્થા–કાચુ પાણી પીએ છે, સચિત્ત પુષ્પફલ ખાય છે, અશેસણી આહાર લે છે, આ જે દોષો તેનામા છે, તે દેખવાથી ઇર્ષ્યાએ કરી —"

અથવા **અસયત** એટલે છ જીવનિકાયના વધ કરનાર **કુલિગિઓમા** દ્વેષે કરી–જે મે દાન દીધુ હોય, તેને નિદુ છુ, ગર્હુ છે–તેમા રાગ, એટલે–એક દેશ કે ગામ કે ગોત્રમા ઉપજ્યા હોય તે વિગેરેથી પ્રીતિ, તથા દ્વેષ, એટલે–જિનપ્રવચનનુ શત્રુપણુ દેખવાથી ઉપજેલી જે અપ્રીતિ,

શકા કરે છે, કે–પ્રવચન પ્રત્યનીક વિગેરેને દાન આપવાનુ કયાથી હોય ? જે તે સબધી દોષ અહીં લીધો ?

ઉત્તર આપે છે, કે–તેના ભક્ત રાજા વિગેરેના ભયથી તેવાઓને આપવુ પડ્યુ હોય, તેવા દાનની નિદા અને ગર્હણા

કરે છે, પણ ઉચિતતા મુજબ દીન વિગેરેને આપવામા આવે, તે પણ અનુકપાદાન કહેવાય છે

कृपणेऽनाथदरिद्रे व्यसनप्राप्ते च रोगशोकहते ।
यद्दीयते कृपार्थं, अनुकम्पा तद्भवेद्दानम् ॥ १ ॥

"કૃપણ અનાથ દરિદ્ર આપત્તિને પામેલ રોગ શોકથી પીડિતાને કરુણાએ કરી અપાય, તે અનુકપાદાન છે"

સમર્થ શરીરવાળો પણ દરિદ્રી હોય, અને પ્રાર્થના કરી રહ્યો હોય, તેને પણ અપાતુ દાન અનુકપાદાન ગણાય છે, તે અનુકપાદાન નિન્દા, ગર્હાને લાયક નથી કેમકે–તીર્થંકર દેવોએ પણ વાર્ષિક દાન વખતે તે દેખાડેલ છે, અને તે વાત કહી છે કે—

"મોક્ષફળ આપનાર દાનમા પાત્ર અપાત્રની વિચારણા કરાય છે, પણ દયાદાન તો સર્વજ્ઞોએ કોઈ ઠેકાણે પણ નિષેધ્યુ નથી" તેમજ–જે પ્રથમ ઉપકાર કરી ગયો હોય, તેને અપાય, તે દાન ન કહેવાય, પણ પ્રથમ આપી ગએલ હોય તે પ્રાય પાછુ અપાય છે અને દીનને જે અપાય, તે તો યાચના કરી રહેલ છે, તેનુ મૂલ્યજ અપાય છે સ્ત્રીને અપાય, તે તો રાગનુ ભાજન છે, તેથી અપાય છે, એમ કેમ ન કહેવાય? અર્થાત્ કહેવાય અને પાત્રમા જે ફલવિસ્તાર પ્રિય છે તેથી અપાય તે શુ વૃદ્ધિની ઇચ્છાવાળુ નથી? અર્થાત્ છે, પરતુ દાન તો તે છે કે જે નિસ્પૃહપણાથી ક્ષીણજનને પામીને અપાય છે, આ પ્રમાણે ગાથાનો અર્થ જાણવો ॥ ૪–૨૮–૬–૧૭૦॥ ૧૦૧૬॥

પ્ર૦ વિનિતા નગરીથી અષ્ટાપદ કેટલા યોજન છે?

ઉ૦ વિનિતા નગરીથી બાર યોજન અષ્ટાપદ છે, એમ પ્રઘોષ સાભળ્યો છે ॥ ૪–૨૮–૭–૧૭૧ ॥ ૧૦૧૭ ॥

તે શોભાકારક હતા જેઓ સકલસૂરિ વર્ગમા વિશિષ્ટ ચારિત્ર
ગુણોએ કરી શિરોમણિ હતા તેઓના ચરણકિંકર શુભવિજયે આ
પ્રશ્નોત્તર ગ્રથનો સગ્રહ કરેલ છે

શ્રી સિદ્ધાત-પ્રકરણ-ટીકા-ભાષ્ય વિગેરે અનુસાર કાઇક
અને કેટલુ ક પરપરાએ કરી, અને કેટલુ ક સભાવનાએ કરી
પૂજ્યપાદ શ્રીવિજયસેનસૂરીશ્વરજીએ પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપ્યા
છે, તે આ ગ્રથમા ગુથ્યા છે

તેમા સિદ્ધાત વિરુદ્ધ અનિશ્રાનિએ કરી જ કાઈ રચાઈ ગયુ
હોય, તે કૃપામા તત્પર કવિ પુરુષોએ પોતાની બુદ્ધિથી શોધી લેવુ

જ્યા સુધી આ પૃથ્વી તળમા જૈનશાસનરૂપી મેરુ જયવત છે
ત્યા સુધી આ ગ્રથ ટકો અને વિદ્વાન્ પુરુષોને વાચવા કામ લાગો

આ ગ્રથ ભટ્ટારક શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરના શિષ્ય તર્ક
ભાષા વાર્તિક ૧ કાવ્ય કલ્પલતા મકરન્દ ૨-સ્યાદ્વાદ ભાષા
સૂત્ર ૩-તેની ટીકા ૪-કાવ્ય કલ્પલતાદિકપ ગ્રથો બનાવ
નાર ૫૦ શુભવિજયગણિએ સગ્રહિત કરેલો છે

इति भूरिसूरिकोटीरहीर-सकलमहीमण्डलाखण्डलपालसा
श्री अकब्बरमतिबोधविधानधीर - तत्प्रदत्तजगद्गुरुनिरुदधरण
धीर-सत्त्ववान् प्रतिवर्षं पण्मासावधिसमस्तजन्तुजाताभयदा
प्रदानदानशौण्डीर-श्रीशत्रुञ्जयोज्जयन्तकादिकतीर्थकरमुक्तिक्ष
क्तिप्रवीर-(श्रेष्ठ इत्यनेकार्थनाममालाया) जीजीआरव्यादण्डा
विषमभूमिभञ्जनसीर-कलिकालत्रिकालविलसमानामानमहिम-त
गच्छाधिराज-भट्टारकपुरन्दर-भट्टारकश्री ५ श्री हीरविज
सूरीश्वरपट्टालङ्कारहार-भट्टारकश्री विजयसेनसूरीशसमा
कृत-प्रश्नोत्तर-सग्रहे तत्पट्टपूर्वशिखरिशिखरसहस्रकिरणाया
पार्श्वश्रीविजयदेवसूरि - भट्टारकश्री

विजयसूरीन्द्रशिष्य-तर्कभाषावार्त्तिक १-काव्यकल्पलता-मकरन्द-२ स्याद्वादभाषासूत्र ३-तद्वृत्ति ४-काव्यकल्पलतावृत्त्यादि ५ ग्रन्थनिष्पादकपण्डितशुभविजयगणिसङ्गृहीते प्रश्नोत्तर-रत्नाकरापरनाम्नि श्रावककृतप्रश्नाख्यश्चतुर्थोल्लासः सम्पूर्णः ॥

આ સેનપ્રશ્ન ગ્રન્થનો ગુજરાતી ભાષાપર્યાય અનુયોગાચાર્ય પં શ્રી મણિવિજયજી ગણિવરના શિષ્યાગ્રણી આચાર્યશ્રી વિજયકુમુદસૂરિએ મહેસાણા નગરે વિક્રમસંવત્ ૧૯૯૫ના મહા સુદ ૫ મે સંપૂર્ણ કર્યો

॥ समाप्तोऽयं सेनप्रश्न-सार-संग्रहो ग्रन्थ ॥

પરિશિષ્ટ ૧ લું–

પ્રશ્નોના મુખ્ય પ્રકારો અને તેના અનુક્રમ આંક

પરિશિષ્ટ ૨ જું

સાક્ષીભૂત ગ્રંથોના નામો

૧ શ્રી અજિતનાથ ચરિત્રમ્
૨ અનુયોગ દ્વાર ચૂર્ણિ
૩ અનુયોગ દ્વાર ટીકા
૪ અનેકાર્થ સૂત્ર વૃત્તિ
૫ અન્તર્વાચ્ય
૬ આચાર દીનકર
૭ આચાર પ્રકલ્પ
૮ આચાર પ્રદીપ
૯ આચારાગ ટીકા
૧૦ આચારાગ નિર્યુક્તિ
૧૧ આરાધના પતાકા
૧૨ આરાધના સૂત્ર
૧૩ આવશ્યક ચૂર્ણિ
૧૪ આવશ્યક ટીપ્પણુ
૧૫ આવશ્યક નિર્યુક્તિ
૧૬ ,, બાર હજારી
૧૭ ,, બૃહદ્ વૃત્તિ
૧૮ , મલયગિરિ ટીકા
૧૯ , વીર ચરિત્રાદિ
૨૦ વૃત્તિ
૨૧ , હારીભદ્રી
૨૨ ઉત્તમ ચરિત્ર
૨૩ ઉત્તરાધ્યયન વૃત્તિ
૨૪ , ૧૪ હજારી ટીકા
૨૫ ઉપદેશ તરંગિણી
૨૬ , પદ
૨૭ ,, માલાટીકા
૨૮ , રત્નાકર
૨૯ ,, રસાલ
૩૦ ,, સપ્તતિકા
૩૧ ઉપાસક દશાંગ
૩૨ ઉમાસ્વાતિ વાચક પ્રઘોષ
૩૩ ઉવવાઈ સૂત્ર
૩૪ ઋષભદેવ ચરિત્ર હૈમ
૩૫ ઋષભદેવ ચરિત્ર (વર્ધમન સૂરિકૃત)
૩૬ ઋષિદત્તા કથાદિ
૩૭ ઋષિમંડલ વૃત્તિ
૩૮ ઓઘ નિર્યુક્તિ
૩૯ કથાનક કોશ (જીનેશ્વરસૂરિ)
૪૦ કથાવલી પ્રથમખંડ
૪૧ કર્મગ્રંથ વૃત્તિ
૪૨ કલ્પ કિરણાવલી ટીકા
૪૩ કલ્પ ચૂર્ણિ
૪૪ કલ્પ વૃત્તિ
૪૫ કલ્પ સ્થવિરાવળી
૪૬ કલ્પ સૂત્ર
૪૭ કલ્પ સૂત્ર અવચૂરિ
૪૮ કલ્યાણક સ્તોત્ર ટીકા
૪૯ કાલ સપ્તતિ ટીકા
૫૦ કાલિકાચાર્ય કથા (સંસ્કૃત)
૫૧ ગચ્છાચાર પયન્નો
૫૨ ગુણસ્થાનક ક્રમારોહ
૫૩ ગુર્વાવલી (મુનિસુંદરસૂરિ કૃત)
૫૪ ચઉસરણ પયન્નો
૫૫ ચન્દ્ર પ્રભ ચરિત્ર
૫૬ ચન્દ્ર પન્નત્તિ ટીકા
૫૭ ચોથો કર્મગ્રંથ

૫૮ છુટા પાના
૫૯ જમ્બૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ
૬૦ જમ્બૂદ્વીપ સમાસ
૬૧ જમ્બૂદ્વીપ સંગ્રહણી
૬૨ જ્યોતિષ કરંડક
૬૩ જીત કલ્પ ટીકા
૬૪ જીત વ્યવહાર
૬૫ જીર્ણ ચરિત્રાદિ
૬૬ જીવ સમાસ વૃત્તિ
૬૭ જીવાભિગમ વૃત્તિ
૬૮ જ્ઞાતાધર્મ કથા
૬૯ ઠાણાંગ સૂત્ર
૭૦ તત્ત્વાર્થ ભાષ્ય વૃત્તિ
૭૧ તત્ત્વાર્થ સૂત્ર
૭૨ તીર્થ કલ્પ
૭૩ દશવૈકાલિક ચૂર્ણિ
૭૪ દશ વૈકાલિક ટીકા
૭૫ દશવૈકાલિક બૃહદ્‌વૃત્તિ
૭૬ દશાશ્રુત સ્કંધ
૭૭ દ્વાદશ જલ્પ
૭૮ દ્વા સપ્તતિ
૭૯ દિનકૃત્ય વૃત્તિ
૮૦ દિન ચર્યા (દેવસૂરિકૃત)
૮૧ દીપાલિકા કલ્પ (ધર્મઘોષ સૂરિ કૃત)
૮૨ દીવાલિ કલ્પ
૮૩ દીવાલિ કલ્પ (જીનપતિ સૂરિ કૃત
૮૪ દીવાલિ કલ્પ (પ્રાકૃત)
૮૫ દુપમાકાળ સંઘ સ્તોત્ર
૮૬ દુષમગંડિકા (ભટ્ટારક ધર્મઘોષ સૂરિ કૃત)
૮૭ દેવેન્દ્ર નરેન્દ્ર સૂત્ર વૃત્તિ
૮૮ દોધટ્ટી ટીકા
૮૯ ધર્મ રત્ન પ્રકરણ વૃત્તિ (દેવેન્દ્ર સૂરિ કૃત)
૯૦ નંદિ અધ્યયન ટીકા
૯૧ નન્દિ સૂત્ર
૯૨ નન્દિ સૂત્ર ટીકા
૯૩ નવ તત્ત્વ પ્રકરણ
૯૪ નવ તત્ત્વ મહાચૂર્ણિ
૯૫ નમસ્કાર સ્તવ (જીન કીર્તિ સૂરિ કૃત)
૯૬ નામમાળા
૯૭ નિશીથ ચૂર્ણિ
૯૮ નિશીથ ભાષ્ય
૯૯ નિશીથ સૂત્ર
૧૦૦ નેમિ ચરિત્રાદિ હૈમીય
૧૦૧ પક્ખી સૂત્ર બૃહદ્ વૃત્તિ
૧૦૨ પંચ નિર્ગ્રંથી
૧૦૩ પંચ નિર્ગ્રંથી અવચૂરિ
૧૦૪ પંચ વસ્તુ ટીકા
૧૦૫ પંચ સંગ્રહ
૧૦૬ પંચ સૂત્રી બૃહદ્ વૃત્તિ
૧૦૭ પંચાશક ટીકા
૧૦૮ પંચાશક ચૂર્ણિ
૧૦૯ પટ્ટાવલી (ધર્મ સાગરી)
૧૧૦ પદ્મ ચરિત્ર
૧૧૧ પદ્મ ચરિત્ર હૈમીય
૧૧૨ પદ્માનંદ કાવ્ય
૧૧૩ પરિશિષ્ટ પર્વ
૧૧૪ પ્રતિક્રમણ ગર્ભ હેતુ
૧૧૫ પ્રતિક્રમણ ગર્ભ હેતુ (બાળબોધ)
૧૧૬ પ્રત્યાખ્યાન પયન્નો

૧૧૭ પ્રવચન સારોદ્ધાર વૃત્તિ
૧૧૮ પ્રશમરતિ
૧૧૯ પ્રશ્નોત્તર ગ્રન્થ
૧૨૦ પ્રશ્નોત્તર સમુચ્ચય
૧૨૧ પ્રજ્ઞાપના વૃત્તિ
૧૨૨ પાંડવ ચરિત્ર
૧૨૩ પારાશર સ્મૃતિ આદિ
૧૨૪ પાર્શ્વનાથ ચરિત્રાદિ
૧૨૫ પાક્ષિક સૂત્ર ટીકા
૧૨૬ પિંડ વિશુદ્ધિ
૧૨૭ પિંડ નિર્યુક્તિ
૧૨૮ પિંડ વિશુદ્ધિ
૧૨૯ પુષ્પમાળા વૃત્તિ
૧૩૦ પૃથ્વી ચન્દ્ર ચરિત્ર
૧૩૧ પૌષધ વિધિ પ્રકરણ
૧૩૨ બૃહત્કલ્પ ભાષ્ય
૧૩૩ બૃહત્ક ૫ વૃત્તિ
૧૩૪ બૃહત્ક્ષેત્ર સમાસ ટીકા
૧૩૫ ભગવતી ટીકા
૧૩૬ ભરહેસર બાહુબલી ટીકા
૧૩૭ ભવ ભાવના વૃત્તિ
૧૩૮ ભાષ્ય ગાથા અવચૂર્ણિ
૧૩૯ ભોજ ચરિત્ર
૧૪૦ મંડલ પ્રકરણ
૧૪૧ મરણ સમાધિ પયન્નો
૧૪૨ મહા નિશીથ
૧૪૩ મહા પચ્ચક્ખાણ પયન્નો
૧૪૪ મહાભાષ્ય
૧૪૫ યતિ દિન ચર્યા
૧૪૬ યોગ વિધિ
૧૪૭ યોગશાસ્ત્ર વૃત્તિ
૧૪૮ રાયપસેણીય ટીકા
૧૪૯ લઘુ ક્ષેત્ર સમાસ વૃત્તિ
૧૫૦ લબ્ધિ સ્તોત્ર
૧૫૧ લિંગાનુશાસન વિવરણ
૧૫૨ વદન નિર્યુક્તિ
૧૫૩ વદારુ વૃત્તિ
૧૫૪ વસુદેવ હિંડિ
૧૫૫ વ્યવહાર વૃત્તિ
૧૫૬ વ્યવહાર સૂત્ર ટીકા
૧૫૭ વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર
૧૫૮ વિચાર સપ્તતિકા ટીકા
૧૫૯ વિચારામૃત સંગ્રહ
૧૬૦ વિજયચન્દ્ર કેવલિ ચરિત્ર
૧૬૧ વીતરાગ સ્તવ ટીકા
૧૬૨ વિપાક ટીકા
૧૬૩ વિજય ક્ષેત્ર સમાસ ટીકા
૧૬૪ વિવેક વિલાસ
૧૬૫ વિશેષાવશ્યક ટીકા
૧૬૬ વિહરમાન જિન એકવિંશતિ સ્થાનક
૧૬૭ વીર ચરિત્ર હેમ
૧૬૮ વૃદ્ધ શત્રુંજય મહાત્મ્ય
૧૬૯ વેશ્મ રત્ન શાંતિનાથ ચરિત્ર
૧૭૦ શાકટાયન મત
૧૭૧ શાન્તિનાથ ચરિત્ર
૧૭૨ શાન્તિનાથ ચરિત્ર (અજીતસિંહ કૃત)
૧૭૩ શ્રાદ્ધ દિન કૃત્ય
૧૭૪ શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ચૂર્ણિ
૧૭૫ શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર વૃત્તિ
૧૭૬ શ્રાદ્ધ વિધિ ટીકા
૧૭૭ શ્રાદ્ધ વિધિ વિનિશ્ચય
૧૭૮ શીલ ભાવના સૂત્ર ટીકા

૧૭૯ સંગ્રહણી
૧૮૦ સંગ્રહણી (જીનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણ)
૧૮૧ સંધાચાર વૃત્તિ
૧૮૨ સંદેહ દોલાવલી
૧૮૩ સપ્તતિ શત સ્થાન
૧૮૪ સમય સાર સૂત્ર વૃત્તિ
૧૮૫ સમ્યકૃત્વ રહસ્ય ટીકા
૧૮૬ સમવસરણ અવચૂરિ
૧૮૭ સમવસરણ સ્તોત્ર
૧૮૮ સમવાયાંગ સૂત્ર
૧૮૯ સ્તોત્ર
૧૯૦ સામાચારી
૧૯૧ સામાચારી અવચૂર્ણિ (ભાવદેવસૂરિ કૃત)
૧૯૨ સિદ્ધ પંચાશિકાદિ
૧૯૩ સિદ્ધાન્ત વિષમ પદ પર્યાય
૧૯૪ સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર
૧૯૫ સૂયગડાંગ દીપિકા
૧૯૬ સૂયગડાંગ સૂત્ર
૧૯૭ હીર પ્રશ્ન
૧૯૮ હૈમ વ્યાકરણ

શુદ્ધિપત્ર

અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	લીટી
ન	નૂ	૧૧	૭
ર	?	૧૫	૧૧
એમ લખેલ છે	શ્રાવક પડિમા રૂપ ધર્મ વિચ્છેદ પામશે એમ લખેલ છે	૨૩	૮
વ	વ	૨૭	૧૦
ધરી	ધ્રી	૨૯	૯
ઢા	ઢી	૩૦	૭
ડ્રિ	ડ્રિ	૩૦	૧૧
दात्त	दत्ति	૩૪	૨૩
લે	લેહ	૩૭	૮
ર	રછે	૪૨	૧૫
ચર્ણિ	ચૂર્ણિ	૪૨	૨૧
ચ	ચૂ	૪૩	૧૦
तिथि पूर्वा	पूर्वा तिथि	૪૩	૧૮
ચ્છિં	ચ્છિં	૪૭	૧૭
વ્રાત્ત	વૃત્તિ	૪૮	૫
આધ	અધિ	૪૯	૧૨
ટીકામા	ટીકા વિગેરેમા	૫૧	૯
વૈશા	વૈકા	૫૯	૫
હ	હિ	૫૯	૧૮
જી	જિ	૬૭	૧૨
વણુ	વણા	૭૩	૩
કસ	ક્ષસ	૭૮	૧૨
દ્ધ	દ	૮૧	૧૯
ત।	તપ	૮૮	૧૨
ચખા	ચક્ખા	૮૮	૧૫
भा	भौ	૯૯	૨૨
દ્ધ	દ	૧૦૭	૨૩
દ્ધ	દ	૧૦૮	૨
દ્ધ	દ	૧૦૮	૫
થવી	થ્વી	૧૧૨	૧૯
પ્ત	પ્તિ	૧૧૫	૧૭
ધક	ધિક	૧૧૫	૨૦
ધ	ધ	૧૧૯	૧૨
કા	ક	૧૨૨	૧૧
છે !	છે	૧૨૩	૧૨
નહિ !	નહિ	૧૨૫	૧૫
થવી	થ્વી	૧૨૯	૧
છટા	છટા	૧૩૩	૧૨
દ	દિ	૧૩૫	૧૧

અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	લીટી
વહી	વહિયા	૧૪૧	૧૩
ણીમા	ણીયમા	૧૫૦	૫-૮
ડુ	ટ્ટુ	૧૫૩	૫
ક	કૃ	૧૬૦	૫
ચ્યખ્ખા	ચ્યકૃખા	૧૬૦	૫
ખ્ય	ખ્યા	૧૭૮	૧૫
થા	સ્થા	૧૮૧	૧૮
અથ	અર્થ	૧૮૪	૨૧
કાલ	કાન્તિ	૧૮૮	૧૦
દેવે	દેવો	૧૯૧	૨૫
મુખે	મુખો	૧૯૩	૩
હૂંત	હૂર્ત	૨૦૫	૧૬
ણીમા	ણીયમા	૨૦૮	૧૯
ધ	ધિ	૨૨૦	૨૨-૨૩
રિ	રી	૨૩૨	૨૨
સા	શા	૨૩૩	૪
તા	નો	૨૩૩	૧૧
ધ	ધ	૨૩૩	૧૬
તીએ	તીઓ	૨૪૧	૯
૨	રિ	૨૫૫	૪
વર્ણન	વર્ણન છે	૨૬૬	૧૧
શા	શો	૨૬૬	૧૯
રકા	રક	૨૬૮	૧૪
આ	અ	૨૭૩	૨૩
સા	શા	૨૭૭	૧૪
ધ	ધિ	૨૭૮	૯
ધ	ધિ	૨૮૦	૩
ચ	ચૈ	૨૮૪	૪
૪	૫	૨૯૪	૨
૫	૬	૨૯૪	૭
નક્ષ	નક્ષત્ર	૩૨૨	૨૦
ચા	ચો	૩૩૦	૭-૧૬
િ	ક્રિ	૩૩૧	૧૦
ા	મિ	૩૫૪	૨૧
આ	ગો	૩૫૮	૫
ત	તા	૩૫૮	૧૨
ચ	ચૈ	૩૬૦	૭-૨૨
જાણવા	જાણવામાં	૩૭૨	૧૫